

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

**Strategia
Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego
Gmin Nadodrzańskich**

Przedsiębiorstwo Doradczo-Usługowe
A-G-N CONSULTING Wojciech Perczak
Zielona Góra 2015

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Czerwieńsk, Sulechów, Dąbie 2015

Zespół wykonawców:

Wojciech Perczak – Kierownik Zespołu

Anetta Barska

Robert Barski

Janina Jędrzejczak-Gas

Kazimierz Łatwiński

Zbigniew Lewicki

Janusz Śnihur

Spis treści

Wstęp. Metodyka opracowania strategii	5
1 Strategiczna analiza terytorialna i społeczno-gospodarcza Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	8
1.1 Przestrzeń terytorialna obszaru funkcjonalnego	8
1.2 Infrastruktura techniczna na obszarze funkcjonalnym	25
1.2.1 Infrastruktura transportowa na obszarze funkcjonalnym	25
1.2.2 Infrastruktura teletechniczna na obszarze funkcjonalnym	38
1.2.3 Infrastruktura energetyczna na obszarze funkcjonalnym	41
1.2.4 Infrastruktura wodno-kanalizacyjna na obszarze funkcjonalnym	53
1.3 Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego na obszarze funkcjonalnym	61
1.3.1 Pomoc społeczna w gminach obszaru funkcjonalnego	61
1.3.2 Bezpieczeństwo zdrowotne na obszarze funkcjonalnym	69
1.3.3 Bezpieczeństwo publiczne na obszarze funkcjonalnym	81
1.4 Edukacja, rynek pracy i gospodarka na obszarze funkcjonalnym	88
1.4.1 Sytuacja demograficzna Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	88
1.4.2 Edukacja	93
1.4.3 Rynek pracy i gospodarka	105
1.5 Aktywność i partycypacja społeczna	124
1.5.1 Rola partycypacji społecznej w zarządzaniu JST	124
1.5.2 Działalność organizacji pozarządowych	127
1.5.3 Konkluzje strategiczne w zakresie aktywności i partycypacji społecznej	131
1.6 Przestrzeń czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym	133
1.6.1 Turystyczne walory zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego	133
1.6.2 Turystyczne walory obiektów dziedzictwa kulturowego na obszarze funkcjonalnym	139
1.6.3 Organizacja turystyki na obszarze funkcjonalnym	145
1.6.4 Kulturalna przestrzeń czasu wolnego	150
1.6.5 Sportowo-rekreacyjna przestrzeń czasu wolnego	155
1.6.6 Konkluzje strategiczne dotyczące przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym	159
1.7 Ochrona środowiska naturalnego na obszarze funkcjonalnym	162
1.7.1 Wody powierzchniowe i podziemne	162
1.7.2 Stan czystości gleb	170
1.7.3 Zanieczyszczenia powietrza	173
1.7.4 Zagospodarowanie odpadów stałych w gminach	180
1.7.5 Edukacja ekologiczna	186
1.7.6 Konkluzje strategiczne w zakresie ochrony środowiska naturalnego	190
1.8 Zarządzanie gminami obszaru funkcjonalnego	192
2 Analiza SWOT dla obszaru funkcjonalnego	209
3 Misja i wizja rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	224
4 Struktura celów strategii. Matryce realizacji celów	226
4.1 Struktura celów strategii	226
4.2 Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych strategii	229
5 Realizacja i monitoring zintegrowanej strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego	258

6 Zgodność celów strategicznych z celami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej.....	267
Spis rysunków	273
Spis tabel	273
Spis wykresów.....	279

Wstęp. Metodyka opracowania strategii

Dokument Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich (ZSROFGN) umożliwi przygotowanie szczegółowych planów realizacji zadań strategicznych w gminach i procedur ich wdrażania wraz z systemem monitoringu i ewaluacji.

Daje też możliwość oceny zasadności planowanych przedsięwzięć, a także oszacowania wpływu realizacji poszczególnych zadań na rozwój obszaru funkcjonalnego. Strategia zawiera pełną architekturę systemu wdrożenia, ewaluacji, aktualizacji i finansowania przedsięwzięć. Wyodrębniony Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich (OFGN) dysponuje zasobami gminnymi, które po odpowiednim połączeniu stworzą jego potencjał rozwojowy. Rozpoznanie tego potencjału stanowiło punkt wyjścia dla opracowania zintegrowanej strategii rozwoju.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego jest kompletnym dokumentem planistycznym, określającym obszary i kierunki rozwoju gmin, główne cele strategiczne oraz wskazującym działania strategiczne, które należy podjąć dla osiągnięcia wskazanych celów.

Decydujące znaczenie dla właściwego zaplanowania kierunków rozwoju obszaru funkcjonalnego miała analiza występujących w gminach zasobów terytorialnych, społecznych i gospodarczych oraz diagnoza problemów determinujących aktualny i przyszły kierunek zmian rozwojowych obszaru funkcjonalnego.

Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich jest podziałaniem realizowanym w ramach projektu „*Rozwój społeczno-gospodarczy gmin nadodrzańskich*”, finansowanego ze środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2009-2014 i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2009-2014, w ramach Programu 5: „*Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego*”. Przedmiotem zamówienia było opracowanie dokumentów planistycznych o charakterze strategicznym i dokumentów wdrożeniowych dla nowych rozwiązań systemowych w zakresie prowadzenia polityki rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich utworzyły następujące podmioty:

- a) **Gminy:** Czerwieńsk (Lider), Dąbie i Sulechów,
- b) **Partnerzy społeczni:**
 - Stowarzyszenie Mieszkańców Lasek,
 - Stowarzyszenie Turystyczno-Motorowodne „Odra Czerwieńsk”,
 - partner prywatny firma LFC Sp. z o.o.

Działania merytoryczne związane z budową strategii zaplanowano wg *logiki interwencji*, która składa się z trzech poziomów, różniących się stopniem szczegółowości rozpatrywanych zagadnień:

Poziom pierwszy:

Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, wytyczająca priorytety rozwojowe, cele strategiczne i operacyjne oraz ogólne sposoby ich realizacji przez wszystkich partnerów.

Poziom drugi:

Zintegrowane strategie sektorowe w dziedzinach, które zapewniają największe perspektywy rozwojowe obszaru funkcjonalnego lub wymagają wyraźnej interwencji:

- 1) **Zintegrowany Program Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego,**
- 2) **Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego,**
- 3) **Zintegrowana Strategia Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony Środowiska.**

Poziom trzeci:

Dokumentacje operacyjno-wdrożeniowe dla strategii sektorowych, które mają przyczynić się do niwelacji barier rozwojowych oraz istotnego wykorzystania potencjałów endogenicznych obszaru funkcjonalnego, w tym przygotowanie listy zaleceń dla polityki gospodarczej, umożliwiających osiągnięcie dobrego tempa wzrostu.

Dokumenty planistyczne opracowane zostały na podstawie wyników badań wykonanych metodami *partycypacyjno-eksperyckimi*, promowanymi przez Unię Europejską (badania społeczne, warsztaty, sesje strategiczne).

W konsultacjach społecznych w roli konsultantów i moderatorów dyskusji uczestniczyli eksperci zaangażowani przez wykonawcę.

Warsztaty strategiczne i wewnętrzne konsultacje środowiskowe przeprowadzono za pośrednictwem organizacji pozarządowych, radnych gmin, sołtysów, urzędów gmin i innych podmiotów zaangażowanych w proces budowy strategii.

Wszystkie zainteresowane osoby, organizacje i środowiska społeczne mogły wypowiedzieć się na temat kierunków i celów rozwojowych obszaru funkcjonalnego. Zapewniony był udział konsultantów i trenerów posiadających wiedzę i doświadczenie adekwatne do rozwiązywanych problemów.

Dokumenty planistyczne opracowano zgodnie są z założeniami, priorytetami, celami i zaleceniami zawartymi w dokumentach wyższego rzędu:

- Strategii Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego na lata 2014-2022,
- Strategii Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego, aktualizacja z horyzontem czasowym do 2015 roku,
- Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020,
- wojewódzkich strategiach sektorowych,
- Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego,

- Regionalnym Programie Operacyjnym - Lubuskie 2020,
- Strategii Rozwoju Polski Zachodniej 2020,
- Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie,
- Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030,
- Długookresowej Strategii Rozwoju Kraju - Polska 2030,
- Agendzie Terytorialnej Unii Europejskiej 2020,
- Strategii Europa 2020. Strategii na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu,
- Szóstym raporcie na temat spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej,

Uwzględniono również założenia i plany współdziałania zawarte w:

- Kontrakcie Terytorialnym dla Województwa Lubuskiego,
- Kontrakcie Lubuskim,
- Strategii Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Obszaru Funkcjonalnego Miasta Zielona Góra,
- Strategii Rozwoju Lubuskiego Trójmiasta.

Opracowanie strategii wymagało postawienia wielu pytań dotyczących przyszłego funkcjonowania obszaru funkcjonalnego:

1. W jakim kierunku gminy powinny rozwijać się, jako części obszaru funkcjonalnego?
2. Na jakich zasadach powinny oprzeć własny rozwój, w kontekście obszaru funkcjonalnego?
3. W jaki sposób wykorzystać szanse oraz mocne strony obszaru funkcjonalnego?
4. W jaki sposób ograniczyć zagrożenia i słabe strony obszaru funkcjonalnego?
5. W jaki sposób ochronić interesy społeczności lokalnych obszaru funkcjonalnego?
6. Jak zapewnić mieszkańcom obszaru funkcjonalnego poziom życia zgodny z europejskimi standardami?
7. Jak można rozszerzyć i pogłębić partnerską współpracę gmin dla rozwoju obszaru funkcjonalnego?

Szukanie odpowiedzi na tak postawione pytania było podstawą opracowania koncepcji strategii na wszystkich trzech poziomach.

1 Strategiczna analiza terytorialna i społeczno-gospodarcza Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

1.1 Przestrzeń terytorialna obszaru funkcjonalnego

Położenie geograficzne obszaru funkcjonalnego

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich, który tworzą tereny gmin: Czerwieńsk, Dąbie i Sulechów, położony jest w środkowej części województwa lubuskiego na terenie dwóch powiatów: zielonogórskiego i krośnieńskiego.

Graniczy z jedenastoma gminami województwa lubuskiego:

- od strony południowej z gminami: Zielona Góra, Nowogród Bobrzański, Świdnica
- od strony południowo-zachodniej z gminą Bobrowice
- od strony południowo-wschodniej z gminą Trzebiechów
- od strony wschodniej z gminami: Babimost i Kargowa
- od strony północnej z gminami: Skąpe, Szczaniec i Świebodzin,
- od strony północno-zachodniej z gminami: Krosno Odrzańskie i Bytnica

Położony jest na Środkowym Nadodrzu, po obu stronach rzeki Odry, płynącej wzdłuż równoleżnika w kierunku zachodnim, w odległości:

- 30 km od granicy z Niemcami,
- 12 km od Zielonej Góry uważanej za ważny ośrodek wzrostu,
- 15 km od lotniska w Babimoście i 100 km od lotniska Ławica w Poznaniu
- 432 km od Warszawy i lotniska Okęcie
- 200 km od Berlina

Gmina Czerwieńsk położona jest w środkowej części obszaru funkcjonalnego, po obu stronach Odry, w pradolinie Odry pomiędzy Wysoczyzną Zielonogórską a Wysoczyzną Lubuską. Miasto Czerwieńsk- siedziba Urzędu Gminy i Miasta - usytuowane jest w centralnej części terytorium Gminy Czerwieńsk i obszaru funkcjonalnego.

Gmina Dąbie położona jest w zachodniej części obszaru funkcjonalnego, w widłach rzeki Odry i jej lewobrzeżnego dopływu - Bobru. Zachodnia część terenu gminy leży w Dolinie Dolnego Bobru a część północna w Dolinie Środkowej Odry.

Dolina Dolnego Bobru wraz z Wysoczyzną Czerwieńską są częściami mezoregionu Wzniesienia Zielonogórskie. Dolina Środkowej Odry należy do mezoregionu Pradolina Warciańsko-Odrzańska, który jest częścią Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej.

Położenie gminy względem Odry jest niekorzystne z punktu widzenia planowania zagospodarowania przestrzennego terenów nadodrzańskich, ponieważ tylko na niewielkich odcinkach granica gminy sięga do brzegów rzeki.

Wieś Dąbie - siedziba Urzędu Gminy - położona jest w północno-zachodniej części terytorium gminy i zachodniej części obszaru funkcjonalnego.

Gmina Sulechów położona jest w północno-wschodniej części obszaru funkcjonalnego, w centralnym punkcie województwa lubuskiego, na północno-wschodnim krańcu Wysoczyzny Lubuskiej. Północna granica gminy przebiega wśród kompleksów leśnych, od zachodu otoczona jest zwartym masywem leśnym w postaci otuliny Parku Gryżyńskiego a południowa granica biegnie wzdłuż rzeki Odry i Obrzycy. Granica wschodnia gminy przebiega pomiędzy terenami otwartymi, w niewielkim oddaleniu od jeziora Wojnowskiego.

Miasto Sulechów jest centralnie usytuowane na terenie gminy i leży w północno-wschodniej części obszaru funkcjonalnego. Jest siedzibą Urzędu Miasta i Gminy i pełni ważną rolę administracyjno-usługową i prorozwojową dla całego obszaru gminy.

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich położony jest na trasie ważnych, drogowych i kolejowych, transeuropejskich ciągów komunikacyjnych.

Do tego można jeszcze dodać przebiegającą przez obszar funkcjonalny drogę wodną na Odrze, położone niedaleko lotnisko w Babimoście i pobliskie przejścia graniczne z Niemcami w: Gubinku, Gubinie, Słubicach i Świecku. Dojazdy do przejść granicznych są dogodne, przebiegają po drogach krajowych nr 32 i 29 z gmin Czerwieńsk i Dąbie oraz po drodze ekspresowej S3 i Autostradzie A2 albo drodze wojewódzkiej 278 i 276 i dalej drogą krajową nr 29 a także po drodze 32- z gminy Sulechów.

Zasoby terytorialne gmin obszaru funkcjonalnego

Zasoby terytorialne gminy Czerwieńsk

Powierzchnia gminy stanowi 12,4 % powierzchni powiatu zielonogórskiego i 1,4 % powierzchni województwa lubuskiego.

W gminie dominują tereny wiejskie stanowiące 95 % powierzchni gminy. Lesistość gminy przekracza 53% jej powierzchni. Użytki rolne stanowią tylko 36 % a grunty orne 22%. Żyzność gleb gminnych jest niska. Dominują gleby IV, V i VI klasy. Gleby wyższych klas bonitacyjnych (mady) występują głównie w dolinie rzeki Odry.

Na terenie gminy występują głównie gleby wytworzone z piasków, w mniejszym stopniu wytworzone z glin. Na terenach pozadolinnych występują gleby bielcowe, brunatne, brunatne wylugowane i czarne ziemie (klasy IIIa – IIIb, IVa – IVb, V – VI). W obniżeniach terenu wykształcone zostały gleby torfowe, mułowo – torfowe i murszowo – mineralne (klasy IV – V), a w dolinach - mady.

Wg mapy glebowo-rolniczej gminy Czerwieńsk, opracowanej w 1983 r. przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, na obszarze gminy występują następujące kompleksy przydatności rolniczej:

- a) *część południowa* – dominuje kompleks żytni bardzo słaby, a sporadycznie występują kompleksy pszenne dobre i pszenne wadliwe,
- b) *część centralna* – dominują kompleksy pszenne dobre, rzadziej występują kompleksy żytni bardzo dobry i żytni dobry,
- c) *część północna (za Odrą)* – dominują kompleksy: pszenno dobry i pszenne wadliwe, sporadycznie występują kompleksy: żytni słaby i żytni bardzo słaby.

Łąki i pastwiska zajmują powierzchnię ponad 2,5 tysiąca hektarów co stanowi około 13% powierzchni gminy. Uwagę zwraca mała powierzchnia sadów.

Szczegółową strukturę podziału powierzchni gminy przedstawia tabela 1.1.

Tabela 1.1 Struktura podziału powierzchni gminy Czerwieńsk

Rodzaj powierzchni	Powierzchnia [ha]	%
Powierzchnia gminy :	19.504	100
a) powierzchnia terenów miejskich	929	5
b) powierzchnia terenów wiejskich	18.575	95
Pow. gruntów zabudowanych i zurbanizowanych	932	5,3
Powierzchnia lasów	10.339	53
Powierzchnia gruntów zadrzewionych i zakrzewionych	103	0,5
Powierzchnia użytków rolnych:	8550	36
a) powierzchnia gruntów ornych	5980	22
• gleby klasy II	289	1
• gleby klasy III	30	0,15
• gleby klasy IV	1.229	6
• gleby klasy V	2.826	14
• gleby klasy VI	1.606	8
b) powierzchnia łąk	1.951	10
c) powierzchnia pastwisk	612	3
d) powierzchnia sadów	7	0,03
Powierzchnia nieużytków	272	1
Pozostałe tereny (grunty pod wodami, użytki ekologiczne, tereny różne)	692	5

Źródło: Dane Urzędu Gminy Czerwieńsk na podstawie bilansu udostępnionego przez Starostwo Powiatowe w Zielonej Górze. Stan na 14 lutego 2013 r.

W lasach gminy przeważają siedliska boru świeżego a udział sosny przekracza 90% powierzchni leśnej. W skład lasów wchodzi także brzoza, dąb oraz buki. Przeciętny wiek drzewostanu wynosi 50 lat. Drzewostan w wieku powyżej 100 lat (wiek rębności) stanowi około 15% powierzchni gminy i występuje głównie w trudnodostępnych miejscach nad Odrą. Obszary leśne objęte są też ochroną, jako lasy wodochronne, gleboochronne, na stałych powierzchniach badawczych i doświadczalnych, stanowiące ostoje zwierząt podlegających ochronie gatunkowej, położone w odległości 10 km od granic administracyjnych miasta.

Na terenie gminy znajdują się 24 zbiorniki wodne, w tym 7 jezior (55,2 ha), 14 stawów rybnych oraz 3 inne zbiorniki. Lewostronną dolinę Odry na terenie gminy odwadniają: Zimny

Potok, Kanał Łacza, Strużyna oraz liczne ciekły w postaci rowów przecinających dolinę. Kanał Łacza stanowi odbiornik ścieków oczyszczonych z Zielonej Góry i Czerwieńska.

Z prawej strony Odry dominują dwie rzeki: Gryżyński Potok i Ołobok

Decyzją Ministra Infrastruktury tereny gminy, na których usytuowane są linie kolejowe uznaje się za *tereny zamknięte*, zastrzeżone ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa. Tereny te zajmują niewielką część powierzchni gminy.

W gminie występują też *tereny bagienne*, mało korzystne pod względem budowlanym. Są to podłoża w postaci glin piaszczystych i pylastych oraz piasków gliniastych w stanie zwartym o miąższości od 2 do kilku metrów, z wodą gruntową występującą na głębokości 1,0+2,0 mppt. Znajdują się na niewielkich obszarach w obrębie wsi Płoty, Nietków oraz miasta Czerwieńsk. Niekorzystne tereny budowlane występują również wzdłuż Odry i mniejszych cieków wodnych. Są to tereny podłoża piaskowego i żwirowego z występowaniem wody do 1,0 m ppt. oraz gliniastego i pyłowego, namułowego o miąższości 1,0+3,0 m z możliwością upłaszczenia się i zmiany ściśliwości, podścielone piaskami rzecznyymi.

Tereny zieleni zajmują w gminie około 20 ha. Są to głównie parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, zieleń uliczna i osiedlowa.

Morfologia terenu Gminy Czerwieńsk jest zróżnicowana. Środkową część tworzy rozległa równina rzeki Odry, ograniczona od północy i południa wyraźnymi krawędziami i skłonami wysoczyzn. Północną część stanowi rozległa równina sandrowa, natomiast południowa część gminy posiada zróżnicowane ukształtowanie terenu. Jest to obszar łagodnie pofałdowany, pagórkowaty o rozległych stokach i wierzchołkach.

Na terenie gminy występują *obszary chronionego krajobrazu*:

- Rynna Paklicy i Ołoboku,
- Krośnieńska Dolina Odry,
- Rynna Gryżyny,
- Dolina Środkowej Odry.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajdują się też *użytki ekologiczne* o łącznej powierzchni około 161 hektarów.

Zasoby terytorialne gminy Dąbie

Powierzchnia gminy Dąbie wynosi około 17.005 ha, co stanowi 12,2 % powierzchni powiatu krośnieńskiego i 1,2 % powierzchni woj. lubuskiego. Jest najmniejszą obszarowo gminą wiejską powiatu krośnieńskiego.

Większa część terenu gminy położona jest w glebowo - rolniczym regionie zielonogórskim a mniejsza część północna - w rejonie doliny Odry.

W podziale gminnych użytków gruntowych największy udział mają użytki leśne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione stanowiące razem około 51 % powierzchni gminy. O rozmieszczeniu lasów zdecydowały przede wszystkim warunki przyrodnicze (głównie jakość gleb) oraz działalność antropogeniczna.

Najbardziej zalesione grunty występują na terenie sołectwa Lubiatów i Szczawno a najmniejsze powierzchnie leśne znajdują się na obszarze Dąbek i Starego Zagóru. Poza północnym pasem w dolinie rzeki Odry oraz terenami zurbanizowanymi lasy pokrywają większość gminy.

Lasy wodoochronne zajmują na terenie gminy powierzchnię 663 ha. Stanowią ochronę terenów zalewowych, zbiorników i cieków wodnych, siedlisk wilgotnych i bagiennych. Lasy występują równomiernie na całym obszarze gminy.

Na terenie gminy dominują lasy należące do Skarbu Państwa (98%), w tym 99% jest w zarządzie Lasów Państwowych.

Powierzchnia użytków rolnych jest nieco mniejsza od wielkości obszaru użytków leśnych i stanowi około 41,5% powierzchni gminy.

Około 43% powierzchni użytków rolnych stanowią gleby kwaśne a bardzo kwaśne - 49%. Gleby suche lub okresowo suche to około 56% powierzchni użytków rolnych. Gleby II i III klasy bonitacyjnej występują płatami i są rozmieszczone równomiernie na całym obszarze gminy. Gleby organiczne występują głównie wzdłuż rzeki Młynówki, od wsi Trzebule do wsi Kosierz oraz w okolicach Lubiatowa, Budyni i Dąbia.

Wg mapy glebowo-rolniczej gminy Dąbie, opracowanej w 1986 r. na podstawie danych Instytutu Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, na obszarze gminy występują następujące kompleksy przydatności rolniczej:

- a) *część północno-wschodnia* – występują głównie kompleksy pszenne (dobre i wadliwe) oraz żytnie (od dobrych do bardzo słabych),
- b) *część północno-zachodnia* – występuje duża różnorodność kompleksów: pszenne (dobre i wadliwe) i żytnie (od dobrych do bardzo słabych), sporadycznie zdarzają się kompleksy żytnie bardzo dobre,
- c) *część centralna* – dominują kompleksy pszenne dobre oraz żytnie (od dobrych do bardzo słabych),
- d) *część południowo-zachodnia* - występuje duża różnorodność kompleksów: pszenne (dobre i wadliwe) oraz żytnie (od dobrych do bardzo słabych), sporadycznie zdarzają się kompleksy żytnie bardzo dobre.

Użytki zielone związane są głównie z dolinami Odry i Bobru oraz terenami o płytko występujących wodach gruntowych.

Dopłaty bezpośrednie dla rolników ze środków Unii Europejskiej wpływają na *spadek powierzchni nieużytków*. Środki te pozwalają na rozwój rolnictwa oraz *reaktywację terenów odlogowanych* poprzez zalesianie lub przywracanie kultury rolnej.

Występujące na terenie gminy *zbiorniki wodne* są głównie pochodzenia naturalnego i tworzą ciąg niewielkich jezior. Na terenie gminy znajdują się cztery jeziora, z których największe jest *Jezioro Wielkie* o powierzchni lustra wody wynoszącej 31ha. Powierzchnia zlewni jeziora ma 4,9 km². Pozostałe jeziora: *Plawie, Pławno i Pławno II*, to zbiorniki eutroficzne o powierzchni do kilku hektarów. Jeziora na terenie gminy otoczone są lasami

sosnowymi. Na terenie gminy, w Kosierzu, Brzeźnicy, Budyni, Trzebulach i Szczawnie, występują również sztuczne zbiorniki wodne o powierzchni 0,5-1,5 ha.

Wody powierzchniowe gminy nie stanowią zasadniczych ograniczeń w zagospodarowaniu sąsiadujących z nimi terenów. Istotne ograniczenia dotyczą jedynie tarasów zalewowych Odry i Bobru. Wody gruntowe dolin Odry i Bobru występują płytko, na głębokości do 1m ppt (lokalnie do 2 m). Zwierciadło wód gruntowych uzależnione jest od poziomu wody w rzekach. Na terenie gminy Odra często występuje z brzegów, zalewając taras zalewowy do nasypu kolejowego. Jest to obszar polderu spowalniającego falę powodziową na Odrze, która objęta jest systemem biernej i czynnej ochrony przeciwpowodziowej.

W okresach powodziowych Bóbr zalewa swój, niezbyt szeroki (20-500m) taras zalewowy. Odra odwadnia północną część gminy, przyjmując trzy większe ciek wodne:

- Kanał Zimny Potok
- dwa ciek bezimienne, jeden płynący przez Szczawną a drugi przez Ciemnice.

Z zachodniej, centralnej i południowej części gminy wody odprowadzane są do Bobru. Bóbr płynie wzdłuż zachodniej granicy gminy i stanowi również jej fragment. Do Bobru w rejonie Brzeźnicy wpada rzeka Młynówka przepływająca z południowego wschodu na północny zachód, przez środkową część gminy.

Szczegółową strukturę podziału powierzchni gminy pokazuje tabela 1.2.

Tabela 1.2 Struktura podziału powierzchni gminy Dąbie (stan na 2012r.)

Rodzaj powierzchni	Powierzchnia [ha]	%
Powierzchnia gminy	17.005	100%
- teren miejski	0	0
- teren wiejski	17.005	100
Grunty zabudowane i zurbanizowane	580	3,41
Powierzchnia lasów	8.535	50,19
Powierzchnia gruntów zalesionych i zakrzewionych	82	0,48
Powierzchnia użytków rolnych	7057	41,5
- łąki	2215	13,03
- pastwiska	610	3,59
- sady	14	0,08
- grunty orne	4218	24,8
• gleby kl. II	2	0,01
• gleby kl. III [IIIa-284; IIIb-492]	776	4,56
• gleby kl. IV [IVa-522 ; IVb-674]	1196	7,03
• gleby kl. V	1365	8,03
• gleby kl. VI [VI-795 ; VI Rz- 84]	879	5,17
Nie użytki rolne	131	0,77
Pozostałe tereny	620	3,65

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy w Dąbiu.

Rzeźba terenu gminy sprzyja rozwojowi rolnictwa i sieci osadniczej. Spadki terenu są niewielkie i na ogół nie przekraczają 5%. Duże spadki terenu występują w strefach krawędziowych doliny Odry (10-20%) i doliny Bobru (5-10%).

Na terenie gminy Dąbie udokumentowane są trzy złoża kruszywa naturalnego - złożo piasku i pospółki „Pław”, częściowo eksploatowane złożo „Połupin” i złożo torfu i piasku „Trzebule”.

Na terenie gminy występują również leśne *obszary chronionego krajobrazu*:

- Dolina Bobru,
- Rynna Pławska,
- Dolina Środkowej Odry – Obszar NATURA 2000.

Zasoby terytorialne Gminy Sulechów

Gmina zajmuje powierzchnię 23.654 ha co stanowi około 15 % powierzchni powiatu i około 1,7 % powierzchni województwa lubuskiego. Szczegółowy podział powierzchni gminy Sulechów przedstawia tabela 1.3.

Obszary leśne zajmują około 9710 ha czyli około 40% powierzchni gminy.

Zlokalizowane są w południowo-zachodniej i wschodniej części gminy, w postaci dużych kompleksów, co stwarza dobre warunki dla turystyki i rekreacji.

Lasy w gminie Sulechów należą do III Krainy Wielkopolsko-Pomorskiej w południowej Dzielnicy Lubuskiej.

Użytki rolne stanowią ponad 51% powierzchni gminy a grunty orne 43%.

W środkowej i wschodniej części gminy przeważają gleby brunatne i bielicowe II – IV klasy bonitacyjnej. W zachodniej części dominują suche i mało żyzne gleby bielicowe oraz czarne ziemie zdegradowane i gleby murszowo – mineralne, użytkowane jako grunty orne lub użytki zielone. Dna dolin i zagłębień zajmują gleby mułowo – torfowe tworzące użytki zielone.

Wg mapy glebowo-rolniczej gminy Sulechów, opracowanej w 1983 r. przez Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach, na obszarze gminy występują następujące kompleksy przydatności rolniczej:

- a) część południowo-zachodnia – dominuje kompleks pszenno-dobry, sporadycznie występują kompleksy pszenno-wadliwy i zbożowo-pastewny mocny,
- b) część południowo-wschodnia – dominują kompleksy pszenno-dobry i pszenno-wadliwy, ale występują również inne kompleksy: żytni dobry, żytni słaby i żytni bardzo słaby oraz zbożowo-pastewny mocny,
- c) część centralna – występują kompleksy: pszenno-dobry, żytni bardzo dobry, żytni dobry, żytni słaby i żytni bardzo słaby, bez wyraźnej dominacji któregośkolwiek z nich,
- d) część północna i północno-wschodnia – dominuje kompleks żytni bardzo dobry, rzadziej występują kompleksy żytni dobry i żytni słaby.

Tereny zieleni zajmują w gminie Sulechów powierzchnię około 67 hektarów. Składają się na nie: parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, zieleń uliczna i osiedlowa.

Strukturę podziału powierzchni gminy Sulechów przedstawia tabela 1.3.

Tabela 1.3 Struktura podziału powierzchni gminy Sulechów (stan na 2014r.)

Rodzaj powierzchni	Powierzchnia [ha]	%
Powierzchnia gminy	23.654	100%
- teren miejski	683	2,88
- teren wiejski	22.971	97,12
Grunty zabudowane i zurbanizowane	843	3,56
- miejskie	224	
- wiejskie	619	
Powierzchnia lasów:	9571	39,1
Powierzchnia gruntów zalesionych i zakrzewionych	139	0,6
- miejskich	2	
- wiejskich	137	
Powierzchnia użytków rolnych	12.115	51,22
- łąki	1145	4,8
- pastwiska	447	1,9
- sady	105	0,4
- grunty orne	10.418	43
• gleby kl. II	4	0,02
• gleby kl. III	3470	14,7
• gleby kl. IV	4342	18,4
• gleby kl. V	2583	10,9
• gleby kl. VI	19	0,08
Nieużytki	219	0,9
Pozostałe tereny	767	3,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy w Sulechowie.

Głównym odbiornikiem wód na terenie gminy Sulechów jest rzeka Odra, do której bezpośrednio wpadają: Obrzyca (niewielki fragment ujściowy), Sulechówka i Jabłonna (z Kanałem Łochowska Struga). Na terenie gminy następuje zmiana kierunku płynięcia Odry, z południkowego (w kierunku północnym) na równoleżnikowy (w kierunku zachodnim). Na odcinku 20,5 km Odra wraz z Obrzycą stanowią naturalną część południowej granicy administracyjnej gminy. Pozostałe ciekі istotne z hydrologicznego punktu widzenia to:

- kanały melioracyjne D (zlewnia Obrzycy) i H,
- Kanał Pomorsko,
- Słomka (północno-zachodnia część granicy gminy).

Sulechówka to ciek, którego zlewnia o rolniczym charakterze w całości znajduje się na terenie gminy Sulechów. W jej zlewni duży udział mają tereny zabudowane m.in. Sulechowa, Cigacic, Kalska i Mozowa. Stanowi ona odbiornik ścieków oczyszczonych z oczyszczalni w Nowym Świecie, która istotnie wpływa na czystość wody w tej rzece.

W granicach gminy znajduje się dolny odcinek Jabłonnej, ciekіu cennego z uwagi na liczne ekosystemy wodne. Poniżej miejscowości Kije uchodzi do niej Kanał Łochowska Struga. Kanał Pomorski – to kanał o znaczeniu retencyjnym i melioracyjnym, bifurkujący w rejonie miejscowości Brody.

Na terenie gminy *nie ma jezior* i większych kompleksów stawów rybnych. Do większych powierzchniowych wód stojących można zaliczyć, największy na terenie gminy zbiornik o powierzchni 29,9 ha powstały w wyrobisku po kopalni kredy jeziornej w miejscowości Brzezie k/Pomorska, a także gliniankę o powierzchni 4,6ha w miejscowości Brzezie Sulechowskie.

Gmina Sulechów jest uboga w surowce mineralne. Na skalę przemysłową eksploatowane jest złożo kredy jeziornej o zasobności ok. 5,2 mln ton, położone na północ od Pomorska. W rejonie Pomorska odkryto złoża ropy naftowej, które nie są eksploatowane.

Na terenie gminy występują *obszary chronionego krajobrazu*, zajmujące łącznie 4.098 ha powierzchni gminy:

Krośnieńska Dolina Odry, Rynny Obrzycko-Obrzańskie, Nowosolska Dolina Odry, Rynna Paklicy i Ołoboku, Kargowskie Zakola Odry, Dolina Środkowej Odry, Nowosolska Dolina Odry, Gryżyński Park Krajobrazowy, Rezerwat Przyrody *Radowice*

Na terenie gminy znajdują się również liczne *użytki ekologiczne*.

W gminie Sulechów występują też *tereny zamknięte*, zastrzeżone ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, na których usytuowane są linie kolejowe.

Zasoby terytorialne obszaru funkcjonalnego

Obszar funkcjonalny zajmuje powierzchnię 60.163ha, co stanowi 4,3% powierzchni województwa lubuskiego.

Gmina Sulechów zajmuje 40% powierzchni obszaru funkcjonalnego, Gmina Czerwieńsk – 32% a Gmina Dąbie – 28% . Tereny wiejskie stanowią aż 97% powierzchni obszaru funkcjonalnego.

Lasy zajmują 47% powierzchni obszaru funkcjonalnego. Największą powierzchnię zajmują lasy na terenie gminy Czerwieńsk (36% powierzchni lasów na obszarze funkcjonalnym).

Użytki rolne zajmują 44% powierzchni obszaru funkcjonalnego, w tym 31% powierzchni zajmują grunty orne. Najwięcej użytków rolnych znajduje się na terenie Gminy Sulechów (46%), tak samo jak gruntów ornych, które stanowią 56% powierzchni gruntów ornych obszaru funkcjonalnego.

Łąki i pastwiska zajmują łącznie 12% powierzchni a nieużytki rolne stanowią zaledwie 1% powierzchni obszaru funkcjonalnego. Największą powierzchnię łąk ma Gmina Dąbie (42% powierzchni łąk na obszarze funkcjonalnym).

Strukturę podziału powierzchni obszaru funkcjonalnego pokazuje tabela 1.4.

Tabela 1.4 Struktura powierzchni obszaru funkcjonalnego [ha](stan na 2014r.)

Rodzaj powierzchni	Czerwieńsk	%	Dąbie	%	Sulechów	%	OFNG	%
Powierzchnia gminy [ha]	19.504	32	17.005	28	23.654	40	60.163	100
- teren miejski	929	58	0	0	683	42	1.612	3
- teren wiejski	18.575	32	17.005	29	22971	39	58.551	97
Grunty zabudowane i zurbanizowane	932	39	580	25	843	36	2355	4
Powierzchnia lasów	10.339	36	8.535	30	9.571	34	28.445	47
Powierzchnia gruntów zalesionych i zakrzewionych	103	32	82	25	139	43	324	1
Powierzchnia użytków rolnych	7.003	27	7.057	27	12.115	46	26.175	44
- łąki	1.951	37	2.215	42	1145	21	5311	9
- pastwiska	612	37	610	37	447	26	1669	3
- sady	7	6	14	11	105	83	126	0
- grunty orne	4.208	22	4218	22	10.418	56	18.844	31
• gleby kl. II	289	98	2	1	4	1	295	0
• gleby kl. III	30	1	776	18	3470	81	4276	7
• gleby kl. IV	1.229	18	1196	18	4342	64	6767	11
• gleby kl. V	2.826	42	1365	20	2583	38	6774	11
• gleby kl. VI	1.606	64	879	35	19	1	2504	4
Nieużytki rolne	272	44	131	21	219	35	622	1
Pozostałe tereny	855	38	620	28	767	34	2242	4

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z urzędów gmin

Strukturę podziału administracyjnego obszaru funkcjonalnego tworzą gminy i sołectwa. Na terenie obszaru funkcjonalnego znajdują się dwa miasta, 49 wsi sołeckich i 9 miejscowości nieposiadających statusu wsi sołeckiej. Najwięcej wsi sołeckich (20) znajduje się w gminie Sulechów a najmniej w gminie Czerwieńsk(13).

Gmina Czerwieńsk i Sulechów to dwie z dziewięciu gmin powiatu zielonogórskiego. Gmina Dąbie jest jedną z siedmiu gmin powiatu krośnieńskiego.

Strukturę podziału administracyjnego obszaru funkcjonalnego przedstawia tabela 1.5

Tabela 1.5 Struktura podziału administracyjnego obszaru funkcjonalnego

Elementy struktury administracyjnej	Czerwieńsk	Dąbie	Sulechów	OFNG
Siedziba władz	Czerwieńsk	Dąbie	Sulechów	Czerwieńsk
Miasta gminne	Czerwieńsk	-	Sulechów	Sulechów Czerwieńsk
Liczba miejscowości gminnych	16	16	26	58
Liczba wsi sołeckich	13	16	20	49
Liczba pozostałych miejscowości	3	0	6	9
Sołectwa w gminach	Będów, Bródki, Dobrzęcin, Laski, Leśniów Mały, Leśniów Wielki, Nietkowice, Nietków, Płoty, Sudoł, Sycowice, Wysokie, Zagórze	Brzeźnica, Budynia, Ciemnice, Dąbie, Dąbki, Gola, Gronów, Kosierz, Lubiatów, Łagów, Nowy Zagór, Pław, Połupin, Stary Zagór, Szczawno, Trzebule.	Brody Brzezie Buków, Cigacice Głogusz Górki Małe Górzynkowo Kalsk Karczyn Kije Kłępsk Krężoły Kruszyna Leśna Góra Łęgowo Mozów Nowy Świat, Obłotne Okunin Pomorsko	
Pozostałe miejscowości nieposiadające statusu sołectwa	Boryń Piaśnica Wyszyna	Mokry Młyn Suchy Młyn Godziejów Olszewiec	Boryń Laskowo, Szabliska, Brzezie k.Pomorska, Nowy Kłępsk, Przygubiel,	
Powiat	zielonogórski	krośnieński	zielonogórski	zielonogórski i krośnieński

Źródło: opracowanie własne

Zagospodarowanie przestrzenne obszaru funkcjonalnego

Podstawą polityki przestrzennej gmin obszaru funkcjonalnego są obligatoryjne dokumenty planistyczne, opracowywane i aktualizowane na zlecenie organów gminy:

- 1) Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy
- 2) Plany zagospodarowania przestrzennego terenów gminy

Gmina Czerwieńsk posiada *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy* – przyjęte uchwałą nr 95/XIII/00 Rady Gminy i Miasta w Czerwieńsku z dnia 24 lutego 2000 r., zmienione uchwałami Rady Miasta i Gminy: Nr XVIII/79/11 z dnia 28 września 2011 r., Nr XVI/165/12 z dnia 26 września 2012 r. i Nr XXVIII/293/14 z dnia 23 kwietnia 2014 r.

Główne kierunki rozwoju miasta i gminy Czerwieńsk, określone w Studium to:

- 1) poprawa funkcjonalno-przestrzennej struktury, w tym podniesienie ładu przestrzennego, zwiększenie walorów wizerunku i sprawności funkcjonowania oraz wzmocnienie powiązań z regionem, krajem i zagranicą,
- 2) ochrona wartości zasobów dziedzictwa kulturowego i środowiska przyrodniczego oraz jego racjonalnego kształtowania,
- 3) stworzenie atrakcyjnych i zróżnicowanych możliwości dla rozwoju gospodarczego i życia na wysokim poziomie, w tym poprawę standardów zamieszkania, pracy i wypoczynku,
- 4) racjonalne wykorzystanie terenów i intensyfikacja ich zagospodarowania,
- 5) wypracowanie docelowej wizji przestrzennej,
- 6) wdrożenie polityki przestrzennej poprzez koordynację planowania miejscowego i ustalania narzędzi pozwalających na wdrożenie tej polityki.

Na podstawie studium gmina na bieżąco opracowuje Miejskowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) dla obszarów na których planowane są przedsięwzięcia inwestycyjne.

Rozwój zabudowy przestrzennej jest realizowany wielokierunkowo i obejmuje:

- wyznaczanie terenów pod zakłady wytwórcze
- tworzenie obszarów sportu i rekreacji
- rozwój usług publicznych
- tworzenie komunalnych zasobów gruntów, niezbędnych do realizacji zadań statutowych.

Część obszaru rozwoju strefy usług i wytwórczości objęta jest podstrefą Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej - podstrefa Czerwieńsk.

Obszar posiada dostęp do infrastruktury energetycznej: sieci gazowniczej (na terenie 5 sołectw) i elektroenergetycznej.

Lokalizacja obszarów przewidywanych pod rozwój strefy usług i wytwórczości, wynika z ustaleń obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, wolnych lub przewidywanych do zmiany sposobu zagospodarowania terenów, z uwzględnieniem terenów

inwestycyjnych Aglomeracji Zielonogórskiej. Zestawienie gminnych terenów rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej przedstawia tabela 1.6

Tabela 1.6 Gminne tereny rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej

L.p.	Teren inwestycyjny	Powierzchnia[ha]
1	3 - Czerwieńsk, (2) ul Składowa, (3) Akacyjowa, (2) Działkowa (teren inwestycyjny Aglomeracji Zielonogórskiej)	11,37
2	6 - Leśniów Mały (U5)	2
3	7 - Leśniów Wielki (U1,U2,U3,U4)	8,4
4	7 - Leśniów Wielki (P2)	2,1
5	9 – Nietków, (1) ul. Kolejowa (teren inwestycyjny Aglomeracji Zielonogórskiej)	6,2
6	10 – Płoty (P1)	2,7
Razem		32,77

Zródło: Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Sulechów. Energoexpert sp. z o.o. Katowice 2014.

Przedmiotem oferty inwestycyjnej są tereny położone w Czerwieńsku przy ul. Składowej i w Nietkowie.

Gmina Dąbie posiada *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Dąbie*, uchwalone przez Radę Gminy w Dąbiu uchwałą nr 152/XVII/2001 z dnia 22 lutego 2001r. (zmienione późniejszymi uchwałami Rady Gminy) Na podstawie studium gmina na bieżąco opracowuje Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) dla obszarów na których planowane są przedsięwzięcia inwestycyjne.

W dniu 30 października 2014r. Rada Gminy podjęła cztery uchwały w sprawie przystąpienia do sporządzenia miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego dla części obrębów geodezyjnych Połupin, Szczawno i Ciemnice w Gminie Dąbie oraz planów zagospodarowania przestrzennego miejscowości: Połupin, Szczawno i Ciemnice. Jest to bardzo ważny element budowy podstaw realizacji strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego nadodrzańskich gmin.

Bardziej dynamiczny rozwój struktury przestrzennej gminy Dąbie występuje wzdłuż drogi krajowej nr 32, w miejscowościach Połupin, Dąbie, Pław, Gronów i Łągów. Realizacja strategii powinna stworzyć szanse szybszego rozwoju Szczawna i Ciemnic. Słabiej rozwinięte są najmniejsze jednostki osadnicze: Goła, Budynia i Dąbki.

Gmina Sulechów ma opracowane *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulechów*, uchwalone uchwałą Nr VI/66/99 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 27 kwietnia 1999r. i zmieniane późniejszymi uchwałami Rady Gminy. Na podstawie studium gmina na bieżąco opracowuje Miejscowe Plany Zagospodarowania Przestrzennego (MPZP) dla obszarów na których planowane są przedsięwzięcia inwestycyjne.

Rozwój gminnego sektora usług i wytwórczości obejmuje tereny:

- po zachodniej stronie Sulechowa,
- tereny wiejskie gminy,
- komunalne zasoby gruntów przeznaczonych pod zabudowę usługami publicznymi,
- wynikające z ustaleń obowiązujących MPZP,
- wolne lub przewidywane do zmiany sposobu zagospodarowania,
- według obowiązującego *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulechów*, stanowiące tereny inwestycyjne Aglomeracji Zielonogórskiej.

Zestawienie terenów rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej w gminie Sulechów przedstawia tabela 1.7

Tabela 1.7 Tereny rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej w gminie Sulechów

Lp	Miejscowość	Oznaczenie obszaru	Powierzchnia obszaru ha	Przewidywany stopień zagospodarowania w [%]	
				2015-2019	2020 – 2030
1	Brody	U20	2,60	20%	30%
2	Leśna Góra	U15	10,10	0%	10%
3	Brzezie k. Sulechowa	U1, U2	52,40	10%	20%
4	Brzezie k. Sulechowa	U4, P4	2,20	30%	40%
5	Brzezie k. Sulechowa	P1÷P3	136,88	5%	10%
6	Brzezie k. Sulechowa	(4) ul. Rozwojowa, ter. inwest. Aglomeracji ZG	3,50	30%	40%
7	Buków	P10	2,00	30%	40%
8	Górki Małe	P16	29,00	20%	40%
9	Górki Małe	P20÷P22	36,20	10%	20%
10	Górzyn	P14, P15	40,60	10%	20%
11	Górzyn	U14	1,50	40%	40%
12	Kalsk	U10	9,70	30%	50%
13	Kalsk	U16	2,30	30%	40%
14	Kalsk	P17	3,80	30%	40%
15	Karczyn	P9	1,50	30%	50%
16	Kije	P18, P19	12,40	30%	50%
17	Kije	U18	1,20	40%	50%
18	Kłępsk	U11, P8	3,60	30%	50%

19	Kreżoły	P6	42,00	10%	20%
20	Kreżoły	P7	30,00	10%	20%
21	Kreżoły	U9	9,60	10%	20%
22	Kreżoły	U7	29,00	10%	20%
23	Kreżoły	(1) tereny inwestycyjne Aglomeracji ZG	100,00	10%	20%
24	Kruszyna	U5	4,00	30%	50%
25	Kruszyna	U13, P13	93,00	5%	10%
26	Obłotne	U8	12,00	30%	50%
27	Obłotne	U10	9,70	40%	50%
28	Nowy Świat	(2) tereny inwestycyjne Aglomeracji ZG	24,93	20%	40%
29	Nowy Świat	(3) ul. Odrzańska, tereny inwestycyjne Aglomeracji ZG	2,41	30%	50%
30	Nowy Świat	U6	1,80	30%	50%
31	Nowy Świat	P5	5,40	30%	40%
32	Okunin	P11, P12	6,30	10%	20%
33	Okunin	U12	32,00	5%	10%
34	Pomorsko	U19	5,10	20%	30%
35	Pomorsko	U21	2,60	20%	30%
36	Sulechów	U3	1,40	40%	50%
37	Sulechów	(4) ul. Rozwojowa, ter. inwest. Aglomeracji ZG	3,50	30%	50%
		Sumarycznie	766,22		

Źródło: Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Sulechów. Energoekspert sp. z o.o. Katowice 2014.

W chwili obecnej nie można jednoznacznie określić gdzie i kiedy zagospodarowywane będą obszary strefy aktywności gospodarczej, dlatego w powyższym zestawieniu przedstawiony jest maksymalny, możliwy stopień zagospodarowania wytypowanych obszarów. W szacunkach przyjęto, że w skali całej gminy zagospodarowanych zostanie około 20% wytypowanych obszarów.

Wnioski na opracowywanie MPZP składane przez właścicieli nieruchomości są sukcesywnie realizowane, jeżeli są zgodne ze *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Sulechów*, które określa uwarunkowania polityki przestrzennej.

W dokumencie *Studium* wyróżniono siedem najważniejszych, *strategicznych celów polityki*

przestrzennej gminy:

- 1) stworzenie atrakcyjnych i zróżnicowanych możliwości dla rozwoju gospodarczego i życia na wysokim poziomie,
- 2) poprawa i utworzenie docelowej struktury funkcjonalno-przestrzennej polepszającej jej funkcjonowanie, w tym podniesienie ładu przestrzennego, stworzenie korzystnego wizerunku, wzmocnienie powiązań z regionem, krajem i zagranicą,
- 3) racjonalne wykorzystanie terenów i intensyfikacja ich zagospodarowania,
- 4) ochrona wartości środowiska przyrodniczego i jego racjonalnego kształtowania,
- 5) ochrona wartości zasobów dziedzictwa kulturowego,
- 6) poprawa standardów zamieszkania, pracy i wypoczynku,
- 7) uwzględnienie programów rządowych i samorządowych w strukturze przestrzennej gminy oraz wdrożenie polityki przestrzennej poprzez koordynację planowania miejscowego i ustalenie narzędzi pozwalających na wdrożenie tej polityki.

Gmina opracowuje również plany rozwoju wsi: Kije (2004-2014), Klępsk (2004-2014) a także plany odnowy miejscowości: Łęgowo (2010-2020), Cigacice (2011-2020).

Ważnym elementem realizacji polityki przestrzennej w Gminie jest *Lokalny Program Rewitalizacji Gminy Sulechów na lata 2007-2015*.

W ramach programu zaplanowano cztery zintegrowane działania:

1. Plac Ratuszowy - wizytówką miasta.
2. Ożywienie kulturalno-społeczne Sulechowa.
3. Uporządkowanie przestrzeni publicznej w sąsiedztwie Parku Kościelnego.
4. Remont i zwiększenie potencjału użytkowego budynków wspólnot mieszkaniowych.

W ramach programu rewitalizacji miasta wyremontowano zamek i stary budynek Sulechowskiego Domu Kultury im. F. Chopina oraz przeprowadzono adaptację Zboru Kalwińskiego w Sulechowie na salę widowiskowo-projekcyjną.

Dotychczasowy stan zagospodarowania i użytkowania terenów gminy jest w dużym stopniu kontynuacją historycznego rozwoju dawnych założeń osadniczych.

Tereny północno-wschodnie wokół miasta obejmują strefę mieszkaniową a tereny południowo-zachodnie strefę usługową.

W Cigacicach, Górzycowie i Nowym Świecie przygotowano plany zagospodarowania przestrzennego pod zabudowę mieszkaniową.

Obecnie nie ma dużego zainteresowania zasiedlaniem gminy Sulechów.

Na terenie gminy wydzielono tereny, które są przedmiotem oferty inwestycyjnej:

- 1) w Sulechowie przy al. Wielkopolskiej (0,46 ha),
- 2) w Sulechowie przy ul. Rozwojowej (8,4 ha),
- 3) w Nowym Świecie (40 ha należących do gminy i ANR),
- 4) w Krężołach (100 ha należących do ANR),
- 5) w rejonie miejscowości Mozów i Kije (139,78 ha).

Potencjalnie interesującym gospodarczo terenem jest obszar pomiędzy obwodnicą a drogą ekspresową S3. Tereny nie objęte planami, które mogą być przedmiotem

zainteresowania inwestorów są sukcesywnie obejmowane planami zagospodarowania przestrzennego. W planach miejscowych uwzględnia się też plany inwestycyjne jednostki wojskowej, związane z budową bloków mieszkalnych dla kadr wojskowych.

W okolicy Sulechowa wytyczono też teren pełniący funkcję polowego lądowiska helikopterów sanitarnych. Teren pozbawiony jest infrastruktury technicznej.

Konkluzje strategiczne dotyczące przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego

- 1) sąsiedztwo Odry stwarza duże możliwości rozwoju turystyki i transportu wodnego na terenie obszaru funkcjonalnego. Tereny nadodrzańskie po odpowiednim zagospodarowaniu dają szansę zbudowania bardzo atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego dla mieszkańców gmin i turystów z zewnątrz (indywidualnych i grupowych, zorganizowanych lub niezorganizowanych, krajowych i zagranicznych),
- 2) bliskość granicy z Niemcami jest szansą pozyskania niemieckich turystów do spędzania wolnego czasu na terenie obszaru funkcjonalnego oraz inwestorów niemieckich do prowadzenia działalności gospodarczej w gminach obszaru funkcjonalnego,
- 3) bliskość Zielonej Góry jest dużą szansą na inwestowanie, prowadzenie działalności i spędzanie czasu wolnego przez jej mieszkańców na terenie obszaru funkcjonalnego,
- 4) samo położenie geograficzne i dobra dostępność komunikacyjna nie wystarczą do pozyskiwania chętnych do zamieszkania, prowadzenia działalności i spędzania wolnego czasu na terenie obszaru funkcjonalnego. Do tego potrzebna jest jeszcze lepsza infrastruktura mieszkaniowa, społeczno-gospodarcza i turystyczna.
- 5) bliskość Odry stanowi zagrożenie powodziowe dla terenów i miejscowości nadodrzańskich, co wymaga zachowania gotowości do reagowania przeciwpowodziowego i dbałości o infrastrukturę przeciwpowodziową,
- 6) dominujący udział lasów w strukturze powierzchni obszaru funkcjonalnego jest atutem turystycznym jako miejsca spędzania czasu wolnego. Tereny leśne stanowią atrakcyjne uzupełnienie dla oferty spędzania czasu wolnego na terenach przylegających do brzegów Odry.
- 7) duża lesistość ma też ważne znaczenie gospodarcze, jako źródło pozyskiwania drewna dla potrzeb przemysłu i bioenergetyki a także jako miejsce zbioru runa leśnego i polowań na zwierzynę łowną,
- 8) lasy stanowią też naturalną ochronę, dla niektórych terenów obszaru funkcjonalnego,
- 9) użytki rolne są drugim pod względem obszarowym elementem struktury powierzchni obszaru funkcjonalnego, co świadczy o ekstensywnym potencjale rozwojowym rolnictwa,
- 10) dominujące klasy bonitacyjne gleb zawierają się w przedziale III-VI, co oznacza, że w gminach dominują średnie i niskie klasy żyzności gleb, nie pozwalające na intensywny rozwój rolnictwa na obszarze funkcjonalnym,
- 11) ważne znaczenie dla rozwoju rolnictwa mają dość duże powierzchnie łąk i pastwisk.
- 12) uwagę zwraca bardzo niski procent powierzchni sadów,

- 13) racjonalna polityka przestrzenna zmierzająca do poprawy ładu i estetyki przestrzennej wymaga ciągłych opracowań i aktualizacji obligatoryjnych dokumentów planistycznych, na podstawie których można podejmować konkretne działania inwestycyjne,
- 14) planowanie przestrzenne musi nadążać za oczekiwaniami mieszkańców i inwestorów zewnętrznych a także wcześniej proponować atrakcyjne rozwiązania, zgodne ze strategiami i planami rozwoju,
- 15) ważnym elementem polityki przestrzennej gmin muszą być działania rewitalizacyjne obiektów, struktur urbanistycznych i terenów o dużych walorach historyczno-kulturowych, turystycznych a także funkcjonalnych.
- 16) estetyka i ład przestrzenny są bardzo ważnymi czynnikami kształtującymi wizerunek i atrakcyjność gmin jako miejsc zamieszkania, zwiedzania i lokowania aktywności gospodarczej, i dlatego ich utrzymanie jest ważnym zadaniem strategicznym dla gmin,
- 17) zróżnicowanie funkcjonalne przestrzeni gmin Sulechów i Czerwieńsk wymaga większej dbałości o właściwe zagospodarowanie przestrzenne terenów wiejskich, szczególnie tych najbardziej oddalonych od miast,
- 18) bliskość Odry, rozległe obszary leśne, krajobraz nadodrzański to dla badanych mieszkańców najważniejsze atuty i mocne strony obszaru funkcjonalnego, które należy brać pod uwagę w budowaniu i realizacji strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego.

1.2 Infrastruktura techniczna na obszarze funkcjonalnym

Infrastruktura techniczna umożliwia świadczenie różnych usług publicznych w gminach tworzących obszar funkcjonalny. Obejmuje: drogi kolejowe, drogi przeznaczone dla transportu kołowego, drogi wodne, linie lotnicze, mosty, sieci elektroenergetyczne, ciepłownicze, wodno-kanalizacyjne oraz sieci telekomunikacyjne. Umożliwia świadczenie usług z dziedziny łączności (np. sieć telefoniczna), dostaw energii elektrycznej, dostarczania ciepła, gazu i wody (np. wodociągi, sieci ciepłownicze i gazowe), usuwania ścieków i odpadów (kanalizacje, oczyszczalnie ścieków oraz urządzenia i instalacje redukujące zanieczyszczenia gazowe i pyłowe).

1.2.1 Infrastruktura transportowa na obszarze funkcjonalnym

Układ infrastruktury transportowej na obszarze funkcjonalnym tworzą:

- infrastruktura drogowa
- infrastruktura kolejowa
- drogi wodne
- mosty i przeprawy przez rzeki

Infrastrukturę drogową obszaru funkcjonalnego tworzą:

- drogi krajowe przebiegające przez tereny gmin obszaru funkcjonalnego
- drogi wojewódzkie przebiegające przez tereny gmin obszaru funkcjonalnego

- drogi powiatowe przebiegające przez tereny gmin obszaru funkcjonalnego
- drogi gminne,

Drogi krajowe na obszarze funkcjonalnym

Przez teren obszaru funkcjonalnego przebiegają trzy drogi krajowe, w tym jedna droga ekspresowa. Przez gminy Dąbie i Sulechów przebiegają dwie drogi, a przez gminę Czerwieńsk – jedna droga krajowa. Trasa drogi krajowej nr 32 przebiega przez miejscowości Dąbie, Pław, Gronów i Łągów w Gminie Dąbie, Leśniów Wielki w Gminie Czerwieńsk oraz przez Sulechów. Łączy ona Stęszew z przejściem granicznym w Gubinku. Przez wieś Połupin przebiega droga krajowa nr 29, która jest odgałęzieniem drogi nr 32 w kierunku Krosna Odrzańskiego i dalej do autostrady A2 oraz przejść granicznych w Świecku i Słubicach (tabela 1.8).

Tabela 1.8 Drogi krajowe przebiegające przez obszar funkcjonalny

Nr drogi	Przebieg drogi	Gmina
S3	Świnoujście - Sulechów - Legnica-Lubawka	Sulechów
32	Gubinek - Dąbie - Leśniów Wielki - Zielona Góra - Sulechów - Stęszew	Dąbie, Czerwieńsk, Sulechów
29	Połupin - Krosno Odrzańskie - Słubice	Dąbie

Źródło: Opracowanie własne

Droga krajowa nr 32 przebiegająca przez teren gmin Dąbie i Czerwieńsk jest mocno obciążona ruchem tranzytowych przejazdów towarowych oraz dużym ruchem osobowym, związanym z dojazdami do drogi ekspresowej S3, autostrady A2 oraz przejść granicznych w Gubinku, Gubinie, Słubicach i Świecku.

Droga ta stanowi dużą uciążliwość dla mieszkańców miejscowości Dąbie, Pław, Gronów i Łągów w gminie Dąbie oraz Leśniów Wielki w gminie Czerwieńsk.

Dla poprawy bezpieczeństwa mieszkańców określono na niej miejsca szczególnie niebezpieczne:

- skrzyżowanie drogi krajowej nr 32 i wojewódzkiej nr 288 w Dąbiu,
- łuk drogi w Gronowie od strony Zielonej Góry,
- łuk drogi w Łągowie w Kierunku Krosna Odrzańskiego.

Droga nie ma odpowiedniej infrastruktury zapewniającej bezpieczeństwo ruchu dla pieszych. Tylko w Gronowie i na odcinku Pław-Gronów można mówić o infrastrukturalnych warunkach bezpieczeństwa ruchu dla pieszych i rowerzystów. Droga ta ma decydujący wpływ na zewnętrzną dostępność komunikacyjną gminy Dąbie.

Oddana do użytku w 2006 roku obwodnica miasta Sulechów w ciągu drogi krajowej nr 32 pozwoliła na wyeliminowanie z miasta niebezpiecznego i uciążliwego ruchu tranzytowego relacji Zielona Góra-Poznań, skrócenie czasu podróży, zmniejszenie liczby kolizji drogowych oraz obniżenie poziomu emisji spalin i hałasu w mieście.

Decydujący wpływ na zewnętrzną dostępność komunikacyjną Gminy Sulechów ma krajowa droga ekspresowa S3 a także droga krajowa nr 32.

W Cigacicach w ciągu krajowej drogi ekspresowej S3, na odcinku Zielona Góra-Sulechów, znajduje się most na Odrze, który jest bardzo ważnym elementem połączenia południowej i południowo-zachodniej części Polski z Autostradą A2 i Zachodnim Pomorzem.

Podczas powodzi stulecia w 1997 roku był to jedyny czynny most w zachodniej Polsce.

W trakcie budowy drugiego pasma ruchu drogi S3 od Sulechowa do Nowej Soli, planowane jest wybudowanie drugiej nitki mostu na Odrze oraz zburzenie obecnego i wybudowanie na jego miejscu nowego. Budowę mostu wpisano do I etapu przebudowy drogi ekspresowej S3 na odcinku z Sulechowa do węzła Zielona Góra Północ (13,4km). Nowa jezdnia wraz z mostem ma być gotowa jesienią 2017 roku. Druga część mostu będzie gotowa jesienią 2019 roku.

Droga ekspresowa S3 należy do korytarza *Bałtyk-Adriatyk* europejskiej sieci bazowej TEN-T. Przez tereny obszaru funkcjonalnego przebiega *Środkowoeuropejski Korytarz Transportowy* (CETC-Route 65). Jest to inicjatywa samorządowa skupiająca 17 regionów z 6 państw, w tym Polski i województwa lubuskiego. Oś korytarza oparta jest o międzynarodową drogę E-65 ze szwedzkiego Malmö do Chania na Krecie. Na terenie Polski oś korytarza tworzą: droga ekspresowa S-3, linie kolejowe CE-59 i E-59 oraz droga wodna rzeki Odry, przepływającej przez obszar funkcjonalny.

Drogi krajowe mają istotny wpływ na bardzo dobrą zewnętrzną dostępność komunikacyjną obszaru funkcjonalnego. Największą dostępność ma Gmina Sulechów leżąca na skrzyżowaniu dróg krajowych S3 i 32.

Drogi wojewódzkie na obszarze funkcjonalnym

W sieci komunikacyjnej obszaru funkcjonalnego znajduje się osiem dróg wojewódzkich. Przez gminę Dąbie przebiega jedna droga wojewódzka, przez gminę Czerwieńsk - pięć i przez gminę Sulechów – pięć dróg wojewódzkich (tabela 1.9).

Tabela 1.9 Drogi wojewódzkie obszaru funkcjonalnego

Nr drogi	Przebieg drogi	Gmina
276	Krosno Odrzańskie – Szklarka Radnicka – Sycowice – Świebodzin	Czerwieńsk
277	Sulechów – Kije - Skąpe	Sulechów
278	Szklarka Radnicka – Będów – Nietkowice – Bródki – Brody – Pomorsko – Mozów - Sulechów – Kruszyna - Wschowa,	Czerwieńsk, Sulechów
279	Wysokie – Czerwieńsk – Nietków – Leśniów Wielki – Drzonów – Świdnica - Nowy Kisielin – Przytok – Krępa ,	Czerwieńsk
280	Zielona Góra – Ploty – Czerwieńsk – Brody ,	Czerwieńsk, Sulechów
281	Zielona Góra – Wysokie – Pomorsko .	Czerwieńsk, Sulechów
288	Dąbie - Kosierz – Lubiatów - Nowogród Bobrzański – Żagań.	Dąbie
304	Okunin (DK32) – Klępsk – Babimost - Kręcko	Sulechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z urzędów gmin.

Dla gminy Czerwieńsk kluczowe znaczenie komunikacyjne mają drogi nr 278, 279, 280 i 281. Największą uciążliwością komunikacyjną dla mieszkańców gmin Czerwieńsk i Sulechów jest brak mostów na Odrze w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 i nr 281. W ciągach tych dróg umiejscowione są przeprawy promowe, które tylko w niewielkim stopniu rekompensują te uciążliwości.

Przez teren gminy Dąbie, na długości 14,2 km, przebiega jedna droga wojewódzka nr 288. Jest to ważne połączenie drogowe gminy z Żarami i Żaganiem oraz z autostradami A18 i A4 w kierunku południowo-zachodniej i południowej części naszego kraju. Droga ta ma odpowiednią szerokość i nawierzchnię asfaltową ale na niektórych odcinkach nie daje możliwości swobodnego ruchu dwukierunkowego dla wielośladowych pojazdów samochodowych. Jest mocno obciążona ruchem samochodów ciężarowych, przewożących żwir ze żwirowni kruszywa naturalnego w Nowogrodzie Bobrzańskim.

Największe uciążliwości dla mieszkańców gminy Sulechów występują na odcinku drogi wojewódzkiej nr 278: Brody-Pomorsko-Mozów-Sulechów-Kruszyna. Trasa tej drogi prowadzi przez wsie i miasto Sulechów, co jest przyczyną uciążliwości i zagrożenia dla mieszkańców. Jest też zagrożeniem dla nawierzchni dróg miejskich w Sulechowie. Dodatkowym utrudnieniem dla mieszkańców zachodniej części gminy jest brak mostów na Odrze w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 i 281.

Wszystkie drogi wojewódzkie na obszarze funkcjonalnym posiadają nawierzchnie utwardzone, ale w wielu miejscach są nierówne i nie odpowiadają podstawowym standardom dotyczącym szerokości, jakości nawierzchni i umocnienia pobocza jakie powinny spełniać tego rodzaju drogi. Na niektórych odcinkach szerokość nawierzchni nie pozwala na swobodny ruch dwukierunkowy wielośladowych pojazdów samochodowych. Dotyczy to

przede wszystkim drogi nr 278 na odcinku przebiegającym przez północną (prawobrzeżną) część gmin Czerwieńsk i Sulechów.

Drogi powiatowe na obszarze funkcjonalnym

Przez tereny gmin obszaru funkcjonalnego przebiegają 23 drogi powiatowe, z tego na poszczególne gminy przypada:

- gmina Czerwieńsk - 5,
- gmina Dąbie – 8,
- gmina Sulechów - 13 dróg powiatowych.

Przez teren gminy Dąbie przebiega osiem dróg powiatowych, z których największe znaczenie mają drogi nr: 1143F, 1151F i 1164F. Są to drogi o różnych rodzajach nawierzchni (bitumiczne, gruntowe, brukowe). Większość z nich nie odpowiada podstawowym parametrom technicznym dotyczącym: jakości nawierzchni, szerokości drogi oraz umocnienia poboczy. Część tych dróg ma nawierzchnie gruntowe, które nie są przystosowane do ruchu samochodowego a stan ich nawierzchni często jest utrudnieniem w dojazdach pojazdów specjalnych np. karetek pogotowia, straży pożarnej. Na drogach powiatowych wykonuje się najczęściej tylko drobne remonty i doraźnie naprawy bieżące. Ograniczone środki finansowe i szeroki zakres potrzebnych prac nie pozwalają na pełne zaspokojenie potrzeb użytkowników.

Duże uciążliwości w ruchu dwukierunkowym dla mieszkańców gminy Sulechów i innych użytkowników występują na odcinku drogi powiatowej nr 1201F od miejscowości Kręzoły do Bukowa. W złym stanie jest też droga nr 1208F na odcinku Buków-Kalsk.

Stary most na Odrze w Cigacicach, usytuowany jest w ciągu drogi powiatowej 1187F, która jest alternatywnym połączeniem Sulechowa z Zieloną Górą.

Most ten mocno odbiega od obecnie obowiązujących standardów, nie spełnia norm technicznych dla dróg szybkiego ruchu, a w zakresie obciążenia spełnia tylko klasę C.

Jest zbyt wąski dla ruchu dwukierunkowego i nie ma pasów awaryjnych.

Perspektywa remontu pojawi się wtedy Gdy Miasto Zielona Góra pozyska na ten cel dofinansowanie ze środków Unii Europejskiej.

Wiele dróg powiatowych na terenie obszaru funkcjonalnego nie ma nawierzchni utwardzonych i nie spełnia podstawowych funkcji komunikacyjnych jakie powinny pełnić drogi powiatowe.

Zestawienie dróg powiatowych na obszarze funkcjonalnym przedstawia tabela 1.10.

Tabela 1.10 Drogi powiatowe na obszarze funkcjonalnym

Nr	Przebieg drogi	Gmina
1141F	Kosierz – Tarnawa Krośnieńska – Wysoka – DW nr 288	Dąbie
1143F	Lubiatów – Trzebule – Łągów	Dąbie
1144F	Trzebule – Drzonów – Radomia – Zagórze – Płoty.	Dąbie, Czerwieńsk

1147F	Bronków – Dychów – Brzeźnica -Dąbie - Szczawno – Laski – Nietków	Dąbie, Czerwieńsk
1148F	Krosno Odrzańskie – Nowy Zagór – Prądocinek - (Dychów)	Dąbie
1150F	Kukadło - Gola – Brzeźnica – Droga Krajowa nr 32	Dąbie
1151F	Droga krajowa nr 32– Polupin–Szczawno	Dąbie
1164F	Plaw – Szczawno	Dąbie
1168F	Sycowice – Podła Góra,	Czerwieńsk
1174F	Mozów – Szabliska – Brzezie - Bródki	Sulechów Czerwieńsk
1176F	Zawada-Krępa-Lężyca- Ploty-Sudoł-Leśniów Wielki - Leśniów Mały	Czerwieńsk
1187F	Sulechów – Cigacice – Zawada - Zielona Góra	Sulechów
1195F	Kolesin - Karczyn	Sulechów
1198F	Laskowo-Rakowiec-Górki Małe – Cigacice – Radowice-Podlegórz- Trzebiechów	Sulechów
1201F	Sulechów – Buków -- Smardzewo	Sulechów
1202F	Buków – Raków – Jeziory – Ojerzyce - Wityń	Sulechów
1203F	Buków – Łęgowo - Klepsk	Sulechów
1204F	Krężoły - Łęgowo- Karczyn - Smardzewo	Sulechów
1205F	Pomorsko-Brzezie-Palck-Niekarzyn-Kępsko	Sulechów
1206F	Łochowo - Kije – Gradowo - Przetocznicza	Sulechów
1207F	Pomorsko-Kije	Sulechów
1208F	Buków-Kalsk-Łochowo	Sulechów
3801F	Droga Wojewódzka 277- Sulechów (ul. Żwirki i Wigury)	Sulechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z powiatów: zielonogórskiego i krośnieńskiego

Drogi gminne na obszarze funkcjonalnym

Na obszarze *gminy Czerwieńsk*, znajduje się 136,9 km dróg gminnych, w tym o nawierzchni twardej –72,3 km, o nawierzchni twardej ulepszonej – 4,6 km, a o nawierzchni gruntowej – 60 km. Sieć dróg gminnych nie zapewnia mieszkańcom wszystkich miejscowości swobodnego i bezpiecznego dojazdu do innej miejscowości, siedziby gminy lub poza teren gminy, po utwardzonej drodze. W szczególnie niekorzystnej sytuacji jest miejscowość Sudoł, która nie ma dobrej drogi dojazdowej do Czerwieńska, Plot i Leśniowa. Twardą drogę asfaltową ma tylko do drogi krajowej nr 32.

W sieci dróg międzygminnych brakuje dobrych połączeń drogowych: Laski-Ciemnice i Wysokie - Krępa.

Pilnie potrzebna jest również budowa dróg osiedlowych w Płotach i Zagórze.

Na wielu odcinkach dróg gminnych brakuje odpowiedniej infrastruktury drogowej zarówno w miejscowościach gminy jak i poza obszarami zabudowanymi.

Jakość dróg gminnych i zapewnienie bezpieczeństwa ruchu na drogach, jako czynniki kształtujące warunki życia w gminie, badani mieszkańcy wymieniali na czołowych miejscach.

Drogi gminne o łącznej długości 49,8 km, stanowią 38% długości wszystkich dróg publicznych w gminie Dąbie. Posiadają różne nawierzchnie: bitumiczne, brukowe, betonowe i gruntowe. W chodniki wyposażone są częściowo miejscowości Połupin, Dąbie, Pław, Gronów, Łągów, Kosierz, Nowy Zagór, Lubiatów, Szczawno, Nowy Zagór.

Drogi o znaczeniu lokalnym, stanowiące uzupełniającą sieć dróg służących miejscowym potrzebom, zostały zaliczone do kategorii dróg gminnych. W latach 2009-2011 Rada Gminy Dąbie podjęła uchwały o zaliczeniu dodatkowych dróg do kategorii dróg gminnych w Gronowie, Dąbiu, Kosierzu i Ciemnicach.

Stan dróg gminnych jest bardzo zróżnicowany. Większość z nich nie ma odpowiedniej szerokości pozwalającej na swobodny ruch dwukierunkowy pojazdów wielośladowych. Nawierzchnie dróg są nierówne a pobocza zniszczone i nieutwardzone co dla wąskich dróg jest bardzo ważne z punktu widzenia bezpieczeństwa ruchu drogowego.

Wiele elementów infrastruktury drogowej wymaga modernizacji i uzupełnienia. Dotyczy to chodników, barierek, oświetlenia ulic i skrzyżowań oraz przejść dla pieszych w miejscowościach gminy

Zarówno drogi wewnętrzne, gminne jak i powiatowe mają ważne znaczenie komunikacyjne z uwagi na brak połączeń kolejowych w gminie.

Na terenie gminy znajdują się dwa obiekty mostowe w ciągach dróg gminnych nr 1213F w Połupinie i 1206F w Budyni. Most w Połupinie o długości 19,10 m i szerokości 7,40m zlokalizowany jest nad kanałem starej Odry. Dla znaczącego usprawnienia układu komunikacyjnego w gminie konieczne jest wybudowanie obwodnic miejscowości leżących przy drodze krajowej nr 32 i drodze wojewódzkiej nr 288.

Długość dróg gminnych w granicach administracyjnych miasta Sulechów wynosi 24,5 km, a poza miastem 69,4 km. Razem na terenie gminy Sulechów jest 93,9 km dróg gminnych. Stan techniczny dróg gminnych nie jest w pełni zadowalający a wiele z nich ma nierówną nawierzchnię, są zbyt wąskie i nie mają dobrze umocnionego pobocza.

Infrastruktura drogowa, szczególnie w mniejszych miejscowościach gminnych jest niewystarczająca dla bezpieczeństwa ruchu drogowego i komfortu jazdy.

W ostatnim czasie wybudowano i wyremontowano wiele ulic i elementów infrastruktury drogowej w Sulechowie oraz w Kalsku. Mimo poprawy jakości dróg i płynności ruchu niektóre ulice miejskie w Sulechowie i drogi gminne na terenach wiejskich są nadal w złym stanie technicznym.

W gminie praktycznie nie ma dużych korków ulicznych. Zdarzają się czasami na drodze ekspresowej S-3 w sezonie letnim albo w czasie wypadku drogowego blokującego ruch samochodów. Jest to istotne kryterium oceny atrakcyjności gminy jako miejsca pracy i zamieszkania.

Skomunikowanie drogowe wewnątrz gminy jest w miarę dobre a skomunikowanie gminy z otoczeniem jest bardzo dobre. Dostępność drogowa jest ważnym kryterium oceny wyboru gminy jako miejsca zamieszkania i prowadzenia działalności gospodarczej. Zadaniem strategicznym dla władz gminnych jest wykorzystanie tego faktu, jako szansy na rozwój społeczno-gospodarczy gminy.

Infrastruktura kolejowa na obszarze funkcjonalnym

Infrastrukturę kolejową obszaru funkcjonalnego tworzą linie kolejowe przebiegające przez tereny gmin oraz dworce, stacje kolejowe, przystanki osobowe i przejazdy kolejowe przez drogi oraz mosty kolejowe na Odrze w okolicach Pomorska i Nietkowic (Tabela 1.11)

Tabela 1.11 Linie kolejowe obszaru funkcjonalnego

Nr	Trasa linii kolejowej	Właściwości linii
273	Wrocław – Czerwieńsk – Nietkowice – Będów - Szczecin (przewozy osobowe i towarowe)	międzyregionalna magistrala, dwutorowa, zelektryfikowana
358	Zbąszynek - Łęgowo Sulechowskie – Sulechów - Czerwieńsk-Gubin – granica państwa (przewozy towarowe)	międzyregionalna, pierwszorzędna, jednotorowa, zelektryfikowana na odcinku Zbąszynek-Czerwieńsk
	Zbąszynek - Łęgowo Sulechowskie – Sulechów - Czerwieńsk (przewozy towarowe i osobowe)	międzyregionalna, pierwszorzędna, jednotorowa, zelektryfikowana
436	Czerwieńsk Wschód-Czerwieńsk Południe (przewozy towarowe i osobowe)	pierwszorzędna, jednotorowa, zelektryfikowana, łącząca linię 358 z linią 273

Źródło: Opracowanie własne

Przez obszar funkcjonalny przebiegają trzy bardzo ważne linie kolejowe. Na wszystkich liniach prowadzone są przewozy towarowe. Na linii 358 na odcinku Czerwieńsk-Gubin - granica państwa kursują tylko pociągi towarowe. Pociągi pospieszne kursują aktualnie tylko na trasie Zbąszynek-Zielona Góra (linia nr 436), natomiast nie wszystkie Pociągi Regionalne obsługują miasto i gminę Czerwieńsk.

Na obszarze funkcjonalnym czynne są dwa dworce kolejowe o ograniczonym zakresie obsługi podróżnych: w Sulechowie i w Czerwieńsku. Budynki dworców są w coraz gorszym stanie. Stan techniczny peronów pasażerskich na dworcach w Sulechowie i Czerwieńsku jest dość dobry.

Czynne są też trzy przystanki osobowe w: Łęgowie Sulechowskim, Nietkowicach i Będowie. Przystanki te są po remoncie w standardzie europejskim, mają estetyczny wygląd, są wystarczająco funkcjonalne i bezpieczne dla pasażerów. Na terenie obszaru funkcjonalnego są też nieczynne przystanki osobowe w Nietkowie, Laskach i Ciemnicach, które można w przyszłości wykorzystać w kolejowym ruchu turystyczno-rekreacyjnym na linii nr 358.

Szczególnym atutem gospodarczym obszaru funkcjonalnego jest rozbudowana stacja towarowa w Czerwieńsku, pełniąca ważne funkcje logistyczne w kolejowym transporcie towarów na linii 273 z południa Polski na północ, głównie do portów w Szczecinie i Świnoujściu. Coraz większe znaczenie ma też kolejowy transport towarów na linii nr 358, przechodzącej przez stację węzłową w Czerwieńsku.

Odcinek linii kolejowej nr 358 Czerwieńsk-Gubin-granica państwa przystosowany jest do obsługi szynobusów z prędkością do 100 km/h i pociągów towarowych z dopuszczalną prędkością do 70 km/h

Drogi wodne na terenie obszaru funkcjonalnego

Głównym szlakiem komunikacyjnym dla przewozów towarowych i pasażerskich jest przepływająca przez wszystkie trzy gminy rzeka Odra, zakwalifikowana na tym odcinku do kategorii drogi wodnej II klasy. Program modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej E-30 realizowany jest od 2002r. a jego celem jest osiągnięcie III klasy żeglowności (prześwit mostowy- 4m, głębokość 1,8m) a w dalszej perspektywie – IV klasy żeglowności.

Dzięki sieci kanałów Odra ma połączenie z Berlinem, a dalej z rzekami zachodniej Europy, co stwarza dobre warunki dla rozwoju przewozów towarowych i pasażerskich oraz międzynarodowej turystyki motorowodnej.

W Cigacicach znajduje się *port towarowy* o największym rocznym przeładunku w województwie lubuskim. Jest tam także przystań wodna dla statków pasażerskich i jednostek sportowych. Po osiągnięciu wyższej klasy żeglowności przez Odrę i ożywieniu przewozów towarowych celowe będzie rozważenie budowy przeładunkowego portu rzeczno-godolnego w Nietkowicach, przy skrzyżowaniu drogi wodnej z linią kolejową, jako miejsca intermodalnego transportu kolejowo-wodnego a także samochodowo-wodnego. Zintegrowanie transportu kolejowo-wodnego może zapewnić bocznica kolejowa ze stacji Czerwieńsk do portu, a transportu samochodowo-wodnego - droga dojazdowa z Nietkowa do portu rzeczno-godolnego w Nietkowicach.

W wyniku realizacji projektu pt. „*Budowa przystani turystycznych na Odrze w miejscowościach: Cigacice, Nowa Sól i Bytom Odrzański - Etap I*” powstała przystań rzeczno-godolna na Odrze w miejscowości Cigacice. Zbudowano nabrzeże dla statków o szerokości 5,5m i długości 102m, wyposażone w dalby cumownicze, drabinki i pacholki. Wybudowano drogę dojazdową i ciąg pieszo-rowerowy o szerokości 3m i długości 460m. Postawiono również kontenerowy budynek sanitarny wraz z podjazdem dla osób niepełnosprawnych. Zakończono też rozbudowę przystani turystycznej na rzece Odrze zrealizowaną w ramach projektu „*Odra dla turystów 2014 -rozwój turystyki wodnej na transgranicznym obszarze Doliny Środkowej Odry - etap II*”. Wybudowano pomosty dla małych jednostek wodnych (łódzie, żaglówki, kajaki).

Aktualnie dobrą dostępność do transportu wodnego poprzez port w Cigacicach ma tylko gmina Sulechów. Gmina Dąbie ma nieco gorszą dostępność poprzez port w Krośnie Odrzańskim. Najślabszą ma gmina Czerwieńsk, nie dysponująca portem ani przystanią wodną i mająca słabą dostępność drogową do najbliższych portów rzecznych w Krośnie Odrzańskim i Cigacicach.

Na lubuskim odcinku Odry zaplanowane jest wybudowanie w 2015 roku kolejnych przystani wodnych, nazywanych też rzeczno-godolnymi parkingami. Całość projektu opiewa na kwotę

około 3,3 mln zł. Na terenie obszaru funkcjonalnego powstaną dwie przystanie po obu stronach Odry w miejscowościach: **Nietków, Pomorsko**. Z przystani będą mogli korzystać indywidualni turyści pływający na kajakach, tratwach, skutach, galarach i innym sprzęcie wodnym, nadającym się do bezpiecznego pływania po rzece o tak szybkim nurcie jaki ma Odra.

Konkluzje strategiczne dotyczące infrastruktury transportowej obszaru funkcjonalnego

Konkluzje strategiczne dotyczące transportu drogowego

- 1) na terenie obszaru funkcjonalnego nie ma pełnej możliwości swobodnego przemieszczania się pomiędzy wszystkimi miejscowościami gminnymi po drogach o twardej i równej nawierzchni oraz szerokości pozwalającej na swobodny ruch dwukierunkowy wielośladowych pojazdów samochodowych.
- 2) wyraźnie brakuje przeprawy mostowej na Odrze w Pomorsku albo w Brodach.
- 3) kładka dla pieszych przy moście kolejowym na Odrze w okolicy Nietkowic jest bardzo potrzebna i wymaga szybkiego remontu i poszerzenia.
- 4) wobec braku mostu na Odrze w Pomorsku, dla uniezależnienia się od warunków żeglugowych na Odrze i pracy promów, ważne znaczenie komunikacyjne będzie miało zapewnienie połączenia drogowego Czerwieńska z Sulechowem przez miejscowości: Wysokie, Krępa, Zawada i Cigacice. Wymaga to budowy drogi *Wysokie–Krępa* lub *Łężyca-Krępa*,
- 5) dla poprawy dostępności turystyczno-rekreacyjnej do brzegów Odry, konieczne jest zbudowanie dróg dojazdowych o utwardzonej nawierzchni i szerokości pozwalającej na swobodny ruch dwukierunkowy wielośladowych pojazdów samochodowych, z miejscowości dojazdowych do parkingów przed wałami przeciwpowodziowymi, przy planowanych *nadodrzańskich ośrodkach rekreacyjno-wypoczynkowych*, zlokalizowanych na wysokości miejscowości dojazdowej. Za miejscowości dojazdowe można docelowo uznać:

- na lewym brzegu Odry:

Połupin, Szczawno, Ciemnice, Laski, Nietków, Czerwieńsk, Wysokie, Leśna Góra

- na prawym brzegu Odry:

Będów, Nietkowice, Bródki, Brody, Pomorsko, Laskowo, Boryń Sulechowski, Górki Małe i Cigacice.

- 1) potrzeba zmodernizowania lub zbudowania drogi dojazdowej dotyczy następujących miejscowości: Połupin, Szczawno, Ciemnice, Laski, Nietków, Górki Małe, Boryń Sulechowski, Laskowo, Bródki i Nietkowice,
- 2) drogi pomiędzy miejscowościami dojazdowymi powinny mieć utwardzoną nawierzchnię asfaltową, a na terenach leśnych brukową lub szutrową i szerokość zapewniającą swobodny ruch dwukierunkowy wielośladowych pojazdów

- samochodowych. Potencjalni turyści samochodowi powinni mieć możliwość swobodnego przemieszczania się pomiędzy miejscowościami dojazdowymi.
- 3) najpilniejszym zadaniem będzie budowa dróg o twardej nawierzchni szutrowej, a docelowo-brukowej, na odcinkach: *Połupin-Szczawno i Ciemnice-Laski* dla stworzenia możliwości przemieszczania się zmotoryzowanych turystów wzdłuż Odry (i linii kolejowej), pomiędzy miejscowościami dojazdowymi po lewej stronie rzeki.
 - 4) standardem ogólnym dla sieci dróg na terenie obszaru funkcjonalnego powinna być możliwość przemieszczania się pomiędzy każdą parą miejscowości po drodze utwardzonej o nawierzchni bitumicznej lub brukowej, o szerokości zapewniającej swobodny ruch dwukierunkowy pojazdów wielośladowych.
 - 5) standardem ogólnym dla infrastruktury drogowej obszaru funkcjonalnego powinien być, co najmniej jeden bezpieczny chodnik przy drodze w każdej miejscowości gminy, a szczególnie w miejscowościach dojazdowych do nadodrzańskich terenów rekreacyjnych, w których ruch samochodów może być w przyszłości większy. Ponadto w każdej miejscowości obszaru funkcjonalnego powinno być, co najmniej jedno, dobrze oznakowane i oświetlone, bezpieczne przejście dla pieszych.
 - 6) do czasu wybudowania obwodnic, każda miejscowość położona przy drodze krajowej lub wojewódzkiej, powinna mieć bezpieczną infrastrukturę drogową dla pieszych i rowerzystów: dobrze oznakowane i oświetlone przejścia dla pieszych oraz bezpieczne chodniki ze ścieżkami dla rowerów.
 - 7) wszystkie drogi gminne, powiatowe i wojewódzkie powinny być doprowadzone do podstawowych parametrów, jakim powinny odpowiadać drogi publiczne w zakresie: jakości nawierzchni, szerokości, jakości poboczy jezdni i bezpiecznych skrzyżowań.

Konkluzje strategiczne dotyczące transportu kolejowego

- 1) przez obszar funkcjonalny przechodzą dwie ważne linie kolejowe decydujące o dobrej dostępności kolejowej dwóch gmin obszaru funkcjonalnego: Sulechów i Czerwieńsk.
- 2) gmina Dąbie nie ma obecnie dobrej dostępności kolejowej, ale istnieją możliwości jej poprawienia poprzez uruchomienie pociągów na trasie Zielona Góra-Gubin (Cottbus) i Poznań-Zbąszynek-Czerwieńsk-Gubin (Cottbus) oraz odbudowę stacji w Krośnie Odrzańskim i przystanków osobowych w Połupinie i Ciemnicach.
- 3) bazą dla rozwoju transportu kolejowego na terenie obszaru funkcjonalnego może być przede wszystkim węzłowa stacja w Czerwieńsku, posiadająca obecnie uboższą część pasażerską oraz bardzo dobrze rozbudowaną część towarową.
- 4) w Czerwieńsku są warunki dla stworzenia *Wojewódzkiego Centrum Transportu Intermodalnego*. Najpierw samochodowo-kolejowego a w dalszej perspektywie, po uzyskaniu przez Odrę wysokiej klasy żeglowności, może pojawić się potrzeba zorganizowania intermodalnego transportu kolejowo-wodnego. Do tego potrzebne

będzie wybudowanie:

- rzeczno-go portu przeładunkowego na Odrze w Nietkowicach
 - bocznicę kolejowej prowadzącej ze stacji towarowej w Czerwieńsku do nabrzeża portowego w Nietkowicach.
- 5) po wybudowaniu portu rzeczno-go możliwe będzie także uruchomienie transportu samochodowo-wodnego. Konieczne będzie wtedy zmodernizowanie drogi dojazdowej z Nietkowa do portu rzeczno-go w Nietkowicach.
 - 6) kolejową dostępność osobową Czerwieńska można też poprawić poprzez budowę przystanku **Czerwieńsk-Południe na linii kolejowej nr 436**.
 - 7) atrakcyjność linii kolejowej nr 358 może znacząco poprawić jej elektryfikacja na odcinku Czerwieńsk-Gubin.
 - 8) linia kolejowa nr 358 może być wykorzystana jako bardzo dobry rodzaj transportu dla *turystyki nadodrzańskiej* (pieszej i rowerowej), po odbudowie przystanków w: Pomorsku, Nietkowie, Laskach, Ciemnicach i Połupinie.
Nadodrzański pociąg turystyczny mógłby jeździć w weekendy od maja do października, a w lipcu i sierpniu nawet częściej. Długość trasy przejazdu pociągu będzie uzależniona od zainteresowania turystyką nadodrzańską poza obszarem funkcjonalnym, np. w Poznaniu lub innych miejscowościach Wielkopolski a także w Niemczech (Berlin, Frankfurt, Guben, Cottbus).
Można też zakładać, że zainteresowanie turystyką nadodrzańską wykażą także mieszkańcy Polski południowej lub północnej, którzy przyjadą do Czerwieńska, Nietkowic lub Będowa pociągami kursującymi na linii nr 273. W Czerwieńsku będą mogli przesiąść się na pociągi turystyczne na linii 358.
 - 9) Przystanek w Łęgowie Sulechowskim już jest dobrą bazą wypadową dla turystów chcących zwiedzić wschodnią część Gminy Sulechów, Rezerwat Leśny „Radowice” oraz ścieżki edukacyjne „Do Waligóry” i „Radowice”
 - 10) Dobrą bazą wypadową nad Odrę może być odbudowany przystanek kolejowy w Pomorsku, który będzie przystankiem kolejowym położonym najbliżej Odry, co dla turystów może mieć znaczenie.

Konkluzje strategiczne dotyczące dróg wodnych

- 1) realizacja programu modernizacji Odrzańskiej Drogi Wodnej E-30 , którego celem jest osiągnięcie III klasy żeglowności a w dalszej perspektywie – IV klasy żeglowności stworzy warunki do szerszego wykorzystania transportu wodnego niż dotychczas. Należy to traktować jako przyszłościowe wyzwanie gospodarcze dla gmin obszaru funkcjonalnego.
- 2) perspektywa rozwoju transportu towarowego na Odrze powinna już dziś zmuszać władze gminne do przewidywania budowy nabrzeży portowych do przeładunku

- towarów. Największe możliwości powstaną w rejonie stacji towarowej w Czerwieńsku, położonej
- 3) blisko Odry. Może tam powstać rzeczny port przeładunkowy kolejowo-wodny w pobliżu mostu kolejowego w Nietkowicach, do którego prowadzić będzie bocznica kolejowa ze stacji towarowej w Czerwieńsku.
 - 4) warunki rozwoju transportu turystyczno-rekreacyjnego na Odrze już są a jego rozwój przyspieszy rozbudowa infrastruktury nabrzeżnej, której podstawowym elementem będą istniejące porty i planowane przystanie rzeczne,
 - 5) należy pilnie zmienić rozkłady rejsów turystycznych tak aby na trasie Cigacice-Krosno Odrzańskie pływały statki rejsowe. Na dzień dzisiejszy można uznać, że obszar funkcjonalny został w tym zakresie zmarginalizowany.

1.2.2 Infrastruktura teletechniczna na obszarze funkcjonalnym

Infrastruktura teleinformatyczna

Powszechnym narzędziem telekomunikacji globalnej jest Internet. Dostęp do Internetu stał się podstawowym wskaźnikiem dostępności telekomunikacyjnej w gminach. Dostępność telefonii stacjonarnej traci na znaczeniu, ale jako kanał dostępu do Internetu jest ciągle w wielu miejscach potrzebna.

Ważnym wyzwaniem telekomunikacyjnym dla samorządów jest obecnie:

- walka z wykluczeniem cyfrowym w wymiarze terytorialnym i społecznym,
- zapewnienie dostępu do Internetu jako narzędzia walki z wykluczeniem cyfrowym (w domach rodzinnych, szkołach, instytucjach publicznych, przedsiębiorstwach, itd.),
- zapewnienie powszechnego dostępu dzieci i młodzieży w szkołach do komputerów z dostępem do Internetu,

Problem dostępu do komputerów i Internetu w urzędach i jednostkach gminnych praktycznie nie istnieje, poza szczególnymi wymaganiami dotyczącymi oprogramowania i sprzętu informatycznego.

Na terenie gmin dostępne są sieci światłowodowe i inne urządzenia zapewniające dostarczanie nowoczesnych usług telekomunikacyjnych dla mieszkańców. Jednak nie wszędzie funkcjonują operatorzy zapewniający dostęp do Internetu z wykorzystaniem tej technologii.

Infrastruktura teleinformatyczna w gminie Czerwieńsk

W 2010 roku gmina przystąpiła do realizacji projektu budowy sieci dostępowej do Internetu szerokopasmowego na jej terenie. Został wykonany projekt budowy infrastruktury dostępowej do Internetu szerokopasmowego, w oparciu o pasma samorządowe 3,6-3,8 MHz z

wykorzystaniem protokołów WiMAX – rozszerzone do LTE, oraz Wi –Fi w pasmach licencjonowanych w pełni zabezpieczonych. Zbudowana infrastruktura jest oparta jest wyłącznie na technologiach przesyłu radiowego.

W październiku 2013r. powstała pierwsza w woj. Lubuskim, w pełni samorządowa instalacja dostępowa do Internetu szerokopasmowego w oparciu o możliwości transferu danych z dużymi prędkościami. Na początku było to 100 Mb/s. Powstały cztery wieże WiMAX i 11 masztów przekaźnikowych, wieże są wyposażone we własne źródła zasilania w postaci czterech elektrowni fotowoltaicznych – o mocy 2,2 KW każda. Obszar objęty siecią to ponad 150 kilometrów kwadratowych.

W Ośrodku Pomocy Społecznej, Zespole Ekonomiczno-Administracyjnym Oświaty, przedszkolu, pięciu szkołach oraz w Hali Sportowej *utworzono po dwa stanowiska komputerowe*, które są dostępne dla wszystkich mieszkańców gminy zainteresowanych skorzystaniem z komputera i z Internetu.

Sukces realizacji I etapu projektu, w którym podłączono 153 Beneficjentów i 9 jednostek podległych gminie oraz olbrzymie zainteresowanie mieszkańców spowodowały, że jesienią 2013r. gmina złożyła wniosek o dofinansowanie realizacji II etapu projektu. Przewidywał on podłączenie do sieci następnych 210 Beneficjentów i zakup kolejnych 210 komputerów.

Dzięki realizacji II Etapu projektu *210 gospodarstw domowych z gminy Czerwieńsk* uzyskało bezpłatny dostęp do Internetu, poszerzając krąg odbiorców usług i treści cyfrowych. Rodzinom, które wzięły udział w projekcie został przekazany, na zasadzie użyczenia, sprzęt komputerowy z podstawowym oprogramowaniem oraz bezpłatny dostęp do Internetu przez okres realizacji i trwałości projektu, czyli do 30 września 2020 roku.

Gmina Czerwieńsk jest pierwszą gminą w województwie lubuskim, która udostępniła powszechny, darmowy dostęp do Internetu wszystkim swoim mieszkańcom oraz wszystkim tym, którzy będą odwiedzali gminę.

Ponadto do sieci informatycznej możliwy jest dostęp za pomocą wykorzystania sieci telefonii komórkowej oraz kablowej sieci telefonicznej.

Infrastruktura teleinformatyczna w gminie Sulechów

Dobry dostęp do Internetu posiadają następujące miejscowości gminy: Sulechów, Brzezine k. Sulechowa, Krężoły, Kruszyna, Mozów, Nowy Świat i Obłotne. Pozostałe miejscowości to tzw. białe i szare plamy, które kwalifikują się do objęcia wsparciem w ramach programu rozwoju cyfrowego finansowanego ze środków Unii Europejskiej.

Miejscowości Boryń, Kije i Przygubiel to obszary pozbawione infrastruktury szkieletowo-dystrybucyjnej (punktów dystrybucyjnych), niezbędnej do zapewnienia podaży usług szerokopasmowego dostępu do Internetu. Wyzwaniem dla gminy jest zapewnienie mieszkańcom obszarów wiejskich dostępu do Internetu oraz realizacja projektów mających na celu przeciwdziałanie tzw. *wykluczeniu cyfrowemu*.

Poprawia się wyposażenie placówek oświatowych w sprzęt komputerowy. W roku 2009 komputery dla uczniów (z dostępem do Internetu) posiadało 100% szkół podstawowych oraz

67% gimnazjów. Na 1 komputer z dostępem do Internetu przeznaczony do użytku uczniów przypadło w szkole podstawowej 12 uczniów, natomiast w gimnazjum ok. 18 uczniów. W szkołach ponadgimnazjalnych sytuacja wyglądała nieco gorzej: tylko połowa szkół była wyposażona w komputery z dostępem do Internetu (w tym szkoły zawodowe – 33%, technika i licea ogólnokształcące – 100%)¹.

Ponadto do sieci informatycznej jest możliwy dostęp za pomocą wykorzystania sieci telefonii komórkowej oraz kablowej sieci telefonicznej a także łączności satelitarnej.

Infrastruktura teleinformatyczna w gminie Dąbie

Infrastrukturę teleinformatyczną gminy tworzą:

- sieci telefonii stacjonarnej (liniowej),
- sieci telefonii komórkowej.

Na terenie miejscowości Pław i Gronów działa także dostawca Internetu bezprzewodowego Optoland SA. Dostępne są także łącza satelitarne.

Infrastruktura telekomunikacyjna na obszarze funkcjonalnym

Infrastrukturę telekomunikacyjną gmin obszaru funkcjonalnego tworzą:

- sieci telefonii stacjonarnej (liniowej),
- sieci telefonii komórkowej,
- sieci przekazu telewizyjnego (stacje przekaźnikowe, telewizja kablowa, telewizja satelitarna),
- sieci przekazu radiowego (radiowa dostępność programowa),
- sieci światłowodowe (dostępność telefoniczna i internetowa),

Infrastruktura telekomunikacyjna rozwija się na terenie gmin obszaru funkcjonalnego na zasadach komercyjnych. Usługi telekomunikacyjne oferują operatorzy komercyjni, którzy podejmują odpowiednie inwestycje w zależności od zainteresowania mieszkańców zakupem oferowanych usług. Rozwój nowych usług telekomunikacyjnych nie zależy bezpośrednio od władz gminnych. Mogą jedynie wspierać przedsięwzięcia komercyjne w tym zakresie lub inicjować odpowiednie programy lub projekty służące rozwojowi nowoczesnej telekomunikacji dostępnej dla wszystkich mieszkańców gminy.

Podejmują odpowiednie decyzje okołoinwestycyjne, tak jak w przypadku innych inwestycji.

Dostępność mieszkańców do usług telekomunikacyjnych jest obecnie zróżnicowana. Lepsza jest na terenach miejskich a gorsza na terenach wiejskich.

Dostępność ta stale poprawia się i można stwierdzić, że obszary całkowitej marginalizacji telekomunikacyjnej mieszkańców na terenie obszaru funkcjonalnego praktycznie nie istnieją.

¹ <http://lubuskie.pl/nowe-menu/menu-strony/spoleczenstwo-informacyjne/lubuska-siec-szerokopasmowa/>

Rynek usług telekomunikacyjnych jest bardzo konkurencyjny. Na tym samym terenie działa zwykle kilku operatorów przez co usługi stają się ekonomicznie i funkcjonalnie bardziej dostępne. W chwili obecnej najbardziej rozwija się telefonia komórkowa i mobilna teleinformatyka radiowa. Ważne znaczenie ma też utrzymanie dostępności radiowo-telewizyjnej dla mieszkańców.

Istotną rolę odgrywa telewizja satelitarna, stanowiąca uzupełnienie dla telewizji cyfrowej i kablowej dystrybucji sygnału do odbiorców.

1.2.3 Infrastruktura energetyczna na obszarze funkcjonalnym

Infrastruktura elektroenergetyczna na obszarze funkcjonalnym

Infrastruktura elektroenergetyczna gminy Czerwieńsk

W procesie zapewnienia dostaw energii elektrycznej na obszar gminy Czerwieńsk uczestniczą przedsiębiorstwa energetyczne zajmujące się: wytwarzaniem, przesyłaniem, dystrybucją oraz sprzedażą energii elektrycznej odbiorcom finalnym.

Najbliższym koncesjonowanym wytwórcą energii elektrycznej jest Elektrociepłownia Zielona Góra S.A. Spółka prowadzi działalność w zakresie wytwarzania energii elektrycznej i ciepła oraz przesyłania i dystrybucji ciepła. Jest największym producentem energii elektrycznej i ciepła w województwie lubuskim.

Roczna produkcja energii elektrycznej w EC Zielona Góra S.A. przekracza ponad dwukrotnie, a w 2012 r. nawet ponad trzykrotnie, wielkość łącznego zużycia energii elektrycznej na obszarze gmin: Zielona Góra, Sulechów, Czerwieńsk, Świdnica i Zabór.

Na terenie gminy Czerwieńsk działalność w zakresie dystrybucji energii elektrycznej prowadzą: ENEA Operator Sp. z o. o. oraz PKP Energetyka SA. Funkcję operatora elektroenergetycznego systemu dystrybucyjnego na obszarach związanych z zasilaniem obiektów kolejowych pełni PKP Energetyka S. A.,

Na terenie gminy Czerwieńsk zlokalizowane są elementy *Krajowej Sieci Przesyłowej* (KSP):

- stacja elektroenergetyczna 220/110 kV *Leśniów* w Leśniowie Wielkim,
- linia 220 kV Gorzów – Leśniów;
- linia 220 kV Leśniów – Żukowice;
- linia 220 kV Mikułowa – Leśniów;

Odbiorcy energii elektrycznej na terenie miasta i gminy Czerwieńsk zasilani są ze stacji transformatorowej (WN/SN) 110/15 kV *GPZ Przylep* oraz stacji transformatorowej (WN/SN) 110/15 kV *GPZ Sulechów*. Zasilanie stacji elektroenergetycznych 110/15 kV realizowane jest za pomocą pięciu elektroenergetycznych linii napowietrznych 110 kV.

Ze stacji transformatorowych WN/SN energia elektryczna rozprowadzana jest za pomocą linii dystrybucyjnych SN, zasilających 73 transformatorowe stacje SN/nN zlokalizowane na terenie gminy.

Odbiorcy przyłączeni do sieci elektroenergetycznej na poziomie poniżej 1 kV zasilani są za pośrednictwem stacji transformatorowych SN/nN oraz sieci nN. Odbiorcy energii elektrycznej, przyłączeni do sieci niskiego napięcia (nN-0,4 kV), są zasilani z linii wyprowadzonych ze stacji transformatorowych (SN/nN) 15/0,4 kV, będących własnością operatora systemu dystrybucyjnego ENEA Operator Sp. z o.o. lub bezpośrednio z abonenckich stacji transformatorowych 15/0,4 kV, będących własnością odbiorców energii elektrycznej.

Urządzenia i linie elektroenergetyczne *PKP Energetyka S.A.* rozmieszczone są głównie wzdłuż zelektryfikowanych linii kolejowych. Najważniejsze stacje transformatorowe – podstacje trakcyjne (PT)- rozlokowane są średnio co 20 km przy liniach kolejowych i służą do zasilania zarówno sieci trakcyjnej jak i odbiorców pozatrakcyjnych.

Jednym z kluczowych elementów systemu zasilania w energię elektryczną okolic Zielonej Góry jest napowietrzna linia elektroenergetyczna o napięciu 220 kV relacji Gorzów – Leśniów, wybudowana pod koniec lat sześćdziesiątych ubiegłego wieku. Linia ta jest w złym stanie technicznym i pilna jej modernizacja jest dla operatora systemu przesyłowego zadaniem pierwszoplanowym.

Infrastruktura elektroenergetyczna gminy Dąbie

Najbliższym koncesjonowanym wytwórcą energii elektrycznej jest Elektrownia Wodna Dychów należąca do grupy PGE Energia Odnawialna. Gmina jest całkowicie zelektryfikowana a mieszkańcy mają zapewniony pełny dostęp do energii elektrycznej. Przez teren gminy przechodzą napowietrzne linie wysokiego napięcia WN 220 kV i WN 110 kV i średniego napięcia SN 15 kV oraz sieć kablowa SN 15 kV. Na terenie gminy działalność w zakresie dystrybucji energii elektrycznej prowadzi ENEA Operator Sp. z o. o.

Wzdłuż napowietrznych linii wysokiego napięcia występują obszary ograniczonego zagospodarowania terenu:

- zakaz zabudowy przeznaczonej do stałego pobytu ludzi,
- zakaz lokalizacji sadów opryskiwanych lub zraszanych deszczownikami,
- od skrajnych przewodów linii odległość zabudowy musi wynosić:
 - 22 m dla 220 kV,
 - 14,5 m dla 110 kV.

Ograniczenia zabudowy, wynikające z rozporządzenia wojewody uwzględnia się przy wydawaniu decyzji o warunkach zabudowy.

Na terenie gminy zlokalizowane są 43 stacje transformatorowe 15/0,4 kV z 46 transformatorami o łącznej mocy 8,6 MVA

Wzrost zapotrzebowania na energię elektryczną na terenie gminy sprawia, że konieczna jest modernizacja i przebudowa istniejących sieci zasilających w energię elektryczną i urządzeń elektroenergetycznych oraz instalowanie transformatorów o większej mocy.

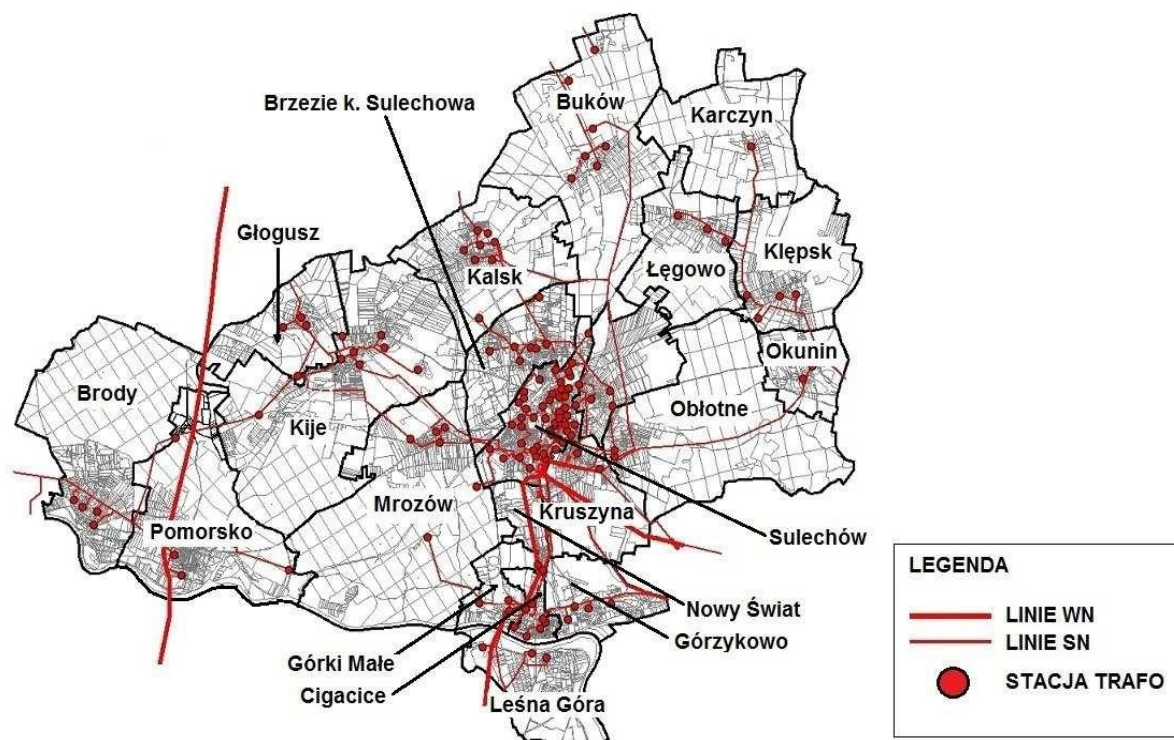
Podmiotami w całości odpowiedzialnymi za zagadnienia związane ze zmniejszeniem strat w systemie dystrybucji energii elektrycznej na obszarze gminy są przedsiębiorstwa dystrybucyjne : ENEA Operator Sp. z o.o. i PKP Energetyka S.A.

Działania te nie wymagają zwykle nowych terenów z wyjątkiem budowy stacji transformatorowej na terenie nowej zabudowy. Planowana jest wymiana stacji transformatorowych i budowa nowych.

Infrastruktura elektroenergetyczna gminy Sulechów

Na terenie gminy Sulechów działalność w zakresie dystrybucji energii elektrycznej prowadzi ENEA Operator Sp. z o. o. oraz PKP Energetyka S.A. Odbiorcy energii elektrycznej zasilani są ze stacji transformatorowej (WN/SN) 110/15 kV GPZ Sulechów zlokalizowanej w Sulechowie. Ze stacji transformatorowych WN/SN energia elektryczna rozprowadzana jest za pomocą linii dystrybucyjnych SN, zasilających transformatorowe stacje SN/nN. Odbiorcy energii elektrycznej, przyłączeni do sieci niskiego napięcia (nN-0,4kV) są zasilani z linii wyprowadzonych ze stacji transformatorowych (SN/nN) 15/0,4 kV, będących własnością operatora systemu dystrybucyjnego ENEA Operator Sp. z o.o. lub bezpośrednio z abonenckich stacji transformatorowych 15/0,4 kV, będących własnością odbiorców.

Przebieg sieci elektroenergetycznych na obszarze gminy został przedstawiony na poniższej mapie (Rys. 1.1).

Rysunek 1.1 Mapa systemu elektroenergetycznego gminy Sulechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie otrzymanych informacji od przedsiębiorstw elektroenergetycznych

Od 1 stycznia 2015 r. gmina Sulechów tworzy Grupę Zakupową Energii Elektrycznej razem z miastem Zielona Góra oraz z gminą Czerwieńsk.

Podmiotami w całości odpowiedzialnymi za zagadnienia związane ze zmniejszeniem strat w systemie dystrybucji energii elektrycznej na obszarze gminy są przedsiębiorstwa dystrybucyjne : ENEA Operator Sp. z o.o. i PKP Energetyka S.A.

Energetyka odnawialna na terenie obszaru funkcjonalnego

Potencjalne możliwości pozyskania na terenie obszaru funkcjonalnego energii cieplnej z różnych rodzajów **biomasy** przedstawiają się następująco:

- 1) grunty leśne są źródłem drewna i odpadów drzewnych, które po pozyskaniu z terenu lasów mogą stanowić źródło surowca drzewnego jako biomasy dla przemysłu, a także w dużej części jako drewno opałowe dla gospodarstw domowych.
- 2) zastosowanie w energetyce odnawialnej może mieć również słoma jako biomasa. Energetycznie najcenniejsza jest słoma żytnia, pszenna, rzepakowa, gryczana oraz osadki kukurydzy.

Ze względu na wyższe od drewna koszty i stopień skomplikowania produkcji ciepła, słoma jest bardziej opłacalna w rozwiązaniach o większym zapotrzebowaniu mocy cieplnej.

W grupie energetycznych upraw biomasy drzewnej możliwe jest wykorzystanie szybko wzrastających krzewów z rotacją 3-4 letnich cykli wyrębu, gęsto sadzonych, z odpowiednim nawadnianiem i nawożeniem gleby. Plantacja drzewna nie ma dużych wymagań glebowych i może być efektywnym sposobem zagospodarowania mało żyznych terenów rolnych lub terenów przeznaczonych do rekultywacji.

Biomasa pochodząca z plantacji energetycznych może być przeznaczona do produkcji energii elektrycznej, cieplnej oraz do wytwarzania paliw ciekłych i gazowych.

Rozważenia wymaga też energetyczne zagospodarowanie biomasy pozyskiwanej w trakcie rutynowej pielęgnacji obszarów zieleni miejskiej (parki, skwery, aleje, itp.)

Na terenie obszaru funkcjonalnego biomasa wykorzystywana jest obecnie między innymi w następujących obiektach:

- 1) kotłownie lokalne należące do Nadleśnictwa Zielona Góra
 - budynki mieszkalne w miejscowościach: Zagórze, Laski Odrzańskie, Leśniów Wielki
 - trzy kotły o łącznej mocy 6,9 kW, w których spalane jest drewno;
 - kotły wykorzystywane są na potrzeby c.o. i c.w.u.;
- 2) kotłownie lokalne należące do Nadleśnictwa Sulechów
 - Leśniczówka Będów, Leśniczówka Sycowice oraz budynek mieszkalny w Sycowicach,
 - cztery kotły opalane drewnem, o łącznej mocy 0,14 MW,
 - wyprodukowana energia cieplna jest wykorzystywana na potrzeby ogrzewania.
- 3) kotłownia opalana drewnem zlokalizowana w zakładzie firmy FRANZ-POL Sp. z o.o. w Sulechowie,
- 4) kotłownie lokalne opalane drewnem należące do Nadleśnictwa Babimost,

- 5) kotłownia lokalna opalana drewnem należąca do Nadleśnictwa Sulechów,
- 6) biogazownia w Kalsku o mocy cieplnej 1,14 MW i mocy elektrycznej 1,06 MW, którą zbudowała spółka Gospodarstwo Rolne w Bukowie Sp. z o.o.
- 7) biogazownia w Klepsku o mocy elektrycznej 1,4 MW i mocy cieplnej 1 MW, której inwestorem jest Gospodarstwo Rolne Kargowa-Klepsk Ryszard Maj.

W pozostałym zakresie biomasa wykorzystywana jest głównie w budownictwie jednorodzinym, jako paliwo do ogrzewania budynków. W wielu przypadkach biomasa drzewna stanowi również paliwo dodatkowe, spalane w kotłach węglowych.

Ponadto energia odnawialna jest pozyskiwana i wykorzystywana w:

- w zespole basenowym w obrębie Ośrodka Sportu i Rekreacji w Sulechowie - pompy ciepła oraz instalacje solarne,
- w gminie Sulechów - instalacje fotowoltaiczne do produkcji energii zasilającej lampy uliczne,
- w Szkole Podstawowej im. Janusza Korczaka w Czerwieńsku- kolektory słoneczne,
- w elektrowni wodnej Radziszyn, o mocy 39 kW, zlokalizowanej 4 km od cieku Ołobok,
- w elektrowni wodnej o mocy 30 kW, zlokalizowanej na rzece Ołobok w miejscowości Bródki,

Na terenie obszaru funkcjonalnego czynione są starania o uruchomienie dużych instalacji OZE, takich jak:

- elektrownia wiatrowa o mocy 2,5 MW w Leśniowie Wielkim,
- farma wiatrowa złożona z 16 wiatraków w rejonie Bukowa i Kalska,
- elektrownie fotowoltaiczne w Bukowie, Brodach i Kalsku,

Na terenie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie istnieje Centrum Energii Odnawialnej. Jest to obiekt, w którym wszystkie źródła energii odnawialnej zostały połączone w jeden spójny system. Główną część kompleksu stanowią dwa laboratoria – ciepłownicze i elektryczne.

Laboratorium ciepłownicze jest sprzężone z instalacją kolektorów słonecznych oraz pompą ciepła, ponadto znajduje się w nim kocioł kondensacyjny, piec na biomasę oraz kominek z płaszczem wodnym. W laboratorium elektrycznym znajduje się system trigeneracyjny, który służy do jednoczesnej produkcji energii elektrycznej, ciepła oraz chłodu, z wykorzystaniem mikroturbiny gazowej. Przed budynkiem Centrum zamontowano dwa generatory wiatrowe, a na dachu panele fotowoltaiczne, połączone z układem wodorowych ogniw paliwowych.

Zrealizowana inwestycja służy celom badawczym dla studentów PWSZ oraz przedsiębiorców z branży energetycznej. System może pracować w różnych konfiguracjach, z różnym zakresem wykorzystania danego źródła, co pozwala na sprawdzenie które rozwiązanie jest najbardziej efektywne pod względem energetycznym i ekonomicznym. Dodatkowo możliwość równoległej pracy różnych źródeł energii odnawialnej pozwala na określenie ich parametrów pracy w warunkach geograficznych i klimatycznych województwa lubuskiego.

Infrastruktura gazownicza na obszarze funkcjonalnym**Infrastruktura gazownicza w gminie Czerwieńsk**

Na terenie gminy Czerwieńsk funkcjonuje system zaopatrzenia odbiorców w gaz ziemny wysokometanowy grupy E, eksploatowany przez przedsiębiorstwo EWE energia sp. z o.o. Gaz rozprowadzany jest poprzez sieć dystrybucyjną średniego ciśnienia. W Czerwieńsku przy ul. Akacjowej znajduje się stacja redukcyjno-pomiarowa I i II stopnia. Gaz doprowadzany jest do następujących miejscowości gminy: Czerwieńsk, Sudół, Nietków, Laski Odrzańskie, Płoty i Leśniów Wielki.

Gmina Czerwieńsk dąży do pełniejszego zgazyfikowania wsi. Świadczy o tym rosnąca wyraźnie w ostatnich latach długość sieci gazowych na terenach wiejskich.

Przez południową część obszaru gminy przebiega należący do EWE energia gazociąg wysokiego ciśnienia z odgałęzieniem do stacji redukcyjno-pomiarowej I stopnia zlokalizowanej w Czerwieńsku. Firma eksploatuje ponadto wybudowaną w 2012 r. stację redukcyjno-pomiarową II stopnia o przepustowości 600 Nm³/h i ciśnieniu wyjściowym 300 mbar.

Przedsiębiorstwo dystrybucyjne EWE eksploatuje na terenie gminy Czerwieńsk gazociągi średniego ciśnienia o średnicach Dn 32 - 225 mm, wykonane z rur PE w latach 2004-2014. Ciśnienie w gazociągu waha się od 100 mbar do 5 barów. Długość czynnej sieci gazowej w gminie Czerwieńsk wynosi obecnie 84 037 m, podczas gdy w 2009 roku wynosiła 46 060 m.. Korzysta z niej ok. 31 % ludności zamieszkującej gminę.

Na terenie gminy gaz ziemny sieciowy użytkuje łącznie ok. 32% gospodarstw domowych i 51 podmiotów gospodarczych (przemysł oraz handel i usługi), zlokalizowanych w Czerwieńsku i 5-ciu miejscowościach gminy: Sudole, Nietkowie, Laskach, Płotach i Leśniowie Wielkim. Najliczniejszą grupę odbiorców w 2013 r. tj. ok. 95% stanowiły gospodarstwa domowe.

Charakterystykę systemu gazowniczego w gminie Czerwieńsk przedstawia tabela 1.12.

Tabela 1.12 Charakterystyka zaopatrzenia w gaz gminy Czerwieńsk (lata 2009 i 2013)

Element	Jednostka	Rok	
		2009	2013
Długość sieci gazowej na terenie gminy Czerwieńsk	m	46 060	84 037
Liczba odbiorców gazu – ogółem	szt.	662	1028
Liczba gospodarstw domowych korzystających z sieci gazowej	szt.	633	977
Zużycie gazu w ciągu roku	tys. m	1 482,5	1 128,4
Wskaźnik średniego zużycia gazu na 1-go mieszkańca gminy	m ³ /rok	154,7	112,6

Źródło: Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na obszarze gminy Czerwieńsk. Energoexpert Sp. z o.o. w Katowicach. 2014 r.

Zmniejszenie zużycia gazu w gminie w latach 2009-2013 było skutkiem ograniczenia o ok. 20% zużycia gazu przez przemysł.

Infrastruktura gazownicza w gminie Dąbie

Na terenie gminy Dąbie brak jest sieci gazowych. Część gospodarstw domowych wykorzystuje gaz płynny (propan-butan) dostarczany okresowo w butlach.

Infrastruktura gazownicza w gminie Sulechów

Na terenie gminy Sulechów funkcjonują dwa systemy zaopatrzenia odbiorców w gaz ziemny:

- system gazu ziemnego zaazotowanego, eksploatowany przez PSG sp. z o.o. Oddział we Wrocławiu, który zaopatruje w gaz 5 miejscowości: miasto Sulechów oraz Brzezie k. Sulechowa, Krężoły, Kruszyna i Obłotne.
- system gazu ziemnego wysokometanowego, eksploatowany przez EWE energia sp. z o.o., który rozprowadza gaz na terenie 6 miejscowości: Górki Małe, Cigacice, Nowy Świat, Brzezie, k. Sulechowa i Kalsk oraz miasto Sulechów.

Miejscowości, w których istnieją sieci gazowe zlokalizowane są w środkowej części gminy, w otoczeniu Sulechowa.

Odbiorcy wykorzystujący gaz ziemny zaazotowany, zaopatrywani są przez operatora krajowego systemu przesyłu gazu OGP GAZ-SYSTEM S.A. Przez teren gminy Sulechów przebiegają trzy gazociągi wysokiego ciśnienia eksploatowane przez ww. operatora:

- gazociąg z 1987 r. Nowe Tłoki - Sulechów o średnicy DN 150 i ciśnieniu 6,3 MPa,
- odgałęzienie do stacji Świebodzin z 1989 r. o średnicy DN 150 i ciśnieniu 6,3 MPa,
- odgałęzienie z 1987 r. do stacji Sulechów o średnicy DN 150/80 i ciśnieniu 6,3 MPa.

Zasilanie gazem ziemnym zaazotowanym odbywa się z wybudowanej w 1987 r. stacji redukcyjno-pomiarowej I-go stopnia zlokalizowanej w Sulechowie – o maksymalnej przepustowości 6000 Nm³/h. Zaopatrzenie odbiorców w gaz ziemny wysokometanowy odbywa się ze stacji redukcyjno-pomiarowej I-go stopnia będącej własnością EWE energia zlokalizowanej w Górkach Małych. Stacja wybudowana w 2004 r. ma wydajność 10 000 Nm³/h. Na terenie gminy istnieją dwa stalowe rurociągi wysokoprężne o ciśnieniu 16-100 bar z 2004 r. o średnicy Dn 100 i Dn 400 o łącznej długości 6789 m, eksploatowane przez EWE energia.

PSG Oddział Wrocław eksploatuje na terenie gminy Sulechów własne gazociągi dystrybucyjne średniego i niskiego ciśnienia wykonane w latach 1972-2013 z rur stalowych oraz PE (po 1990 r.) o łącznej długości ok. 62,1km.

Przedsiębiorstwo EWE energia eksploatuje na terenie gminy własne gazociągi dystrybucyjne średniego ciśnienia wykonane w latach 2004-2014 z rur PE Dn 32 - Dn 225 i ciśnieniu od 100 mbar do 5 barów, długości 26368 mb. Łączna długość sieci gazowej średniego i wysokiego ciśnienia na terenie gminy wynosi obecnie ok. 33km.

W gminie Sulechów gaz ziemny sieciowy (zaazotowany – z PSG oddział Wrocław oraz wysokometanowy – z EWE energia) doprowadzany jest do odbiorców zlokalizowanych w 9 miejscowościach. Miasto Sulechów można uznać za w pełni zgazyfikowane. Łącznie zaopatrzeniem w gaz objętych jest ok. 72% istniejących na terenie gminy gospodarstw domowych i 295 podmiotów gospodarczych (przemysłowych, handlu i usług oraz pozostałych). Nie planuje się rozszerzania działalności dystrybucyjnej gazu siecią przewodową na terenie miejscowości dotychczas niezgazyfikowanych, przewidując jedynie rozbudowę sieci gazowych na terenach gdzie występuje już sieć gazowa, w oparciu o bieżące przyłączenia (Tabela 1.13).

Wysoki wskaźnik jednostkowego zużycia gazu w gminie spowodowany jest bardzo dużym zużyciem gazu dla celów przemysłowych, które przekracza 63% zużycia ogólnego. Największym odbiorcą gazu w tej grupie jest Rockwool w Cigacicach.

Tabela 1.13 Charakterystyka zaopatrzenia w gaz gminy Sulechów

Parametr	Jednostka	Rok	
		2009	2013
Liczba odbiorców gazu – ogółem	szt.	6 767	6 884
Liczba gospodarstw domowych korzystających z sieci gazowej	szt.	6 382	6 589
Zużycie gazu w ciągu roku – ogółem	tys. m ³	14 587,4	15 668,8
Zużycie gazu w ciągu roku przez przemysł	tys. m ³	9 219,1	9 970,6
Wskaźnik średniego zużycia gazu na 1-go mieszkańca gminy	m ³ /rok	549,9	588,8

Źródło: Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe na obszarze Gminy Sulechów. Energoekspert Sp. z o.o. w Katowicach. 2014 r.

Infrastruktura ciepłownicza na obszarze funkcjonalnym

Gospodarka cieplna w gminach tworzących obszar funkcjonalny jest w nieznacznym stopniu zróżnicowana. Szczególnie niekorzystna jest w gminie Dąbie, nie posiadającej ośrodka miejskiego, tak jak gminy Czerwieńsk i Sulechów. W obydwu wymienionych miastach istnieją fragmenty centralnych systemów ciepłowniczych dających w przyszłości podstawę do ich przekształcenia w realne miejskie systemy ciepłownicze.

Pomimo zróżnicowania można wyodrębnić szereg cech wspólnych gospodarki cieplnej na obszarze funkcjonalnym:

- wykorzystanie analogicznych nośników energii cieplnej:

- węgla, koksu, oleju opałowego oraz gazu ziemnego, rzadziej biomasy,
- podobne sposoby ogrzewania budynków, poprzez piece lub trzony węglowe, przez indywidualne instalacje centralnego ogrzewania o zasięgu ograniczonym do pojedynczych obiektów lub przez kotłownie lokalne o ograniczonym zasięgu terytorialnym,
- coraz szersze wykorzystywanie do celów grzewczych, szczególnie w urzędach i instytucjach użyteczności publicznej, gazu, oleju opałowego i biomasy, co przyczynia się do sukcesywnej poprawy jakości powietrza,
- we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego występuje problem tzw. emisji niskiej powodowanej przez budynki mieszkalne i produkcyjne ogrzewane piecami węglowymi bądź poprzez kotłownie indywidualne, posiadające niskie emitory (kominy) nie wyposażone w urządzenia do oczyszczania spalin; problem jest szczególnie uciążliwy w sezonie grzewczym na obszarach rozproszonej zabudowy jednorodzinnej miast oraz na obszarach wiejskich,
- analogiczne są sposoby przygotowywania ciepłej wody użytkowej, które odbywa się przy pomocy podgrzewaczy (gazowych, elektrycznych), palenisk i trzonów kuchennych lub kotłów olejowych,
- zróżnicowane, ale we wszystkich gminach niewystarczające, jest wykorzystanie odnawialnych źródeł energii (OZE) do celów grzewczych.

Infrastruktura ciepłownicza w gminie Czerwieńsk

Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Czerwieńsk z 2013r. przewidywał pokrycie zapotrzebowania odbiorców na ciepło w następujący sposób:

- gaz sieciowy - 28,9%,
- ogrzewanie węglowe - 66,9%,
- inne nośniki (olej, energia elektryczna) - 1,4%,
- odnawialne źródła energii (OZE) oraz odzysk ciepła - 2,8%.

Na terenie gminy Czerwieńsk nie istnieje centralny (zbiorczy) system ciepłowniczy. Zapotrzebowanie odbiorców na ciepło do celów grzewczych oraz przygotowania ciepłej wody użytkowej, pokrywane jest indywidualnie lub poprzez kotłownie lokalne. Również obiekty przemysłowe pokrywają swoje zapotrzebowanie na ciepło grzewcze oraz technologiczne z własnych kotłowni. Jako paliwo wykorzystuje się przede wszystkim węgiel, koks, olej opałowy oraz gaz ziemny, który jako paliwo bardziej ekologiczne coraz częściej zastępuje węgiel.

Istniejące kotłownie nie tworzą zintegrowanego systemu ciepłowniczego. W wielu wsiach, obiekty produkcyjne i usługowe posiadają kotłownie lokalne, które zasilają własne obiekty i przyległe budynki mieszkalne, zwykle wielorodzinne.

Na terenie Czerwieńska zlokalizowana jest jedna duża kotłownia węglowa RZI przy ulicy Składowej, o łącznej mocy 6,72 MW oraz 10 kotłowni o mocy zainstalowanej od 100 kW do 5 MW. Są to:

- kotłownie szkolne zasilane gazem (ul. Graniczna, ul. Zielonogórska),
- kotłownia gazowa dla przedszkola przy ul. Granicznej,
- kotłownia gazowa WAM przy ul. Granicznej,
- 5 kotłowni węglowych zasilających budynki mieszkalne w Czerwieńsku (ul. Zielonogórska i Składowa).

Z większych kotłowni na terenie gminy można wyróżnić:

- kotłownię gazową dla Szkoły Podstawowej w Nietkowie,
- kotłownię olejową dla Szkoły Podstawowej w Leśniowie Wielkim.

Budynki mieszkalne i produkcyjne na terenie gminy ogrzewane są w dwojaki sposób:

- budynki posiadające instalację centralnego ogrzewania – z indywidualnych, zwykle wbudowanych kotłowni,
- budynki pozostałe – piecami węglowymi, często z wykorzystaniem drewna.

Większość ogrzewanych budynków posiada niskie emitory (kominy), bez jakichkolwiek urządzeń odpylających, są one zatem źródłami tzw. emisji niskiej.

Przygotowanie ciepłej wody użytkowej odbywa się przy pomocy podgrzewaczy gazowych, palenisk piecowych, trzonów kuchennych, kotłów olejowych oraz różnego rodzaju podgrzewaczy elektrycznych.

Jedynym centralnym systemem zaopatrzenia w ciepło na terenie gminy jest mały system lokalny w Czerwieńsku, zasilany z kotłowni węglowej należącej do Jednostki Wojskowej. Kotłownia ta oprócz samej jednostki, zaopatruje w ciepło także budynek mieszkalny wielorodzinny przeznaczony dla żołnierzy i ich rodzin. Budynek znajduje się przy ul. Składowej 12 i jest zarządzany przez Wojskową Agencję Mieszkaniową w Zielonej Górze.

Na terenie gminy Czerwieńsk nie występują duże odnawialne źródła energii, produkujące energię cieplną na większą skalę. Funkcjonują jedynie lokalne kotłownie na biomasę należące do Nadleśnictw Zielona Góra oraz Sulechów (łącznie 6 kotłowni), w których ciepło produkowane jest na potrzeby ogrzewania oraz ciepłej wody użytkowej. Ponadto istnieje instalacja solarna w Szkole Podstawowej im. J. Korczaka w Czerwieńsku. Instalacje kolektorów słonecznych oraz kotły na biomasę wykorzystywane są jako źródło ciepła głównie w budownictwie jednorodzinym.

Infrastruktura ciepłownicza w gminie Dąbie

Zaopatrzenie w ciepło domów i budynków mieszkalnych na obszarze gminy Dąbie odbywa się w sposób lokalny przy wykorzystaniu różnorodnych źródeł ciepła.

Procentowe wykorzystanie poszczególnych źródeł jest następujące (orientacyjnie):

- kotłownie lokalne - 20%,
- kotły własne mieszkańców, wykorzystujące węgiel, gaz lub olej opałowy - 60%,

- piece kaflowe - 5%,
- grzejniki elektryczne lub olejowe - 5%,
- inne urządzenie grzewcze (np. trzony kuchenne) – 10%.

Na obszarze Gminy wykorzystywane są następujące nośniki energii cieplnej:

- węgiel kamienny i koks - 40%,
- gaz ziemny zaazotowany - 10%,
- olej opałowy - 10%,
- drewno (w tym trociny, pelety itp.) – 40 %.

Sporadycznie do celów grzewczych używany jest prąd elektryczny lub inne nośniki. Budynki mieszkalne i produkcyjne na terenie gminy ogrzewane są w większości piecami węglowymi bądź poprzez indywidualne kotłownie zasilające instalacje centralnego ogrzewania. Większość ogrzewanych budynków posiada niskie kominy, bez urządzeń oczyszczających spaliny. Są one źródłami tzw. emisji niskiej, która na obszarach wiejskich bywa głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w sezonie grzewczym.

Przygotowanie ciepłej wody użytkowej odbywa się przy pomocy różnego rodzaju podgrzewaczy (gazowych, elektrycznych), palenisk piecowych, trzonów kuchennych lub kotłów olejowych.

Okolo 20 % mieszkańców gminy przyłączonych jest do zewnętrznej sieci ciepłej zasilanej z kotłowni lokalnych. Gmina nie posiada danych na temat wykorzystywania w gospodarstwach domowych energii słonecznej lub innych alternatywnych źródeł energii cieplnej.

Infrastruktura ciepłownicza w gminie Sulechów

Gospodarka ciepła Sulechowa oparta jest w większości na kotłowniach lokalnych oraz indywidualnych, zasilających pojedyncze obiekty. Jako paliwo wykorzystuje się węgiel kamienny, koks, gaz, olej opałowy i prąd elektryczny. Kotłownie, poza nielicznymi wyjątkami, nie tworzą zintegrowanych systemów ciepłowniczych.

W części Sulechowa, w rejonach zabudowy mieszkalnej wielorodzinnej, funkcjonują dwa lokalne systemy ciepłownicze obsługiwane przez przedsiębiorstwo Energetyka Ciepła Opolszczyzny S.A. (ECO S.A.). Obejmują one rozgałęzione układy sieci ciepłowniczych zasilane z dwóch niezależnych kotłowni:

- „Nadodrzańska” przy ul. Mieszka I;
- „Zacisze” przy ul. Łąkowej.

Wg stanu na koniec 2013 r. wymienione lokalne systemy ciepłownicze pokrywają ok. 27% zapotrzebowania na ciepło przez miasto Sulechów (w skali gminy – ok. 16% potrzeb).

Łączna długość sieci ciepłej na terenie miasta Sulechów wynosi 6,4 km, w tym sieć wykonana w technologii preizolowanej o długości 2,4 km.

Przekazywanie ciepła odbiorcom odbywa się za pomocą 75 węzłów ciepłowniczych. 31 węzłów wymiennikowych będących własnością ECO S.A. wyposażonych jest w automatykę pogodową.

Na terenie gminy istnieje 21 kotłowni lokalnych i innych źródeł ciepła eksploatowanych przez właścicieli obiektów. Istotnym elementem systemu ciepłowniczego Sulechowa są m.in. kotłownie osiedlowe przy ul. Tkackiej i ul. Armii Krajowej wraz z zasilanymi przez nie lokalnymi sieciami ciepłowniczymi.

Na obszarze gminy duża kotłownia zakładowa zlokalizowana jest na terenie zakładu Rockwool w Cigacicach. W wielu wsiach, w zakładach produkcyjnych lub usługowych istnieją lokalne kotłownie, z których zasilane były dawniej obiekty zakładowe i przyległe budynki wielorodzinne. Obecnie większość tych kotłowni jest nieczynna.

Budynki indywidualne ogrzewane są głównie poprzez piece węglowe lub przez indywidualne instalacje centralnego ogrzewania o zasięgu ograniczonym do poszczególnych budynków lub obiektów. W budynkach użyteczności publicznej źródłem zasilania w kotłowniach lokalnych w 90% jest gaz, co przyczynia się do sukcesywnej poprawy jakości otaczającego powietrza.

W gminie Sulechów od kilkunastu lat realizowana jest działalność mająca na celu poprawę efektywności energetycznej i cieplnej. Od 2001 roku prowadzona jest sukcesywnie termomodernizacja budynków. W 2004 roku zakończono modernizację kotłowni szkolnych poprzez uruchomienie 5-ciu samodzielnych kotłowni na biomasę. W 2005 roku na potrzeby takich kotłowni powstały plantacje wierzby energetycznej, a w 2007 roku powstała gminna ciepłownia na biomasę w Jezierzycach, stając się częścią Regionalnego Centrum Biomasy.

Budynki mieszkalne i produkcyjne na obszarach wiejskich gminy ogrzewane są w większości piecami węglowymi bądź poprzez indywidualne kotłownie zasilające instalacje centralnego ogrzewania w obiektach. Większość ogrzewanych budynków posiada niskie kominy, bez urządzeń oczyszczających spalin. Są one źródłami tzw. emisji niskiej, która na obszarach wiejskich jest często głównym źródłem zanieczyszczenia powietrza w sezonie grzewczym.

Przygotowanie ciepłej wody użytkowej odbywa się przy pomocy różnego rodzaju podgrzewaczy (gazowych, elektrycznych), palenisk piecowych, trzonów kuchennych lub kotłów olejowych.

Gminę Sulechów charakteryzuje stosunkowo niskie wykorzystanie odnawialnych źródeł energii.

Konkluzje strategiczne dotyczące infrastruktury energetycznej obszaru funkcjonalnego

- 1) należy dążyć do rozbudowy istniejącej sieci gazowej na obszarze każdej gminy obszaru funkcjonalnego i objęcia jej zasięgiem jak największej liczby ludności. W szczególności dotyczy to miejscowości oddalonych od stolic gmin. Wskazane jest promowanie w gminach większego wykorzystania gazu ziemnego do celów grzewczych - jako paliwa niskoemisyjnego.

- 2) należy podjąć działania zmierzające do gazyfikacji większych skupisk ludności w gminie Dąbie: (Gronów, Pław, Łagów, Szczawno, Ciemnice), (Dąbie, Połupin, Brzeznica, Budynia, Gola, Stary Zagór, Nowy Zagór, Dąbki).
- 3) Bazą dla gazyfikacji części gminy Dąbie może być np. sieć gazowa w gminie Czerwieńsk (Łagów, Gronów, Pław, Ciemnice Szczawno).
- 4) należy dążyć do rozszerzania zasięgu lokalnych kotłowni i centralnych systemów zaopatrzenia w ciepło poprzez przyłączanie do nich pobliskich budynków wielorodzinnych lub urzędów i instytucji użyteczności publicznej, szczególnie na obszarach zwartej zabudowy wielorodzinnej (głównie w Czerwieńsku i Sulechowie),
- 5) w przypadkach centralnej dostawy ciepła do budynków należy rozwijać zbiorowe systemy doprowadzania ciepłej wody użytkowej do mieszkań,
- 6) niezbędne jest ograniczanie tzw. emisji niskiej na obszarach jednorodzinnej zabudowy rozproszonej, w miastach i na wsiach, poprzez promowanie paliw ekologicznych (gaz, olej opałowy) oraz zwiększenie wykorzystania biomasy i innych źródeł energii odnawialnej,
- 7) tam gdzie to możliwe i opłacalne należy stosować ogrzewanie elektryczne, jako najbardziej ekologiczne,
- 8) działania na rzecz rozwoju technologii wytwarzania i pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych na obszarze funkcjonalnym powinny być traktowane jako element strategii ochrony środowiska naturalnego, poprawy warunków życia mieszkańców a także poprawy jakości przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym,
- 9) rozwój energetyki odnawialnej będzie świadczył o umiejętności wykorzystania zasobów naturalnych w działaniach na rzecz zrównoważonego rozwoju obszaru funkcjonalnego,
- 10) odnawialne źródła wytwarzania energii elektrycznej i ciepłej będą istotnym elementem tworzenia *ekologicznej infrastruktury turystycznej* na terenach nadodrzańskich,

1.2.4 Infrastruktura wodno-kanalizacyjna na obszarze funkcjonalnym

Zaopatrzenie w wodę gmin tworzących obszar funkcjonalny jest zróżnicowane. Liderem w tym względzie jest gmina Czerwieńsk uzbrojona w sieci i urządzenia wodociągowe w 99%. Stopień uzbrojenia pozostałych gmin jest dużo niższy.

Dalsza eksploatacja systemów wodociągowych wymaga rozbudowy, wymiany elementów najbardziej zużytych, modernizacji oraz konserwacji w celu zapewnienia wszystkim odbiorcom niezakłóconej dostawy wody o wymaganej jakości, w pożądanej ilości i o wystarczającym ciśnieniu.

Należy jednocześnie zapewnić możliwość wykorzystania wodociągów publicznych jako źródła wody w działaniach przeciwpożarowych. W tym zakresie możliwe jest współdziałanie

gmin obszaru funkcjonalnego, np. podczas akcji gaszenia rozległych pożarów na terenach granicznych sąsiednich gmin.

Podobnie jak w całym kraju, stopień skanalizowania gmin tworzących obszar funkcjonalny jest niższy niż stopień zwodociągowania. W szczególności dotyczy to terenów pozamiejskich. Nie wszystkie wsie posiadające wodociągi są skanalizowane, a jeżeli są, to poziom skanalizowania jest często ograniczony. W wielu wsiach dominuje jeszcze system gromadzenia ścieków w zbiornikach bezodpływowych (często nieszczelnych) i ich okresowy wywóz do pobliskich oczyszczalni. Jest to system wymagający permanentnej kontroli.

Skanalizowanie niektórych wsi z rozproszoną zabudową jednorodziną i niskiej gęstości zaludnienia, przy jednocześnie niekorzystnych warunkach terenowych jest często nieopłacalne. W takich przypadkach należy promować budowę indywidualnych lub zbiorowych przydomowych oczyszczalni ścieków. Inicjatywa gminy Dąbie, zamierzającej do współfinansowania takiego przedsięwzięcia zasługuje na poparcie i rozszerzenie na cały obszar funkcjonalny.

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w gminie Czerwieńsk

Z siedemnastu miejscowości znajdujących się na obszarze gminy Czerwieńsk jedynie dwie (Piaśnica i Wyszyna - miejscowości bez statusu sołectwa) nie są uzbrojone w rozdzielczą sieć wodociągową. Systemy wodociągowe w 15 pozostałych miejscowościach obejmują blisko 99 % zamieszkałej w nich ludności. Wszystkie posesje podłączone do sieci wodociągowej wyposażone są w wodomierze.

Źródło wody dla istniejących systemów wodociagowych stanowią ujęcia wód podziemnych mieszczące się na obszarze Czerwieńska i miejscowości Nietkowie, Nietków, Sudoł, Płoty. Ujmowana za pośrednictwem studni wierconych woda jest uzdatniana w 4-ch stacjach zlokalizowanych w Czerwieńsku, Sudole, Nietkowie i Nietkowicach.

Jakość wody dostarczanej do poszczególnych miejscowości gminy nie budzi zastrzeżeń. Na terenie gminy wykonano ogółem 51 ujęć wód podziemnych. W 2013 roku eksploatowano 11 ujęć bazujących na wodach z utworów czwartorzędowych. Gmina Czerwieńsk eksploatuje 5 ujęć wód podziemnych o wydajności od 205 do 450 m³/d. Są to ujęcia w Nietkowicach, Nietkowie (dwa), Sudole i Płotach.

Zakład Komunalny Czerwieńsk eksploatuje 3 ujęcia wody podziemnej zlokalizowane w Czerwieńsku, o wydajności od 864 do 1776 m³/d. Ponadto na terenie Czerwieńska zlokalizowane są 3 lokalne ujęcia wody podziemnej o wydajności od 17 do 176 m³/d, należące do Centrum Usług Proekologicznych Sektora Naftowego CPN EKOSERWIS Sp. z o.o., Ogrodów Działkowych „Kolejarz” i Ogrodów Działkowych XX-lecia. Pobór wody podziemnej z utworów czwartorzędowych na terenie gminy Czerwieńsk wyniósł w 2013 roku 1503,5 m³/d, a dla miasta Czerwieńsk - 754 m³/d.

Istnieje potrzeba modernizacji ujęć wody w Czerwieńsku i Płotach oraz rozbudowy ujęcia wody i nowego odwiertu w Płotach. Na obszarze gminy nie są planowane w

najbliższym czasie (5-10 lat) przedsięwzięcia inwestycyjne, które w istotny sposób mogą wpłynąć na zmianę stanu zaopatrzenia mieszkańców w wodę. Charakterystykę zaopatrzenia w wodę gminy Czerwieńsk (2009 i 2013) zawiera tabela 1.14.

Tabela 1.14 Charakterystyka zaopatrzenia w wodę gminy Czerwieńsk (2009 i 2013 r.)

Wyszczególnienie	Jednostka	Rok	
		2009	2013
Długość czynnej sieci rozdzielczej	km	78,6	89,8
Podłączenia prowadzące do budynków:			
- gmina	szt.	1620	1758
- w tym miasto Czerwieńsk		439	450
Zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności	dam ³	388,0	338,7
Zużycie wody w gospodarstwach domowych	dam ³	299,0	311,8
Jednostkowe zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1-go mieszkańca	m ³ /mk	31,2	31,6
Tereny (miasto i wsie), wyposażone w sieć wodociagową	%	99	99

* dam – dekametr, wielokrotność metra, podstawowej jednostki długości w układzie SI, (1dam=10m)

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku oraz GUS.

Spośród 17-tu miejscowości znajdujących się na terenie gminy Czerwieńsk, 4 wsie położone na prawym brzegu Odry tj.: Będów, Bródki, Sycowice i Nietkowice nie są jeszcze skanalizowane. W 100 % skanalizowanych jest 5 miejscowości: Czerwieńsk, Dobrzęcin, Wysokie, Leśniów Mały, Zagórze. W granicach 80-85 % skanalizowane są 4 miejscowości: Leśniów Wielki, Płoty, Sudoł, Boryń, a jeszcze niższy stopień skanalizowania wykazują Laski (72%) i Nietków (64%).

Na obszarze gminy zlokalizowane są 3 oczyszczalnie ścieków w: Czerwieńsku, Wysokim i Dobrzęcinie. Oczyszczalnia w Czerwieńsku, zmodernizowana w 2010 roku, wyposażona jest w urządzenia do przeróbki osadów ściekowych, umożliwiającą ich zagospodarowanie. Procesy tlenowej stabilizacji osadu, zagęszczania i odwadniania oraz higienizacji prowadzone są w komorze tlenowej stabilizacji osadu oraz przy użyciu prasy taśmowej z zagęszczaczem.

Lokalne oczyszczalnie ścieków w Dobrzęcinie i Wysokim to mechaniczno-biologiczne oczyszczalnie bez rozwiniętej gospodarki osadowej.

W niektórych miejscowościach gminy ścieki bytowo-gospodarcze powstające na terenie posesji odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych, skąd okresowo (przeciętnie raz na kwartał) wywożone są przez uprawnione podmioty do zielonogórskiej oczyszczalni ścieków w Łęczycy. System wywozowy obejmuje: ok. 10 % posesji w 4 miejscowościach: Leśniów Wielki, Płoty, Sudoł, Boryń, ok. 20% w Laskach, a w Nietkowie ok. 25% posesji.

Na obszarze gminy zlokalizowanych jest 19 przydomowych oczyszczalni ścieków: (dane orientacyjne z Urzędu Miasta i Gminy w Czerwieńsku).

- po jednej w Zagórze, Wysokim, Sudole i Nietkowie,
- po dwie w Laskach i Leśniowie Małym
- po trzy w Czerwieńsku i Płotach

– pięć w Leśniowie Wielkim

Brak jest sieci i urządzeń do systemowego odprowadzania ścieków deszczowych. Charakterystykę systemów kanalizacyjnych funkcjonujących w gminie Czerwieńsk zawiera tabela 1.15.

Tabela 1.15 Gospodarka ściekowa w gminie Czerwieńsk (2009 i 2013)

Parametr	j.m.	Liczba	
		2009	2013
Oczyszczalnie ścieków komunalnych	szt.	2	3
Liczba ludności przyłączonej do oczyszczalni ścieków	os.	5310	7095
Ścieki oczyszczone łącznie z wodami infiltracyjnymi i ściekami dowożonymi	dam ³	165	294
Ścieki oczyszczone odprowadzane ogółem	dam ³	165	250
Długość czynnej sieci kanalizacyjnej	km	30,1	78,7
Liczba przykanalików (przyłączeń kanalizacyjnych do budynków mieszkalnych)	szt.	561	913

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku i GUS.

Najważniejsze inwestycje w zakresie kanalizacji zrealizowane w latach 2004-2013 przez gminę Czerwieńsk to:

- 1) „*Biologiczna oczyszczalnia ścieków wraz z kanalizacją sanitarną we wsi Dobrzęcin*”,
- 2) „*Budowa kanalizacji sanitarnej w miejscowościach Leśniów Wielki – Sudół – Płoty*”.
- 3) „*Uporządkowanie gospodarki ściekowej w aglomeracji Czerwieńsk*”.
- 4) - „*Kanalizacja sanitarna w miejscowościach Płoty i Zagórze*”
- 5) - „*Modernizacja oczyszczalni ścieków w Czerwieńsku i uporządkowanie gospodarki ściekowej w miejscowościach Laski, Nietków*”
- 6) „*Uporządkowanie gospodarki ściekowej w miejscowościach Wysokie i Leśniów Mały*”.
- 7) „*Przebudowa istniejącej oczyszczalni ścieków na zlewnie ścieków dowożonych w Czerwieńsku*”.

W trakcie przygotowania do realizacji było zadanie: „Uporządkowanie gospodarki ściekowej dla 4-ch miejscowości w gminie Czerwieńsk: Sycowice, Nietkowice, Będów i Bródki oraz 4-ch miejscowości w gminie Sulechów: Brody, Pomorsko, Mozów i Kije”. Zadanie miało być sfinansowane ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Niestety ze względów formalnych ten bardzo ciekawy i sensowny projekt nie mógł być zrealizowany.

Aktualnie w ramach kanalizowania miejscowości gminy położonych na prawym brzegu Odry wykonywana jest kanalizacja wsi Nietkowice i Bródki oraz budowa oczyszczalni

ścieków w pobliżu Bródek. W dalszej kolejności planowana jest budowa kanalizacji w miejscowości Będów oraz przyłączenie do oczyszczalni w Bródkach ścieków z Brodów i Pomorska, dwóch miejscowości położonych w gminie Sulechów.

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w gminie Dąbie

Sieć wodociągowa w gminie Dąbie zaopatrywana jest poprzez 7 ujęć wód głębinowych (studziennych) i obejmuje swoim zasięgiem 100% sołectw. Korzysta z niej ok. 85% ludności gminy. W miejscowości Gronów jedynie 25% odbiorców wody posiada wodomierze.

W pozostałych miejscowościach gminy wskaźnik ten jest znacznie wyższy, w granicach 81-100%. Poniżej przedstawiono syntetyczny opis ujęć wody w gminie Dąbie:

1. Ujęcie wody w Połupinie - składa się z 6 studni wierconych (dwie czynne) i działa w systemie grawitacyjnym. Woda nie jest uzdatniana z uwagi na jej dobrą jakość. Ujęcie zaopatruje w wodę miejscowość Połupin.
2. Ujęcie wody w Dąbiu – składa się z 2 studni wierconych i stacji uzdatniania wody. Zaopatruje w wodę miejscowość Dąbie.
3. Ujęcie wody w Brzeźnicy – składa się z 2 studni wierconych o dużej wydajności oraz oddanej do użytkowania w 1998 r. automatycznej stacji uzdatniania wody. Ujęcie zaopatruje w wodę 6 wsi położonych w gminie Dąbie: Brzeźnica, Nowy Zagór, Stary Zagór, Budynia, Gola i Dąbki oraz miejscowość Prądocinek (gm. Bobrowice).
4. Ujęcie wody w Kosierzu – składa się z 2 studni wierconych i przebudowanej oraz zautomatyzowanej w 2009r. stacji uzdatniania wody. Zaopatruje w wodę wsie Kosierz i Lubiaków.
5. Ujęcie wody w Łągowie – składa się z dwóch studni wierconych i przebudowanej oraz zautomatyzowanej w 2010r. stacji uzdatniania wody. Zaopatruje ono w wodę wsie Łągów i Trzebule.
6. Ujęcie wody w Szczawnie – wybudowane w latach 2009-2011, składa się z dwóch studni wierconych i automatycznej stacji uzdatniania wody. Zaopatruje w wodę wsie Szczawno i Ciemnice.
7. Ujęcie wody w Pławiu – zakupione w 2003 r. od syndyka masy upadłościowej KRSP Gronów. Zaopatruje w wodę wsie Gronów i Pław. Sieć wodociągowa w Pławiu została wybudowana i podłączona do stacji uzdatniania wody w Pławiu w 2008r.

Stacje uzdatniania wody znajdują się w miejscowościach: Dąbie, Kosierz, Brzeźnica, Szczawno i Łągów. Planowana jest budowa stacji uzdatniania wody w Połupinie. Długość sieci wodociągowej w gminie Dąbie wg stanu na koniec 2012 r. wynosiła 62,6 km. Funkcjonowały w niej 872 przyłącza domowe.

Ścieki bytowo-gospodarcze powstające na terenie posesji w poszczególnych miejscowościach gminy Dąbie odprowadzane są w większości do zbiorników bezodpływowych. Liczba posesji funkcjonujących w takim systemie, wyrażona w %, przedstawia się następująco (dane orientacyjne z Urzędu Gminy):

- Brzeźnica, Dąbie, Kosierz, Szczawno, Ciemnice, Nowy Zagór i Trzebule - 95 %,
- Pław- 90%,
- Łągów i Lubiaków - 85 %,
- Gola i Stary Zagór - 80%,
- Połupin - 50%,
- Gronów - 40%.

Częstotliwość opróżniania zbiorników zależy od ich pojemności i wielkości zużycia wody przez mieszkańców.

Aktualny stopień skanalizowania części miejscowości gminy Dąbie jest zróżnicowany, mieści się on w następujących przedziałach:

- Łągów i Połupin - 20-50%,
- Gronów - 51-80%,
- Dąbki i Budynia - 81-100%.

Gmina Dąbie wyposażona jest w 5 oczyszczalni ścieków będących jej własnością. Największe z nich to:

- oczyszczalnia ścieków w Pławiu,
- oczyszczalnia ścieków w Połupinie,
- oczyszczalnia ścieków w Łagowie

Żadna z wymienionych oczyszczalni nie posiada rozwiniętej gospodarki osadami ściekowymi.

Długość sieci kanalizacyjnej rozdzielczej na koniec 2012 roku wynosiła zaledwie 6 km przy 70 przykanalikach domowych. Ilość rocznie odprowadzanych ścieków wyniosła 27 dam³ (dane GUS).

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna w gminie Sulechów

Gmina Sulechów posiada stosunkowo dobrze rozwiniętą sieć wodociągową. Na terenie gminy istnieje 6 ujęć wody zaopatrujących odrębne systemy wodociągowe. Długość czynnej sieci rozdzielczej w 2009 r. wynosiła 125km, a w 2012 r. – 135,1km. W 2012 r. w gminie funkcjonowało łącznie 3530 przyłączy domowych, w tym 1544 w Sulechowie. Woda dostarczana jest do ok. 26 tys. mieszkańców gminy, około 3,5% mieszkańców nie korzysta jeszcze z sieci wodociągowej. W 2009 r. każdy mieszkaniec gminy zużył przeciętnie 31,2 m³ wody, natomiast w 2012 r. zużycie to wyniosło – 28,7 m³/mk (w Sulechowie – 30,8 m³/mk).

Ogółem gospodarstwa domowe w gminie Sulechów zużyły w 2012 r. 764,2 dam³ wody, w tym miasto Sulechów – 542,3 dam³. Szacuje się, że od 81-100% przyłączy wyposażonych jest w wodomierze.

Miejscowości Przygubiel, Nowy Klępsk, Laskowo, Boryń i Szabliska nie posiadają wodociągów, a ich mieszkańcy zaopatrują się w wodę z własnych studni kopanych lub wierconych. Na terenie gminy znajduje się także szereg studni niepowiązanych ze

zorganizowanym systemem ujmowania i dostarczania wody. Studnie te mogą służyć w ograniczonym stopniu jako ujęcia rezerwowe, w razie awarii wodociągów.

Zdarzają się krótkotrwałe przerwy w dostawie wody do odbiorców na skutek awarii sieci lub urządzeń zasilających (pompownie, stacje uzdatniania, stacje hydroforowe). Czas przerwy w dostawie wody uzależniony jest od czasu usuwania awarii na sieci lub np. dojazdu do stacji uzdatniania i podłączenia agregatu prądotwórczego.

Miasto Sulechów zaopatrywane jest w wodę z wodociągu komunalnego, który swym zasięgiem obejmuje całą zabudowę miasta i pobliskie wsie: Krężoły, Oblotne, Kruszynę i Nowy Świat.

Na terenie gminy Sulechów istnieje ogółem 99 ujęć wód podziemnych. W 2013 roku funkcjonowało 14 ujęć wód podziemnych. Pobór wody w gminie w 2013 roku wyniósł 4981,1 m³/d tj. 207,55 m³/h. W ramach modernizacji systemów zaopatrzenia w wodę planuje się łączenie systemów wodociągowych i stopniowe przekształcanie sieci rozgałęziowych w pierścieniowe lub mieszane.

Gospodarka ściekowa w gminie Sulechów jest w dużym stopniu uporządkowana. Długość sieci kanalizacyjnej w 2009 r. wyniosła prawie 60km, a wg stanu na koniec 2012 r. – 79,0km, w tym w Sulechowie – 40,3km. Z kanalizacji korzystało ponad 67% mieszkańców gminy. W 2009 r. użytkownicy odprowadzili do sieci kanalizacyjnej 835 dam³ ścieków, co stanowiło prawie 36% ścieków odprowadzanych w powiecie. W 2012 r. ilość odprowadzanych ścieków nieznacznie spadła – do 809 dam³ (w Sulechowie – 661 dam³).

Teren miasta Sulechów obejmuje grawitacyjno-tłoczny system odprowadzania ścieków. Poprzez szereg przepompowni ścieki trafiają do oczyszczalni zlokalizowanej na południowy-zachód od miasta w obrębie wsi Nowy Świat, która posiada wydajność eksploatacyjną 6450 m³/d. Jest to oczyszczalnia mechaniczno-biologiczna, mająca dużą rezerwę w zakresie możliwości przyjmowania i oczyszczania ścieków.

Odbiornikiem ścieków oczyszczonych, poprzez rów melioracyjny, a następnie ciek Sulechówka, jest rzeka Odra.

Sieć kanalizacyjna na terenie miasta Sulechów jest to mocno zróżnicowana, jest to sieć o charakterze mieszanym. Dominuje system ogólnospławny, uzupełniony o sieć rozdzielczą, bytowo-gospodarczą i deszczową. Do istniejącego miejskiego systemu kanalizacyjnego doprowadzane są ścieki z miejscowości Kalsk, gdzie wiejską oczyszczalnię na terenie wsi przekształcono w przepompownię ścieków. W roku 2016 planowana jest rozbudowa i modernizacja sieci kanalizacyjnej w Sulechowie.

Na terenie gminy Sulechów została wybudowana i przekazana do użytkowania kanalizacja bytowo-gospodarcza w 6-ciu miejscowościach: Kruszyna, Oblotne, Krężoły, Buków, Kalsk i Brzezina k. Sulechowa. W większej części została zrealizowana sieć kanalizacji bytowo-gospodarczej obejmująca miejscowości: Cigacice, Górki Małe i Nowy Świat. Do wykonania pozostało tylko kilka odgałęzień sieci, gdzie wskaźnik skanalizowania był zbyt mały.

Stopień skanalizowania poszczególnych miejscowości gminy jest następujący:

- Cigacice, Górki Małe, Kruszyna, Obłotne, Krężoły, Kalsk, Sulechów - 81-100%,
- Górzynkowo, Brzezina k. Sulechowa - 51-80%.

Nie są skanalizowane, bądź są skanalizowane tylko w minimalnym stopniu następujące miejscowości gminy Sulechów: Brody, Pomorsko, Kije, Mozów, Brzezina k. Pomorska, Leśna Góra, Łęgowo, Klepsk, Karczyn i Okunin.

We wszystkich nieskanalizowanych miejscowościach gminy ścieki odprowadzane są do najbliższych cieków bez oczyszczania, bądź gromadzone są w zbiornikach bezodpływowych, a następnie wywożone do oczyszczalni miejskiej w Sulechowie. Szacuje się, że z 1270 posesji w gminie (ok. 60%) ścieki odprowadzane są do zbiorników bezodpływowych, skąd przeciętnie raz w miesiącu są wywożone do oczyszczalni ścieków w Nowym Świecie.

Ścieki deszczowe z istniejących dróg odprowadzane są powierzchniowo do najbliższych cieków lub do kanalizacji, tam gdzie ona istnieje (Sulechów, Brzezina k. Sulechowa, Buków, Cigacice, Kalsk, Krężoły, Kruszyna, Obłotne). Wyjątek stanowi ul. Rozwojowa w Sulechowie posiadająca kanalizację rozdzielczą.

Na terenie miejscowości Cigacice i Klepsk znajdują się zakładowe oczyszczalnie ścieków wraz z lokalnymi sieciami ogólnospławnymi, ale ich zły stan techniczny uniemożliwia dalszą eksploatację.

Konkluzje strategiczne dotyczące infrastruktury wodno-kanalizacyjnej

- 1) należy kontynuować racjonalną rozbudowę i eksploatację istniejących i nowo budowanych ujęć wody, stacji uzdatniania oraz stacji hydroforowych w celu zapewnienia odpowiedniej ilości i jakości wody pitnej dostarczanej odbiorcom,
- 2) należy prowadzić rozbudowę i prawidłową eksploatację oraz konserwację istniejących i nowo budowanych sieci wodociągowych oraz ich uzbrojenia (zasuwy, hydranty itp.) w celu zapewnienia niezawodności dostaw wody do odbiorców i stabilności ciśnienia wody, jak również możliwości jej wykorzystania do celów przeciwpożarowych,
- 3) konieczne jest pilne i jak najpełniejsze skanalizowanie wszystkich miejscowości obszaru funkcjonalnego posiadających wodociągi, rozpowszechnienie budowy oczyszczalni przydomowych na terenach rozproszonych o niskiej gęstości zaludnienia oraz ograniczenie do minimum systemu wywozowego ścieków.
- 4) niezbędna jest prawidłowa eksploatacja i konserwacja istniejących sieci i urządzeń kanalizacyjnych w celu zapewnienia niezakłóconego odpływu ścieków bytowo-gospodarczych do oczyszczalni ścieków oraz modernizacja istniejących oczyszczalni ścieków,
- 5) z uwagi na liczne walory turystyczno-rekreacyjne gmin obszaru funkcjonalnego, należy racjonalnie rozwiązać gospodarkę osadami ściekowymi powstającymi w oczyszczalniach ścieków, minimalizując ich rolnicze bądź leśne wykorzystanie. Bazą w tym zakresie powinny być oczyszczalnie ścieków w Sulechowie i Czerwieńsku,

które posiadają urządzenia do tlenowej stabilizacji osadów i minimalizowania ich objętości.

1.3 Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego na obszarze funkcjonalnym

1.3.1 Pomoc społeczna w gminach obszaru funkcjonalnego

Pomoc społeczna w gminie Czerwieńsk

Głównym wykonawcą zadań w zakresie pomocy społecznej w gminie jest Ośrodek Pomocy Społecznej działający, jako jednostka organizacyjna samorządu gminy. Ośrodek jest pierwszym miejscem, do którego osoby w trudnej sytuacji życiowej zwracają się o pomoc. Ma obowiązek zidentyfikowania osób potrzebujących wsparcia, aby pomoc ta była efektywna i trafiała do osób najbardziej potrzebujących. Na szczeblu gminy, pomoc społeczna kierowana jest wprost do osób potrzebujących i skupia się na doraźnym rozwiązywaniu konkretnych problemów. W 2008 roku w Czerwieńsku dokonano adaptacji budynku oddziału szkolnego na Ośrodek Pomocy Społecznej z przystosowaniem dla potrzeb osób niepełnosprawnych.

W 2014 roku liczba osób korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 475 osób w stosunku do roku 2007. W latach 2010 – 2014 przeciętna liczba osób korzystających z pomocy społecznej wynosiła średnio 1193, a przeciętna liczba rodzin 433 na rok (Tabela 1.16). Duża część mieszkańców w gminie Czerwieńsk żyje w trudnych warunkach, a dochody wielu rodzin nie są w stanie zaspokoić niezbędnych, często elementarnych potrzeb życiowych. Występują też przypadki dużego uzależnienia niektórych mieszkańców od ośrodka pomocy społecznej oraz brak zainteresowania podjęciem pracy. Istotnym czynnikiem zwiększającym zjawisko patologii jest fakt, że lokalne społeczeństwo pochodzi z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek (byłych PGR, PKP oraz wojska) i boryka się z problemem bezrobocia i ubóstwa. Znaczna grupa dzieci i młodzieży z tych obszarów dotknięta jest patologią, co wywołuje potrzebę ich kompleksowego wsparcia poprzez pracę z psychologiem lub logopedą. Udział osób korzystających z pomocy społecznej wynosi 11,3% w ogólnej liczbie mieszkańców.

Najczęstsze przyczyny ubiegania się o pomoc społeczną w gminie Czerwieńsk to: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność oraz bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego. Większość rodzin korzystających z pomocy społecznej pozostaje w ubóstwie z przyczyn niezależnych od siebie, spowodowanych między innymi bezrobociem, niskimi płacami, niskimi dochodami z gospodarstw rolnych, niskimi świadczeniami emerytalno-rentowymi. Część rodzin popada w stan ubóstwa z powodu niezaradności, zaniedbania w dziedzinie edukacji oraz braku poszanowania zdrowia.

Istotnym powodem ubiegania się o pomoc społeczną jest bezrobocie. Rodziny korzystające z pomocy Ośrodka Pomocy Społecznej z powodu bezrobocia stanowiły w 2014 roku 55,5% ogólnej liczby rodzin starających się o pomoc, a liczba osób w rodzinach

starających się o pomoc z powodu bezrobocia stanowiła 62,9% osób w rodzinach ubiegających się o pomoc społeczną. W 2009 roku było to odpowiednio: 58,1% i 65,3%. Zanotowano, więc minimalny spadek obu wartości procentowych.

Obszary i skalę ilościową pomocy społecznej w gminie w ostatnich latach pokazuje Tabela 1.16.

Tabela 1.16 Pomoc społeczna w gminie Czerwieńsk w latach 2009-2014

Powody trudnej sytuacji życiowej		2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ubóstwo	liczba rodzin	362	397	338	338	353	335
	liczba osób w rodzinach	1032	1097	911	926	995	879
Bezdomność	liczba rodzin	15	20	14	12	10	18
	liczba osób w rodzinach	15	30	20	14	12	23
Potrzeba ochrony macierzyństwa	liczba rodzin	37	50	58	44	72	68
	liczba osób w rodzinach	146	204	236	173	329	310
Bezrobocie	liczba rodzin	275	318	266	259	253	233
	liczba osób w rodzinach	903	992	855	836	825	710
Niepełnosprawność	liczba rodzin	216	213	193	169	180	179
	liczba osób w rodzinach	516	508	428	400	432	411
Długotrwała choroba	liczba rodzin	32	31	22	27	73	72
		73	64	54	49	144	151
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	liczba rodzin	137	127	107	101	126	136
	liczba osób w rodzinach	563	509	419	384	502	546
Przemoc w rodzinie	liczba rodzin	0	0	0	0	0	3
	liczba osób w rodzinach	0	0	0	0	0	16
Alkoholizm	liczba rodzin	43	44	42	28	35	39
	liczba osób w rodzinach	105	86	78	53	82	79
Narkomania	liczba rodzin	1	1	0	0	0	0
	liczba osób w rodzinach	1	2	0	0	0	0
Trudności w przystosowaniu do życia po zakładzie karnym	liczba rodzin	6	4	3	0	7	7
	liczba osób w rodzinach	12	6	8	0	7	10
Ogółem	liczba rodzin	473	512	448	417	444	420
	liczba osób w rodzinach	1382	1445	1250	1167	1234	1129

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy w Czerwieńsku.

Wydatki na pomoc społeczną w gminie kształtują się w ostatnich latach na poziomie około 6 mln zł, co stanowiło około 18% wydatków gminy.

Strukturę wydatków w latach 2009-2013 przedstawia tabela 1.17.

Tabela 1.17 Wydatki społeczne w gminie Czerwieńsk w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Wydatki gminne ogółem	39.551.298	43.971.971	33.552.267	30.783.890	34.286.414
Wydatki na pomoc społeczną	5.396.940	6.032.148	5.887.916	5.728.754	6.204.457
	13,6%	13,7%	17,5%	18,6%	18,1%
Zasiłki, pomoc w naturze i składki na ubezpieczenia społeczne	976.582	668.772	509.694	455.075	651.450
	2,47 %	1,52 %	1,52 %	1,48 %	1,9 %
Domy pomocy społecznej	282.280	350.080	429.273	453.257	459.231
	0,7 %	0,8 %	1,28 %	1,47 %	1,34 %
Przeciwdziałanie alkoholizmowi	144.645	153.863	150.524	150.912	157.024
	0,36 %	0,35 %	0,45 %	0,49 %	0,46 %
Wydatki na kulturę fizyczną i sport	1.686.065	1.113.989	1.422.542	913.004	1.307.771
	4,26 %	2,53 %	4,24 %	2,97 %	3,81%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy w Czerwieńsku.

W Czerwieńsku funkcjonuje Poradnia Terapeutyczno-Konsultacyjna „Pozwól sobie pomóc”. Do placówki może się zgłosić każdy, kto potrzebuje pomocy i wsparcia.

Poradnia udziela pomocy osobom:

- uzależnionym lub współuzależnionym od alkoholu i narkotyków,
- które doświadczają przemocy fizycznej i psychicznej w rodzinie,
- które posiadają zaburzenia emocjonalne.

W ramach poradni prowadzona jest terapia podstawowa (grupowa i indywidualna), edukacja, poradnictwo i konsultacje prawne oraz medyczne. Spotkania prowadzi psycholog z posiadaniem przygotowaniem specjalistycznym w kierunku psychoterapii uzależnień oraz terapeuta.

Pomoc społeczna w gminie Dąbie

Realizacją lokalnej polityki społecznej na terenie gminy Dąbie zajmuje się Ośrodek Pomocy Społecznej w Dąbiu, funkcjonujący od 1990 r. jako jednostka organizacyjna gminy. Ośrodek realizuje zadania własne i zlecone gminie, mające na celu poprawę poziomu życia osób i rodzin znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej. Pomoc świadczona jest w formie pieniężnej lub niepieniężnej oraz pracy socjalnej. Pracownicy socjalni wykonują pracę nakierowaną na pomoc osobom i rodzinom wymagającym wsparcia w odzyskaniu zdolności

do prawidłowego funkcjonowania w społeczeństwie oraz życiowego usamodzielnienia osób objętych pomocą.

W 2013 roku liczba osób korzystających z pomocy społecznej zmniejszyła się o 710 osób w stosunku do roku 2009. W latach 2009 – 2013 przeciętna liczba osób korzystających z pomocy społecznej wynosiła średnio 1497, a przeciętna liczba rodzin 533 na rok. Udział osób korzystających z pomocy społecznej wynosi 22,9% w ogólnej liczbie mieszkańców.

Strukturę przyczyn korzystania z pomocy społecznej w gminie przedstawia tabela 1.18.

Tabela 1.18 Pomoc społeczna w gminie Dąbie w latach 2009-2013

Przyczyny trudnej sytuacji życiowej		2009	2010	2011	2012	2013
Ubóstwo	liczba rodzin	223	246	222	219	216
	liczba osób w rodzinach	705	769	574	562	530
Sieroctwo	liczba rodzin	0	0	0	0	0
	liczba osób w rodzinach	0	0	0	0	0
Bezdomność	liczba rodzin	2	1	6	3	4
	liczba osób w rodzinach	2	1	9	3	5
Potrzeba ochrony macierzyństwa	liczba rodzin	2	7	7	7	7
	liczba osób w rodzinach	14	39	43	44	39
Bezrobocie	liczba rodzin	205	220	148	141	144
	liczba osób w rodzinach	686	724	428	403	372
Niepelnosprawność	liczba rodzin	62	60	57	62	61
	liczba osób w rodzinach	142	144	88	106	100
Długotrwała choroba	liczba rodzin	32	31	16	18	28
	liczba osób w rodzinach	90	80	27	34	51
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	liczba rodzin	50	40	19	16	14
	liczba osób w rodzinach	193	175	78	70	59
Alkoholizm	liczba rodzin	30	18	5	5	3
	liczba osób w rodzinach	35	22	12	8	3
Narkomania	liczba rodzin	0	0	0	0	0
	liczba osób w rodzinach	0	0	0	0	0
Trudności życiowe po opuszczeniu zakładu karnego	liczba rodzin	2	4	1	1	0
	liczba osób w rodzinach	2	10	1	1	0
Ogółem	liczba rodzin	608	627	481	472	477
	liczba osób w rodzinach	1869	1964	1260	1231	1159

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Dąbie.

Beneficjentami pomocy społecznej są głównie osoby znajdujące się w trudnej sytuacji życiowej, osoby wykluczone i zagrożone wykluczeniem społecznym. W większości przypadków podstawą do udzielenia pomocy jest równoczesne występowanie kilku przesłanek. Prawo do świadczeń z pomocy społecznej przysługuje osobom lub rodzinom, w których dochód na osobę w rodzinie nie przekracza kryterium dochodowego określonego w ustawie.

Z danych przedstawionych w tabeli 1.18 wynika, że głównymi przyczynami ubiegania się mieszkańców o pomoc społeczną są: ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i niezaradność życiowa. Dość wyraźna tendencja spadkowa występuje przy alkoholizmie, jako przyczynie trudności życiowych a także przy bezrobociu. Zwraca też uwagę brak udzielania pomocy społecznej z powodu sieroctwa i narkomanii.

Strukturę wydatków społecznych w gminie przedstawiono w tabeli 1.19.

Tabela 1.19 Wydatki społeczne w gminie Dąbie w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Wydatki gminne ogółem	39.551.298	43.971.971	33.552.266	30.785.795	34.286.413
Wydatki na pomoc społeczną (utrzymanie OPS)	173 359	180 233	186 644	211 879	239 913
Zasiłki, pomoc w naturze i składki na ubezpieczenia społeczne	605 590	570 052	434 394	446 916	489 350
Domy pomocy społecznej	88 744	90 082	91 078	100 204	105 689
Przeciwdziałanie alkoholizmowi i narkomanii	77 624	86 224	79 197	83 637	82 296
Wydatki na kulturę fizyczną i sport	475 861	102 585	66 842	93 279	37 853

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Dąbie.

Na terenie gminy w miejscowości Szczawno funkcjonuje Dom Pomocy Społecznej, w którym przebywają głównie osoby przewlekle chore psychicznie, z niedorozwojem umysłowym a także alkoholicy.

Pomoc społeczna w gminie Sulechów

Głównym podmiotem uczestniczącym w realizacji zadań z zakresu pomocy społecznej jest Ośrodek Pomocy Społecznej w Sulechowie. W latach 2009 – 2013 przeciętna liczba osób korzystających z pomocy społecznej wynosiła średnio 3370 rocznie, a przeciętna liczba rodzin 1215 na rok. Udział osób korzystających z pomocy społecznej wynosi 13,4% w ogólnej liczbie mieszkańców.

Duża część mieszkańców w gminie żyje w trudnych warunkach, a dochody wielu rodzin nie są w stanie zaspokoić ich niezbędnych, często elementarnych potrzeb życiowych. Dominującym problemem, z powodu, którego klienci zgłaszali się po pomoc była bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i prowadzeniu gospodarstwa domowego,

spowodowana długotrwałym bezrobociem oraz ubóstwem. W wielu rodzinach pracownicy socjalni stwierdzali również niepełnosprawność, powodującą problemy w codziennym życiu i samodzielności oraz alkoholizm wpływający destrukcyjnie na rodziny.

Strukturę rodzajową i ilościową udzielonej pomocy społecznej w gminie w latach 2009-2013 pokazuje tabela 1.20.

Tabela 1.20 Pomoc społeczna w gminie Sulechów w latach 2009-2013

Przyczyny trudnej sytuacji życiowej		2009	2010	2011	2012	2013
Ubóstwo	liczba rodzin	420	443	422	411	527
	liczba osób w rodzinach	1465	1445	1044	1027	1254
Sieroctwo	liczba rodzin	6	3	0	0	0
	liczba osób w rodzinach	18	12	0	0	0
Bezdomność	liczba rodzin	17	21	22	23	14
	liczba osób w rodzinach	17	21	22	23	15
Potrzeba ochrony macierzyństwa	liczba rodzin	27	49	41	29	24
	liczba osób w rodzinach	91	93	151	139	116
Bezrobocie	liczba rodzin	341	431	384	386	598
	liczba osób w rodzinach	1278	1311	1322	1063	1696
Niepełnosprawność	liczba rodzin	492	418	345	391	544
	liczba osób w rodzinach	1043	1106	820	767	1076
Długotrwała choroba	liczba rodzin	273	263	279	321	438
	liczba osób w rodzinach	1152	468	705	692	922
Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych	liczba rodzin	629	527	617	564	1049
	liczba osób w rodzinach	1268	1468	1689	1546	2692
Alkoholizm	liczba rodzin	199	193	159	191	188
	liczba osób w rodzinach	419	441	461	515	376
Narkomania	liczba rodzin	8	7	5	6	10
	liczba osób w rodzinach	13	22	18	18	14
Trudności życiowe po opuszczeniu zakładu karnego	liczba rodzin	7	12	9	9	15
	liczba osób w rodzinach	13	16	20	12	28
Ogółem*	liczba rodzin	1269	1106	1167	1132	1403
	liczba osób w rodzinach	3888	3097	3264	3045	3556

* -ogólna liczba rodzin i osób bez względu na to czy w rodzinie był problem alkoholu, bezrobocia itp. w rodzinach jest wiele powodów i jest ona wliczona w kilku przyczynach

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Sulechowie.

Główne przyczyny trudnej sytuacji życiowej, które uprawniają do uzyskania pomocy społecznej w gminie to: bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych, ubóstwo, bezrobocie, niepełnosprawność i długotrwała choroba. Dla każdej z tych przyczyn nastąpił wyraźny wzrost ilościowy (liczba rodzin i liczba osób w rodzinie) w 2013 roku.

Wysokość wydatków społecznych w gminie w latach 2009-2013 przedstawia tabela 1.21.

Tabela 1.21 Wydatki społeczne w gminie Sulechów w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Wydatki gminne ogółem	76.621.108	86.260.115	66.612.585	66.478.791	67.681.187
Wydatki na pomoc społeczną					
a) środki rządowe	8.335.229	9.102.842	8.944.868	8.992.465	9.409.333
b) środki samorządowe (bez zasiłków i domów pomocy społecznej)	3.567.453	3.702.249	3.915.539	3.814.577	3.994.062
Zasiłki, pomoc w naturze i składki na ubezpieczenia społeczne	235.577	275.594	259.693	150.000	164.872
Domy pomocy społecznej	539.456	463.390	489.576	486.831	485.019
Przeciwdziałanie alkoholizmowi	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.
Wydatki na kulturę fizyczną i sport	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.	b.d.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta w Sulechowie.

Niepełnosprawność

Osoby niepełnosprawne zmagają się z szeregiem trudności wynikających z obniżenia ich sprawności fizycznej, psychicznej i umysłowej, ale również z prawidłowym funkcjonowaniem ich w społeczeństwie. Szereg ograniczeń i trudności spowodowanych barierami uniemożliwiającymi aktywne uczestnictwo w życiu społecznym powoduje, że ta grupa społeczna jest bardziej narażona na marginalizację społeczną oraz wykluczenie społeczne. W województwie lubuskim osoby niepełnosprawne stanowią 17% ludności, natomiast w powiecie zielonogórskim, do którego należy gmina Czerwieńsk oraz Sulechów 15,4% ogółu mieszkańców natomiast w powiecie krośnieńskim, do którego należy gmina Dąbie 14,2%. W roku 2011 w stosunku do 2002 liczba osób niepełnosprawnych w województwie zmniejszyła się o 3,4%, spadek ten był bardziej zauważalny na terenie powiatu krośnieńskiego – 19,7%, niż zielonogórskiego 5,4%².

² *Ludność i gospodarstwa domowe w województwie lubuskim. Stan i struktura społeczno-ekonomiczna.*

Narodowy Spis Powszechny Ludności i Mieszkań 2011.

Osoby niepełnosprawne charakteryzuje niski wskaźnik aktywności zawodowej. Na sytuację taką ma wpływ to, że osoby niepełnosprawne często mają niskie aspiracje, brakuje im wiary we własne możliwości oraz akceptują siebie, jako stałego konsumenta świadczeń społecznych. Warto również pamiętać, że przybywa osób starszych i należy się w przyszłości spodziewać, że problem niepełnosprawności będzie narastał.

Duży odsetek osób niepełnosprawnych niesie ze sobą istotne następstwa:

- osoby niepełnosprawne charakteryzuje niska aktywność zawodowa oraz niewystarczająca adaptacja do pracy na wolnym rynku pracy;
- bariery architektoniczne i urbanistyczne są podstawowym ograniczeniem życiowym osób niepełnosprawnych;
- bariery w edukacji osób niepełnosprawnych uniemożliwiają rekompensowanie ich dysfunkcji (w Polsce niespełna 1% osób niepełnosprawnych posiada wyższe wykształcenie);
- bariery w sferze świadomości społecznej są źródłem dyskryminacji osób niepełnosprawnych.

Osoby starsze

Wydłużenie czasu życia stanowi niewątpliwie pożądane osiągnięcie cywilizacyjne, związane ze wzrostem poziomu życia, postępem medycyny i funkcjonowaniem systemu zabezpieczenia społecznego, niesie jednak również negatywne następstwa w postaci dynamicznego wzrostu liczebności ludności w wieku poprodukcyjnym i rosnących z tego powodu kosztów społecznych. Na terenie gminy Dąbie mieszkańcy powyżej 55 lat stanowią 25,9%, gminy Czerwieńsk – 26,6% oraz gminy Sulechów – 28,1%, a dla obszaru funkcjonalnego – 27,5% ogółu społeczności. Dotychczasowa i przewidywana dynamika starzenia się populacji ze względu na towarzyszące jej konsekwencje wymusza nie tylko konieczność zbudowania długofalowych rozwiązań systemowych, ale również stwarza potrzebę podjęcia oddolnych inicjatyw na szczeblu lokalnym.

Coraz liczniejsze badania prowadzone wśród osób starszych w Polsce, wskazują na narastający problem ich wykluczenia społecznego po zakończeniu aktywności zawodowej. Problem tego wykluczenia rozumiany jest jako sytuacja, w której jednostki zostają pozbawione pełnego uczestnictwa w społeczeństwie. Zazwyczaj nie uczestniczą one w pełni w życiu społecznym, przez co nie mogą korzystać ze wszystkich swoich praw, co pogłębia ich izolację i marginalizację.

Do najczęstszych powodów wykluczenia zalicza się złą sytuację finansową, zły stan zdrowia, brak rodziny lub brak zainteresowania ze strony rodziny, brak aktywności w życiu publicznym i społecznym. Taki stan rzeczy z jednej strony sprawia, że potencjał osób starszych oraz ich kapitał społeczny jest istotnie marginalizowany, a z drugiej generuje koszty w postaci wydatków na realizację polityki włączenia społecznego. Konieczne jest poprawienie komfortu psychicznego oraz kondycji zdrowotnej osób starszych poprzez ich aktywizację, integrację społeczną, zwłaszcza ze środowiskiem lokalnym oraz wykorzystanie potencjału osób w wieku emerytalnym. Niezbędne jest również przełamywanie utrwalaonych

stereotypów postrzegania osoby starszej, jako osoby biernej w życiu społeczno-kulturalnym, promowanie kierunków zmian pomocy społecznej w stosunku do osób starszych poprzez m.in. popularyzację wiedzy na temat form pomocy ludziom starszym w środowisku, zwłaszcza wśród osób młodszych³.

Problem osób starszych będzie się pogłębiał w obliczu nasilających się takich trendów demograficznych, jak: ujemny przyrost naturalny, coraz mniej liczebne gospodarstwa domowe, wydłużający się okres życia. W powiecie zielonogórskich istotnymi problemami są: ograniczony dostęp osób starszych do jednostek organizacyjnych pomocy społecznej, niewystarczająca liczba osób zajmujących się problemami osób starszych, niski poziom życia osób starszych i rosnący ich udział w grupie świadczeniobiorców pomocy społecznej⁴.

1.3.2 Bezpieczeństwo zdrowotne na obszarze funkcjonalnym

Bezpieczeństwo zdrowotne w gminie Czerwieńsk

Wskaźnik zgonów na 1000 mieszkańców w Gminie Czerwieńsk jest na identycznym poziomie, jak w województwie lubuskim a poniżej średniej dla powiatu i kraju⁵ (Tabela 1.22).

Tabela 1.22 Wskaźniki demograficzne w 2013 roku dla gminy Czerwieńsk na tle kraju, województwa i powiatu

Obszar	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (na 1 km ²)	Ludność w wieku produkcyjnym (%)	Urodzenia żywe (na 1000 ludności)	Zgony (na 1000 ludności)	Przyrost naturalny (na 1000 ludności)
KRAJ	38.495.659	123	64	9,6	10,06	-0,5
Woj. lubuskie	1.021.470	73	64,7	9,5	9,83	-0,3
Powiat zielonogórski	94.919	60	65,7	9,5	10,06	0,5
Czerwieńsk	10.021	51	65,5	10,6	9,83	1,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl>, [data dostępu 05.05.2015]

Gminna służba zdrowia zabezpiecza potrzeby mieszkańców gminy w zakresie podstawowej opieki medycznej. Na terenie gminy Czerwieńsk funkcjonowało w 2013 roku ogółem 7 przychodni, natomiast liczba porad na jednego mieszkańca wynosiła – 2,99 (Tabela 1.23).

³ *Strategia polityki społecznej województwa lubuskiego na lata 2014-2020*, uchwała nr XLVI/542/14 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 24 marca 2014 roku.

⁴ *Strategia rozwiązywania problemów społecznych w powiecie zielonogórskim na lata 2011-2015*, s.116.

⁵ Szczegółowa analiza demograficzna została zaprezentowana w dokumencie Pt. *Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich*

Tabela 1.23 Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Czerwieńsk w latach 2009 – 2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Przychodnie ogółem	6	6	7	7	7
Praktyki lekarskie w mieście	1	1	0	0	0
Przychodnie na 10 tys. ludności	6	6	7	7	7
Podstawowa opieka zdrowotna - porady	63356	33056	31476	27558	29992
Liczba porad podstawowej opieki zdrowotnej na mieszkańca	6,61	3,35	3,19	2,76	2,99
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie	-	-	-	31973	35016
Apteki i punkty apteczne	3	3	3	3	3
Liczba ludności na aptekę i punkty apteczne	3194	3287	3287	3326	3340

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl>, [data dostępu 05.05.2015]

Na terenie gminy Czerwieńsk funkcjonują następujące placówki świadczące usługi w zakresie opieki podstawowej i specjalistycznej, realizujące świadczenia w ramach kontraktów z NFZ⁶:

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia ULMED w Czerwieńsku, w skład, której wchodzi: poradnia (gabinet) pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej, gabinet zabiegowy, poradnia (gabinet) lekarza rodzinnego oraz punkt szczepień;
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Przychodnia EKOMED w Nietkowie, z filią w Leśniowie Wielkim, w skład, której wchodzi: poradnia (gabinet) pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej, gabinet zabiegowy, poradnia (gabinet) lekarza rodzinnego oraz punkt szczepień;
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej IUVO w Nietkovicach, w skład, którego wchodzi: gabinet zabiegowy, poradnia (gabinet) lekarza rodzinnego oraz punkt szczepień;
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Agia Medica”. Cały obiekt jest klimatyzowany, a sala zabiegowa dodatkowo wyposażona w klimatyzację plazmową, niszczącą drobnoustroje. Obiekt jest w pełni dostosowany do potrzeb osób niepełnosprawnych, posiada obszerny gabinet zabiegowy, własną sterylizatornię, pomieszczenie do zakładania i zdejmowania opatrunków gipsowych, kabinę higieny osobistej pacjenta przy gabinecie zabiegowym. W przychodni istnieje możliwość wykonywania drobnych zabiegów chirurgicznych, ortopedycznych, neurochirurgicznych, ginekologicznych. W ramach Specjalistycznej Przychodni Lekarskiej „Agia Medica” NZOZ funkcjonują następujące poradnie specjalistyczne:

⁶ Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Czerwieńsk na lata 2015-2020.

chirurgiczna, ortopedyczno-urazowa, neurochirurgiczna, leczenia bólu przewlekłego, neurologiczna, psychiatryczna, medycyny paliatywnej, ginekologiczno-położnicza, kardiologiczna i laryngologiczna.

- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej Poradnia Stomatologiczna DENTICO w Czerwieńsku;
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej ELMED Poradnia Ginekologiczno-Położnicza w Czerwieńsku;

W Czerwieńsku funkcjonuje też Gminna Poradnia Terapeutyczno-Rehabilitacyjna dla mieszkańców gminy. Jest wyposażona m.in. w aparaty do fizykoterapii oraz urządzenia do kinezyterapii.

Dostępność nieodpłatnych usług medycznych na terenie gminy Czerwieńsk przedstawia tabela 1.24.

Tabela 1.24 Dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych na terenie gminy Czerwieńsk (kontrakt z NFZ)

Rodzaj usługi	Nazwa podmiotu	Miejsce usługi
Poradnia chirurgii ogólnej	NZOZ Specjalistyczna Przychodnia Lekarska AGIA MEDICA	Czerwieńsk
Poradnia Ginekologiczno-Położnicza	NZOZ ELMED Poradnia Ginekologiczno-Położnicza	Czerwieńsk
Poradnia Neurologiczna	NZOZ Specjalistyczna Przychodnia Lekarska AGIA MEDICA	Czerwieńsk
Poradnia urazowo-ortopedyczna	NZOZ Specjalistyczna Przychodnia Lekarska AGIA MEDICA	Czerwieńsk
Stomatologia Ogólna	NZOZ DENTICO Poradnia Stomatologiczna Anna Hampel-Smolińska	Czerwieńsk
Ogólne świadczenia stomatologiczne dla dzieci i młodzieży	NZOZ DENTICO Poradnia Stomatologiczna Anna Hampel-Smolińska	Czerwieńsk
Pielęgniarska opieka długoterminowa	NZOZ Specjalistyczna Przychodnia Lekarska AGIA MEDICA	Czerwieńsk
Profilaktyka raka szyjki macicy (cytologia)	NZOZ ELMED Poradnia Ginekologiczno-Położnicza	Czerwieńsk

Źródło: Informator medyczny Lubuskiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ w Zielonej Górze na 2015r.

Opiekę szpitalną nad mieszkańcami sprawuje Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulechowie. Mieszkańcy gminy korzystają również ze specjalistycznych usług medycznych w Zielonej Górze.

Gmina Czerwieńsk zrealizowała w 2012 roku trzynaście z piętnastu celów operacyjnych Narodowego Programu Zdrowia były to⁷:

- Zmniejszenie rozpowszechnienia palenia tytoniu.
- Zmniejszenie i zmiana struktury spożycia alkoholu oraz zmniejszenie szkód zdrowotnych spowodowanych alkoholem.

⁷ Materiały ze spotkania, *Rozmowy o zdrowiu w powiatach – Powiat zielonogórski*, Wydział Zdrowia Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, 2014.

- Poprawa sposobu żywienia ludności i jakości zdrowotnej żywności oraz zmniejszenie występowania otyłości.
- Zwiększenie aktywności fizycznej ludności.
- Ograniczenie używania substancji psychoaktywnych i związanych z tym szkód zdrowotnych.
- Zmniejszenie narażenia na czynniki szkodliwe w środowisku życia i pracy oraz ich skutków zdrowotnych i poprawa stanu sanitarnego kraju
- Poprawa opieki zdrowotnej nad matką, noworodkiem i małym dzieckiem.
- Wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego i psychospołecznego oraz zapobieganie najczęstszym problemom zdrowotnym i społecznym dzieci i młodzieży.
- Tworzenie warunków dla aktywnego życia osób niepełnosprawnych.
- Intensyfikacja zapobiegania próchnicy zębów u dzieci i młodzieży.
- Aktywizacja jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych do działań na rzecz zdrowia społeczeństwa.
- Usprawnienie wczesnej diagnostyki i czynnej opieki nad osobami zagrożonymi chorobami układu krążenia, udarami mózgowymi, nowotworami, powikłaniami cukrzycy, chorobami układu oddechowego oraz chorobami reumatycznymi, szczególnie przez działania POZ.
- Zwiększenie i optymalne wykorzystanie systemu ochrony zdrowia oraz infrastruktury samorządowej dla potrzeb promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej

Na terenie gminy realizowany był program profilaktyki raka szyjki macicy oraz raka piersi. Procentowe objęcie populacji programem profilaktyki raka szyjki macicy zgodnie ze stanem na 1.12.2007, wynosiło 4,07% na terenie miasta oraz terenów wiejskich 9,33%, a według danych na dzień 1 lutego 2014 odpowiednio 39,69% oraz 36,98%. Z kolei procentowe objęcie populacji programem profilaktyki raka piersi w 1.12.2007, wynosiło 50,70% na terenie miasta oraz terenów wiejskich 41,71%, a na dzień 1 lutego 2014 odpowiednio 64,98% oraz 54,81%.

Wśród badanych mieszkańców Gminy Czerwieńsk, co czwarty badany niedostatecznie ocenił jakość i dostęp do opieki zdrowotnej na terenie gminy. Swoje zadowolenie w tym zakresie wyraziło w stopniu dobrym 26% badanych. Mieszkańcy doceniają liczne programy profilaktyczne realizowane na terenie gminy. Zdaniem badanych mieszkańców, należy przede wszystkim rozszerzyć zakres świadczonych specjalistycznych usług medycznych, jak również poprawić dostęp do opieki zdrowotnej na terenach wiejskich, zwłaszcza obszarów zaodrzańskich. Jak wskazują mieszkańcy istotnym problemem jest możliwość dotarcia do placówek ochrony zdrowia, ze względu na słabe skomunikowanie wewnętrzne i zewnętrzne gminy.

Bezpieczeństwo zdrowotne w gminie Dąbie

Na terenie tej gminy odnotowano najwyższy współczynnik zgonów na 1000 mieszkańców – 10,51 spośród gmin obszaru funkcjonalnego, powyżej średniej w kraju,

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

województwie i macierzystym powiecie, co może być konsekwencją niedostatecznej opieki zdrowotnej na terenie tej gminy (Tabela 1.25).

Tabela 1.25 Wskaźniki demograficzne w 2013 roku dla gminy Dąbie na tle kraju, województwa i powiatu

Obszar	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (na 1 km ²)	Ludność w wieku produkcyjnym (%)	Urodzenia żywe (na 1000 ludności)	Zgony (na 1000 ludności)	Przyrost naturalny (na 1000 ludności)
KRAJ	38.495.659	123	64	9,6	10,06	-0,5
Woj. lubuskie	1.021.470	73	64,7	9,5	9,83	-0,3
Powiat krośnieński	56.627	41	65,3	8,7	10,11	-1,4
Dąbie	5.053	30	66,7	10,5	10,51	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl>, data dostępu 05.05.2015.

Na terenie gminy Dąbie funkcjonowała w 2013 roku 1 przychodnia, natomiast liczba porad na jednego mieszkańca wynosiła – 1,84 i była najmniejsza na terenie obszaru funkcjonalnego (Tabela 1.26). Mieszkańcy miejscowości Goła, Stary Zagór i Nowy Zagór korzystają z usług medycznych w Krośnie Odrzańskim, Bobrowicach lub Dychowie. Opiekę szpitalną nad mieszkańcami gminy sprawuje Szpital Powiatowy w Krośnie Odrzańskim. Mieszkańcy gminy korzystają również ze specjalistycznych usług medycznych w Zielonej Górze.

Tabela 1.26 Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Dąbie w latach 2009 – 2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Przychodnie ogółem	1	1	1	1	1
praktyki lekarskie na wsi	1	1	1	1	1
przychodnie na 10 tys. ludności	2	2	2	2	2
Liczba porad podstawowej opieki zdrowotnej	4803	7982	8076	9115	9300
Podstawowa opieka zdrowotna - porady	4803	7982	8076	9115	9300
Liczba porad podstawowej opieki zdrowotnej na mieszkańca	0,94	1,57	1,59	1,80	1,84
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie	-	-	-	9115	9787
Apteki i punkty apteczne	1	1	1	1	1
Liczba ludności na aptekę i punkty apteczne	5102	5077	5069	5067	5053

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl>, [data dostępu 05.05.2015].

Na terenie gminy znajdują się nieliczne placówki usług medycznych, są to: Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Visana” w Gronowie oraz nowo otwarty punkt medyczny w Kosierzcu. Na terenie gminy funkcjonuje jeden punkt apteczny (Tabela 1.27).

Tabela 1.27 Dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych na terenie gminy Dąbie (kontrakty z NFZ)

Rodzaj usługi	Nazwa podmiotu	Miejsce usługi
Stomatologia Ogólna	Leszek Chlamtacz	Gronów,
Poradnia Neurologiczna	Przychodnia lekarska	Gronów

Źródło: Informator medyczny Lubuskiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ w Zielonej Górze na 2015r.

Gmina Dąbie w 2012 roku zrealizowała sześć spośród piętnastu celów operacyjnych Narodowego Programu Zdrowia⁸:

- Zmniejszenie i zmiana struktury spożycia alkoholu oraz zmniejszenie szkód zdrowotnych spowodowanych alkoholem.
- Poprawa sposobu żywienia ludności i jakości zdrowotnej żywności oraz zmniejszenie występowania otyłości.
- Ograniczenie używania substancji psychoaktywnych i związanych z tym szkód zdrowotnych.
- Zmniejszenie narażenia na czynniki szkodliwe w środowisku życia i pracy oraz ich skutków zdrowotnych i poprawa stanu sanitarnego kraju.
- Tworzenie warunków dla aktywnego życia osób niepełnosprawnych.
- Usprawnienie wczesnej diagnostyki i czynnej opieki nad osobami zagrożonymi chorobami układu krążenia, udarami mózgowymi, nowotworami, powikłaniami cukrzycy, chorobami układu oddechowego oraz chorobami reumatycznymi, szczególnie przez działania POZ.

Na terenie gminy realizowany był program profilaktyki raka szyjki macicy oraz raka piersi. Procentowe objęcie populacji programem profilaktyki raka szyjki macicy zgodnie ze stanem na 1.12.2007, wynosiło 7,56%, a na 1 lutego 2014 – 23,04%. Z kolei procentowe objęcie populacji programem profilaktyki raka piersi według stanów na: 01.12.2007 – 43,36%, a w 01.02. 2014 – 50,08%.

Wśród badanych mieszkańców Gminy Dąbie, co czwarty niedostatecznie ocenił jakość i dostęp do opieki zdrowotnej na terenie gminy. Swoje zadowolenie w tym zakresie wyraziło w stopniu dobrym i bardzo dobrym zaledwie 17% badanych. Bardzo krytycznie został oceniony Szpital Powiatowy w Krośnie Odrzańskim, przez co mieszkańcy wyrazili swoje obawy, co do bezpieczeństwa w zakresie swojego dostępu do opieki specjalistycznej. Zdaniem badanych

⁸ Materiały ze spotkania, *Rozmowy o zdrowiu w powiatach – Powiat krośnieński*, Wydział Zdrowia Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, 2014.

należy przede wszystkim rozszerzyć zakres świadczonych usług medycznych oraz poprawić infrastrukturę techniczną. Pozytywnie została oceniona organizacja dowozu do lekarza strasznych mieszkańców przez Urząd Gminy.

Bezpieczeństwo zdrowotne w gminie Sulechów

Na terenie gminy Sulechów występuje najniższy wskaźnik zgonów na 1000 mieszkańców spośród gmin obszaru funkcjonalnego – 9,05, poniżej średniej w kraju, województwie i macierzystym powiecie, co może być konsekwencją dobrego dostępu do opieki zdrowotnej na terenie tej gminy (Tabela 1.28).

Tabela 1.28 Wskaźniki demograficzne w 2013 roku dla gminy Sulechów na tle kraju, województwa i powiatu

Obszar	Liczba ludności	Gęstość zaludnienia (na 1 km ²)	Ludność w wieku produkcyjnym (%)	Urodzenia żywe (na 1000 ludności)	Zgony (na 1000 ludności)	Przyrost naturalny (na 1000 ludności)
KRAJ	38495659	123	64	9,6	10,06	-0,5
Woj. lubuskie	1021470	73	64,7	9,5	9,83	-0,3
Powiat zielonogórski	94919	60	65,7	9,5	10,06	0,5
Sulechów	26609	112	66,0	9,3	9,05	0,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl>, [data dostępu 05.05.2015].

W 2013 roku na terenie gminy Sulechów funkcjonowało 7 przychodni, natomiast liczba porad na jednego mieszkańca wynosiła 4,07 i była największa na terenie obszaru funkcjonalnego. Pod względem dostępu do opieki medycznej sytuacja mieszkańców gminy Sulechów, na tle pozostałych gmin obszaru funkcjonalnego, kształtuje się najkorzystniej. (Tabela 1.29).

Praktyki lekarza rodzinnego, w ramach kontraktu z NFZ, realizują:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulechowie,
- Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej "Przychodnia Lekarska",
- NZOZ "IUVO" S.C. Elżbieta Kędrzycka, Barbara Rzepka, Robert Jakubowski, Barbara Łazicka.

Porady specjalistyczne, w ramach kontraktów z NFZ, realizowane są przez:

- Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulechowie,
- NZOZ Centrum Medyczne DORNMED,
- NZOZ Centrum Medyczne Medicus,
- Niepubliczny Urologiczny ZOZ URO-LASER Wojciech Zwierzyński i Michał Drozd Spółka Partnerska,

Praktyki w zakresie opieki stomatologicznej i ortodoncji realizują:

- Grupowa Praktyka Lekarska s.c. Irena Kontowicz-Mróż; Aneta Modrzyk,
- Grupowa Praktyka Lekarska s.c.,
- Grupowa Praktyka Lekarska s.c. Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska Zdarta-Mazurek Zofia.

Tabela 1.29 Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Sulechów w latach 2009 – 2013

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Przychodnie ogółem	7	7	7	8	7
Praktyki lekarskie w mieście	8	7	8	8	9
Przychodnie na 10 tys. ludności	3	3	3	3	3
Przychodnie podległe samorządowi terytorialnemu	2	2	2	2	2
Podstawowa opieka zdrowotna - porady	101427	106893	109489	97406	108320
Liczba porad podstawowej opieki zdrowotnej na mieszkańca	3,83	4,00	4,11	3,64	4,07
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie	-	-	-	166760	183425
Apteki i punkty apteczne	9	9	9	8	8
Liczba ludności na aptekę i punkty apteczne	2942	2972	2963	3344	3326

Źródło: opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, <http://stat.gov.pl>, [data dostępu 05.05.2015].

Mieszkańcy gminy Sulechów mają najlepszy dostęp do opieki zdrowotnej spośród gmin obszaru funkcjonalnego. Na terenie gminy funkcjonuje szpital ogólny - Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulechowie. Obejmuje on bezpośrednim działaniem mieszkańców Babimostu, Kargowej, Sulechowa, Bojadeł, Trzebiechowa i części Czerwieńska oraz pozostałe gminy powiatu zielonogórskiego. Szpital w Sulechowie świadczy usługi w zakresie ochrony zdrowia dla ponad 45 tys. mieszkańców województwa lubuskiego.

Struktura pacjentów korzystających z usług SP ZOZ w Sulechowie za 2010 rok była następująca: 99,99% to pacjenci krajowi, z czego 98,82% z woj. lubuskiego, 92,69% pacjentów krajowych stanowili chorzy z powiatu zielonogórskiego, a 87,65 % pacjenci z bezpośredniego obwodu zapobiegawczo-leczniczego.

Leczenie stacjonarne odbywa się na Oddziale Ginekologiczno-Położniczym, Oddziale Neonatologicznym, Oddziale Chirurgii Ogólnej i Onkologicznej, Bloku Operacyjno-Zabiegowym, Oddziale Anestezjologii i Intensywnej Terapii, Oddziale Wewnętrznym i Oddziale Rehabilitacji. Ponadto na terenie placówki funkcjonuje również apteka zakładowa oraz sterylizatornia.

Przy szpitalu działa Poradnia Chirurgii Ogólnej, Poradnia Chirurgii Onkologicznej, Poradnia Ginekologiczno- Położnicza, Szkoła Rodzenia, Poradnia Kardiologiczna, Poradnia Diabetologiczna, Poradnia Endokrynologiczna, Poradnia Rehabilitacyjna i Poradnia Gastrologiczna oraz Zakład Radiologii i Diagnostyki Obrazowej, Zakład Diagnostyki

Laboratoryjnej i Zakład Fizjoterapii. Na terenie placówki funkcjonuje pogotowie ratunkowe oraz realizowana jest podstawowa opieka zdrowotna⁹.

W 2013 roku szpital dysponował w systemie opieki stacjonarnej 172 łózkami (w tym m.in. oddział wewnętrzny – 32, chirurgia – 30, położniczo-ginekologiczny – 31, noworodkowy – 16, rehabilitacja – 58, intensywnej terapii i anestezjologii – 5).

Przyjął 6159 pacjentów oraz udzielił 27 195 porad specjalistycznych (wskaźnik wykonania porad specjalistycznych wynosił 98,89%)¹⁰. Liczba przeprowadzanych w placówce badań świadczy o wysokim oddziaływaniu szpitala.

Stary budynek Samodzielnego Publicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej w Sulechowie był niedostosowany do aktualnie obowiązujących przepisów prawa i nie realizował założeń określonych w Rozporządzeniu Ministra Zdrowia z 2006 r. w sprawie wymagań, jakim powinny odpowiadać pod względem fachowym i sanitarnym pomieszczenia oraz urządzenia zakładu opieki zdrowotnej. Zły stan techniczny powodował, że szpital nie miał możliwości w pełni realizować swoich zadań i konieczna stała się modernizacja obiektu.

Zrealizowany projekt „*Modernizacji szpitala w Sulechowie, poprzez rozbudowę, w celu dostosowania do wymogów określonych w obowiązujących przepisach prawa*” był współfinansowany przez Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego, w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego. W maju 2011 r. odbyło się uroczyste otwarcie zmodernizowanego szpitala.

Dzięki realizacji projektu Samodzielny Publiczny Zakład Opieki Zdrowotnej w Sulechowie realizuje swoje zadania w pomieszczeniach o poziomie zgodnym z wymogami UE. Sale chorych są klimatyzowane, w każdej jest nowoczesny telewizor i dostęp do Internetu. Placówka cieszy się obecnie pozytywną opinią wśród pacjentów, będącą wynikiem przede wszystkim wysokiej jakości świadczonych. Na poprawę wizerunku szpitala wpływ miała również modernizacja jego obiektów¹¹.

Wśród badanych mieszkańców gminy Sulechów, co piąty niedostatecznie ocenił jakość i dostęp do opieki zdrowotnej na terenie gminy. Swoje zadowolenie w tym zakresie wyraziło w stopniu dobrym i bardzo dobrym 34% badanych, a dostatecznym 46%.

Dostęp do usług zdrowotnych jest dla mieszkańców bardzo ważnym kryterium oceny atrakcyjności gminy jako miejsca zamieszkania. Jest to również bardzo ważne kryterium jakości życia, dlatego poprawa dostępności usług medycznych, w szczególności dla kobiet i osób starszych została zaliczona do ważnych zadań strategicznych.

Dostępność nieodpłatnych usług medycznych na terenie gminy Sulechów przedstawia tabela 1.3

⁹ Dane Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych w Starostwie Powiatowym w Zielonej Górze

¹⁰ Skorygowane roczne sprawozdanie z wykonania planu finansowego, w tym inwestycyjnego jednostki za 2013 rok.

¹¹ A. Barska, J. Jędrzejczak-Gas, J. Wyrwa, *Strategia rozwoju powiatu zielonogórskiego na lata 2014-2022*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2014.

Tabela 1.30 Dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych na terenie gminy Sulechów

Rodzaj usługi	Nazwa podmiotu	Miejsce usługi
Nocna i świąteczna opieka zdrowotna	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Alergologiczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED	Sulechów
Poradnia Chirurgii Ogólnej	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Chirurgii Onkologicznej	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Dermatologiczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED; Iwona Mańkiewicz-Szymczak Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska w zakresie Dermatologii i Wenerologii	Sulechów
Poradnia Diabetologiczna	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Endokrynologiczna	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Gastroenterologiczna	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Ginekologiczno-Położnicza	SPZOZ w Sulechowie NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Poradnia Gruźlicy i Chorób Płuc	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Poradnia Kardiologiczna	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Poradnia Logopedyczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Poradnia Neurologiczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED; Zofia Żaczkiewicz Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska w zakresie Neurologii	Sulechów
Poradnia Okulistyczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED; Andrzej Mazurek Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska w zakresie Okulistyki	Sulechów
Poradnia Otolaryngologiczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Poradnia Reumatologiczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Poradnia Urazowo-Ortopedyczna	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Poradnia Urologiczna	Niepubliczny Urologiczny ZOZ URO-LASER Wojciech Zwierzyński i Michał Drozd Spółka Partnerska	Sulechów
Stomatologia Ogólna	Grupowa Praktyka Lekarska s.c. Irena Kontowicz-Mróz ; Aneta Modrzyk	Sulechów
Świadczenia ogólnostomatologiczne dla dzieci i młodzieży	Grupowa Praktyka Lekarska s.c.	Sulechów
Ortodoncja	Grupowa Praktyka Lekarska s.c. Indywidualna Specjalistyczna Praktyka Lekarska Zdarta-Mazurek Zofia	Sulechów
Fizjoterapia Ambulatoryjna	SPZOZ w Sulechowie, Centrum Medyczne DORNMED Piotrowska Dorota	Sulechów
Poradnia rehabilitacyjna	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Rehabilitacja ogólnoustrojowa w warunkach stacjonarnych	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Opieka Psychiatryczna	Ośrodek Profilaktyki i Pomocy Psychiatrycznej RELACJA	Sulechów

Poradnia Zdrowia Psychicznego dla dorosłych	NZOZ Centrum Medyczne DORNMED; Wojewódzki Szpital Specjalistyczny dla Nerwowo i Psychiczenie Chorych SPZOZ	Sulechów
Szpitalne oddziały	<u>SPZOZ w Sulechowie:</u> Anestezjologia i Intensywna Terapia, Chirurgia Ogólna, Chirurgia Onkologiczna, Choroby Wewnętrzne, Neonatologia, Położnictwo i Ginekologia, Izba Przyjęć, <u>Niepubliczny Urologiczny ZOZ URO-LASER Wojciech Zwierzyński i Michał Drozd Spółka Partnerska: Urologia,</u>	Sulechów
Pielęgniarska opieka długoterminowa	Stowarzyszenie OTWARTE SERCA Pielęgniarska Opieka Długoterminowa PIGUŁA Włodarczak E. Brzozowska B. Spółka Jawna; Pielęgniarska opieka długoterminowa Anna Beška	Sulechów Sulechów, Pomorsko
Gastroskopia-badania	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Kolonoskopia-badania	SPZOZ w Sulechowie	Sulechów
Profilaktyka raka szyjki macicy (cytologia)	SPZOZ w Sulechowie , NZOZ Centrum Medyczne DORNMED;	Sulechów
Gorsety i kołnierze ortopedyczne	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Kule, laski, baloniki	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Ortezy kończyn	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Pionizatory, foteliki, pelzaki	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Pończochy kikutowe	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Wózki inwalidzkie	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Aparaty słuchowe, wkładki douszne	AUDIO-SŁUCH Mariola Jasińska	Sulechów
Cewniki, worki do zbiórki moczu	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Inhalatory	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Krtanie elektroniczne	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Materace przeciwoleżynowe	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Pasy przepuklinowe brzuszne	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Peruki	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar	Sulechów
Pieluchomajtki, wkłady, podkłady	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar, <u>Apteki:</u> Melissa, Maria Weiss, Dbam o zdrowie, Dobre Zdrowie, Danuta Nowak, Ratuszowa, Dobre Zdrowie, Aptekautis	Sulechów
Protezy piersi	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar,	Sulechów
Protezy powietrzne	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar,	Sulechów
Rurki tracheostomijne	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar,	Sulechów
Sprzęt stomijny	Sklepy Medyczne ZAL-MED Anna Lis-Zaldivar,	Sulechów
System FM	AUDIO-SŁUCH Mariola Jasińska	Sulechów

Źródło: Informator medyczny Lubuskiego Oddziału Wojewódzkiego NFZ w Zielonej Górze na 2015r.

Z zestawienia tabelarycznego wynika, że zakres dostępnych, nieodpłatnych usług medycznych finansowanych przez Oddział NFZ w Zielonej Górze jest bardzo szeroki i różnorodny.

Gmina Sulechów zrealizowała w 2012 roku trzynaście z piętnastu celów operacyjnych Narodowego Programu Zdrowia¹²:

- Zmniejszenie rozpowszechnienia palenia tytoniu.
- Zmniejszenie i zmiana struktury spożycia alkoholu oraz zmniejszenie szkód zdrowotnych spowodowanych alkoholem.
- Poprawa sposobu żywienia ludności i jakości zdrowotnej żywności oraz zmniejszenie występowania otyłości.
- Zwiększenie aktywności fizycznej ludności.
- Ograniczenie używania substancji psychoaktywnych i związanych z tym szkód zdrowotnych.
- Zmniejszenie narażenia na czynniki szkodliwe w środowisku życia i pracy oraz ich skutków zdrowotnych i poprawa stanu sanitarnego kraju
- Wspieranie rozwoju i zdrowia fizycznego i psychospołecznego oraz zapobieganie najczęstszym problemom zdrowotnym i społecznym dzieci i młodzieży.
- Tworzenie warunków do zdrowego i aktywnego życia osób starszych.
- Tworzenie warunków dla aktywnego życia osób niepełnosprawnych.
- Intensyfikacja zapobiegania próchnicy zębów u dzieci i młodzieży.
- Aktywizacja jednostek samorządu terytorialnego i organizacji pozarządowych do działań na rzecz zdrowia społeczeństwa.
- Usprawnienie wczesnej diagnostyki i czynnej opieki nad osobami zagrożonymi chorobami układu krążenia, udarami mózgowymi, nowotworami, powikłaniami cukrzycy, chorobami układu oddechowego oraz chorobami reumatycznymi, szczególnie przez działania POZ.
- Zwiększenie i optymalne wykorzystanie systemu ochrony zdrowia oraz infrastruktury samorządowej dla potrzeb promocji zdrowia i edukacji zdrowotnej

Na terenie gminy Sulechów wykonany był program profilaktyki raka szyjki macicy oraz raka piersi. Procentowe objęcie populacji programem profilaktyki raka szyjki macicy, zgodnie ze stanem na 1.12.2007, wynosiło 20,85% na terenie miasta oraz 16,20% na terenach wiejskich. Na dzień 1 lutego 2014 było odpowiednio 30,62% oraz 29,20%.

Z kolei procentowe objęcie populacji programem profilaktyki raka piersi na dzień 1.12.2007, wynosiło 38,35 % na terenie miasta oraz 32,92%, na terenach wiejskich a na 1 lutego 2014 odpowiednio 60,59% oraz 55,68%.

Na terenie powiatu krośnieńskiego i zielonogórskiego odnotowujemy wyraźnie niższe niż w województwie i w Polsce wskaźniki zatrudnienia personelu medycznego na 10 tyś.

¹² Materiały ze spotkania, *Rozmowy o zdrowiu w powiatach – Powiat zielonogórski*, Wydział Zdrowia Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, 2014.

Mieszkańców. Oznacza to, że opieka zdrowotna na terenie obszaru funkcjonalnego jest niedostateczna, zwłaszcza w odniesieniu do gminy Dąbie oraz obszarów wiejskich pozostałych gmin (Tabela 1.31).

Tabela 1.31 Zatrudnienie wybranego personelu medycznego w powiecie zielonogórskim i krośnieńskim na tle województwa i kraju

Wyszczególnienie	Zatrudnienie wybranego personelu medycznego (według podstawowego miejsca pracy, bez resortowej służby zdrowia i aptek ogólnodostępnych, wskaźnik na 10 tys. ludności, dane na rok 2012)			
	Powiat krośnieński	Powiat zielonogórski	Woj. lubuskie	Polska
Lekarze	10,40	8,1	19,2	21,5
Lekarze dentyści	3,52	2,9	5,4	3,2
Farmaceuci	0,18	0,1	0,3	0,5
Diagności laboratoryjni	0,18	0,3	1,2	1,8
Pielęgniarki ogółem	28,37	25,5	46,8	51,9
Położne ogółem	3,00	3,9	5,9	6,2
Fizjoterapeuci	2,46	3,0	4,6	5,4
Ratownicy medyczni ogółem	5,29	1,3	3,6	3,0

Źródło: Materiały ze spotkania, *Rozmowy o zdrowiu w powiatach*, Wydział Zdrowia Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, 2014.

1.3.3 Bezpieczeństwo publiczne na obszarze funkcjonalnym

Szczególnym dobrem wymagającym ochrony ze strony administracji publicznej jest bezpieczeństwo życia i zdrowia ludzkiego oraz mienia społecznego. Bezpieczeństwo publiczne to podsystem bezpieczeństwa wewnętrznego, którego szeroki zakres dotyczy zarówno organizacji państwowej, jak i pojedynczych osób na danym obszarze administracyjnym, a jego celem jest eliminacja zagrożeń, zapewnienie niezakłóconego funkcjonowania, a także ochrona życia, zdrowia i mienia wszystkim podmiotom tego podsystemu¹³.

Na poziomie lokalnym, najważniejszymi podmiotami administracji odpowiedzialnymi za bezpieczeństwo publiczne są gmina i powiat. Samorząd lokalny, oprócz działań bezpośrednio wspierających formacje działające na rzecz bezpieczeństwa publicznego (np. finansowanie dodatkowych patroli, zakup radiowozów), może oddziaływać za pomocą środków projektowych (np. modernizacja oświetlenia miejsc publicznych, kształtowanie bezpiecznych

¹³ M. Lisiecki, B. Kwiatkowska-Basałaj (2000), *Pojęcie bezpieczeństwa oraz prognostyczny model jego zapewnienia*, w: *Zarządzanie bezpieczeństwem*, P. Tyrała (red.), Wydawnictwo Profesjonalnej Szkoły Biznesu, Kraków, s. 57-58.

przestrzeni publicznych, budowa infrastruktury drogowej), czy polityki społecznej (np. przeciwdziałanie bezrobociu, promocja i ochrona zdrowia, pomoc społeczna, polityka prorodzinna, kultura i ochrona dóbr kultury, kultura fizyczna i turystyka).

Gmina jako jednostka samorządu lokalnego ma za zadanie organizować działania w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego na administrowanym terenie¹⁴.

Bezpieczeństwo publiczne w Gminie Czerwieńsk

Bezpieczeństwo i porządek publiczny na terenie gminy Czerwieńsk zapewniają: policja, straż miejska i ochotnicza straż pożarna. Służby te realizują zadania wynikające z ich statutowych obowiązków w zakresie bezpieczeństwa i porządku publicznego. Do zadań Posterunku Policji w Czerwieńsku należy zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w mieście Czerwieńsk i 9 sołectwach gminy. Jest to rewir o łącznej powierzchni 11.884 ha. Za stan bezpieczeństwa na terenie obszaru czterech sołectw należących do gminy Czerwieńsk: Będów, Bródki, Nietkowiec i Sycowice odpowiada Komisariat Policji w Sulechowie. W gminie Czerwieńsk przydzielone rejony służbowe obsługuje dwóch dzielnicowych i jeden funkcjonariusz prewencji. Postępowania przygotowawcze prowadzone są przez Referat Kryminalny II Komisariatu Policji w Zielonej Górze.

Posterunek policji wyposażony jest w oznakowane i nieoznakowane radiowozy. Policjanci uczestniczą w zapobieganiu przestępczości na terenach wiejskich oraz przeciwdziałaniu patologiom społecznym. Utrzymują kontakt z przedstawicielami samorządu lokalnego i organizacji pozarządowych. Włączają się także w inicjowane przez inne podmioty działania na rzecz polepszenia stanu bezpieczeństwa w gminie a także sami są inicjatorami takich przedsięwzięć.

W dniu 1 kwietnia 1993 roku w Czerwieńsku została powołana Straż Miejska, której głównym zadaniem jest zapewnienie spokoju i porządku w miejscach publicznych oraz ochrona obiektów komunalnych i urządzeń użyteczności publicznej. W zakresie określonym w przepisach o ruchu drogowym – czuwa nad porządkiem i kontroluje ruch drogowy. Współdziała z właściwymi podmiotami w zakresie ratowania życia i zdrowia obywateli, udzielania pomocy w usuwaniu awarii technicznych i skutków klęsk żywiołowych oraz innych miejscowych zagrożeń. Ponadto Straż Miejska informuje społeczność lokalną o stanie i rodzajach zagrożeń, a także inicjuje i uczestniczy w działaniach mających na celu zapobieganie popełnianiu przestępstw i wykroczeń oraz zjawiskom kryminogennym. Współdziała w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami społecznymi.

Zasadniczym kierunkiem działań w zakresie poprawy bezpieczeństwa na terenie Gminy Czerwieńsk jest szeroko rozumiana prewencja. Działania prewencyjne obejmują nie tylko zwiększoną obecność funkcjonariuszy policji na ulicach miasta i na wsiach, ale też edukację dzieci, młodzieży i dorosłych w zakresie zagrożeń społecznych i bezpiecznych zachowań.

¹⁴ Ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym, Dz. U. z 2013 r., poz. 595, 645, z 2014 r., poz. 379, art. 7, ust. 1.

Bezpieczeństwo pożarowe w gminie Czerwieńsk zapewnia Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej w Zielonej Górze oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej z terenu gminy (Tabela 1.32):

- OSP w Czerwieńsku (włączona do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego)
- OSP w Leśniowie Wielkim, Nietkowicach, Nietkowie i Sycowicach, działające poza KSR-G.

Tabela 1.32 Działania ratowniczo-gaśnicze w gminie Czerwieńsk w latach 2012-2013

Gmina	2012				2013			
	ogółem	pożary	miejskowe zagrożenia	falszywe alarmy	ogółem	pożary	miejskowe zagrożenia	falszywe alarmy
Czerwieńsk	204	160	39	5	142	96	46	0
Powiat zielonogórski	1310	666	608	36	1004	471	512	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Komendanta Miejskiego Państwowej Straży Pożarnej o stanie bezpieczeństwa miasta Zielona Góra i powiatu zielonogórskiego w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2012, 2013.

Oprócz wypełniania ważnych funkcji z zakresu bezpieczeństwa publicznego, OSP stanowią doskonale narzędzie do mobilizowania (szczególnie młodych ludzi) do aktywności społecznej na różnych polach.

Istotnym problemem w gminie Czerwieńsk jest duża liczba przestępstw pospolitych i występowanie różnych zjawisk patologii społecznej.

Czynnikiem wspomagającym zwiększanie bezpieczeństwa publicznego na terenie miasta jest instalacja systemu monitoringu. Jest to nowoczesne narzędzie rozstrzygania spraw związanych z: przestępstwami i wykroczeniami karnymi, organizacją ruchu drogowego, zabezpieczaniem imprez masowych. Koncepcja monitoringu wizyjnego gminy zakłada umiejscowienie kilku kamer w najruchliwszych, jak również najbardziej zagrożonych kradzieżami i chuligaństwem punktach gminy.

Czynnikiem istotnie wpływającym na bezpieczeństwo publiczne jest również właściwe oświetlenie uliczne. W wielu miejscach gminy nie spełnia ono wymogów norm oświetleniowych na drogach publicznych. Część ulic peryferyjnych nie posiada oświetlenia. Dla poprawy bezpieczeństwa publicznego i komunikacyjnego w gminie konieczne jest uzupełnienie i zmodernizowanie oświetlenia ulicznego oraz zainstalowanie energooszczędnych źródeł światła.

Ważnym elementem bezpieczeństwa jest infrastruktura drogowa, szczególnie na terenie miasta i wsi, poprawiająca bezpieczeństwo ruchu drogowego dla wszystkich uczestników (Tabela 1.33).

Tabela 1.33 Wypadki drogowe w gminie Czerwieńsk w latach 2012-2013

Gmina	Wypadki				Zabici		Ranni	
	2012	2013	wzrost/ spadek	dynamika	2012	2013	2012	2013
Czerwieńsk	5	5	0	100,0	1	0	9	9

Zródło: Sprawozdanie Komendanta Miejskiego Policji w Zielonej Górze z działalności za rok 2013, a także informacji o stanie porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Kolejnym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo społeczne jest sprawnie funkcjonujący gminny system zarządzania kryzysowego. Zagrożenia wynikające z sytuacji kryzysowych odgrywają w Gminie Czerwieńsk istotną rolę, ponieważ, leży nad dużą rzeką Odrą i realnym zagrożeniem dla mieszkańców gminy są lokalne podtopienia i powodzie. Zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym za zarządzanie kryzysowe w gminie odpowiada Burmistrz, którego wspiera Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego.

Zadania z zakresu zarządzania kryzysowego w gminie Czerwieńsk wykonują również jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej. W gminie funkcjonuje 5 jednostek ochotniczej straży pożarnej w: Czerwieńsku, Leśniowie Wielkim, Nietkowie, Nietkowicach i Sycowicach. Do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego należy jednostka OSP w Czerwieńsku. W strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy istnieje samodzielne stanowisko zajmujące się sprawami zarządzania kryzysowego, planowania cywilnego oraz spraw obronnych na szczeblu gminy. W sprawach związanych z zarządzaniem kryzysowym gmina współpracuje z Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego w Zielonej Górze.

Wśród badanych mieszkańców gminy Czerwieńsk bezpieczeństwo mieszkańców zostało ocenione bardzo dobrze i dobrze przez 31% badanych. Wg ich opinii, dla poprawy bezpieczeństwa należy wprowadzić takie działania, jak:

- monitoring miejsc niebezpiecznych
- zwiększenie patroli policji i straży miejskiej
- oświetlenie miejsc niebezpiecznych.

Bezpieczeństwo publiczne w gminie Dąbie

Nad bezpieczeństwem mieszkańców gminy czuwa Komenda Powiatowa Policji w Krośnie Odrzańskim, Komenda Powiatowa PSP w Krośnie Odrzańskim oraz jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej w: Dąbiu, Ciemnicach, Szczawnie, Nowym Zagórze i Kosierzu. Jednostka OSP w Dąbiu włączona jest do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego.

Zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym za zarządzanie sytuacjami kryzysowymi na terenie gminy odpowiada Wójt. W gminie działa, powołany przez Wójta Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego, którego zadania główne określa ustawa o zarządzaniu kryzysowym. W zakresie działań reagowania kryzysowego gmina współpracuje ze Starostą Krośnieńskim i Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego w Krośnie Odrzańskim.

Wśród badanych mieszkańców gminy Dąbie bezpieczeństwo mieszkańców zostało ocenione dobrze przez 41% badanych, żaden z badanych nie wskazał oceny bardzo dobrej, a

co trzeci badany ocenił ten obszar niedostatecznie. W opinii badanych mieszkańców gminy należy, w celu poprawy bezpieczeństwa, należy:

- zwiększyć monitoring miejsc niebezpiecznych,
- zwiększyć liczbę patroli policyjnych w mniejszych miejscowościach gminy
- poprawić oświetlenie miejsc niebezpiecznych.

Bezpieczeństwo publiczne w gminie Sulechów

Zadania związane z bezpieczeństwem i porządkiem publicznym realizowane są przez instytucje i służby odpowiedzialne za stan bezpieczeństwa: komisariat policji, straż miejską, jednostkę ratowniczo-gaśniczą państwowej straży pożarnej, która wykorzystując nowoczesny sprzęt prowadzi akcje ratownicze na terenie gminy i poza jej granicami oraz gminne jednostki Ochotniczej Straży Pożarnej.

Komisariat policji w Sulechowie swoim zakresem działania obejmuje obszar o powierzchni 657 km² i obsługuje około 46 tys. mieszkańców. Do zadań Sulechowskiej policji należy m.in. zapewnienie bezpieczeństwa i porządku publicznego w ponad 100 miejscowościach skupionych w 5 gminach.

Największe zagrożenie przestępczością i naruszeniami porządku prawnego występuje w Sulechowie a w mniejszym stopniu na terenach wiejskich w gminie Sulechów.

Duży wpływ na bezpieczeństwo mieszkańców miasta ma zainstalowany w roku 2005 system monitoringu wizyjnego. Kamery umieszczone na budynku ratusza umożliwiają obserwację Placu Ratuszowego oraz wlotów ulic. Centrum monitoringu miejskiego zlokalizowane jest w komisariacie policji w Sulechowie. Obsługę merytoryczną systemu zapewnia policja w ramach swojej działalności. System monitoringu wizyjnego miasta Sulechów jest niewystarczający i wymaga ciągłej rozbudowy. Potrzebna jest zwiększona liczba kamer w miejscach niebezpiecznych. Należy kontynuować rozwój monitoringu w mieście celem poprawy bezpieczeństwa ruchu drogowego i bezpieczeństwa mieszkańców. Istnieje też konieczność doinwestowania służb gminnych w specjalistyczny sprzęt transportowy i logistyczny, w tym m.in. Straży Miejskiej angażującej się w działania ratownicze.

Na terenie Gminy Sulechów występują duże zagrożenia powodziowe, przede wszystkim w południowej i zachodniej części gminy, w pobliżu rzeki Odry. Miejscowościami bezpośrednio zagrożonymi powodzią są: Brody, Cigacice, Górki Małe, Górzynkowo, Leśna Góra i Pomorsko.

Poczucie bezpieczeństwa jest dla badanych mieszkańców najważniejszym kryterium oceny atrakcyjności gminy jako miejsca zamieszkania. Jest też oceniane jako mocna strona gminy.

Ochronę przeciwpożarową na terenie gminy Sulechów zapewniają:

- Jednostka Ratowniczo-Gaśnicza Komendy Miejskiej Państwowej Straży Pożarnej w Sulechowie;

- Jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych z terenu gminy włączone do Krajowego Systemu Ratowniczo-Gaśniczego: OSP w Kijach i OSP w Mozowie oraz działające poza Krajowym Systemem Ratowniczo-Gaśniczym: OSP Brody, OSP Pomorsko.

W roku 2013 w stosunku do roku 2012 liczba działań ratowniczo-gaśniczych w Gminie Sulechów zmalała o 24 % (Tabela 1.34).

Tabela 1.34 Działania ratowniczo-gaśnicze w gminie Sulechów w latach 2012-2013

Gmina	2012				2013			
	ogółem	pożary	miejscowe zagrożenia	falszywe alarmy	ogółem	pożary	miejscowe zagrożenia	falszywe alarmy
Sulechów	438	197	230	11	353	139	209	5
Powiat zielonogórski	1310	666	608	36	1004	471	512	21

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Informacji Komendanta Miejskiego Państwowej Straży Pożarnej o stanie bezpieczeństwa miasta Zielona Góra i powiatu zielonogórskiego w zakresie ochrony przeciwpożarowej za rok 2012, 2013.

Istotnym czynnikiem wpływającym na bezpieczeństwo społeczne w miejscowościach gminy jest bezpieczeństwo ruchu drogowego. Szczególne znaczenie ma tutaj bezpieczna infrastruktura drogowa, zarówno na terenach zabudowanych jak i poza terenami zabudowanymi. Największe zagrożenia wypadkowe dla mieszkańców gminy występują na drodze wojewódzkiej nr 278.

Statystykę wypadków drogowych na terenie gminy podaje tabela 1.35.

Tabela 1.35 Wypadki drogowe w gminie Sulechów w latach 2012-2013

Gmina	Wypadki				Zabici		Ranni	
	2012	2013	wzrost/spadek	dynamika	2012	2013	2012	2013
Sulechów	18	12	-4	66,7	5	2	23	20

Źródło: Sprawozdanie Komendanta Miejskiego Policji w Zielonej Górze z działalności za rok 2013, a także informacji o stanie porządku i bezpieczeństwa publicznego.

Zgodnie z ustawą o zarządzaniu kryzysowym, za zarządzanie sytuacjami kryzysowymi na terenie gminy odpowiada Burmistrz. W gminie działa, powołany przez Burmistrza, Gminny Zespół Zarządzania Kryzysowego, którego zadania określa ustawa o zarządzaniu kryzysowym. W strukturze organizacyjnej Urzędu Gminy istnieje samodzielne stanowisko zajmujące się sprawami zarządzania kryzysowego, planowania cywilnego oraz spraw obronnych na szczeblu gminy. W sprawach związanych z zarządzaniem kryzysowym gmina współpracuje z Powiatowym Centrum Zarządzania Kryzysowego w Zielonej Górze.

Wśród badanych mieszkańców gminy Sulechów bezpieczeństwo zostało ocenione jako bardzo dobre i dobrze przez 41% badanych. Wg opinii badanych, w celu poprawy bezpieczeństwa należy podjąć następujące działania:

- rozbudować monitoring miejsc niebezpiecznych,
- zwiększyć liczbę patroli policji i straży miejskiej,
- objąć działaniami prewencyjnymi mieszkańców gminy

- poprawić oświetlenie dróg i miejsc niebezpiecznych.

Konkluzje strategiczne dotyczące bezpieczeństwa społecznego na obszarze funkcjonalnym

- 1) na terenie obszaru funkcjonalnego dość znaczna liczba mieszkańców korzysta z pomocy społecznej, jest to przede wszystkim konsekwencja braku pracy i spowodowanego tym ubóstwa. Udział osób korzystających z pomocy społecznej jest największy na terenie gminy Dąbie i wynosi 22,9% ogólnej liczby mieszkańców.
- 2) osoby i rodziny najuboższe powinny mieć lepszy dostęp do mieszkań komunalnych i socjalnych, o standardzie zapewniającym godne warunki zamieszkania, zapobiegające marginalizacji społecznej mieszkańców i ich dzieci. Dostępność mieszkaniowa zapobiega patologiom oraz pozytywnie wpływa na rozwój życia rodzinnego.
- 3) znaczna grupa dzieci i młodzieży dotknięta jest różnego rodzaju patologiami, co zwiększa potrzebą ich kompleksowego wsparcia poprzez pracę z psychologiem, psychoterapeutą, logopedą i innymi specjalistami w zakresie patologii społecznej.
- 4) należy prowadzić działania eliminujące skutki oraz przeciwdziałać narastaniu zjawiska tzw. „eurosieroctwa”.
- 5) problemem ubóstwa oraz bezrobocia dotknięta jest część mieszkańców obszaru funkcjonalnego pochodząca z restrukturyzowanych bądź upadłych przedsiębiorstw i instytucji (byłych PGR, PKP oraz wojska),
- 6) dotychczasowa i przewidywana dynamika starzenia się populacji mieszkańców, ze względu na towarzyszące jej konsekwencje, wymusza nie tylko konieczność zbudowania długofalowych rozwiązań systemowych, ale również stwarza potrzebę podjęcia oddolnych inicjatyw na szczeblu lokalnym. Coraz liczniejsze badania prowadzone wśród osób starszych w Polsce, wskazują na narastający problem ich wykluczenia społecznego po zakończeniu aktywności zawodowej.
- 7) na terenie obszaru funkcjonalnego odnotowuje się zróżnicowany dostęp do opieki zdrowotnej. Najmniej korzystnie w tym zakresie wygląda sytuacja na terenie Gminy Dąbie oraz na obszarach wiejskich pozostałych gmin.
- 8) Potrzebne są pilne działania w kierunku zwiększenia dostępności do opieki zdrowotnej, ponieważ jest to istotny wyznacznik jakości życia;
- 9) należy poprawić dostępność mieszkańców obszaru funkcjonalnego do programów profilaktycznych (zwłaszcza na terenie gminy Dąbie) oraz poprawić dostępność do specjalistycznej diagnostyki (gmina Dąbie oraz Czerwieńsk). Istotne są również działania zmierzające do poprawy infrastruktury.
- 10) w gminnym systemie bezpieczeństwa społecznego ważne znaczenie ma jakość funkcjonowania służb odpowiedzialnych za kontrolę przestrzegania prawa i porządku publicznego: policji i straży miejskiej.

- 11) podstawą utrzymania porządku publicznego w dłuższym okresie czasu są działania prewencyjne i profilaktyczno-terapeutyczne dotyczące zwalczania patologii społecznych.
- 12) kolejnym, ważnym czynnikiem kształującym bezpieczeństwo społeczne w gminach jest bezpieczeństwo ruchu drogowego w miejscowościach gminnych, na które istotny wpływ ma również bezpieczna infrastruktura drogowa,
- 13) władze gmin powinny nadal inicjować i wspierać akcje promujące bezpieczeństwo mieszkańców gmin,
- 14) zapewnienie bezpieczeństwa pożarowego jest następnym ważnym czynnikiem kształującym poczucie bezpieczeństwa społecznego w gminie. Zadania straży pożarnych nie ograniczają się tylko do zapewnienia bezpieczeństwa pożarowego i obejmują wiele innych działań ratowniczych.
- 15) elementem bezpieczeństwa społecznego jest także sprawnie funkcjonujący gminny system zarządzania kryzysowego, niezbędny w sytuacjach kryzysowych spowodowanych przez różne rodzaje zagrożeń, np. powodziowe, pożarowe, terrorystyczne itd..

1.4 Edukacja, rynek pracy i gospodarka na obszarze funkcjonalnym

1.4.1 Sytuacja demograficzna Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Przyjęty obszar funkcjonalny to teren o zróżnicowanej strukturze demograficznej w poszczególnych gminach. W 2013 roku tereny gminy Czerwieńsk zamieszkiwało 10021 osób, z czego 50,5% stanowiły kobiety. Jest to gmina o gęstości zaludnienia 51 osób 1 km², poniżej średniej dla całego obszaru funkcjonalnego. Pozytywnym zjawiskiem jest to, że spośród wszystkich gmin obejmujących obszar funkcjonalny charakteryzuje się ona największym przyrostem naturalnym. Mieszkańcy terenów wiejskich stanowią 58% mieszkańców (Tabela 1.36).

Tabela 1.36 Dane dotyczące gminy Czerwieńsk na tle innych obszarów terytorialnych w 2013 roku

Charakterystyka stanu na dzień 31.12.2013					
Obszar	Gmina Czerwieńsk	Obszar funkcjonalny	Powiat zielonogórski	Woj. lubuskie	Polska
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	10021	41683	94919	1021470	38495659
Kobiety	5071	21107	48032	524130	19866124
Mężczyźni	4950	20578	46887	497340	18629535
Mieszkańcy obszarów wiejskich	5821	20022	238903	376500	15237750
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	51	69	60	73	123
Kobiety na 100 mężczyzn	102	103	102	105	107
Na 1000 ludności:					
zgony	9,4	9,33	9,0	9,8	10,06
przyrost naturalny	1,2	0,46	0,5	-0,3	-0,5
urodzenia żywe	10,6	9,79	9,5	9,5	9,6
małżeństwa zawarte w ciągu roku	4,2	4,53	4,7	4,6	4,7
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	44	17	411	-743	0
saldo migracji zagranicznych	-10	-60	-103	-635	-19904

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego gmina Sulechów w 2013 roku liczyła 26609 mieszkańców, w tym 50,9% ogółu stanowiły kobiety. W gminie tej odnotowujemy największe zaludnienie (112 osób na km²) spośród gmin członkowskich oraz najwyższy współczynnik feminizacji (107 kobiet na 100 mężczyzn w 2013 roku). Gmina zajmuje powierzchnię 23666 ha, a na jej terenie zamieszkuje również blisko 64% mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Obszary wiejskie zamieszkuje 34% mieszkańców (Tabela 1.37).

Tabela 1.37 Dane dotyczące gminy Sulechów na tle innych obszarów terytorialnych w 2013 roku

Charakterystyka stanu na dzień 31.12.2013					
Obszar	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny	Powiat zielonogórski	Woj. lubuskie	Polska
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	26609	41683	94919	1021470	38495659
Kobiety	13564	21107	48032	524130	19866124
Mężczyźni	13045	20578	46887	497340	18629535
Mieszkańcy obszarów wiejskich	9148	20022	238903	376500	15237750
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	112	69	60	73	123
Kobiety na 100 mężczyzn	104	103	102	105	107
Na 1000 ludności:					
zgony	9,1	9,33	9,0	9,8	10,06
przyrost naturalny	0,3	0,46	0,5	-0,3	-0,5
urodzenia żywe	9,3	9,79	9,5	9,5	9,6
małżeństwa zawarte w ciągu roku	4,5	4,53	4,7	4,6	4,7
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	-5	17	411	-743	0
saldo migracji zagranicznych	-47	-60	-103	-635	-19904

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Według danych Głównego Urzędu Statystycznego gmina Dąbie w 2013 roku liczyła 5053 osób, w tym kobiety 48,9% ogółu mieszkańców (Tabela 1.38). W gminie tej odnotowujemy gęstość zaludnienia 30 osób na km² i jest ona najniższa wśród gmin członkowskich obszaru funkcjonalnego, kształtuje się ona również poniżej średniej dla obszaru funkcjonalnego.

Tabela 1.38 Dane dotyczące gminy Dąbie na tle innych obszarów terytorialnych w 2013 roku

Charakterystyka stanu na dzień 31.12.2013					
Obszar	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny	Powiat krośnieński	Woj. lubuskie	Polska
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	5053	41683	56627	1021470	38495659
Kobiety	2472	21107	28814	524130	19866124
Mężczyźni	2581	20578	27813	497340	18629535
Mieszkańcy obszarów wiejskich	5053	20022	27638	376500	15237750
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	30	69	41	73	123
Kobiety na 100 mężczyzn	96	103	104	105	107
Na 1000 ludności:					

zgony	10,51	9,33	10,11	9,8	10,06
przyrost naturalny	0,0	0,46	-1,4	-0,3	-0,5
urodzenia żywe	10,5	9,79	8,7	9,5	9,6
małżeństwa zawarte w ciągu roku	5,2	4,53	4,8	4,6	4,7
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	-22	17	-132	-743	0
saldo migracji zagranicznych	-3	-60	-87	-635	-19904

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich zamieszkują 41683 osoby, z czego 48% stanowią mieszkańcy obszarów wiejskich. Obejmuje on powierzchnię 60163 ha, a największą jego część, bo blisko 40% powierzchni zajmuje gmina Sulechów. Gęstość zaludnienia wynosi 69 osób/km² i jest wyraźnie niższa od średniej w województwie i kraju (Tabela 1.39).

Wskaźnik zgonów na 1000 osób wynosił 9,33 i nastąpił jego wyraźny wzrost w stosunku do roku 2009, kiedy wynosił 7,99. W przypadku pozostałych wskaźników liczby urodzeń oraz przyrostu naturalnego również odnotowujemy ich pogorszenie się w stosunku do roku 2009. Przyrost naturalny na terenie obszaru funkcjonalnego zmalał z 4,01 w 2009 roku do 0,46. Wyraźnie zmalał też wskaźnik urodzeń na 1000 mieszkańców z 12,00 w 2009 roku do 9,79, co nie jest optymistyczną prognozą w obliczu wyraźnej tendencji starzenia się społeczeństwa¹⁵.

¹⁵ Szerzej na ten temat w dokumencie *Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego*

Tabela 1.39 Charakterystyka demograficzna Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich na tle powiatów, województwa i Polski w rok 2013

Charakterystyka stan na dzień 31.12.2013					
Obszar	Obszar funkcjonalny	Powiat krośnieński	Powiat zielonogórski	Woj. lubuskie	Polska
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	41683	56627	94919	1021470	38495659
Kobiety	21107	28814	48032	524130	19866124
Mężczyźni	20578	27813	46887	497340	18629535
Mieszkańcy obszarów wiejskich	20022	27638	238903	376500	15237750
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	69	41	60	73	123
Kobiety na 100 mężczyzn	103	104	102	105	107
Na 1000 ludności:					
zgony	9,33	10,11	9,0	9,8	10,06
przyrost naturalny	0,46	-1,4	0,5	-0,3	-0,5
urodzenia żywe	9,79	8,7	9,5	9,5	9,6
małżeństwa zawarte w ciągu roku	4,53	4,8	4,7	4,6	4,7
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	17	-132	411	-743	0
saldo migracji zagranicznych	-60	-87	-103	-635	-19904

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Na terenie gmin obszaru funkcjonalnego w roku 2013 odnotowuje się dodatni bądź zerowy przyrost naturalny, przy czym nadwyżka liczby urodzeń żywych nad liczbą zgonów w ostatnich dwóch latach znacznie się zmniejszyła. W stosunku do roku 2009 obserwuje się zwiększenie liczby mieszkańców o 1,2%, jednak wskaźniki zgonów oraz urodzeń na 1000 uległy pogorszeniu na terenie całego obszaru funkcjonalnego¹⁶. Negatywne tendencje w tym obszarze obserwujemy przede wszystkim na terenie gminy Dąbie. Wśród zmian demograficznych obserwujemy również zjawisko wysokiej nadumieralności mężczyzn (ponad poziom umieralności kobiet). Liczba zgonów wyrażona wskaźnikiem na 1 tys. ludności w 2013 roku była w gminie Dąbie (10,51) jedną z największych w skali całego województwa. Korzystniej kształtowała się sytuacja na terenie gminy Sulechów (9,1) oraz Czerwieńsk (9,4).

¹⁶ Szerzej na ten temat w dokumencie *Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego*

Tabela 1.40 Obszar funkcjonalny na tle gmin członkowskich w 2013 roku

Charakterystyka stan na dzień 31.12.2013				
Obszar	Obszar funkcjonalny	Gmina Sulechów	Gmina Czerwieńsk	Gmina Dąbie
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]				
Ogółem	41683	26609	10021	5053
Kobiety	21107	13564	5071	2472
Mężczyźni	20578	13045	4950	2581
Mieszkańcy obszarów wiejskich	20022	9148	5821	5053
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	69	112	51	30
Kobiety na 100 mężczyzn	103	104	102	96
Na 1000 ludności:				
zgony	9,33	9,1	9,4	10,51
przyrost naturalny	0,46	0,3	1,2	0,0
urodzenia żywe	9,79	9,3	10,6	10,5
małżeństwa zawarte w ciągu roku	4,53	4,5	4,2	5,2
Saldo migracji na pobyt stały				
saldo migracji gminnych wewnętrznych	17	-5	44	-22
saldo migracji zagranicznych	-60	-47	-10	-3

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

1.4.2 Edukacja

Wychowanie przedszkolne

W 2013 roku wychowanie przedszkolne na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich realizowane było w 28 placówkach wychowania przedszkolnego: 12 przedszkolach, 14 oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w 2 punktach przedszkolnych. Wychowaniem przedszkolnym objętych było 1556 dzieci, z tego 61,5% uczęszczało do przedszkoli (17,0% do przedszkoli niepublicznych), 35,9% do oddziałów przedszkolnych i 2,6% do punktów przedszkolnych (Tabela 1.41).

Tabela 1.41 Wychowanie przedszkolne na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w 2013 roku

Wyszczególnienie a – ogółem b – prowadzone przez JST c – prowadzone przez organizacje i stowarzyszenia		Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich
Przedszkola					
Liczba placówek	a	5	6	1	12
	b	1	4	1	6
	c	4	2	-	6
Liczba oddziałów	a	15	27	2	44
	b	9	19	2	30
	c	6	8	-	14
Liczba dzieci	a	334	573	50	957
	b	206	436	50	692
	c	128	137	-	265
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych					
Liczba placówek		3	7	4	14
Liczba oddziałów		3	21	4	28
Liczba dzieci		62	421	76	559
Punkty przedszkolne					
Liczba placówek		-	1	1	2
Liczba oddziałów		-	1	1	2
Liczba dzieci		-	27	13	40

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

W ostatnich latach dzięki inicjatywom lokalnych środowisk i organizacji pozarządowych na terenie obszaru funkcjonalnego powstały nowe placówki wychowania przedszkolnego, w tym małe wiejskie przedszkola finansowane ze środków Unii Europejskiej. Efektem tych działań są obecnie wyższe wskaźniki upowszechniania edukacji przedszkolnej wśród nadodrzańskich dzieci.

Z danych przedstawionych w tabeli 1.42. wynika, że w 2013 roku - we wszystkich grupach wiekowych - wskaźniki upowszechniania edukacji przedszkolnej na terenie obszaru funkcjonalnego były wyższe niż w województwie lubuskim i w kraju. Na przykład, w grupie wiekowej 3-6 lat wychowaniu przedszkolnemu podlegało 79,8% dzieci, w gminie Sulechów było to 84,2%, natomiast w gminie Czerwieńsk – 77,8% (w wojew. lubuskim – 75,3%, w Polsce – 74,5%). Z kolei w gminie Dąbie, która jest gminą wiejską wskaźnik ten wyniósł 60,7% i był również wyższy niż odpowiedni wskaźnik dla Polski (51,9%) i województwa lubuskiego (58,6%).

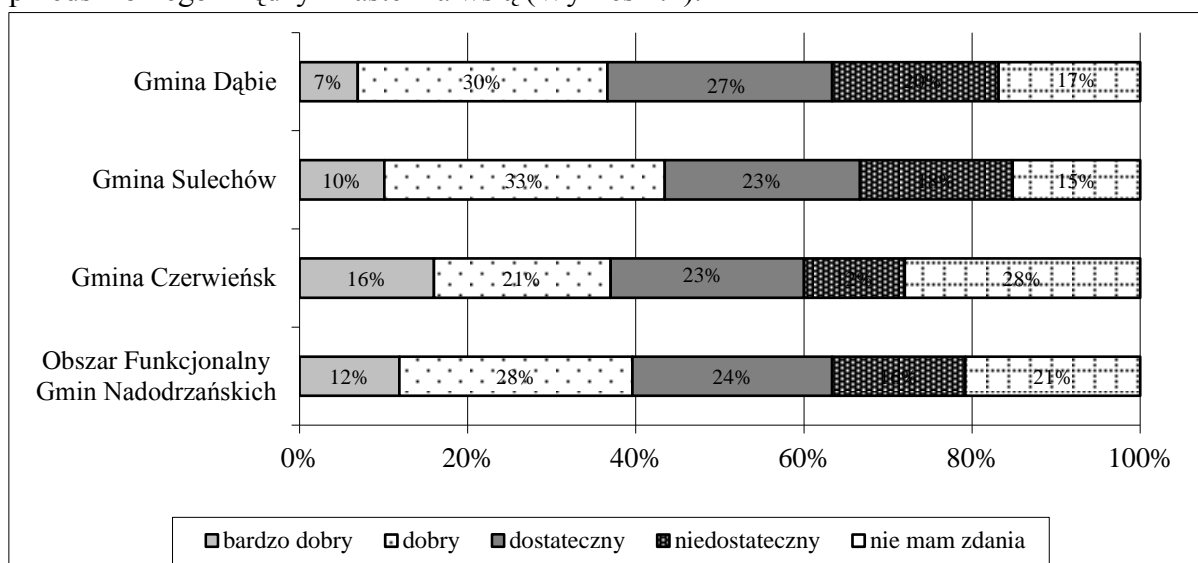
Liczba przedszkolaków w placówkach wychowania przedszkolnego zlokalizowanych w miastach obszaru funkcjonalnego - we wszystkich grupach wiekowych – przekroczyła 100%. Na przykład, w grupie wiekowej 3-6 lat wyniosła 112% (w Polsce 89,1%, w województwie lubuskim – 87,6%). Wysoki wskaźnik dla Sulechowa (114,6%) i Czerwieńska (102,1%), wynika z tego, że do placówek zlokalizowanych w tych miastach uczęszczają również dzieci dowożone ze wsi przez rodziców pracujących w mieście.

Tabela 1.42 Upowszechnianie wychowania przedszkolnego dzieci na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku (%)

Dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym w wieku		Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny	Woj. lubuskie	Polska
%							
3-4 lat	ogółem	70,8	80,0	40,2	72,4	64,2	62,8
	w miastach	97,6	109,0	-	106,8	79,5	78,1
	na wsi	55,7	33,2	40,2	41,8	43,1	38,7
3-5 lat	ogółem	78,4	85,3	54,7	79,8	74,1	72,7
	w miastach	102,9	115,3	-	112,8	87,6	87,6
	na wsi	63,2	38,5	54,7	49,7	55,7	49,4
3-6 lat	ogółem	77,8	84,2	60,7	79,8	75,3	74,5
	w miastach	102,1	114,6	-	112,0	87,6	89,1
	na wsi	62,0	36,4	60,7	49,6	58,6	51,9

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika natomiast, że 40% ankietowanych uważa, że na terenie obszaru funkcjonalnego dostęp do edukacji przedszkolnej jest dobry lub bardzo dobry, a 16% sądzi, że jest niedostateczny. Największy odsetek niezadowolonych z dostępu do wychowania przedszkolnego stanowią respondenci gminy wiejskiej Dąbie (20%), co może wskazywać na to, że występują nadal dysproporcje w upowszechnianiu wychowania przedszkolnego między miastem a wsią (Wykres 1.1).

Wykres 1.1 Dostęp do wychowania przedszkolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich
Źródło: opracowanie własne.

Szkolnictwo podstawowe

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich istnieje dobrze rozwinięty system szkolnictwa podstawowego. W 2013 roku obejmował on 17 szkół, w tym 16 prowadzonych było przez jednostki samorządu gminnego a jedna prowadzona była przez

stowarzyszenie. Kształciło się w nich odpowiednio: 97,6% i 2,4% uczniów szkół podstawowych.

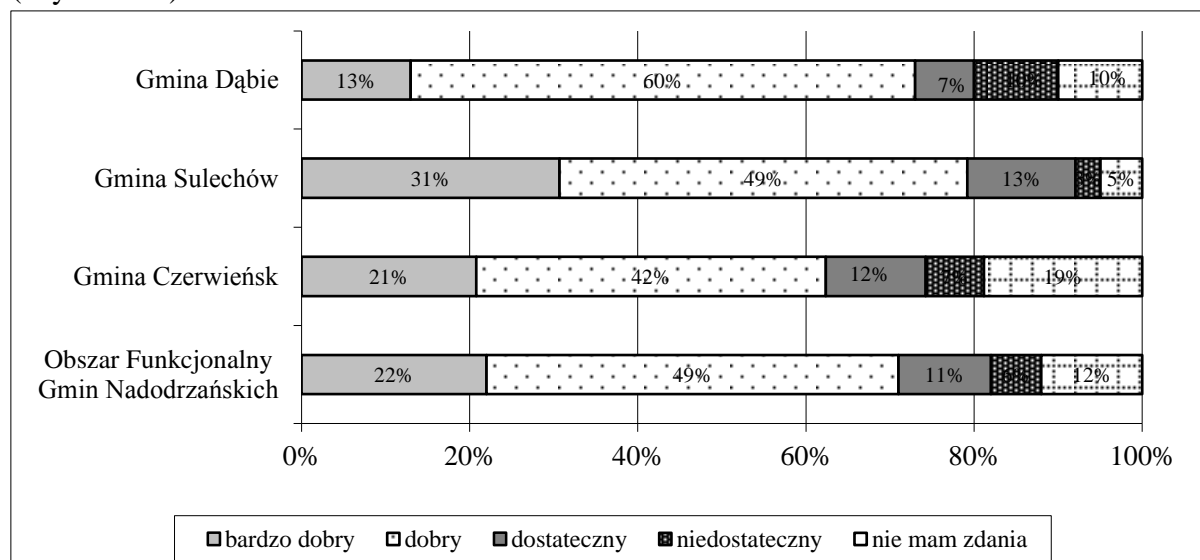
W tabeli 1.43 przedstawiono liczbę szkół, oddziałów i uczniów w szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku

Tabela 1.43 Szkolnictwo podstawowe na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku

Wyszczególnienie a – ogółem b – prowadzone przez JST c – prowadzone przez organizacje i stowarzyszenia		Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny
Szkoly	a	5	8	4	17
	b	4	8	4	16
	c	1	-	-	1
Oddziały w szkołach	a	36	80	19	135
	b	30	80	19	129
	c	6	-	-	6
Uczniowie	a	2151	521	1390	2151
	b	2099	469	1390	2099
	c	52	52	-	52

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Potwierdzeniem tego, iż na terenie obszaru funkcjonalnego jest dobrze rozwinięty system szkolnictwa podstawowego, są wyniki przeprowadzonych badań ankietowych. Ponad 71% ankietowanych uważa, że na terenie obszaru dostęp do szkolnictwa podstawowego jest dobry, bądź bardzo dobry. Tylko 6% badanych oceniło go, jako niedostateczny (Wykres 1.2).

Wykres 1.2 Dostęp do szkolnictwa podstawowego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Źródło: opracowanie własne.

Miarą powszechności nauczania są współczynniki skolaryzacji¹⁷. W 2013 roku zarówno współczynnik skolaryzacji brutto, jak i współczynnik skolaryzacji netto uczniów w szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego był niższy niż w województwie lubuskim i w Polsce. Ponadto na terenie gminy Dąbie i gminy Czerwieńsk współczynnik skolaryzacji netto wyniósł niecałe 81%, co świadczy o tym, że znaczna część uczniów (prawie 20%) z tych gmin realizuje obowiązek szkolny poza swoją gminą (Tabela 1.44).

Tabela 1.44 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto

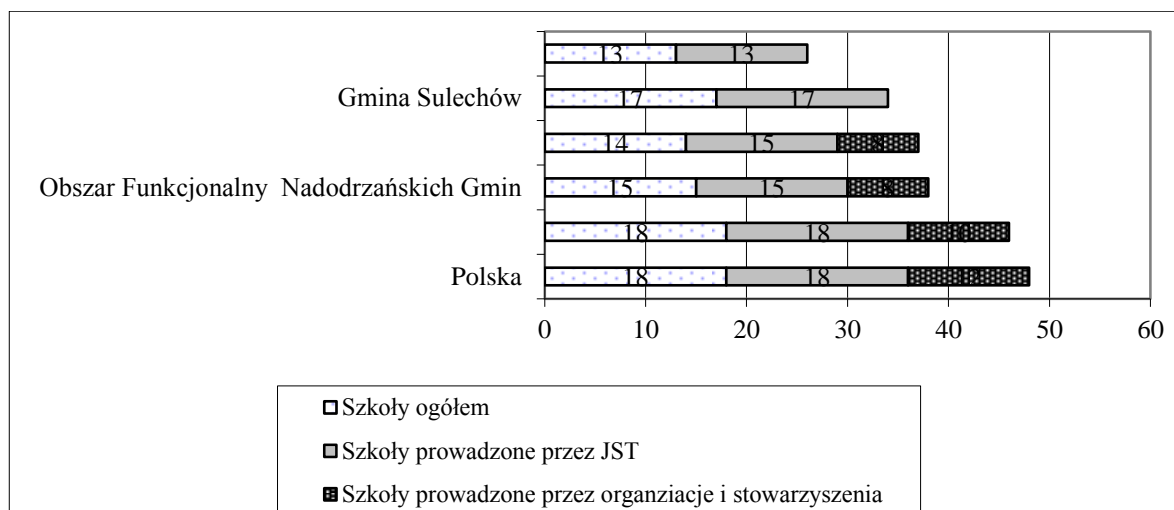
Wyszczególnienie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny	Woj. lubuskie	Polska
Współczynnik skolaryzacji brutto	84,03%	100,94%	82,19%	89,05%	97,07%	98,58%
Współczynnik skolaryzacji netto	80,65%	94,26%	80,82%	85,24%	92,94%	94,50%

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Najważniejszym wyznacznikiem jednostkowych kosztów nauczania (wydatków oświatowych w przeliczeniu na jednego ucznia) jest przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym. Wyraża ona lokalne uwarunkowania oraz politykę oświatową JST. Samorządy dążą do tego, by liczba uczniów w oddziale była jak największa (z zachowaniem zdrowego rozsądku). Nie zawsze jest to możliwe, zwłaszcza w małych miejscowościach, leżących w pobliżu dużych miast, ze względu na wybory uczniów. Zwykle dokonuje się ustaleń, na jaką minimalną liczbę uczniów w oddziale można wyrazić zgodę, poniżej której oddział nie powstaje. Średnią wielkość oddziału w szkołach podstawowych w Polsce, województwie lubuskim i na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w 2013 roku przedstawia wykres 1.3.

¹⁷ Współczynnik skolaryzacji brutto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Wykres 1.3 Przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym w 2013 roku

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Z danych przedstawionych na wykresie 1.3 wynika, że przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym w szkole podstawowej funkcjonującej na terenie obszaru funkcjonalnego jest mniejsza niż średnio w Polsce i w województwie lubuskim. Dotyczy to zarówno szkół prowadzonych przez samorządy gminne, jak i szkoły niepublicznej prowadzonej przez stowarzyszenie. Ponadto z przedstawionych danych wynika, że przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym szkoły podstawowej jest skorelowana z wielkością gminy – im mniejsza gmina tym, mniejsza średnia liczba uczniów w oddziale klasowym.

Szkolnictwo gimnazjalne

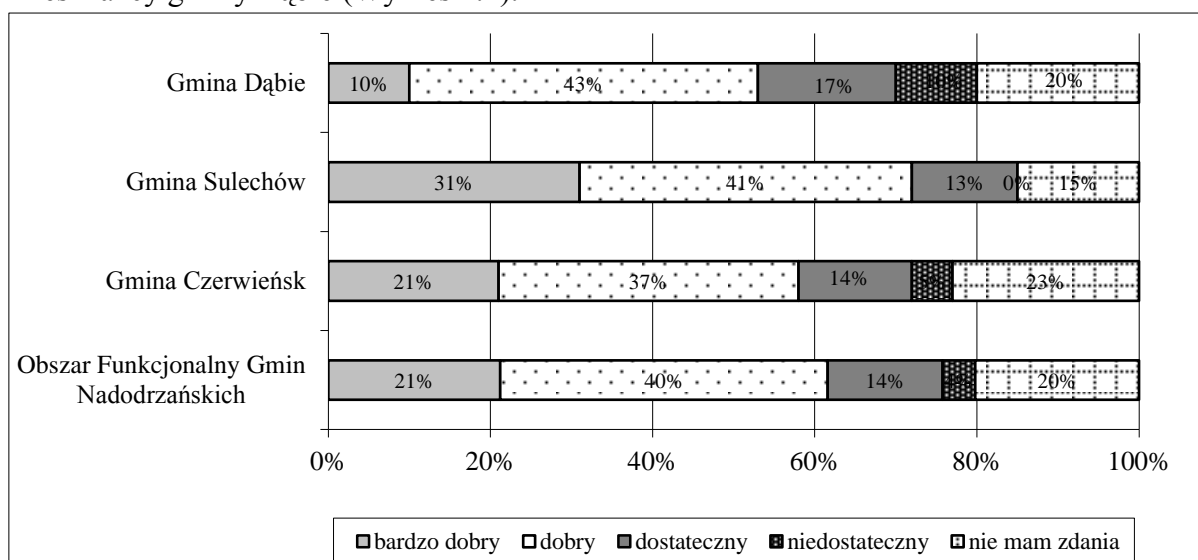
Na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich funkcjonuje 6 gimnazjów, w tym 1 gimnazjum specjalne. W 2013 roku w 58 oddziałach uczyło się 1213 uczniów, w tym 31 w gimnazjum specjalnym (Tabela 1.45).

Tabela 1.45 Szkolnictwo gimnazjalne na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w 2013 roku

Wyszczególnienie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny
Szkoły	1	4	1	6
Oddziały w szkołach	11	40	7	58
Uczniowie	228	817	168	1213

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że dostępność szkolnictwa gimnazjalnego na terenie obszaru funkcjonalnego jest dość dobra. Ponad 21% ankietowanych oceniło ją jako bardzo dobrą, 40% jako dobrą, a 14% jako dostateczną. Tylko 4% uważa, że dostęp do szkolnictwa gimnazjalnego jest niedostateczny. Ocena ta jest skorelowana z wielkością gminy i liczbą szkół gimnazjalnych znajdujących się na jej terenie – najlepiej dostęp do szkolnictwa gimnazjalnego ocenili mieszkańcy gminy Sulechów, najgorzej zaś mieszkańcy gminy Dąbie (Wykres 1.4).

Wykres 1.4 Dostęp do szkolnictwa gimnazjalnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Źródło: opracowanie własne.

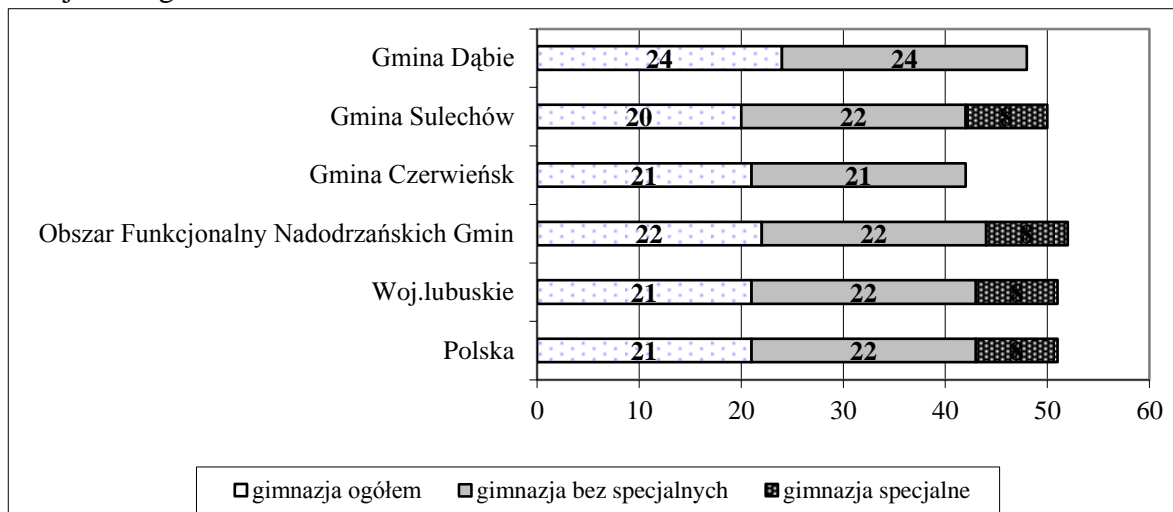
Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik solaryzacji netto dla szkół gimnazjalnych funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego jest niższy niż w województwie lubuskim i w kraju. Spośród trzech gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego, najniższą wartość wskaźniki te przyjmują w gminie Czerwieńsk, co świadczy o tym, że w gminie tej jest najwięcej uczniów w wieku 13-15 lat, którzy uczęszczają do gimnazjum na terenie innych gmin.

Tabela 1.46 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto

Wyszczególnienie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny	Woj. lubuskie	Polska
Współczynnik skolaryzacji brutto	64,59%	105,28%	87,5%	85,79%	99,75%	99,10%
Współczynnik skolaryzacji netto	61,19%	95,36%	85,94%	80,83%	90,07%	92,57%

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym w gimnazjach funkcjonujących na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich kształtuje się na tym samym poziomie co w Polsce i w województwie lubuskim. Analizując poszczególne gminy wchodzące w skład obszaru funkcjonalnego można jednak zauważyć, że w gimnazjum położonym na terenie gminy Dąbie przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym jest o około 10% wyższa niż w Polsce, województwie lubuskim oraz pozostałych gminach obszaru funkcjonalnego.

Wykres 1.5 Przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym w gimnazjum w 2013 roku

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Sieć publicznych szkół ponadgimnazjalnych na terenie obszaru funkcjonalnego obejmuje:

- 1) Liceum Ogólnokształcące w Czerwieńsku przy ul. Małoszkolnej 2,
- 2) Liceum Ogólnokształcące w Sulechowie przy ul. Licealnej 10,
- 3) Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w Sulechowie przy ul. Licealnej 10
- 4) Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. gen. Wł. Sikorskiego w Sulechowie przy ul. Piaskowej 53:
 - Technikum w ZSP w Sulechowie,
 - Zasadnicza Szkoła Zawodowa w ZSP w Sulechowie,
 - Liceum Ogólnokształcące dla Dorosłych w ZSP w Sulechowie.

Ponadto na terenie obszaru funkcjonalnego działają szkoły ponadgimnazjalne specjalne tj. Zasadnicza Szkoła Zawodowa Specjalna oraz Szkoła Specjalna Przystosowująca do Pracy, które funkcjonują w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Sulechowie przy ul. Łącznej 1.

Wszystkie szkoły ponadgimnazjalne funkcjonujące na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich to szkoły publiczne, które są prowadzone przez powiat zielonogórski. W tabeli 1.47 przedstawiono liczbę szkół, oddziałów oraz uczniów w poszczególnych szkołach ponadgimnazjalnych funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku.

Tabela 1.47 Szkolnictwo ponadgimnazjalne na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku

Wyszczególnienie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Gmina Dąbie	Obszar funkcjonalny
Licea ogólnokształcące dla młodzieży				
Szkoły	1	1	-	2
Oddziały w szkołach	6	13	-	21
Uczniowie	156	321	-	477
Zdawalność egzaminów maturalnych	78,6%	96,2%	-	87,4%
Licea ogólnokształcące dla dorosłych				
Szkoły	-	1	-	1
Oddziały w szkołach	-	2	-	2
Uczniowie	-	67	-	67
Zdawalność egzaminów maturalnych	-	-	-	-
Zasadnicze szkoły zawodowe (bez specjalnych)				
Szkoły	-	-	-	1
Oddziały w szkołach	-	10	-	10
Uczniowie	-	240	-	240
Zasadnicze szkoły zawodowe specjalne				
Szkoły	-	1	-	1
Oddziały w szkołach	-	2	-	2
Uczniowie	-	15	-	15
Szkoły specjalne przystosowujące do pracy zawodowej				
Szkoły	-	1	-	1
Oddziały w szkołach	-	3	-	3
Uczniowie	-	28	-	28
Technika				
Szkoły	-	1	-	1
Oddziały w szkołach	-	17	-	17
Uczniowie	-	418	-	418
Zdawalność egzaminów maturalnych	-	69,8%	-	69,8%

Źródło: obliczenia na podstawie: <http://www.stat.gov.pl>

Większość gimnazjalistów z terenu obszaru funkcjonalnego na szkołę, w której kontynuują kształcenie, wybiera liceum ogólnokształcące (49,6%) lub technikum (43,4%).

Na terenie obszaru działają dwa licea ogólnokształcące (LO): LO w Sulechowie i LO w Czerwieńsku. W roku szkolnym 2013/2014 LO w Sulechowie prowadziło 13 oddziałów, w których kształciło się 320 uczniów, tj. 21,5% wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych z terenu obszaru funkcjonalnego. Z kolei LO w Czerwieńsku prowadziło 6 oddziałów, w

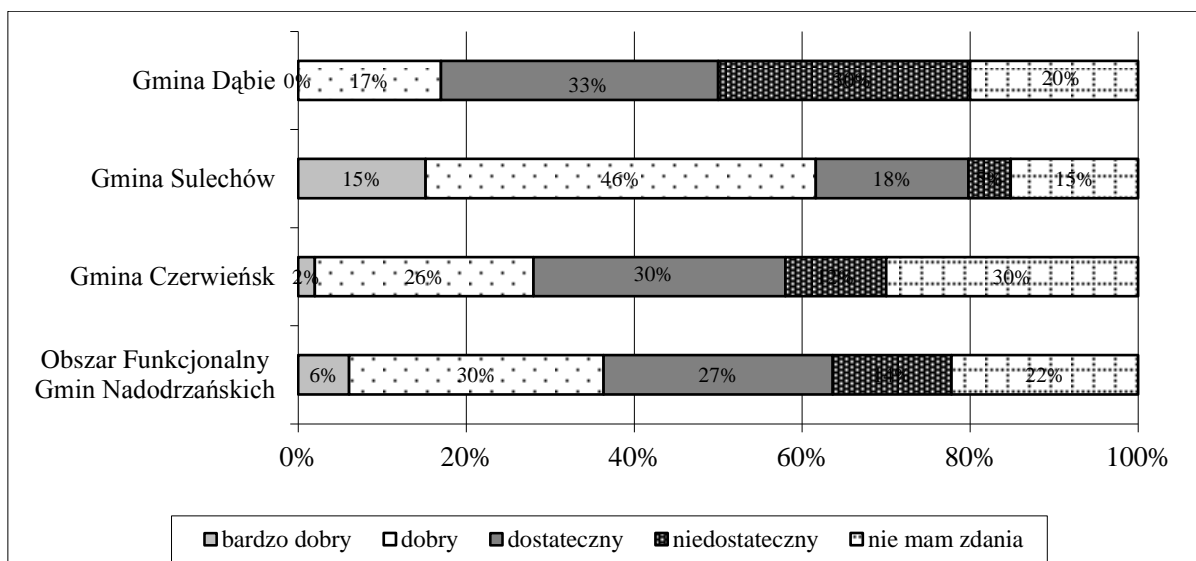
których kształciło się 155 uczniów (10,4% wszystkich uczniów). W roku szkolnym 2014/2015 LO w Sulechowie kształci w klasie europejskiej, medyczno – przyrodniczej, politechnicznej, wojskowej oraz sportowej, natomiast LO w Czerwieńsku kształci w klasie policyjnej, wojskowej i strażackiej¹⁸.

Na terenie obszaru funkcjonalnego działa jedna jednostka oświatowa - Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych (ZSP) w Sulechowie, w której uczniowie gimnazjów mogą zdobyć wykształcenie zawodowe. W roku szkolnym 2013/2014 jednostka ta prowadziła 29 oddziałów, w których kształciło się 682 uczniów, tj. 45,8% wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych z obszaru funkcjonalnego. W roku szkolnym 2014/2015 ZSP w Sulechowie kształci w następujących zawodach:

- 1) Technikum (4 lata): technik energetyk, technik informatyk, technik ekonomista, technik organizacji usług gastronomicznych, technik mechatronik, technik hotelarstwa, technik obsługi turystycznej, technik logistyk.
- 2) Zasadnicza szkoła zawodowa (3 letnia): kucharz, elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, inne zawody wymienione w klasyfikacji zawodów, po wcześniejszym podpisaniu umowy o pracę w zakładzie przemysłowym, usługowym lub rzemieślniczym.

Z przeprowadzonych badań ankietowych wynika, że tylko 6% badanych uważa, że dostępność szkolnictwa ponadgimnazjalnego na terenie obszaru funkcjonalnego jest bardzo dobra. Najwyższy odsetek ankietowanych uważa, że jest ona dobra (30%) lub dostateczna (27%), 14% uważa natomiast, że jest niedostateczna. Ocena ta jest skorelowana z liczbą szkół znajdujących się w na terenie poszczególnych gmin. Najlepiej dostęp do szkół ponadgimnazjalnych ocenili mieszkańcy gminy Sulechów, na terenie której znajduje się najwięcej szkół i oddziałów klasowych, najgorzej zaś mieszkańcy gminy Dąbie na terenie której nie znajduje się żadna szkoła ponadgimnazjalna (Wykres 1.6).

¹⁸ <http://www.losulechow.pl/o-nas/rekrutacja>; <http://www.lo-czerwiensk.pl> (data dostępu 15.01.2015)

Wykres 1.6 Dostęp do szkolnictwa ponadgimnazjalnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Źródło: opracowanie własne.

W 2014 roku spośród wszystkich szkół funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego najwyższy wskaźnik zdawalności pisemnych egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych uzyskali maturzyści LO w Sulechowie. W przypadku wszystkich przedmiotów obowiązkowych, tj. język polski, matematyka, język angielski, język niemiecki, wskaźnik ten był wyższy od uzyskanego zarówno w województwie lubuskim, jak i w kraju. Z kolei najniższy wskaźnik zdawalności przedmiotów obowiązkowych (z wyjątkiem języka niemieckiego) uzyskali maturzyści technikum w ZSP w Sulechowie. Spośród wszystkich przedmiotów obowiązkowych najwyższą zdawalność na terenie obszaru funkcjonalnego odnotowano w przypadku języka niemieckiego i angielskiego, najniższą zaś w przypadku matematyki.

Tabela 1.48 Zdawalność pisemnych egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych w szkołach ponadgimnazjalnych w 2014 roku

Wyszczególnienie	LO w Czerwieńsku	LO w Sulechowie	LO dla dorosłych w ZSP w Sulechowie	Technikum w ZSP w Sulechowie	Woj. lubuskie	Polska
Język polski	100,00	96,74	100,00	88,54	94,69	94,00
Matematyka	67,74	90,22	33,33	58,33	74,98	75,00
Język angielski	83,33	97,50	100,00	83,33	92,86	92,00
Język niemiecki	92,31	100,00	100,00	100,00	97,19	97,00

Źródło: opracowanie na podstawie: <http://www.oke.poznan.pl>

W 2014 roku spośród wszystkich szkół funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego najwyższy średni wynik z pisemnych egzaminów maturalnych na poziomie podstawowym uzyskali maturzyści LO w Sulechowie. W przypadku wszystkich przedmiotów zdawanych na poziomie podstawowym (z wyjątkiem fizyki i astronomii) średni wynik był wyższy od

uzyskanego zarówno w województwie lubuskim, jak i w kraju. Ponadto maturzyści LO w Sulechowie uzyskali średni wynik wyższy niż w kraju i województwie w przypadku przedmiotów zdawanych na poziomie rozszerzonym tj. język polski, historia, wiedza o społeczeństwie.

Tabela 1.49 Średnie wyniki z pisemnych egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w 2014 roku

Wyszczególnienie		LO w Czerwieńsku	LO w Sulechowie	LO dla dorosłych w ZSP w Sulechowie	Technikum w ZSP w Sulechowie	Woj. lubuskie	Polska
Język polski	P	50,10	53,09	54,33	43,98	52,03	51,00
	R	-	69,00	-	-	60,78	65,00
Matematyka	P	35,16	53,87	26,00	34,94	46,27	48,00
	R	-	38,50	-	30,00	39,30	42,00
Język angielski	P	49,83	71,49	89,00	57,43	70,88	69,00
	R	-	53,76	64,00	59,14	66,83	66,00
Język niemiecki	P	61,76	73,08	56,00	60,91	69,75	68,00
	R	42,00	51,00	-	83,00	59,67	63,00
Biologia	P	30,00	38,21	-	30,60	36,43	35,00
	R	-	48,25	-	-	51,69	53,00
Chemia	P	-	64,00	-	40,00	46,22	46,00
	R	-	41,17	-	-	52,05	50,00
Fizyka i astronomia	P	-	29,50	-	31,43	39,01	36,00
	R	-	-	-	-	49,94	48,00
Geografia	P	38,00	57,71	34,00	39,14	46,28	45,00
	R	-	51,33	-	-	50,48	53,00
Historia	P	-	50,33	45,00	-	47,40	47,00
	R	-	61,33	-	-	57,06	54,00
Informatyka	P	-	-	-	10,00	40,62	40,00
	R	-	-	-	-	49,27	52,00
Wiedza o społeczeństwie	P	44,33	50,33	-	49,00	46,76	46,00
	R	-	49,20	-	-	42,99	46,00

Źródło: opracowanie na podstawie: <http://www.oke.poznan.pl>

1.4.3 Rynek pracy i gospodarka

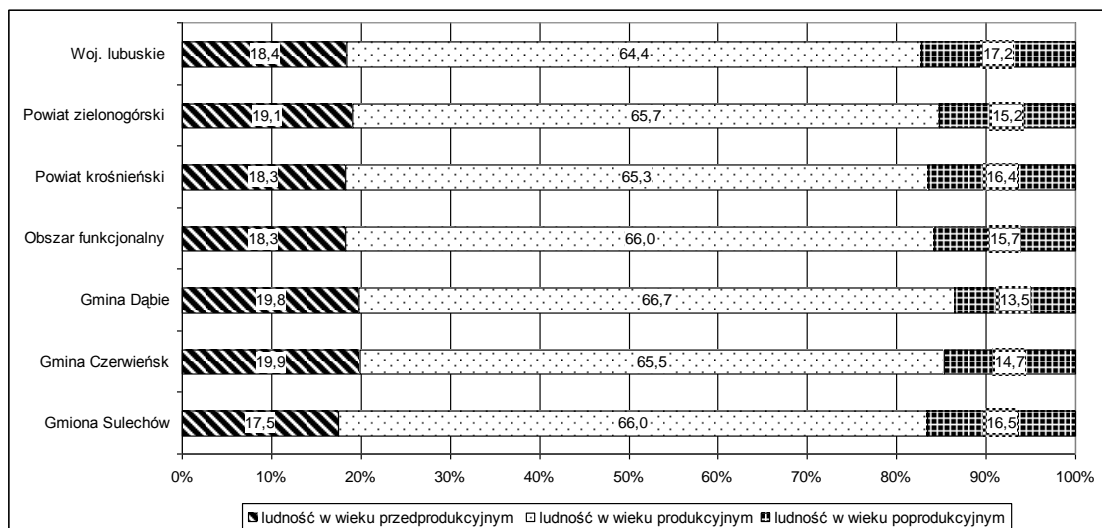
Rynek pracy należy analizować w aspekcie relacji między podażą pracy, a popytem na pracę, a na relacje te wpływa wiele wciąż zmieniających się czynników zależnych od warunków ekonomicznych. Podstawowymi elementami rynku pracy obszaru funkcjonalnego są: podaż zasobów pracy, popyt na pracę oraz wynagrodzenie za pracę. Podaż pracy zależy od liczby ludności, jej struktury wg wieku, płci, wykształcenia, długości czasu pracy oraz przeciętnej intensywności pracy. Najważniejszymi czynnikami ekonomicznymi ją kształtującymi są stawka płac oraz ceny dóbr i usług konsumpcyjnych. Popyt na pracę zależy od: koniunktury gospodarczej, wielkości i struktury naturalnych ubytków zasobów pracy, stopnia dyspozycyjności zatrudnionych, opłacalności substytucji pracy żywej przez pracę uprzedmiotowioną, poziomu mechanizacji i automatyzacji, kosztów zatrudnienia pracowników, popytu na wytwarzany produkt, jego ceny oraz krańcowej wydajności pracy.¹⁹ Aby stymulować rynek pracy trzeba najpierw przeprowadzić jego analizę. Dopiero analiza daje nam precyzyjną odpowiedź na pytanie, co dzieje się z naszym lokalnym rynkiem pracy. Wśród najważniejszych czynników kształtujących rynek pracy można wymienić:

- poziom kwalifikacji ludzi aktywnych gospodarczo, a także pozostających poza rynkiem pracy;
- charakterystyka lokalnej społeczności tworzącej i korzystającej z miejscowego rynku;
- dostępność do miejsc pracy - możliwość dojazdu do pracy.
- rozwój gminy w przeszłości oraz stan aktualnej działalności gospodarczej i instytucjonalnej;
- miejscowa organizacja przemysłu, wielkość i rodzaj własności miejscowych firm;
- proporcje pomiędzy sektorem publicznym i prywatnym;
- walory społeczne, kulturowe i gospodarcze pracy;
- polityka krajowa i regionalna mająca wpływ na rynek krajowy i lokalny;

Aktywność zawodowa mieszkańców obszaru funkcjonalnego

Rozważając sytuację demograficzną obszaru funkcjonalnego pod względem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców należy zauważyć, że udział osób w wieku produkcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców kształtuje się korzystniej niż w województwie lubuskim oraz powiatach, do których przynależą gminy należące do obszaru funkcjonalnego. Najkorzystniej w tym zakresie kształtuje się sytuacja na terenie gminy Dąbie (Wykres 1.7).

¹⁹ Krańcowa wydajność pracy jest równa przyrostowi produkcji wynikającemu z zatrudnienia dodatkowego pracownika przy danym zasobie kapitału rzeczowego.

Wykres 1.7 Aktywność zawodowa mieszkańców wybranych obszarów w roku 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Na terenie gminy Czerwieńsk zauważa się najwyższy wskaźnik obciążenia demograficznego liczony jako liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, natomiast na terenie gminy Sulechów najwyższy wskaźnik wyrażony jako ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym. Na terenie gminy Dąbie wskaźnik - ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym kształtuje się najkorzystniej. Sytuacja na obszarach wiejskich kształtuje się nieco odmiennie (Tabela 1.50)

Tabela 1.50 Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminach obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013)

Obszar gmin	Dąbie	Sulechów	Czerwieńsk
Wskaźniki obciążenia demograficznego [osoby]			
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	49,9	51,5	52,8
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	68,3	94,6	74,0
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	20,2	25,0	22,4
Wskaźniki obciążenia demograficznego obszar wiejski [osoby]			
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	49,9	53,1	55,4
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	68,3	78,7	69,5
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	20,2	23,4	22,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Analizując wskaźnik pracujących na 1000 ludności (Tabela 1.51) zauważyć można, że najkorzystniej kształtuje się on w Sulechowie. Wskaźnik ten nie oddaje jednak rzeczywistej sytuacji na rynku pracy gmin obszaru funkcjonalnego, bowiem nie uwzględnia podmiotów zatrudniających poniżej 9 osób oraz pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, a analizowana gmina Dąbie jest gminą wiejską, a na terenie gminy Czerwieńsk udział mieszkańców obszarów wiejskich jest znacznie większy niż na terenie gminy Sulechów. Na terenie obszaru funkcjonalnego wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 166 pracujących na 1000 ludności.

Tabela 1.51 Wskaźnik pracujących na 1000 ludności (2013 rok)

Obszar gmin	Wskaźnik pracujący na 1000 ludności
Dąbie	76
Powiat krośnieński	133
Sulechów	187
Czerwieńsk	156
Powiat zielonogórski	172
Obszar funkcjonalny	166

Uwaga Dane dotyczą podmiotów gospodarczych, w których liczba pracujących przekracza 9 osób bez pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Bezrobocie na terenie obszaru funkcjonalnego

Stopa bezrobocia opisuje skalę bezrobocia na danym rynku pracy. Im większa, tym sytuacja jest trudniejsza. Według stanu na koniec sierpnia 2014 roku stopa bezrobocia w województwie lubuskim wyniosła 13,1% i była o 2,3 p.p. niższa niż w analogicznym okresie roku poprzedniego. W powiecie krośnieńskim, w struktury którego wchodzi gmina Dąbie, zanotowano znacznie wyższą stopę bezrobocia niż w województwie, ale należy zauważyć, że wyraźnie zmalała w stosunku do roku 2013. Na terenie powiatu zielonogórskiego, w struktury, którego wchodzi gmina Sulechów i Czerwieńsk, sytuacja na rynku pracy kształtuje się korzystniej.

Tabela 1.52 Stopa bezrobocia (w %) według powiatów – stan na koniec sierpnia danego roku

Wyszczególnienie	2013	2014	Zmiana w p.p.
Powiat krośnieński	24	19,8	-4,2
Powiat zielonogórski	15,2	13,6	-1,6
Województwo lubuskie	15,4	13,1	-2,3

Źródło: www.wup.zgora.pl [data dostępu 3.04.2015]

Przywołując wyniki badań WUP zależności podstawowych struktur bezrobotnych (biorąc pod uwagę wiek, wykształcenie, staż pracy i czas pozostawania bez pracy według stanu na koniec czerwca 2014 roku)²⁰ odnotowano istotnie różniące się powiaty od struktur województwa, stanowiących wypadkową struktur powiatowych, w przypadku jednak powiatów zielonogórskiego i krośnieńskiego różnice te były bardzo zbliżone.

²⁰ Wartość współczynnika korelacji (C_{kor}) wyniosła dla: wieku – 0,106; wykształcenia – 0,187; stażu pracy – 0,129, czasu pozostawania bez pracy – 0,176.

Tabela 1.53 Wartości współczynnika podobieństwa struktur powiatowych do wojewódzkiej dla czasu pozostawania bez pracy, wieku, wykształcenia i stażu pracy – według stanu na koniec czerwca 2014 roku

Wyszczególnienie	Czas pozostawania bez pracy w miesiącach	Wiek	Wykształcenie	Staż pracy ogółem
gorzowski ziemski	0,957	0,970	0,943	0,970
Gorzów Wielkopolski	0,930	0,927	0,882	0,910
krośnieński	0,952	0,974	0,947	0,985
międzyrzecki	0,907	0,985	0,953	0,949
nowosolski	0,906	0,976	0,968	0,949
ślubicki	0,912	0,967	0,980	0,962
strzelecko-drezdenecki	0,964	0,991	0,932	0,972
sulęciński	0,896	0,933	0,968	0,936
świebodziński	0,965	0,973	0,962	0,936
wschowski	0,967	0,963	0,963	0,949
zielonogórski ziemski	0,956	0,975	0,967	0,960
Zielona Góra	0,914	0,948	0,843	0,958
żagański	0,953	0,972	0,963	0,957
żarski	0,942	0,983	0,975	0,973

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych powiatowych urzędów pracy.

Na terenie obszaru funkcjonalnego zarejestrowano w miesiącu listopadzie ogółem 1996 osób bezrobotnych, co stanowi 11% ludności w wieku produkcyjnym. Najlicniejszą grupę stanowią osoby długotrwale bezrobotne oraz bez kwalifikacji zawodowych (Tabela 1.54).

Tabela 1.54 Bezrobotni w szczególnej sytuacji w gminach obszaru funkcjonalnego - stan na koniec listopada 2014

Obszar	Bezrobotni		Bezrobotni z prawem do zasiłku		Bezrobotni do 25 roku życia		Bezrobotni powyżej 50 roku życia		Długotrwale bezrobotni		Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych	
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
Dąbie	286	165	44	25	49	35	84	33	150	97	84	45
Czerwieńsk	501	255	58	24	81	50	119	44	238	139	175	84
Sulechów	1209	689	132	86	180	108	332	149	623	385	361	217
Obszar funkcjonalny	1996	1109	234	135	310	193	535	226	1011	621	620	346

Źródło: http://www.wup.zgora.pl/PL/309/Bezrobotni_w_szczegolnej_sytuacji_wg_gmin_-_2014_r/ [data dostępu 3.04.2015]

Należy zauważyć, że istotnym problemem na terenie całego obszaru funkcjonalnego jest znaczny udział (ponad połowa) osób długotrwale bezrobotnych oraz bez kwalifikacji zawodowych, co przemawia za koniecznością dostosowania rynku edukacji do rynku pracy, w tym również uruchomienia różnych form kształcenia ustawicznego.

Tabela 1.55 Procentowa struktura udziału bezrobotnych w szczególnej sytuacji w ogólnej liczbie bezrobotnych - stan na koniec listopada 2014

Teren	Bezrobotni w szczególnej sytuacji (udział w %)					
	kobiety	z prawem do zasiłku	do 25 roku życia	powyżej 50 roku życia	długotrwale bezrobotni	bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych
Gmina Dąbie	58	15	17	29	52	29
Gmina Czerwieńsk	51	12	16	24	48	35
Gmina Sulechów	57	11	15	27	52	30
Obszar funkcjonalny	56	12	16	27	51	31

Źródło: obliczenia własne na podstawie danych źródłowych
http://www.wup.zgora.pl/PL/309/Bezrobotni_w_szczegolnej_sytuacji_wg_gmin_-_2014_r/ [data dostępu 3.04.2015]

Udział osób bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosi na terenie obszaru funkcjonalnego – 8,5%. Analizując poszczególne gminy obszaru funkcjonalnego najwyższą wartość tego wskaźnika odnotowano na terenie gminy Dąbie, wskaźnik ten osiągnął najwyższą wartość w grupie kobiet, co wskazuje, że sytuacja kobiet na rynku pracy jest szczególnie trudna na tym terenie (Tabela 1.56). Rzeczywista sytuacja na tych obszarach może być jeszcze mniej korzystna ze względu na fakt, że na terenach wiejskich mamy do czynienia z wysokim bezrobociem ukrytym. Na badanym terenie występuje bezrobocie strukturalne na skutek likwidacji PGR-ów, jednostek wojskowych i kolei.

Tabela 1.56 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%) (stan na 31.12.2013)

Obszar gmin	Obszar funkcjonalny	Dąbie	Sulechów	Czerwieńsk
Ogółem	8,5	9,9	8,3	8,1
Kobiety		12,3	9,4	9,3
Mężczyźni		8,0	7,3	7,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Trudna sytuacja na rynku pracy przekłada się również na sytuację zarobkową mieszkańców – na terenie powiatu zielonogórskiego i krośnieńskiego średnie miesięczne wynagrodzenie brutto w 2013 roku było znacznie niższe niż średnia krajowa i wynosiło odpowiednio 85,6% oraz 83,4% średniej krajowej. Sytuacja na terenie tych powiatów jest odzwierciedleniem sytuacji na terenie całego województwa lubuskiego - przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej województwa w powiecie zielonogórskim wynosiło 101% a krośnieńskim 99% (Tabela 1.57).

Tabela 1.57 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie lubuskim oraz powiecie zielonogórskim i krośnieńskim (rok 2013)

Jednostka terytorialna	Ogółem (zł)	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100) (w %)
LUBUSKIE	3282,07	84,6
Powiat krośnieński	3232,97	83,4
Powiat zielonogórski	3320,76	85,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Struktura przedsiębiorstw na terenie obszaru funkcjonalnego

Duża złożoność i zmienność otoczenia wymaga od społeczności lokalnej otwartości na szanse, rozumiane nie tylko jako gotowość ich podjęcia, ale świadome ich poszukiwanie. W konsekwencji wychwytywanie tych okazji i szans oraz odpowiednie ich wykorzystanie pozwala traktować przedsiębiorczość, jako czynnik uaktywniający konkurencyjny potencjał regionu i przekształcający go w rezultaty, które można odnieść do zachodzących na danym obszarze procesów rozwoju. Jak już wspomniano rynek pracy można ogólnie określić, jako proces wzajemnego oddziaływania podaży i popytu na pracę. Istotą tej interakcji pomiędzy podażą i popytem na pracę jest wymiana świadczenia za świadczenie. Popyt na rynku pracy stwarzają zakłady pracy (pracodawcy). Popyt na lokalnym rynku pracy jest, więc ściśle związany z liczbą podmiotów gospodarki narodowej ich strukturą a także wskaźnikami charakteryzującymi te wielkości.

Analizując strukturę przedsiębiorstw na obszarze funkcjonalnym należy podkreślić, że w roku 2013 najwięcej zarejestrowanych podmiotów gospodarczych było w gminie miejsko-wiejskiej Sulechów natomiast najmniej zarejestrowanych podmiotów było w gminie Dąbie tylko 370 jest to dwukrotnie mniej niż Czerwieńsku i ponad siedmiokrotnie mniej niż Sulechowie. W całym obszarze funkcjonalnym zarejestrowanych było ogółem 3746 przedsiębiorstw, co stanowi 3,41% wszystkich zarejestrowanych przedsiębiorstw w województwie lubuskim. Natomiast ludność obszaru funkcjonalnego stanowi 4,08%. Fakt ten może wskazywać na mniejszą aktywność mieszkańców gmin obszaru w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej. W stosunku do roku 2009 nastąpił prawie 12% wzrost ogólnej liczby przedsiębiorstw.²¹ Wzrost ten jest wyższy od średniej krajowej i wojewódzkiej, ale niższy od wzrostu w powiecie zielonogórskim. Dominują podmioty zatrudniające do 9 osób a ich udział dla całego obszaru funkcjonalnego wynosi 95,86% i jest nieznacznie wyższy od średniej krajowej wynoszącej 95,59% (patrz tabela 1.58). Wskaźnik ten jest niższy w stosunku do województwa lubuskiego oraz w stosunku do powiatów krośnieńskiego i zielonogórskiego ziemskiego. Najniższy udział podmiotów zatrudniających do 9 osób jest w gminie Dąbie, natomiast w gminach Sulechów i Czerwieńsk wartość tego wskaźnika jest niemal identyczna i jest nieco wyższa od średniej krajowej i wojewódzkiej a niższa w

²¹ Szerzej na ten temat w dokumencie *Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego*

stosunku do średniej dla powiatów na terenie, których znajdują się wszystkie gminy należące do obszaru funkcjonalnego.

W dwóch gminach obszaru (gminy Dąbie i Czerwieńsk) nie ma podmiotów zatrudniających powyżej 250 osób. W żadnej z gmin nie ma podmiotu gospodarczego zatrudniającego powyżej 1000 osób.

Brak dużych przedsiębiorstw w omawianych gminach należy traktować, jako zjawisko niekorzystne, szczególnie ze względu na występujący w obszarze wysoki odsetek osób pozostających bez pracy.

Tabela 1.58 Struktura przedsiębiorstw wg. wielkości w gminach obszaru funkcjonalnego

Jednostka terytorialna	Ogółem	Podmioty według klasy wielkości									
		0 - 9		10 - 49		50 - 249		250 - 999		1000 i więcej	
		Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%
Polska	4070259	3890686	95,59%	145425	3,57%	29637	0,73%	3736	0,09%	775	0,02%
Województwo lubuskie	109840	105252	95,82%	3755	3,42%	738	0,67%	85	0,08%	10	0,01%
Powiat krośnieński	5564	5357	96,28%	169	3,04%	32	0,58%	5	0,09%	1	0,02%
Powiat zielonogórski	9044	8697	96,16%	289	3,20%	53	0,59%	5	0,06%	0	0,00%
Dąbie	370	351	94,86%	16	4,32%	3	0,81%	0	0,00%	0	0,00%
Czerwieńsk	740	710	95,95%	27	3,65%	3	0,41%	0	0,00%	0	0,00%
Sulechów	2636	2530	95,98%	82	3,11%	21	0,80%	3	0,11%	0	0,00%
Razem obszar funkcjonalny	3746	3591	95,86%	125	3,34%	27	0,72%	3	0,08%	0	0,00%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Rozpatrując strukturę przedsiębiorstw wg. działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) można zauważyć odmienną w stosunku do dwóch pozostałych gmin strukturę przedsiębiorstw w gminie Dąbie. W gminie Dąbie udział działu „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” w ogólnej liczbie przedsiębiorstw wynosi 7,3% i jest ponad trzykrotnie wyższy niż średnia krajowa, a w stosunku do gmin Czerwieńsk i Sulechów jest bez mała dwukrotnie wyższy. Ponadto udział działu „przemysł i budownictwo” w gminie Dąbie jest o prawie 50% wyższy niż w gminach Czerwieńsk i Sulechów. Jest również wyższy o około 50% niż średnia krajowa i średnia wojewódzka. Te dwie istotne różnice wskazują na odmienny charakter gospodarczy gminy w stosunku do dwóch pozostałych. Jest to związane między innymi z faktem, iż gmina Dąbie jest typową gminą wiejską, natomiast dwie pozostałe to gminy miejsko-wiejskie. Łącznie w obszarze funkcjonalnym jest zarejestrowanych 3746 przedsiębiorstw, ponad 72% z nich do przedsiębiorstwa zarejestrowane w dziale „Pozostała działalność”, jest ich łącznie 2700. Odsetek firm zarejestrowanych w dziale „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” wynosi 4,54% i jest ponad dwukrotnie wyższy od średniej krajowej i o około 35% wyższy niż średnia wojewódzka natomiast w porównaniu do wartości tego wskaźnika dla powiatu krośnieńskiego i zielonogórskiego ziemskiego można stwierdzić, iż udział tego sektora w obszarze jest niemalże identyczny z oboma powiatami (Tabela 1.59).

Tabela 1.59 Liczba podmiotów wg działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)

Jednostka terytorialna	Ogółem	Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		Przemysł i budownictwo		Pozostała działalność	
		Ogółem	%	Ogółem	%	Ogółem	%
Polska	4070259	90350	2,22%	870917	21,40%	3108992	76,38%
Województwo lubuskie	109840	3700	3,37%	22888	20,84%	83252	75,79%
Powiat krośnieński	5564	249	4,48%	1065	19,14%	4250	76,38%
Powiat zielonogórski	9044	408	4,51%	2167	23,96%	6469	71,53%
Dąbie	370	27	7,30%	115	31,08%	228	61,62%
Czerwieńsk	740	31	4,19%	171	23,11%	538	72,70%
Sulechów	2636	112	4,25%	590	22,38%	1934	73,37%
Razem obszar funkcjonalny	3746	170	4,54%	876	23,38%	2700	72,08%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Analizując rozkład przedsiębiorstw w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) można zauważyć, że w gminie Czerwieńsk nie ma żadnego zarejestrowanego przedsiębiorstwa prowadzącego działalność w zakresie PKD sekcja B „górnictwo i wydobywanie”. Największe różnice występują w sekcji Q „opieka zdrowotna i pomoc społeczna” gminy Dąbie i Czerwieńsk charakteryzują się udziałem odpowiednio cztero- i dwukrotnie niższym niż średnia krajowa. Jedynie gmina Sulechów odznacza się podobnym jak średnia krajowa udziałem firm z tej sekcji.

W sekcji F „budownictwo” największy odsetek tych firm w ogólnej ich liczbie notowany jest w gminie Dąbie. Jest on również wyższy niż wartości średnie tego wskaźnika dla kraju, województwa i powiatów. W przypadku dwóch pozostałych gmin wskaźnik ten zbliżony jest do wartości średnich krajowych, wojewódzkich i powiatowych. W gminie Dąbie notuje się najniższy odsetek firm prowadzących działalność w ramach sekcji J „informacja i komunikacja”. Strukturę liczbową podmiotów gospodarczych w gminach obszaru funkcjonalnego, wg sekcji PKD 2007, podaje tabela 1.60.

Tabela 1.60 Liczba podmiotów wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)

Sektory i działy według PKD 2007		Jednostka terytorialna											
		Lubuskie		Powiat krośnieński		Powiat zielonogórski		Gmina Dąbie		Gmina Czerwieńsk		Gmina Sulechów	
		Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%
Ogółem		109840		5564		9044		370		740		2636	
Sektory													
A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	3700	3,37	249	4,48	408	4,51	27	7,30	31	4,19	112	4,25
B	górnictwo i wydobywanie	106	0,10	7	0,13	17	0,19	1	0,27	0	0,00	6	0,23
C	przetwórstwo przemysłowe	8602	7,83	355	6,38	811	8,97	36	9,73	61	8,24	224	8,50
D	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	191	0,17	8	0,14	14	0,15	1	0,27	1	0,14	5	0,19
E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	473	0,43	16	0,29	41	0,45	4	1,08	3	0,41	12	0,46
F	budownictwo	13516	12,31	679	12,2	1284	14,20	73	19,73	106	14,32	343	13,01
G	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	29060	26,46	1558	28,0	2294	25,36	80	21,62	184	24,86	697	26,44
H	transport i gospodarka magazynowa	7270	6,62	364	6,54	675	7,46	34	9,19	69	9,32	174	6,60
I	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	3213	2,93	158	2,84	207	2,29	4	1,08	11	1,49	57	2,16
J	informacja i komunikacja	1942	1,77	48	0,86	165	1,82	2	0,54	17	2,30	30	1,14
K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3184	2,90	130	2,34	250	2,76	8	2,16	23	3,11	66	2,50
L	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10380	9,45	687	12,35	573	6,34	15	4,05	59	7,97	276	10,47
M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	7298	6,64	269	4,83	602	6,66	16	4,32	38	5,14	164	6,22
N	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2586	2,35	92	1,65	200	2,21	8	2,16	11	1,49	49	1,86
O	administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	679	0,62	51	0,92	52	0,57	8	2,16%	7	0,95	4	0,15%
P	edukacja	3235	2,95	166	2,98	265	2,93	8	2,16	26	3,51	71	2,69
Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	5657	5,15	229	4,12	428	4,73	5	1,35	21	2,84	140	5,31
R	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1888	1,72	102	1,83	168	1,86	6	1,62	17	2,30	40	1,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

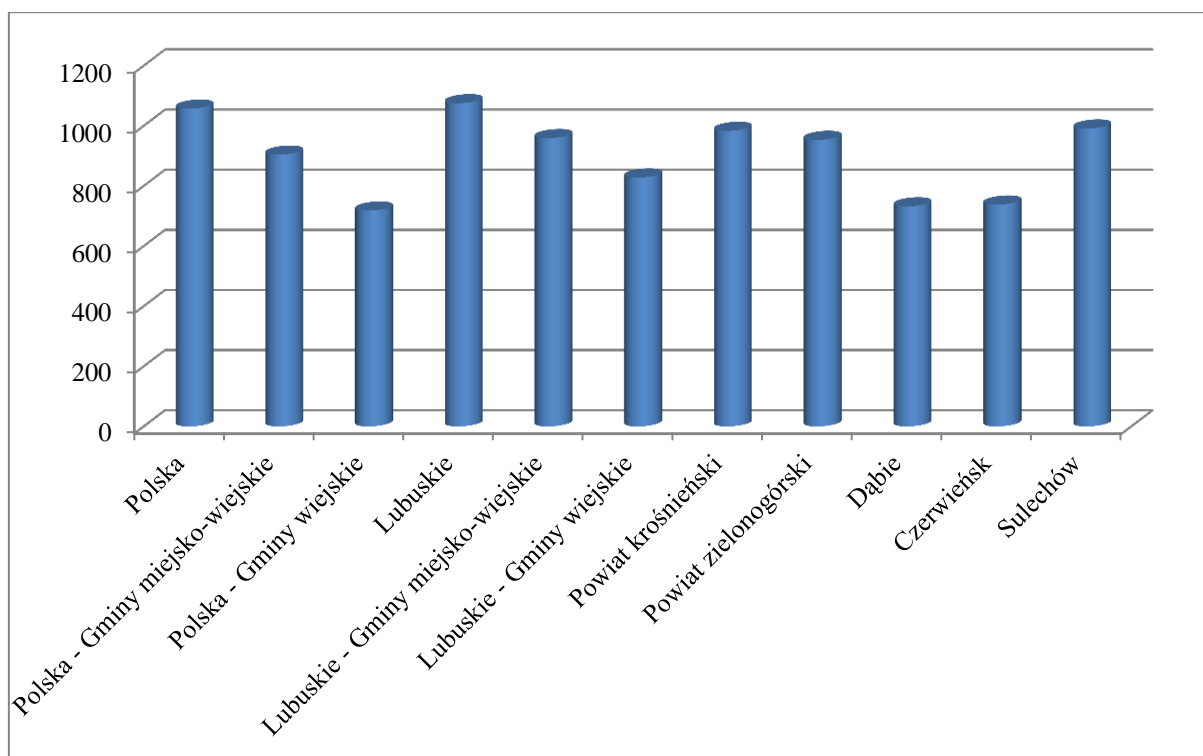
Rozważając liczbę podmiotów gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców (Tabela 1.61 oraz Wykresy 1.8-1.10) należy podkreślić, że gmina Czerwieńsk ma niższą wartość tego wskaźnika odnoszącego się do podmiotów wpisanych do rejestru REGON w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców regionu. Natomiast gminy Dąbie i Sulechów mają wyższe wartości tych wskaźników w porównaniu do wartości średnich

odniesionych do, podobnych pod względem organizacyjno-prawnym, gmin w kraju. Wskaźniki te są jednak niższe od wartości średnich odniesionych do województwa.

Tabela 1.61 Podmioty gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców

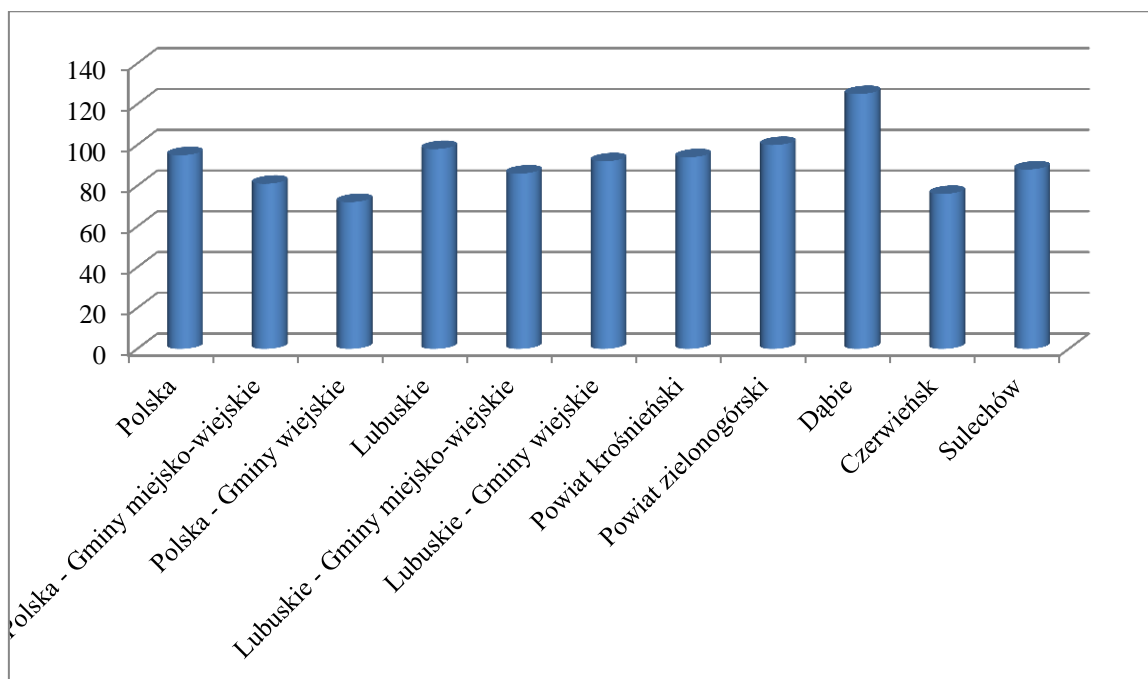
Jednostka terytorialna	Podmioty wpisane do rejestru REGON	Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON		Podmioty wykreślone z rejestru REGON	
Polska	1057	95	8,99%	70	6,62%
Polska - Gminy miejsko-wiejskie	904	81	8,96%	64	7,08%
Polska - Gminy wiejskie	718	72	10,03%	50	6,96%
Województwo lubuskie	1075	98	9,12%	76	7,07%
Lubuskie - Gminy miejsko-wiejskie	959	86	8,97%	69	7,19%
Lubuskie - Gminy wiejskie	828	92	11,11%	62	7,49%
Powiat krośnieński	983	94	9,56%	75	7,63%
Powiat zielonogórski	953	100	10,49%	66	6,93%
Dąbie	732	125	17,08%	63	8,61%
Czerwieńsk	738	76	10,30%	55	7,45%
Sulechów	991	88	8,88%	69	6,96%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

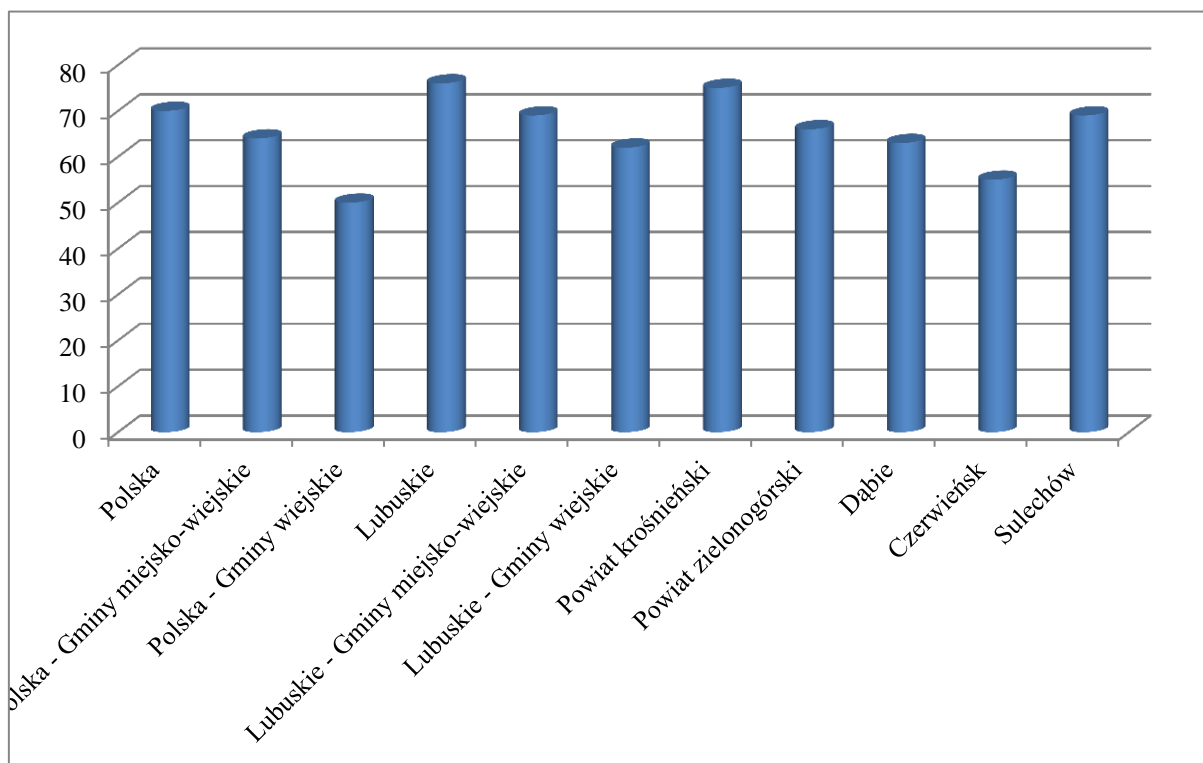

Wykres 1.8 Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGEON na 10 tysięcy mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Wykres 1.9 Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców
 Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Wykres 1.10 Podmioty wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców
 Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

W roku 2013 na obszarze funkcjonalnym zostało założonych 375 podmiotów, z czego 60,27% to przedsiębiorstwa należące do działu „pozostała działalność”. W dziale tym

najwięcej, w stosunku do wszystkich zarejestrowanych, zarejestrowano w gminie Czerwieńsk a najmniej w gminie Dąbie. Natomiast w dziale „rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” najmniej podmiotów zarejestrowano w gminie Czerwieńsk, udział tego działu w ogólnej liczbie przedsiębiorstw nowo rejestrowanych w gminach Dąbie i Sulechów był zbliżony do siebie. Podobna sytuacja miała miejsce w dziale „przemysł i budownictwo”.

Ponad 61% badanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego uznało, że rozwój gospodarki i przedsiębiorczości na jego terenie jest zadaniem do niezwłocznej i bardzo pilnej realizacji. Przy czym w tym przypadku występowały bardzo duże różnice, ponieważ aż 82% mieszkańców gminy Sulechów wyraziło taką opinię a jedynie 50% mieszkańców gminy Dąbie i 51% mieszkańców gminy Czerwieńsk. Ponadto za niezwykle ważne zadanie mieszkańcy uznali wspieranie już funkcjonujących firm w tworzeniu nowych miejsc pracy. Taką opinię wyraziło 64% badanych mieszkańców obszaru. Przy czym największy odsetek badanych osób popierających takie działania był w gminie Sulechów - 77% a najmniejszy w gminie Dąbie – 50%.

Tabela 1.62 Przedsiębiorstwa założone w gminach obszaru funkcjonalnego w roku 2013 działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)

Jednostka terytorialna	ogółem	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo		przemysł i budownictwo		pozostała działalność	
		ogółem	%	ogółem	%	ogółem	%
Polska	365487	4425	1,21%	79551	21,77%	281511	77,02%
Lubuskie	9973	267	2,68%	2586	25,93%	7120	71,39%
Powiat krośnieński	530	17	3,21%	172	32,45%	341	64,34%
Powiat zielonogórski	943	30	3,18%	266	28,21%	647	68,61%
Dąbie	63	4	6,35%	23	36,51%	36	57,14%
Czerwieńsk	76	3	3,95%	22	28,95%	51	67,11%
Sulechów	236	18	7,63%	79	33,47%	139	58,90%
Razem w obszarze funkcjonalnym	375	25	6,67%	124	33,07%	226	60,27%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Rolnictwo na terenie obszaru funkcjonalnego

Analizy struktury rolnictwa dokonano na podstawie prowadzonej w gminach ewidencji podatku rolnego. Za gospodarstwo rolne uważa się obszar gruntów rolnych o łącznej powierzchni przekraczającej 1 ha lub 1 ha przeliczeniowy, stanowiących własność lub znajdujących się w posiadaniu osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej, w tym spółki, nieposiadającej osobowości prawnej. Wobec powyższego w tabeli 1.63 nie uwzględniono działek w grupie K1. Grupa ta została zamieszczona w kolejnej tabeli. Liczba gospodarstw rolnych w gminach Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich systematycznie wzrasta. Jednakże wzrost ten jest nieznaczny. Szczegółowo problematyka ta została omówiona w „Zintegrowanej Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich”. W gminie Dąbie funkcjonują obecnie 4

gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 100 ha, 12 gospodarstw o powierzchni od 50 do 100 ha. Natomiast na terenie gminy Sulechów funkcjonuje obecnie 5 gospodarstw o powierzchni powyżej 100 ha i 14 gospodarstw o powierzchni od 50 do 100 ha. Gmina Czerwieńsk nie prowadzi takiej ewidencji. Powierzchnia użytków rolnych w gminie Czerwieńsk wynosi 7003 ha²², w gminie Sulechów 11532 ha²³ natomiast w gminie Dąbie 7069 ha²⁴.

Tabela 1.63 Rejestr gospodarstw rolnych w grupach

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	A - powierzchnia od 1 do 2 ha	151	231	355	737
2	B - powierzchnia od 2 do 5 ha	135	169	263	567
3	C - powierzchnia od 5 do 7 ha	37	40	73	214
4	D - powierzchnia od 7 do 10 ha	39	25		
5	E - powierzchnia od 10 do 15 ha	37	25	60	122
6	H - powierzchnia powyżej 15 ha	49	74	147	270
4.3.1.1	<i>Razem obszar</i>	411	564	898	1910

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

W rejestrze działek rolnych w grupie K1 – działki o powierzchni do 0 do 1 ha (Tabela 1.64) najwięcej zarejestrowano ich w gminie Sulechów – 1834; najmniej takich działek jest w gminie Dąbie 922 działki, zaś w gminie Czerwieńsk zarejestrowano 1095 działek.

Tabela 1.64 Rejestr działek rolnych w grupie K1 – działki o powierzchni od 0 do 1 ha

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	K1 - powierzchnia od 0 do 1 ha	922	1095	1834	3851

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

²² http://www.czerwiensk.pl/asp/pl_mobile.asp?typ=14&sub=7&subsub=21&menu=132&strona=1 [data dostępu 1.02.2015]

²³ Program ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami Gminy Sulechów. <http://gmsulechow.peup.pl/eurzad.seam?eurzadNazwa=Uchwa%C5%82y+Rady+Miejskiej+kadencji+2002-2006&actionMethod=eurzad.xhtml%3ApeupAgent.setEurzadMode%28%29&cid=28175> [data dostępu 1.02.2015]

²⁴ http://www.dabie.pl/index.php?option=18&action=articles_show&art_id=14 [data dostępu 1.02.2015]

We wszystkich omawianych gminach udział gospodarstw małoobszarowych o łącznej powierzchni poniżej 15 ha jest bardzo wysoki i przekracza 83% najwyższy wskaźnik jest w gminie Dąbie i wynosi 89,06% a najniższy w gminie Sulechów i wynosi odpowiednio 83,63%. Dla całego obszaru ich udział wynosi 85,86%. Szczególnie wysoki jest również udział gospodarstw o powierzchni do 5 ha i kształtuje się on na poziomie 68,28% dla całego obszaru. Najniższy udział tych gospodarstw jest w gminie Dąbie i wynosi 63,84%, zaś najwyższy jest w gminie Czerwieńsk - 70,92%, w gminie Sulechów udział ten wynosi 68,82%. Wskaźniki te są wyraźnie wyższe od średniej krajowej wynoszącej 55%²⁵. Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych na terenie obszaru funkcjonalnego nie jest zjawiskiem korzystnym dla rozwoju poszczególnych gmin jak również dla całego Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.

Tabela 1.65 Struktura gospodarstw rolnych w Obszarze Funkcjonalnym Gmin Nadodrzańskich

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	A - powierzchnia od 1 do 2 ha	33,71%	40,96%	39,53%	38,59%
2	B - powierzchnia od 2 do 5 ha	30,13%	29,96%	29,29%	29,69%
3	C - powierzchnia od 5 do 7 ha	8,26%	7,09%	8,13%	11,19%
4	D - powierzchnia od 7 do 10 ha	8,71%	4,43%		
5	E - powierzchnia od 10 do 15 ha	8,26%	4,43%	6,68%	6,39%
6	H - powierzchnia powyżej 15 ha	10,94%	13,12%	16,37%	14,14%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

Analizując strukturę gospodarstw rolnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców gmin i obszaru funkcjonalnego zauważyć można, że największe wartości tych wskaźników we wszystkich grupach powierzchniowych gospodarstw rolnych notowane są gminie Dąbie najniższe zaś w gminie Sulechów pomimo tego, że gmina ta ma największą powierzchnię użytków rolnych. Gminy Dąbie i Czerwieńsk mają zbliżone powierzchnie użytków rolnych a mimo tego wskaźniki struktury gospodarstw rolnych w gminie Dąbie są wyraźnie wyższe i w niektórych grupach są one ponad 3-krotnie wyższe.

²⁵ Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020. https://www.minrol.gov.pl/content/.../PROW2014-2020_wersja_pelna.pdf [data dostępu 1.02.2015]

Tabela 1.66 Struktura gospodarstw rolnych w obszarze w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	A - powierzchnia od 1 do 2 ha	298,83	230,52	133,41	176,81
2	B - powierzchnia od 2 do 5 ha	267,17	168,65	98,84	136,03
3	C - powierzchnia od 5 do 7 ha	73,22	39,92	27,43	51,34
4	D - powierzchnia od 7 do 10 ha	77,18	24,95		
5	E - powierzchnia od 10 do 15 ha	73,22	24,95	22,55	29,27
6	H - powierzchnia powyżej 15 ha	96,97	73,84	55,24	64,77
1.2	Razem obszar i gminy	813,38	562,82	337,48	458,22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

Jednym ze sposobów poprawienia ekonomicznych wyników funkcjonowania gospodarstw rolnych jest tworzenie na ich terenie gospodarstw agroturystycznych. Jest to swoisty sposób rozszerzania oferty gospodarstwa. Niestety na terenie gmin obszaru funkcjonalnego umiejscowionych jest siedem gospodarstw agroturystycznych, w tym jedno z nich jest równocześnie gospodarstwem ekologicznym. Pięć z nich położonych jest w gminie Dąbie i dwa w gminie Sulechów. W gminie Czerwieńsk nie ma żadnego gospodarstwa agroturystycznego. Są to następujące gospodarstwa:

- Agroturystyka „Kasia” w Brzeźnicy,
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Nad Bobrem” w Goli
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Stary Młyn” w Brzeźnicy,
- Gospodarstwo Agroturystyczne „VIP PARK” w Łagowie
- Gospodarstwo Rolne, Ekologiczne i Agroturystyczne w Szczawnie,
- Agroturystyka Klępsk,
- Agroturystyka 4 Koty w Cigacicach.

Należy dodać, że wspieranie organizacji gospodarstw agroturystycznych na terenie gmin ich mieszkańcy uznali za bardzo ważne. W opinii 41% badanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego podjęcie działań zmierzających do podejmowania działalności pozarolniczej jest działaniem bardzo pilnym i niezwłocznym. Największy odsetek popierających tego typu inicjatywę zanotowano w gminie Czerwieńsk, na której terenie nie ma żadnego gospodarstwa agroturystycznego. Najniższy odsetek popierających wsparcie rozwoju tych gospodarstw jest w gminie Dąbie - tylko 30%.

Najważniejsze przedsiębiorstwa działające na terenie obszaru funkcjonalnego, które mają istotny wpływ na sytuację ekonomiczną gmin obszaru funkcjonalnego oraz na rynek pracy, to:

- Przedsiębiorstwo wielobranżowe „ARCOBALENO” Sp. z o.o. w Czerwieńsku,

- Zakład produkcji obuwia „INBLU-POLSKA” Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- „JORGE” Sp. z .o.o. w Czerwieńsku,
- Zakład BetoniarSKI „ZIEL-BRUK” w Płotach,
- „POL TRUCK SERVICE” Sp. z o.o. w Płotach,
- „BUDOMONT” w Czerwieńsku,
- Centrum Usług Proekologicznych Sektora Naftowego CPN „EKOSERWIS” w Czerwieńsku,
- Spółka PKP „CARGO” w Czerwieńsku,
- PKP PLK Sekcja Eksploatacji w Czerwieńsku,
- PKP Energetyka Sekcja Zasilania Elektroenergetycznego w Czerwieńsku,
- Gminna Spółdzielnia „SCH” w Czerwieńsku,
- LfC Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- „LANATRADE” Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- Rockwool Polska w Cigacicach,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie,
- DBW Advanced Fiber Technologies w Cigacicach,
- Fabryka Nici „Amanda” Sp. z o.o. w Sulechowie,
- P.W. Roltex Sp. z .o.o. w Brzeziu,
- Geoprofit Sp. z o.o. w Sulechowie,
- PIBU „SZPAKOWSKI” Wojciech Szpakowski w Sulechowie,
- Zakład Inżynierii Sanitarnej i Elektrycznej HOSSA w Sulechowie,
- Zakład Wylęgu Drobiu – Tomasz i Andrzej Sztuder s.c. w Pławiu,
- P.P.U.H. InterCastor Sp. z o.o. w Połupinie,
- WOKAS S.A. w Gronowie,
- Agro-Horex S.C. w Łagowie,
- Cezar Poland Stock Sp. z o.o. w Dąbiu,
- MET-KON Zakład P.H.U.T. Janina Wardęga w Dąbiu,
- B&F Trans K. Barczuk, M. Fiebig Sp.J w Dąbiu ,
- AUTO-STODOŁA Krystyna Turczyniak w Dąbiu,
- Centrum Ogrodnicze WESOŁY OGRÓD w Dąbiu,
- TEMAR s.c. Ośrodek Wypoczynkowy Dąbie.

Badani mieszkańcy obszaru funkcjonalnego bardzo źle ocenili warunki życia pod względem możliwości znalezienia pracy; aż 74% respondentów przyznało ocenę niedostateczną. Był to najgorzej oceniany obszar, zapewne ze względu na fakt, że jest to sfera najbardziej istotna dla jakości życia mieszkańców. Warto również zauważyć, że najbardziej krytyczne oceny wyrażali mieszkańcy gminy Sulechów. Badani, jako zadanie niezwłoczne bądź bardzo pilne do realizacji wskazali właśnie działania w zakresie ograniczania bezrobocia (63% badanych) poprzez wspieranie firm działających w gminie, w zakresie organizowania

nowych miejsc pracy - 66% respondentów, m.in. poprzez poprawę infrastruktury czy też stworzenie systemu ulg podatkowych. Wyniki takie wyraźnie wskazują na konieczność podjęcia działań interwencyjnych w obszarze aktywizacji rynku pracy.

Rozwój gospodarki i przedsiębiorczości w opinii 62% badanych to zadanie niezwłoczne do realizacji. Może to nastąpić poprzez wspieranie podejmowania działalności pozarolniczej przez mieszkańców wsi (np. zakładanie firm, agroturystyka) – wskazało tak blisko 41% respondentów, w tym zdania takiego była połowa badanych mieszkańców: gminy Czerwieńsk (49%), Dąbie (30%) oraz Sulechów (41%). Badani zauważają również konieczność tworzenie stref aktywności gospodarczej i inkubatorów przedsiębiorczości – 58% uczestników badań.

Istotnym problemem jest również niedostateczne dostosowanie edukacji do rynku pracy oraz słabo rozwinięta edukacja dla dorosłych. W świetle przeprowadzonych badań pojawia się wniosek, że istotnym zadaniem jest promocja idei uczenia się przez całe życie i przełamywania istniejących barier w świadomości mieszkańców obszaru funkcjonalnego.

Konkluzje strategiczne w zakresie edukacji, rynku pracy i gospodarki

- 1) ogólna liczba mieszkańców obszaru funkcjonalnego w latach 2009-2013 wzrosła o 1,3%;
- 2) na terenie gmin obszaru funkcjonalnego zauważa się dodatni lub zerowy przyrost naturalny, jednak z tendencją do jego spadku, co stanowi niekorzystne zjawisko w kontekście przyszłych prognoz demograficznych;
- 3) sytuacja demograficzna obszaru funkcjonalnego pod względem struktury udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogólnej strukturze-kształtuje się korzystniej niż w województwie i powiatach macierzystych, jednak w obliczu spadku przyrostu naturalnego na terenie gmin obszaru funkcjonalnego oraz trudnej sytuacji na rynku pracy, należy spodziewać się, że wskaźniki obciążenia demograficznego będą przyjmować coraz mniej korzystne wartości;
- 4) zjawisko bezrobocia na terenie obszaru funkcjonalnego najbardziej dotyka osoby powyżej 50 roku życia i bez kwalifikacji zawodowych;
- 5) mieszkańcy obszaru funkcjonalnego wykazują mniejszą aktywność z zakresie prowadzenia działalności gospodarczej, w porównaniu do średniej krajowej i wojewódzkiej;
- 6) w okresie od 2009 do 2013 liczba podmiotów gospodarczych w gminach obszaru funkcjonalnego wzrosła o około 12%.
- 7) na terenie obszaru funkcjonalnego nie ma żadnego pracodawcy zatrudniającego powyżej 1000 pracowników a tylko na terenie gminy Sulechów są pracodawcy, którzy zatrudniają powyżej 250 pracowników;
- 8) głównym powodem bezrobocia jest brak nowych miejsc pracy (związany z niedostateczną ilością nowych inwestycji) i wysokie koszty pracy, natomiast zasadniczym problemem wynikającym z czynnika ludzkiego jest brak wzajemnego

- dopasowania potrzeb i oczekiwań pracodawców i pracobiorców, zarówno w płaszczyźnie finansowej, kwalifikacyjnej, jak i motywacyjnej;
- 9) badani mieszkańcy obszaru funkcjonalnego wskazują na bardzo dotkliwe skutki wysokiego bezrobocia i konieczność podjęcia działań w kierunku eliminacji tego zjawiska m.in. poprzez stymulowanie rozwoju przedsiębiorczości i dostosowanie systemu kształcenia do rzeczywistych potrzeb rynku pracy;
 - 10) pomimo wyraźnej poprawy dostępności do wychowania przedszkolnego w latach 2009–2013, jej poziom ciągle należy ocenić jako niewystarczający - w 2013 roku wychowaniem przedszkolnym objętych było 79,8% dzieci w wieku 3 – 6 lat;
 - 11) w związku z obserwowanym od kilkunastu lat niżym demograficznym systematycznie maleje liczba uczniów i oddziałów w szkołach podstawowych, gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych funkcjonujących na terenie OFGN;
 - 12) w analizowanym okresie nastąpił spadek atrakcyjności szkolnictwa podstawowego na terenie OFGN, czego oznaką jest spadek wartości współczynnika skolaryzacji netto dla szkół podstawowych (o 11%);
 - 13) gminy wchodzące w skład OFGN charakteryzują się różnicową atrakcyjnością usług edukacyjnych na poziomie gimnazjalnym, czego oznaką są współczynniki solaryzacji; najwyższą wartość współczynniki te przyjmują w gminie Sulechów, najniższą zaś w gminie Czerwieńsk;
 - 14) największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się technika, które dają możliwość zdobycia zawodu i jednocześnie możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki w szkołach wyższych;
 - 15) w latach 2009-2012 uczniowie technikum kształcili się w 6 zawodach, natomiast od roku szkolnego 2012/2013 uczniowie kształcą się w 9 zawodach; największą popularnością wśród uczniów technikum cieszą się zawody tj. technik logistyk, technik informatyk, technik mechatronik;
 - 16) w roku szkolnym 2013/2014 uczniowie 3-letniej zasadniczej szkoły zawodowej kształcili się w 22 zawodach; największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się zawody tj. elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, fryzjer, kucharz.

1.5 Aktywność i partycypacja społeczna

1.5.1 Rola partycypacji społecznej w zarządzaniu JST

Partycypacja społeczna w procesie podejmowania decyzji przez samorządy lokalne to sprawa bardzo ważna, można też powiedzieć “modna”. Partycypacja społeczna to udział mieszkańców w decyzjach podejmowanych przez samorząd lokalny²⁶. Reprezentanci społeczności lokalnych są źródłem informacji, współautorami koncepcji, oceniają i akceptują projekty planów i są realizatorami przyszłych działań. W praktyce partycypacja społeczna wywołuje więcej obaw, wręcz lęków, niż konkretnych, efektywnych działań, podejmowanych w dobrej wierze. Spotkać się można również z opiniami samorządowców, że społeczne uczestnictwo i konsultowanie opracowywanych planów i zamierzeń władz lokalnych często utrudnia a nawet przeszkadza w podejmowaniu właściwych decyzji a także zakłóca pracę urzędów. Inni twierdzą, że najczęściej jest to uprawianie lokalnej polityki.

Komunikacja i partycypacja społeczna stają się w konsekwencji ważnym i niezbędnym obszarem działania władzy publicznej – każdego urzędu, jednostki organizacyjnej i zespołu ludzkiego²⁷. Bez tego zarządzanie publiczne nie może być efektywne, nie można skutecznie prowadzić polityki rozwoju lokalnego, czyli definiować cele publiczne i je osiągać, projektować zmiany i je wprowadzać.

Tak rozumiana komunikacja i partycypacja społeczna nie może być tylko hasłem, jej podstawą musi być rzetelna i profesjonalna wiedza, dobre rozpoznanie otoczenia, przemyślany i kompleksowy plan działania oraz konsekwentna jego realizacja.

Potrzeba włączenia przedstawicieli społeczności lokalnych w proces decyzyjny wynika z przyjęcia następujących przesłanek:

- decyzje zawarte w planach i rezultaty działań podejmowanych na tej podstawie mają służyć całej społeczności lokalnej.
- włączenie szerokiej grupy przedstawicieli społeczności lokalnej pozwala tworzyć plany rozwojowe, w tym wieloletnie plany inwestycyjne, służące wszystkim mieszkańcom, a nie tylko zwolennikom rządzącej opcji politycznej.
- eliminowanie oporu w zachowaniach społecznych, który często wynika z poczucia, że rozwiązania i decyzje są narzucone z góry.
- współautorstwo, współpraca i realizacja przyjętych rozwiązań i decyzji.
- zbiorowa wiedza i doświadczenie, dotyczące sytuacji i miejscowych uwarunkowań, szerokiej reprezentacji mieszkańców nie ma sobie równej i najlepsi przywódcy lokalni oraz konsultanci czy eksperci zewnętrzni nie są w stanie jej dorównać.
- przygotowanie i konsultowanie propozycji planu w zespołach roboczych z udziałem mieszkańców jest doskonałym sposobem weryfikacji zamierzeń władz, zanim zostaną uruchomione działania realizacyjne.

²⁶ J. Dębczyński, *Rola partycypacji społecznej w tworzeniu wieloletnich planów inwestycyjnych przez samorządy*, Res Consulting, Belks Duży 2000, s. 1.

²⁷ J. Hausner (red.), *Komunikacja i partycypacja społeczna*, Poradnik, Kraków 1999, s. 41.

- udział społeczny ma szczególne znaczenie, gdy sporządzane plany wykraczają swoimi ramami czasowymi poza czas trwania jednej kadencji władz.

W ramach prac nad strategią miały miejsce konsultacje społeczne w formie warsztatów wprowadzających do budowania koncepcji strategii. Warsztaty przeprowadzono w siedzibach poszczególnych gmin a uczestniczyli w nich pracownicy Urzędów, Sołtysi, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz zainteresowane osoby – mieszkańcy gmin.

Na podstawie przeprowadzonych badań zdiagnozowano istotne obszary, które w opinii społeczności lokalnej są ważne, zasługują na kontynuację czy też obszary zaniedbane i wynikające z nich zagrożenia dla społeczności lokalnych.²⁸. Jako mocną stroną w analizowanych trzech gminach uczestnicy akcentowali aktywność kulturalną mieszkańców gmin. Przykładem mogą być liczne zespoły i stowarzyszenia (przedstawione z nazwy w dalszej treści opracowania), które realizują zamierzenia kalendarza imprez w regionie, aktywizując w ten sposób lokalną społeczność i dając tym samym możliwość ciekawego spędzania czasu wolnego, integracji społecznej jak również pielęgnacji lokalnej kultury i obyczajów. Jako słabą stroną wskazywali małe zaangażowanie mieszkańców gmin, jeśli chodzi o inicjatywy społeczne, podtrzymywanie pozytywnego wizerunku gminy, a mocną zaangażowanie w wyborach samorządowych (wyniki frekwencji podczas ostatnich wyborów do samorządów lokalnych 2014 podano w dalszej treści niniejszego opracowania).

Szansy dla rozwoju swoich gmin, większość mieszkańców upatruje w działalności organizacji pozarządowych, aktywności sportowo – rekreacyjnej stowarzyszeń, klubów, integracji społeczności lokalnej, otwartości władz na inicjatywy społeczne oraz ich różnorodność. Jeśli chodzi o zagrożenia, to głównie konsekwencja bezrobocia i braku aktywności zawodowej, stąd też zjawiska patologiczne takie jak alkoholizm, drobna przestępczość np. kradzieże, często bunt wobec zmian i negowanie inicjatyw społecznych.

Pielęgnowanie tradycji i kultury w społecznościach lokalnych często odbywa się w ramach aktywności społecznej lokalnej ludności, która często skupia się wokół stowarzyszeń czy zespołów artystycznych. W czasie spotkań takich jak występy artystyczne, dożynki, pikniki i inne dochodzi do wymiany poglądów i spostrzeżeń na różne tematy nie tylko tradycji i obyczajów, dlatego też istotną rolę odgrywają aktywnie działające stowarzyszenia, koła czy zespoły. Poniżej zostały wymienione organizacje funkcjonujące na obszarze poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego.

²⁸ Szegółowe analizy w dokumencie Pt. *Zintegrowany Program Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego*.

Aktywność obywatelska mieszkańców gmin

Obwieszczenie Komisarza Wyborczego* w Zielonej Górze z dnia 1 grudnia 2014 r. uzupełniające obwieszczenie z dnia 22 listopada 2014 r. o wynikach wyborów wójtów, burmistrzów i prezydentów miast na obszarze województwa lubuskiego. Na podstawie art. 168 § 1 ustawy z dnia 5 stycznia 2011 r. — Kodeks wyborczy (Dz. U. Nr 21, poz. 112, z póź. zm.1)) Komisarz Wyborczy w Zielonej Górze podaje do publicznej wiadomości wyniki wyborów wójtów i burmistrzów na obszarze województwa lubuskiego. Na podstawie powyższych danych można stwierdzić, iż w analizowanych gminach aktywność wyborcza wyniosła:

- w gminie Czerwieńsk - 45,54 %,
- w gminie Dąbie – 53,93 %,
- w gminie Sulechów – 33,21 %.

Biorąc pod uwagę ostatnie wybory samorządowe (frekwencja wyborcza z dnia 17 listopada 2014 roku), w których odnotowano średnią aktywność obywateli kraju na poziomie 39,28 %, w województwie lubuskim zanotowano wskaźnik średni aktywności wyborczej na poziomie 36,85%, natomiast w wyborach samorządowych uzupełniających z dnia 30 listopada 2014 roku wzięło udział w kraju – 32,32%, w województwie lubuskim – 33,16%. Należy zauważyć, biorąc pod uwagę wyniki w kraju i w województwie, iż dojrzałość obywatelska w przypadku wyborów samorządowych we wspomnianych gminach jest zadowalająca. Mieszkańcom leżą na sercu problemy i potrzeby swoich małych ojczyzn, które chcieliby realizować i rozwiązywać we współpracy z lokalnymi władzami.

Zdecydowanie mniejsza frekwencja, i budzi to niepokój, na badanych obszarach została odnotowana w trakcie wyborów do Sejmu i Senatu oraz Europarlamentu. W wyborach do Sejmu i Senatu w 2011 roku frekwencja w województwie lubuskim wyniosła 35,43%, gdzie w poszczególnych gminach:

- gmina Czerwieńsk - 33,10%
- gmina Dąbie - 27,90%
- gmina Sulechów - 35,50%

* na podstawie danych PKW: <http://pkw.gov.pl/2014%20kat%20samorząd/strona,2.html>

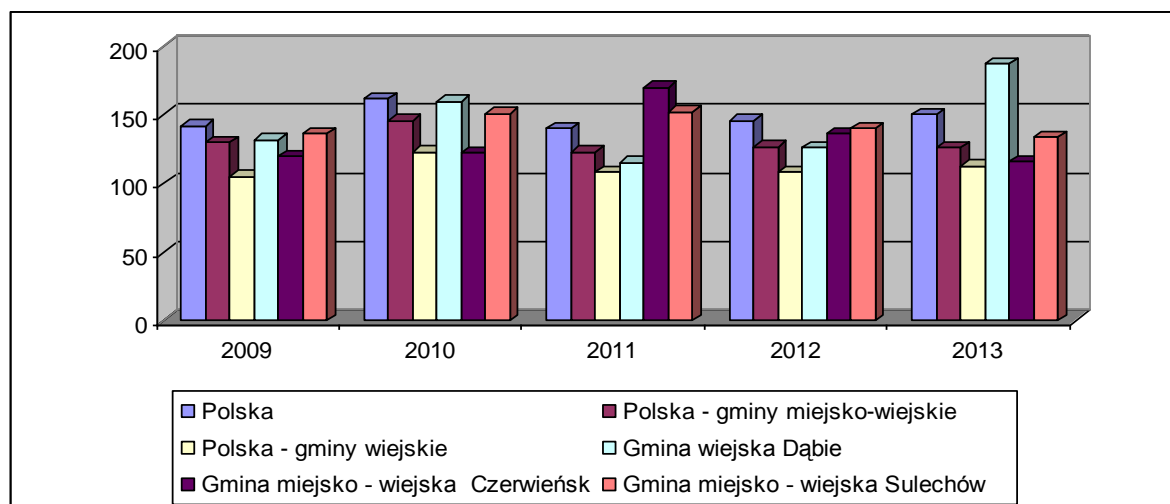
Jeśli chodzi o wybory do Parlamentu Europejskiego w 2014 roku wyniki frekwencji kształtowały się następująco:

- województwo lubuskie - 14,03%
- gmina Czerwieńsk - 33,10%
- gmina Dąbie - 10,12%
- gmina Sulechów - 14,23%

Jak nie trudno zauważyć zainteresowanie wyborami ponad lokalnymi nie jest zadawalające, co może być skutkiem zniechęcenia, wiary w możliwość zmiany swojej sytuacji w regionie, apatii spowodowanej dotychczasowym poziomem życia mieszkańców i przeświadczeniem, iż ich wybory do władz centralnych czy Unii Europejskiej nie przekładają się bezpośrednio na ich życie.

1.5.2 Działalność organizacji pozarządowych

Poniższe zestawienia mają na celu porównanie liczby stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji funkcjonujących na obszarze analizowanych gmin obszaru funkcjonalnego w stosunku do Polski z uwzględnieniem typu gmin (wykres 1.11).

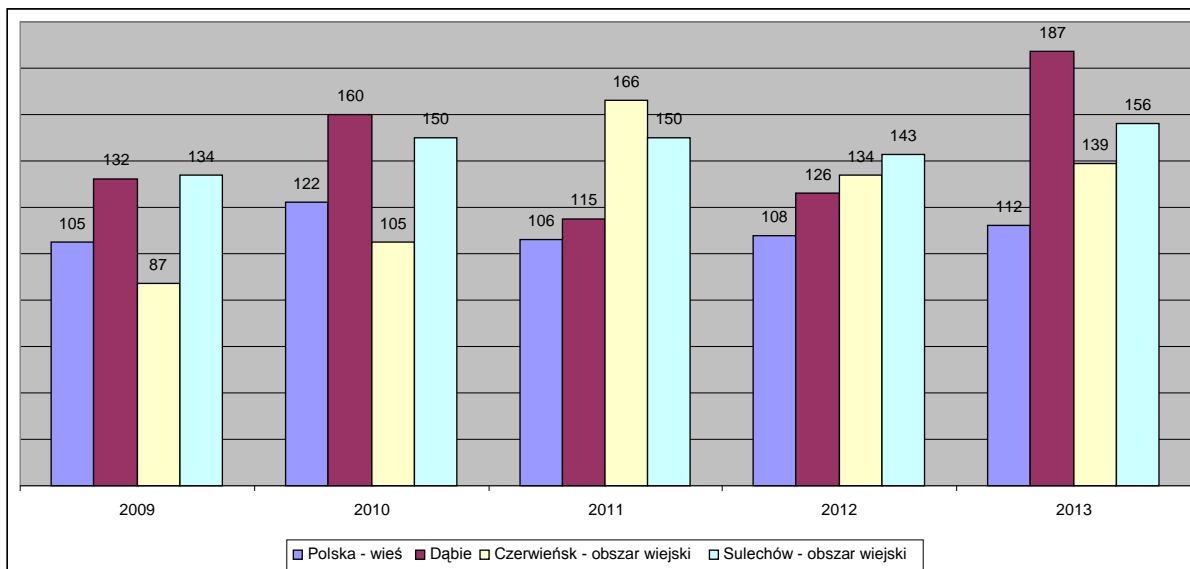

Wykres 1.11 Stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarze gmin Obszaru Funkcjonalnego w odniesieniu do średnich krajowych w latach 2009-2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

W pierwszej kolejności dokonano analizy wskaźnika obrazującego liczbę organizacji pozarządowych przypadających na 10 tysięcy mieszkańców. Współczynnik ten największą wartość przyjmuje dla gminy Dąbie - 187 organizacji na 10 tys. mieszkańców (wykres 1.12.), w stosunku do średniej gmin wiejskich w Polsce jest on 74 punkty większy. Warto również zauważyć, że jego wyraźny wzrost nastąpił w 2013 roku. Powyżej średniej krajowej dla gmin

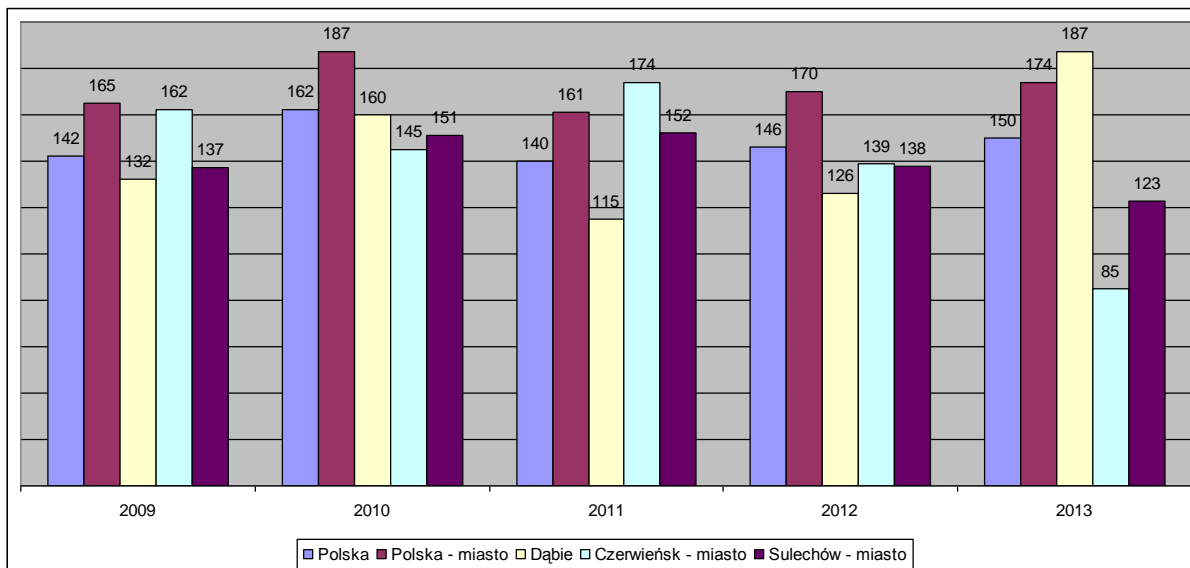
miejsko - wiejskich znalazł się gmina Sulechów, natomiast najmniejszą wartość wśród analizowanych gmin wskaźnik ten przyjął dla gminy miejsko-wiejskiej Czerwieńsk.

Wykres 1.12 Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach miejskich (za wyjątkiem gminy wiejskiej Dąbie) w latach 2009 - 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Najwyższy wskaźnik w 2013 roku powstania nowych stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 10 tysięcy mieszkańców jest na terenach wiejskich na terenie gminy Dąbie, w stosunku do roku 2012 nastąpił jego wzrost o 61, co spowodowało, że w tym obszarze gmina ta stała się liderem. Tak dynamicznych zmian nie odnotowano na terenie żadnych z analizowanych gmin (wykres 1.13).

Wykres 1.13. Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach miejskich (za wyjątkiem gminy wiejskiej Dąbie) w latach 2009 - 2013

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Nowopowstające stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze gmin miejskich utrzymują się na pozycji niższej aniżeli wskaźniki ogólnopolskie, co może świadczyć, iż istota gmin miejsko-wiejskich i wiejskich charakteryzuje się wierszą integracja i częstszymi kontaktami mieszkańców, aniżeli gminy miejskie. Może to wynikać z bliższych relacji w życiu codziennym mieszkańców mniejszych środowisk. Jest to niewątpliwie dodatkowy atut w codziennym współdziałaniu. Należy wykorzystać te zmiany z uwagi na fakt, iż lokalne społeczności są otwarte na zainteresowanie osób z zewnątrz jeśli chodzi o walory turystyczne, np. wędkarstwo, turystyka rowerowa i piesza, wycieczki statkiem po Odrze, należało by również wykorzystując dojrzałość obywatelską wpływać na aktywność w sferze szeroko rozumianych inwestycji.

Uchwalona 24 kwietnia 2003 przez Sejm RP wraz z przepisami wprowadzającymi *Ustawa o działalności pożytku publicznego i wolontariacie*²⁹ została uchwalona przez Sejm RP 24 kwietnia 2003 roku. Tego samego dnia uchwalono także przepisy wprowadzające do ustawy o działalności pożytku publicznego i wolontariacie, które mają na celu umiejscowienie jej w systemie prawa.

Zgodnie z ustawą działalnością pożytku publicznego jest działalność społecznie użyteczna, prowadzona przez organizację pozarządową w sferze zadań publicznych określonych w art. 4 ustawy, m.in. takich jak: pomoc społeczna, działalność charytatywna, ochrona i promocja zdrowia, kultura, nauka, oświata i wychowanie, promocja i organizacja wolontariatu.

Powyższe zadania w naturalny sposób wpisują się w zadania własne gminy, przez co wywołują obowiązek nawiązywania i realizacji współpracy Jednostek Samorządu terytorialnego (JST) z organizacjami pożytku publicznego.

Przewodnik po stowarzyszeniach *:

Gmina Czerwieńsk

- Stowarzyszenie Na Rzecz Ochrony Zabytków i Rozwoju Kulturalno-Oświatowego; Mieszkańców Leśniowa Wielkiego, Leśniowa Małego i Sudołu;
- Stowarzyszenie Miłośników Nietkovic;
- Stowarzyszenie Mieszkańców Lasek;
- Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Wsi Laski;
- Czerwieński Klub Abstynenta;
- Stowarzyszenie Taneczne;

²⁹ <http://pozytek.ngo.pl/x/20962>

* dane na podstawie informacji na stronach internetowych gmin jak również wg wpisu KRS

- Stowarzyszenie Przyjaciół Wsi Nietków „HIT”;
- Stowarzyszenie Przyjaciół Czerwieńska;
- Stowarzyszenie Wsi Nadodrzańskich;
- S.K.T *Mega Dance*.

Gmina Dąbie

- Towarzystwo Przyjaciół Miasta Dąbie;
- Koło Łowieckie Nr 8 „Daniel”;
- Otwockie Kółko Myśliwskie;
- Koło PZW nr 36 ”Karaś”;
- Związek Wędkarski PZW Nr 17;
- Towarzystwo Przyjaciół Dzieci;
- Caritas;
- Stowarzyszenie Wiejska Strzecha;
- Koło Gospodyń w Dąbiu;
- Stowarzyszenie Kobiet Wiejskich Wsi Zalesie;
- Towarzystwo Rozwoju Gminy Dąbie;
- Klub Piłkarski ZRYW Dąbie;
- Ludowy Zespół Sportowy Karszew;
- Koło Terenowe Polskiego Związku Emerytów, Rencistów i Inwalidów;
- Stowarzyszenie Kobiet „Chata za Wsią” w Karszewie;
- Stowarzyszenie Rodzice na Rzecz Młodzieżowej Miejsko-Strażackiej Orkiestry Dętej z Dąbia.

Gmina Sulechów

- Stowarzyszenie „Uczniom Gimnazjum nr 2”;
- Sulechowskie Towarzystwo Kultury im. Fryderyka Chopina;
- Koło Gospodyń wiejskich w Brodach;
- Stowarzyszenie Polskich Artystów Plastyków *Studio – 3*;
- Stowarzyszenie na rzecz integracji niepełnosprawnych przy Oddziale Rehabilitacji w Sulechowie;
- Sulechowskie Stowarzyszenie Samorządowe;
- Stowarzyszenie „*Moje Liceum*”;
- Stowarzyszenie Kobiet „*Kob-vita*”;
- Sulechowskie Stowarzyszenie Amazonek;
- Sulechowska Organizacja Pracodawców;
- Stowarzyszenie Praworządny Sulechów;
- Stowarzyszenie Regionu Cigacic;
- Sulechowski Stowarzyszenie Forum;
- Stowarzyszenie Gospodarcze „*Razem*”;
- Stowarzyszenie Absolwentów Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie „*Non Omnis Moriar*”;

- Stowarzyszenie *Greengo*;
- Stowarzyszenie edukacyjno-kulturalne „*Post scriptum*”;
- Stowarzyszenie Miłośników Dalekiego Wschodu w Pomorsku;
- Sulechowskie Stowarzyszenie Historyczne;
- Stowarzyszenie „*Klub Ludzi Aktywnego Wypoczynku przy Rockwool Polska*” - Cigacice;
- Stowarzyszenie na rzecz kultury, sztuki i edukacji „*Sella Polaris*”;
- Lubuskie Stowarzyszenie Przewodników Turystycznych „*Przewodnik Lubuski*”;
- Stowarzyszenie „*Otwarte Serca*”;
- Stowarzyszenie Edukacji w rodzinie;
- Stowarzyszenie na rzecz rozwoju szpitala w Sulechowie ;
- Stowarzyszenie *Forsight for environment*;
- Stowarzyszenie właścicieli domków wypoczynkowych „*Waldi*”;
- Stowarzyszenie „*Szansa na życie*” - Pomorsko;
- Stowarzyszenie „*Maestro*”;
- Regionalne Stowarzyszenie fotowoltaiki;
- Lubuski Klaster Energetyki Odnawialnej i Efektywności Energetycznej;
- Stowarzyszenie na rzecz osób niepełnosprawnych, zagrożonych niepełnosprawnością oraz wykluczeniem społecznym, „*dłaczego nie*” przy specjalnym ośrodku szkolno-wychowawczym w Sulechowie;
- Stowarzyszenie Polskich Artylerzystów Oddział Sulechów;
- Stowarzyszenie entuzjastów wsi Kije i Głogusz.

Jeśli popatrzymy na powyższą listę organizacji można mieć nadzieję, iż mieszkańcy analizowanych gmin obszaru funkcjonalnego mogą aktywnie udzielać się społecznie i spędzać czas wolny w oparciu o „ofertę” społeczno – kulturalną i obywatelską lokalnych organizacji pozarządowych. Wydaje się, że mieszkańcy winni być zadowoleni z tego obszaru funkcjonowania swoich lokalnych społeczności.

1.5.3 Konkluzje strategiczne w zakresie aktywności i partycypacji społecznej

- 1) na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich wskaźnik obrazujący liczbę organizacji pozarządowych przypadających na 10 tysięcy mieszkańców, największą wartość przyjmuje dla gminy Dąbie - 187 organizacji na 10 tys. mieszkańców i jest znacznie wyższy niż średnia krajowa dla gmin wiejskich. Na terenie gminy Sulechów ma nieznacznie wyższą wartość w stosunku do średniej dla gmin miejsko – wiejskich, natomiast najmniejszą wartość wskaźnika zarejestrowano w gminie Czerwieńsk - poniżej średniej charakteryzującej gminy wiejsko-miejskie w Polsce;

- 2) wzrost świadomości obywatelskiej mieszkańców analizowanego Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich stanowi przejaw rosnącej współodpowiedzialności za warunki ich życia oraz jakość funkcjonowania gmin;
- 3) wzrost liczby organizacji, stowarzyszeń oraz działalność wolontariatów może skutecznie wspierać władze gmin w realizacji ustawowych zadań samorządu;
- 4) zmiana stylu życia pozytywnie wpływa na aktywność społeczną mieszkańców również w zakresie podejmowania inicjatyw lokalnych (np. kluby, stowarzyszenia, organizacje imprez kulturalno-sportowych, pomoc sąsiedzka, itp.);
- 5) skuteczna forma komunikacji władz samorządowych z mieszkańcami gmin obszaru funkcjonalnego może pozytywnie wpływać na jakość i szybkość konsultacji społecznych i podejmowanych wspólnych decyzji, dlatego należy ten obszar ciągle doskonalić;
- 6) emigracja zarobkowa młodych mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego stanowi przejaw mało skutecznego działania władz samorządowych oraz organizacji i podmiotów gospodarczych na rzecz stworzenia warunków do zatrzymania tej tendencji;
- 7) należy poszukiwać narzędzi przewycięzania bierności mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego i tworzyć mechanizmy zachęcania ich do czynnego udziału w różnego typu przedsięwzięciach obywatelskich;
- 8) udział w wyborach powszechnych wskazywany jest przez mieszkańców obszaru funkcjonalnego za najczęściej wykorzystywaną i najbardziej efektywną formę wpływania na sytuację w gminie. Udział mieszkańców gmin w wyborach samorządowych jest obecnie zróżnicowany; dobry w Gminie Dąbie, średni w Gminie Czerwieńsk i słaby w Gminie Sulechów;
- 9) wskaźniki frekwencji w wyborach parlamentarnych w 2011 i w wyborach do Parlamentu Europejskiego w 2014 na terenie obszaru funkcjonalnego kształtują się poniżej średniej dla województwa w przypadku gminy Dąbie i Czerwieńsk, a na podobnym poziomie dla gminy Sulechów.

1.6 Przestrzeń czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym

1.6.1 Turystyczne walory zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego

Walory przyrodnicze gminy Czerwieńsk

Gmina Czerwieńsk leży w malowniczej pradolinie Odry, krańcem południowym dotyka Wysoczyzny Zielonogórskiej a północnym opiera się o Wysoczyznę Lubuską. Posiada interesujące walory geograficzno-przyrodnicze.

Morfologia terenu gminy jest bardzo zróżnicowana. Środkową część tworzy rozległa równina rzeki Odry, ograniczona od północy i południa wyraźnymi krawędziami i skłonami wysoczyzn. Północną część stanowi rozległa równina sandrowa wyniesiona ok. 20 m nad dolinę Odry, natomiast południowa część gminy posiada zróżnicowane ukształtowanie terenu. Jest to obszar łagodnie pofałdowany, pagórkowaty o rozległych stokach i wierzchołkach. W rzeźbie terenu, wyróżniają się też wały przeciwpowodziowe. Występują liczne formy wklęsłe terenu z zagłębieniami bezodpływowymi. Najniżej położony obszar znajduje się na rzędnej 43,6 m n.p.m., najwyższe wyniesienie występuje w południowo – zachodniej części gminy i wynosi 112,4 m n.p.m.³⁰

Po obu brzegach Odry rozciągają się lasy z bogactwem flory i fauny. Są to dwa wielkie kompleksy leśne rozdzielone niemalże na pół doliną rzeki Odry. Od północy stanowią część Puszczy Rzepińskiej, natomiast od południa Puszczy Gubińskiej.

Wzniesienia terenu charakteryzują się dość wąską szerokością i znacznym równoległym wydłużeniem z zachodu na wschód z lekkim łukiem ku południowi. Najczęściej są to pasma dochodzące nawet do 4 km długości o różnych kształtach, linii prostej lub łukowej albo samodzielne. Są też pasma rozdzielające się na kilka pasm, względnie usytuowane równolegle. W wyższych partiach rzadko występują kopulaste pagórki. Między pasmami często występują głębokie wąwozy (jary) i szerokie doliny.

Najwyższe wypiętrzenia występujące w części środkowej nazywane są Laskimi Górkami. Z wyższych partii wypływają liczne strumienie tworząc na dole tereny podmokłe i bagniste.

Wyższe wzniesienia występują też:

- w okolicach Połupina i nazywane są Górkami Połupińskimi,
- w pasie od Nietkowa do Czerwieńska zwane Wzniesieniami Czerwieńskimi,
- w pasie od Czerwieńska do Krępy zwane Wzniesieniami Łężyckimi.

Na terenie gminy występują obszary prawnie chronione³¹:

- Gryżyński Park Krajobrazowy
(270 ha leżących na terenie Gminy Czerwieńsk),
- Obszar chronionego krajobrazu „13 – Rynna Paklicy i Ołoboku”
(ok. 641 ha na terenie Gminy Czerwieńsk)

³⁰ „Czerwieńsk – Gmina przyjazna środowisku”, Sand-Media, Zielna Góra 2009, s. 11-12.

³¹ „Czerwieńsk – Gmina przyjazna środowisku”, Sand-Media, Zielna Góra 2009, s. 16-17.

- Obszar chronionego krajobrazu „18 – Krośnieńska Dolina Odry” (ok. 4 578 ha na terenie Gminy Czerwieńsk)
- Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 pod nazwą Dolina Środkowej Odry (5 646,6 ha na terenie Gminy Czerwieńsk).

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się kilkanaście pomników przyrody. Są to przede wszystkim dęby szypułkowe, cis pospolity, platan klonolistny, bluszcz pospolity oraz głąz narzutowy w okolicy miejscowości Płoty.

Odcinek Odry od Cigacic do Słubic /Frankfurtu nad Odrą przebiega przez Dolinę Środkowej Odry. Długość omawianego odcinka wynosi 113 km. Dolina o stromych północnych zboczach jest dobrze wykształcona, z wyraźnym tarasem łąkowym i wyższymi zalesionymi tarasami piaszczystymi. Dno doliny opada od 50 do 20 m n.p.m. Szerokość naturalnego obszaru zalewowego między Cigacicami (km 471) a Krosnem Odrzańskim (km 515) wynosi około 6 km.³²

W obrębie Doliny znajduje się wiele starorzeczy w różnych stadiach załadowienia. Pomiędzy Cigacicami i Pomorskiem (km 480) dominują mezofilne lasy liściaste i zbiorowiska przejściowe od łągów wiązowych do mezofilnych lasów liściastych. W międzywalu dominują zespoły łąkowe ze związku Alopecurion, na niektórych miejscach pojawiają się bogate gatunkowo łąki zalewowe z salernicą żyłkowaną. Szuwary trzinowe (Phragmitetea) rozwijają się na odpowiednich stanowiskach wąskich obszarów zalewowych.

W omawianym mezoregionie występuje rutewka żółta i rutewka wąskolistna. Okrężnica bagienna jest pospolita w rowach melioracyjnych, rośnie również na stanowiskach naturalnych w starorzeczach. Pod względem botanicznym odcinek ten jest rozpoznany w stopniu niedostatecznym.

Spośród gatunków ryb wskaźnikowych występują tu: brzana, jaź, certa, sum i miętus, a sporadycznie również świnka. W licznych starorzeczach i kanałach odwadniających w dolinie rzeki występuje piskorz.

Odcinek rzeki między Cigacicami a ujściem Nysy Łużyckiej jest szczególnie interesujący z punktu widzenia bioindykatorów ptasich. Gniazdują tu ptaki łąkowe, przede wszystkim kszyk i brodziec piskliwy. Stwierdzono też obecność sieweczki rzecznej. W lasach zamieszkuje dzięcioł średni oraz kania ruda i kania czarna. Szeroko rozprzestrzeniony jest Zimorodek a brzegówka występuje tu nielicznie.³³

Atrakcją turystyczno-przyrodniczą Gminy Czerwieńsk jest też Dolina Ołoboku i Kanał Ołobok, wypływający z jeziora Niesłysz i uchodzący do Odry na terenie gminy, w rejonie miejscowości Bródki. Oprócz możliwości uprawiania turystyki wodnej, walorem kanału jest pobliskie usytuowanie bunkrów systemu Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego.³⁴

Na terenie gminy znajduje się 7 jezior (55,2 ha), 14 stawów rybnych oraz 3 inne zbiorniki. Największe jeziora w gminie Czerwieńsk to:

³² Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

³³ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

³⁴ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

- Jeziro Jatnik o powierzchni 12,0 ha i maksymalnej głębokości 12,7 m.
- Jezioro Księżno o powierzchni 6,0 ha i maksymalnej głębokości 4,5 m.
- Jezioro Bagienko o powierzchni 2,2 ha, maksymalnej głębokości 1,3 m.

W okolicach miejscowości Wysokie, znajdują się bardzo atrakcyjne turystycznie, naturalne jeziora starorzecza Odry o powierzchni około 15 ha.

Wszystkie większe jeziora usytuowane są w północnej części gminy.

W gminie Czerwieńsk powstały w ostatnich latach zbiorniki małej retencji: „Strużyna” i „Czerwieńsk”. Nowy zbiornik retencyjny „Czerwieńsk” stanowi zalew położony na gruntach obrębu miasta Czerwieńsk i wsi Płoty, w dolinie Kanału Łącza.

Zbiornik „Strużyna” obejmuje tereny położone w dolinie Kanału Strużyna po lewej stronie odcinka drogi wojewódzkiej nr 280: Zielona Góra - Czerwieńsk. Ma pełnić rolę zbiornika ekologiczno-rekreacyjnego.

Badani mieszkańcy gminy uważają, że konieczne jest pilne dokończenie inwestycji zbiorników retencyjnych Czerwieńsk i Strużyna aby możliwe było wykorzystanie ich do celów rekreacyjno-wypoczynkowych.

Tereny zieleni zajmują w gminie około 20 ha. Są to głównie parki spacerowo-wypoczynkowe, zieleńce, zieleń uliczna i osiedlowa.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się 16 użytków ekologicznych o łącznej powierzchni około 161 hektarów.

Walory przyrodnicze gminy Dąbie

W krajobrazie gminy przeważają obszary leśne, które zajmują około 50 % powierzchni gminy. Obok użytków zielonych, stanowią czynnik umożliwiający zachowanie bioróżnorodności i wysokich walorów przyrodniczych. Przeważają siedliska borowe, a wśród nich największe powierzchnie zajmują siedliska boru świeżego i suchego, związane z piaszczystymi glebami bielcowymi. Nieznaczny odsetek powierzchni leśnej stanowią siedliska lasowe oraz olsy, związane z podmokłymi terenami dolinnymi. W lasach panuje monokultura sosny z domieszką modrzewia, brzozy, grochodrzewu i buka. Dodatkową leśną atrakcją turystyczną są też grzyby.

Większość terenów leśnych to *Obszary Chronionego Krajobrazu* :

- *24-Rynna Pławska* o powierzchni 3,0 ha
- *-Dolina Bobru* o powierzchni 13.162 ha.

Poza obszarami i obiektami objętymi różnymi formami ochrony przyrody występują parki podworskie z ciekawą szatą roślinną, objęte ochroną dóbr kultury.

W Kosierzu znajduje się park o powierzchni 2 ha z cennym drzewostanem (platan, buk, tulipanowiec amerykański, starodrzew dębu szypułkowego, kasztanowca białego, wiązu, magnolii i jesionu.

W Trzebulach jest park o powierzchni 4,8 ha, w którym są 200 do 300-letnie dęby, stuletni buk, stuletnia sosna, lipy, graby, wiązy, świerki, klony i jesiony,

Park w Brzeźnicy ma powierzchnię 6,5 ha; rośnie w nim 400-letni dąb „Wojtek”, 100-letni grujecznik japoński, miłorzęby, 80-letni cyprysik, buk, 200-letni wiąz oraz klony srebrzyste.

Obok parków objętych ochroną interesujące są również parki w Pławiu, Lubiatowie i Ciemnicach.

Na terenie gminy występują także użytki ekologiczne o nazwach:

- „*Bagno Połupińskie*” o powierzchni 11,18ha,
- „*Pławie*” o powierzchni 10,63ha,
- „*Dwójka*” o powierzchni 4,34ha.

Bogatą bioróżnorodność przyrodniczą gminy Dąbie tworzą również ekosystemy łąkowe występujące wzdłuż Odry. Kompleks łąkowy jest wykorzystywany jako pastwiska i łąki kośne co pozwala na umocnienie walorów przyrodniczych związanych nie tylko z łąkowym charakterem obszaru gminy ale również z bogatym starorzeczem oraz łągami wierzbowymi i wiazowo-jesionowymi.

Na uwagę zasługuje również mniejszy kompleks w zlewni Młynówki Kosierskiej o podobnych walorach przyrodniczych, stanowiący ostoję bioróżnorodności.

Świat zwierzęcy gminy Dąbie związany jest przede wszystkim ze środowiskiem leśnym. Decydującą grupę stanowią gatunki łowne zwierzyny grubej: jelenie, dziki i sarny. Występują również zwierzęta drobne: zające, kuropatwy czy bażanty, co powoduje między innymi wzrost populacji lisów i ptaków drapieżnych. Na terenie gminy pojawia się również szop pracz, który jest tu gatunkiem obcym ale rozwija się.

Położone wśród lasów liczne bagna, torfowiska i łąki śródleśne są ostoją wielu ginących gatunków zwierząt takich jak: bielik, orlik krzykliwy, kania ruda i czarna, zimorodek, pliszka górska, bocian czarny, żuraw oraz czapla biała. Tereny te są również ostoją płazów takich jak np. grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, rzekotka, ropucha zielona a także ssaków: wydry i bobra.

Na terenie gminy znajduje się aktualnie 9 pomników przyrody ożywionej, są to następujące gatunki drzew: 4 lipy drobnolistne, 4 dęby szypułkowe i jesion wyniosły.

Na terenie gminy Dąbie znajdują się dwa *Obszary Ochrony Specjalnej NATURA 2000*:

- 1) Dolina Środkowej Odry PLB 080004 – specjalny obszar ochrony ptaków (Dyrektwa Ptasia) o powierzchni 33.677,8 ha. Obejmuje częściowo tereny miejscowości Połupin, Szczawno i Ciemnice.
- 2) Dolina Dolnego Bobru PLH 0841 – specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektwa Siedliskowa) o powierzchni 1743,2 ha.

Na terenie gminy znajdują się cztery jeziora. Największe jest Jezioro Wielkie o powierzchni lustra wody 31ha, objętości 2.406.500 m³ i długości linii brzegowej 3020m. Zasilane jest głównie przez wody gruntowe i opadowe, a odwadniane przez ciek wpadający do Młynówki Kosierskiej, prowadzącej wody do Bobru. Jezioro ma owalny kształt z kilkoma, mało widocznymi zatokami i półwyspami i jest jednym z najbardziej znanych łowisk na terenie województwa lubuskiego. Wypełnia niewielką płytką rynną polodowcową. Brzegi w zdecydowanej większości są twarde, suche i piaszczyste. Jedynie brzeg północno - zachodni

jest płaski i wyraźnie podmokły. Powierzchnia zlewni jeziora ma 4,9 km². Jezioro otoczone jest lasami sosnowymi, które jedynie w wąskim pasie tuż przy wodzie ustępują miejsca olchom i brzozom. W miejscach gdzie zbiornik jest płytszy rozwijają się najintensywniej rośliny o liściach pływających takie jak grzebień biały czy grązel żółty. Dno od brzegów szybko opada, w większości jest piaszczyste, muliste osady znajdują się jedynie w północno – zachodnim krańcu. Woda w Jeziorze Dąbie jest zaliczana do I klasy czystości. Jezioro wykorzystywane jest w celach rekreacyjnych.

Pozostałe jeziora: Pławie, Pławno i Pławno II, to zbiorniki eutroficzne o powierzchni do kilku hektarów.

Jeziora na terenie gminy otoczone są lasami sosnowymi.

Walory przyrodnicze gminy Sulechów

Teren gminy charakteryzuje się interesującym polodowcowym krajobrazem. W rejonie Cigacic i Górzykowa można spotkać malownicze zbocza moreny czołowej oraz interesujące tereny doliny Odry i Obrzycy. Najwyższe wzniesienie na terenie gminy ma 145 metrów n.p.m.

Obszary leśne zajmują około 39% powierzchni gminy. Zlokalizowane są w południowo-zachodniej i wschodniej części gminy, w postaci dużych kompleksów tworzących bardzo dobre warunki dla turystyki pieszej i rekreacji. Siedliska borowe stanowią 94% powierzchni lasów, z czego 22% to bory suche. Niewielką powierzchnię zajmują siedliska lasu mieszanego oraz siedliska wilgotne. Dominującym gatunkiem jest sosna stanowiąca około 84% drzewostanu.

Gmina Sulechów, ze względu na położenie znacznej części jej terenów w dolinie Odry, jest miejscem bardzo atrakcyjnym turystycznie. Szczególnie wiosną Odra i jej rozlewiska przyciągają wiele gatunków wędrownych ptaków oraz interesujących gatunków zwierząt.

Ozdobą kilku gminnych miejscowości są wiejskie *parki podworskie*, które posiadają interesujące walory przyrodnicze i poznawcze. Najciekawszym z nich jest park przy pałacu w Bukowie, gdzie rosną egzotyczne drzewa. W parku w Pomorsku godne szczególnej uwagi są drzewa pomnikowe.

W Sulechowie istnieją 4 parki komunalne. Główny park im. Tadeusza Kościuszki znajduje się w pobliżu śródmieścia. Okazały drzewostan znajduje się w parku im. Powstańców Wielkopolskich obok dworca PKP, w parku przy cmentarzu komunalnym, a także wokół budynków PWSZ.

Dla atrakcyjności krajobrazu niemałe znaczenie mają przydrożne ciągi zieleni liściastej w formie alei, które odgrywają też istotną rolę w ograniczeniu rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń komunikacyjnych i wpływają korzystnie na mikroklimat. Szczególnie okazałe prezentuje się zadrzewiona Aleja Niepodległości w Sulechowie.

Ekosystem roślinny gminy tworzą też parki podworskie w miejscowościach: Kalsk, Okunin, Buków, Mozów, Kije, Pomorsko, Łęgowo i Klepsk.

Na terenie gminy ustanowiono 70 pomników przyrody oraz użytki ekologiczne, za które

uznano 9 obszarów o łącznej powierzchni ponad 100 ha.

Sosna „*Waligóra*” jest imponującym okazem sosny zwyczajnej (obwód 625 cm, wiek 170 lat, wysokość 17 m), chronionym jako pomnik przyrody. Została uznana za najgrubszą sosnę w Polsce.³⁵

W południowo-wschodniej części gminy zlokalizowany jest rezerwat *Radowice*, zajmujący powierzchnię 55,6 ha. Celem ochrony jest zachowanie łągu jesionowo-olszowego i lasu dębowo-grabowego na silnie urzeźbionej krawędzi wysoczyzny polodowcowej. Obszar rezerwatu obejmuje ochroną częściową fragmenty starych drzewostanów liściastych i iglastych, porastających zbocza lokalnych wzniesień terenowych na granicy gmin Sulechów (większa część) i Trzebiechów.

Na terenie gminy Sulechów utworzono trzy ścieżki dydaktyczne:

- Do Waligóry,
- Nad Jabłonną,
- Radowice.

Ze względu na obecność kolonii rozrodczej nocka dużego w kościele rzymsko-katolickim pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie proponowany jest tam specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa).

Południowe krańce gminy Sulechów obejmuje Krośnieńska Dolina Odry, pełniąca funkcje ważnego korytarza ekologicznego.

Głównym elementem w hydrografii gminy jest rzeka Odra przepływająca wzdłuż południowej granicy gminy. Sama w sobie jest szczególną atrakcją turystyczną gminy dla turystów pieszych, rowerowych i wodnych. Wody rzeki i jej brzegi są bardzo atrakcyjne dla wypoczynku i rekreacji.

Szczególną ochroną objęta jest zlewnia rzeki Obrzycy, ponieważ stanowi źródło wody pitnej dla Zielonej Góry. Zlewnia objęta jest strefą ochronną, co powoduje ograniczenia w sposobie użytkowania tych terenów.

Na terenie gminy znajdują się **obszary chronionego krajobrazu**, zajmujące łącznie 4.098 ha powierzchni gminy: [4,4 tys. ha -18% powierzchni gminy]

- Krośnieńska Dolina Odry (13.265 ha) [19.202,5],
(2.250 ha. na obszarze gminy, wpisana do systemu NATURA 2000 (kod PLH080028);
- Rynny Obrzycko-Obrzańskie (23.375 ha),
(na obszarze gminy zajmują powierzchnię 1.561 ha)
- Nowosolska Dolina Odry (9.852 ha),
(na obszarze gminy zajmuje powierzchnię 287 ha)
- Rynna Paklicy i Ołoboku (20 505,30 ha),
(w zasięgu terytorialnym Nadleśnictwa Sulechów znajduje się 1 532,19 ha)
- Kargowskie Zakola Odry (3 070,28 ha)

³⁵ Leśna ścieżka dydaktyczna „Do Waligury” Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Sulechów

- (obszar NATURA 2000 (kod PLH080012),
- Dolina Środkowej Odry (33 677,8 ha)
(wpisana do systemu NATURA 2000 (kod PLB080004);
 - Nowosolska Dolina Odry (9 852 ha)
(757,24 ha znajduje się na terenie gminy Sulechów)
 - Grzyżyński Park Krajobrazowy – obszar parku znajduje się na terenie gminy Bytnica,
(na obszarze Gminy Sulechów jest 445,74 ha)
 - Rezerwat przyrody Radowice (55,6 ha)
(ochrona zbiorowiska łągu jesionowo-olszowego i lasu dębowo-grabowego na silnie urzeźbionej krawędzi wysoczyzny polodowcowej).
- Na terenie gminy znajdują się liczne użytki ekologiczne.

1.6.2. Turystyczne walory obiektów dziedzictwa kulturowego na obszarze funkcjonalnym

Turystyczne walory dziedzictwa kulturowego Gminy Czerwieńsk

Gmina Czerwieńsk, oprócz walorów przyrodniczych, posiada także wiele obiektów wartych odwiedzenia w celach rekreacyjno-poznawczych. Miłośnicy dziejów mogą znaleźć tu szereg obiektów posiadających interesującą historię. Są to kościoły, kaplice, pałace, zespoły pałacowe, zespoły pałacowo-folwarczne, budynki administracyjne, obiekty gospodarcze, domy, schrony bojowe, cmentarze, parki, aleje, zespoły zabudowy urbanistycznej i ruralistycznej

Na terenie Gminy Czerwieńsk znajduje się wiele obiektów zabytkowych o interesujących walorach turystycznych. Część z nich podlega ochronie konserwatorskiej i jest wpisana do rejestru zabytków a część podlega ochronie w planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o warunkach zabudowy.

Poza obiektami wpisanymi do rejestru zabytków, do atrakcyjnych turystycznie obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie gminy Czerwieńsk można zaliczyć również:

- 1) Ratusz w Czerwieńsku
- 2) Kościół p.w. Św. Wojciecha w Czerwieńsku, wybudowany w 1877 roku w stylu neogotyckim,
- 3) Dwór myśliwski (obecnie dom przy ul. Młyńskiej w Czerwieńsku) wybudowany w drugiej połowie XVIII wieku,
- 4) Dworzec kolejowy w Czerwieńsku – wybudowany w latach 1869-1870,
- 5) Zespół Młyna w Czerwieńsku – wybudowany w latach 1919-1920
- 6) Cmentarz przykościelny w Leśniowie Wielkim – najstarszy na terenie gminy, z XIV wieku,
- 7) Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa w Nietkowicach – z 1880 roku,

- 8) Pałac późnoklasycystyczny w Nietkowicach – wybudowany prawdopodobnie w 1830 roku,
- 9) Folwark w Nietkowicach – zespół kilku budynków z początku XIX wieku,
- 10) Oficyna pałacowa w Nietkowie – pochodzi z XVIII wieku i jest jedyną zachowaną budowlą, która wchodzi w skład kompleksu pałacowego,
- 11) Zabudowania gospodarcze w Płotach – wybudowane na początku XX wieku
- 12) Schrony bojowe w Nietkowicach
- 13) Układ urbanistyczny śródmieścia Czerwieńska
- 14) Układ ruralistyczny Nietkowa

Zestawienie obiektów dziedzictwa kulturowego w Gminie Czerwieńsk, wpisanych do rejestru zabytków przedstawia tabela 1.67.

Tabela 1.67 Obiekty dziedzictwa kulturowego w gminie Czerwieńsk wpisane do rejestru zabytków

Nazwa obiektu dziedzictwa kulturowego	Miejscowość	Stan techniczny	Właściciel
Kościół pw. Trójcy Św.	Będów	dobry	Parafia pw. Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Radnicy
Budynek posakralny (dawny kościół luterański)	Czerwieńsk	dobry	Spółdzielnia Pracy „BUDOMONT” w Zielonej Górze
Park podworski 7,15 ha	Laski	wymaga odtworzenia	Gmina Czerwieńsk własność prywatna
Budynek folwarczny gospodarczo - mieszkalny tzw. oranżeria	Laski	dostateczny	własność prywatna
Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny wraz z wystrojem wnętrz w obrębie murów zewnętrznych	Leśniów Wielki	dobry	Parafia Rzymsko - Katolicka pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Leśniowie Wielkim
Wiatrak	Leśniów Wielki	dobry	własność prywatna
Kaplica grobowa	Leśniów Wielki	brak danych	Parafia Rzymsko - Katolicka pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Leśniowie Wielkim
Park podworski	Nietków	wymaga odtworzenia	Gmina Czerwieńsk własność prywatna
Arboretum	Nietków	wymaga odtworzenia	Nadleśnictwo Zielona Góra
Kościół pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	Sycowice	dobry	Parafia pw. Najświętszej Maryi Panny Częstochowskiej w Radnicy
Kościół pw. Wniebowstąpienia Pana Jezusa (neogotycki zbudowany w 1886 roku)	Nietków	dobry	Kościół filialny

Źródło: Dane z Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku.

Szczególnie interesującą atrakcją turystyczną jest zabytkowa brama i park krajobrazowy z XVIII wieku w Nietkowie – pozostałość po zamku Rothenburgów. Z bramą sąsiaduje fragment dwuskrzydłowej, murowanej, parterowej oficyny pochodzący z około połowy XVIII wieku. Drugim interesującym obiektem o szczególnych walorach

turystycznych jest Arboretum w Nietkowie, założone przez Rothenburgów pod koniec XIX wieku. Znajduje się tam wiele niezwykle rzadkich okazów drzew i krzewów.

Osobliwością gminy, usytuowaną na zachodnim krańcu wsi Laski, jest także park z zachowanymi obiektami po dawnym dworze. Jednym z nich jest oranżeria z XVIII wieku. Park założony został w połowie XIX wieku na powierzchni ok. 7 ha przez Hansa von Schierstaedt.

Przy drodze Zielona Góra – Krosno Odrzańskie, w okolicy miejscowości Sudoł, znajduje się słup jednomilowy dawnej poczty brandenbursko-pruskiej.

Najstarszy i bardzo atrakcyjny turystycznie kościół w gminie Czerwieńsk znajduje się w Leśniowie Wielkim. Kościół parafialny wzmiankowany został już w 1399 roku.

W pobliżu Kościoła znajduje się kaplica grobowa, murowana, późnobarokowa z 1714 roku, nakryta namiotowym dachem o falistym wykroju.

W pobliżu miejscowości Bródki odnaleźć można dość liczne pozostałości systemu poniemieckich, dobrze zachowanych schronów bojowych leżących wzdłuż kanału Ołobok, będących częścią południowego fragmentu Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego.

Podobne bunkry zlokalizowane są wzdłuż lewego brzegu Odry, stanowiąc pozostałość Linii Środkowej Odry – Oderstellung. Linia fortyfikacji została wybudowana przez Niemców na lewym brzegu Odry w latach 1928 – 1939.³⁶

Ciekawostką turystyczną Będowa są unikatowe stare piece chlebowe. Niestety ulegają one stałej dewastacji, ze względu na brak środków na ich konserwację oraz brak informacji o ich kulturowych walorach.

Przy drodze krajowej nr 32 w Leśniowie Wielkim atrakcją turystyczną jest zbudowany na początku XIX w. drewniany wiatrak typu koźlak, od 1961 r. wpisany jest do rejestru zabytków. Konstrukcja jego nosi nazwę „koziół”.³⁷ Został wyremontowany przez Stowarzyszenie Na Rzecz Ochrony Zabytków i Rozwoju Kulturalno-Oświatowego Mieszkańców Leśniowa Wielkiego, Leśniowa Małego i Sudołu. Jest własnością prywatną, ale mieszkająca w pobliżu właścicielka chętnie udostępnia klucze do obiektu.

Na terenie gminy zlokalizowane są stanowiska archeologiczne wczesnodziejowe, średniowieczne i nowożytne. Znajdują się w następujących miejscowościach: Bródki, Leśniów Mały – 2 stanowiska, Leśniów Wielki – 10 stanowisk, Nietków – 5 stanowisk, Płoty – 6 stanowisk, Sudoł – 4 stanowiska, Sycowice – 5 stanowisk, Czerwieńsk, Wysokie, Będów, Nietkowie.

Turystyczne walory dziedzictwa kulturowego Gminy Dąbie

Teren gminy Dąbie związany jest historycznie z ziemią krośnieńską. Zasoby historyczno-kulturowe stanowią, obok krajobrazu, szansę rozwoju gminy. Są to zabytkowe układy

³⁶ www.fortyfikacje.zgora.pl – Skansen fortyfikacyjny Czerwieńsk

³⁷ www.polskaniezwykla.pl

przestrzenne, zabytkowe zespoły i obiekty architektoniczne, obiekty gospodarcze, domy, cmentarze, pomniki ofiar wojny, parki i zespoły parkowe oraz aleje.

Stan techniczny obiektów wpisanych do rejestru zabytków jest bardzo zróżnicowany i uzależniony od funkcji użytkowej obiektu oraz dbałości właściciela. W najkorzystniejszej sytuacji są zabytki znajdujące się we władaniu kościoła rzymsko-katolickiego. Są to kościoły zlokalizowane w: Dąbiu, Łagowie, Lubiawie, Trzebulach, Ciemnicach, Kosierzu i Nowym Zagórzu.

W średnim stanie znajduje się Zespół Pałacowy z zabudowaniami gospodarczymi w Brzeźnicy, a w złym stanie technicznym są interesujące Zespoły Pałacowo-Folwarczne w Kosierzu i Trzebulach.

W gminie Dąbie do rejestru zabytków wpisane są Zespoły Pałacowo –Folwarczne w Kosierzu i Trzebulach oraz Zespół Pałacowy i Pałacowo-Folwarczy w Brzeźnicy.

Zespół Pałacowo-Folwarczy w Kosierzu to pałac z 1700r., będący siedzibą architekta i malarza niemieckiego Georga Wenzeslusa von Knobelsdorffa – autora projektu berlińskiej opery, pałacu w Charlottenburgu oraz m.in. przebudowy pałacu w Sanssouci w Poczdamie. Park krajobrazowy z dwoma stawami, strumieniem oraz licznymi pomnikami przyrody, zabudowania folwarczne (gorzelnia, stajnia i cztery stodoły) wzniesione w XIX wieku. Barokowo – klasycystyczny zespół pałacowo – parkowy w Trzebulach pochodzi z XVIII wieku.

Eklektyczny pałac w Brzeźnicy wraz z zabudowaniami gospodarskimi i przypałacowym parkiem, to zespół pałacowy, w którym znaleźć można 53 gatunki drzew, w tym ciekawe okazy miłorzębu oraz pomnik przyrody – dąb szypułkowy o obwodzie 550 cm i wysokości 22 m, którego wiek szacowany jest na 300 lat.

Inne zabytki gminy Dąbie o interesujących walorach turystycznych to:

- 1) Gotycki kościół w Kosierzu, murowany z XV wieku z wieżą drewnianą z XIX wieku. Znajdują się w nim po dziś dzień epitafia nagrobne rodziny Kotwiczów.
- 2) Kościół neogotycki z XIX w. w Pławiu., zbudowany z cegły i kamienia łamanego,
- 3) Kościół filialny pw. Matki Boskiej Częstochowskiej w Ciemnicach, zbudowany ok. 1610r., pierwotnie drewniany o konstrukcji szachulcowej, obmurowany w 1960r. z drewnianą dzwonnica.
- 4) Barokowy kościół filialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego z 1698r. w Łagowie, wewnątrz bogato zdobiony symbolicznymi malowidłami przedstawiającymi dzieje ludzkości od Adama po Sąd Ostateczny. Ma bardzo interesującą konstrukcję – wybudowany z cegły i kamienia na planie kwadratu, który w drugiej kondygnacji przechodzi w ośmiobok, aby zakończyć się kopulastym dachem.
- 5) Gotycki kościół filialny pw. Najświętszego Serca Jezusowego w Dąbiu, zbudowany w XIII wieku z kamienia polnego, przebudowywany w latach 1674 – 1710 oraz w XIX w.
- 6) Drewniany kościół w Trzebulach, wzniesiony na planie ośmioboku w 1670r.

- 7) Barokowy kościół z 1745r. w Lubiatowie, murowany z cegły i kamienia, z wieżą drewnianą zwieńczoną hełmem i latarnią. W XIX w. rozbudowany o kruchtę i zakrystię.
- 8) Kościół w Nowym Zagórzu z XVIII wieku o konstrukcji przebudowanej w latach osiemdziesiątych XIX w. Świątynia w tym miejscu ma znacznie dłuższą historię, czego dowodem jest średniowieczny krzyż pokutny.

Do tego można dodać jeszcze:

1) obiekty zabytkowe w Pławiu:

- dwa budynki mieszkalne, które zachowały się z dawnego zespołu dworskiego,
- dwa domy klasycystyczne z przełomu XVIII / XIX w.
- XIX – wieczna, murowana, neogotycka kostnica.

2) budynki zespołu Karczmy w Połupinie

3) układ ruralistyczny w Trzebulach

4) Zespół Pałacowo-Folwarczny w Ciemnicach

Turystyczne walory dziedzictwa kulturowego Gminy Sulechów

Rejestr zabytków nieruchomości w Gminie Sulechów obejmuje wiele obiektów, w tym m.in.: zespół urbanistyczny w murach miejskich, obiekty sakralne, obiekty pałacowe, parkowe, mieszkalne i obiekty architektury obronnej. Ponadto, na terenie gminy Sulechów znajduje się wiele innych obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nieruchomości, są to: założenia urbanistyczne, budynki użyteczności publicznej, budynki przemysłowe i mieszkalne, domy jednorodzinne, założenia folwarczne, obiekty rezydencjonalne, obiekty i założenia sakralne, obiekty obronne, parki, aleje.

Do najcenniejszych i zarazem atrakcyjnych turystycznie zabytków w gminie można zaliczyć:

- Bramę Krośnieńską w Sulechowie z 1704 r.
- fragmenty murów obronnych w Sulechowie,
- Kościół Farny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie,
- Ratusz Miejski,
- Zbór Kalwiński
- kamieniczki przy ul. Okrężnej i Handlowej w Sulechowie,
- Renesansowy kościół pw. Najświętszej Marii Panny w Klepsku,

Na terenie Sulechowa znajduje się szereg innych, ciekawych architektonicznie obiektów budowlanych, które stanowią atrakcję turystyczną dla zwiedzających miasto. Należą do nich przede wszystkim:

- układ urbanistyczny w murach miejskich,
- Zespół Zamkowy,
- mury obronne z Bramą Królewską,

- budynek szpitala,
- wieża ciśnień,
- zespół budynków szkolnych PWSZ przy ul. Armii Krajowej,
- klasycystyczne kamienice przy ulicy Sikorskiego,
- budynki o charakterze willowym z elementami eklektycznymi i secesyjnymi.

Wśród zabytków nieruchomości na terenach wiejskich w gminie Sulechów, interesującą wartość turystyczną mają obiekty historyczne znajdujące się w miejscowościach:

- 1) Buków – neorenesansowy pałac, park pałacowy, folwark,
- 2) Kalsk - obiekty rezydencjonalne rodziny von Sydow, kościół filialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej,
- 3) Klępsk - renesansowy kościół pw. Najświętszej Marii Panny, perła XIV-wiecznej architektury sakralnej z drewnianą chrzcielnicą z 1581 r.,
- 4) Kruszyna - pałac, dwór z zespołem,
- 5) Łęgowo - zespół pałacowy,
- 6) Pomorsko - zespół pałacowy, park krajobrazowy
- 7) Cigacice - fortyfikacje obronne.

Ciekawymi obiektami historyczno-kulturowymi gminy są bunkry Rejonu Cigacice, umiejscowione wzdłuż lewego brzegu Odry, wchodzące w skład *Pozycji Środkowej Odry* (Oderstellung), zlokalizowane od Leśnej Góry (na wysokości Cigacic i Górzykowa) po Las Odrzański (na północ od Krępy- osiedla Zielonej Góry).³⁸

Pozycja Środkowej Odry (niem. „Oderstellung”) to niemiecka linia obronna przebiegająca wzdłuż lewego brzegu Odry, od przedmieść Wrocławia aż do Krosna Odrzańskiego. Jej zadaniem było zabezpieczenie ważnego i bogatego terytorium Dolnego Śląska przed ewentualnym atakiem wojsk polskich. Drugorzędnym celem była ochrona koncentracji własnych wojsk w celu rozpoczęcia ofensywy na Polskę. Schrony powstały w latach 1928-1939.³⁹

Na terenie gminy występują też obszary objęte ochroną archeologiczną, na które składa się 117 stanowisk archeologicznych rozmieszczonych w następujących miejscowościach: Brzezie k.Pomorska – 4 stanowiska ; Buków – 11 stanowisk ; Cigacice – 1 stanowisko; Głogusz – 11 stanowisk ; Górzykowo – 1 stanowisko ; Kalsk – 3 stanowiska ; Kije – 15 stanowisk ; Klępsk – 10 stanowisk ; Krężoły – 2 stanowiska ; Łęgowo – 6 stanowisk ; Okunin – 8 stanowisk ; Mozów – 13 stanowisk ; Pomorsko – 17 stanowisk ; Sulechów – 15 stanowisk

³⁸ http://bip.sulechow.pl/res/serwisy/bip-umsulechow/komunikaty/_006_001_015_278745.pdf

³⁹ Krzysztof Motyl – Pozycja Środkowej Odry – Rejon Cigacice

1.6.3 Organizacja turystyki na obszarze funkcjonalnym

Organizacja turystyki w gminie Czerwieńsk

Do podstawowych elementów zagospodarowania turystycznego gminy Czerwieńsk można zaliczyć: szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe i trasy wodne.

Przez teren gminy przebiegają trzy piesze szlaki turystyczne o łącznej długości 60 km: czarny, żółty i niebieski (tabela 1.68).

Tabela 1.68 Szlaki turystyki pieszej znajdujące się na terenie gminy Czerwieńsk

Lp.	Szlak	Trasa	Długość trasy
1.	Czarny	Drzonów – Leśniów Wielki – Sudół – Płoty – Czerwieńsk – Wysokie – Pomorsko – Brody – Nietkowice – Gryżyna	37 km
2.	Żółty	Ciemnice – Laski – Nietków – Czerwieńsk – Wysokie – Przytok	16 km
3.	Niebieski	stacja PKP Nietkowice – Ołobok – Boryszyn	7 km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku.

Poza walorami krajobrazowymi, ich atrakcyjność polega na tym, że znajdują się na nich liczne zabytki, obiekty sakralne oraz miejsca historycznych wydarzeń. Przemierzając te szlaki turyści łączą ze sobą rekreację i edukację historyczno-przyrodniczą.

Szlaki turystyczne tylko w niewielkim stopniu ułatwiają wędrowkę, gdyż na trasach nie są wystarczająco oznakowane. Brakuje na nich odpowiednio rozmieszczonych drogowskazów i tablic informujących turystów dokąd te szlaki prowadzą.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajdują się także dwie trasy rowerowe o łącznej długości 35 km (tabela 1.69) i dwa szlaki wodne („Odra” i Zimny Potok”) o łącznej długości 43 km.

Tabela 1.69. Trasy rowerowe na terenie gminy Czerwieńsk

Lp.	Trasa	Łączna długość trasy
1.	Brody – Bródki – Nietkowice – Będów – Radnica	15 km
2.	Wyszyna – Dobrzęcin – Laski – Ciemnice	20 km

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku.

Przez gminę Czerwieńsk prowadzi także rowerowy „Niebieski Szlak Odry” od Wrocławia przez Nową Sól wzdłuż Odry w kierunku Brandenburgii, pokazujący bogatą przyrodę i ciekawe zabytki w Dolinie Środkowej Odry. Na szlaku znajduje się wiele punktów widokowych, trasa obfituje w liczne zjazdy i podjazdy.

Najczęściej uprawianymi formami turystyki w gminie Czerwieńsk są wycieczki rowerowe i piesze oraz wędkarstwo. Ciekawe ukształtowanie terenu sprzyja też rozwojowi biegów przełajowych.

Na terenie gminy Czerwieńsk działa Czerwieńskie Towarzystwo Turystyczne, którego głównym celem jest rekreacja i turystyka adresowana nie tylko do członków towarzystwa, ale do wszystkich sympatyków czynnego wypoczynku.

Pomimo bogatych walorów przyrodniczo-krajobrazowych i historyczno-kulturowych, gmina Czerwieńsk ciągle jeszcze postrzegana jest przez wielu turystów jako obszar mało atrakcyjny. Główną przyczyną jest najprawdopodobniej brak odpowiedniej infrastruktury turystycznej, który utrudnia promowanie turystyki w tych rejonach.

W chwili obecnej gmina może być atrakcyjna tylko dla pewnej, stosunkowo wąskiej, grupy turystów lubiących niezorganizowane formy turystyki w całkowicie naturalnych terenach. Dla pozostałych grup turystów jest mało atrakcyjna.

Do głównych czynników ograniczających rozwój turystyki w gminie należy zaliczyć:

- 1) niedostatecznie rozwiniętą infrastrukturę, w tym przede wszystkim bazę gastronomiczną i noclegową, niezbędną do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej i zapewnienia zadowalającej jakości obsługi turystów,
- 2) brak atrakcyjnej i zróżnicowanej oferty turystycznej, dla różnych grup turystów,
- 3) słabą aktywność w zakresie promowania walorów turystycznych gminy.

Głównym zapleczem noclegowym gminy Czerwieńsk jest baza noclegowa w Zielonej Górze. Dla wielu turystów nadodrzańskich (szczególnie weekendowych) jest to zbyt odległa lokalizacja miejsca noclegowego, które jest też często jeszcze bardzo drogie.

Szansą dla rozwoju zaplecza turystycznego na obszarach wiejskich gminy jest Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, którego zadaniem jest korzystne przeobrażenie tych obszarów na poziomie lokalnym i regionalnym. Odnowa wsi w ramach tego programu jest koncepcją rozwoju pozarolniczych form aktywności mieszkańców wsi oraz wspierania wielofunkcyjnego rozwoju obszarów wiejskich. Realizacja programu może obejmować również działania na rzecz zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszarów wiejskich.

Na skraju Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego znajduje się Zagroda Hodowlana Żubrów w Sycowicach, która powstała dzięki wysiłkom Instytutu Ekologii Stosowanej w Skórzynie. Zagroda została zbudowana przy udziale i finansowym wsparciu Stowarzyszenia Miłośników Żubrów w ramach projektu „Ochrona ex situ żubra Bison Bonasus w Polsce” finansowanego z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Infrastruktura towarzysząca zagrodzie służy celom dydaktycznym i turystycznym. Jest to nieco inna atrakcja turystyczna niż koncepcje zagospodarowania Odry ale bardzo cenna bo urozmaica ofertę turystyczną.

Będów posiada atrakcyjną turystycznie lokalizację ze względu na bardzo bliskie położenie zabudowań wobec Odry. Bogata infrastruktura – położenie przy drodze wojewódzkiej, magistrali kolejowej, przy której znajduje się przebudowany przystanek (linia nr 273) oraz dogodny dojazd drogowy do samej Odry, stanowią o dużym potencjale turystycznym miejscowości. W/w zasoby mogą być jeszcze wzmocnione, gdyż projektowana budowa wału – ściany przeciwpowodziowej, umożliwi wybudowanie w kolejnym etapie nowoczesnej przystani wodnej. Będów może być też miejscem wypadowym dla wędrowek

po pobliskim Gryżyńskim Parku Krajobrazowym, znajdującym się w większości poza obszarem funkcjonalnym.

Atut bliskiego położenia Odry mają również inne miejscowości obszaru funkcjonalnego: Brody, Pomorsko, Cigacice i Leśna Góra. Jest to ważny element atrakcyjności turystycznej.

Ważnym wydarzeniem promocyjno-turystycznym jest organizowany od 2012 r. przez Sekcję Przyjaciół Fortyfikacji *Stowarzyszenia Turystyczno-Motorowodnego Odra Czerwieńsk*, coroczny piknik forteczny przy skansenie fortyfikacyjnym Czerwieńsk. W trakcie festynu następuje otwarcie sezonu motorowodnego, ma miejsce inscenizacja batalistyczna, jak i organizowane są pokazy grup rekonstrukcyjnych. Z roku na rok w festynie uczestniczy coraz więcej gości, co świadczy o pozytywnym efekcie promocyjnym dla turystyki nadodrzańskiej.

Ciekawą inicjatywą, której celami są m.in. promocja i pogłębianie współpracy miast i gmin nadodrzańskich oraz popularyzacja idei turystycznego zagospodarowania Odry jest organizowany od 20 lat, coroczny Flis Odrzański. Jest to inicjatywa pozytywnie wpływająca na promowanie walorów turystycznych Odry na obszarze funkcjonalnym.

Organizacja turystyki w gminie Dąbie

Gmina Dąbie powoli staje się atrakcyjnym rejonem turystycznym dla amatorów biernego i czynnego wypoczynku. Oczekiwania turystów spełnia pięć funkcjonujących na terenie gminy gospodarstw agroturystycznych (w Brzeźnicy (dwa), Goli, Szczawnie i Łagowie). Właściciele gospodarstw oferują wypoczynek w pięknych okolicach, położonych wśród lasów oraz rzeki Bóbr.

Agroturystyka gminy łączy tradycyjne wyjazdy na letniska z rekreacją i krajoznawstwem. Gospodarstwa agroturystyczne przyciągają turystów z różnych regionów kraju, a także z zagranicy. Ze względu na walory historyczne obiektów warto wymienić tu Gospodarstwo Agroturystyczne „Stary Młyn” w Brzeźnicy, umiejscowione w adaptowanych obiektach po byłym młynie wodnym. Staraniem właścicieli gospodarstwa, dzięki znajomości zagadnień inżynierskich, w bardzo dobrym stanie utrzymane są urządzenia techniczne obiektu.

Posiadłość otoczona jest bujną zielenią i akwenami wodnymi. Z gospodarstwa rozciąga się widok na lasy, pola oraz na płynącą rzekę Bóbr, gdzie jest wiele miejsc kąpielowych, bezpiecznych również dla dzieci.

Wędkarze znajdą tam różnorodne miejsca uprawiania swojego hobby (rzeka Bóbr, Odra, jeziora, liczne stawy hodowlane). Na tym terenie można spotkać dziko żyjące bobry, wydry, żurawie oraz bociany.

Oprócz gospodarstw agroturystycznych na terenie gminy działa Ośrodek Wypoczynkowy „TEMAR” w Dąbiu. Ośrodek położony jest na terenie lasu sosnowego nad Jeziorem Wielkim, należącym do najpopularniejszych łowisk wędkarskich Środkowego Nadodrza. Na terenie ośrodka znajduje się kąpielisko strzeżone, piaszczysta plaża oraz wypożyczalnia sprzętu wodnego.

Organizacja turystyki w gminie Sulechów

W niewielkiej odległości od miasta znajduje się duży port śródlądowy w Cigacicach położony na 471km Odry. Pełni funkcje przeładunkowe i jest polską bramą do systemu kanałów śródlądowych w Niemczech, z którymi jest połączony kanałem Odra-Havela, co daje duże możliwości uprawiania sportów wodnych na dużych odległościach i w skali międzynarodowej. Zrealizowany w ramach *Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie)-Brandenburgia 2007-2013* projekt pn. *Odra dla turystów 2014* stworzył warunki rozwoju turystyki wodnej na transgranicznym obszarze Doliny Środkowej Odry. W ramach rozbudowy przystani turystycznej na Odrze w Cigacicach wykonano pomosty dla małych jednostek wodnych (łódzie, żaglówki, kajaki). Basen portowy posiada nabrzeże dla statków pasażerskich oraz pomosty pływające dla łodzi turystycznych (do 12 m). Do zalet przystani należy zaliczyć także strategiczne położenie pomiędzy Sulechowem (5 km) i Zieloną Górą (14 km). Przystań usytuowana jest na terenie dawnego śródlądowego portu towarowego. W marinie można bezpiecznie pozostawić jacht pod opieką bosmana i udać się na zwiedzanie okolicy. W planie jest jeszcze wypożyczalnia rowerów do wyjazdów w plener, a także kajaków do pływania po Odrze. Za niedogodności można uznać: brak warsztatu skutniczego i mechanicznego, obsługującego silniki do łodzi i brak stacji benzynowej w bezpośrednim sąsiedztwie mariny.⁴⁰ Odrzańską Przystanią Turystyczną „Port Cigacice” zarządza Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sulechowie.

Przy głównym nurcie rzeki usytuowana jest przystań Lubuskiego Stowarzyszenia Sportów Motorowodnych i Ratownictwa Wodnego Towarzystwo Wodniaków „Odra” Cigacice. Przystań posiada betonowe nabrzeże i pomost pływający. Przy przystani znajduje się slip.⁴¹

W ramach zadania inwestycyjnego **„Odra dla turystów 2020 – lubuskie przystanie”**, wybudowana będzie również przystań w Pomorsku, która będzie wyposażona m.in. w pomosty pływające, trap dojściowy, odnogi cumownicze⁴².

W 2004 roku dla miłośników pieszych i rowerowych wędrowek wyznaczono 7 szlaków turystycznych o łącznej długości 152 km:

- szlak pomników przyrody,
- historyczny szlak bitewny,
- szlak mistrza ołtarza z Gościszowic,
- szlak południowy,

⁴⁰ . www.kanaly.info – porty/Odra – Odrzańska Przystą Turystyczna Port Cigacice.

⁴¹ .Koncepcja budowy przystani rzecznych na Odrze, opracowanej przez Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” w Nowej Soli

⁴² . www.nowasol.pl - budowa przystani SIWZ

- szlak łącznikowy niebieski,
- szlak łącznikowy czarny,
- szlak łącznikowy żółty.

Położone na terenie gminy Sulechów winnice w Górzykowie (Stara Winna Góra) i Mozowie (Cantina oraz Mozów) są atrakcyjnymi elementami Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu. Winnica Cantina w Mozowie powstała w 2006 r., znajduje się 89 m n.p.m., 3 km od Sulechowa w kierunku na Krosno Odrzańskie. Obecnie powierzchnia nasadzeń obejmuje 1 hektar.

Winnica Stara Winna Góra w Górzykowie, to rodzinna plantacja, założona w 1997 r. Zajmuje powierzchnię 6 hektarów. Od 2010 r. wina produkowane tutaj są dostępne w sprzedaży. Winnica oferuje usługi dla zorganizowanych grup, po dokonaniu uprzedniej rezerwacji. Po uzgodnieniu można skorzystać na miejscu m. in. z oferty baru i restauracji.

Realizowany jest projekt pod tytułem „Szlak rowerowy bez granic – koncepcja ścieżek rowerowych Euroregionu Sprewa – Nysa – Bóbr”. Założeniem projektu jest stworzenie koncepcji ścieżek rowerowych, która będzie rozwinięciem i uszczegółowieniem koncepcji urbanistycznej wytyczenia szlaków rowerowych w Euroregionie „Sprewa-Nysa-Bóbr”, opracowanej i wydanej przez biuro Euroregionu.⁴³

Baza noclegowa gminy Sulechów obejmuje kilka obiektów zbiorowego zakwaterowania dysponujących ponad dwustu miejscami, które znajdują się w jednym hotelu, dwóch motelach, minihotelu i pensjonacie. Oferuje miejsca w hotelu i motelach niższej kategorii, dwu- lub jednogwiazdkowych:

- Hotel ODR w Kalsku,
- Motel Texicana w Kalsku,
- Gościniec Alicja w Krężołach,
- MiniHotel Bar Tadź-Mahal w Sulechowie.

Ofertę uzupełniającą wyższej kategorii znaleźć można w Zielonej Górze i w Drzonkowie. W Zielonej Górze do dyspozycji turystów są: hotel czterogwiazdkowy Ruben, trzygwiazdkowe hotele: Qubus, Pensjonat Fitness & SPA GREGOR, Aura, Zajazd Pocztowy, Amadeus, Senator. Hotele oferują wysoki standard, posiadają sale konferencyjne, baseny, SPA i inne atrakcje.

Atrakcyjne tereny okolic Sulechowa oraz port turystyczny w Cigacicach, mają duży potencjał przyciągania wielbicieli sportów wodnych i turystyki wodnej. Ożywienie żeglugi na Odrze wpłynie na zwiększenie zainteresowania turystów całą gminą.

Ciekawym produktem turystycznym jest widowisko historyczne „Emigracja z Klepska i okolic do Australii w roku 1838”, organizowane przy współpracy parafii pw św. Stanisława Biskupa w Łęgowie Sulechowskim, Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Klepsk i Urzędu

⁴³ www.kargowa.pl - Szlak rowerowy bez granic – Koncepcja ścieżek rowerowych Euroregionu „Sprewa – Nysa Bóbr”

Miejskiego w Sulechowie. Pomysłodawcą rekonstrukcji i przedstawiania emigracji do Australii, jest proboszcz parafii w Łęgowie Sulechowskim ks. Olgierd Banaś.⁴⁴ Od lat Klepsk jest odwiedzany regularnie przez turystów z Australii. Przez ostatnie lata było w Klepsku 35 – 40 wycieczek z antypodów.⁴⁵

W odległości 5-6 km na wschód od Sulechowa znajduje się rezerwat „Radowice”. Obszar rezerwatu obejmuje ochroną częściową fragmenty starych drzewostanów liściastych i iglastych, porastających zbocza lokalnych wzniesień terenowych na granicy gmin Sulechów (większa część) i Trzebiechów. Całkowita powierzchnia rezerwatu wynosi 55,60 ha. Zwiedzanie rezerwatu ułatwia ścieżka przyrodniczo-leśna o nazwie „Radowice”.

Na granicy leśnictw Brody i Stary Dwór została wytyczona Ścieżka przyrodniczo-leśna „Nad Jabłonną”. Swoim przebiegiem tworzy zamknięty obwód o długości ok. 5 km z początkiem i zakończeniem przy leśniczówce przy osadzie Laskowo. Trasa ścieżki prowadzi leśnymi drogami gruntowymi i przeznaczona jest dla turystów pieszych i rowerzystów. Na terenie Leśnictwa Klemsko wytyczono Leśną Ścieżkę Dydaktyczną „Do Waligóry”, o długości 3,4 km, oznaczoną zielonym liściem, dostępną również dla rowerzystów. Sosna „Waligóra” jest imponującym okazem sosny zwyczajnej (obwód 625 cm, wiek 170 lat, wysokość 17 m), chronionym jako pomnik przyrody. Została uznana za najgrubszą sosnę w Polsce.⁴⁶

1.6.4 Kulturalna przestrzeń czasu wolnego

Działalność kulturalna w gminie Czerwieńsk

Kultura odgrywa ważną rolę nie tylko w budowaniu własnej tożsamości mieszkańców gminy ale jest też dla dużej części formą spędzania czasu wolnego. Działalność kulturalną w gminie Czerwieńsk prowadzą :

- Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Czerwieńsku,
- Miejsko-Gminna Biblioteka Publiczna w Czerwieńsku.

Terenem działania Ośrodka Kultury jest gmina Czerwieńsk.

Podlega mu 11 placówek wiejskich:

- Wiejskie Domy Kultury w Laskach, Leśniowie Wielkim, Nietkowie i Nietkowicach
- Świetlice Wiejskie w Płotach, Sudole, Wysokim, Leśniowie Małym, Będowie, Bródkach i Sycowicach.

Domy kultury i Świetlice Wiejskie prowadzą działalność związaną z upowszechnianiem kultury, skierowaną do dzieci, młodzieży i dorosłych. Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Czerwieńsku jest inicjatorem wielu imprez artystycznych i kulturalnych o różnym charakterze

⁴⁴ www.niedziela.pl

⁴⁵ www.gazetalubuska.pl

⁴⁶ Leśna ścieżka dydaktyczna „Do Waligury” Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Sulechów

i zasięgu. Do podstawowych zadań ośrodka kultury w przestrzeni czasu wolnego należy w szczególności:

- 1) rozpoznawanie, rozbudzanie i zaspokajanie potrzeb oraz zainteresowań kulturalnych mieszkańców gminy Czerwieńsk,
- 2) tworzenie warunków do rozwoju amatorskiego ruchu artystycznego oraz zainteresowania wiedzą i sztuką,
- 3) popularyzacja i promocja grup twórczych i zespołów zainteresowań oraz zapewnienie im możliwości prezentacji swoich umiejętności poprzez występy, wystawy itp.,
- 4) organizacja i realizacja przedsięwzięć kulturalnych na terenie gminy Czerwieńsk,
- 5) ścisła współpraca z innymi placówkami upowszechniania kultury, oświaty, stowarzyszeniami i związkami twórczymi, mająca na celu rozwój kulturalnych potrzeb społeczeństwa.

Obszar gminy Czerwieńsk bogaty jest w zwyczaje i tradycje lokalne. Na terenie gminy organizowane są różnego rodzaju imprezy okolicznościowe. Organizowanych jest wiele imprez cyklicznych a do najciekawszych należą m.in.: Dni Czerwieńska, PRO ARTE, Spartakiada Miast Partnerskich Rot(h)enburgów, Festiwal Piosenki Biesiadnej, Familijny Rajd Rowerowy, Turniej Szkół Podstawowych o puchar przechodni Burmistrza Czerwieńska oraz Festyny Partnerskie.

Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury prowadzi też działalność kulturalną ukierunkowaną na odbiór tzw. kultury wyższej, zapraszając do Czerwieńska wybitnych artystów. Organizuje również konkursy i przeglądy promujące twórcze działania artystyczne dzieci i młodzieży na szczeblu gminnym i powiatowym. W ramach wymiany kulturalnej istnieje ścisła współpraca z zaprzyjaźnionymi gminami niemieckimi, w szczególności z gminą Drebkau. Partnerzy z Niemiec uczestniczą w imprezach zarówno jako goście honorowych, jak również czynni uczestnicy prezentujący swoje osiągnięcia artystyczne i kulturalne. W ramach Miejsko-Gminnego Ośrodka Kultury funkcjonuje Izba Dziejów, w której znajduje się ciekawa ekspozycja historyczna „Z dziejów Czerwieńska”, będąca świadectwem dawnych czasów i kultury regionalnej. Przy Ośrodku Kultury działa wiele sekcji i grup zainteresowań dla dzieci, młodzieży i dorosłych.

Ważną rolę w spędzaniu wolnego czasu i rozwijaniu działalności kulturalno-oświatowej pełnią biblioteki publiczne. W gminie Czerwieńsk działa 5 bibliotek :

- Miejsko-Gminna Biblioteka w Czerwieńsku,
- Filie biblioteczne w Płotach, Nietkowicach, Nietkowie, Leśniowie Wielkim,
- Punkt biblioteczny w Wysokiem.

Na jedną placówkę biblioteczną przypada średnio około 2000 mieszkańców gminy.

Miejsko-Gminna Biblioteka w Czerwieńsku współpracuje z innymi instytucjami edukacyjno-kulturalnymi znajdującymi się na terenie gminy, powiatu i regionu. Tworzy wspólną ofertę w zakresie zagospodarowania wolnego czasu dzieci i młodzieży oraz wzbogaca, uzupełnia i popularyzuje propozycje edukacyjne w zakresie wiedzy o regionie. Zapewnia mieszkańcom gminy pełną obsługę biblioteczną poprzez gromadzenie różnego

rodzaju książek, czasopism, multimediiów i dokumentów życia społecznego. Sieć bibliotek publicznych w gminie Czerwieńsk dysponowała w 2010 roku księgozbiorem liczącym około 51 000 woluminów, z tego połowa znajdowała się w filiach.

Działalność kulturalna w gminie Dąbie

Ważną instytucją kulturalną w gminie jest Gminna Biblioteka Publiczna w Dąbiu, posiadająca dwie filie w Kosierzu i Połupinie. Podejmuje działania w zakresie aktywizacji edukacyjnej i kulturalnej mieszkańców gminy. Organizuje czytelnictwo dzieci, młodzieży i dorosłych a także organizuje lekcje biblioteczne, dyskusje nad książką, konkursy, spotkania autorskie, wystawy i wieczornice literackie. Oferuje książki, czasopisma, darmowy dostęp do Internetu, pomoc w doborze literatury, współpracę z innymi bibliotekami, usługę „książka na telefon” dla czytelników chorych i niepełnosprawnych.

W bibliotece funkcjonuje czytelnia internetowa Ikonka.

Z inicjatywy Wójta Gminy Dąbie w 2014 roku utworzono, na wzór Uniwersytetu Trzeciego wieku, Centrum Aktywnego Seniora, którego oferta skierowana jest do osób, które ukończyły 50 rok życia i są mieszkańcami gminy. Centrum służy wszechstronnej aktywizacji oraz integracji społecznej. Istotą projektu jest kształtowanie wśród seniorów nawyków czynnego, kreatywnego spędzania wolnego czasu, rozwoju umiejętności, nauki radzenia sobie w nowych sytuacjach. W Centrum prowadzone są zajęcia w ramach 4 bloków tematycznych:

- 1) lektoraty językowe - język angielski i język niemiecki,
- 2) aktywny senior - gimnastyka rekreacyjna ,
- 3) nowe technologie - warsztaty komputerowe,
- 4) kultura - warsztaty wokalne (a także koncerty, spektakle teatralne, spotkania autorskie, warsztaty umiejętności rękodzielniczych, prelekcje z różnych dziedzin tematycznych).

Zajęcia odbywają się w świetlicy wiejskiej w Połupinie oraz w centrum komputerowym w Pławiu. Ponadto organizowane są cotygodniowe wyjazdy integracyjne na kręgle oraz basen.

Z inicjatywy Wójta Gminy Dąbie Krystyny Bryszewskiej i pomysłu Hellmuta Trunschke - Honorowego Obywatela Gminy Dąbie, który promuje kulturowe dziedzictwo lokalne - powstała Polsko - Niemiecka Izba Historii Regionalnej. Izba jest kontynuacją Szkolnej Izby Historii Regionalnej utworzonej w latach 2007/2008 w sali nr 1 przez ówczesnego Dyrektora Szkoły Podstawowej w Szczawnie. W tej części Izby znajdują się ekspozyty głównie związane z II wojną światową. Sala nr 2 przedstawia dawną klasę szkolną. Znajdują się tam również przedmioty takie jak: telefony, kamery i aparat fotograficzny. Sala nr 3 zawiera ekspozyty dotyczące sprzętów domowych funkcjonujących w latach przedwojennych i późniejszych.

Ważną częścią ekspozycji są fotografie dawnej wsi Gronów oraz fotografie pokazujące współpracę międzyszkolną i gminną ze szkołą w Lieberose i gminą Schwielochsee. Można tu zobaczyć także stare dokumenty i ubiory. Wszystkie ekspozyty pochodzą z prywatnych zbiorów Hellmuta Trunschke, który w dawnych latach pozyskiwał je od mieszkańców gminy Dąbie. Izba ma ocalać ciekawe przedmioty i dokumenty znajdujące u osób, które nie znały

wartości posiadanych rzeczy, ale też popularyzować i udostępniać społeczności lokalnej i gościom zgromadzone zasoby. Głównym celem powstania Izby jest podniesienie świadomości lokalnej społeczności na temat bogactwa i walorów historycznych, kulturowych gminy Dąbie, ochrona przed zniszczeniem cennych pamiątek i udokumentowanie mało znanych wydarzeń, postaci i zachowanie dokumentów. Inicjatywa ta jest punktem wyjścia do dalszej działalności w sferze zachowania i pielęgnacji tradycji ludowej i dziedzictwa kulturowego gminy Dąbie. Stworzone zostało miejsce, które ma przyczynić się do integracji środowisk lokalnych, będącej najcenniejszym międzypokoleniowym dialogiem młodzieży i seniorów łączącym mieszkańców wokół wspólnych wartości. Może też stać się interesującym obiektem turystycznym.

W ostatnim czasie wyremontowano świetlice wiejskie w Trzebulach i Kosierzu. W 2015 roku planowane jest otwarcie, budowanej obecnie, świetlicy wiejskiej w Łagowie. Jest to największa inwestycja gminna w 2015 roku. Świetlice wiejskie są podstawowym ośrodkiem społeczno-kulturalnej aktywności mieszkańców gminy. Świetlice mają następujące miejscowości gminy: Brzeźnica, Ciemnice, Dąbie, Gola, Kosierz, Lubiatów, Nowy Zagór, Pław, Połupin, Stary Zagór, Szczawno, Trzebule.

Potrzeby kulturalne wyższego rzędu mieszkańcy gminy zaspokajają w Zielonej Górze albo w Krośnie Odrzańskim.

Działalność kulturalna w gminie Sulechów

Kształtowaniem kulturalnej przestrzeni spędzania czasu wolnego na terenie gminy Sulechów zajmują się:

- Sulechowski Dom Kultury im. Fryderyka Chopina (SDK)
- Biblioteka Publiczna gminy Sulechów.

Działalność SDK ukierunkowana jest na prowadzenie zajęć w poszczególnych sekcjach zainteresowań, klubach i zespołach. Realizuje także dodatkowe inicjatywy wspólnie z instytucjami oświatowymi, placówkami opiekuńczymi i stowarzyszeniami. Wynikiem tej współpracy jest działalność grupy fotograficznej, Dyskusyjnego Klubu Filmowego, Młodzieżowej Rady ds. Kultury, Sportu i Utrzymania Porządku oraz wspólna realizacja imprez integracyjnych. Działalność ta powoduje powstawanie nowych form aktywności: pokazy filmowe, wieczorki literackie, koncerty, zajęcia warsztatowe w samej siedzibie SDK, na terenie gminy oraz w odremontowanym amfiteatrze.

W gminie wykonano remont kompleksu obiektów kultury: zamku, sali widowiskowej w dawnym Zborze Kalwińskim oraz budynku Sulechowskiego Domu Kultury. Gmina Sulechów posiada wyremontowane w ostatnich latach nowoczesne, wielofunkcyjne sale wiejskie w Klepsku, Kijach, Bukowie i Łęgowie, które podnoszą atrakcyjność wsi, wzbogacają życie kulturalne i integrują społeczność lokalną. Sale przystosowane są do potrzeb osób niepełnosprawnych. W zamku rozwija działalność Izba Pamięci-Izba Regionalna, która gromadzi różne eksponaty. Miasto związane jest z Fryderykiem

Chopinem, którego pobyt upamiętnia tablica wmurowana w ratuszowa wieżę a coroczne odbywają się tu Festiwale Muzyki Fryderyka Chopina.

Przy SDK działa:

- Sulechowskie Towarzystwo Kultury im. Fryderyka Chopina,
- Chór Cantabile
- Miejska Orkiestra Dęta.

Sulechowski Dom Kultury prowadzi amatorskie zespoły artystyczne, różnego rodzaju kursy, kluby zainteresowań i Uniwersytet Trzeciego Wieku. SDK zorganizował wiele imprez kulturalnych, oświatowych i rekreacyjnych:

- koncertów zespołów amatorskich i profesjonalnych,
- konkursów, przeglądów, spektakli teatralnych,
- wystaw,
- seansów filmowych,
- turniejów szachowych, brydżowych i sportowo-rekreacyjnych,
- wycieczek i rajdów rowerowych,
- happeningów malarskich,

Przedstawiciele SDK brali udział w Spotkaniach Transgranicznych-Berlin 2010, współorganizowali Jarmarki Świąteczne w Zielonej Górze (Bożonarodzeniowy i Wielkanocny), promowali Sulechów podczas Jarmarku Świątecznego w Poczdamie. W zorganizowanych imprezach brali udział mieszkańcy Sulechowa, okolicznych miejscowości, a także goście z dalszych stron Polski i z zagranicy. Do najważniejszych można zaliczyć:

- Finał WOŚP;
- cykl imprez organizowanych w czasie Dni Sulechowa;
- koncert z Filharmonii Zielonogórskiej w ramach Festiwalu Dni Muzyki nad Odrą
- Kabaretowa Scena Trójki w ramach Trójmiasta Lubuskiego
- Festiwal Muzyki Fryderyka Chopina.

Większość imprez powiatowych organizowanych jest w Sulechowie przez SDK. Sulechowski Dom Kultury zarządza salami wiejskimi w miejscowościach: Buków, Pomorsko, Łęgowo, Okunin, Mozów, Obłotne, Głogusz, Klępsk. Sale wiejskie zaspokajają potrzeby społeczne i kulturalne mieszkańców wsi oraz promują obszary wiejskie. W Sulechowie SDK dysponuje:

- budynkiem biurowym,
- obiektem zboru kalwińskiego z salą widowiskowo-projekcyjną
- zamkiem, który wyremontowano w latach 2009-2011.

Biblioteka Publiczna gminy Sulechów stanowi drugi ważny ośrodek rozwoju inicjatyw kulturalnych. Umiejscowiona jest w zmodernizowanym obiekcie, w którym siedzibę mają osobne oddziały dla dzieci i dorosłych. Utworzyła filie w 5 miejscowościach gminy: Brodach, Cigacicach, Kalsku, Kijach i Pomorsku. Działalność Biblioteki Publicznej nie skupia się wyłącznie na funkcji czytelniczej ale stanowi również ważny ośrodek aktywności kulturalnej, w którym odbywają się konkursy recytatorskie i plastyczne, seminaria szkoleniowe, wystawy i okolicznościowe imprezy artystyczne. Na koniec 2010 r. w bibliotece i jej 5 filiach

zarejestrowanych było 5454 czytelników a księgozbiór liczył 92095 woluminów. Poprzez gromadzenie dokumentów dotyczących życia społecznego biblioteka stała się ważnym ośrodkiem informacji o działalności kulturalnej na terenie Sulechowa i okolic. W 2010 r. przejęła księgozbiór Filii Wojewódzkiej Biblioteki Pedagogicznej w Sulechowie i utworzono Dział Pedagogiczny z wolnym dostępem do półek.

W budynku biblioteki nie ma barier architektonicznych, dzięki czemu wiele osób starszych i niepełnosprawnych korzysta z oferowanych usług. Czytelnicy w Sulechowie i wiejskich filiach mają bezpłatny dostęp do Internetu. Bliska odległość między Sulechowem a Zieloną Górą pozwala mieszkańcom gminy na korzystanie również z oferty kulturalnej Zielonej Góry.

Dla dalszego rozwoju kulturalnego gminy ważne jest też propagowanie i reklamowanie przedsięwzięć kulturalnych w kraju i za granicą. Rozbudowa i unowocześnienie instytucji kultury pomoże zapewnić dalszy rozwój kulturalnej przestrzeni czasu wolnego w gminie.

Komplementarną ofertę kulturalną dla mieszkańców gminy zapewnia Zielona Góra. Dokonane w ostatnim czasie inwestycje w obszarze kultury, przyczyniły się do wzrostu zainteresowania przedsięwzięciami kulturalnymi. Sulechowski Dom Kultury posiada obecnie szeroką ofertę imprez kulturalnych i stałych zajęć.

Na terenie gminy nie ma placówek muzealnych. W większym zakresie oferta kultury powinna być kierowana do obszarów wiejskich.

1.6.5 Sportowo-rekreacyjna przestrzeń czasu wolnego

Działalność sportowo-rekreacyjna w gminie Czerwieńsk

Bazę sportową gminy Czerwieńsk tworzą następujące obiekty sportowe i rekreacyjne:

1) Hala Sportowa „Lubuszanka” w Czerwieńsku

Jest nowoczesnym wielofunkcyjnym obiektem sportowym. Posiada m.in. pełnowymiarowe boisko do piłki ręcznej, siatkówki, tenisa ziemnego i koszykówki oraz widownię dla 250 osób. Szatnie dla zawodników wyposażone są w pełne węzły sanitarne oraz zamykane metalowe szafki. Przygotowana jest również szatnia z pełnym węzłem sanitarnym przystosowana dla osób niepełnosprawnych. W pomieszczeniach przy hali znajduje się salka do tenisa stołowego i siłownia.

Hala dysponuje też pokojami dwuosobowymi dla grupy 24 osób. Każdy pokój wyposażony jest w TV SAT, Internet i radio oraz posiada węzeł sanitarny.

Do dyspozycji gości jest salka konferencyjna na 50 osób, którą można łatwo zaaranżować dla innych potrzeb. Posiada też zaplecze kuchenne.

W pobliżu hali znajduje się odkryty basen kąpielowy i boisko ze sztuczną nawierzchnią, o wymiarach 50m x 25m z trybunami na 200 miejsc. Boisko posiada oświetlenie, co pozwala na korzystanie z niego w porach nocnych.

W porozumieniu z kierownikiem hali sportowej można również skorzystać z profesjonalnej płyty piłkarskiej, boiska treningowego i kortów ziemnych. Istnieje też możliwość wypożyczenia kajaków turystycznych.

Hala Sportowa mając w swych zadaniach popularyzację sportu masowego współpracuje z klubami sportowymi znajdującymi się na terenie gminy Czerwieńsk i wspomaga ich działania, organizuje szkolenia, kursy, narady i zebrania, zaprasza do udziału w organizowanych imprezach sportowych. Pomaga organizować rozgrywki i festyny rekreacyjne. Stwarza możliwości rozwoju młodych sportowców. Poprzez wszelkie formy aktywności sportowej młodzi ludzie uczą się żyć higienicznie.

Jest organizatorem wielu cyklicznych imprez o randze ponadregionalnej. Organizuje wiele imprez rekreacyjno-sportowych dla dzieci, młodzieży i dorosłych. Ponadto organizuje imprezy widowiskowe, festyny zakładowe, zagospodarowuje czas wolny dzieci w czasie ferii zimowych i wakacji. Służy bazą sportową, dla organizacji obozów, zimowisk i kolonii.

2) Stadion Miejski im. Romana Winnickiego w Czerwieńsku

Ma boisko o wymiarach 95m x 65m. Na trybunach może zasiąść ok. 1200 kibiców. Stadion posiada szatnię z pełnym węzłem sanitarnym. Trawiasta płyta boiska sportowego i infrastruktura pozwalają na rozgrywanie meczów w IV lidze piłkarskiej. Stadion służy także organizacji różnych imprez sportowo-widowiskowych, festynów zakładowych, turniejów, koncertów, pokazów itp. W pobliżu znajduje się również boisko o wymiarach 32m x 60m ze sztuczną nawierzchnią i oświetleniem oraz budynek z szatniami i zapleczem socjalnym.

3) Odkryta pływalnia przy ulicy Zielonogórskiej

Funkcjonuje w tylko okresie letnim. Posiada zaplecze gastronomiczno-socjalne .

4) Obiekty sportowe w miejscowościach gminy

Boisko sportowe przy Publicznej Szkole Podstawowej w Nietkowie przystosowane jest do rozgrywania zawodów piłki ręcznej, piłki siatkowej, piłki nożnej i koszykówki, zostało wykonane na podłożu ELTAN P z ułożeniem sztucznej trawy AVANTAGE.

Sala gimnastyczna przy Publicznej Szkole Podstawowej w Nietkowie, stanowiąca bazę do prowadzenia zajęć z wychowania fizycznego dla uczniów PSP w Nietkowie i Leśniowie Wielkim. Służy również do prowadzenia zajęć korekcyjnych i szeregu innych zajęć pozalekcyjnych dla młodzieży wiejskiej.

Boiska sportowe znajdują się w Płotach, Leśniowie Wielkim i Nietkowicach.

5) Miejskie korty tenisowe przy ulicy Łężyckiej w Czerwieńsku

Dwa korty tenisowe zespolone w jedno urządzenie sportowe oraz budynek z zapleczem socjalnym . Korty są ogólnodostępne dla wszystkich. W dużym stopniu z kortów korzysta Czerwieńskie Stowarzyszenie Tenisowe, które organizuje zajęcia dla najmłodszych, prowadząc dwie szkoły tenisowe. Zasadniczym celem Stowarzyszenia jest rozwój oraz propagowanie w środowisku tenisa ziemnego, organizacja zawodów sportowych oraz czynny udział w życiu kulturalnym, gospodarczym i społecznym gminy

Do dyspozycji mieszkańców gminy i turystów pozostaje również baza sportowo-rekreacyjna w Zielonej Górze, Drzonkowie i Przylepie.

Na terenie gminy Czerwieńsk funkcjonują różne kluby i organizacje sportowe. Najważniejsze z nich to: „AZPS LUBUSZANKA” w Czerwieńsku, „Piaś Czerwieńsk” „Sparta” Nietkowice, „Odra” Nietków, „Znicz” Leśniów Wielki, „Start” Płoty.

Tereny rekreacyjne gminy Czerwieńsk skłaniają swymi walorami do czynnego uprawiania sportu w terenie, zajęć rekreacyjnych i różnorodnej aktywności ruchowej.

Działalność sportowo-rekreacyjna w gminie Dąbie

W usługach rekreacyjnych znaczną rolę odgrywa działalność związana ze sportem. Głównymi kierunkami rozwoju przestrzeni sportowo-rekreacyjnej w gminie jest promowanie wszelkich form ruchowych a także organizacja i przeprowadzanie imprez sportowych o zasięgu lokalnym, we współpracy z placówkami oświatowymi, a także z Klubem Sportowym „Zieloni Łągów”, Szkolnymi Klubami Sportowymi w Dąbiu i Gronowie oraz organizacjami pozarządowymi.

Główne obiekty sportowe na terenie gminy to:

- kompleks sportowy „ORLIK” w Dąbiu,
- wiejskie boiska sportowe: w Lubiatowie, Trzebulach, Pławiu, Połupinie, Łagowie, Szczawnie, Ciemnicach, Kosierzu i Nowym Zagórze.

Zespół sportowy wyposażony w szatnię dla sportowców w Łagowie można uznać za obiekt służący do zorganizowanego uprawiania sportu. W Dąbiu i Gronowie funkcjonują boiska do piłki plażowej. Niebawem w Lubiatowie powstanie kolejne takie boisko.

Działalność sportowo-rekreacyjna w gminie Sulechów

Głównym ośrodkiem kreowania przestrzeni sportowo-rekreacyjnej w Gminie Sulechów jest Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sulechowie.

W jego dyspozycji znajduje się większość obiektów sportowych:

- basen kąpielowy,
- stadion miejski,
- wiejskie boiska sportowe w: Bukowie, Łęgowie, Mozowie, Pomorsku i Kruszynie
- przystań turystyczna na Odrze w Cigacicach.

W 2010 r. oddano do użytku kryty basen, zbudowany w ramach projektu *Budowa krytego basenu wraz z modernizacją stadionu miejskiego w Sulechowie*, współfinansowanego ze środków Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013. W ramach projektu powstał kompleks sportowy (kryty basen rekreacyjny o pow. 162m², basen pływacki

6-torowy o pow. 312 m², brodzik dla dzieci o pow. 21 m², brodzik, jacuzzi, sauna) służący mieszkańcom gminy i gościom z zewnątrz.⁴⁷

Przebudowany został stadion miejski wraz z trybunami i wielofunkcyjnym boiskiem treningowym oraz boiskami zewnętrznymi do piłki plażowej. Obiekt stwarza duże możliwości dla mieszkańców okolicznych gmin i powiatów, organizacji sportowych, instytucji oraz sektora biznesu.

Z obiektów sportowych korzystają nie tylko mieszkańcy i uczniowie szkół, ale również firmy, zakłady pracy, studenci Studium Wychowania Fizycznego PWSZ w Sulechowie oraz żołnierze sulechowskiej jednostki wojskowej.

Powstały też nowe sale sportowe przy Zespole Szkół w Sulechowie, Szkole Podstawowej nr 1 w Sulechowie, Szkole Podstawowej w Kijach.

Wybudowano dwa kompleksy boisk sportowych zrealizowanych w ramach programu Moje Boisko Orlik 2012 oraz przebudowano przyszkolne obiekty sportowe Zespołu Szkół w Sulechowie.

Do dyspozycji mieszkańców gminy i turystów pozostaje również baza sportowo-rekreacyjna w Zielonej Górze, Drzonkowie i Przylepie.

Tradycyjnie w gminie najpopularniejsze są następujące dyscypliny sportowe: siatkówka kobiet i mężczyzn, piłka nożna, koszykówka, piłka ręczna, unihokej, biegi przełajowe, lekka atletyka, turnieje szachowe, tenis stołowy, badminton. Największe sukcesy sportowe gmina odnosi w siatkówce kobiet i mężczyzn.

W gminie odbywają się cykliczne turnieje sportowe:

- Memoriał im. Leszka Wysockiego w Piłce Siatkowej Nauczycieli
- Ogólnopolski Bieg Uliczny im. Janusza Kusocioskiego.

Na terenie gminy funkcjonuje wiele klubów sportowych zrzeszających swoich członków, zatrudniających trenerów i instruktorów, które prowadzą różnorodną działalność sportową. Najważniejsze z działających na terenie gminy Sulechów kluby sportowe to: Miejski Ludowy Klub Sportowy ZAWISZA Sulechów, Miejsko-Szkolny Klub Sportowy Orion, Sulechowski Klub Kyokushin Karate, Klub Sportowy LECH SULECHÓW, Uczniowski Klub Sportowy Trójka, Uczniowski Klub Sportowy OSW Sulechów.

W obszarze amatorskiej aktywności sportowo-rekreacyjnej działają:

- Sulechowska Liga Piłki Siatkowej,
- Sulechowska Liga Koszykówki,
- Sulechowska Halowa Liga Piłki Nożnej,

Ośrodek Sportu i Rekreacji koordynuje i realizuje wiele imprez w ramach mistrzostw gminy lub miasta Sulechowa. W okresach wakacyjnych współorganizuje szereg imprez sportowych dla dzieci i młodzieży. Prowadzi Osiedlową Ligę w piłce nożnej, rozgrywki w ramach Lubuskiej Olimpiady Młodzieży, Przedszkoolimpiady i Familiady.

⁴⁷ <http://193.200.216.93/depesze/080906.wiadomosci/75926/Sulechow-Otwarcie-basenu>

Znaczący udział w kształtowaniu przestrzeni czasu wolnego w gminie mają również szkoły. W szkołach prowadzona jest akcja upowszechniania kultury fizycznej wśród dzieci i młodzieży poprzez naukę pływania i sportów zimowych, organizację szkolnych lig i zawodów sportowych oraz zajęć o charakterze rekreacyjno-sportowym.

Organizowane w gminie imprezy sportowo-rekreacyjne nastawione są na propagowanie aktywnego wypoczynku i szeroko rozumianej kultury fizycznej.

Zdaniem badanych mieszkańców gminy, byt mała oferta sportowo-rekreacyjna kierowana jest do osób dorosłych i starszych.

1.6.6 Konkluzje strategiczne dotyczące przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym

- 1) wyjątkowe walory przyrodnicze Odry i jej doliny, duża powierzchnia obszarów leśnych w gminach oraz atrakcyjne przyrodniczo tereny sprzyjają rozwojowi turystyki na obszarze funkcjonalnym;
- 2) barierą dla szerszego rozwoju turystyki są mankamenty w zakresie dostępności komunikacyjnej i niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna;
- 3) zagrożeniem dla wszystkich założeń parkowych na terenie obszaru funkcjonalnego jest ich stała, postępująca dewastacja, brak działań konserwacyjnych i pielęgnacyjnych;
- 4) walory przyrodnicze mają wartość turystyczną tylko w kontekście dobrze funkcjonującego systemu ochrony środowiska naturalnego przed zanieczyszczeniami cywilizacyjnymi. Dbałości o naturalne i wykreowane walory przyrodnicze musi towarzyszyć zwalczanie wszelkich zanieczyszczeń i zjawisk degradujących naturalne środowisko przyrodnicze;
- 5) atrakcyjność turystyczna obszaru funkcjonalnego będzie efektem działań gmin w zakresie:
 - a. dbałości o naturalne zasoby przyrodnicze
 - b. dbałości i pielęgnacji walorów dziedzictwa kulturowego
 - c. zwalczania wszelkich zagrożeń cywilizacyjnych dla środowiska naturalnego
 - d. tworzenia ekologicznej infrastruktury turystycznej
 - e. organizowania imprez rekreacyjno-wypoczynkowych wzbogacających ofertę turystyczną;
- 6) obiekty dziedzictwa kulturowego stanowią bardzo istotny element zwiększający i urozmaicający atrakcyjność turystyczną obszaru funkcjonalnego. Razem z walorami przyrodniczymi oraz imprezami sportowymi i kulturalnym kompleksową i komplementarną ofertę turystyczną obszaru funkcjonalnego;

Obiekty dziedzictwa kulturowego muszą znaleźć się na trasach turystycznych (pieszych, rowerowych, konnych, motocyklowych, samochodowych) jako dodatkowa atrakcja komplementarna do walorów przyrodniczych, ośrodków sportowo-rekreacyjnych i rekreacyjno-wypoczynkowych. Ważne znaczenie ma też zapewnienie dostępności tych obiektów dla turystów, niezależnie od własności i przeznaczenia a także estetyka i

- funkcjonalność najbliższego otoczenia. O walorach turystycznych tego typu obiektów decyduje w dużym stopniu stan techniczny, wygląd zewnętrzny, odpowiednie oznakowanie i dostępna na miejscu informacja historyczna;
- 7) obszar funkcjonalny, którego główną osią jest rzeka Odra posiada atrakcyjny potencjał geograficzno-przyrodniczy i historyczno-kulturowy dla rozwoju turystyki. O jego wysokich walorach turystycznych decydują przede wszystkim: środowisko przyrodnicze, ukształtowanie krajobrazu oraz bogactwo zasobów historyczno-kulturowych;
 - 8) mimo wykazywanej aktywności władz samorządowych i organizacji pozarządowych, ogromne rezerwy tkwią jeszcze w zakresie rozwoju infrastruktury turystycznej; Sytuacja w tej dziedzinie ulega poprawie, w dużej części dzięki wykorzystywaniu środków pomocowych UE, ale pozostało jeszcze dużo do zrobienia;
 - 9) w gminach istnieje wiele planów wykorzystania środków zewnętrznych na konkretne projekty, których realizacja poprawi infrastrukturę turystyczną nad Odrą;
 - 10) dodatkowym atutem zwiększającym atrakcyjność turystyczną obszaru funkcjonalnego jest dobra i dostępna infrastruktura komunikacyjna (drogowa i kolejowa) oraz bliskość Zielonej Góry i granicy z Niemcami;
 - 11) dla zwiększenia zainteresowania przestrzenią wolnego czasu na obszarze funkcjonalnym potrzebne jest stworzenie, bądź rozbudowanie portalu informacji turystycznej, lepsze oznakowanie szlaków i atrakcyjnych miejsc wraz z ich opisem;
 - 12) realizacja programu rozwoju dróg rowerowych na obszarze funkcjonalnym wpłynie pozytywnie na rozwój turystyki i poprawę dostępności miejsc i obiektów atrakcyjnych dla zwiedzających;
 - 13) rozwój nadodrzańskiej infrastruktury turystycznej (przystanie, pola biwakowe i namiotowe, plaże, boiska, zejścia do rzeki itp.) przyczyni się do rozwoju nadodrzańskiej turystyki wodnej, rekreacyjno-ruchowej i rekreacyjno-wypoczynkowej;
 - 14) należy promować i rozwijać gospodarstwa agroturystyczne obszaru funkcjonalnego jako ważne zaplecze noclegowe i gastronomiczne dla rozwoju turystyki nadodrzańskiej;
 - 15) istnieje potrzeba wzmocnienia doradztwa w zakresie pozyskiwania środków pomocowych dla podmiotów prywatnych działających w sektorze turystyki, aby były skłonne do inwestowania w nadodrzańską infrastrukturę turystyczną;
 - 16) potrzebne będzie przygotowanie i przeprowadzenie kampanii marketingowej promującej turystykę nadodrzańską w województwie lubuskim, sąsiednich regionach, a także w całej Polsce i w Niemczech;
 - 17) należy kontynuować promocję turystyczną obszaru funkcjonalnego podczas imprez targowych i ważnych wydarzeń (np. Winobranie, Targi turystyczne, inne imprezy promocyjne);
 - 18) działaniami rozwijającymi sportowo-rekreacyjną przestrzeń czasu wolnego będą udostępnienia obiektów sportowych do amatorskiego i rekreacyjnego wykorzystania przez mieszkańców i turystów;
 - 19) dostrzeżenie związków pomiędzy sportem, rekreacją i turystyką musi być podstawą

- budowania strategii rozwoju przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym;
- 20) należy kontynuować organizowanie konkursów na najlepsze prace magisterskie o atrakcjach turystycznych obszaru funkcjonalnego;
 - 21) na obszarze funkcjonalnym brakuje bazy noclegowej o wyższym standardzie, która może przyciągnąć na obszar funkcjonalny bardziej zasobnych turystów i wczasowiczów, Problem ten może rozwiązać biznesowa opłacalność takiego przedsięwzięcia na obszarze gmin Dąbie i Czerwieńsk;
 - 22) poziom rozwoju kultury masowej w gminie zależy w dużym stopniu od aktywnie działających gminnych ośrodków kultury i świetlic wiejskich a także bibliotek szkolnych i pozaszkolnych. Gminne oferty kulturalne należy traktować jako ważny element kształtowania przestrzeni czasu wolnego dla mieszkańców i gości. Oferta kulturalna w sezonie turystycznym powinna być cennym uzupełnieniem klasycznych ofert rekreacyjno-turystycznych;
 - 23) w sezonie turystycznym, weekendowa aktywność kulturalna gmin musi być też zorientowana na turystów z zewnątrz, między innymi poprzez organizowanie imprez kulturalnych w dojazdowych miejscowościach nadodrzańskich;
 - 24) nadodrzańskie ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe mogą być miejscem plenerowych występów mniejszych, lokalnych zespołów amatorskich, w ramach promocji lokalnych produktów kulturalnych;
 - 25) na większe imprezy kulturalne i rozrywkowe w sezonie letnim dla mieszkańców i turystów nadodrzańskich, potrzebny będzie nowoczesny amfiteatr w Czerwieńsku;
 - 26) oferta sportowo-rekreacyjna jest mocną stroną gmin: Czerwieńsk i Sulechów. Baza w tych gminach jest dobrze rozwinięta i zasadniczo spełnia oczekiwania mieszkańców. Można ją wykorzystać jako komplementarną ofertę spędzania czasu wolnego przez turystów i wczasowiczów na obszarze funkcjonalnym w sezonie letnim, poprzez udostępnianie obiektów turystom;
 - 27) nie dla wszystkich mieszkańców gmin oferta sportowo-rekreacyjna jest najważniejszym kryterium oceny atrakcyjności miejsca zamieszkania. Dla ludzi starszych potrzebne są przede wszystkim miejsca rekreacyjno-wypoczynkowe, zarówno nad Odrą, jak i w miejscu zamieszkania;
 - 28) zadania związane z organizacją imprez rekreacyjno-sportowych powinny być traktowane w sezonie turystycznym jako ważny element kształtowania przestrzeni czasu wolnego zarówno dla mieszkańców jak i dla turystów;
 - 29) wspieranie sportu masowego, poprzez promowanie aktywności fizycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży powinno być zasadniczo traktowane jako element rekreacji ruchowej a dla osób utalentowanych jako droga do uprawiania sportu wyczynowego;
 - 30) w ramach rozwoju aktywnej turystyki wodnej, należy promować i wzbogacać ofertę sportowo-turystyczną wykorzystującą port i przystań rzeczną w Cigacicach a w najbliższej przyszłości, przystanie rzeczne w Nietkowie i Pomorsku.

1.7 Ochrona środowiska naturalnego na obszarze funkcjonalnym

1.7.1 Wody powierzchniowe i podziemne

Płynące wody powierzchniowe

Jakość płynących wód powierzchniowych związana jest z poborem wody, odprowadzaniem ścieków komunalnych i przemysłowych oraz dopływem zanieczyszczeń ze źródeł przestrzennych. Ze względu na tranzytowe położenie województwa lubuskiego, znaczący wpływ na jakość wód rzeki Odry wywierają różne źródła zanieczyszczeń, usytuowane na terenie województw ościennych, województwa opolskiego i dolnośląskiego oraz Czech.

W ostatnim ćwierćwieczu - wskutek likwidacji i restrukturyzacji przemysłu - nastąpiło zmniejszenie ilości ścieków przemysłowych i ograniczenie odprowadzania nieoczyszczonych ścieków komunalnych do rzek, poprzez budowę nowoczesnych, wysokosprawnych oczyszczalni ścieków oraz modernizację oczyszczalni istniejących.

Większe znaczenie dla jakości wód mniejszych rzek i cieków zaczęły mieć ścieki powstające na terenach wiejskich, gdzie występuje jeszcze znaczna dysproporcja pomiędzy zakresem systemów wodociągowych i kanalizacyjnych.

W 2011 r. 89,6% ludności województwa lubuskiego korzystało z sieci wodociągowej: w miastach - 95,9%, na wsiach - 78,8%. Z sieci kanalizacyjnej korzystało w 2011 r. 64,4% ludności, w miastach - 88,1%, a na wsiach tylko 23,2%. Liczba ludności województwa lubuskiego korzystającej z oczyszczalni ścieków w 2011 roku wynosiła 68% ogółu (w Polsce - 65,7%), przy czym obserwuje się tu duże dysproporcje między miastami (90,4%) i wsiami (29,3%) oraz zróżnicowanie pomiędzy powiatami.

W województwie lubuskim, na koniec 2011 roku wśród komunalnych oczyszczalni ścieków dominowały oczyszczalnie mechaniczno-biologiczne (73), w tym 29 z podwyższonym usuwaniem związków biogennych. Zasadniczą przyczyną wzrostu liczby osób korzystających z oczyszczalni mechaniczno-biologicznych jest nie tylko budowa nowych obiektów, czy modernizacja oczyszczalni już istniejących, lecz budowa zbiorczych systemów ściekowych obejmujących swym zasięgiem również wsie. Jest to m.in. efektem realizacji Krajowego Programu Oczyszczania Ścieków Komunalnych.

Przykładem pozytywnych zmian stanu czystości wód w minionym 20-leciu są zmiany jakości wód Kanału Łacza i Zimnego Potoku, które przed uruchomieniem oczyszczalni ścieków dla Zielonej Góry w Łęczycy w 1998 r. były praktycznie otwartymi kanałami ściekowymi. Po uruchomieniu oczyszczalni w ciągu paru lat większość wskaźników ich zanieczyszczenia mieściła się już w I i II klasie czystości.

Badania przeprowadzone przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska (WIOŚ)

w Zielonej Górze w 1997 roku wykazały, że wody wyżej wspomnianych cieków nie odpowiadały normom pod względem wskaźników fizykochemicznych, hydrobiologicznych i bakteriologicznych; były to wody pozaklasowe.

Badania w latach 1999-2000 wykazały wyraźną poprawę jakości wód Kanału Łącza i Zimnego Potoku pod względem fizyko-chemicznym. Nadal nie odpowiadały normom, ale stwierdzono znaczne zmniejszenie wskaźników zanieczyszczenia wód, a w szczególności obniżenie stężeń zanieczyszczeń organicznych do poziomu I-II klasy czystości. W Zimnym Potoku widoczne było również obniżenie zawartości tzw. substancji biogenych (z wyjątkiem azotu azotynowego), stanowiących przyczynę nadmiernego rozwoju roślinności wodnej i masowego rozwoju glonów (tzw. „zakwitów” wody). Na poprawę jakości wód Kanału Łącza i Zimnego Potoku wskazywały również wskaźniki hydrobiologiczne.

Jedynie zły stan sanitarny obu rzek nie uległ istotnej poprawie.

W 2002 roku stwierdzono zmniejszenie zanieczyszczenia wód w zakresie zawiesiny ogólnej (I klasa czystości) oraz pod względem bakteriologicznym. Niewielkiemu obniżeniu uległa także zawartość fosforu ogólnego. W 2003 roku stwierdzono dalszą poprawę jakości wód Kanału Łącza powyżej Czerwieńska (przejście z III do II klasy czystości). Poniżej Czerwieńska stan Kanału nie uległ istotnej zmianie. Stwierdzono poprawę BZT₅ (przejście z II do I klasy) oraz fosforu ogólnego, natomiast wysokie stężenia azotu azotynowego oraz pogorszenie stanu sanitarnego decydowały o pozaklasowym charakterze cieku.

W 2009r. WIOŚ w Zielonej Górze przeprowadził kolejne badania.

Ocena Zimnego Potoku badanego powyżej ujścia Łączy (m. Wysokie) wykonana wg nowej metodyki była następująca:

- 1) elementy fizyko-chemiczne – poniżej stanu dobrego,
- 2) elementy biologiczne – klasa II,
- 3) stan (potencjał) ekologiczny – umiarkowany.

Ocena Kanału Łącza badanego przy ujściu do Zimnego Potoku była następująca:

- 1) elementy fizyko-chemiczne – poniżej stanu dobrego,
- 2) elementy biologiczne – klasa III,
- 3) stan (potencjał) ekologiczny – umiarkowany.

Zdaniem większości ankietowanych mieszkańców gminy Czerwieńsk czystość wód w ciekach i zbiornikach wód powierzchniowych na obszarze ich gminy nie budzi istotnych zastrzeżeń. Uważają, że wody cieków lub zbiorników powierzchniowych nadają się do wykorzystania dla celów gospodarczych (np. polewanie zieleni, dróg i placów), do wędkowania lub do nawadniania gruntów. Większej uwagi ze strony władz wymaga stan czystości Zimnego Potoku, który jest permanentnie zanieczyszczany.

Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze prowadzi od wielu lat badania stanu czystości rzek województwa lubuskiego, według programu Państwowego Monitoringu Środowiska. Zakres i częstotliwość badań oraz metodyka oceny jakości wód nie ulegały w latach 1992 – 2002 istotnym zmianom.

Wody rzeki Bóbr zaliczały się do pozaklasowych, nie spełniających norm ze względu na bardzo wysokie stężenia związków azotu i fosforu. Szczególnie w latach 1992-1994 zawartość fosforu ogólnego w wodach Bobru kwalifikowała rzekę do pozaklasowych. Spowodowane to było przede wszystkim zrzutem nieoczyszczonych ścieków z Zakładów Chemicznych „WIZÓW” koło Bolesławca.

W zakresie zawartości zanieczyszczeń organicznych wody Bobru odpowiadały I klasie czystości na całym badanym odcinku do roku 1994, po tym czasie zawartość BZT₅ oraz ChZT-Cr stopniowo rosła i już w 1997 roku BZT₅ w punkcie pomiarowym powyżej Leszna Górnego przeszła do klasy II. Od 1998 stężenie ChZT-Cr zaczęło spadać i to pozwoliło zaliczyć wody rzeki Bóbr do I klasy czystości.

Zawiesina ogólna w badanym 11-leciu mieściła się w I klasie czystości, tylko w 1997 roku stwierdzono wzrost zawiesiny w wodach Bobru w stosunku do lat poprzednich. Zmiany te należy przypisać powodzi.

Badania bakteriologiczne wykazały ponadnormatywne zanieczyszczenie wód rzeki Bóbr pod względem sanitarnym na całym badanym odcinku. Od roku 1999 widać znaczną poprawę, wskaźnik miana coli pozwolił zakwalifikować wody rzeki Bóbr do III klasy czystości.

Wody rzeki Bóbr w latach 1992-2002 nie odpowiadały normom czystości. O ich deklasyfikacji decydowały wysokie stężenia fosforu ogólnego oraz zły stan sanitarny.

Blisko 28 % badanych mieszkańców gminy Dąbie ma zastrzeżenia odnośnie czystości wód w ciekach. Dotyczą one najczęściej zanieczyszczenia rowów ściekami. Zastrzeżenia budzi barwa i mętność wody, nieprzyjemny ściekowy zapach, nadmierna ilość zawiesiny oraz nadmiernie rozwinięta roślinność wodna.

WIOŚ kontrolował tzw. odcinek wewnętrzny Odry, na którym znajdowały się cztery punkty pomiarowo-kontrolne. W 1992 r. we wszystkich 4 kontrolowanych przekrojach pomiarowo-kontrolnych na Odrze w granicach woj. lubuskiego stwierdzono miarodajne stężenia wielu wskaźników zanieczyszczeń na poziomie ponadnormatywnym.

Od roku 1992 sukcesywnie zmniejszała się zawartość substancji rozpuszczonych do poziomu II klasy. Zauważyć można znaczący spadek zawartości chlorków w Odrze: w 1993 r. - II klasa czystości, a od 1994 - I klasa. Zawartość zawiesiny ogólnej w badanym 11-leciu odpowiadała II klasie na całym wewnętrznym odcinku rzeki Odry. Pod względem obciążenia związkami biogennymi nie odpowiadał normom odcinek rzeki w rejonie Nowej Soli - z uwagi na wysokie stężenie fosforu ogólnego. W pozostałych przekrojach stężenie fosforu ogólnego odpowiadało III klasie. Rok po powodzi 1997 r. zawartość biogenów gwałtownie zmalała do II klasy - taki stan utrzymał się do roku 2002. Zawartość azotu ogólnego w Odrze wewnętrznej z roku na rok malała. Do 1997 r. odpowiadała II klasie czystości, po powodzi zmalała – kwalifikując wody do I klasy. Badania wykonane w latach 1992-2002 na wewnętrznym odcinku Odry wykazały ponadnormatywne zanieczyszczenie wód Odry pod względem bakteriologicznym, najczęściej w przekroju poniżej wylotu ścieków z Nowej Soli. Taki stan utrzymywał się do roku 1999, po tym czasie nastąpiła znaczna poprawa jakości

Odry pod względem sanitarnym. Już w 2000 wskaźnik bakteriologiczny pozwalał zakwalifikować rzekę do III klasy czystości i stan ten utrzymał się do 2002 roku.

Istotna poprawa jakości wód rzecznych obserwowana od połowy lat 90-tych XX wieku była wynikiem konsekwentnej polityki w zakresie ochrony wód i zdecydowanego ograniczenia ilości nieoczyszczonych ścieków przemysłowych i komunalnych odprowadzanych do wód. Poprawa jakości wód była także efektem wielu zrealizowanych inwestycji w zakresie budowy nowoczesnych składowisk odpadów, oczyszczalni ścieków i systemów kanalizacyjnych.

Wskaźniki bakteriologiczne i biogenne Odry i Bobru kwalifikowały się do III klasy czystości lub do wód ponadnormatywnych. Wody Odry i Bobru wykazują ponadnormatywne zanieczyszczenie głównie w początkowych przekrojach pomiarowo-kontrolnych, po przekroczeniu granicy województwa lubuskiego. Zanieczyszczenia te pochodzą ze źródeł zlokalizowanych w sąsiednich województwach, województw bardziej odległych oraz ze źródeł położonych poza granicami kraju.

Przeprowadzona wg kryterium wskaźników obligatoryjnych analiza wyników badań głównych lubuskich rzek z lat 1992-2003 (w okresie obowiązywania jednolitej klasyfikacji rzek) wskazuje na korzystną tendencję zmian jakości wód. Nastąpiło zmniejszenie zanieczyszczenia tych wód substancjami pochodzenia organicznego i mineralnego. W wielu przypadkach stwierdzono poprawę jakości wód o kilka klas. Stwierdzona tendencja poprawy jakości wód (wg kryterium wskaźników obligatoryjnych) ulega zachwianiu w przypadku Odry, do której - w jej górnym biegu - dokonywane były „zrzuty” wód kopalnianych, powodujące nadmierne zasolenie niemal na całej długości rzeki. Istotnym problemem dla jakości wód rzecznych są - oprócz punktowych zrzutów ścieków - przestrzenne źródła zanieczyszczeń, takie jak opady atmosferyczne czy spływy powierzchniowe. Stanowią one źródło substancji biogennych odpowiedzialnych za eutrofizację wód, co przejawia się m.in. ponadnormatywnymi stężeniami chlorofilu „a”. Problem stanowiły również nadmierne zanieczyszczenie bakteriologiczne wód rzek, spowodowane odprowadzaniem nieoczyszczonych bądź też niedostatecznie oczyszczonych ścieków. W tym zakresie następują również korzystne zmiany. W ostatnich latach zanieczyszczenie bakteriologiczne wód na niektórych odcinkach lubuskich rzek (także Odry) kształtowało się na poziomie III klasy czystości, podczas gdy wcześniej rzeki te oznaczano jako pozaklasowe.

Podjęmowane na terenie województwa lubuskiego działania inwestycyjne związane z porządkowaniem gospodarki wodno-ściekowej przynoszą także efekty w skali lokalnej. Nastąpiła poprawa stanu czystości kilku mniejszych rzek, stanowiących odbiorniki ścieków komunalnych.

W 2008 r. przeprowadzono pierwszą ocenę stanu wód rzek - na podstawie wyników badań monitoringowych wykonanych w 2007 r. - zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 20 sierpnia 2008 r. w sprawie klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych (Dz. U. nr 162 poz. 1008). Zgodnie z ww. rozporządzeniem w pierwszym etapie dokonano oceny stanu/potencjału ekologicznego jednolitych części wód (jcw),

polegającej na sklasyfikowaniu elementów biologicznych oceny jakości wód oraz wspierających tę ocenę wskaźników fizykochemicznych. Stan ekologiczny naturalnych jcw na terenie województwa lubuskiego był zróżnicowany i kształtował się między stanem słabym a stanem dobrym, przy czym dominował stan ekologiczny umiarkowany. Potencjał ekologiczny, wyznaczany dla sztucznych i silnie zmienionych części wód, w tym Odry i Bobru, utrzymywał się na umiarkowanym poziomie, podobnie jak stan ekologiczny.

Ocena stanu chemicznego dokonana na podstawie analizy wskaźników charakteryzujących występowanie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, w tym tzw. substancji priorytetowych (między innymi: niektóre metale ciężkie, tj. kadm, nikiel, ołów i rtęć oraz wielopierścieniowe węglowodory aromatyczne) wskazywała na dobry stan chemiczny na niektórych odcinkach Bobru, jednakże na przeważającej długości Bobru i na całym odcinku wewnętrznym Odry był to stan nie osiągający dobrego.

Ogólny stan jednolitych części wód rzek, uwzględniający wyniki klasyfikacji stanu lub potencjału ekologicznego oraz wyniki klasyfikacji stanu chemicznego, jest zły - nieomal na całym obszarze województwa, w tym na całej długości Bobru i Odry wewnętrznej.

W latach 2004-2008 średnie roczne stężenia zanieczyszczeń organicznych wyrażonych w BZT₅ (biochemiczne zapotrzebowanie tlenu), w punktach pomiarowo-kontrolnych usytuowanych na zamknięciu zlewni głównych rzek, kształtowały się na poziomie I lub II klasy jakości wód powierzchniowych, tj. poniżej 6 mg O₂/dm³. Bóbr przy ujściu do Odry miał BZT₅ w granicach 3,2-3,8 mg O₂/dm³ a Odra w Kostrzynie – 2,7-3,8 mg O₂/dm³.

Podobnie stężenia azotu ogólnego nie przekraczały wartości granicznej dla II klasy, tj. 10 mg N/dm³ (Bóbr przy ujściu do Odry – 0,8-3,1 mg N/dm³, Odra w Kostrzynie – 2,7-2,9 mg N/dm³).

Stężenia fosforu ogólnego kształtowały się na poziomie I i II klasy czystości (0,2 i 0,4 mg P/dm³), tylko w jednym przypadku przekraczając wartość graniczną dla II klasy (Bóbr przy ujściu do Odry – 0,12-0,19 mg P/dm³, Odra w Kostrzynie – 0,12-0,2 mg P/dm³).

Stężenia kadmu kształtowały się na poziomie znacznie poniżej wartości granicznych, określonych w zależności od twardości wody tj. w przedziale ≤ 0,00045-0,0015 mg Cd/dm³ (Bóbr przy ujściu do Odry – 0,00005-0,00028 mg/dm³, Odra w Kostrzynie – 0,0001-0,0002 mg Cd/dm³).

Średnie roczne stężenia niklu w nie przekraczały wartości granicznej określonej dla wód rzecznych, tj. 0,02 mg Ni/dm³ (Bóbr przy ujściu do Odry – 0,004-0,0058 mg Ni/dm³, Odra w Kostrzynie – 0,002-0,004 mg Ni/dm³).

Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych na obszarze województwa lubuskiego badanych w 2013 r. z uwzględnieniem dziedziczenia ocen z lat 2010-2012 potwierdziła utrzymywanie się stanu wód z lat wcześniejszych. Wyniki oceny pokazuje tabela 1.70

Tabela 1.70. Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych płynących na Obszarze Funkcjonalnym, badanych przez WIOŚ w Zielonej Górze w 2013 r.

Nazwa punktu pomiarowo-kontrolnego	Klasa elementów		Stan/potencjał ekologiczny	Stan chemiczny	Stan jednolitej części wód
	biologicznych	fizykochemicznych			
Odra – od Czarnej Strugi do Nysy Łużyckiej; m. Połęcko	III	II	umiarkowany	PSD_sr	zły
Obrzyca – od Ciekącej do ujścia z jez. Rudno; CUW Sadowa	III	II	umiarkowany	PSD_sr	zły
Bóbr – od Kanału Dychowskiego do zbiornika Raduszec; m. Prądocinek	II	II	dobry	brak danych	
Bóbr – od zbiornika Raduszec do ujścia do Odry; m. Stary Raduszec	III	II	umiarkowany	PSD_sr	zły
Kosierska Młynówka – m. Brzeźnica	II	II	dobry	brak danych	
Zimny Potok – od źródła do Kanału Łacza; m. Wysokie	II	II	dobry	dobry	dobry
Zimny Potok – od Kanału Łacza do ujścia do Odry; na północ od m. Ciemnice	II	II	dobry	brak danych	
Kanał Łacza – ujście do Zimnego Potoku; na południe od m. Dobrzęcin	III	II	umiarkowany	brak danych	zły
Sulechówka; ujście do Odry	II	PSD	umiarkowany	brak danych	zły
Jabłonna – ujście do Odry; m. Laskowo	II	PSD	umiarkowany	brak danych	zły
Kanał Pomorski – ujście do Odry; m. Brody	III	II	umiarkowany	brak danych	zły
Ołobok – od zal. Skąpe do ujścia do Odry; m. Bródki	I	II	dobry	brak danych	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WOIS Zielona Góra

Tabela 1.71. Objasnienia do tabeli 1.70

Stan elementów biologicznych		Stan / potencjał ekologiczny	Stan elementów fizykochemicznych		Stan chemiczny		
Klasa	Ocena	Ocena	Klasa	Ocena	Klasa	Ocena	
I	bardzo dobry	maksymalny	I	bardzo dobry	dobry	dobry	
II	dobry	dobry	II	dobry	PSD_sr	poniżej stanu dobrego	przekroczone stężenia średnioroczne
III	umiarkowany	umiarkowany	PSD	poniżej stanu dobrego	PSD_maks		przekroczone stężenia maksymalne
IV	slaby	slaby	-	-	PSD		przekroczone stężenia średnioroczne i maksymalne
V	zły	zły	-	-	-	-	-

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WOIS Zielona Góra

Stojące wody powierzchniowe na obszarze funkcjonalnym

Obszar Funkcjonalny jest ubogi pod względem występowania jezior i zbiorników wód stojących. Największe znaczenie turystyczno-rekreacyjne ma Jezioro Wielkie w Gminie

Dąbie, o powierzchni zaledwie 35,2 ha. Mimo to znaczna część mniejszych jezior, zbiorników i stawów wykorzystywana jest przez okoliczną ludność do celów kąpielowych oraz do wędkowania. Jezioro Wielkie było badane przez WIOŚ w Zielonej Górze jedynie w 1995 roku i klasyfikowało się do II kategorii podatności na degradację. Pod względem bakteriologicznym sklasyfikowano je w I klasie czystości, a pod względem fizyczno-chemicznym w II klasie. Ogółem stan czystości wód odpowiadał II klasie czystości.

Blisko 1/3 badanych mieszkańców ma zastrzeżenia odnośnie czystości wód w zbiornikach wód powierzchniowych. Dotyczą one najczęściej zanieczyszczenia stawów ściekami bytowo-gospodarczymi. Zastrzeżenia budzi m.in. barwa i mętność wody, nieprzyjemny ściekowy zapach oraz nadmiernie rozwinięta roślinność wodna. Mimo tego, większość ankietowanych mieszkańców twierdzi, że wody zbiorników powierzchniowych nadają się do wykorzystania do celów gospodarczych. Badani mieszkańcy gminy oczekują jednak poprawy stanu stojących wód powierzchniowych (stawów, oczek wodnych) na terenie gminy.

Wody podziemne na obszarze funkcjonalnym

Na terenie gminy Czerwieńsk znajdują się dwa Główne Zbiorniki Wód Podziemnych:

- nr 148 „Sandr rzeki Pliszki”
- nr 150 „Pradolina Warszawa-Berlin (Koło-Odra)”.

Gmina zaopatruje się w wodę z pięciu lokalnych źródeł, o różnym stopniu wydajności, zlokalizowanych w Czerwińsku (4 studnie), Sudole (2 studnie), Płotach (2 studnie), Nietkowie (2 studnie) oraz Nietkowicach (1 studnia). W miejscowościach: Sudół, Nietków i Nietkowie zlokalizowane są dodatkowo stacje uzdatniania wody. W stacjach w Sudole i Nietkowie przeprowadza się odżelaznianie i odmanganianie wody, natomiast w Nietkowicach – napowietrzanie.

Powszechnie wykorzystywane do zaopatrzenia w wodę jest piętro wód czwartorzędowych, tylko sporadycznie - piętro wód trzeciorzędowych. Na ogólną liczbę 509 wykonanych ujęć, tylko trzy ujęcia dotyczą wód poziomu mioceńskiego. Czynne ujęcia stanowią tylko 16,3% wykonanych ujęć, zaś ich pobór wody wynosi 24 306,1 m³/d⁴⁸

Wody gruntowe w gminie Dąbie tworzą trwałą warstwę wodonośną, zasilaną bezpośrednio z powierzchni ziemi przez infiltrujące opady atmosferyczne. Wody gruntowe dolin Odry i Bobru występują płytko, na głębokości 1-2 m ppt, a zaleganie ich zwierciadła uzależnione jest od wahań poziomu wody w wymienionych rzekach. Znacznym wahaniom uzależnionym od aktualnych warunków atmosferycznych ulegają wody gruntowe występujące w dolinkach bocznych, misach niższych poziomów i zagłębieniach bezodpływowych. Występują na ogół na głębokości mniejszej niż 1-2 m ppt.

⁴⁸ Ekofizjografia dla Zielonogórskiego Obszaru Funkcjonalnego – gmina Czerwieńsk – Etap I.

Wody gruntowe wysoczyzny pokrytej piaskami fluwiglacjalnymi stanowią ciągły poziom. Charakteryzują się zróżnicowanymi głębokościami występowania i wahaniami zwierciadła wody. W utworach gliniastych na powierzchni wysoczyzny wody gruntowe występują w postaci sączeń śródglinnych. Nie występują w glinach o jednolitej konsystencji.

Użytkowe poziomy wodonośne występują lokalnie. Głównym poziomem użytkowym na terenie gminy Dąbie jest czwartorzęd (plejstocen). Mniejsze znaczenie ma trzeciorzęd, występujący lokalnie w rejonie Kosierza.

Północno - wschodni fragment gminy położony jest na obszarze głównego zbiornika wód podziemnych: *nr 149 sandr Krosno Odrz. – Gubin*.

W 1990 r. zbiornik uznano za obszar najwyższej ochrony.

Zbiorniki wód podziemnych w gminie Sulechów przeważnie usytuowane są w synklinach glacictektonicznych, wypełnionych osadami zwirowo – piaszczystymi. Pierwszy poziom wodonośny występuje w dolinie rzeki Odry, na obszarze terasy zalewowej oraz na obszarze terasy nadzalewowej. Poziomy te uzależnione są od poziomów wody w rzece. W południowo – zachodniej części gminy Sulechów – na terenie Pradoliny Warszawa- Berlin występuje zbiornik wód podziemnych *GZWP 150*. Zbiornik ten gromadzi wody z czwartorzędowych utworów i posiada status wysokiej i najwyższej ochrony (OWO, ONO).

Zasoby eksploatacyjne wód podziemnych **na obszarze województwa lubuskiego** w roku 2011 stanowiły około 4,7% zasobów eksploatacyjnych wód podziemnych całego kraju.

Stan ten utrzymuje się na podobnym poziomie od wielu lat. Największą część zasobów wód podziemnych woj. lubuskiego stanowią wody piętra czwartorzędowego (ok. 93%), wody trzeciorzędowe stanowią tylko 7% zasobów (wg GUS).

Pobór wód podziemnych na potrzeby produkcyjne gospodarki narodowej i ludności w woj. lubuskim w 2011 roku stanowił według danych GUS 6,5%, natomiast na cele zaopatrzenia sieci wodociągowych 47,5%.

Na podstawie „Dokumentacji zasobów dyspozycyjnych międzyrzecza Odry i Bobru w tym GZWP 149 i 301” Tom I [Przedsiębiorstwo Geologiczne Proxima, Wrocław 2001] dla obszaru gmin Zielonogórskiego Obszaru Funkcjonalnego w tabeli 1.72 zostały przedstawione zasoby dyspozycyjne i odnawialne dla dwóch gmin obszaru funkcjonalnego gmin nadodrzańskich.

Tabela 1.72 Zasoby wód podziemnych dyspozycyjne, odnawialne i możliwe do wykorzystania

Nazwa gminy	Zasób dyspozycyjny [m ³ /d]	Zasób odnawialny [m ³ /d]	Pobór wód [m ³ /d]	Zasób możliwy do wykorzystania [m ³ /d]
Gmina Czerwieńsk	28619,92	40885,60	5175	23444,92
Gmina Sulechów	34460,72	49229,60	2640	31820,72

Źródło: Dokumentacja zasobów dyspozycyjnych międzyrzecza Odry i Bobru w tym GZWP 149 i 301” Tom I Przedsiębiorstwo Geologiczne Proxima, Wrocław 2001

W latach 2011-2012 badania wód podziemnych w woj. lubuskim wykonał Państwowy Instytut Geologiczny na zlecenie Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Monitoring obejmował badanie jakości wód podziemnych raz, bądź dwa razy w ciągu roku. W roku 2011 sieć pomiarowa obejmowała 27 punktów pomiarowych, w tym na obszarze powiatu krośnieńskiego – 2 punkty. W roku 2012 sieć obejmowała 54 punkty pomiarowe, w tym na obszarze powiatów: krośnieńskiego – 10 punktów, zielonogórskiego – 4 punkty. Dla wszystkich punktów pobory przeprowadzono raz w roku. Zarówno w roku 2011, jak i w 2012, na obszarze województwa lubuskiego nie stwierdzono wód bardzo dobrej jakości (klasa I). W roku 2011 wody dobrej jakości (klasa II) występowały w 2 punktach, a w 17 punktach stwierdzono zadowalającą jakość wód (klasa III). W roku 2012 wody o dobrej jakości (klasa II) stwierdzono w 5 punktach, a w 35 punktach stwierdzono wody o zadowalającej jakości (klasa III). W latach 2011-2012 największy udział miały wody III klasy (zadowalającej jakości): w 2011 r. - 63%, w 2012 r. - 64,8%.

W utworach ujmujących wody o niskiej jakości uwidacznia się szczególnie wpływ czynników antropogenicznych: nieuregulowana gospodarka wodna, oddziaływanie rolnictwa. Powoduje to konieczność uzdatniania wody pobieranej z piętra czwartorzędowego i górnych poziomów piętra trzeciorzędowego, co stanowi problem ogólnopolski.

1.7.2 Stan czystości gleb

Gleby województwa lubuskiego są utworami o zróżnicowanej genezie. Dominują piaski różnej granulacji, pochodzenia wodnolodowcowego, występujące na obszarze całego województwa. Liczne są również gliny morenowe, o różnej zawartości piasku, rzadziej występują mułki i ropy pylaste, ropy, pyły szare, gytie i kredy jeziorne oraz torfy. Gleby wykształcone głównie z piasków są ubogie i silnie wodoprzepuszczalne. Gleby wytworzone z materiałów zwięźlejszych, zalegają z kolei na ogół na obszarach o niekorzystnej rzeźbie terenu (pofałdowane moreny). Część spośród zwięźlejszych utworów glebowych powstało również w bezpośrednim sąsiedztwie cieków wodnych, jako mady rzeczne.

W powierzchni gruntów ornych województwa lubuskiego dominują gleby V i VI klasy bonitacyjnej (słabe i najslabsze), zajmujące 44,1 % ich ogólnej powierzchni. Gleby średnie i średniosłabe (klasy IVa i IVb) stanowią 36,4 %, gleby dobre i średnio dobre (klasy IIIa i IIIb) - 18,3 %, gleby bardzo dobre (klasa II) - 0,4 %.

Gleby orne najlepszej - I klasy bonitacyjnej na terenie województwa lubuskiego nie występują. Pozostałe 0,8 % powierzchni to grunty klasy VIz - pod zalesienia.

Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa w Puławach opracował podział gleb na kompleksy przydatności rolniczej tj. zespoły gleb, które wykazują zbliżone właściwości rolnicze i mogą być podobnie użytkowane. W oparciu o określone kryteria wydzielono 14 kompleksów przydatności rolniczej gruntów ornych, z czego w województwie lubuskim rozróżnia się 9 z nich, a na Obszarze Funkcjonalnym i w jego sąsiedztwie występuje większość tego rodzaju kompleksów.

Niektóre z nich to:

- gleby kompleksu pszennego wadliwego – spotykane we wszystkich gminach Obszaru Funkcjonalnego oraz w małych konturach, rozrzuconych przeważnie w strefach moren czołowych i na krawędzi pradoliny Odry; ze względu na wrażliwość gleb na suszę dobór roślin jest ograniczony,
- kompleks żytni bardzo dobry – występujący częściej w gminie Sulechów, a sporadycznie w gminach Czerwieńsk i Dąbie, przydatny do uprawy niemalże wszystkich roślin; przy gospodarce ekstensywnej najlepsze plony uzyskuje się z produkcji ziemniaków i żyta,
- kompleks żytni słaby - występujący m.in. w gminie Sulechów, gleby na ogół zawodne w produkcji rolnej,
- kompleks zbożowo-pastewny mocny - większe powierzchnie spotykane m.in. w gminie Czerwieńsk- gleby okresowo za mokre, o znacznej zawartości próchnicy i przyswajalnych składników pokarmowych.

Na Obszarze Funkcjonalnym występuje większość kompleksów glebowych wg klasyfikacji IUNG Puławy, przy czym dominujące są kompleksy pszenne i żytnie - od dobrych do słabych.

Badania prób glebowych z różnych rejonów województwa lubuskiego prowadzi systematycznie Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza (OSChR) w Gorzowie Wlkp. Wyniki badań odczynu gleb przeprowadzone w latach 1998-2001 wykazały, że aż 86 % stanowią gleby bardzo kwaśne, kwaśne i lekko kwaśne. Zachodzi zatem konieczność wapnowania tych gleb.

Badania zawartości przyswajalnego fosforu przeprowadzone przez OSCh-R w Gorzowie Wlkp. w 2005 r. wykazały, że bardzo niską i niską zawartością charakteryzuje się 24% gleb, średnią - 29%, a wysoką i bardzo wysoką - 47%.

Nieco gorzej przedstawia się zasobność gleb w województwie w przyswajalny potas. Zawartość bardzo niska i niska potasu występuje w 36% badanych gleb, 27% ma zasobność średnią, a wysoką i bardzo wysoką - 37%. Gleby Obszaru Funkcjonalnego nie należą do najbardziej ubogich w fosfor.

Udział gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości magnezu nie przekracza obecnie 30% użytków rolnych objętych badaniami OSCh-R w Gorzowie Wlkp. Gleby o bardzo wysokiej zawartości magnezu stanowią 25% ogółu, wysokiej - 18%, a średniej - 27%.

Wyniki badań zawartości azotu mineralnego w okresie wiosennym w 2005 r. wykazały, że gleby bardzo lekkie, lekkie i ciężkie znalazły się w klasie zawartości średniej, natomiast gleby średnie - w klasie niskiej. Azot w okresie wiosennym nie stwarza zagrożenia dla wód gruntowych, ponieważ pobierany jest przez rośliny. W okresie jesiennym największą zawartość azotu azotanowego wykryto w glebach bardzo lekkich, lekkich i ciężkich, średnią - w glebach średnich, a bardzo wysoką - w glebach ciężkich.

Zawartość ołowiu w glebach województwa jest niska, a jej średnie stężenie wynosiło 11,25mg/kg. Przekroczenia dopuszczalnych zawartości stwierdzono m.in. w próbkach z terenu gmin: Bobrowice, Krosno Odrzańskie i Świebodzin.

Średnia zawartość niklu wynosiła 6,0mg/kg, przy maksymalnej wartości 13,2mg/kg na terenie gminy Trzebiechów. Przekroczenia zawartości granicznych niklu stwierdzono w próbkach pobranych na terenie 44 gmin (ponad połowa gmin lubuskich).

Pod względem zawartości siarki największy udział w województwie - 42,19%, miały gleby o niskiej zawartości. Gleby skażone siarką stanowiły 12,27% ogółu, przy czym ich największy udział stwierdzono na terenie gmin: Deszczno, Lubniewice, Szlichtyngowa, Tuplice i Żary.

Wrocławski oddział IMGW prowadzi na obszarze województwa lubuskiego monitoring chemizmu opadów atmosferycznych i ocenę depozycji zanieczyszczeń do podłoża. Ma on na celu określenie rozkładu ładunków zanieczyszczeń wprowadzanych z mokrym opadem do podłoża, w ujęciu czasowym i przestrzennym.

W 2011r. sieć pomiarowo-kontrolna monitoringu w woj. lubuskim obejmowała 2 stacje synoptyczne IMGW, w Zielonej Górze i Gorzowie Wlkp. oraz 10 posterunków pomiaru wysokości opadu. Próbkami opadów analizowane są pod kątem zawartych w nich związków kwasotwórczych, biogennych i metali (w tym metali ciężkich), tj. chlorków, siarczanów, azotynów i azotanów, azotu amonowego, azotu ogólnego, fosforu ogólnego, potasu, sodu, wapnia, magnezu, cynku, miedzi, żelaza, ołowiu, kadmu, niklu, chromu i manganu. Kontrolowany jest też odczyn (pH).

W województwie lubuskim analizy fizykochemiczne opadów wykonuje akredytowane laboratorium WIOŚ w Zielonej Górze.

Wniesiony wraz z opadami w 2011 roku ładunek siarczanów, w porównaniu do średniego z lat 1999-2010, zmalał o 23,7%, ładunek chlorków - o 17,1%, azotynów i azotanów - o 27,0%, azotu amonowego - o 17,2%, azotu ogólnego - o 25,5%, sodu - o 8,1%, potasu - o 12,4%, wapnia - o 7,1%, magnezu - o 35,6%, cynku - o 49,4%, żelaza - o 41,6%, ołowiu - o 64,8%, kadmu - o 46,3%, chromu - o 18,5%, manganu - o 34,2% oraz wolnych jonów wodorowych - o 62,9%. Wystąpił natomiast wzrost depozycji: fosforu ogólnego - o 27,1%, miedzi - o 85,7% i niklu - o 48,7%.

Ocena wyników badań monitoringowych chemizmu opadów atmosferycznych i depozycji zanieczyszczeń do podłoża wykazała, że depozycja roczna analizowanych substancji wprowadzonych wraz z opadami na obszar województwa lubuskiego w 2011 r., dla większości składników była niższa od średniej z lat 1999-2010, przy średniorocznej sumie wysokości opadów niższej o 2,4%.

Roczny sumaryczny ładunek jednostkowy badanych substancji zdeponowany na obszar województwa lubuskiego w 2011 r. wyniósł 38,9 kg/ha i był mniejszy niż średni dla całego obszaru Polski o 19,3%, przy średniorocznej sumie wysokości opadów niższej o 197 mm. W porównaniu z rokiem ubiegłym stwierdzono spadek ilości „kwaśnych deszczów” o 16,4%, a w wieloletniu 2001-2010 ich ilość kształtowała się na poziomie 58%.

Wprowadzany depozyt zanieczyszczeń atmosferycznych na obszar województwa lubuskiego, jaki został zaobserwowany w latach 1999-2011, stanowi znaczące źródło zanieczyszczeń powierzchni terenów.

Na podstawie dostępnych opracowań zawierających wyniki badań monitoringowych w województwie lubuskim w 2011 i 2013 roku, wykonanych przez IMGW Oddział we Wrocławiu, zestawiono w tabeli 1.73 ładunki jednostkowe wprowadzane w latach 2011 i 2013 z opadami mokrymi na obszar woj. lubuskiego oraz powiatów zielonogórskiego i krośnieńskiego

Tabela 1.73 Ładunki jednostkowe wprowadzane w latach 2011 i 2013 z opadami mokrymi na obszar woj. lubuskiego oraz powiatów zielonogórskiego i krośnieńskiego

Lp.	Wskaźniki	Ładunki jednostkowe w roku							
		2011 r.				2013 r.			
		woj. lubuskie		powiat		woj. lubuskie		powiat	
	średni	max	zielono-górskim	krośnieńskim	średni	max	zielono-górski	krośnieński	
1	Siarczany [SO ₄ ⁻²]	12,29	14,99	13,10-13,99	9,77-12,25	12,72	30,68	11,17	12,68
2	Chlorki [Cl ⁻]	5,62	6,82	5,62-6,22	4,52-5,61	5,56	12,49	4,12	6,06
3	Azotyny + azotany [N _{NO₂⁻ + NO₃⁻]}	2,59	2,83	2,62-2,71	2,51-2,61	3,08	5,74	3,01	2,87
4	Azot amonowy [N _{NH₄⁺]}	4,25	4,47	4,40-4,47	4,00-4,22	4,62	5,71	4,78	4,01
5	Azot ogólny [N _{og.}]	10,00	10,81	10,36-10,81	9,67-9,98	10,49	18,16	10,06	9,39
6	Fosfor ogólny [P _{og.}]	0,375	0,437	0,334-0,359	0,334-0,359	0,291	0,529	0,212	0,275
7	Sód [Na]	3,17	4,85	2,55-3,44	1,96-2,54	2,86	4,84	2,13	2,90
8	Potas [K]	1,77	2,05	1,71-1,88	1,63-1,70	1,97	3,13	1,61	1,72
9	Wapń [Ca]	4,61	5,65	4,25-4,71	4,01-4,24	6,39	9,97	4,43	4,91
10	Magnez [Mg]	0,58	0,88	0,60-0,68	0,46-0,59	0,78	1,23	0,52	0,96
11	Cynk [Zn]	0,161	0,271	0,216-0,271	0,168-0,215	0,213	0,304	0,238	0,259
12	Miedź [Cu]	0,088	0,130	0,0685-0,0874	0,0591-0,0684	0,0534	0,1029	0,0494	0,049
13	Ołów [Pb]	0,006	0,0169	0,0052-0,0073	0,0041-0,0051	0,0090	0,0309	0,0077	0,0088
14	Kadm [Cd]	0,001	0,0012	0,00111-0,0012	0,0009-0,00101	0,00101	0,00231	0,00068	0,00141
15	Nikiel [Ni]	0,011	0,0131	0,0118-0,0123	0,0124-0,0131	0,0032	b.d.	0,0031	0,0041
16	Chrom [Cr]	0,002	0,0028	0,0022-0,0023	0,0021-0,0022	0,699	b.d.	0,0004	0,0006

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WOIS Zielona Góra

Analiza wyników zestawionych w tabeli wskazuje, że w odniesieniu do większości badanych wskaźników powiat krośnieński jest mniej obciążony od zielonogórskiego, a oba powiaty wykazują obciążenia na poziomie średnich w województwie.

1.7.3 Zanieczyszczenia powietrza

Obszar całego województwa lubuskiego objęty jest monitoringiem powietrza prowadzonym przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze. Gminy Czerwieńsk, Dąbie i Sulechów mieszczą się w jednej z trzech stref ustanowionych dla oceny

jakości powietrza - strefie lubuskiej. W historii ponad 20-letnich badań emisji zanieczyszczeń powietrza na obszarze obecnego woj. lubuskiego, na terenie gmin Obszaru Funkcjonalnego nigdy nie były zlokalizowane stałe stacje monitoringowe, jak również nie stacjonowała tu mobilna stacja pomiarowa.

Pomiary emisji zanieczyszczeń powietrza od wielu lat wykazują, że głównymi problemami w tym zakresie są wysokie stężenia pyłu zawieszonego drobnocząsteczkowego (PM10 i PM2,5) oraz zawartego w nim benzo(a)pirenu. Problem ten występuje na całym obszarze województwa lubuskiego, podobnie jak na terenie Polski oraz wielu krajów europejskich.

Roczna ocena jakości powietrza za 2010 rok wykonana przez WIOŚ w Zielonej Górze zawierała elementy wynikające z nowego podziału kraju na strefy oraz z Dyrektywy 2008/50/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 21 maja 2008 roku w sprawie jakości powietrza i czystszej powietrza dla Europy (CAFÉ).

Pod względem stężeń dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, kadmu, arsenu, niklu, ołowiu, benzenu i tlenku węgla, całą strefę lubuską, do której należą gminy obszaru funkcjonalnego zaliczono do klasy A.

Mierzony po raz pierwszy poziom pyłu zawieszonego PM 2,5 w strefie lubuskiej nie został przekroczony i strefę zaliczono również do klasy A.

Do klasy C zaliczono strefę ze względu na poziom pyłu zawieszonego PM10 i benzo(a)pirenu. Przypisanie całej strefie lubuskiej klasy C dla pyłu PM10 i benzo(a)pirenu nie oznacza, że przekroczenia występują na całym obszarze. Oznacza to, że na obszarze strefy są miejsca wymagające podjęcia działań na rzecz poprawy jakości powietrza (Program Ochrony Powietrza).

Strefa lubuska, na obszarze której znajdują się gminy Czerwieńsk, Dąbie i Sulechów w ocenie za 2010r. otrzymała klasę D2 ze względu na przekroczenia poziomu celu długoterminowego przez stężenia ozonu.

Dla stref w klasie D2 nie jest wymagane opracowanie programu ochrony powietrza. Działania wymagane w tym przypadku to ograniczenie emisji lotnych związków organicznych jako prekursorów ozonu, które to działania powinny być ujęte w wojewódzkich programach ochrony środowiska.

Ocena jakości powietrza na obszarze województwa lubuskiego dla SO₂, NO₂, NO_x, CO, C₆H₆, O₃, pyłu PM10 i PM2,5 oraz As, Cd, Ni, Pb i BaP przeprowadzona w 2014 roku, na podstawie badań emisji wykonanych w latach 2009 – 2013, zawiera wyniki klasyfikacji wszystkich stref województwa lubuskiego.

Z oceny tej wynika, że Strefa lubuska, w której mieszczą się m.in. gminy Czerwieńsk, Dąbie i Sulechów klasyfikowana jest następująco:

a) wg kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia, pod względem stężenia:

- dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenku węgla, benzenu – klasa 1,
- ozonu – klasa 3a,
- pyłu zawieszonego PM10 – klasa 3b,

- pyłu zawieszzonego PM_{2,5} –klasa 3a,
- arsenu – klasa 3b,
- kadmu, niklu, ołowiu –klasa 1,
- benzo(a)pirenu – wszystkie strefy zaliczono do klasy 3b,

b) wg kryteriów ustalonych ze względu na ochronę roślin, pod względem stężenia:

- dwutlenku siarki, tlenków azotu - klasa R1,
- ozonu - klasa R3b.

Pięcioletnia ocena jakości powietrza wykazała, że na obszarze województwa lubuskiego, w tym tzw. strefy lubuskiej, nie występują przekroczenia progów oszacowania większości badanych zanieczyszczeń gazowych. Wyjątek w tym zakresie stanowi ozon - na obszarze wszystkich trzech stref województwa stwierdzono przekroczenia górnego progu oszacowania. Wobec tego przewidziana jest kontynuacja pomiarów stężeń ozonu na wszystkich stacjach automatycznych monitoringu powietrza w woj. lubuskim, jak również pomiary stężeń prekursorów ozonu tj. tlenków azotu oraz dwutlenku siarki, czyli tych zanieczyszczeń, dla których - podobnie jak dla ozonu - ustalono poziomy alarmowe stężeń w powietrzu.

Pięcioletnia ocena jakości powietrza wykazała (podobnie jak oceny poprzednie), że na obszarze województwa lubuskiego, jak i na terenie całego kraju i innych państw europejskich, istotnym problemem jest zanieczyszczenie powietrza drobnocząsteczkowym pyłem zawieszonym PM₁₀ (w tym pyłem PM_{2,5}). Również podwyższone stężenia benzo(a)pirenu i arsenu zawartych w pyłe PM₁₀ stanowią istotny problem zanieczyszczenia powietrza w województwie lubuskim.

Przekroczenia standardów powodowane są przez emisję zanieczyszczeń z indywidualnych systemów grzewczych i zwiększającą się emisję spalin komunikacyjnych. W szczególności problem stwarzają piece o niskiej sprawności stosowane w zabudowie wielorodzinnej miast oraz indywidualne centralne ogrzewania w domkach wielo- i jednorodzinnych w miastach i na wsiach. Mimo iż w niektórych systemach grzewczych wykorzystywane są proekologiczne paliwa (olej opałowy i gaz), to obserwowany jest nawrót do stosowania paliw stałych (często gorszej jakości), a także częste przypadki spalania odpadów.

Skuteczną metodą zmniejszenia emisji zanieczyszczeń z systemów grzewczych jest ograniczenie indywidualnego ogrzewania poprzez umożliwienie przyłączenia odbiorców do zbiorczych sieci ciepłych, stosowanie do wytwarzania energii cieplnej paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy) lub alternatywnych źródeł energetycznych jak np. energia słoneczna czy wody geotermalne. Ponadto również wprowadzanie upraw ekologicznych np. wierzby energetycznej w dolinie Odry (strategia „Rolnicze wykorzystanie doliny Odry i okolic Leśniowa Wielkiego”).

Zanieczyszczenia powietrza w gminie Czerwieńsk

Podstawowym źródłem emisji zanieczyszczeń do otaczającego powietrza są kotłownie komunalne i zakładowe oraz źródła energii cieplnej w prywatnych posesjach. W gminie znajduje się ponad 30 kotłowni opalanych tradycyjnie: węglem, koksem lub miałem węglowym. Przy modernizacji systemów grzewczych, stopniowo instalowane są systemy ogrzewania bardziej korzystne dla środowiska, wykorzystujące np.: olej opałowy, gaz płynny propan-butan.

Badania monitoringowe prowadzone na terenie Miasta i Gminy Czerwieńsk (jeden punkt pomiarowy) wykazały podwyższone, ale nieprzekraczające dopuszczalnych norm, wartości stężeń dwutlenków azotu i siarki. Podwyższone stężenia wystąpiły w miesiącach zimowych, kiedy to do powietrza zostają wprowadzone dodatkowe zanieczyszczenia powstające w paleniskach domowych.

Emisja niska stanowi główną uciążliwość ponieważ gospodarka cieplna w gminie oparta jest na lokalnych, indywidualnych kotłowniach, w których wykorzystuje się węgiel kamienny. Nierzadkie są również przypadki spalania odpadów w paleniskach i kotłach indywidualnych.

Gmina Czerwieńsk jest zgazyfikowana w ograniczonym stopniu (ok. 32 %). W niewielkiej ilości prywatnych budynków stosuje się gaz propan-butan (osiedle Akacyjowa i Składowa).

Na stan jakości powietrza atmosferycznego ma również wpływ emisja komunikacyjna (głównie droga wojewódzka nr 280). Ze względu na dynamiczny w ostatnich latach wzrost liczby samochodów, oddziaływanie ruchu samochodowego na środowisko ma tendencję rosnącą, co również wpływa na stan jakości powietrza atmosferycznego.

Na obszarze gminy Czerwieńsk nie występują zauważalne bądź odczuwalne zanieczyszczenia pyłowe i gazowe, źródła odorów, hałasu i promieniowania elektromagnetycznego.

Gmina Czerwieńsk podpisała w dniu 19.11.2013 r. porozumienie międzygminne w sprawie realizacji projektu pn. „Gospodarka niskoemisyjna w obszarze funkcjonalnym miasta wojewódzkiego Zielona Góra”. Wspólnie z miastem Zielona Góra i gminami: Sulechów, Świdnica i Zabór, uczestniczy w realizacji projektu.

Ponadto z ww. partnerami podpisano dnia 29.08.2013 r. porozumienie międzygminne na rzecz realizacji projektu pn. „Rozwój obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra”. W ramach tego projektu powstał m.in. Plan energetyczny, składający się z działu – „Projekt założeń do planu zaopatrzenia w ciepło, energię elektryczną i paliwa gazowe dla gminy Czerwieńsk”.

W najbliższym okresie czasu (5-10 lat) planowane są przedsięwzięcia inwestycyjne, które wpłyną na poprawę stanu czystości powietrza:

- 1) Termomodernizacje budynków gminnych,
- 2) Montaż ogniw fotowoltaicznych w szkołach gminnych

Kierunki działań niezbędne dla poprawy jakości powietrza w gminie to:

- termomodernizacja małych obiektów budowlanych ze zmianą nośnika ciepła na bardziej ekologiczne,
- dalsza gazyfikacja miejscowości,
- zwiększenie wykorzystania odnawialnych źródeł energii,
- edukacja ekologiczna dzieci, młodzieży i dorosłych w kierunku wykorzystywania paliw ekologicznych i wyeliminowania spalania odpadów w paleniskach domowych.

Jako odczuwalne zanieczyszczenia gazowe w otoczeniu posesji lub na obszarze miejscowości ankietowani mieszkańcy gminy najczęściej wskazują dym z domów jednorodzinnych, uciążliwy szczególnie w porze jesienno-zimowej.

Za najbardziej uciążliwe źródło odorów mieszkańcy uważają stację zlewną ścieków bytowo-gospodarczych przy oczyszczalni oraz przepompownie ścieków.

Zanieczyszczenia powietrza w gminie Dąbie

Na obszarze gminy Dąbie nie występują znaczące źródła zanieczyszczeń powietrza i odorów. Bardzo rzadko źródłem uciążliwości są emisje niskie systemów grzewczych i odory z lokalnych oczyszczalni ścieków.

Spośród badanych mieszkańców gminy 37% twierdzi, że zna pojęcie tzw. „emisji niskiej”, a jednocześnie blisko 57% ankietowanych nie deklaruje chęci przyłączenia się do sieci ciepłej w przypadku, gdyby została ona wybudowana.

Ponad 21% badanych mieszkańców twierdzi, że w zamieszkałej przez nich miejscowości występują zauważalne bądź odczuwalne zanieczyszczenia pyłowe lub gazowe, szczególnie w okresie zimowym. Jako źródła uciążliwości najczęściej podają: dym z kominów oraz kominków, przypadki spalania węgla brunatnego oraz spalanie tworzyw sztucznych.

Ponad 31% badanych mieszkańców wymienia źródła odorów (nieprzyjemnych lub uciążliwych zapachów) występujące na terenie lub w pobliżu zamieszkałej przez nich miejscowości. Są to: ферmy hodowli zwierząt futerkowych (np. norek, lisów), zakładowa oczyszczalnia ścieków, zakład produkcji płyt wiórowych, gnojowniki (przypadki gromadzenia w nich padliny), wywóz pomiotu drobiowego na pola, zanieczyszczone odbiorniki ścieków (rowy melioracyjne). Uciążliwość odorowa największa jest w okresie letnim.

Zanieczyszczenia powietrza w gminie Sulechów

Głównymi źródłami zanieczyszczeń powietrza atmosferycznego w gminie są zanieczyszczenia komunikacyjne oraz pochodzące ze źródeł niskiej emisji, a w mniejszym stopniu zanieczyszczenia przemysłowe.

Niska emisja jest jednym z głównych problemów występujących na terenie gminy Sulechów. Wiąże się ona ze stosowaniem paliw gorszej jakości w paleniskach domowych oraz z działalnością małych zakładów niepodlegających obowiązkowi posiadania decyzji

o dopuszczalnej emisji zanieczyszczeń do powietrza. Kumuluje się ona z emisją ze źródeł komunikacji drogowej, szczególnie w przypadku obszarów o zwartej zabudowie.

Gmina Sulechów również podpisała w dniu 19.11.2013 r. porozumienie międzygminne w sprawie realizacji projektu pn. „Gospodarka niskoemisyjna w obszarze funkcjonalnym miasta wojewódzkiego Zielona Góra”. Wspólnie z miastem Zielona Góra i gminami: Czerwieńsk, Świdnica i Zabór realizuje ten projekt.

Ponadto dnia 29.08.2013 r. gmina Sulechów podpisała również z ww. partnerami porozumienie międzygminne na rzecz realizacji projektu pn. „Rozwój obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra”.

Jako jeden z najważniejszych problemów do rozwiązania w gminie Sulechów ankietowani mieszkańcy wskazują konieczność budowy obwodnicy na trasie do Trzebiechowa ze względu na bardzo duże natężenie ruchu samochodów ciężarowych jadących przez Kruszyń, powodujących hałas i zanieczyszczenia powietrza.

Badani mieszkańcy zwracają też uwagę na konieczność likwidacji lub chociażby ograniczenia odorów pochodzących z hodowli zwierząt w Kruszyń.

Hałas na obszarze funkcjonalnym

Do głównych źródeł hałasu na obszarze funkcjonalnym można zaliczyć:

- 1) komunikację samochodową i kolejową,
- 2) parkingi i zajezdnie autobusowe,
- 3) zakłady przemysłowe, rzemieślnicze i usługowe,
- 4) obiekty publiczne (stadiony, dyskoteki, tereny rekreacji i zabaw itp.),
- 5) tereny budów.

Ze względu na ciągły i dynamiczny wzrost liczby pojazdów samochodowych i dynamiczny rozwój transportu drogowego oraz niedostateczną liczbą dróg szybkiego ruchu, hałas komunikacyjny staje się głównym obciążeniem dla środowiska.

Na terenie gminy Czerwieńsk nie występują źródła uciążliwego hałasu. Jako źródła nadmiernego hałasu badani mieszkańcy gminy wskazywali dworzec kolejowy w Czerwieńsku.

Źródłem uciążliwego hałasu w gminie Dąbie jest hałas komunikacyjny w otoczeniu drogi krajowej nr 32 i częściowo również drogi wojewódzkiej nr 288.

Prawie 29 % ankietowanych mieszkańców zwraca uwagę na uciążliwość hałasów, w zdecydowanej większości jest to hałas komunikacyjny.

W gminie Sulechów występuje hałas komunikacyjny, głównie wzdłuż dróg wojewódzkich obsługujących ruch ponadregionalny i regionalny, przebiegających przez tereny zabudowane, wymagające zapewnienia komfortu akustycznego. Dlatego istnieje potrzeba podjęcia działań ograniczających emisję hałasu komunikacyjnego na terenach zabudowy mieszkaniowej.

Od 2007 r. rozpoczął się proces tworzenia map akustycznych dla większych miast (powyżej 100 tys. mieszkańców) oraz dróg i linii kolejowych o dużym natężeniu ruchu.

Dzięki tym opracowaniom można określić obszary o najwyższym zagrożeniu hałasem i na tej podstawie tworzyć programy ochrony dla danego obszaru.

W 2008 roku WIOŚ w Zielonej Górze przeprowadził pomiary hałasu komunikacyjnego w 11-tu punktach, zlokalizowanych na obszarze czterech powiatów woj. lubuskiego, w tym powiatu krośnieńskiego i zielonogórskiego.

W Sulechowie pomiarami objęto 4 odcinki drogi nr 278: ul. Armii Krajowej, ul. Odrzańska, Al. Wielkopolska i ul. 1 Maja. Poziom hałasu L_{Aeq} wahał się w porze dziennej w granicach 61,9-63,8 dB, a w porze nocnej 58,5-59,9 dB. Przekroczenie wartości dopuszczalnych w porze dziennej wahało się w granicach 1,9-8,8 dB, a w porze nocnej 8,9-9,9 dB.

W Krośnie Odrzańskim przeprowadzono badania długookresowe poziomu hałasu w punkcie pomiarowym na ul. Poznańskiej – odcinek drogi krajowej nr 29.

Średnie poziomy hałasu przedstawia tabela 1.74.

Tabela 1.74 Średnie poziomy hałasu w 2008 r. w Krośnie Odrz. - punkt pomiarowy na ul. Poznańskiej

Pora doby	Średni poziom hałasu [dB] w okresie:						Średnioroczny poziom hałasu dla danej pory doby [db]	Długookresowy poziom hałasu dla roku L_{DWN} [dB]
	wiosennym		letnim		jesiennie-zimowym			
	dzień powszedni	dzień weekendowy	dzień powszedni	dzień weekendowy	Dzień powszedni	Dzień weekendowy		
Dzień (12 h)	63,3	61,7	62,8	61,2	62,3	62,2	67,1	
Wieczór (4 h)	61,5	60,8	61,7	60,6	62,1	59,9		
Noc (8 h)	59,3	58,3	59,7	59,2	59,6	56,8		

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych WOIS Zielona Góra

Przekroczenie poziomu dopuszczalnego wynosiło 7,1 dB.

Na terenie Miasta i Gminy Czerwieńsk monitoring uciążliwości związanej z hałasem prowadzono m.in. przy trasie nr 32 w Leśniowie Wielkim. Pomiary nie wykazały przekroczenia dopuszczalnych poziomów hałasu. W gminie nie występują też problemy z nadmiernym hałasem przemysłowym. Ewentualna uciążliwość może występować tylko na terenie przedsiębiorstw.

Pole elektromagnetyczne na obszarze funkcjonalnym

W latach 2008-2013 Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze przeprowadził badania poziomów pól elektromagnetycznych (PEM) w środowisku na terenie województwa lubuskiego. Badania te objęły m.in. 5 punktów pomiarowych zlokalizowanych w miejscach dostępnych dla ludności Obszaru Funkcjonalnego.

Wyniki tych badań zaprezentowano w tabeli 1.75.

Tabela 1.75 Poziom natężenia pól elektromagnetycznych w punktach pomiarowych zlokalizowanych na Obszarze Funkcjonalnym

Lp.	Lata badań	Współrzędne geograficzne punktu		Lokalizacja	Wyniki pomiarów [V/m]	
		długość	szerokość		I cykl	II cykl
Tereny miejskie						
1	2008 i 2011	15°37'32,80"	52°05'09,50"	Sulechów, Plac Ratuszowy	<0,8	0,92
2	2008 i 2011	15°05'54,30"	52°02'50,20"	Krosno Odrzańskie ul. Ariańska	<0,8	0,33
3	2010 i 2013	15°24'55,00"	52°00'51,00"	Czerwieńsk	<0,7	<0,4
Tereny wiejskie						
4	2008 i 2011	15°35'25,50"	52°07'22,60"	Kalsk	<0,8	0,44
5	2010 i 2013	15°09'06,00"	52°00'39,00"	Dąbie	0,26	<0,4

Źródło: Na podstawie opracowania: „Pomiary poziomów pól elektromagnetycznych na terenie województwa lubuskiego w latach 2011-2013”, opublikowanego w grudniu 2014 r. przez WIOS w Zielonej Górze.

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Środowiska (Dz. U. z dnia 14 listopada 2003 r., Nr 192, poz. 1883) wartości skutecznych natężeń pól elektrycznych promieniowania elektromagnetycznego dla zakresu częstotliwości od 3 MHz do 300 GHz - dla miejsc dostępnych dla ludności - nie powinny przekroczyć 7 [V/m]. Oceniając wyniki badań, obejmujących lata 2008-2013, można zauważyć, że w żadnym punkcie pomiarowym nie stwierdzono przekroczeń poziomu dopuszczalnego, a zmierzone wartości były wielokrotnie niższe od dopuszczalnych. Analogiczna sytuacja występowała w woj. lubuskim we wcześniejszych cyklach pomiarowych.

Jedynie 9,7 % ankietowanych mieszkańców gminy Dąbie twierdziło, że w pobliżu ich miejscowości zamieszkania występuje odczuwalne promieniowanie elektromagnetyczne, którego źródłem są linie wysokiego napięcia.

1.7.4 Zagospodarowanie odpadów stałych w gminach

Przez wiele lat gospodarka odpadami na terenie województwa lubuskiego polegała przede wszystkim na unieszkodliwianiu odpadów na składowiskach. W ostatnich latach nastąpiły zmiany w kierunku recyklingu i odzysku odpadów. Tendencją zauważalną jest

wzrost ilości wytwarzanych odpadów komunalnych, natomiast ich ilość przekazywana do składowania systematycznie spada.

Nowelizacja ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach, wprowadzona w życie w 2012 roku, wprowadziła istotne zmiany dotyczące systemu gospodarowania odpadami komunalnymi. Od 1 lipca 2013 r. gminy przejęły obowiązki właścicieli nieruchomości w zakresie gospodarowania odpadami komunalnymi, za co w zamian pobierają opłaty. Dotyczy to przede wszystkim nieruchomości zamieszkałych przez mieszkańców. Działanie to może również dotyczyć właścicieli innych nieruchomości (jak np. urzędy, szkoły, zakłady), po uchwaleniu tego rodzaju procedury przez radę gminy.

Gmina zobowiązana jest do zawarcia umowy z przedsiębiorcami odbierającymi odpady komunalne, którzy wyłaniani są w drodze przetargu. Podmioty odbierające odpady komunalne od właścicieli nieruchomości innych niż zamieszkałe zobowiązane są (analogicznie jak gminy) do osiągnięcia określonych w ustawie o utrzymaniu czystości i porządku w gminach poziomów recyklingu, przygotowania do ponownego użycia i odzysku innymi metodami, a także do ograniczenia masy odpadów komunalnych biodegradowalnych, które przekazywane są do unieszkodliwiania poprzez składowanie.

Na obszarze województwa lubuskiego utworzono cztery regiony gospodarki odpadami komunalnymi: północny, centralny, wschodni i zachodni. Gminy: Dąbie, Czerwieńsk, Sulechów, Świdnica, Zabór i Zielona Góra stanowią wydzielony obszar obsługiwany przez Zakład Zagospodarowania Odpadów w Zielonej Górze.

W zakresie zagospodarowania odpadów komunalnych sytuacja we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego jest uregulowana, co wynika ze spójnych przepisów prawnych w tym zakresie. Gminy: Dąbie, Czerwieńsk, Sulechów wraz z trzema pobliskimi gminami: Świdnica, Zabór i Zielona Góra, stanowią wydzielony obszar gospodarowania odpadami komunalnymi, obsługiwany przez Zakład Zagospodarowania Odpadów w Zielonej Górze.

W roku 2012 wg danych GUS w Zielonej Górze na terenie całego powiatu zielonogórskiego (w tym gminy Czerwieńsk i Sulechów) zebrano 20,6 tys. Mg (ton) odpadów zmieszanych, w tym ponad 77% stanowiły odpady z gospodarstw domowych. Jednostkowy wskaźnik odpadów na 1-go mieszkańca wyniósł 168,8 kg/mk. Wywieziono 166 dam³ nieczystości ciekłych, w tym 84,3% stanowiły nieczystości z gospodarstw domowych.

W gminie Sulechów funkcjonują 2 biogazownie, w Kalsku oraz Klepsku, wykorzystujące gnojowicę.

W roku 2012 wg danych GUS w Zielonej Górze na terenie całego powiatu krośnieńskiego (w tym gmina Dąbie) zebrano 9,7 tys. Mg odpadów zmieszanych, w tym ponad 73% stanowiły odpady z gospodarstw domowych. Jednostkowy wskaźnik odpadów na 1-go mieszkańca wyniósł 124,5 kg/mk. Wywieziono 39,1 dam³ nieczystości ciekłych, w tym prawie 63% stanowiły nieczystości z gospodarstw domowych.

We wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego prowadzona jest obecnie selektywna zbiórka odpadów komunalnych. Konieczne jest rozszerzenie zakresu tej zbiórki w celu spełnienia rosnących wymagań w zakresie poziomu odzysku i recyklingu tych odpadów.

Wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego prowadzą okresowe zbiórki odpadów wielkogabarytowych (raz lub dwa razy w roku) i współtworzą warunki do zbiórki odpadów niebezpiecznych dla środowiska. Działania te powinny być poparte akcjami propagandowymi i wspieraniem edukacji ekologicznej w tym zakresie (np. konkursy).

W zakresie rekultywacji składowisk i wysypisk odpadów, zamkniętych w większości w latach 2002-2003, sytuacja zadowalająca jest w gminach Czerwieńsk i Dąbie, natomiast niekorzystna w gminie Sulechów. Niezrekultywowane wysypiska nie tylko stanowią zagrożenie dla środowiska, ale umożliwiają nielegalne „dokładanie” do nich odpadów niewiadomego pochodzenia, częstokroć niebezpiecznych dla środowiska.

Zdaniem ankietowanych mieszkańców należy rozważyć możliwość prowadzenia zintegrowanej gospodarki osadami ściekowymi w gminach Obszaru Funkcjonalnego na bazie urządzeń oczyszczalni ścieków w Sulechowie i Czerwieńsku.

Zagospodarowanie odpadów stałych w gminie Czerwieńsk

Na obszarze gminy Czerwieńsk zorganizowaną zbiórką odpadów objętych jest ok. 65 % mieszkańców. Pozostała część odpadów trafia do środowiska w sposób niekontrolowany (spalanie, deponowanie na tzw. „dzikich” wysypiskach) powodując jego zanieczyszczenie. Część odpadów jest wykorzystywana w żywieniu zwierząt lub kompostowana. Odpady mające właściwości energetyczne (drewno, papier, tworzywa sztuczne) są spalane w niskich temperaturach, co w przypadku tworzyw sztucznych należy uznać za zjawisko bardzo niebezpieczne dla środowiska (m.in. emisja chloru, dioksyn i furanów).

Odpady komunalne z gminy Czerwieńsk (tzw. odpady zmieszane) składowane są na składowisku w Raculi (gm. Zielona Góra), co jest zgodne z powiatowym i wojewódzkim Planem Gospodarki Odpadami oraz na składowisku w Nowym Świecie zlokalizowanym na terenie gminy Sulechów. Transportem odpadów zajmują się: Zakład Gospodarki Komunalnej w Zielonej Górze, Spółki Skotman i TEW z Nowej Soli oraz firmy „Zoja” – PUM Zabór i „Alba” Ekoserwis.

Mieszkańcy nie sygnalizują problemów z systematycznym wywozem odpadów komunalnych z miejsc ich gromadzenia, położonych w pobliżu gospodarstw domowych. Sporadycznie zdarza się, że odpady nie zostają odebrane z nieruchomości, a spowodowane jest to głównie zmianą harmonogramów wywozu.

Wszystkie małe składowiska odpadów, zlokalizowane na terenie gminy w miejscowościach: Czerwieńsk, Leśniów Mały, Leśniów Wielki, Będów, Płoty, Nietkowiec, Sycowice i Bródki, zostały zamknięte w 2002 roku i obecnie znajdują się w trakcie rekultywacji lub trwają przygotowania do niej.

Na obszarze gminy nie występują obecnie profesjonalne urządzenia i obiekty gospodarki odpadowej, takie jak kompostownie odpadów, składowiska odpadów niebezpiecznych lub punkty ich gromadzenia. Zdaniem UMiG w Czerwieńsku na obszarze gminy nie występują nieurządzone (tzw. „dzikie”) wysypiska odpadów.

Na terenie gminy znajdują się 32 przystanki autobusowe (10 w Czerwieńsku i 12 na pozostałym obszarze gminy). Wszystkie wyposażone są w pojemniki na odpady (okresowo opróżniane).

Selektywna zbiórka odpadów realizowana jest na obszarze całej gminy w podziale na 3 podstawowe frakcje:

- papier i opakowania wielomateriałowe;
- szkło białe i kolorowe;
- tworzywa sztuczne oraz metale.

Przy selektywnej zbiórce odpadów obowiązuje system pojemnikowy i workowy. Struktura zbieranej selektywnie masy odpadów jest następująca: papier – ok. 28%, szkło – ok. 25%, tworzywa sztuczne – 26%, pozostałe – 21 %.

Dwa razy w roku przeprowadzana jest zbiórka odpadów wielkogabarytowych oraz zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego (na zasadzie „wystawki” przy posesjach). Na terenie gminy funkcjonują także dwa mobilne **Punkty Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych (PSZOK)**, do których mieszkańcy mogą w wyznaczonym terminie nieodpłatnie oddawać różnego rodzaju odpady komunalne.

Jako zjawisko niekorzystne w gospodarce osadowej gminy należy uznać składowanie osadów. Biorąc pod uwagę, że osady pochodzące z oczyszczalni komunalnych obsługujących obszary miejsko – wiejskie nie zawierają zazwyczaj metali ciężkich, mogą być one wykorzystane przyrodniczo (rekultywacja składowisk), jednakże jest to proces bardzo trudny do monitorowania. Ze względu na wysoką wartość energetyczną odwodnionych osadów ściekowych mogą być one również spalane z odzyskiem energii cieplnej lub przetwarzane w inny sposób wspólnie z odpadami.

Odpady powstające w sektorze gospodarczym stanowią największy strumień odpadów wytwarzanych na terenie gminy Czerwieńsk. Najwięcej odpadów, w postaci zanieczyszczonej gleby i ziemi, wytworzonych zostało przez CPN Ekoserwis Sp. z o.o. w Czerwieńsku.

Na terenie gminy Czerwieńsk wytwarzane są odpady niebezpieczne. Najwięcej odpadów tego rodzaju stanowią oleje odpadowe, których największym wytwórcą jest CPN Ekoserwis Sp. z o.o. z Czerwieńska.

W CPN Ekoserwis prowadzone są prace nad rekultywacją gruntów zanieczyszczonych substancjami ropopochodnymi i innymi substancjami naftowymi oraz odpadami zaolejonymi. Unieszkodliwiane są tam ponadto odpady opakowaniowe, zużyte filtry olejowe i powietrzne, odpady z odwadniania olejów, odpady z czyszczenia zbiorników magazynowych i cystern transportowych itp.

Z ogólnej ilości wytwarzanych odpadów z sektora przemysłowego na terenie gminy wykorzystano gospodarczo 87% odpadów, unieszkodliwieniu poddano 13%. Na terenie gminy brak jest składowisk odpadów przemysłowych.

W najbliższym okresie czasu (5-10 lat) na obszarze gminy nie przewiduje się realizacji przedsięwzięć inwestycyjnych, które w istotny sposób mogą wpłynąć na stan gospodarki odpadami.

Zdaniem badanych mieszkańców gminy w miejscach wypoczynku ludności oraz na przystankach komunikacyjnych istotna jest nie tylko odpowiednia liczba pojemników na odpady, ale również ich regularne opróżnianie.

Badani mieszkańcy deklarują prowadzenie we własnych gospodarstwach domowych (mieszkania) selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, takich jak papier, tworzywa sztuczne, szkło, tekstylia, odpady wielkogabarytowe i elektroniczne.

Z badań wynika, że nie występują problemy z systematycznym wywozem odpadów komunalnych z miejsc ich gromadzenia i że likwidacji wymagają tzw. dzikie wysypiska śmieci zalegające w lasach.

Zagospodarowanie odpadów stałych w gminie Dąbie

Rocznie w gminie Dąbie powstaje około 2100 Mg odpadów, z czego ok. 1600 Mg w sektorze komunalnym i 500 Mg w sektorze gospodarczym. Około 90 % mieszkańców gminy objętych jest zorganizowanym sposobem odbioru i unieszkodliwiania odpadów przez podmioty uprawnione, posiadające stosowne zezwolenia. Na terenie gminy działają również firmy odbierające odpady inne niż komunalne.

Dla zmniejszenia ilości odpadów wymagających składowania wprowadzono w 2003 r. system selektywnej zbiórki odpadów nadających się do wykorzystania. Aktualnie selektywna zbiórka (segregacja) odpadów komunalnych prowadzona jest we wszystkich miejscowościach gminy. Segregacji podlegają tworzywa sztuczne, szkło, papier, tektura, a także odpady, które zawierają szkodliwe substancje (baterie, akumulatory). Raz lub dwa razy w roku zbierane są również odpady wielkogabarytowe. Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny zbierany jest przez PPUH „Inter Castor” w Połupinie. Nie obserwuje się problemów z systematycznym wywozem odpadów komunalnych z miejsc ich gromadzenia położonych w pobliżu gospodarstw domowych (mieszkań).

Gmina Dąbie zawarła w 2006 r. porozumienie międzygminne z Zieloną Górą, Sulechovem, Czerwieńskiem, Świdnicą i Zaborem w sprawie wspólnego zagospodarowania i unieszkodliwiania odpadów. Ponadto gmina dąży do minimalizacji ilości wytwarzanych odpadów i w tym celu prowadzi działania edukacyjno – informacyjne i organizacyjne, między innymi bierze udział w cyklicznej akcji „Sprzątanie Świata”.

Na obszarze gminy nie występują zorganizowane składowiska odpadów komunalnych wyposażone w sortownie i kompostownie, składowiska odpadów niebezpiecznych ani punkty ich gromadzenia oraz nieurządzone (tzw. „dzikie”) wysypiska odpadów. Aktualnie podstawowym sposobem unieszkodliwiania odpadów w gminie jest ich wywóz i deponowanie na składowiskach w Raculi k/Zielonej Góry oraz w Nowym Świecie k/Sulechowa.

Na terenie gminy zlokalizowanych było u schyłku XX wieku 8 wysypisk odpadów w: Połupinie, Dąbiu, Łagowie, Trzebulach, Kosierzu, Lubiatowie, Szczawnie, Ciemnicach i Brzeźnicy. W 2000 r. zrehabilitowane zostały składowiska w Dąbiu i Brzeźnicy, w 2003 r. -

w Łagowie i Ciemnicach, w 2007 r. - w Szczawnie, w 2008 r. - w Połupinie, a w 2010 r. – w Lubiatowie i Trzebulach. Po wykonaniu prac rekultywacyjnych tereny zostały zalesione i łącznie z przyległymi obszarami tworzą kompleksy leśne. Przedmiotowe składowiska nie spełniały norm ekologicznych, a odpady składowane były poza wyznaczonym obszarem.

Ośrodek wypoczynkowy „TEMAR” nad jeziorem Dąbie wyposażony jest we własną studnię ujmującą wodę pitną, zbiornik do gromadzenia nieczystości ciekłych oraz pojemniki do gromadzenia odpadów komunalnych.

Przystanki autobusowe na terenie gminy (ok. 20) wyposażone są w pojemniki na odpady stałe.

W perspektywie najbliższych kilku lat planuje się budowę na obszarze gminy Stacjonarnego Punktu Selektywnej Zbiórki Odpadów Komunalnych. Powstanie powszechny system selektywnej zbiórki odpadów, umożliwiający redukcję odpadów deponowanych na składowiskach.

Prawie 66 % badanych mieszkańców prowadzi w gospodarstwie domowym (mieszkaniu) selektywną zbiórkę (segregację) odpadów komunalnych. W największym stopniu obejmuje ona szkło, tworzywa sztuczne i papier, w znacznie mniejszym - tekstylia, bioodpady, złom metalowy i odpady wielkogabarytowe.

Tylko 8,3 % badanych informuje o występowaniu problemów z systematycznym wywozem odpadów komunalnych z miejsc ich gromadzenia.

Aż 72,2 % badanych mieszkańców posiada na terenie ogródków przydomowych lub ogródków działkowych kompostowniki, w których gromadzi najczęściej trawę, chwasty, odpadki owocowo-warzywne oraz odpadki biodegradowalne.

Jedynie 2,9 % badanych osób wskazało występujące w pobliżu ich miejsc zamieszkania nieurządzone (tzw. „dzikie”) wysypiska odpadów, najczęściej był to skraj pobliskiego lasu.

Zagospodarowanie odpadów stałych w gminie Sulechów

Gospodarka odpadami na terenie gminy Sulechów jest całkowicie uregulowana. Gmina nie posiada własnego składowiska odpadów komunalnych.

Odpady komunalne z terenu gminy są gromadzone na:

- komercyjnym składowisku odpadów zlokalizowanym w sąsiedztwie oczyszczalni ścieków w Nowym Świecie, wyposażonym w sortownię odpadów oraz kompostownię odpadów komunalnych biodegradowalnych,
- na składowisku odpadów w Raculi k/Zielonej Góry.

Wszystkie działające w przeszłości wysypiska odpadów w rejonie miejscowości Klepsk, Górzynkowo, Okunin, Leśna Góra, Głogusz, Buków, Karczyn, Pomorsko, Kalsk i Obłotne zostały zamknięte, jednakże zrekultywowano tylko wysypisko w Kalsku.

W rejonie wsi Górki Małe znajduje się składowisko odpadów przemysłowych związanych z produkcją wełny mineralnej.

W ostatnich latach znacznie wzrosła ilość odpadów komunalnych zmieszanych. Należy przypuszczać, że jest to związane ze wzrostem liczby mieszkańców, którzy prawidłowo gromadzą i usuwają wytworzone przez siebie odpady komunalne.

Na terenie gminy funkcjonują nielegalne (tzw. dzikie) wysypiska odpadów, które są częściowo usuwane przez gminę np. w ramach prac interwencyjnych. Przykładem jest tu wysypisko w Leśnej Górze.

Od kilku lat prowadzona jest w gminie selektywna zbiórka odpadów komunalnych, a oznakowane kontenery ustawione są w miejscach publicznych. W mieście w sposób selektywny zbierane są: papier, tworzywa sztuczne, szkło i odpady biodegradowalne, na wsiach – tworzywa sztuczne i szkło. Poprzez PSZOK zbierane są również odpady wielkogabarytowe, zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny, odpady budowlane i rozbiórkowe, zużyte opony, baterie oraz akumulatory. Udział odpadów selektywnie zebranych w stosunku do ogółu odpadów szacuje się na ok. 40%.

Ilość odpadów przemysłowych wytwarzanych w gminie Sulechów jest stosunkowo wysoka. Gmina bierze udział w realizacji projektu „Rozbudowa i modernizacja systemu gospodarki odpadami dla rejonu Zielonej Góry”. Zasadniczym celem planowanej inwestycji jest rozwiązanie problemu gospodarki odpadami wspólnie w ramach porozumienia międzygminnego z 2006 r. miasta Zielona Góra oraz 6 okolicznych gmin, w tym gminy Sulechów.

Rocznie w oczyszczalni ścieków w Nowym Świecie powstaje ok. 745 Mg suchej masy osadów. Według danych uzyskanych z gminy Sulechów, SuPeKom sp. z o.o. prowadzi unieszkodliwianie osadów ściekowych poprzez wykorzystanie ich do rekultywacji i pod uprawę wierzby energetycznej.

Ankietowani mieszkańcy gminy nie wskazali miejsc występowania tzw. dzikich wysypisk odpadów, a jednocześnie postulują likwidację nielegalnych wysypisk odpadów. Ponadto badani mieszkańcy zwracają uwagę na brak lub niewystarczający zakres segregacji odpadów, konieczność zwiększenia liczby koszy na śmieci w miejscach publicznych oraz celowość rozbudowy sortowni na składowisku odpadów.

1.7.5 Edukacja ekologiczna

Poziom edukacji ekologicznej w poszczególnych gminach Obszaru Funkcjonalnego jest zróżnicowany i koncentruje się przede wszystkim na edukacji dzieci i młodzieży. Liderem w tym zakresie jest gmina Czerwieńsk, ze względu na różnorodność inicjatyw ekologicznych oraz ich zakres, a także obejmowanie licznych przedstawicieli społeczeństwa. Osiągnięcia gminy Sulechów na tym polu są również warte podkreślenia. W gminie wiejskiej Dąbie odczuwalny jest brak ośrodka wiodącego w dziedzinie edukacji ekologicznej, jakimi są z pewnością miasta Czerwieńsk i Sulechów.

W żadnej z gmin obszaru funkcjonalnego nie ma instytucji o charakterze gminnego Centrum (Ośrodka) Edukacji Ekologicznej, który koordynowałby działalność w tym zakresie.

Większość ankietowanych mieszkańców gmin Obszaru Funkcjonalnego uważała za celowe utworzenie tego rodzaju instytucji (centrum, ośrodka).

Zdaniem badanych mieszkańców warta rozważenia jest też koncepcja utworzenia Międzygminnego Centrum (Ośrodka) Edukacji Ekologicznej.

Pożyteczne mogą być wspólne imprezy ekologiczne w rejonach granicznych sąsiednich gmin Obszaru Funkcjonalnego.

Edukacja ekologiczna w gminie Czerwieńsk

Same inwestycje proekologiczne nie są w stanie zapewnić zrównoważonego rozwoju gmin w duchu poszanowania przyrody. Muszą być wspierane permanentną, wieloletnią i wielokierunkową edukacją społeczeństwa, którego odpowiednio ukierunkowana aktywność powinna sprzyjać realizacji polityki ochrony środowiska. Edukacja taka powinna zaczynać się już w starszych grupach przedszkolnych i być kontynuowana do wieku dorosłego, również w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku.

W gminie Czerwieńsk corocznie organizowana jest akcja „Sprzątanie świata”, w której udział biorą szkoły i przedszkola. Obchodzony jest ponadto „Dzień Czystej Wody”, w ramach którego odbywają się różnego rodzaju sympozja o charakterze ekologicznym, jak np.: „Nie ma wody nie ma nas”.

W programie ochrony środowiska dla gminy Czerwieńsk na lata 2004 – 2011 sformułowany został m.in. następujący cel: Wykształcenie u mieszkańców postawy przyjaznej środowisku oraz poczucia odpowiedzialności za stan i ochronę środowiska.

Zadanie to jest realizowane przede wszystkim w ramach edukacji ekologicznej młodzieży szkolnej na poziomie szkół podstawowych i gimnazjów, a także szkół średnich.

W programach szkolnych w zagadnieniach związanych z edukacją ekologiczną powinny być uwzględniane problemy związane z funkcjonowaniem danej gminy. Nauczyciele powinni współpracować w tym zakresie z instytucjami wspierającymi działalność ekologiczną: Ligą Ochrony Przyrody, kołami łowieckimi czy Nadleśnictwami.

Szkoły gminne biorą udział w dorocznych akcjach „Sprzątanie Świata”, „Ratujmy Skowronki”, „Wiosna bez płomieni”, „Stop pożarom”, „Oszczędzamy wodę”. Realizowane są projekty „Szukamy drzew pomnikowych”, „Chrońmy nietoperze”. Odbywają się konkursy międzyszkolne organizowane przez szkoły, np. „Mój las”, „Mistrz puszkowego biznesu”, „Kulturotwórcza rola lasu”, „Woda, ziemia, powietrze”. W ramach zadań stałych dla młodzieży organizowane są prelekcje poświęcone zagadnieniom związanym z ekologią.

Szczególne miejsce w gminie Czerwieńsk w dziedzinie edukacji ekologicznej zajmuje Dzień Czystej Wody organizowany od 1999 roku przez Klub Zdecydowanych Optymistów.

Ma on upamiętniać moment, gdy w Złotym Potoku (Łączy) płynącym przez Czerwieńsk, po wielu latach, ponownie pojawiła się czysta woda. Nastąpiło to po oddaniu do eksploatacji w grudniu 1998 roku zielonogórskiej oczyszczalni ścieków „Łącza” w Łęczycy. W Czerwieńsku nad ciekim powstał park, który stał się nie tylko ulubionym miejscem

spacerów mieszkańców ale również miejscem organizowania imprez o charakterze kulturalnym, sportowym i rekreacyjnym.

W ramach Dnia Czystej Wody odbywają się m.i. konkurs plastyczny „Nasze Środowisko”, szkolny konkurs wiedzy „Zdrowa Woda” i współorganizowane przez Urząd Gminy i Miasta w Czerwieńsku – Sympozjum Popularnonaukowe „*Nie ma wody – nie ma nas*”. Uzupełnieniem programu imprezy jest festyn w parku podczas którego odbywają się m.in.: bieg pań „Złota Mila”, pokazy mody pod hasłem „Najładniejszy jest niebieski”, plener malarski, rozgrywki sportowe i konkurencje sprawnościowe. Organizowane są ponadto koncerty muzyczne, występy kabaretów i przedstawienia teatralne. W czasie festynu odbywała się osobliwa wystawa na której eksponowano zdumiewające przedmioty wyłowione z cieków w przeszłości (telewizor, akumulator, opona, garnki, butelki).

Założony w 1990 roku gminny miesięcznik „U nas” od początku swojego istnienia poświęca wiele uwagi problematyce ochrony środowiska. Na jego łamach publikowane są regularnie artykuły promujące właściwe postawy wobec naturalnego środowiska, materiały interwencyjne dotyczące zanieczyszczania lokalnych cieków wodnych, w obronie drzewostanów, parków krajobrazowych i zwierząt. Często zamieszczane są artykuły poświęcone: popularyzacji alternatywnych źródeł energii, selektywnej zbiórce odpadów, ochronie przeciwpożarowej lasów i łąk, powstawaniu tzw. dzikich wysypisk śmieci, nieszczelnym „szambom” i spalaniu w piecach materiałów niebezpiecznych dla zdrowia i środowiska. Miesięcznik „U nas” jest patronem medialnym Dnia Czystej Wody.

Działalność proekologiczna gminy Czerwieńsk zyskała uznanie ogólnopolskie. W XII edycji Konkursu „Przyjaźni Środowisku” w 2011 roku gmina Czerwieńsk została laureatem w kategorii Samorząd Przyjazny Środowisku (podkategoria: Gmina Przyjazna Środowisku) w gronie takich potentatów jak Mielno, Kołobrzeg, Gdynia, Gdańsk i Świdnica. Znak Gmina Przyjazna Środowisku był przedłużany w następnych edycjach konkursu.

Ankietowani mieszkańcy gminy stwierdzili, że nie zetknęli się z jakimikolwiek formami edukacji ekologicznej prowadzonej na terenie miejscowości, którą zamieszkują. Nie wskazują konkretnych zagadnień z zakresu ekologii, które by ich szczególnie interesowały. Nie widzą także celowości tworzenia Gminnego Centrum Edukacji Ekologicznej prowadzącego działalność na rzecz dzieci, młodzieży i dorosłych. Jako elementy zwiększenia aktywności społecznej badani mieszkańcy gminy proponują:

- usprawnienie przepływu informacji na temat akcji społecznych (mieszkańcy często nie wiedzą o możliwościach udziału w różnorodnych przedsięwzięciach ekologicznych lub dowiadują się o nich po ich przeprowadzeniu),
- wspieranie zainteresowania działalnością organizacji i stowarzyszeń pozarządowych (tych aktywnych jest zbyt mało),
- organizację pikników rodzinnych i innych form mobilizujących ludzi do wspólnych działań społecznych (aktywność społeczna jest niewystarczająca).

Edukacja ekologiczna w gminie Dąbie

Edukacja ekologiczna na obszarze gminy Dąbie prowadzona jest w ograniczonym zakresie. Elementy tej edukacji realizowane są w programach szkolnych. Na wyróżnienie zasługuje udział Gimnazjum w Dąbiu w corocznej „Akcji sprzątnięcia świata”. Nie funkcjonują na obszarze gminy pozarządowe organizacje ekologiczne, podobnie nie działa tu żadne Centrum (Ośrodek) Edukacji Ekologicznej.

Ponad 45 % ankietowanych mieszkańców gminy zetknęło się z różnorodnymi formami edukacji ekologicznej prowadzonej na terenie miejscowości ich zamieszkania. Najczęstszymi formami są akcje sprzątnięcia ziemi (świata), zasady utrzymania czystości środowiska, edukacja w zakresie segregowania odpadów i gospodarstwa ekologicznego. Nikt z ankietowanych nie słyszał o funkcjonowaniu w ich miejscowości pozarządowych organizacji ekologicznych a 31 % badanych mieszkańców określiło konkretne, interesujące ich zagadnienia z zakresu ekologii, takie jak: odnawialne źródła energii, ograniczenie antropopresji, gospodarka ściekowa i odpadowa, procesy spalania odpadów, nawadnianie gleby, ochrona terenów zielonych. Prawie 77 % ankietowanych uważa, że celowe byłoby utworzenie *Gminnego Centrum Edukacji Ekologicznej* prowadzącego działalność edukacyjną dla dzieci przedszkolnych i szkolnych, młodzieży oraz dorosłych.

Edukacja ekologiczna w gminie Sulechów

Edukacja ekologiczna prowadzona w gminie Sulechów obejmuje głównie dzieci i młodzież. Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sulechowie od 2002 roku w ramach projektu „Przyjaźni Środowisku” promuje kształtowanie postaw ekologicznych uczniów i ich świadomości ekologicznej oraz zdrowy tryb życia. Realizacja zadania obejmuje prowadzenie godzin wychowawczych i spotkań z rodzicami, wycieczek szkolnych, organizowaniu wystaw, gablotek i gazetek, prowadzenie konkursów i olimpiad, pogadanek oraz organizowanie obchodów dni związanych z ochroną środowiska. Szkoła została laureatem „Konkursu Przyjaźni Środowisku” i otrzymała certyfikat Promatora Ekologii. Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sulechowie zorganizował w 2003 r. dla uczniów Ośrodka „Wiosenne spotkania integracyjne: Świat, który nie może zginąć”. W programie przewidziano m.in. zagospodarowanie terenów zielonych, konkursy plastyczne o tematyce ekologicznej, wystawę fotograficzną. Nadleśnictwo Sulechów aktywnie uczestniczy w tworzeniu ścieżek przyrodniczych: Do Waligóry, Nad Jabłonną, Radowice, oraz współpracuje ze szkolnymi kołami ekologicznymi. We współpracy gminy z Nadleśnictwem powstało 152 km szlaków turystycznych, które stanowią ważny element edukacji ekologicznej (promocja ekologicznego środka transportu, zdrowia oraz ciekawostek przyrodniczych).

W 2004 roku gmina Sulechów jako jedyny przedstawiciel województwa lubuskiego odebrała nominację do finału VI edycji Narodowego Konkursu Ekologicznego "Przyjaźni Środowisku". W ostatnich latach w gminie zrealizowano wiele proekologicznych przedsięwzięć, takich jak: akcje „Sprzątnięcie świata”, pogadanki, wycieczki przyrodnicze,

udział w festynach promujących selektywną zbiórkę odpadów. Dotyczą one przede wszystkim dzieci i młodzieży.

Gmina zamierza rozszerzyć edukację ekologiczną na wszystkich mieszkańców i prowadzić akcje skierowane do różnych grup społeczeństwa (np. rolnicy, urzędnicy, leśnicy, przedsiębiorcy).

Zdaniem ankietowanych mieszkańców gminy odczuwalny jest brak dostatecznej wiedzy o działalności organizacji pozarządowych i centrum edukacji ekologicznej.

1.7.6 Konkluzje strategiczne w zakresie ochrony środowiska naturalnego

- 1) Istniejące rzeki i cieki płynących wód powierzchniowych powinny być maksymalnie chronione przed wszelkimi zanieczyszczeniami, głównie ściekami bytowo-gospodarczymi, deszczowymi i przemysłowymi oraz przed dopływem związków biogennych. Pozwoli to na osiągnięcie dobrego stanu czystości, umożliwiającego wykorzystanie funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych.
- 2) Wody podziemne stanowiące podstawowe źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców muszą podlegać ścisłej ochronie nie tylko w obrębie ujęć wody, ale praktycznie na całym terenie Obszaru Funkcjonalnego.
- 3) W celu ochrony czystości wód (urzędnicy wraz ze strażnikami miejskimi) muszą być prowadzone regularne kontrole zbiorników bezodpływowych do gromadzenia ścieków oraz analizy współzależności pomiędzy zużyciem wody a objętością wywożonych ścieków.
- 4) Gleby obszaru funkcjonalnego, występujące w większości jako kompleksy pszenne i żytnie, nie obciążone jak dotąd nadmiernie zanieczyszczeniami, powinny być pieczołowicie chronione przed wzrostem zanieczyszczeń i degradacją. Ochrona gleb przed zanieczyszczeniami i degradacją powinna być traktowana jako ważny element strategii rozwoju rolnictwa ekologicznego na obszarze funkcjonalnym.
- 5) Ochrona powierzchni ziemi przed zanieczyszczeniami, w tym zapobieganie powstawaniu i likwidacja tzw. dzikich wysypisk odpadów, powinna być istotnym elementem edukacji
- 6) Należy dążyć do systematycznego ograniczania źródeł niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza.
- 7) Należy ograniczyć emisję spalin pojazdów samochodowych na terenach zabudowanych poprzez wyprowadzenie ruchu tranzytowego na obrzeża miejscowości (budowa obwodnic) oraz ograniczenia prędkości ruchu na terenie miejscowości.
- 8) W miejscach występowania przekroczeń norm hałasu komunikacyjnego należy budować ekrany dźwiękochłonne a doraźnie wprowadzać ograniczenia prędkości ruchu w miejscowościach.
- 9) Należy minimalizować oddziaływanie źródeł zanieczyszczeń powietrza i nieprzyjemnych odorów m.in. poprzez wnikliwe analizy lokalizacji inwestycji i

- wydawanie decyzji zezwalających na działalność związaną z emisją zanieczyszczeń powietrza.
- 10) Należy wnikliwie analizować inwestycje związane z tworzeniem źródeł promieniowania elektromagnetycznego oddziałującego szkodliwie na mieszkańców gmin.
 - 11) Gminy muszą stwarzać warunki do rozszerzania zakresu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych, w celu osiągnięcia założonych poziomów odzysku i recyklingu oraz minimalizowania ilości odpadów deponowanych na składowiskach.
 - 12) Należy zwiększyć częstotliwość przeprowadzania w gminach cyklicznej zbiórki odpadów wielkogabarytowych oraz współtworzyć warunki do zbiórki odpadów niebezpiecznych dla środowiska, w szczególności baterii i zużytego sprzętu elektronicznego, akumulatorów, olejów przepracowanych, odpadów medycznych i weterynaryjnych, odpadów zawierających azbest, pojazdów wycofanych z eksploatacji, itp.
 - 13) Wszystkie gminy powinny możliwie szybko zlikwidować powstające na ich terenie nieurządzone (tzw. dzikie) wysypiska odpadów.
 - 14) Wszystkie gminy powinny promować racjonalną gospodarkę odpadami w sektorze komunalnym i gospodarczym na ich obszarze i wspierać instytucje prowadzące edukację ekologiczną w tym zakresie.
 - 15) Należy opracować projekty i możliwie szybko przeprowadzić rekultywację zamkniętych ponad 10 lat temu wysypisk odpadów. W szczególności dotyczy to gminy Sulechów.
 - 16) Należy dążyć do objęcia edukacją ekologiczną możliwie szerokiej reprezentacji ludności gmin obszaru funkcjonalnego, w tym również osób dorosłych.
 - 17) Warte rozważenia jest utworzenie Międzygminnego (Nadodrzańskiego) Centrum (Ośrodka) Edukacji Ekologicznej na obszarze funkcjonalnym i ubieganie się o środki finansowe na ten cel w NFOŚiGW oraz WFOŚiGW.
 - 18) W przypadku realizacji koncepcji tworzenia ośrodków edukacji ekologicznej w poszczególnych gminach niezbędna jest koordynacja działalności tych ośrodków oraz realizacja wspólnych, szerzej zakrojonych, akcji ekologicznych.
 - 19) Należy intensywnie propagować i rozpowszechniać materiały edukacyjne na tematy ekologiczne w formie papierowej, tablicowej i elektronicznej.

1.8 Zarządzanie gminami obszaru funkcjonalnego

Zakres działania gmin

Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, niezastrzeżone przepisami na rzecz innych podmiotów. W szczególności zadania własne obejmują sprawy⁴⁹:

- 1) ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- 2) gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego,
- 3) wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- 3a) działalności w zakresie telekomunikacji,
- 4) lokalnego transportu zbiorowego,
- 5) ochrony zdrowia,
- 6) pomocy społecznej, w tym ośrodków i zakładów opiekuńczych,
- 6a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej,
- 7) gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- 8) edukacji publicznej,
- 9) kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- 10) kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- 11) targowisk i hal targowych,
- 12) zieleni gminnej i zadrzewień,
- 13) cmentarzy gminnych,
- 14) porządku publicznego i bezpieczeństwa obywateli oraz ochrony przeciwpożarowej i przeciwpowodziowej, w tym wyposażenia i utrzymania gminnego magazynu przeciwpowodziowego,
- 15) utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych,
- 16) polityki prorodzinnej, w tym zapewnienia kobietom w ciąży opieki socjalnej, medycznej i prawnej,

⁴⁹ Ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2013 r. poz. 594, 1318, z 2014 r. poz. 379, 1072).

- 17) wspierania i upowszechniania idei samorządowej, w tym tworzenia warunków do działania i rozwoju jednostek pomocniczych i wdrażania programów pobudzania aktywności obywatelskiej,
- 18) promocji gminy,
- 19) współpracy i działalności na rzecz organizacji pozarządowych oraz podmiotów wymienionych w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. Nr 96, poz. 873, z późn. zm.),

O ustroju gminy stanowi jej statut. Regulamin organizacyjny i podstawowe akty prawa miejscowego stanowione przez gminę wskazują zakres kompetencji Rady Miejskiej/Rady Gminy, Burmistrza/Wójta i Urzędu Gminy. Zadania Rady Miejskiej/Rady Gminy określa ustawa o samorządzie gminnym i inne ustawy powiązane. Rada kontroluje działalność Burmistrza/Wójta, gminnych jednostek organizacyjnych oraz jednostek pomocniczych gminy. Burmistrz/Wójt jest jednoosobowym organem wykonawczym gminy. Wykonuje zadania przy pomocy Urzędu, którego jest kierownikiem. W drodze zarządzenia nadaje urzędowi regulamin organizacyjny, określający organizację i zasady jego funkcjonowania. Wykonuje uprawnienia zwierzchnika służbowego w stosunku do pracowników Urzędu i kierowników jednostek organizacyjnych gminy. Kieruje bieżącymi sprawami gminy i reprezentuje gminę na zewnątrz. Zadania Burmistrza/Wójta określa ustawa o samorządzie gminnym.

Organizację i zasady funkcjonowania Urzędu Miasta i Gminy/Urzędu Miasta/Urzędu Gminy określa regulamin organizacyjny, nadany przez Burmistrza w drodze zarządzenia. Burmistrz może powierzyć prowadzenie określonych spraw gminy w swoim imieniu Sekretarzowi Gminy. Gminie przysługuje prawo stanowienia aktów prawa miejscowego obowiązujących na obszarze gminy.

Organy gminy mogą wydawać akty prawa miejscowego w zakresie:

- wewnętrznego ustroju gminy oraz jednostek pomocniczych,
- organizacji urzędów i instytucji gminnych,
- zasad zarządu mieniem gminy,
- zasad i trybu korzystania z gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej.

W zakresie nieuregulowanym w odrębnych ustawach lub innych przepisach powszechnie obowiązujących Rada Miejska/Gminy może wydawać przepisy porządkowe, jeżeli jest to niezbędne dla ochrony życia lub zdrowia obywateli oraz dla zapewnienia porządku, spokoju i bezpieczeństwa publicznego. Rada Miejska/Gminy ustanawia akty prawa miejscowego w formie uchwały.

W przypadku pilnych okoliczności przepisy porządkowe może wydać Burmistrz/ Wójt, w formie zarządzenia, które podlega zatwierdzeniu na najbliższej sesji rady miejskiej. Traci ono moc w razie odmowy zatwierdzenia bądź nie przedstawienia do zatwierdzenia na najbliższej sesji rady. W razie nie przedstawienia do zatwierdzenia lub odmowy zatwierdzenia zarządzenia Rada Miejska/Gminy określa termin utraty jego mocy obowiązującej.

Zarządzanie finansami gmin obszaru funkcjonalnego

Gmina samodzielnie prowadzi gospodarkę finansową na podstawie budżetu. Budżet jest uchwalany na rok kalendarzowy. Projekt budżetu przygotowuje Burmistrz/ Wójt. Bez zgody Burmistrza/Wójta Rada Miejska/Gminy nie może wprowadzić w projekcie budżetu gminy zmian powodujących zwiększenie wydatków nie znajdujących pokrycia w planowanych dochodach lub zwiększenia planowanych dochodów bez jednoczesnego ustanowienia źródeł tych dochodów. Projekt budżetu wraz z informacją o stanie mienia komunalnego i objaśnieniami, przygotowuje Burmistrz/Wójt i przesyła Regionalnej Izbie Obrachunkowej do zaopiniowania a także przedkłada Radzie Miejskiej/Gminy do uchwalenia najpóźniej do 15 listopada roku poprzedzającego rok budżetowy. Budżet jest uchwalany do końca roku poprzedzającego rok budżetowy. Procedurę uchwalania budżetu oraz rodzaje i szczegółowość materiałów informacyjnych towarzyszących projektowi określa Rada Miejska/Gminy.

Do czasu uchwalenia budżetu przez Radę Miejską/Gminy, jednak nie później niż do 31 stycznia roku budżetowego, podstawą gospodarki budżetowej jest projekt budżetu przedłożony Radzie Miejskiej/Gminy. W przypadku nie uchwalenia budżetu w terminie, Regionalna Izba Obrachunkowa ustala budżet gminy w zakresie obowiązkowych zadań własnych oraz zadań zleconych w terminie do końca kwietnia roku budżetowego.

Do dnia ustalenia budżetu przez Regionalną Izbę Obrachunkową podstawą gospodarki budżetowej jest projekt budżetu.

Dochodami gminy są:

- podatki, opłaty i inne wpływy określone w odrębnych ustawach jako dochody gminy,
- dochody z majątku gminy,
- subwencja ogólna z budżetu państwa.

Dochodami gminy mogą być również:

- dotacje celowe na realizację zadań zleconych oraz na dofinansowanie zadań własnych,
- wpływy z samoopodatkowania mieszkańców,
- spadki, zapisy i darowizny,
- inne dochody.

W uchwale budżetowej określa się źródła pokrycia niedoboru budżetu, jeżeli planowane wydatki budżetu przewyższają planowane dochody. Uchwały i zarządzenia organów gminy dotyczące zobowiązań finansowych wskazują źródła dochodów, z których zobowiązania te zostaną pokryte. Dyspozycja środkami pieniężnymi gminy jest oddzielona od kasowego jej wykonania.

Za prawidłową gospodarkę finansową gminy odpowiada Burmistrz/Wójt. Burmistrzowi/Wójtowi przysługuje wyłączne prawo do:

- zaciągania zobowiązań mających pokrycie w ustalonych w uchwale budżetowej kwotach,
- wydatków, w ramach upoważnień udzielonych przez radę miejską,
- emitowania papierów wartościowych, w ramach upoważnień udzielonych przez Radę Miejską/Gminy,

- dokonywania wydatków budżetowych,
- zgłaszania propozycji zmian w budżecie gminy,
- dysponowania rezerwami budżetu gminy,
- blokowania środków budżetowych.

Kontrolę gospodarki finansowej gmin obszaru funkcjonalnego sprawuje Regionalna Izba Obrachunkowa w Zielonej Górze.

Gmina Czerwieńsk osiąga najwyższe, spośród gmin obszaru funkcjonalnego, dochody ogółem na jednego mieszkańca, które w 2013 roku wynosiły 3.488,39 złotych. W stosunku do roku 2009 zauważa się wzrost udziału dochodów własnych w dochodach ogółem (największy przypadał na rok 2012 – 48%).

Tabela 1.76 Dochody budżetowe Gminy Czerwieńsk w latach 2009 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody ogółem, w tym:	33256950,87	37610302,02	32073231,17	29759316,26	34883921,07
Dochody majątkowe	10187660,74	10659879,99	4276215,42	987574,12	5501200,95
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	0,00	13023,68	23028,63	8394,10	6030,60
Dochody własne	12659338,45	12936597,47	15384077,98	14369496,96	15663665,46
Subwencje ogólne	8142520,00	8067582,00	8257414,00	8229320,00	8605570,00
Dotacje	12455092,42	16606122,55	8431739,19	7160499,30	10614685,61
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych, w 2009 środki w budżetu UE	9248305,79	8427956,17	3803352,53	2342284,55	5961049,15
Dochody uzyskane w rozdziałach ***78 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0,00	2626032,00	67050,00	156450,00	0,00
Dochody na 1 mieszkańca					
Dochody ogółem	3443,10	3816,37	3257,49	3014,82	3488,39
Dochody własne	1310,63	1312,69	1562,47	1455,73	1566,37

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W 2013 roku wydatki na 1 mieszkańca w Gminie Czerwieńsk wynosiły 3428,64 i stosunku do lat ubiegłych znacznie zmalały. Wydatki na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na jednego mieszkańca wynosiły w 2013 roku 37,7 % ogółu wydatków (Tabela 1.77).

Tabela 1.77 Zestawienie wydatków ogółem gminy Czerwieńsk w latach 2009 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	39551298,46	43971971,48	33552266,83	30785795,20	34286413,91
Wydatki majątkowe ogółem	17109290,42	18104319,61	7089444,09	3351915,69	6499951,02
Wydatki majątkowe inwestycyjne	17109290,42	18104319,61	6936655,09	3351915,69	6499951,02
Wydatki bieżące ogółem	22442008,04	25867651,87	26462822,74	27433879,51	27786462,89
Wydatki bieżące na wynagrodzenia	7176876,66	7796789,62	9742787,12	10298444,03	10215928,75
Wydatki bieżące na pochodne od wynagrodzeń	1256751,35	1340084,16	1590960,41	1833494,04	1965052,18
Wydatki bieżące na zakup materiałów i usług	5404995,84	7062819,51	6033799,89	5912109,02	5886336,44
Dotacje ogółem	2714734,98	2929419,33	1877414,39	1945767,40	1987647,02
Dotacje dla zakładów budżetowych, gospodarstw pomocniczych i funduszy celowych	780938,56	890040,26	-	-	-
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	4759696,80	5382931,81	5051967,40	5089145,34	5464470,71
Wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	14899678,47	17076263,60	18760816,39	19470779,00	19459566,76
Wydatki na obsługę długu (obsługa długu publicznego bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	59452,91	461691,64	759688,30	916003,40	684150,28
Udział wydatków na drogi publiczne w wydatkach ogółem (w %)	1,4	1,8	2,8	1,6	0,1
Wydatki na 1 mieszkańca					
Ogółem	4094,76	4461,89	3407,71	3118,81	3428,64
Na oświatę i wychowanie	1085,43	963,25	1375,65	1390,15	1293,60
Na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	99,83	100,54	158,85	202,77	102,41

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dochody ogółem gminy Dąbie w 2013 roku w stosunku do lat 2012 oraz 2011 wyraźnie zmalały, co spowodowało również spadek dochodów ogółem na 1 mieszkańca (Tabela 1.78).

Tabela 1.78 Dochody budżetowe gminy Dąbie w latach 2008 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody ogółem, w tym:	13115836,45	13576590,58	16762798,29	15104365,73	14523632,82
Dochody majątkowe	709000,27	421365,08	3170673,81	1107209,85	489983,03
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	10500,60	20678,07	7220,30	31728,14	6430,29
Dochody własne	4768805,70	4962959,53	8071029,11	6574809,21	6527448,24
Subwencje ogólne	5209370,00	5277227,00	5318254,00	5614813,00	5059892,00
Dotacje	3137660,75	3336404,05	3373515,18	2914743,52	2936292,58
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych, w 2009 środki z budżetu UE	160514,89	231013,50	2661334,21	503495,98	241922,92
Dochody uzyskane w rozdziałach ***78 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0	36300,00	0	0	0
Dochody na 1 mieszkańca					
Dochody ogółem	2577,80	2662,60	3307,58	2984,46	2879,39
Dochody własne	937,27	973,32	1592,55	1299,11	1294,10

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wydatki na 1 mieszkańca w gminie Dąbie w 2013 roku wynosiły 2648,89zł i w stosunku do lat ubiegłych znacznie zmalały. Wydatki na oświatę i wychowanie w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiły w 2013 roku 41,9% ogółu wydatków (Tabela 1.79).

Tabela 1.79 Zestawienie wydatków ogółem gminy Dąbie w latach 2008 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	14109635,62	18239089,40	15081471,13	14650762,19	13360983,11
Wydatki majątkowe ogółem	2121666,32	5495281,74	1861139,58	1397637,46	495530,57
Wydatki majątkowe inwestycyjne	2121666,32	5495281,74	1861139,58	1397637,46	495530,57
Wydatki bieżące ogółem	11987969,30	12743807,66	13220331,55	13253124,73	12865452,54
Wydatki bieżące na wynagrodzenia	4870976,79	5094376,31	5304889,86	5410774,87	5199248,10
Wydatki bieżące na pochodne od wynagrodzeń	844156,04	895416,82	941886,53	1058770,57	966071,83
Wydatki bieżące na zakup materiałów i usług	2395959,70	2443354,19	2503618,44	2523011,28	2512491,30
Dotacje ogółem	276067,39	266940,00	259369,99	270427,32	242608,08
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	2847069,67	3116342,96	2813834,13	2652775,02	2636292,34
Wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	8756189,07	9103151,06	9789366,10	9974108,56	9720831,85
Wydatki na obsługę długu (obsługa długu publicznego bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	92602,13	245684,45	338988,61	332600,53	237898,02
Udział wydatków na drogi publiczne w wydatkach ogółem (w %)	4,4	4,1	6,3	3,7	1,0
Wydatki na 1 mieszkańca					
Ogółem	2773,12	3576,99	2975,82	2894,84	2648,89
Na oświatę i wychowanie	1114,33	1151,20	1127,15	1182,22	1099,29
Na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	78,34	255,96	209,51	93,12	104,24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Dochody gminy Sulechów ogółem w 2013 roku w stosunku do lat 2012 oraz 2011 wyraźnie wzrosły, co spowodowało również wzrost dochodów ogółem w przeliczeniu na 1 mieszkańca. Odnotowuje się także procentowy wzrost dochodów własnych na 1 mieszkańca w dochodach ogółem (Tabela 1.80).

Tabela 1.80 Dochody budżetowe gminy Sulechów w latach 2009 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Dochody ogółem, w tym:	65125997,38	76101452,91	64358491,92	66223452,75	72178685,32
Dochody majątkowe	8293158,37	13036565,05	2674097,17	1996769,05	3577551,26
Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	67457,44	32032,06	35411,31	21427,82	25027,21
Dochody własne	35329873,69	39095746,67	38325045,01	40409302,28	45319728,83
Subwencje ogólne	13938721,00	13783438,00	14772664,00	15014604,00	15170081,00
Dotacje	15857402,69	23222268,24	11260782,91	10799546,47	11688875,49
Finansowanie i współfinansowanie programów i projektów unijnych, w 2009 roku środki z budżetu UE	3865156,18	10671320,75	416936,92	622937,57	620182,60
Dochody uzyskane w rozdziałach ***78 - Usuwanie skutków klęsk żywiołowych	0	1508205,09	0	0	0
Dochody na 1 mieszkańca					
Dochody ogółem	2460,74	2844,91	2409,17	2484,56	2700,29
Dochody własne	1334,92	1461,52	1434,64	1516,07	1695,46

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Wydatki w gminie Sulechów w 2013 roku na 1 mieszkańca wynosiły 2532,03 i były najniższe wśród gmin obszaru funkcjonalnego. Wydatki na oświatę i wychowanie na 1 mieszkańca wynosiły w 2013 roku 41,9% ogółu wydatków (Tabela 1.81).

Tabela 1.81 Zestawienie wydatków ogółem gminy Sulechów w latach 2009 – 2013 (w zł)

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013
Ogółem	76621107,85	86260115,15	66612584,58	66478791,41	67681186,91
Wydatki majątkowe ogółem	18642648,28	25887622,71	5455272,82	3460358,05	2225775,70
Wydatki majątkowe inwestycyjne	18642648,28	25887622,71	5455272,82	3460358,05	2225775,70
Wydatki bieżące ogółem	57978459,57	60372492,44	61157311,76	63018433,36	65455411,21
Wydatki bieżące na wynagrodzenia	22958896,52	24810348,91	27274845,90	29140922,81	28674468,87
Wydatki bieżące na pochodne od wynagrodzeń	3943483,43	4195831,67	4596930,87	5490463,20	5679365,76
Wydatki bieżące na zakup materiałów i usług	15758194,44	14660318,75	12070148,02	10330988,26	12737319,84
Dotacje ogółem	2562262,88	2187292,80	2197101,80	2391353,78	2972585,54
Świadczenia na rzecz osób fizycznych	9841159,24	10628342,92	10480097,44	10238155,64	10686696,30
Wydatki bieżące jednostek budżetowych ogółem	45030215,38	46439329,35	46922041,48	48086604,43	50440263,12
Wydatki na obsługę długu (obsługa długu publicznego bez wypłat z tytułu gwarancji i poręczeń)	529398,81	1094568,46	1538626,63	1862016,71	1313163,02
Udział wydatków na drogi publiczne w wydatkach ogółem (2 %)	6,0	2,3	5,9	1,6	2,5
Wydatki na 1 mieszkańca					
Ogółem	2895,08	3224,68	2493,55	2494,14	2532,03
Na oświatę i wychowanie	980,63	1007,99	1029,50	1104,04	1118,59
Na kulturę i ochronę dziedzictwa narodowego	165,93	167,18	97,54	77,73	84,58

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Działalność promocyjna gmin

Promowanie walorów i osiągnięć gmin obszaru funkcjonalnego następuje głównie poprzez prezentacje na stronach internetowych gmin oraz innych dostępnych dla gmin portali samorządowych. Narzędziami promocji są również publikacje, foldery i inne materiały pisemne o działalności i zasobach gmin. Przedmiotem promocji są przede wszystkim:

- naturalne walory geograficzno - przyrodnicze (las, bliskość Odry, czyste powietrze, ciekawe krajobrazy, unikalna roślinność),
- możliwości prowadzenia działalności gospodarczej (tereny inwestycyjne, infrastruktura techniczna i społeczna),
- przychylność organów gmin dla inwestorów (ulgi, preferencje),

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

- dobry klimat społeczny dla odwiedzających i inwestorów,
- dotychczasowe osiągnięcia gminy w zakresie:
 - poprawy warunków życia mieszkańców, rozwoju infrastruktury technicznej, pozyskiwania środków zewnętrznych na inwestycje gminne (krajowych i unijnych), zdobywania nagród i wyróżnień dla gmin w rankingach i konkursach dla samorządów, realizacji dużych projektów inwestycyjnych dofinansowanych ze środków Unii Europejskiej,
 - potencjalne możliwości rozwojowe wynikające z aktywności zawodowej na terenie gmin, ze szczególnym eksponowaniem aktywności gospodarczej,
 - perspektywy rozwoju gospodarki i turystyki,
 - dobre warunki do zamieszkania na terenie gmin (poprzez nabycie działki pod budowę domu na terenie gminy).

Działania promocyjne gminy Czerwieńsk

Gmina Czerwieńsk za swoją aktywność została laureatem ogólnopolskiego konkursu „**Mistrzowska Gmina 2009/2010**” i zdobyła Statuetkę Konkursową oraz Certyfikat, który przyznawany jest najlepszym, najskuteczniej działającym samorządom w Polsce. Głównym celem konkursu było wyłonienie, nagrodzenie oraz promocja najlepszych, najbardziej aktywnych gmin samorządu terytorialnego w Polsce. W pierwszej kolejności oceniane były aktywność i dokonania gminy, skuteczność podejmowanych przez nią działań oraz jakość pracy urzędu, ze szczególnym uwzględnieniem poziomu obsługi interesantów. Nagroda przyznawana jest bezterminowo. Gmina uzyskała wsparcie promocyjne i prawo posługiwania się tytułem „Mistrzowska Gmina 2009/2010” oraz godłem konkursu.

Gmina otrzymała także tytuł **Gminy FAIR PLAY** w latach 2006, 2008 i 2009 oraz wyróżnienie honorowe w 2012. W 2009 roku została uhonorowana tytułem „**Innowacyjna gmina**” w ramach konkursu „**Krajowi Liderzy Innowacji**”. Otrzymała również statuetkę **Laur Gospodarności** w kategorii *Rozwój Przedsiębiorczości Wiejskiej*.

Gmina wydaje miesięcznik „*Czerwieńsk – U Nas*” i aktywnie promuje się poprzez stronę internetową <http://www.czerwiensk.pl>. W kontekście rozwoju gminy Czerwieńsk istotna jest rozpoznawalność oraz obecność gminy w mediach, jako stały element budowania marki gminy. Podjęte w 2013 roku działania mające na celu budowę pozytywnego odbioru gminy oraz jej promocję w mediach spowodowały, że łączny czas antenowy obecności gminy w telewizjach lokalnych o zasięgu regionalnym wyniósł około 10 godzin. Były to audycje niekomercyjne. Gmina systematycznie promuje się też poprzez cykliczne imprezy kulturalne i rekreacyjne dla lokalnej społeczności, o czym wspomniano we wcześniejszych częściach opracowania. Wydatki na promocję gminy na 1 mieszkańca w 2013 roku wynosiły 11,2 zł i były ponad dwukrotnie większe niż w 2011r.

Działania promocyjne gminy Sulechów

Działania promocyjne kierowane są do potencjalnych i obecnych inwestorów gospodarczych, turystów zainteresowanych atrakcjami turystycznymi gminy, osób i instytucji zainteresowanych kulturą gminy oraz miłośników sportu i rekreacji. Obejmują udział w specjalistycznych targach i konferencjach, a także dystrybucję wydawnictw promocyjnych i informacyjnych.

Gmina Sulechów zrealizowała inwestycje w promocję w prasie, telewizji i w innych formach wydawniczych. Istotnym walorem promocyjnym gminy są imprezy kulturalne organizowane na jej terenie. W mediach i na targach inwestycyjnych promowane są przede wszystkim tereny inwestycyjne. Prowadzona jest aktywna działalność w zakresie pozyskiwania nowych inwestorów poprzez bieżące kontakty z potencjalnymi zainteresowanymi.

Promocją lokalnych walorów zajmuje się utworzony w Urzędzie Miejskim Wydział Pozyskiwania Środków Unijnych i Promocji Gminy. W celach reklamowo-promocyjnych wydane zostały w gminie:

- folder inwestycyjny,
- informatory turystyczne,
- mapki gminy Sulechów,
- interaktywna mapa Sulechowa znajdująca się na stronach serwisu internetowego gminy
- cykl filmów o walorach turystycznych gminy
- książki promocyjne o przeszłości i teraźniejszości gminy.

Gmina posiada własną stronę internetową www.sulechow.pl, na której prezentowany jest gminny katalog firm i wiele aktualnych informacji promujących gminę np. informacje o lokalnych imprezach, takich jak Dni Sulechowa.

Od 2001 roku gmina wydaje *Biuletyn Informacyjny Miasta i Gminy Sulechów*, który kompleksowo informuje o bieżących wydarzeniach i promuje gminę. Promocję gminy prowadzą również pracownicy *Sulechowskiego Domu Kultury* oraz portal internetowy www.ZiemiaLubuska.pl podający informacje na temat imprez turystycznych i kulturalnych, historii, walorów przyrodniczych oraz bazy adresowej jednostek związanych z obsługą ruchu turystycznego w województwie lubuskim. Gmina Sulechów razem z gminami Nowa Sól i Zielona Góra prowadzi stronę internetową www.LubuskieTrojmiasto.eu, która zajmuje się wspólną promocją tych miast.

Działania promocyjne gminy Dąbie

Gmina Dąbie promuje się w lokalnej prasie oraz na stronie internetowej <http://www.dabie.pl>. Formą promocji są również liczne imprezy dla lokalnej społeczności – dożynki gminne, konkursy, imprezy dla seniorów.

Współpraca gmin obszaru funkcjonalnego z otoczeniem

Generalnie współpracę gmin z otoczeniem można podzielić na krajową i zagraniczną. Współpraca krajowa polega głównie na przystępowaniu do stowarzyszeń i związków międzygminnych oraz podpisywaniu umów partnerskich. Współpraca zagraniczna oparta jest na partnerskiej współpracy pomiędzy stronami umów, polegającej na utrzymywaniu kontaktów, wymianie doświadczeń, uczestnictwie w imprezach organizowanych przez partnerów.

Gmina Czerwieńsk od 1991 roku współpracuje ze *Związkiem Miast Partnerskich Rot(h)enburgów*, który tworzą: Rotenburg an der Fulda, Rothenburg ob der Tauber, Rothenburg Saale, Rotenburg Wumme, Rothenburg (O.L), Rothenburg Luzern. Współpraca ta polega na uczestnictwie w obchodach świąt danego miasta. Co dwa lata odbywa się *“Spartakiada Miast Partnerskich Rot(h)enburgów”*. Najbardziej wszechstronną współpracę gmina Czerwieńsk prowadzi z *gminą Drebkau* (Niemcy), z którą 23 września 2000r. podpisała umowę partnerską, dotyczącą: kultury, sportu, oświaty i gospodarki.

W dniu 23 stycznia 2009 roku gmina Czerwieńsk podpisała porozumienie z *Samorządem Miejskim Rejonu Suzdalskiego* w Okręgu Włodzimirskim w Rosji, dotyczące współpracy humanitarno-kulturalnej. Od 2000 roku kontynuowana jest współpraca (wymiana cykliczna) pomiędzy *sołectwami Gminy Czerwieńsk i niemieckiej Gminy Drebkau, Płoty – Schorbus, Leśniów Wielki – Jehserig, Nietków – Greifenhain, Wysokie – Siewisch, Nietkowice – Leuthen, Laski – Kausche, Będów – Casel*.

Gmina Czerwieńsk podpisała umowę partnerską z gminami: Nowa Sól, Siedlisko, Otyń, Sulechów, Zielona Góra, Krosno Odrzańskie, Cybinka, Górzycza, Kostrzyn nad Odrą, w sprawie wspólnego projektu *„Odra dla turystów 2020-lubuskie przystanie”*. Liderem projektu jest miasto Nowa Sól. W ramach projektu na terenie Gminy Czerwieńsk powstanie przystań rzeczna na Odrze w Nietkowie. Dokumentacja techniczna wraz z projektem została opracowana przy okazji projektu *„Szlakiem Rothenburgów w Gminie Czerwieńsk”*.

W 2013 Gmina Czerwieńsk zawarła porozumienie międzygminne w celu realizacji projektu pn. *„Gospodarka niskoemisyjna na obszarze funkcjonalnym miasta wojewódzkiego Zielona Góra”*. Gmina realizuje również zadania wynikające z umowy partnerstwa międzygminnego p.n. *„Zielonogórski Związek Gmin”*, którego członkami są obecnie gminy: Zielona Góra, Czerwieńsk, Dąbie, Świdnica i Zabór⁵⁰, powołanego w celu wspólnego wykonywania zadań własnych gmin w zakresie utrzymania czystości i porządku oraz unieszkodliwiania odpadów komunalnych na terenie działania Związku.

W 2013 r. gmina Czerwieńsk zawarła porozumienie międzygminne na rzecz realizacji projektu pn.: *„Rozwój obszaru funkcjonalnego miasta wojewódzkiego Zielona Góra”*. Funkcję

⁵⁰ Od 1 stycznia 2015 gmina wiejska Zielona Góra została połączona z miastem Zielona Góra

lidera porozumienia pełni Miasto Zielona Góra, a partnerami są obecnie następujące gminy: Czerwieńsk, Sulechów, Świdnica, Zabór.

Współpraca gminy Czerwieńsk z partnerami zagranicznymi w 2013r., realizowana w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej, polegała na udziale w następujących projektach, złożonych w ramach Funduszu Małych Projektów i Projektów Sieciowych z Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007-2013: „Partnerskie Dni Czerwieńska 2013”, „XIV Polsko-Niemiecki Familijny Rajd Rowerowy „Polsko-niemiecki Dzień Kobiet”, „Podzielmy się tradycją. Wielkanoc 2013”⁵¹.

Gmina jest też członkiem *Lokalnej Grupy Działania Między Odrą a Bobrem*, podobnie jak gmina Sulechów.

Gmina Dąbie buduje swoje relacje z otoczeniem zewnętrznym poprzez partnerstwo międzygminne np.: „Zielonogórski Związek Gmin”.

Na uwagę zasługuje współpraca Szkoły Podstawowej w Gronowie ze szkołą w Lieberose w Niemczech, która rozpoczęła się w 2001r po nawiązaniu, wraz z sołtysem wsi, kontaktu z niemieckim burmistrzem Goyatz - Hellmutem Trunschke.

W 2006 roku podpisane zostało porozumienie o współpracy między gminą Dąbie a Urzędem Lieberose/Oberspreewald. Obie gminy wyraziły wolę rozbudowywania trwałych, kontaktów.

Obecnie pogłębiają się więzi szkół z Dąbia, Goyatz i Lieberose, nauczyciele i uczniowie podtrzymują kontakty poprzez odwiedziny, wymianę informacji i wyjazdy wakacyjne.

Rozwijają się także kontakty jednostek ochotniczej straży pożarnej. Wójt i burmistrz wymieniają się swoimi doświadczeniami poprzez spotkania mieszkańców. Partnerzy uczestniczą także w realizowanych przez gminę projektach np. "Otwarta Zagroda", "Super Sołtys" czy w zawodach strażackich.

W październiku 2009r. Wójt Gminy Dąbie wraz z samorządowcami z terenu Województwa Lubuskiego uczestniczyła w misji gospodarczej do Mołdawii i odwiedziła gminę Lozovo. Celem wizyty było poznanie potencjalnych partnerów gospodarczych przez lubuskich samorządowców.

Gmina Sulechów również buduje swoje relacje z otoczeniem zewnętrznym poprzez umowy partnerskie m.in. z:

- Dystryktem RUSHMOOR w Hrabstwie Hampshire w Anglii,
- Miastem Criuleni w Rejonie Criuleni, w Republice Moldowy,
- Miastem Fürstenwalde /Spree w Niemczech.

Gmina należy do kilku stowarzyszeń gminnych:

- Stowarzyszeniem Gmin RP Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr,
- Stowarzyszeniem Związku Miast i Gmin Nadodrzańskich,
- Stowarzyszeniem Lubuskie Trójmiasto,

⁵¹ Raport z monitoringu Strategii Rozwoju Gminy Czerwieńsk za rok 2013

- Stowarzyszeniem Aglomeracja Zielonogórska,
- Stowarzyszeniem Odra dla Turystów,
- Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania Między Odrą a Bobrem⁵²

Gmina podpisała umowę partnerską z gminami: Nowa Sól, Czerwieńsk, Siedlisko, Otyń, Zielona Góra, Krosno Odrzańskie, Cybinka, Górzycza, Kostrzyn nad Odrą, w sprawie wspólnego projektu „Odra dla turystów 2020-lubuskie przystanie”. W ramach projektu na terenie gminy powstanie przystań rzeczna na Odrze w pobliżu Pomorska.

Gmina Sulechów należy do *Zielonogórskiego Obszaru Funkcjonalnego*, który obejmuje również Miasto Zielona Góra (miasto na prawach powiatu) oraz gminy: Świdnica, Czerwieńsk i Zabór. Gospodarka odpadami i gospodarka wodno-ściekowa były również przedmiotem porozumień międzygminnych. Szansą na kompleksowe współdziałanie międzygminne w najbliższej przyszłości są fundusze unijne na lata 2014-2020 oraz *Zintegrowane Inwestycje Terytorialne (ZIT)*.

Zarządzanie strategiczne w gminach

Istotnym zadaniem jednostek samorządu terytorialnego jest zapewnienie właściwego dostępu do usług publicznych, w odniesieniu do których niemożliwe jest wykluczenie kogokolwiek z korzystania z nich. Obecnie administracja publiczna nie może skupiać się tylko na rutynowo pojmowanym „*administrowaniu*”, utożsamianym z bieżącym rozwiązywaniem problemów związanych z dostarczaniem usług publicznych, a raczej koncentrować się na sprawnym i efektywnym zarządzaniu, dążącym do budowania przewagi konkurencyjnej jednostki samorządu terytorialnego, co skutkować ma jej rozwojem i poprawą warunków życia mieszkańców, poprzez wzrost dostępu do usług publicznych i podnoszenia ich jakości.

Wdrażanie zasad zarządzania strategicznego w administracji samorządowej wymaga podejmowanie ciągłych działań, służących określeniu strategii rozwoju, opartych o zidentyfikowane szanse i wyzwania zarówno społeczne (podwyższające jakość życia mieszkańców), jak i gospodarcze (np. wspieranie przedsiębiorczości lokalnej). W opinii M. Adamowicza, samorząd terytorialny ma szansę stać się faktycznym podmiotem zarządzania strategicznego i prowadzenia lokalnej polityki rozwoju pod warunkiem sprawnego zarządzania operacyjnego przy wykorzystaniu środków finansowych i materialnych⁵³.

Strategiczny model zarządzania JST stanowi alternatywę dla tradycyjnie pojmowanego administrowania opartego na procedurach formalno-prawnych. W literaturze przedmiotu przyjęto określenie „nowe zarządzanie publiczne” (*new public management*). Koncepcja ta wprowadza profesjonalne zarządzanie, jasno określone standardy i mierniki, zwiększa nacisk

⁵² www.sulechow.pl (data dostępu 30.03.2015)

⁵³ M. Adamowicz, *Nowe tendencje w zarządzaniu rozwojem lokalnym*, [w:] Adamowicz M. (red.), *Rola samorządu w zarządzaniu rozwojem lokalnym i regionalnym*, Wydawnictwo PWSZ w Białej Podlaskiej 2006, s.22.

na kontrolę wyników, dezagregację jednostek sektora publicznego, konkurencję, wykorzystanie w sektorze publicznym metod i technik zarządzania stosowanych w sektorze prywatnym oraz większą dyscyplinę i oszczędności wykorzystania zasobów⁵⁴.

W gminach obszaru funkcjonalnego obok obligatoryjnych dokumentów takich, jak m.in. Gminna strategia rozwiązywania problemów społecznych, *Gminny program ochrony środowiska*, *Gminny plan gospodarki odpadami*⁵⁵ odnajdziemy również inne dokumenty strategiczne, które są przejawem orientacji strategicznej w zarządzaniu badanymi gminami. Każda z gmin dysponuje aktualnymi strategiami rozwoju:

- *Strategia Rozwoju Gminy Czerwieńsk na lata 2011-2018*,
- *Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025*,
- *Strategia Rozwoju Gminy Sulechów na lata 2012-2022*.

Zostały w nich zawarte integrujące plany działań strategicznych, które pozwoliły na zaprojektowanie przyszłości jednostki samorządu terytorialnego w oparciu o istniejące uwarunkowania. Przyjęta przez gminy polityka rozwoju obszaru funkcjonalnego, w różnym stopniu uwzględnia m.in.: położenie geograficzne, strukturę gospodarki i jej specyfikę, sytuację zdrowotną i dostęp do opieki medycznej, sytuację demograficzną i lokalny rynek pracy, infrastrukturę techniczną i społeczną, środowisko przyrodnicze, możliwe do wykorzystania zasoby, wiodące dziedziny rozwoju, cechy społeczności lokalnej, czy dziedzictwo kulturowe i tradycje.

W przyjętych strategiach zostały zawarte m.in.

- zdefiniowanie potrzeby lokalnej wspólnoty i dążenie do ich zaspokojenia (określenie celów długoterminowych),
- zapewnienie mieszkańcom gminy, organizacjom pozarządowym, podmiotom gospodarczym poczucia stabilizacji, poprzez zawarcie w strategii informacji o zamierzeniach władz,
- działania mające wpływ na racjonalizację wydatków budżetowych,
- działania zwiększające zaufanie obywateli do władz lokalnych,
- działania zwiększające prawdopodobieństwo uzyskania środków pozabudżetowych na finansowanie,
- przedsięwzięcia służące rozwojowi gminy.

Podstawowym walorem zarządzania strategicznego jest to, że w znacznym stopniu redukuje niepewność funkcjonowania i rozwoju danej jednostki samorządu terytorialnego, której źródłem jest otoczenie, oraz zwiększa jej zdolność adaptacyjną do zmieniającej się rzeczywistości,⁵⁶. Zarządzanie takie służy zapewnieniu:

- miejsc pracy i dochodów mieszkańców na niezbędnym poziomie,

⁵⁴ Ch. Hood, *A Public Management for all Seasons?* „Public Administration” 1991 nr 1(69), s. 4-5.

⁵⁵ A. Noworól, *Ku nowemu paradygmatowi planowania terytorialnego*, CeDeWu Sp. z o.o., Warszawa 2013 r., s. 163-166

⁵⁶ M. Ziółkowski, M. Goleń, *Zarządzanie strategiczne rozwojem lokalnym* [w:] Sochacka-Krysiak H. (red.) *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Wydawnictwo SGH Warszawa 2006.

- warunków bytu materialnego mieszkańców, w tym: wyżywienia, mieszkania, przebywania w środowisku, które nie szkodzi zdrowiu mieszkańców,
- warunków rozwoju duchowego, a w tym: możliwości wypoczynku, kształcenia, dostępu do informacji, obcowania z kulturą i rozrywką, podróży i kontaktów z szeroko rozumianym otoczeniem,
- poczucia bezpieczeństwa i perspektywy przyszłości, a w tym poczucia stabilizacji (zabezpieczenia dorobku życia) i szans rozwoju następnego pokolenia,
- warunków do rozwoju przedsiębiorczości,
- poprawy stanu zasobów oraz minimalizacji niekorzystnych oddziaływań na otoczenie⁵⁷.

Słabą stroną planowania strategicznego w gminach obszaru funkcjonalnego jest brak specjalnie wyodrębnionych komórek czy też stanowisk ds. opracowywania i wdrażania oraz monitorowania strategii rozwoju. Niedostateczny, często niesystematyczny, nie realizowany w formie pisemnej jest monitoring (jako wzór można uznać Raport z monitoringu Strategii Rozwoju Gminy Czerwieńsk za rok 2013), co utrudnia aktualizację dokumentów strategicznych. Gminy są w posiadaniu ogromnych zasobów informacyjnych jednak nie są one w pełni wykorzystywane w analizach strategicznych. Ponadto w każdej gminie można znaleźć cały szereg różnych programów, zarówno własnych jak i zewnętrznych, w których gminy uczestniczą jako beneficjenci. Warto uwzględnić, że Zgodnie z modelem nowego partycypacyjnego zarządzania publicznego *New Public Governance*, wzrasta znaczenie układów samorządowych i autonomicznych, a większość zadań wykonywana jest w ramach sieci - grup współzależnych instytucji skupiających przedstawicieli z różnych jednostek i sektorów.

Konkluzje strategiczne w zakresie zarządzania gminami obszaru funkcjonalnego

- 1) należy doskonalić system przepływu informacji wewnątrz gmin pomiędzy:
 - jednostkami administracji gminnej
 - jednostkami administracji gminnej a mieszkańcami;
- 2) istnieje potrzeba zintensyfikowania działań promujących poszczególne gminy oraz cały obszar funkcjonalny, obejmujących prezentację walorów rekreacyjno-turystycznych, gospodarczych, społecznych i inwestycyjnych oraz opracowania systemu kompleksowej identyfikacji walorów całego obszaru funkcjonalnego;

⁵⁷ J. Sierak, *Zarządzanie finansami jednostek samorządu terytorialnego*, [w:] Sochacka-Krysiak H. (red.), *Zarządzanie gospodarką i finansami gminy*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006.

- 3) z opinii badanych mieszkańców wynika, że należy doskonalić jakość obsługi petentów w urzędach i jednostkach organizacyjnych gmin. Należy stworzyć i wdrożyć system zarządzania satysfakcją petenta, a w jego ramach winien funkcjonować system monitoringu jakości obsługi interesariuszy;
- 4) należy dalej rozwijać (rozszerzać i doskonalić) współpracę międzygminną, subregionalną i zagraniczną gmin obszaru funkcjonalnego;
- 5) Istnieje potrzeba wdrażania nowoczesnych instrumentów zarządzania gminnymi finansami, w szczególności w zakresie pozyskiwania zewnętrznych źródeł finansowania przedsięwzięć prorozwojowych na obszarze funkcjonalnym;
- 6) należy doskonalić systemy zarządzania kompetencjami kadr w poszczególnych gminach;
- 7) trzeba zwiększyć zakres monitorowania i ewaluacji dotychczasowych działań strategicznych w gminach, a ich wyniki włączyć do procesu aktualizacji strategii rozwoju i planów realizacji zadań strategicznych.

2 Analiza SWOT dla obszaru funkcjonalnego

Analiza SWOT⁵⁸ jest przeglądem uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych oraz stanowi ważny element procesu planowania. Dostarcza samorządowi informacji, które są pomocne w dopasowaniu zasobów i możliwości (środki pieniężne i inne, personel, itd.) do środowiska, w którym funkcjonuje. Jest kompleksową metodą diagnozowania strategicznego, opartą na identyfikowaniu silnych i słabych stron organizacji oraz szans i zagrożeń pojawiających się w jej wnętrzu i najbliższym otoczeniu.

Słabe strony to te aspekty funkcjonowania JST, które ograniczają jej sprawność i mogą blokować jej rozwój w przyszłości. Są najczęściej konsekwencją ograniczeń zasobów i ich niedostatecznych właściwości.

Mocne strony, czyli atuty JST to specjalne walory odróżniające ją od innych, działających w tym samym sektorze i regionie⁵⁹. Mocnymi stronami samorządu mogą być kontrolowane przez niego całkowicie lub częściowo zasoby, które pozytywnie wpływają na jego pozycję konkurencyjną w otoczeniu

Silne i słabe strony JST dotyczą głównie wewnętrznych cech (właściwości, kompetencji, umiejętności). Mają na ogół charakter relatywny, a nie absolutny (to, co w jednej sytuacji jest siłą JST, w innej może być jej słabością)⁶⁰.

Drugim ważnym elementem analizy SWOT jest określenie szans i zagrożeń dla samorządu.

Szansę to tendencje i zjawiska w otoczeniu JST, które odpowiednio wykorzystane mogą stać się bodźcem rozwojowym i źródłem osłabienia zagrożeń.

A. Sharplin określa okazję jako „*kombinację okoliczności, czasu i miejsca, która w przypadku połączenia z pewnym działaniem ze strony organizacji może przynieść znaczące korzyści*”⁶¹.

Zagrożenia to czynniki zewnętrzne, które są postrzegane jako bariery rozwoju samorządu, utrudnienia, dodatkowe koszty działania lub niebezpieczeństwa.

Istnienie zagrożeń ma destrukcyjny wpływ na rozwój JST lub powodzenie inwestycji.

Jednocześnie nie pozwala na pełne wykorzystanie szans i mocnych stron⁶².

Szansę i zagrożenia można odnaleźć wewnątrz gminy oraz w jej otoczeniu. Często mają charakter relatywny; niewykorzystane szanse mogą stać się zagrożeniami, a wcześniej rozpoznane zagrożenie może przekształcić się w szansę.

Po zidentyfikowaniu wymienionych elementów analizy, gmina może przystąpić do określenia i przygotowania strategii działań, które można podzielić na cztery grupy:

⁵⁸ Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: *strengths* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse), *threats* (zagrożenia).

⁵⁹ M. Romanowska, *Zarządzanie strategiczne firmą*, CIM, Warszawa 1995.

⁶⁰ J. Supernat, *Zarządzanie strategiczne: pojęcia i koncepcja*, Kolonia Limited, Wrocław 1998, s. 19.

⁶¹ Ibidem, s. 19.

⁶² M. Romanowska, *Zarządzanie strategiczne firmą*, CIM, Warszawa 1995.

- 1) Strategia działania ukierunkowana na wykorzystanie szans zwiększenia silnych stron gminy (Strategia O-S);
- 2) Strategia działania ukierunkowana na wykorzystanie szans na zmniejszenie słabych stron gminy (Strategia O-W);
- 3) Strategia działania ukierunkowana na eliminowanie zagrożeń dla silnych stron gminy (Strategia T-S);
- 4) Strategia działania ukierunkowana na eliminowanie zagrożeń zwiększających ilość słabych stron gminy (Strategia T-W).

Analizie SWOT poddano każdy wyodrębniony obszar badań i analiz strategicznych, uznany jako priorytetowy z punktu widzenia poszukiwań czynników prorozwojowych dla gmin i obszaru funkcjonalnego.

Wyniki analizy SWOT dla każdego obszaru priorytetowego przedstawiono w poniższych tabelach 2.1 – 2.8.

Tabela 2.1 Analiza SWOT – z zakresie przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego

Przestrzeń terytorialna obszaru funkcjonalnego	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Bliskość Odry, Zielonej Góry i granicy z Niemcami.	Niska żyzność gleb na terenie gmin. Rozproszone i słabo zagospodarowane jeziora i zbiorniki wodne. Niedostatecznie urządzone tereny zielone.
Rekreacyjno-turystyczna i gospodarcza wartość leśistości powierzchni obszaru funkcjonalnego. Obszary chronione. Obszary i parki krajobrazowe. Regulacja koryt rzek i potoków.	Słaba zabudowa terenów wiejskich. Niedostateczne zagospodarowanie terenów nadodrzańskich. Słaba rewitalizacja zabudowy terenów wiejskich. Nieuregulowane koryta rowów melioracyjnych i niektórych rzek.
Interesująca zabudowa terenów miejskich. Rewitalizacja terenów miejskich. Oferowanie (dostępność) terenów inwestycyjnych. Przygotowanie (dostępność) terenów pod budownictwo mieszkaniowe.	Estetyka terenów wiejskich. Wiejskie tereny rekreacyjno-wypoczynkowe. Dbałość mieszkańców wsi o czystość i estetykę swoich posesji.
Atrakcyjne ukształtowanie powierzchni terenów gmin obszaru funkcjonalnego.	Nie wszędzie przygotowane aktualne plany zagospodarowania przestrzennego terenów wiejskich i miejskich.
Lokalizacja geograficzna ułatwiająca szybki dojazd do miejscowości obszaru funkcjonalnego.	Rekreacyjno-turystyczne wykorzystanie dorzecza Odry
SZANSE	ZAGROŻENIA
Rozwój współpracy z otoczeniem lubuskim: gminami w ramach Zielonogórskiego Obszaru Funkcjonalnego, Aglomeracją Zielonogórską, Powiatem zielonogórskim i krośnieńskim, Samorządem Województwa Lubuskiego.	Powódzie i podtopienia terenów nadodrzańskich.

Rozwój współpracy z dalszym otoczeniem krajowym: gminami spoza województwa lubuskiego, stowarzyszeniami gmin, instytucjami ogólnopolskimi (np. Związek Miast Polskich), urzędami centralnymi, ogólnopolskimi organizacjami pozarządowymi.	
Wzrost zainteresowania turystów polskich i niemieckich terenami obszaru funkcjonalnego.	
Możliwości zagospodarowania terenów nadodrzańskich przez prywatnych inwestorów.	

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Tabela 2.2 Analiza SWOT w zakresie infrastruktury technicznej

Infrastruktura techniczna na terenie obszaru funkcjonalnego	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Zewnętrzna dostępność drogowa gmin obszaru funkcjonalnego poprzez drogi krajowe i wojewódzkie. Dostępność sieci dróg dla większości miejscowości gminnych.	Jakość nawierzchni, szerokość, jakość poboczy dróg na terenie obszaru funkcjonalnego. Jakość infrastruktury drogowej (oznakowanie, oświetlenie ulic, pobocza, systemy odwodnień dróg, chodniki, ścieżki rowerowe, zatoki i miejsca postojowe, przejazdy kolejowe, skrzyżowania dróg, parkingi przydrożne, stacje benzynowe). Brak mostów na Odrze w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 i nr 281.
Towarowa zewnętrzna dostępność kolejowa gmin Czerwieńsk i Sulechów. Infrastruktura obsługowa kolejowych przewozów towarowych w Czerwieńsku.	Zagrożenia bezpieczeństwa ruchu drogowego w miejscowościach obszaru funkcjonalnego.
Dostępność rekreacyjno-turystyczna drogi wodnej na Odrze dla mieszkańców gmin.	Brak pasażerskiej dostępności linii kolejowych w Gminie Czerwieńsk (Nietków, Laski) i Dąbie (Ciemnice)
Dostępność elektroenergetyczna na terenie gmin. Dostępność mocy elektrycznej- rezerwy mocy. Dystrybucja i sprzedaż energii elektrycznej na terenie gminy.	Infrastruktura dróg wodnych (porty, przystanie, infrastruktura brzegowa Odry i dopływów, przeprawy ruchome). Gospodarcze wykorzystanie Odry i innych cieków wodnych (transport, energetyka, porty, nabrzeża portowe, mosty, promy).
Dostępność radiowo-telewizyjna (programowa, jakościowa). Dostępność telefoniczna (liniowa, bezprzewodowa). Dostępność teleinformatyczna (radiowa) na terenie gminy Czerwieńsk.	Jakość elektroenergetycznych linii przesyłowych. Stabilność napięciowa na terenach wiejskich. Efektywność pracy transformatorów elektroenergetycznych. Mała skala rozwoju energetyki odnawialnej (baterie fotowoltaiczne, kolektory słoneczne, biogazownie, elektrownie wiatrowe, małe elektrownie wodne).

<p>Dobra dostępność sieci wodociągowych na terenach miejskich.</p> <p>Niezawodność dostaw wody sieciowej i dobra stabilność ciśnienia sieciowego. Wydajność ujęć, stacji uzdatniania wody i przepompowni.</p> <p>Dobra dostępność i wydajność oczyszczalni ścieków dla lokalnych sieci kanalizacyjnych i zlewania ścieków wywożonych ze zbiorników bezodpływowych. Jakość oczyszczania ścieków w gminie Czerwieńsk i Sulechów. Gminne systemy zagospodarowania odpadów komunalnych.</p>	<p>Dostępność sieci ciepłych do mieszkań na terenach wiejskich. Niedostateczna jakość ciepłych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych (izolacyjność cieplna), Przeszarżała dystrybucyjna automatyka ciepłownicza, Nierozwinięte wiejskie sieci ciepłownicze. Słaba dostępność sieci kanalizacyjnych na terenach wiejskich. Dostępność sieci kanalizacji deszczowo-odpływowej na terenach miejskich.</p>
<p>Dobra dostępność sieci gazowych na terenach miejskich i w miejscowościach przyległych do miast. Jakość gazu i urządzeń gazowych.</p> <p>Bezpieczeństwo instalacji gazowych.</p> <p>Stabilność ciśnienia gazu w sieciach</p>	<p>Niedostateczna infrastruktura rekreacyjno-turystyczna dróg wodnych (miejsca rekreacyjno-wypoczynkowe i rekreacyjno-turystyczne).</p>
<p>Dostępność sieci ciepłych na terenach miejskich.</p> <p>Bezpieczeństwo instalacji gazowych w budynkach, pomieszczeniach i mieszkaniach.</p>	<p>Jakość kotłowni konwencjonalnych: węglowych, olejowych, gazowych. Szczelność gazowych stacji redukcyjnych, dostępność gazowych sieci przesyłowych i dystrybucyjnych. Jakość opała dostarczanego gazu. Stabilność ciśnienia w sieciach gazowych. Jakość stosowanych urządzeń gazowych.</p> <p>Dystrybucja pozasieciowa.</p>
<p>Pasażerska dostępność kolejowa Sulechowa i Czerwieńska.</p> <p>Infrastruktura linii kolejowych (dworce, stacje kolejowe, przystanki kolejowe, przejazdy kolejowe,).</p>	<p>Brak obsługi promowej w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 i 281 po zmroku.</p> <p>Połączenia kolejowe Czerwieńska z Sulechowem.</p>
	<p>Stan techniczny infrastruktury ochrony przeciwpowodziowej – niewystarczająca liczba i pojemność zbiorników retencyjnych oraz powierzchnia obszarów zalewowych.</p> <p>Niezadawalający stopień wyposażenia OSP w sprzęt przeciwpowodziowy i ratowniczy.</p>
SZANSE	ZAGROŻENIA
<p>Perspektywy rozwoju energetyki odnawialnej.</p> <p>Niekonwencjonalne wytwórnie ciepła: biogazownie, spalarnie odpadów technologicznych, spalarnie biomasy, baterie słoneczne. Energia geotermalna.</p>	<p>Brak czasowej perspektywy budowy mostu na Odrze w Pomorsku lub w Brodach.</p>
<p>Turystyczne wykorzystanie dróg wodnych: sporty motorowodne, rejsy i wycieczki statkami i galarami,</p>	<p>Brak środków na pełne modernizacje dróg wojewódzkich, powiatowych i gminnych.</p>
<p>Turystyczne wykorzystanie linii kolejowych na terenie obszaru funkcjonalnego.</p>	<p>Długa perspektywa czasowa osiągnięcia pełnej dostępności drogowej dla każdej miejscowości gminy</p>

	Jakość kładki dla pieszych na moście kolejowym na Odrze w rejonie Nietkowic. Terenowe rozlewiska ścieków.
--	--

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Tabela 2.3 Analiza SWOT w zakresie infrastruktury bezpieczeństwa społecznego

Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego w gminach obszaru funkcjonalnego	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Działalność gminnych instytucji pomocy społecznej. Realizacja różnych programów pomocowych.	Rosnąca skala ubóstwa rodzin wymagających pomocy społecznej. Migracja zarobkowa mieszkańców gmin.
Istniejąca dostępność nowoczesnych usług medycznych na terenie gminy Sulechów.	Duże uzależnienie od MOPS oraz brak zainteresowania niektórych mieszkańców aktywizacją i partycypacją społeczną.
Duży udział gmin Czerwieńsk i Sulechów w realizacji celów Narodowego Programu Zdrowia.	Efektywność współpracy pomiędzy ośrodkami pomocy społecznej, służbą zdrowia, policją, prokuraturą, strażą pożarną, strażą miejską i wieloma innymi instytucjami, w zakresie realizacji wspólnych zadań.
Dostępność gminnych systemów ochrony porządku publicznego. Współpraca władz gminnych i Straży Miejskiej z Policją.	Wskaźnik zatrudnienia personelu medycznego na 10 tys. ludności - znacznie niższy niż średnia w województwie
Gminne systemy bezpieczeństwa przeciwpożarowego.	Brak dobrego i niezawodnego połączenia komunikacyjnego miejscowości zaodrzańskich z Czerwieńskiem i Zieloną Górą (brak mostu na Odrze i czas kursów promowych) ograniczający mobilność mieszkańców gmin Czerwieńsk i Sulechów.
Funkcjonowanie gminnych systemów zarządzania kryzysowego.	Dostępność, zakres i niedostateczny poziom nowoczesnych bezpłatnych usług medycznych. Konieczność pokrywania kosztów leczenia ubogich rodzin na terenie gmin Czerwieńsk i Dąbie. Opieka higieniczno-medyczna w żłobkach, przedszkolach i szkołach gminnych.
	Dostępność usług medycznych na terenach wiejskich. Nadmierne obciążenie lekarzy podstawowej opieki, zwłaszcza na terenach wiejskich
	Słaba dostępność mieszkań komunalnych i socjalnych w gminach. Niedostateczna dostępność mieszkań spółdzielczych.
	Wysoka przestępczość pospolita (chuligaństwo, rozboje, wandalizm) na terenie gmin Czerwieńsk i

	Sulechów. Naruszanie porządku publicznego.
	Prewencyjna aktywność policji na terenach wiejskich obszaru funkcjonalnego.
	Niewystarczający monitoring niebezpiecznych miejsc publicznych. Brak oświetlenia wielu niebezpiecznych miejsc na terenie gmin.
	Wsparcie dla dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Dostępność gminnych obiektów służby zdrowia dla osób niepełnosprawnych.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Upowszechnienie stosowania systemów alarmowych i monitoringu.	Narastający problem ubóstwa i bezrobocia w gminach obszaru funkcjonalnego
Poprawa oświetlenia dróg i osiedli mieszkaniowych na terenach miejskich i wiejskich. Poprawa infrastruktury drogowej	Ubóstwo i patologie w społecznościach lokalnych pochodzących z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek (byłych PGR, PKP oraz wojska). Wysokie bezrobocie pogłębiające problem ubóstwa i destrukcji rodzin.
Partnerstwo publiczno–prywatne i inwestycje w sektorze srebrnej gospodarki (np. powstanie domów opieki dla seniorów)	Destrukcja rodzin i problem tzw. „eurosieroctwa”. Znaczna grupa dzieci i młodzieży dotknięta patologią, co zwiększa potrzebę ich kompleksowego wsparcia.
Obniżający się (korzystniejszy niż w województwie) procentowy udział osób w wieku produkcyjnym w gospodarstwach domowych korzystających ze środowiskowej pomocy społecznej w ogólnej liczbie osób w tym wieku	Uzależnienie od pomocy społecznej oraz mała zaradność życiowa niektórych grup społecznych. Roszczeniowość społeczeństwa w zakresie pomocy społecznej.
Możliwość poprawy stanu zdrowia mieszkańców, poprzez wzrost poziomu jakości usług medycznych i realizacji programów profilaktyki zdrowotnej, obejmujących nie tylko grupy wiekowe podwyższonego ryzyka.	Brak społecznej akceptacji i niska świadomość mieszkańców w zakresie możliwości i korzyści z porad psychologów i psychoterapeutów.
Uruchomienie kierunku lekarskiego i rozwój kształcenia kadr medycznych na Uniwersytecie Zielonogórskim.	Niekorzystna sytuacja demograficzna przejawiająca się wzrostem udziału osób starszych w populacji, co w przyszłości będzie miało wpływ na wzrost popytu na usługi zdrowotne i socjalne.
Rozwój nowych technologii ostrzegania ludności przed różnego rodzaju zagrożeniami	Negatywny wpływ zanieczyszczonego środowiska i modyfikowanej żywności na stan zdrowia ludności. Wzrost zachorowań na tzw. choroby cywilizacyjne.
	Starzenie się społeczeństwa

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Tabela 2.4 Analiza SWOT w zakresie gospodarki, edukacji i rynku pracy

Edukacja, rynek pracy i gospodarka	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Funkcjonowanie na terenie gmin obszaru funkcjonalnego zarówno publicznych, jak i niepublicznych placówek oświatowych.	Niewystarczające środki na edukację dzieci, młodzieży i dorosłych
Dobrze wykształcona kadra nauczycielska, instruktorska i trenerska w szkołach i placówkach oświatowych.	Ograniczona mobilność mieszkańców na rynku pracy i edukacji ze względu na dużą odległość od miast i ograniczenia w komunikacji publicznej.
Realizacja projektów dofinansowywanych z funduszy UE np. Internet dla wykluczonych na terenie gminy Czerwieńsk	Słaby przepływ informacji pomiędzy administracjami gminnymi a zainteresowanymi mieszkańcami (małe nakłady gazetek gminnych, słaby przepływ informacji dotyczących spraw gminnych).
	Brak skrzynki kontaktowej, biura obsługi interesariuszy na terenie UG. Zbyt słaba jakość obsługi patentów
	Zbyt mała liczba dużych podmiotów gospodarczych.
	Brak gminnych organizacji zrzeszających lokalnych przedsiębiorców.
	Zbyt uboga oferta kształcenia dla dorosłych.
	Uboga oferta kształcenia zawodowego i ustawicznego.
	Słaby zasięg telefonii komórkowej i utrudniony dostęp do Internetu w niektórych miejscowościach, utrudniający działalność gospodarczą na terenie obszaru funkcjonalnego.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Wzrastająca aktywność edukacyjna osób starszych.	Słabe zaangażowanie mieszkańców w sprawy gmin
Nowe programy unijne możliwe do wykorzystania w celu termomodernizacji obiektów	Destrukcyjność rodzin i problem tzw. „eurosieroctwa”.
Dostępność programów dotyczących wykluczenia cyfrowego.	Znaczna grupa dzieci i młodzieży dotknięta patologią, co wzmacnia potrzebą ich kompleksowego wsparcia poprzez pracę z psychologiem, pedagogiem, logopedą

Powstanie stref aktywności gospodarczej w gminach obszaru funkcjonalnego.	Trudności pozyskania dobrych fachowców na rynku pracy
Aktualizacja miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego pod kątem uwzględniania na terenach planowanych pod zabudowę miejsc z przeznaczeniem na działalność handlowo-usługową	Trudności lokalnych społeczności pochodzących z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek (byłych PGR, PKP oraz wojska) w adaptacji do aktywności zawodowej
Tworzenie zrzeczeń przedsiębiorców	Migracja i emigracja dobrze wykształconych ludzi młodych
Partnerstwo publiczno – prywatnie i inwestycje w sektor srebrnej gospodarki (np. powstanie domów opieki dla seniorów)	Słabe i niedostosowane do potrzeb rynku pracy kompetencje absolwentów.
Wsparcie dla tworzenia spółdzielni socjalnych	Uzależnienie od pomocy społecznej oraz mała zaradność życiowa niektórych grup społecznych.
Rozwój zajęć praktycznych w szkołach podstawowych i gimnazjach, zmierzających do kształtowania zdolności praktycznych wśród dzieci i młodzieży	Rosnąca roszczeniowość społeczeństwa na rynku pracy.
Tworzenie gminnych inkubatorów przedsiębiorczości	Brak zainteresowania niektórych mieszkańców podjęciem pracy ze względu na ich zadłużenie.
	Niechęć do szkół zawodowych ze względu na bardzo słabe wyniki z egzaminów zawodowych, wynikające z procedury egzaminacyjnej.
	Brak systemowych rozwiązań w zakresie współpracy i przepływu informacji na linii: szkoła- ośrodek pomocy społecznej – policja – sąd co utrudnia skuteczne rozwiązywanie problemów wychowawczych związanych z młodzieżą.
	Pogarszające się wskaźniki demograficzne

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Tabela 2.5 Analiza SWOT w zakresie partycypacji społecznej

Aktywizacja i partycypacja społeczna w gminie	
MOCNE STRONY	SLABE STRONY
Działalność organizacji pozarządowych w gminach Dąbie i Sulechów.	Zbyt bierna aktywność kulturalna niektórych mieszkańców gminy.
Współpraca władz i jednostek organizacyjnych gminy z organizacjami pozarządowymi.	Niski wskaźnik organizacji pozarządowych przypadających na 10 tys. mieszkańców w gminie Czerwieńsk
Lokalna współpraca organizacji i niezorganizowanych grup społecznych.	Słaba aktywność polityczna mieszkańców gminy w wyborach prezydenckich, parlamentarnych oraz do Parlamentu Europejskiego. Mało inicjatyw społeczno-obywatelskich mieszkańców.
Wzrost aktywności rekreacyjno-wypoczynkowej. Wzrost aktywności sportowo-rekreacyjnej. Dyscyplina obywatelska mieszkańców gminy (realizacja zobowiązań publicznych).	Zbyt słaby poziom identyfikacji mieszkańców z obszarem funkcjonalnym brak patriotyzm lokalnego mieszkańców.
Dobra baza oświatowa na terenie obszaru funkcjonalnego, która może zostać wykorzystana na potrzeby różnych form aktywizacji lokalnej społeczności	Brak spójności komunikacyjnej wewnątrz obszaru funkcjonalnego – istotna bariera mobilności, która nie sprzyja integracji społeczeństwa. Ze względu na brak kursowania przepraw promowych przez Odrę w godzinach wieczornych niektóre miejscowości są społecznie i kulturowo zmarginalizowane.
Funkcjonowanie Gminnej Rady Działalności Pożytku Publicznego w Czerwieńsku	Brak budżetu obywatelskiego
Centrum Wspierania Inicjatyw Obywatelskich w gminach Czerwieńsk i Sulechów (realizowane w ramach projektu „Wspólnie w Działaniu”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach podziałania 5.4.2.)	Słaby przepływ informacji gmina – społeczeństwo (zbyt mały nakład gazetki gminnej, słaby przepływ informacji dotyczących spraw gminnych) ogranicza rozwój partycypacji i aktywności społecznej
Organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie obszaru funkcjonalnego mają charakter lokalny, co wiąże się z ich dobrym rozpoznaniem problemów wspólnot lokalnych	Niewystarczająca ilość środków finansowych, materialnych, osobowych i organizacyjnych, przeznaczanych na wsparcie organizacji pozarządowych w gminach obszaru funkcjonalnego.
Aktywna działalność dzieci i młodzieży w drużynach sportowych i ochotniczej straży pożarnej oraz uczestnictwo młodzieży w wolontariatach.	Brak zainteresowania aktywizacją i partycypacją społeczną wśród wielu mieszkańców korzystających z pomocy społecznej.

Wydawanie przez gminę/miasto własnej gazetki lokalnej (np. w gminie Czerwieńsk „U nas”)	Czynne zaangażowanie mieszkańców w sprawy gminy.
Aktywność polityczna mieszkańców gmin w wyborach samorządowych, szczególnie na terenie gmin Dąbie i Czerwieńsk.	Brak wiedzy i doświadczenia wielu liderów organizacji pozarządowych w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych
Działalność Kół Gospodyń Wiejskich w gminach obszaru funkcjonalnego.	W większości funkcjonujące organizacje skupiają zbyt małą liczbę członków i aktywnych wolontariuszy.
Inicjatywy dla seniorów zgłaszane w Gminie Dąbie	Brak konsekwencji w realizacji zgłaszanych inicjatyw społecznych
SZANSE	ZAGROŻENIA
Wzrost zainteresowania społeczności lokalnych sprawami gminy.	Postawy roszczeniowe społeczności lokalnych wobec władz gminnych.
Wzrost wrażliwości społecznej na problemy i niedogodności życia w gminach.	Brak czynnego zaangażowania społeczności lokalnych w przedsięwzięcia lokalne organizowane przez władze gminy.
Wzrastająca aktywność społeczna osób starszych (np. Kluby Seniora, Koła Gospodyń Wiejskich)	Brak wiary społeczności lokalnych w szczerą intencję władz gminnych.
Wzrastająca działalność organizacji pozarządowych w gminach	Skomplikowane procedury prawne i niestałość prawa w zakresie funkcjonowania organizacji pozarządowych i możliwości pozyskiwania środków na działalność społeczną
Trend na kształtowanie postaw obywatelskich i uświadamianie organizacyjno-prawnych aspektów funkcjonowania organizacji pozarządowych	Spadek stopy życiowej mieszkańców poszczególnych gmin, głównie, jako skutek wzrastającego bezrobocia.
Rozwój komunikacji społecznej za pośrednictwem Internetu.	Zaangażowanie polityczne niektórych organizacji i/lub ich liderów
Wsparcie organizacji w zakresie pozyskiwania większych środków europejskich	Coraz mniejsza rola kontaktów interpersonalnych, utrzymywanie się trendu indywidualizmu - kształtowania kultu jednostki a nie grupy (zamykanie się „w czterech ścianach”)
Zmieniający się styl życia mieszkańców i coraz większa otwartość na aktywne formy spędzania wolnego czasu.	Emigracja zarobkowa młodych mieszkańców gmin w ramach kraju, jak i poza jego granice.
	Brak zainteresowania pozostaniem na wsi, w gminie z racji dysproporcji i atrakcyjności poszczególnych regionów w kraju.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych w poszczególnych gminach Obszaru Funkcjonalnego, badań ankietowych mieszkańców oraz studiów danych wtórnych.

Tabela 2.6 Analiza SWOT w zakresie przestrzeni czasu wolnego

Przestrzeń czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
<p>Walory krajobrazowe dużej części terenów gmin. Rekreacyjno-turystyczne walory zasobów leśnych w gminach (drzewostan, runo leśne, zwierzyna leśna). Atrakcyjne tereny łowieckie. Bioróżnorodność gatunków roślin i zwierząt. Obszary chronionego krajobrazu. Turystyczno-rekreacyjne walory rzek i zbiorników wodnych. Turystyczne walory parków i zespołów pałacowo-parkowych. Gminne pomniki przyrody</p>	<p>Organizacja imprez rekreacyjno-turystycznych (wycieczki, biesiady, biwaki). Zbyt mała promocja turystyki nadodrzańskiej (foldery, informatory turystyczno-przyrodnicze i turystyczno-historyczne, jarmarki turystyczne, targi turystyczne). Zainteresowanie turystów krajowych i zagranicznych. Przystanie wodne nad Odrą w miejscowościach nadodrzańskich (portowe, motorowodne, kajakowe, jachtowe). Rejsy wycieczkowe po Odrze (statek, galary)</p>
<p>Duża czystość powietrza. Dobre warunki klimatyczne. Warunki akustyczne na terenach nadodrzańskich</p>	<p>Brak urządzonych plaż nadodrzańskich. Słaba infrastruktura dla turystyki konnej, tras dla turystyki samochodowej, quadowej i motocyklowej (poza wałami Odry i obszarami prawnie chronionymi-rezerwatami). Niedostateczna sieć ścieżek i dróg rowerowych na wałach i poza wałami. Słaba infrastruktura rekreacyjno-turystyczna (pola biwakowe, pola namiotowe, plaże i tereny zielone, wiaty biesiadne, ławy i stoły biesiadne, boiska, siłownie). Mała konkurencyjność turystyczna gmin. Dostępność (wypożyczalnie) sprzętu turystycznego na terenie gminy (rowery, quady, samochody terenowe, sprzęt wodny i motorowodny, powozy)</p>
<p>Turystyczne walory obiektów zabytkowych. Stan techniczny niektórych zabytków o znaczeniu turystycznym. Dostępność gminnych zabytków dla zwiedzających</p>	<p>Niedostateczna dokumentacja historyczna i opis obiektów zabytkowych o walorach turystycznych. Infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa w zabytkowych zespołach parkowo-pałacowych. Turystyczna infrastruktura około zabytkowa (tablice informacyjne, sanitariaty, gastronomia, mapy, foldery, informatory)</p>
<p>Powiązanie turystycznych szlaków i ścieżek rowerowych z regionalnymi ścieżkami rowerowymi. Liczba miejsc atrakcyjnych turystycznie. Aktywność turystyczna organizacji pozarządowych</p>	<p>Turystyczno-rekreacyjna baza gastronomiczna dla obszarów nadodrzańskich. Baza noclegowa dla turystyki nadodrzańskiej (hotelowa, agroturystyczna, namiotowa). Niedostateczna profesjonalna kadra turystyczna (przewodnicy, informatorzy turystyczni). Usługi dla turystów (przewozy, posiłki, opieka medyczna, informacje). Brak dostatecznego wsparcia dla organizacji pozarządowych funkcjonujących w obszarze turystyki. Poziom wsparcia dla projektów unijnych związanych z rozwojem turystyki. Promocja turystyki i przepływ informacji. Oznakowanie atrakcji turystycznych Zakres dofinansowania przedsięwzięć turystycznych</p>

	Estetyka i porządek na terenach rekreacyjno-turystycznych. Eksploatacja roślin i terenów zielonych w rekreacyjno-turystycznej przestrzeni obszaru funkcjonalnego
Poziom rozwoju bazy sportowo-rekreacyjnej. Rozwój sportu szkolnego (szkolne kluby sportowe, pozalekcyjne zajęcia sportowe). Rozwój sportu amatorskiego (treningi, zawody, rozgrywki ligowe, turnieje). Sportowa kadra trenerska, instruktorska i nauczycielska dostępna na terenie gmin	Dostępność nowoczesnej infrastruktury sportowej dla szerszej grupy zainteresowanych mieszkańców. Tereny sportowo-rekreacyjne w parkach i na skwerach miejscowości gminnych. Warunki profesjonalnego uprawiania sportu w gminach. Organizacja profesjonalnych imprez sportowych w gminach. Działalność profesjonalnych klubów sportowych w gminach
Działalność Gminnych Ośrodków Kultury. Gminne imprezy kultury masowej. Szkolna aktywność kulturalna dzieci i młodzieży. Wspieranie aktywności kulturalnej (zamiłowań artystycznych) dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców gminy. Wspieranie szkolnych ośrodków aktywności kulturalnej	Mała liczba gminnych imprez z obszaru kultury wyższej. Słabo rozwinięte gminne obiekty kultury
Dostępność bibliotek i czytelni publicznych. Dodatkowe usługi biblioteczne w gminie	Słabe czytelnictwo książek i czasopism. Aktywnie działające kluby i ośrodki dyskusyjne na terenie gmin. Kluby i ośrodki towarzysko-społeczne na terenie gmin.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Rozwój aktywności wiejskich domów kultury.	Zanikające czytelnictwo książek.
Zagospodarowanie turystyczne terenów nadodrzańskich. Wybudowanie ośrodków rekreacyjno-turystycznych w miejscowościach nadodrzańskich.	Wysokie koszty stworzenia nadodrzańskiej infrastruktury turystycznej. Brak środków finansowych na doprowadzenie terenów nadodrzańskich do wysokiego poziomu usług turystycznych.
Wzrost zainteresowania turystyką nadodrzańską ze strony mieszkańców Zielonej Góry i okolic. Współpraca ze sponsorami imprez rekreacyjno-turystycznych, sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych. Rozszerzenie współpracy z organizacjami pozarządowymi i operatorami turystycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą,	Wysokie koszty eksploatacji nadodrzańskiej infrastruktury turystycznej. Wysokie koszty obsługi ruchu turystycznego na terenach nadodrzańskich (porządek publiczny, bezpieczeństwo, zachowanie czystości, warunki higieniczno-sanitarne, pojemniki na śmieci, wywóz śmieci, oświetlenie, monitoring, patrole policyjne lub gminne, ...)
Pozyskanie środków zewnętrznych na programy wspierające kształtowanie przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.	Migracja i emigracja młodych ludzi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Tabela 2.7 Analiza SWOT w zakresie ochrony środowiska

Ochrona środowiska naturalnego na obszarze funkcjonalnym	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Brak degradacji środowiska przyrodniczego. Brak poważniejszych zanieczyszczeń środowiska przyrodniczego. Brak zanieczyszczeń wód gruntowych. Dość wysoka czystość jezior. Czystość gleb.	Okresowe zanieczyszczenia wód powierzchniowych Złotego Potoku.
Czystość powietrza. Gospodarka odpadami stałymi w gminie (wywóz śmieci komunalnych). Inwestycje w ochronie środowiska. Termomodernizacja budynków w gminie.	Lokalne zanieczyszczanie powietrza przez niskoemisyjne systemy grzewcze na terenie gmin. Mała skala wykorzystania odnawialnych źródeł energii elektrycznej (baterie fotowoltaiczne, małe elektrownie wodne, elektrownie wiatrowe, biogazownie) i ciepłej (baterie słoneczne, biopaliwa, biomasa, odpady technologiczne, źródła geotermalne).
Cisza na terenach nadodrzańskich.	Hałas komunikacyjny w miastach i miejscowościach leżących przy drogach krajowych i wojewódzkich oraz niektórych drogach lokalnych (powiatowych i gminnych)
Edukacja ekologiczna w gminach.	Niska świadomość ekologiczna mieszkańców.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Wymiana niskoemisyjnych, węglowych systemów grzewczych na bardziej ekologiczne (olejowe, gazowe)	Emisja gazów trujących podczas spalania niebezpiecznych odpadów w niskoemisyjnych systemach grzewczych w okresie grzewczym.
Poprawa warunków rozwoju energetyki odnawialnej.	Rosnąca skala ubóstwa społeczeństwa powodująca nieekologiczne zachowania ubogich mieszkańców obszaru funkcjonalnego.
Korzystne zmiany w prawie ochrony środowiska UE.	Niekorzystne zmiany w systemie prawnym, dotyczące własności lasów państwowych.
Programy pomocowe dotyczące wsparcia rozwoju ochrony środowiska.	Plany uruchomienia inwestycji zagrażających środowisku naturalnemu.
	Wysoka emisja CO ₂ (jeden z większych emitentów tego gazu w UE) przez, zlokalizowaną po stronie niemieckiej, elektrownię na węgiel brunatny.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Tabela 2.8 Analiza SWOT w zakresie zarządzania gminami

Zarządzanie gminą	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Uregulowania prawno-organizacyjne dotyczące funkcjonowania gminy.	Przepływ informacji na linii urząd gminy społeczność lokalna(mieszkańcy gmin)
Struktura dochodów i wydatków budżetowych. Dyscyplina budżetowa. Kontrolowany poziom zadłużenia. Poziom inwestowania w gminie. Pozyskiwanie środków finansowych ze źródeł zewnętrznych (krajowych i zagranicznych). Poziom absorpcji środków z funduszy UE.	Pozyskiwanie środków zewnętrznych z rynku finansowego (kredyty, akcje, obligacje). Partnerstwo publiczno-prywatne w realizacji zadań i przedsięwzięć gminnych.
Zarządzanie zasobami informacyjnymi gminy (bieżącymi i archiwalnymi). Kanały przepływu informacji pomiędzy mieszkańcami a organami i jednostkami gminnymi.	Tworzenie gminnych zasobów danych statystycznych, użytecznych w strategicznym zarządzaniu gminami obszaru funkcjonalnego.
Zarządzanie gminnym majątkiem rzeczowym. Organizacja gminnych usług komunalnych. Warunki lokalowe i wizerunek urzędu gminy.	Niewystarczająca promocja walorów gmin obszaru funkcjonalnego. Brak spójnego systemu promocji różnych aspektów działalności gmin.
Współpraca zewnętrzna (międzygminna, powiatowa, wojewódzka, krajowa i zagraniczna). Planowanie i programowanie strategiczne rozwoju gminy. Działania promocyjne w gminie. Budowanie pozytywnego wizerunku gminy wśród mieszkańców i i otoczenia gminy. Wzmacnianie konkurencyjności gminy. Aktywność zewnętrzna władz gminy. Otwartość proinwestycyjna władz gminy.	Współpraca gmin obszaru funkcjonalnego z samorządami powiatowymi. Współdziałanie gmin z powiatami w zakresie tworzenia wspólnej oferty inwestycyjnej, promocyjnej lub turystycznej. Wykorzystanie usług e-urzędu. Brak skrzynki kontaktowej, biura obsługi interesariuszy na terenie UG. Zbyt słaba jakość obsługi petentów
SZANSE	ZAGROŻENIA
Pozyskanie zewnętrznych środków krajowych i zagranicznych na inwestycje gminne.	Marginalizacja inwestycyjno-gospodarcza gmin. Rola satelickich gmin wobec Zielonej Góry
Współpraca z otoczeniem wojewódzkim: z gminą Krosno Odrzańskie i Zielona Góra, z gminami Zielonogórskiego Obszaru Funkcjonalnego, Aglomeracją Zielonogórską, Powiatem Zielonogórskim, Samorządem Województwa Lubuskiego.	System organizacyjno-prawny utrudniający funkcjonowanie administracji i pogłębiający biurokrację
Współpraca z dalszym otoczeniem krajowym: gminami spoza województwa lubuskiego, stowarzyszeniami gmin, instytucjami ogólnopolskimi(np. Związek Miast Polskich), urzędami centralnymi, ogólnopolskimi organizacjami pozarządowymi	Niekorzystny system finansowania samorządów oraz rosnący kryzys finansów publicznych

Budowanie w gminach partnerstwa publiczno-
prywatnego i społeczno-obywatelskiego.

Zmiany w prawie zmierzające do wzrostu
obciążenia gmin zadaniami i nadmiernymi
wydatkami finansowymi.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

3 Misja i wizja rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Misja rozwoju obszaru funkcjonalnego

Misja każdej organizacji powinna spełniać, co najmniej dwie funkcje:

– wewnętrzna

(ukształtowanie świadomości sensu życia i działania ludzi wewnątrz organizacji)

– zewewnętrzna

(zbudowanie pozytywnego obrazu i roli organizacji w otoczeniu)

Misja organizacji powinna pokazać najważniejsze wartości, które decydują o charakterze jej działalności i tworzą obraz kultury organizacyjnej. Powinna być dokumentem trwałym, korygowanym lub uzupełnianym tylko w szczególnie uzasadnionych przypadkach.

Misja organizacji jest dla kierownictwa podstawą budowania wizji jej funkcjonowania w dalszej przyszłości a następnie określania strategicznych celów oraz działań na rzecz ich osiągnięcia. Misja jednostki samorządu terytorialnego określa sens jej istnienia, wynikający z potrzeb i oczekiwań mieszkańców a także jej bliższego i dalszego otoczenia. Poprzez określenie misji władze samorządowe wyrażają deklarację swoich wartości, zasad i intencji wobec mieszkańców, środowiska naturalnego i otoczenia.

Misją Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich jest tworzenie warunków trwałego i zrównoważonego oraz zintegrowanego rozwoju gmin partnerskich w celu poprawy poziomu życia mieszkańców, poprzez optymalne wykorzystanie potencjału społeczno-gospodarczego i przyrodniczo-kulturowego wszystkich gmin, ze szczególnym uwzględnieniem potencjału rozwojowego rzeki Odry i terenów wokół niej.

Celem realizacji misji obszaru funkcjonalnego jako wspólnoty terytorialnej, przez władze gmin i aktywnie partycypującą społeczność lokalną gmin partnerskich, jest stworzenie optymalnej przestrzeni życia dla mieszkańców oraz atrakcyjnych warunków działalności i pobytu gości na terenie obszaru funkcjonalnego.

Realizacja misji powinna zmierzać do optymalizacji jakości przestrzeni życia mieszkańców oraz jakości warunków działalności oraz pobytu gości z zewnątrz. Jest to proces, który powinien zapewnić trwały, zrównoważony i zintegrowany rozwój całej przestrzeni terytorialnej obszaru. Na przestrzeń życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego składają się: przestrzeń socjalno-bytowa, przestrzeń aktywności zawodowej oraz przestrzeń spędzania czasu wolnego.

Docelowym efektem realizacji misji obszaru funkcjonalnego w dłuższej perspektywie czasu jest wizja jego rozwoju.

Wizja rozwoju obszaru funkcjonalnego

Wizja rozwoju obszaru funkcjonalnego to obraz jego przyszłości i docelowej pozycji w otoczeniu. Zawiera w sobie zestaw zintegrowanych dążeń i aspiracji związanych z przyszłą działalnością gmin partnerskich, powstałych na podstawie analiz przeszłości i terażniejszości. Jest więc w pewnym sensie produktem dziedzictwa historycznego.

Wizja rozwoju obszaru funkcjonalnego przedstawia stany możliwe do osiągnięcia i tworzy podstawy określania nadrzędnych celów przyszłych działań gmin, które prowadzą do realizacji misji obszaru funkcjonalnego.

Każde działanie gmin partnerskich powinno w przyszłości wynikać z wizji rozwoju obszaru funkcjonalnego oraz służyć realizacji misji obszaru funkcjonalnego.

Wizja rozwoju obszaru funkcjonalnego jest docelowym obrazem jego funkcjonowania w określonej perspektywie czasu, który władze gmin partnerskich wraz z mieszkańcami oraz we współpracy z otoczeniem chcą osiągnąć, dysponując aktualnymi i przyszłymi zasobami.

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich to dostępna przestrzeń terytorialna, atrakcyjna dla mieszkańców i gości, z konkurencyjną i innowacyjną gospodarką, dobrze wykształconym społeczeństwem, wysokim poziomem bezpieczeństwa publicznego, społecznego i ekologicznego, w którym wdrożono model nowoczesnego zarządzania publicznego, zapewniający optymalne wykorzystanie dysponowanych zasobów przyrodniczych i kulturowych oraz aktywności i partycypacji społecznej a także atrakcyjne warunki zamieszkania, ciekawe możliwości rozwoju zawodowego mieszkańców i atrakcyjne formy spędzenia czasu wolnego.

Tak sformułowana wizja rozwoju pozwala na sformułowanie hierarchicznej struktury celów działań strategicznych w określonych wcześniej obszarach priorytetowych. Jest to kolejny ważny krok w procesie strategicznego planowania prorozwojowych działań na obszarze funkcjonalnym.

4 Struktura celów strategii. Matryce realizacji celów

4.1 Struktura celów strategii

Priorytety i cele stanowią zbiór wzajemnie powiązanych dążeń, aspiracji i oczekiwanych efektów planowania strategicznego, o różnym stopniu konkretności. Rozumiane są jako zbiory konkretnych oczekiwań, które mają hierarchiczną konstrukcję.

Priorytety i cele każdej organizacji są wypadkową wyników gry interesów, możliwości i ograniczeń.

Cele strategiczne wyznaczają obszary konkretnych działań i przedsięwzięć w ramach określonych priorytetów a cele operacyjne określają zakres i kierunki konkretnych działań strategicznych.

W strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego wykorzystana została struktura klasyfikacji celów uwzględniająca:

- 1) Misję obszaru funkcjonalnego – jako:
 - cel nadrzędny działalności gmin obszaru funkcjonalnego
 - podstawę określania wizji rozwoju obszaru funkcjonalnego
- 2) Wizję rozwoju obszaru funkcjonalnego jako:
 - przewidywanego stanu docelowego w określonym przedziale czasu
 - stanu osiągnięcia celu nadrzędnego
- 3) Strategię jako plan przejścia ze stanu wyjściowego do stanu docelowego, obejmującą:
 - poszukiwanie priorytetowych obszarów występowania czynników prorozwojowych
 - określenie celów głównych dla obszarów priorytetowych, jako celów strategicznych rozwoju obszaru funkcjonalnego,
 - określenie celów działań strategicznych na rzecz osiągnięcia celów strategicznych,
 - opracowanie matryc realizacji celów działań strategicznych.

Zatem hierarchiczna struktura celów strategii przedstawia się następująco:

- 1) Cel nadrzędny funkcjonowania obszaru funkcjonalnego,
- 2) Cele strategiczne jako główne cele kształtowania obszarów priorytetowych, dla osiągnięcia celu nadrzędnego,
- 3) Cele działań strategicznych w obszarach priorytetowych podejmowanych dla osiągnięcia celów strategicznych

Na etapie analizy strategicznej (diagnoza wstępna) zidentyfikowano osiem obszarów priorytetowych dla rozwoju obszaru funkcjonalnego, jako głównych obszarów poszukiwań czynników prorozwojowych i interwencji strategicznych:

- **Priorytet 1:** Przestrzeń terytorialna
- **Priorytet 2:** Infrastruktura techniczna
- **Priorytet 3:** Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego
- **Priorytet 4:** Edukacja, rynek pracy i gospodarka

- **Priorytet 5:** Aktywność i partycypacja społeczna
- **Priorytet 6:** Przestrzeń czasu wolnego
- **Priorytet 7:** Ochrona środowiska naturalnego
- **Priorytet 8:** Zarządzanie gminami.

W każdym priorytetowym obszarze rozwoju określono **cele strategiczne** wskazujące rodzaje oczekiwań wobec przyszłego stanu obszaru funkcjonalnego, które będą realizowane przez gminy. Zatem każda gmina będzie współuczestniczyła w realizacji celów strategicznych w taki sposób, aby były osiągnięte na całym obszarze funkcjonalnym.

Sformułowane cele strategiczne zostały podzielone na bardziej szczegółowe i skonkretyzowane **cele działań strategicznych**, które nazwano **celami operacyjnymi**.

Osiągnięcie poszczególnych celów strategicznych nastąpi poprzez wykonanie **działań strategicznych** i osiągnięcie celów operacyjnych. Wykonanie wszystkich działań strategicznych w danym obszarze priorytetowym oznaczać będzie osiągnięcie wszystkich celów operacyjnych obszaru i całkowite osiągnięcie celu strategicznego.

Osiągnięcie wszystkich celów strategicznych w określonym przedziale czasu oznaczać będzie osiągnięcie celu nadrzędnego przez obszar funkcjonalny, czyli spełnienie wizji rozwoju zgodnie z określoną wcześniej misją.

Strukturę podziału celów strategicznych na cele operacyjne w poszczególnych obszarach priorytetowych przedstawia tabela 4.1 oraz rysunki 4.1 do 4.9.

Tabela 4.1. Struktura podziału celów strategii w obszarach priorytetowych.

Priorytet 1: Przestrzeń terytorialna
<u>Cel strategiczny 1</u> Dostosowanie zagospodarowania przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego do społeczno-gospodarczych potrzeb mieszkańców i oczekiwań gości, przy zachowaniu jego naturalnych walorów przyrodniczych i historyczno-kulturowych
Cel operacyjny 1.1. Pełne wykorzystanie położenia geograficznego gmin obszaru funkcjonalnego. Cel operacyjny 1.2. Poprawa jakości zagospodarowania przestrzennego terenów gmin obszaru funkcjonalnego
Priorytet 2: Infrastruktura techniczna
<u>Cel strategiczny 2</u> Poprawa jakości i dostępności infrastruktury technicznej dla mieszkańców i instytucji na terenie obszaru funkcjonalnego przy zachowaniu naturalnych walorów przyrodniczych terenu
Cel operacyjny 2.1. Poprawa jakości i dostępności infrastruktury komunikacyjnej Cel operacyjny 2.2. Poprawa jakości i dostępności telekomunikacyjnej Cel operacyjny 2.3. Poprawa jakości i dostępności infrastruktury energetycznej Cel operacyjny 2.4. Poprawa jakości i dostępności infrastruktury wodno-kanalizacyjnej
Priorytet 3: Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego <u>Cel strategiczny 3</u>

Ukształtowanie przestrzeni życia społecznego na obszarze funkcjonalnym, zapewniającej poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalno-bytowego mieszkańców i gości z zewnątrz

- Cel operacyjny 3.1. Poprawa jakości i dostępności usług pomocy społecznej dla mieszkańców
- Cel operacyjny 3.2. Poprawa jakości i dostępności usług medycznych dla mieszkańców
- Cel operacyjny 3.3. Aktywizacja i wsparcie osób **starszych i niepełnosprawnych**
- Cel operacyjny 3.4. Poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego na terenie obszaru

Priorytet 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka

Cel strategiczny 4

Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego

- Cel operacyjny 4.1. Rozwój edukacji poprzez stałe podnoszenie jakości i poziomu kształcenia
- Cel operacyjny 4.2. Dostosowanie systemu kształcenia do potrzeb rynku pracy
- Cel operacyjny 4.3. Rozwój infrastruktury edukacyjnej
- Cel operacyjny 4.4. Wsparcie mieszkańców obszaru funkcjonalnego w rozwoju kompetencji zawodowych na każdym etapie życia
- Cel operacyjny 4.5. Wspieranie zatrudnienia oraz efektywna polityka rynku pracy,

Cel strategiczny 5

Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego

- Cel operacyjny 5.1. Rozwój przedsiębiorczości i ograniczanie barier dla przedsiębiorców oraz inwestorów
- Cel operacyjny 5.2. Rozwój infrastruktury gospodarczej na terenie obszaru funkcjonalnego
- Cel operacyjny 5.3. Rozwój sektora turystyki
- Cel operacyjny 5.4. Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wykorzystanie OZE

Priorytet 5: Aktywność i partycypacja społeczna

Cel strategiczny 6

Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego

- Cel operacyjny 6.1. Zwiększenie zakresu i jakości funkcjonowania organizacji pozarządowych
- Cel operacyjny 6.2. Wspieranie czynnej aktywności społecznej
- Cel operacyjny 6.3. Stymulowanie biernej aktywności społecznej
- Cel operacyjny 6.4. Pobudzanie i propagowanie partycypacji społecznej mieszkańców

Priorytet 6: Przestrzeń czasu wolnego

Cel strategiczny 7

Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości.

<p>Cel operacyjny 7.1. Doskonalenie rekreacyjno-wypoczynkowej oferty spędzania czasu wolnego</p> <p>Cel operacyjny 7.2. Doskonalenie sportowo-rekreacyjnej przestrzeni czasu wolnego</p> <p>Cel operacyjny 7.3. Ukształtowanie turystyczno-rekreacyjnej przestrzeni czasu wolnego</p> <p>Cel operacyjny 7.4. Ukształtowanie atrakcyjnej infrastruktury turystycznej</p> <p>Cel operacyjny 7.5. Poprawa jakości marketingu turystyczno-rekreacyjnego</p> <p>Cel operacyjny 7.6. Doskonalenie kulturalnej oferty spędzania czasu wolnego</p>
<p>Priorytet 7: Ochrona środowiska naturalnego</p>
<p><u>Cel strategiczny 8</u></p> <p>Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości.</p>
<p>Cel operacyjny 8.1. Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza</p> <p>Cel operacyjny 8.2. Ograniczenie zanieczyszczeń wód i gleb</p> <p>Cel operacyjny 8.3. Racjonalne zagospodarowanie odpadów stałych w gminach</p> <p>Cel operacyjny 8.4. Obniżenie uciążliwości hałasu oraz oddziaływania pól elektromagnetycznych</p> <p>Cel operacyjny 8.5. Rozszerzenie zakresu edukacji ekologicznej</p>
<p>Priorytet 8: Zarządzanie gminami</p>
<p><u>Cel strategiczny 9</u></p> <p>Dostosowanie systemu zarządzania gminami do bieżących potrzeb i przyszłych oczekiwań mieszkańców oraz wymagań otoczenia</p>
<p>Cel operacyjny 9.1. Doskonalenie systemów zarządzania finansami gmin</p> <p>Cel operacyjny 9.2. Rozwijanie współpracy gmin z otoczeniem</p> <p>Cel operacyjny 9.3. Rozwijanie działań promocyjnych w gminach</p> <p>Cel operacyjny 9.4. Doskonalenie planowania strategicznego w działalności gmin</p>

Źródło: opracowanie własne

4.2 Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych strategii

Zestawienie proponowanych działań strategicznych w poszczególnych obszarach priorytetowych, na rzecz realizacji celów operacyjnych i strategicznych, przedstawiono w formie *Matrycy logicznych realizacji celu operacyjnego*, w tabelach 4.2 – 4.38.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 1

Rysunek 4.1 Struktura celu strategicznego 1

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.2 Matryca logiczna Celu operacyjnego 1.1.

Cel strategiczny 1
Dostosowanie zagospodarowania przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego do społeczno-gospodarczych potrzeb mieszkańców i oczekiwań gości, przy zachowaniu jego naturalnych walorów przyrodniczych i historyczno-kulturowych
Cel operacyjny 1.1.
Pełne wykorzystanie położenia geograficznego gmin obszaru funkcjonalnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Zagospodarowanie brzegów Odry na cele turystyczno-rekreacyjne - Wykorzystanie walorów przyrodniczych terenów oddalonych od brzegów Odry - Zagospodarowanie brzegów i utrzymanie kanałów w stanie technicznym pozwalającym na uprawianie turystyki kajakowej - Zagospodarowanie zbiorników i cieków wodnych na potrzeby rekreacji, turystyki i poprawy estetyki obszaru, - Zagospodarowanie terenów zielonych na cele rekreacyjno-wypoczynkowe - Utrzymywanie właściwości funkcjonalnych i walorów krajobrazowych wałów przeciwpowodziowych - Pozyskiwanie niemieckich turystów i inwestorów gospodarczych - Pozyskiwanie mieszkańców Zielonej Góry i okolic do spędzania wolnego czasu i inwestowania na terenie obszaru funkcjonalnego - Wykorzystanie lasistości dla celów gospodarczych i turystyczno-rekreacyjnych - Gospodarcze wykorzystanie łąk i pastwisk
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Utrzymanie i zachowanie naturalnych walorów krajobrazowych terenu - Poprawa funkcjonalności zasobów terytorialnych gminy - Poprawa czystości i estetyki przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego - Poprawa warunków rekreacyjno-wypoczynkowych nad Odrą i zbiornikami wód stojących

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.3 Matryca logiczna Celu operacyjnego 1.2.

Obszar priorytetowy 1: Przestrzeń terytorialna
Cel strategiczny 1
Dostosowanie zagospodarowania przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego do społeczno-gospodarczych potrzeb mieszkańców i oczekiwań gości, przy zachowaniu jego naturalnych walorów przyrodniczych i historyczno-kulturowych
Cel operacyjny 1.2.
Poprawa jakości zagospodarowania przestrzennego terenów gmin obszaru funkcjonalnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa ładu i estetyki przestrzennej na terenie gmin obszaru funkcjonalnego – Racjonalna polityka przestrzenna w gminach obszaru funkcjonalnego – Systematyczna aktualizacja obligatoryjnych dokumentów planistycznych – Dostosowanie planowania przestrzennego do oczekiwań mieszkańców i inwestorów – Tworzenie miejsko-wiejskich układów funkcjonalno- przestrzennych wokół Sulechowa i Czerwieńska – Tworzenie wielowiejskich układów funkcjonalno-przestrzennych w gminach – Zagospodarowanie przestrzenne terenów wiejskich – Odbudowa i modernizacja wałów przeciwpowodziowych – Utrzymanie czystości i drożności przepływu kanałów – Systematyczne czyszczenie rowów melioracyjnych – Systematyczne czyszczenie zbiorników retencyjnych – Promocja czystości i estetyki na terenie obszaru – Rewitalizacja funkcjonalno-krajobrazowa miejscowości obszaru funkcjonalnego – Zagospodarowanie terenów zielonych w miejscowościach obszaru funkcjonalnego
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa ładu i estetyki przestrzennej na terenie obszaru funkcjonalnego – Lepsze dostosowanie planów zagospodarowania przestrzennego do oczekiwań mieszkańców i inwestorów – Poprawa stanu zagospodarowania przestrzennego obszarów wiejskich – Utrzymanie i zachowanie naturalnych walorów krajobrazowych obszaru funkcjonalnego – Ograniczenie zagrożenia powodziowego

Źródło: opracowanie własne.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 2

Rysunek 4.2. Struktura podziału celu strategicznego 2.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.4. Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.1.

Obszar priorytetowy 2: Infrastruktura techniczna
Cel strategiczny 2
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury technicznej dla mieszkańców i instytucji na terenie obszaru funkcjonalnego przy zachowaniu naturalnych walorów przyrodniczych
Cel operacyjny 2.1.
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury komunikacyjnej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Budowa nowych dróg łączących miejscowości obszaru funkcjonalnego (Połupin-Szczawno, Ciemnice-Laski, – Wysokie-Krepa, Sudoł-Płoty) – Kontynuacja modernizacji dróg na terenie obszaru funkcjonalnego – Rozbudowa i modernizacja infrastruktury drogowej na terenie obszaru funkcjonalnego – Wdrażanie bezpiecznych rozwiązań komunikacyjnych w miejscowościach – Zwiększenie liczby pasażerskich połączeń kolejowych Czerwieńska z Sulechowem i Poznaniem

<ul style="list-style-type: none"> – Modernizacja dróg powiatowych na terenie obszaru funkcjonalnego (Starostwo Powiatowe) – Modernizacja dróg wojewódzkich na terenie obszaru funkcjonalnego (Zarząd Dróg Wojewódzkich) – Budowa/przebudowa przejazdów kolejowych – Wydłużenie czasu pracy przepraw promowych przez Odrę w Pomorsku i Brodach – Budowa mostu na Odrze w Pomorsku (Zarząd Dróg Wojewódzkich) – Budowa wysepek spowalniających ruch drogowy w miejscowościach obszaru funkcjonalnego – Budowa i modernizacja miejsc parkingowych w miejscowościach obszaru funkcjonalnego – Modernizacja i budowa nowych odcinków chodników w miejscowościach obszaru funkcjonalnego – Poprawa bezpieczeństwa i komfortu jazdy pasażerów miejskiej komunikacji publicznej – Ustanowienie funkcjonalnych połączeń autobusowych do nadodrzańskich miejscowości dojazdowych, – Budowa i modernizacja dróg dojazdowych z miejscowości nadodrzańskich do parkingów turystycznych
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Usprawnienie ruchu drogowego na terenie obszaru funkcjonalnego – Poprawa bezpieczeństwa ruchu na drogach obszaru funkcjonalnego – Integracja północnej i południowej części obszaru funkcjonalnego – Poprawa dostępności środków komunikacji drogowej i kolejowej – Rozwój pasażerskich połączeń kolejowych – Poprawa mobilności transportowej mieszkańców obszaru funkcjonalnego – Zwiększenie dostępności transportowej atrakcji rekreacyjno-turystycznych obszaru funkcjonalnego – Poprawa bezpieczeństwa przejazdów kolejowych na drogach obszaru funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.5 Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.2.

Obszar priorytetowy 2: Infrastruktura techniczna
Cel strategiczny 2
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury technicznej dla mieszkańców i instytucji na terenie obszaru funkcjonalnego przy zachowaniu naturalnych walorów przyrodniczych
Cel operacyjny 2.2.
Poprawa jakości i dostępności telekomunikacyjnej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Rozszerzenie dostępu do szerokopasmowego Internetu na całym obszarze funkcjonalnym – Podniesienie poziomu świadomości i umiejętności mieszkańców w zakresie możliwości stosowania technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT) – Poprawa dostępu do Internetu w miejscach publicznych – Rozwijanie informatyzacji funkcjonowania urzędów (e-Urząd) – Unowocześnienie funkcjonowania szkół poprzez wprowadzanie koncepcji e-szkoła
Efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Upowszechnienie dostępu do usług społeczeństwa informacyjnego – Ograniczenie groźby wykluczenia cyfrowego – Zapewnienie mieszkańcom elektronicznego dostępu do ważnych informacji publicznych – Interaktywny kontakt mieszkańców z urzędami – Wzrost efektywności pracy urzędów – Obniżenie kosztów funkcjonowania urzędów – Wzrost kompetencji mieszkańców – Zwiększenie mobilności i elastyczności zawodowej mieszkańców – Podniesienie jakości kształcenia

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.6 Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.3.

Obszar priorytetowy 2: Infrastruktura techniczna
Cel strategiczny 2
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury technicznej dla mieszkańców i instytucji na terenie obszaru funkcjonalnego przy zachowaniu naturalnych walorów przyrodniczych
Cel operacyjny 2.3.
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury energetycznej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Podłączanie nowych odbiorców do istniejących i nowych sieci ciepłowniczych - Budowa kotłowni lokalnych w miejscach zapotrzebowanie na ciepło - Rozbudowa sieci gazowej na terenie obszaru - Modernizacja i rozbudowa sieci elektroenergetycznej (poprawa dostępu do sieci elektroenergetycznych o wymaganych parametrach) - Modernizacja i rozbudowa transformatorów elektrycznych - Budowa nowych elektrowni wodnych - Wspieranie rozwoju energetyki odnawialnej
Efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Podniesienie komfortu życia mieszkańców - Dywersyfikacja źródeł ciepła (węgiel, olej, gaz, prąd elektryczny) - Zmniejszenie zanieczyszczeń powietrza - Poprawa ekonomicznej efektywności wytwarzania zużycia energii

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.7 Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.4.

Obszar priorytetowy 2: Infrastruktura techniczna
Cel strategiczny 2
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury technicznej dla mieszkańców i instytucji na terenie obszaru funkcjonalnego przy zachowaniu naturalnych walorów przyrodniczych
Cel operacyjny 2.4.
Poprawa jakości i dostępności infrastruktury wodno-kanalizacyjnej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Budowa brakujących sieci wodociągowych i kanalizacyjnych - Budowa brakujących oczyszczalni ścieków (lokalnych i przydomowych) - Rozbudowa ujęć wody (hydrofornia) oraz wykonanie nowych odwiertów - Unowocześnianie stacji uzdatniania wody - Modernizacja i rozbudowa istniejących sieci kanalizacji sanitarnej - Wspieranie budowy przydomowych oczyszczalni ścieków, gdzie budowa sieci kanalizacji sanitarnej jest ekonomicznie nieuzasadniona - Modernizacja i rozbudowa sieci kanalizacji deszczowej - Przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie dostępności do sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej na obszarze funkcjonalnym - Poprawa jakości istniejących sieci kanalizacji sanitarnej i deszczowej

- Zabezpieczenie wód powierzchniowych i podziemnych oraz gleb przed zanieczyszczeniami
- Poprawa jakości funkcjonowania ujęć wodnych, stacji uzdatniania wody i sieci wodociągowych

Źródło: opracowanie własne.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 3

Rysunek 4.3 Struktura celu strategicznego 3

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.8 Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.1.

Obszar priorytetowy 3: Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego
Cel strategiczny 3
Ukształtowanie przestrzeni życia społecznego na obszarze funkcjonalnym, zapewniającej poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalno-bytowego mieszkańców i gości z zewnątrz
Cel operacyjny 3.1.
Poprawa jakości i dostępności usług pomocy społecznej dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa skuteczności usług pomocy społecznej dla najbardziej potrzebujących - Rozszerzenie zakresu pomocy społecznej dla potrzebujących mieszkańców - Poprawa skuteczności typowania osób do danego rodzaju pomocy społecznej - Racjonalizacja wydatków na pomoc społeczną w gminach

– Prewencyjne zwalczanie patologii społecznych w gminach
Wybrane efekty
– Ograniczenie ubóstwa na terenie obszaru funkcjonalnego – Poprawa struktury wydatków na pomoc społeczną w gminach – Poprawa efektywności i skuteczności wydatków na pomoc społeczną w gminach – Zapobieganie zjawisku marginalizacji społecznej

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.9 Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.2.

Obszar priorytetowy 3: Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego
Cel strategiczny 3
Ukształtowanie przestrzeni życia społecznego na obszarze funkcjonalnym, zapewniającej poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalno-bytowego mieszkańców i gości z zewnątrz
Cel operacyjny 3.2.
Poprawa jakości i dostępności usług medycznych
Wybrane działania
– Intensyfikacja współpracy gmin z placówkami ochrony zdrowia – Wspieranie tworzenia nowych placówek ochrony zdrowia w gminach obszaru funkcjonalnego – Zwiększenie dostępności budynków placówek ochrony zdrowia dla osób niepełnosprawnych – Wspieranie placówek ochrony zdrowia w zakupie nowoczesnego sprzętu specjalistycznego – Remonty i modernizacje placówek ochrony zdrowia – Rozszerzenie zakresu usług medycznych dostępnych na terenie obszaru funkcjonalnego – Wspieranie opieki higieniczno-zdrowotnej w placówkach oświatowych – Wspieranie edukacji i profilaktyki zdrowotnej na terenie obszaru funkcjonalnego
Wybrane efekty
– Podniesienie standardu świadczonych usług medycznych na terenie obszaru funkcjonalnego – Rozszerzenie zakresu usług medycznych na terenie obszaru funkcjonalnego – Poprawa dostępu mieszkańców do usług medycznych (podstawowych i specjalistycznych) – Poprawa stanu zdrowia mieszkańców – Poprawa stanu i zakresu opieki higieniczno-zdrowotnej w placówkach oświatowych – Zwiększenie dostępu mieszkańców gmin do badań profilaktycznych – Poprawa jakości wyposażenia placówek ochrony zdrowia w gminach – Poprawa dostępności leków i materiałów medycznych na terenie gmin – Utrwalenie zachowań prozdrowotnych wśród mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.10 Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.3.

Obszar priorytetowy 3: Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego
Cel strategiczny 3
Ukształtowanie przestrzeni życia społecznego na obszarze funkcjonalnym, zapewniającej poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalno-bytowego mieszkańców i gości z zewnątrz
Cel operacyjny 3.3.
Aktywizacja oraz wsparcie osób starszych i niepełnosprawnych
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie działalności stowarzyszeń zajmujących się problemami osób starszych i niepełnosprawnych – Propagowanie i aktywizowanie wolontariatu w zakresie pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym – Działalność edukacyjna wśród dzieci i młodzieży w zakresie kształtowania tolerancyjnych postaw wobec osób starszych i niepełnosprawnych (np.: organizacja integracyjnych spotkań międzypokoleniowych) – Rozwijanie i promocja współpracy pomiędzy pracodawcami, organizacjami pozarządowymi, samorządem lokalnym w zakresie usamodzielniania zawodowego osób starszych i niepełnosprawnych – Promowanie i rozwijanie inicjatyw partnerstwa społecznego z udziałem osób starszych i niepełnosprawnych (instytucje samorządu, organizacje pozarządowe, społeczność lokalna) – Akcje informacyjno-edukacyjne na temat praw i przywilejów osób starszych – Wspieranie działań Klubów Seniora w zakresie pomocy osobom starszym i niepełnosprawnym – Wsparcie rodzin z dziećmi niepełnosprawnymi (zwiększenie dostępności do opieki przedszkolnej oraz szkolnictwa integracyjnego i społecznego, wyrównywanie szans edukacyjnych i społeczno-zawodowych)
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości życia osób starszych i niepełnosprawnych – Poprawa aktywności społeczno-zawodowej osób starszych i niepełnosprawnych – Zahamowanie procesu marginalizacji osób niepełnosprawnych i starszych – Poprawa skuteczności i efektywności działań na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.11 Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.4.

Obszar priorytetowy 3: Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego
Cel strategiczny 3
Ukształtowanie przestrzeni życia społecznego na obszarze funkcjonalnym, zapewniającej poczucie bezpieczeństwa publicznego, zdrowotnego i socjalno-bytowego mieszkańców i gości z zewnątrz
Cel operacyjny 3.4.
Poprawa stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa warunków pracy funkcjonariuszy służb porządku publicznego i ratownictwa – Dopuszczenie służb bezpieczeństwa i porządku publicznego w niezbędny sprzęt specjalistyczny – Doskonalenie metod analizowania i prognozowania zagrożeń – Zapewnienie narzędzi do likwidacji zagrożeń bezpieczeństwa – Wspieranie działalności OSP na terenie obszaru funkcjonalnego – Rozszerzanie monitoringu na terenie gmin obszaru funkcjonalnego

- Oświetlenie miejsc niebezpiecznych na terenie obszaru funkcjonalnego
- Doskonalenie systemów zarządzania kryzysowego w gminach obszaru funkcjonalnego

Wybrane efekty

- Poprawa stanu bezpieczeństwa mieszkańców i gości obszaru funkcjonalnego
- Poprawa skuteczności działania służb bezpieczeństwa i porządku publicznego
- Zmniejszenie przestępczości na terenie obszaru funkcjonalnego
- Poprawa warunków działalności służby bezpieczeństwa publicznego

Źródło: opracowanie własne.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 4

Rysunek 4.4 Struktura celu strategicznego 4

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.12 Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.1.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 4.1.
Rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego poprzez stałe podnoszenie jakości i poziomu kształcenia
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Powołanie lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego – Opracowanie i wdrożenie na wszystkich poziomach nauczania – innowacyjnej edukacji opartej na wzroście kompetencji uczniów przy wykorzystaniu ICT – Zwiększenie udziału szkół w projektach i programach pozarządowych – Kształtowanie u uczniów umiejętności miękkich, np. poprzez szkolenia i warsztaty z umiejętności komunikacji, motywacji itp.
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost konkurencyjności i innowacyjności edukacji na obszarze funkcjonalnym – Wzrost udziału środków zewnętrznych w finansowaniu jednostek oświatowych – Nabycie przez uczniów umiejętności miękkich – Wzrost motywacji do uczenia się – Wzrost kompetencji uczniów – Wyeliminowanie barier edukacyjnych – Spadek liczby bezrobotnych absolwentów

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.13 Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.2.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 4.2.
Dostosowanie systemu kształcenia na terenie obszaru funkcjonalnego do potrzeb rynku pracy
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Uruchomienie klas patronackich – Budowanie partnerstwa pomiędzy JST, sektorem edukacyjnym i biznesem – Inicjowanie i wspieranie permanentnej współpracy szkół ponadgimnazjalnych z przedsiębiorcami – Współpraca szkół z urzędami pracy w zakresie działań szkoleniowych i warsztatowych – Organizacja konferencji promujących społeczną odpowiedzialność biznesu – Promowanie edukacji zawodowej na różnych poziomach kształcenia – Monitoring rynku pracy dla potrzeb programowania edukacyjnego – Szkolenie zainteresowanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego (nauczyciele, pracownicy samorządowi, bezrobotni, uczniowie) w zakresie przedsiębiorczości i nowoczesnych form kwalifikacji zawodowych.
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Kształcenie w zawodach, na które występuje zapotrzebowanie na rynku pracy – Zwiększenie liczby inicjatyw partnerskich w obszarze edukacji – Spadek liczby bezrobotnych absolwentów szkół obszaru funkcjonalnego – Kształcenie absolwentów zdolnych do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej

- Wzrost poziomu wiedzy mieszkańców gmin z zakresu przedsiębiorczości i nowoczesnych form kwalifikacji zawodowych.

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.14 Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.3.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 4.3.
Rozwój infrastruktury edukacyjnej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Modernizacja i rozbudowa bazy dydaktycznej szkół – Poprawa estetyki szkół i innych placówek edukacyjnych – Rozbudowa i modernizacja edukacyjnej bazy sportowej i rekreacyjnej – Modernizacja i rozbudowa małej architektury wokół szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Eliminowanie barier edukacyjnych (architektonicznych i społecznych) dla uczniów niepełnosprawnych
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost powierzchni zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Wzrost powierzchni zmodernizowanej i rozbudowanej bazy sportowej i rekreacyjnej – Ilościowa i jakościowa poprawa stanu wyposażenia bazy dydaktycznej szkół i placówek oświatowych – Brak barier architektonicznych dla uczniów niepełnosprawnych w szkołach – Dostosowanie pracowni nauki zawodu do wymogów i standardów kształcenia zawodowego oraz potrzeb rynku pracy

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.15 Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.4.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 4.4.
Wsparcie mieszkańców obszaru funkcjonalnego w rozwoju kompetencji zawodowych na każdym etapie życia
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój kształcenia ustawicznego – Stworzenie systemu kształcenia umożliwiającego szybkie przekwalifikowanie zawodowe oraz zdobycie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych – Utworzenie na terenie obszaru funkcjonalnego punktu koordynującego kształcenie ustawiczne – Promowanie wartości uczenia się na wszystkich etapach życia i w różnych formach edukacyjnych – Nauka praktycznego prowadzenia przez dzieci i młodzież mini przedsiębiorstw – Rozwój kształcenia ustawicznego poprzez stworzenie centrum edukacji ustawicznej
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost zainteresowania kształceniem ustawicznym – Rozwój osobisty mieszkańców gmin poprzez różnorodne kształcenie permanentne

- Rozwój sektora srebrnej gospodarki
- Wzrost kompetencji zawodowych mieszkańców
- Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców

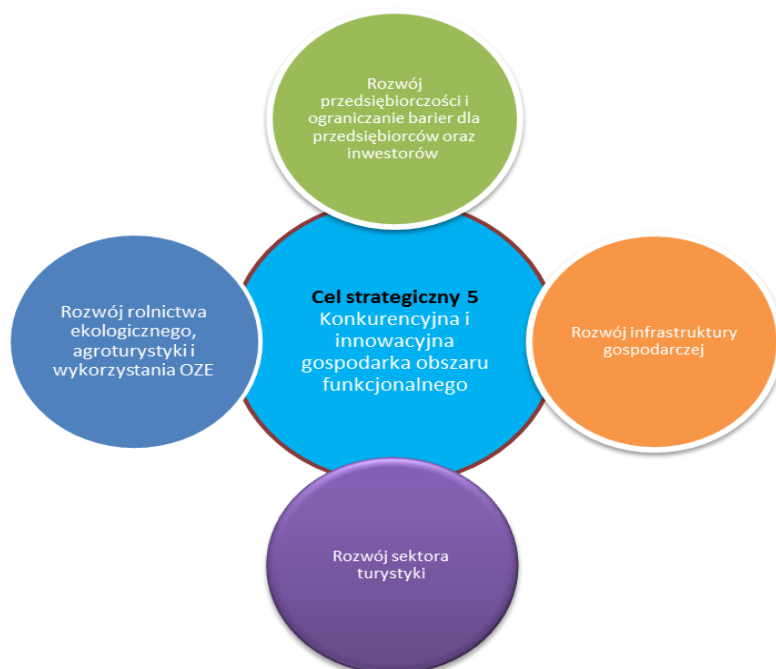
Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.16 Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.5.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 4
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 4.5.
Wspieranie zatrudnienia oraz efektywna polityka rynku pracy
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Monitoring potrzeb rynku pracy wewnątrz obszaru funkcjonalnego - Stworzenie systemu poradnictwa oraz preorientacji i reorientacji zawodowej - Powołanie Rady ds. Rynku Pracy Obszaru Funkcjonalnego Nadodrzańskich Gmin, - Organizacja targów pracy na terenie obszaru funkcjonalnego - Promowanie wdrażania modelu zarządzania wiekiem w przedsiębiorstwach obszaru funkcjonalnego - Organizacja szkoleń i staży dla osób bezrobotnych - Promowanie mobilności zawodowej na rynku pracy
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego - Spadek stopy bezrobocia - Ograniczenie liczby zawodów deficytowych i nadwyżkowych - Wzrost kompetencji zawodowych osób bezrobotnych - Zapobieganie zjawisku marginalizacji osób bezrobotnych

Źródło: opracowanie własne.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 5

Rysunek 4.5 Struktura celu strategicznego 5

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.17 Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.1.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 5
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 5.1.
Rozwój przedsiębiorczości i ograniczanie barier dla przedsiębiorców oraz inwestorów
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Uruchomienie lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości – Wydzielenie w planach zagospodarowania przestrzennego stref aktywności gospodarczej oraz terenów inwestycyjnych – Wspieranie rozwoju sektora srebrnej gospodarki – Wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej np. spółdzielni socjalnych, – Wspieranie rozwoju OZE na terenach obszaru funkcjonalnego – Zapewnienie dostępu do Internetu szerokopasmowego dla przedsiębiorców i inwestorów
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost liczby podmiotów gospodarczych utworzonych przez mieszkańców obszaru funkcjonalnego – Wzrost liczby osób z terenu obszaru funkcjonalnego, którym przyznano środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej – Wzrost liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – Spadek stopy bezrobocia

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.18 Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.2.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 5
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 5.2.
Rozwój infrastruktury gospodarczej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Przygotowanie infrastruktury dla lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości, – Wydzielenie specjalnych pomieszczeń przeznaczonych na inkubatory przedsiębiorczości – Wydzielenie stref aktywności gospodarczej w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego – Przygotowanie terenów inwestycyjnych dla potencjalnych nabywców, – Rozwój infrastruktury turystycznej, wypoczynkowej i rekreacyjnej – Modernizacja i rozbudowa lądowej i rzecznej infrastruktury komunikacyjnej
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Powstawanie nowych przedsiębiorstw w inkubatorach przedsiębiorczości – Wzrost liczby nowych przedsiębiorstw na obszarze funkcjonalnym – Wzrost zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego – Rozwój terenów inwestycyjnych na obszarze funkcjonalnym – Poprawa infrastruktury komunikacyjnej na obszarze funkcjonalnym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.19 Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.3.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 5
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 5.3.
Rozwój sektora turystyki
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie rozwoju biznesu związanego z przestrzenią spędzania czasu wolnego – Wspieranie rozwoju komercyjnych usług rekreacyjno-turystycznych – Wspieranie komercyjnych inicjatyw w zakresie tworzenia zaplecza hotelowo-gastronomicznego dla turystyki i rekreacji na obszarze funkcjonalnym – Rozwój sieci gospodarstw agroturystycznych na obszarze funkcjonalnym – Uruchomienie profesjonalnego systemu informacji turystycznej i promocji obszaru funkcjonalnego (strony internetowe, udział w targach, organizacja imprez promocyjnych) – Stworzenie komercyjnej obsługi sieci szlaków turystycznych i obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie obszaru funkcjonalnego.
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost liczby turystów odwiedzających region i pozostających dłużej niż jeden dzień – Zwiększenie liczby przedsiębiorstw świadczących usługi turystyczne na terenie obszaru funkcjonalnego – Poprawa stanu zaplecza hotelowo-gastronomicznego na obszarze funkcjonalnym

- Poprawa jakości obsługi informacyjnej turystów na szlakach turystycznych
- Komercyjna aktywizacja mieszkańców wsi w obszarze usług turystycznych
- Poprawa zakresu i jakości profesjonalnych usług turystycznych na obszarze funkcjonalnym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.20 Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.4.

Obszar priorytetowy 4: Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny 5
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 5.4.
Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wykorzystanie OZE
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none">– Wspieranie tworzenia gospodarstw agroturystycznych na obszarze funkcjonalnym– Wsparcie rozwoju upraw ekologicznych– Wspieranie tworzenia grup producenckich w zakresie rolnictwa ekologicznego– Rozwój infrastruktury turystycznej na obszarach wiejskich– Rozpowszechnienie OZE w gospodarce, rolnictwie i turystyce– Wsparcie w zakresie otwierania i prowadzenia działalności gospodarczej związanej z rozwojem oferty czasu wolnego
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none">– Zwiększenie liczby gospodarstw agroturystycznych– Zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych– Stworzenie marki regionu sprzyjającego rozwojowi ekologii i agroturystyki,– Powstawanie grup producenckich zrzeszających rolników zajmujących się rolnictwem ekologicznym

Źródło: opracowanie własne

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 6

Rysunek 4.6 Struktura celu strategicznego 6

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.21 Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.1.

Obszar priorytetowy 5: Aktywność i partycypacja społeczna
Cel strategiczny 6
Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 6.1.
Zwiększenie zakresu i jakości funkcjonowania organizacji pozarządowych
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Rozszerzanie zakresu udziału organizacji pozarządowych w realizacji zadań publicznych – Wspieranie aktywności społecznej organizacji pozarządowych – Integracja działalności organizacji pozarządowych w gminach i na obszarze funkcjonalnym – Rozwijanie i doskonalenie współpracy organizacji pozarządowych z władzami gminy – Rozwijanie i doskonalenie współpracy organizacji pozarządowych z jednostkami organizacyjnymi gminy
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost czynnego udziału mieszkańców w działaniach organizacji pozarządowych – Wzrost biernego udziału mieszkańców w inicjatywach organizacji pozarządowych

- Wzrost liczby organizacji pozarządowych na terenie obszaru funkcjonalnego
- Zwiększenie środków zewnętrznych pozyskiwanych przez organizacje pozarządowe
- Poprawa jakości współpracy organizacji pozarządowych z władzami i jednostkami organizacyjnymi gminy

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.22 Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.2.

Obszar priorytetowy 5: Aktywność i partycypacja społeczna
Cel strategiczny 6
Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 6.2.
Wspieranie czynnej aktywności społecznej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Budowa aktywnego i mobilnego kapitału społecznego w gminach - Wspieranie rozwoju aktywności obywatelskiej w grupach społecznych - Angażowanie mieszkańców do współdziałania w rozwiązywaniu lokalnych problemów społecznych - Zwiększenie możliwości uczestnictwa osób niepełnosprawnych w życiu społecznym - Rozwijanie integracji społeczności lokalnych wokół zadań publicznych - Usprawnienie systemu komunikacji pomiędzy władzami gminy a mieszkańcami - Promowanie patriotyzmu lokalnego w gminach
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Integracja społeczna mieszkańców gmin - Włączenie osób niepełnosprawnych do życia społecznego w gminach - Wzrost postaw etnocentrycznych mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego dzięki promowaniu patriotyzmu lokalnego - Poprawa aktywności obywatelsko-politycznej

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.23 Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.3.

Obszar priorytetowy 5: Aktywność i partycypacja społeczna
Cel strategiczny 6
Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 6.3.
Stymulowanie biernej aktywności społecznej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Propagowanie uczestnictwa w imprezach kulturalnych i rozrywkowych - Propagowanie uczestnictwa w imprezach sportowo-rekreacyjnych - Propagowanie uczestnictwa w życiu polityczno-obywatelskim - Propagowanie uczestnictwa w życiu społecznym
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie liczby mieszkańców uczestniczących w imprezach sportowo-rekreacyjnych - Zwiększenie liczby mieszkańców uczestniczących w wydarzeniach społeczno-kulturalnych - Większe zainteresowanie sprawami lokalnymi i regionalnymi

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.24 Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.4.

Obszar priorytetowy 5: Aktywność i partycypacja społeczna
Cel strategiczny 6
Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 6.4.
Pobudzanie i propagowanie partycypacji społecznej mieszkańców
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Propagowanie lokalnej współpracy gospodarczej (kupiecka) na obszarze funkcjonalnym – Propagowanie lokalnego patriotyzmu handlowego (zakupowy) – Propagowanie lokalnej współpracy społeczno-kulturalnej – Propagowanie lokalnej współpracy sportowo-rekreacyjnej – Propagowanie lokalnej aktywności politycznej
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost zakresu współpracy lokalnych przedsiębiorców – Wzrost poziomu patriotyzmu lokalnego – Wzrost lokalnej solidarności mieszkańców w sytuacjach kryzysowych – Poprawa frekwencji wyborczej mieszkańców w wyborach samorządowych, krajowych i europejskich

Źródło: opracowanie własne

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 7

Rysunek 4.7 **Struktura celu strategicznego 7**

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.25 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.1.

Obszar priorytetowy 6: Przestrzeń czasu wolnego
Cel strategiczny 7
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości
Cel operacyjny 7.1.
Doskonalenie rekreacyjno-wypoczynkowej oferty spędzania czasu wolnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Budowa ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych nad Odrą w okolicach miejscowości nadodrzańskich – Budowa przystani wędkarskich nad Odrą w okolicach ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych. – Tworzenie terenów rekreacyjno-wypoczynkowych nad brzegami zbiorników wodnych i starorzeczy – Tworzenie miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców w miejscowościach gmin (parki, skwery, tereny zielone, aleje spacerowe)
Wybrane efekty
– Poprawa możliwości i warunków spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym

- Poprawa wizerunku obszaru funkcjonalnego jako terenu atrakcyjnego pod względem rekreacyjnym i turystycznym
- Wzrost zainteresowania spędzaniem wolnego czasu na obszarze funkcjonalnym
- Wzrost dochodów gmin z powodu rozwoju turystyki i rekreacji na terenie obszaru funkcjonalnego
- Wzrost dochodów mieszkańców z działalności w zakresie usług dla turystyki i rekreacji

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.26 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.2.

Obszar priorytetowy 6: Przestrzeń czasu wolnego
Cel strategiczny 7
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości
Cel operacyjny 7.2.
Doskonalenie sportowo-rekreacyjnej przestrzeni czasu wolnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Budowa i rozbudowa wielofunkcyjnych wiejskich boisk sportowych, - Budowa boisk sportowych i placów gier w parkach rekreacyjnych, na skwerach, nad zbiornikami wodnymi, - Propagowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej wśród dzieci i młodzieży - Budowa i modernizacja sal gimnastycznych, boisk sportowych i basenów przy szkołach
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Lepszy dostęp mieszkańców i gości do obiektów sportowych - Możliwość szerszego wykorzystania obiektów sportowych do celów rekreacyjnych - Poprawa stanu zdrowia dzieci, młodzieży i dorosłych - Spadek przestępczości wśród młodzieży

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.27 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.3.

Obszar priorytetowy 6: Przestrzeń czasu wolnego
Cel strategiczny 7
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości
Cel operacyjny 7.3.
Ukształtowanie turystyczno-rekreacyjnej przestrzeni czasu wolnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Wytyczanie ścieżek turystycznych łączących atrakcyjne miejsca do zwiedzania - Rozbudowa sieci rekreacyjno-turystycznych ścieżek rowerowych - Budowa strzeżonych parkingów dla rowerów w atrakcyjnych turystycznie miejscach - Promowanie zorganizowanych form turystyki i rekreacji - Wspieranie tworzenia specjalistycznych gospodarstw agroturystycznych - Wyeksponowanie i opis pomników przyrody
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa jakości życia mieszkańców - Higieniczny tryb życia mieszkańców gmin - Zwiększenie sprawności fizycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci

<p>i młodzieży</p> <ul style="list-style-type: none"> – Utrzymanie i powstanie nowych miejsc pracy związanych z turystyką i rekreacją, – Wzbogacenie oferty turystyczno-rekreacyjnej w gminach – Wzrost ruchu turystycznego i poprawa poziomu jakości usług turystycznych na obszarze funkcjonalnym,

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.28 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.4.

Obszar priorytetowy 6: Przestrzeń czasu wolnego
Cel strategiczny 7
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości
Cel operacyjny 7.4.
Ukształtowanie atrakcyjnej infrastruktury turystycznej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie rozwoju zaplecza hotelowo-gastronomicznego na obszarze funkcjonalnym – Budowa zaplecza parkingowego na terenach nadodrzańskich – Pozyskiwanie inwestorów zainteresowanych budową bazy hotelowo-gastronomicznej parkingowej w miejscowościach nadodrzańskich – Tworzenie kompleksów turystyczno- rekreacyjnych i kulturalnych w wokół miejsc i obiektów atrakcyjnych turystycznie – Opis, oznakowanie i wyeksponowanie obiektów turystyczno-kulturowych – Budowa przystani wodnych nad Odrą i innymi zbiornikami wód stojących i płynących – Budowa przystani kajakowych nad wodami płynącymi obszaru funkcjonalnego
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa jakości usług turystycznych – Poprawa dostępności do turystyczno-rekreacyjnych atrakcji obszaru funkcjonalnego – Wzrost liczby turystów odwiedzających obszar funkcjonalny – Poprawa atrakcyjności i estetyki przestrzeni publicznej

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.29 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.5.

Obszar priorytetowy 6: Przestrzeń czasu wolnego
Cel strategiczny 7
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości
Cel operacyjny 7.5.
Poprawa jakości marketingu turystyczno-rekreacyjnego w gminach i w otoczeniu obszaru funkcjonalnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Rozwijanie systemu informacji turystycznej na obszarze funkcjonalnym – Włączanie atrakcji turystycznych obszaru funkcjonalnego do zewnętrznych systemów informacji turystycznej – Organizowanie imprez promujących walory turystyczno-rekreacyjne obszaru funkcjonalnego – Promowanie zorganizowanych form turystyki i rekreacji na obszarze funkcjonalnym – Propagowanie i promowanie agroturystyki na obszarze funkcjonalnym

- Promowanie lokalnych imprez kulturalno-rozrywkowych jako dodatkowej atrakcji dla turystów
- Oferowanie przygotowanych terenów pod inwestycje turystyczno-rekreacyjne
- Wyznaczanie terenów aktywności turystycznej w planach zagospodarowania przestrzennego

Wybrane efekty

- Wzrost turystyczno-rekreacyjnego zainteresowania obszarem funkcjonalnym na zewnątrz
- Wzrost liczby osób spędzających czas wolny na terenach nadodrzańskich
- Wzrost zapotrzebowania na usługi hotelowo-gastronomiczne
- Powstanie nowych miejsc pracy związanych z obsługą ruchu turystycznego
- Wzrost dochodów mieszkańców gminy z turystyki
- Wzrost dochodów budżetu gminy

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.30 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.6.

Obszar priorytetowy 6: Przestrzeń czasu wolnego
Cel strategiczny 7
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości
Cel operacyjny 7.6.
Doskonalenie kulturalnej oferty spędzania czasu wolnego
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Odnowa obiektów zabytkowych i architektury sakralnej oraz modernizacja ich otoczenia - Remonty i modernizacje domów kultury i świetlic wiejskich oraz ich otoczenia - Dopuszczenie domów kultury i świetlic wiejskich, itp. w materiały edukacyjne, urządzenia sportowe - Organizowanie masowych imprez kulturalno-rozrywkowych o zasięgu lokalnym i regionalnym - Propagowanie produktów działalności kulturalnej w szkołach - Propagowanie uczestnictwa w lokalnych imprezach kulturalno-rozrywkowych
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa jakości życia społecznego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - Promowanie lokalnych produktów kultury amatorskiej - Poprawa turystycznej atrakcyjności obiektów zabytkowych - Integracja społeczności lokalnej poprzez uczestnictwo w kulturze - Pobudzenie zorganizowanej i spontanicznej aktywności kulturalnej społeczeństwa

Źródło: opracowanie własne.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 8

Rysunek 4.8 Struktura celu strategicznego 8

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.31 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.1.

Obszar priorytetowy 7: Ochrona środowiska naturalnego
Cel strategiczny 8
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości
Cel operacyjny 8.1.
Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Ograniczenie przemysłowych zanieczyszczeń powietrza – Ograniczenie niskiej emisji w systemach grzewczych – Ograniczenie zanieczyszczeń komunikacyjnych w miejscowościach – Ograniczenie odorów i nieprzyjemnych zapachów w miejscach przebywania ludzi
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa warunków życia mieszkańców – Poprawa stanu zdrowia mieszkańców – Poprawa stanu środowiska naturalnego – Poprawa przyrodniczej i ekologicznej atrakcyjności obszaru funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.32 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.2.

Obszar priorytetowy 7: Ochrona środowiska naturalnego
Cel strategiczny 8
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości
Cel operacyjny 8.2.
Ograniczenie zanieczyszczeń wód i gleb
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Ograniczenie zanieczyszczeń zbiorników wodnych – Oczyszczanie zbiorników retencyjnych – Kontrola szczelności bezodpływowych zbiorników na ścieki – Zwiększenie kultury użytkowania gleb – Promocja ekologicznych form gospodarowania w rolnictwie – Prowadzenie zintegrowanej i efektywnej gospodarki wodnej w zlewniach rzek
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa warunków życia mieszkańców – Poprawa stanu zdrowia mieszkańców – Poprawa walorów środowiska naturalnego – Poprawa walorów turystycznych obszaru – Poprawa jakości wód powierzchniowych – Wzrost liczby gospodarstw ekologicznych

Zródło: opracowanie własne.

Tabela 4.33 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.3.

Obszar priorytetowy 7: Ochrona środowiska naturalnego
Cel strategiczny 8
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości
Cel operacyjny 8.3.
Racjonalne zagospodarowanie odpadów stałych
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Uporządkowanie gospodarki odpadami w gminach obszaru funkcjonalnego – Selekcjonowanie odpadów stałych w gminach – Rekultywacja składowisk odpadów komunalnych – Wspieranie systemu zbierania surowców wtórnych i opakowań zwrotnych – Budowanie świadomości ekologicznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa warunków życia mieszkańców – Poprawa stanu zdrowia mieszkańców – Ograniczenie liczby dzikich wysypisk – Zmniejszenie ilości niezrekultywowanych składowisk odpadów stałych – Poprawa czystości środowiska przyrodniczego – Poprawa estetyki miejsc przebywania ludzi

Zródło: opracowanie własne.

Tabela 4.34 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.4.

Obszar priorytetowy 7: Ochrona środowiska naturalnego
Cel strategiczny 8
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości
Cel operacyjny 8.4.
Obniżenie uciążliwości hałasu oraz oddziaływania pól elektromagnetycznych
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Ograniczenie prędkości pojazdów na terenach zamieszkałych przez ludzi – Budowa obwodnic miejscowości i miejsc rekreacyjno-turystycznych – Modernizacja przesyłowych linii energetycznych – Racjonalna lokalizacja urządzeń emitujących fale elektromagnetyczne (telefonii komórkowej)
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Poprawa komfortu życia mieszkańców – Wyprowadzenie ruchu pojazdów poza tereny zamieszkania i rekreacji – Wzrost atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej regionu – Poprawa jakości środowiska naturalnego

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.35 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.5.

Obszar priorytetowy 7: Ochrona środowiska naturalnego
Cel strategiczny 8
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości
Cel operacyjny 8.5.
Rozszerzenie zakresu edukacji ekologicznej
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Edukacja ekologiczna dzieci i młodzieży w szkołach – Edukacja planszowa dla dorosłych mieszkańców i gości z zewnątrz
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców i gości z zewnątrz – Poprawa jakości środowiska naturalnego

Źródło: opracowanie własne.

Matryce logiczne realizacji celów operacyjnych Celu strategicznego nr 9

Rysunek 4.9 Struktura celu strategicznego 9

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.36 Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.1.

Obszar priorytetowy 8 : Zarządzanie gminami obszaru funkcjonalnego
Cel strategiczny 9
Dostosowanie systemu zarządzania gminami do bieżących potrzeb i przyszłych oczekiwań mieszkańców oraz wymagań otoczenia
Cel operacyjny 9.1.
Doskonalenie systemów zarządzania finansami gmin
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> – Poszukiwanie źródeł dochodów budżetowych – Racjonalne zarządzanie ulgami i zwolnieniami z opłat dla mieszkańców i przedsiębiorców – Realizacja projektów dofinansowywanych ze źródeł zewnętrznych, aktywizujących ekonomicznie i społecznie gminy obszaru funkcjonalnego, – Wykorzystywanie partnerstwa publiczno-prywatnego do finansowania gminnych inwestycji, – Stosowanie nowoczesnych instrumentów zarządzania finansami gmin, – Szkolenie pracowników instytucji publicznych w zakresie nowoczesnych instrumentów zarządzania finansami jednostek
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost środków finansowych w budżecie gmin

- Zachowanie długookresowej płynności finansowej gmin
- Racjonalne gospodarowanie środkami publicznymi w gminach
- Wzrost wiedzy i kompetencji pracowników instytucji publicznych w zakresie zarządzania finansami

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 4.37 Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.2.

Obszar priorytetowy 8: Zarządzanie gminami obszaru funkcjonalnego
Cel strategiczny 9
Dostosowanie systemu zarządzania gminami do bieżących potrzeb i przyszłych oczekiwań mieszkańców oraz wymagań otoczenia
Cel operacyjny 9.2.
Rozwijanie współpracy gmin z otoczeniem
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Rozwijanie efektywnej współpracy krajowej i zagranicznej - Poszukiwanie nowych możliwości nawiązywania współpracy z partnerami w kraju i za granicą - Rozwijanie kontaktów komplementarnych wewnątrz i na zewnątrz obszaru funkcjonalnego - Promowanie gmin obszaru funkcjonalnego jako atrakcyjnych partnerów do współpracy
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Wymiana doświadczeń z partnerami w kraju i za granicą - Promocja gmin obszaru funkcjonalnego jako atrakcyjnych partnerów do współpracy - Pozyskanie nowych partnerów do współpracy

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.38 Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.3.

Obszar priorytetowy 8: Zarządzanie gminami obszaru funkcjonalnego
Cel strategiczny 9
Dostosowanie systemu zarządzania gminami do bieżących potrzeb i przyszłych oczekiwań mieszkańców oraz wymagań otoczenia
Cel operacyjny 9.3.
Rozwijanie działań promocyjnych w gminach
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Promocja gmin w Internecie oraz w regionalnych mediach - Poszukiwanie nowych kanałów dystrybucji oferty promocyjnej - Okresowa aktualizację wydawanych materiałów promocyjnych (w tym folderów i map), - Bieżące aktualizowanie informacji zamieszczanych na oficjalnych portalach internetowych - Zwiększenie intensywności prezentowania ofert gmin na targach, konferencjach i innych imprezach promocyjnych - Wspieranie działań promocyjnych prowadzonych przez podmioty działające na terenie gmin
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost zainteresowania inwestorów obszarem funkcjonalnym - Pobudzenie rozwoju branży turystycznej - Zwiększenie rangi gmin obszaru funkcjonalnego na tle regionu - Wzrost znaczenia obszaru funkcjonalnego jako grupy współpracujących gmin partnerskich - Aktywizacja społeczno-ekonomiczna gmin obszaru funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne

Tabela 4.39 Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.4.

Obszar priorytetowy 8: Zarządzanie gminami obszaru funkcjonalnego
Cel strategiczny 9
Dostosowanie systemu zarządzania gminami do bieżących potrzeb i przyszłych oczekiwań mieszkańców oraz wymagań otoczenia
Cel operacyjny 9.4.
Planowanie strategiczne w działalności gmin
Wybrane działania
<ul style="list-style-type: none"> - Opracowywanie niezbędnych dokumentów i planów strategicznych - Bieżące aktualizacje i korygowanie dokumentów strategicznych - Stały monitoring realizacji przyjętych w gminach strategii rozwoju różnych obszarów działalności gmin - Prognozowanie finansowe działań strategicznych - Koordynacja gminnych działań strategicznych w ramach obszaru funkcjonalnego
Wybrane efekty
<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost skuteczności działań podejmowanych na terenie obszaru funkcjonalnego - Wzrost efektywności działań inwestycyjnych w gminach obszaru funkcjonalnego - Poprawa stopnia aktualności dokumentów strategicznych w gminach - Poprawa jakości zarządzania gminami i innymi podmiotami sektora publicznego.

Źródło: opracowanie własne

5 Realizacja i monitoring zintegrowanej strategii rozwoju obszaru funkcjonalnego

Dla efektywności i skuteczności realizacji Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego bardzo istotne są nie tylko działania związane z pracami koncepcyjnymi, zmierzającymi do określenia misji i wizji oraz wyboru celów strategicznych, ale również działania związane z wdrażaniem strategii. Przyjęta logika interwencji zakłada realizację zadań strategicznych poprzez działania na trzech poziomach:

Poziom pierwszy:

Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, wytyczająca priorytety rozwojowe we wszystkich obszarach funkcjonowania jednostek;

Poziom drugi:

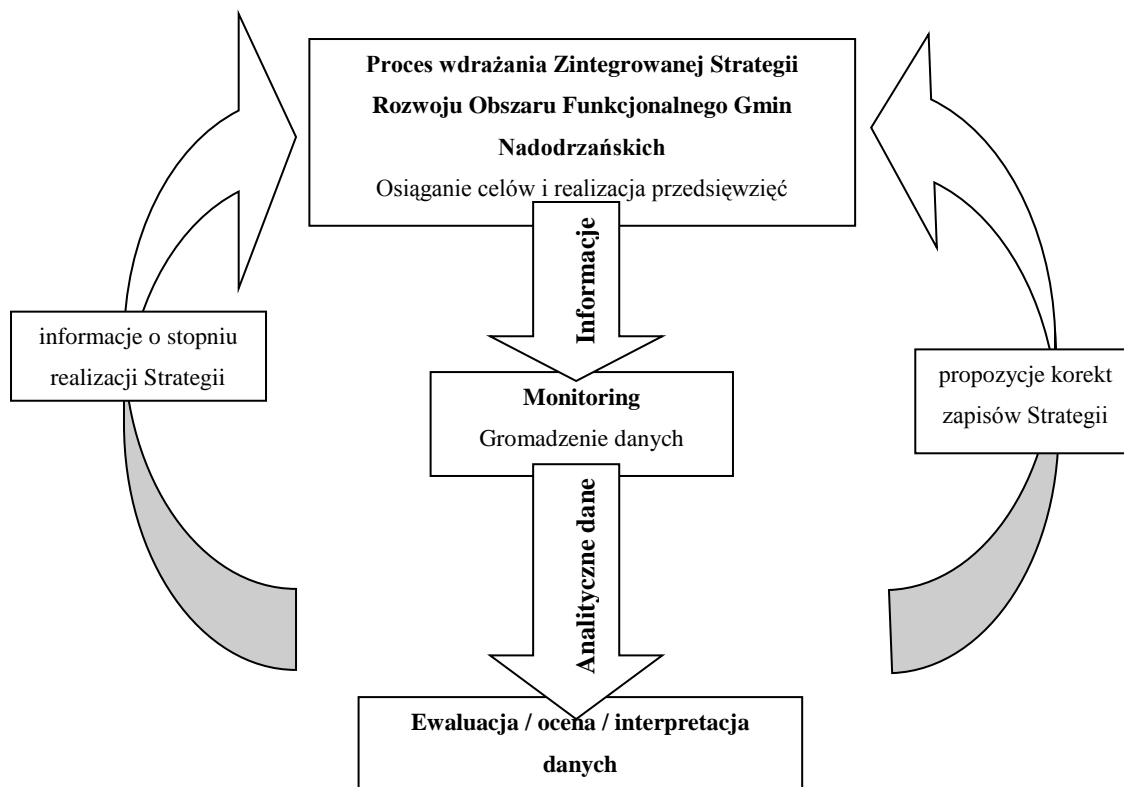
Zintegrowane strategie sektorowe w dziedzinach, które zapewniają największe perspektywy rozwojowe obszaru funkcjonalnego lub wymagają wyraźnej interwencji:

- 1) Zintegrowany Program Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego,
- 2) Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego,
- 3) Zintegrowana Strategia Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony Środowiska.

Poziom trzeci:

Dokumentacje operacyjno-wdrożeniowe dla strategii sektorowych, które mają przyczynić się do niwelacji barier rozwojowych oraz istotnego wykorzystania potencjałów endogenicznych obszaru funkcjonalnego.

Warto w tym miejscu zaznaczyć, że wyodrębnione na poziomie pierwszym priorytetowe obszary analizy strategicznej: infrastruktura techniczna na terenie obszaru funkcjonalnego oraz bezpieczeństwo społeczne w gminach obszaru funkcjonalnego, są mocno powiązane ze strategiami sektorowymi i nie mogą być w nich pominięte. Dlatego cennym byłoby stworzenie również strategii sektorowych dla obszaru funkcjonalnego w zakresie infrastruktury oraz rozwiązywania problemów społecznych. Problemy te są istotnym obszarem interwencji w strategiach rozwoju poszczególnych gmin, czy też strategiach funkcjonalnych np. w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Czerwieńsk na lata 2015-2020. Spójny i zintegrowany rozwój obszaru funkcjonalnego wymaga interwencji w różnych obszarach, dlatego przygotowane dokumenty strategiczne wzajemnie się uzupełniają. Ogólny model procesu wdrażania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich przedstawia rysunek 5.1.

Rysunek 5.1 Wdrażanie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Źródło: opracowanie własne

Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w efekcie ma doprowadzić do podniesienia jakości życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Nie ogranicza się w swych zapisach tylko do zadań realizowanych bezpośrednio przez władze gmin partnerskich obszaru funkcjonalnego, ale zawiera także liczne działania stanowiące wyzwania dla społeczności lokalnej i instytucji działających na polu aktywizacji mieszkańców gmin. Władze samorządowe muszą ułatwiać współpracę z otoczeniem zewnętrznym, jako instytucje nadzorujące i koordynujące wdrażanie poszczególnych zadań.

Wdrażanie strategii, zawierającej zadania będące w kompetencjach wielu lokalnych i ponadlokalnych instytucji, organizacji i środowisk, wymaga ścisłej koordynacji i współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Stąd też efektywność realizacji zadań wyodrębnionych w strategii, w dużej mierze będzie zależała od komórki zarządzającej jej wdrażaniem. Jednocześnie jej efektem będzie zwiększenie zaangażowania i odpowiedzialności za rozwój lokalny mieszkańców tego terenu oraz zacieśnianie relacji pomiędzy ludźmi, organizacjami, przedsiębiorstwami, samorządem lokalnym; poprzez budowanie partnerstwa, a także szeroko rozumiany rozwój społeczno-gospodarczy. Konieczne będzie podejmowanie działań formalno-prawnych związanych z utworzeniem struktury o charakterze międzysektorowym (gminy, powiat zielonogórski, powiat krośnieński, władze województwa i sąsiednich jednostek samorządowych, jednostki podległe samorządom, przedsiębiorcy, inni partnerzy

społeczni i gospodarczy), bowiem jak już wspomniano same gminy nie będą w stanie zrealizować niektórych działań zaplanowanych w strategii. Potrzebne będzie budowanie różnych form partnerstw, w tym publiczno-prywatnego, publiczno-społecznego oraz publiczno-prywatnego-społecznego. Każde z tworzonych rozwiązań formalno-prawnych w tym zakresie powinno być ukierunkowane na organizowanie i wzmacnianie stałej platformy współpracy wielosektorowej na rzecz integracji obszaru funkcjonalnego.

Za wdrażanie strategii odpowiedzialne są władze gmin członkowskich obszaru funkcjonalnego. W przypadku realizacji poszczególnych zadań strategicznych odpowiedzialność spoczywa na poszczególnych pracownikach / kierownikach w urzędach gminy i w jednostkach organizacyjnych gminy lub osobach zaangażowanych przez władze gminy do realizacji tych zadań.

Przed władzami gmin obszaru funkcjonalnego, a przede wszystkim liderem Projektu – gminą Czerwieńsk, stanie zadanie pozyskania, podziału i uruchomienia środków niezbędnych do zrealizowania zadań strategicznych. Tworzenie partnerstwa może ułatwić działania w celu pozyskania niezbędnych środków. Dużego znaczenia nabiera konstruowanie systemów organizacyjnych (wewnątrz samorządów, jak również międzysektorowych), dobór kadry i systemu motywowania, odpowiednie wykonywanie pożądaných czynności administracyjnych oraz kontrola i pomiar efektów. Wdrażanie strategii wymaga od kadry zarządzającej szeregu umiejętności w zakresie alokacji, tj. przypisania właściwych zasobów określonym zadaniom, monitorowania, a więc systemu kontroli wyników działań oraz organizacji i współdziałania⁶³.

Rekomenduje się powołane *Zespołu ds. Wdrożenia Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich*. W skład zespołu powinni wejść przedstawiciele władz gminnych, osoby pełniące funkcje kierownicze w odpowiednich gminnych komórkach organizacyjnych oraz gminnych jednostkach organizacyjnych, przedstawiciele poszczególnych Komisji Rad Gminnych, Sołtysi i inne podmioty uczestniczące oraz eksperci zewnętrzni.

Opracowanie wniosków przez Zespół odbywa się powinno, Co najmniej jeden raz w roku Zespół powinien opracować swoje wnioski, w drodze pisemnych ustaleń. Działania Zespołu będą miały charakter nadzorczo-wdrożeniowy a do jego zadań będzie należało m.in.:

- wyznaczenie priorytetów w planach operacyjnych realizujących zadania strategiczne,
- dokonywanie przeglądu i oceny postępów we wdrażaniu strategii, w szczególności przygotowywania, aktualizowania oraz realizacji zadań strategicznych zawartych w planach,
- przygotowywanie raportów monitorujących osiągnięcie celów operacyjnych,
- ocena zaawansowania prac nad realizacją projektów i zadań inwestycyjnych,
- koordynacja współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami z terenu miast i gmin,
- harmonizacja realizacji działań zapisanych w strategii,

⁶³ Ph. Kotler, *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Rebis Dom Wydawniczy, Warszawa 2008.

- koordynowanie działań w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych na zadania zawarte w strategii,
- gromadzenie i przekazywanie mieszkańcom oraz przedsiębiorcom informacji na temat działalności instytucji otoczenia biznesu,
- pozyskiwanie partnerów do realizacji zadań zapisanych w Strategii.

Powodzenie realizacji założonych celów strategicznych jest istotnie zdeterminowane poprawnością wdrożenia strategii i elastycznością jej modyfikacji, dlatego niezbędne są działania z zakresu ewaluacji oraz monitoringu. Koordynacja tego działania będzie jednym z zadań dla Zespołu. Weryfikacja stopnia zaawansowania procesu wdrożenia strategii dokonywana będzie w okresach jednorocznych. Co roku Zespół ds. Wdrożenia będzie pracował nad aktualizacją zapisów strategii. Oceniany będzie postęp prac nad realizacją strategii, a następnie wskazane zostaną kolejne priorytetowe zadania do realizacji w roku następnym, które powinny zostać zawarte w planach operacyjnych. Przy wyborze zadań do realizacji będą brane pod uwagę zmieniające się uwarunkowania zarówno zewnętrzne (np. nowe uregulowania prawne, nowe możliwości pozyskiwania środków finansowych), jak i wewnętrzne, wpływające na rozwój gmin. Wszelkie proponowane zmiany uchwalane będą przez rady gmin partnerskich.

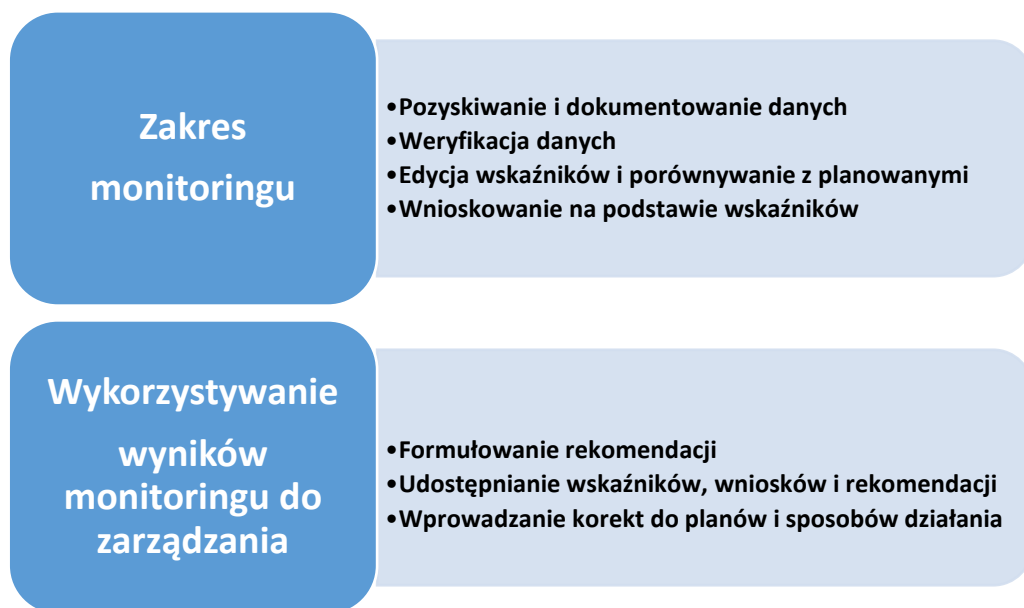
W ewaluacji strategii proponuje się dwa podejścia:

- *ex tempore* (ocena w trakcie realizacji działań) - odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmiernają w dobrym kierunku,
- *ex post* (ocena po realizacji działań) – dotyczy oceny długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty wynikłe z zastosowania strategii są trwałe.

Ewaluacja jest odnieszona do procesu pomiaru *ex-post* efektów implementacji strategii. Ocena *ex-post* jest podstawowym warunkiem dokonania pomiaru skuteczności procesu wdrożenia oraz sukcesu koncepcji wdrożenia. Jej wyniki mogą również stanowić podstawę informacyjną dla działań podejmowanych w przyszłości.

Z kolei monitoring wykorzystywany jest do bieżącego nadzorowania stopnia dopasowania rozwiązań, zapisanych w koncepcji zintegrowanej strategii, do zmieniających się warunków JST oraz jej otoczenia⁶⁴. Podstawowym celem monitoringu będzie uzyskanie mierzalnych wyników progresji osiągnięcia celów strategii. Procedurę monitorowania rekomendowaną dla Zespołu ds. Wdrożeń pokazuje rysunek 5.2.

⁶⁴ T. Wołowicz, D. Reško, *Strategia rozwoju gminy jako narzędzie zarządzania zmianą gospodarczą*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Seria Ekonomia” nr 5 (2), 2012, s. 86-87.

Rysunek 5.2 Procedura monitorowania rekomendowana dla Zespołu ds. Wdrożeń

Źródło: opracowanie własne

Możliwe sposoby monitorowania i kontroli powinny obejmować:

- sporządzanie co cztery lata raportów oceny realizacji priorytetów rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich (Tabela 5.1);
- analizę zmian w kształtowaniu się wskaźników, uwzględnionych w macyzy projektu w punkcie 6;
- przeprowadzanie badań ewaluacyjnych – raz na dwa lata – dotyczących stopnia zaawansowania realizacji celów strategicznych w poszczególnych jednostkach z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety lub wywiadu.

Monitoring będzie skutecznym narzędziem wdrażania założeń strategicznych tylko wówczas, gdy będzie kierował się następującymi zasadami:

- *zasadą wiarygodności* – informacja musi być wiarygodna i opierać się na niepodważalnych danych; niedokładne dane w systemie monitorowania oznaczają powstanie ryzyka podjęcia niewłaściwych działań korygujących;
- *zasadą aktualności* – informacje powinny być gromadzone, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwia podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii;
- *zasadą obiektywności* – monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny nie zakłóconej subiektywnością wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów i dążeń;
- *zasadą koncentracji na punktach strategicznych* – monitorowanie powinno skupiać się przede wszystkim na tych obszarach życia społeczno-gospodarczego, w których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia największych odchyłeń, mogących wywoływać zahamowania w realizacji założeń strategii lub ich zatrzymanie;

- *zasadą realizmu* – monitorowanie musi być zgodne z realiami podejmowanych zadań; gminy wdrażając strategię powinna dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych usług publicznych;
- *zasadą koordynacji informacji* – monitorowanie musi być prowadzone w taki sposób, aby było skoordynowane z tokiem prowadzonych prac i jednocześnie nie wpływało na ich zahamowanie oraz nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań; informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich zainteresowanych tak, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji mających znaczenie strategiczne;
- *zasadą elastyczności* – proces monitorowania musi być bardzo elastyczny i zapewniający szybkie reagowanie na zachodzące zmiany; w przypadku zmian i korekt należy modyfikować system oceny w sposób dostosowany do zmieniających się oczekiwań w przyszłości.

W obszarze wpływu strategii na gospodarkę regionalną ewaluacja strategii musi uwzględnić następujące aspekty:

- powiększanie zasobów / kompetencji regionu,
- wspieranie wzrostu gospodarczego,
- przeciwdziałanie bezrobociu,
- rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego
- przyciąganie środków zewnętrznych (publicznych i prywatnych),
- wzrost konkurencyjności / atrakcyjności regionu,
- procesy innowacyjne.

W tabeli 5.1. przedstawiono zaproponowane wskaźniki oceny priorytetów gmin obszaru funkcjonalnego.

Za porównawczą wartość wyjściową wskaźnika oceny należy przyjmować wartość z roku poprzedzającego rok rozpoczęcia realizacji danego celu operacyjnego. Moment rozpoczęcia realizacji uzależniony jest od wielu czynników, szczególnie przez możliwość pozyskania środków na realizację zadań strategicznych związanych z danym celem.

Poszczególne cele realizowane będą w różnych okresach i dlatego lata poprzedzające będą różne dla różnych celów i działań strategicznych. O tym zadecydują wieloletnie plany inwestycyjne gmin, związane z wdrażaniem strategii. Przyjęte terminy realizacji zadań wynikających z tych planów zadecydują o tym, który cel operacyjny strategii będzie realizowany w danym roku oraz który rok jako poprzedzający, będzie rokiem wyjściowym do oceny efektów wdrażania strategii.

Dla wszystkich celów operacyjnych i zadań strategicznych nie można ustalać jednego roku bazowego dla ocen porównawczych, bo wynik tych ocen nie będzie obiektywny, szczególnie dla zadań strategicznych zaplanowanych na późniejszy termin.

Tabela 5.1 Proponowane wskaźniki oceny priorytetów gmin obszaru funkcjonalnego

Priorytety: Przestrzeń terytorialna, infrastruktura techniczna		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji
Struktura podziału powierzchni obszaru funkcjonalnego	Powierzchnia terenów: miejskie, wiejskie, lasy, grunty zabudowane i zurbanizowane, tereny inwestycyjne, tereny rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej;	Dane wewnętrzne JST, GUS, miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
Struktura podziału administracyjnego obszaru funkcjonalnego	Liczba miast, liczba sołectw; wskaźnik urbanizacji - liczba osób lub % ludności zamieszkującej w miastach;	GUS, dane wewnętrzne JST
Infrastruktura i dostępność komunikacyjna	Układ i dostępność infrastruktury komunikacyjnej na danym obszarze: drogi gminne, powiatowe, wojewódzkie krajowe, infrastruktura kolejowa, mosty i inne przeprawy przez rzeki; wskaźnik gęstości sieci dróg na 100 km drogi twarde w przeliczeniu do powierzchni; wskaźnik dostępności komunikacyjnej - wyrażony w procentach przedstawiający udział miejscowości danej jednostki przestrzennej (gminy) posiadających połączenie komunikacji autobusowej;	Rejon Dróg Wojewódzkich w Zielonej Górze, Powiatowy Zarząd Dróg, dane wewnętrzne JST, dane GUS
Infrastruktura teleinformatyczna	Dostępność mieszkańców do usług informatycznych; liczba gospodarstw domowych posiadających dostęp do Internetu - komputer osobisty z dostępem do Internetu w procentach, komputer osobisty z szerokopasmowym dostępem do Internetu w procentach;	GUS, dane wewnętrzne JST
Infrastruktura mieszkaniowa, energetyczna, gazowa, i wodno-kanalizacyjna	Samodzielność mieszkaniowa - liczba mieszkań oddawanych do użytkowania w odniesieniu do liczby zawieranych małżeństw; struktura zasobów mieszkaniowych, liczba gospodarstw domowych korzystających z sieci gazowej; wskaźnik średniego zużycia gazu na 1-go mieszkańca gminy; jednostkowe zużycie wody w gospodarstwach domowych na 1-go mieszkańca; tereny (miasto i wieś) wyposażone w sieć wodociągową; długość czynnej sieci kanalizacyjnej;	GUS, dane wewnętrzne JST
Priorytet Infrastruktura bezpieczeństwa społecznego		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji
Pomoc społeczna	Liczba osób korzystających z pomocy społecznej; liczba gospodarstw domowych objęta pomocą społeczną; struktura rodzajowa przyczyn trudnej sytuacji mieszkańców; udział osób korzystających z pomocy społecznej w ogólnej liczbie ludności; wydatki na pomoc społeczną na mieszkańca;	Dane OPS, GUS
Bezpieczeństwo zdrowotne	Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców, wskaźnik zgonów na 1000 mieszkańców; przyczyny zgonów, dostępność do lekarzy – liczby ludności przypadającej na 1 lekarza; procent populacji uczestniczącej w programach profilaktycznych; wskaźnik liczby łóżek na 10 tys. ludności, dostęp do placówek ochrony zdrowia – liczba osób przypadających na 1 łóżko szpitalne; liczba porad podstawowej opieki zdrowotnej na mieszkańca, dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych;	Urząd Wojewódzki, Narodowy Fundusz Zdrowia, GUS, dane wewnętrzne JST
Bezpieczeństwo publiczne	Liczba kradzieży w roku, wykrywalność przestępstw; liczba pożarów; liczba zabitych w wypadkach drogowych; zakres monitoringu; liczba pożarów; liczba zdarzeń kryzysowych i ich zakres (powódź, nawałnice itp.);	Dane GUS, Sprawozdania Powiatowych Komendantów Policji, Sprawozdania Komendanta Miejskiego Policji w Zielonej Górze a także informacje o stanie porządku i bezpieczeństwa publicznego; Informacje Komendanta Powiatowej Straży Pożarnej o stanie bezpieczeństwa w zakresie ochrony przeciwpożarowej
Priorytet: Edukacja, rynek pracy i gospodarka		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji
Potencjał	Liczba ludności; ludność na 1 km ² ; współczynnik feminizacji; ludność	Dane GUS, dane

demograficzny	zamieszkująca obszary wiejskie; saldo migracji przyrost naturalny na 1000 ludności; małżeństwa zawarte w ciągu roku na 1000 mieszkańców; wskaźnik obciążenia demograficznego;	wewnętrzne JST
Rynek pracy	Aktywność zawodowa mieszkańców (ludność w wieku produkcyjnym, przedprodukcyjnym i poprodukcyjnym); stopa bezrobocia; wskaźniki obciążenia demograficznego (ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym, ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym, ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym); udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym; wskaźnik zawodów deficytowych i nadwyżkowych;	Wojewódzki Urząd Pracy, Powiatowe Urzędy Pracy, dane GUS
Rynek edukacji	Liczba szkół i uczniów; zdawalność egzaminów; wskaźniki z zakresu szkolnictwa wyższego - liczba os. w wieku 25 – 64 lat posiadająca wykształcenie wyższe; liczba os. kontynuująca naukę - udział osób w wieku 25-64 lata uczących się i doksztalających się w ludności ogółem w tej samej grupie wieku; wskaźnik skolaryzacji netto; odsetek osób uczących się na danym poziomie kształcenia; absolwenci szkół wyższych na 10 tys. ludności;	GUS, dane wewnętrzne JST, szkoły, OKE
Gospodarka	Liczba podmiotów gospodarczych; struktura wg PKD podmiotów gospodarczych, wskaźnik przedsiębiorczości - liczba podmiotów w systemie REGON na 10 tys. ludności; wskaźnik przeżywalności podmiotów gospodarczych mierzony różnicą pomiędzy rejestrowanymi a wyrejestrowywanymi podmiotami z rejestru REGON; procent podmiotów deklarujących przynależność do klastrów;	GUS, dane wewnętrzne JST,
Priorytet: Aktywność i partycypacja społeczna		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji
Aktywność obywatelska	Wskaźnik frekwencji wyborczej (wybory samorządowe, prezydenckie, do Parlamentu Europejskiego, Sejmu i Senatu); wskaźnik wolontariatuszy i członków organizacji (osoby); liczba aktywnych organizacji pozarządowych w przeliczeniu na 10000 mieszkańców;	Dane GUS, dane wewnętrzne JST, Wojewódzki Komisarz Wyborczy
Partycypacja społeczna	Odsetek mieszkańców biorących udział w konsultacjach społecznych; liczba inicjatyw obywatelskich;	Dane wewnętrzne JST
Priorytet: Przestrzeń czasu wolnego		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji
Przestrzeń czasu wolnego	Wskaźnik ludność na 1 placówkę biblioteczną - określa dostęp do instytucji kultury, w tym przypadku bibliotek; liczba km ścieżek oraz dróg rowerowych; obszary rekreacyjne; domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice; liczba obiektów rekreacyjnych na 1000 mieszkańców np. kluby sportowe, szlaki turystyczne, baza turystyczna i sportowa; miejsca noclegowe w turystyce - liczba miejsc noclegowych na 1000 mieszkańców;	Dane GUS, dane wewnętrzne JST
Potencjał przyrodniczo-kulturowy	Obszary prawnie chronione w ha do powierzchni regionu w ha w procentach; lesistość - procentowy stosunek powierzchni leśnej do powierzchni ogółem; powierzchnia leśna przypadającego na 1 mieszkańca, powierzchnia lasów w ha do liczby mieszkańców; pomniki przyrody, osobliwości flory i fauny; wykaz obiektów dziedzictwa kulturowego;	Dane GUS, dane wewnętrzne JST, Wojewódzki Konserwator Zabytków, Dyrekcja Lasów Państwowych
Priorytet: Ochrona środowiska naturalnego		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji
Ocena środowiska	Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych płynących; zasoby wód podziemnych dyspozycyjne, odnawialne i możliwe do wykorzystania; zanieczyszczenia powietrza; średnie poziomy hałasu; organizacja gospodarki odpadami;	WIOŚ w Zielonej Górze, wewnętrzne JST
Edukacja ekologiczna	Liczba przedsięwzięci ekologicznych dla dzieci i młodzieży, ścieżki edukacyjne	Szkoły, Dyrekcja Lasów Państwowych
Priorytet: Zarządzanie gminami		
Obszar	Proponowane wskaźniki	Źródło informacji

Ocena zarządzania	Środki z UE na finansowanie programów i projektów per capita, poziom informatyzacji gminy, opinie mieszkańców, wskaźniki analizy finansowej, pozycja w rankingu gmin województwa lubuskiego, nakłady inwestycyjne na mieszkańca, instrumenty promocji.	Dane wewnętrzne JST, badania pierwotne, GUS, inne
-------------------	--	---

Źródło: opracowanie własne

Należy mieć na uwadze, że Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich ze względu na zmienne otoczenie, w jakim funkcjonują jednostki samorządu terytorialnego, będzie wymagała ciągłej modyfikacji. Zatem przyjęte w niniejszym dokumencie cele strategiczne, wytyczające kierunki rozwoju, powinny ulegać modyfikacji adekwatnie do zmian w otoczeniu i przy uwzględnianiu również zmienności sytuacyjnej.

6 Zgodność celów strategicznych z celami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej

Powiązanie każdej strategii z innymi dokumentami strategicznymi jest istotnym elementem logiki każdego programowania strategicznego. Dotyczy to również innych dokumentów przygotowywanych na poziomie lokalnym, jak też na wyższych szczeblach administracji, w tym wojewódzkim i krajowym⁶⁵. Strategia uwzględnia także inne dokumenty programowe, tj. związane z wdrożeniem programów Unii Europejskiej. Strategia wykazuje wymaganą zbieżność, a w niektórych przypadkach także zgodność, z innymi dokumentami planistycznymi obowiązującymi w obszarze jej realizacji. Zgodność ta ma dwojaki charakter. Biorąc pod uwagę obowiązującą strukturę systemu władz publicznych, można nadać jej wariantom miana zgodności wertykalnej i zgodności horyzontalnej⁶⁶. Zgodność wertykalna to zgodność ze strategicznymi dokumentami planistycznymi samorządów wyższych i niższych rządów. Rozszerza możliwość rozwoju współpracy z tymi podmiotami oraz zwiększa szanse na pozyskiwanie środków zewnętrznych. Zgodność horyzontalna to zgodność strategii z dokumentami planistycznymi sąsiednich samorządów tego samego szczebla. Podstawową przesłanką dążenia do zgodności horyzontalnej jest rozwój współpracy przy rozwiązywaniu tych samych, lokalnych, subregionalnych lub regionalnych problemów.

Obszary zgodności celów strategicznych Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich (ZSROFGN) z celami określonymi w dokumentach strategicznych gmin, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej przedstawia tabela 6.1.

⁶⁵ J. Hadyński, *Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty lokalne i regionalne rozwoju terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 2011 s. 107-108.

⁶⁶ A. Sztando, *Wdrażanie strategii rozwoju jednostki samorządu terytorialnego*, w: Korenik S. (red.), *Dylematy rozwoju lokalnego i regionalnego na początku XXI wieku*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 2010 nr 101, s. 262

Tabela 6.1 Zgodność celów z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz dokumentami Unii Europejskiej

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne ZSROFGN								
		Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3	Cel strategiczny 4	Cel strategiczny 5	Cel strategiczny 6	Cel strategiczny 7	Cel strategiczny 8	Cel strategiczny 9
Strategia Europa 2020	Cel 1. Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%.									
	Cel 2. Poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej.									
	Cel 3. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%.									
	Cel 4. Podniesienie poziomu wykształcenia.									
	Cel 5. Wspieranie włączenia społecznego.									
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.									
	Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.									
	Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.									
	Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.									
	Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.									
	Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ład przestrzennego.									
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030	Cel 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji.									
	Cel 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym.									
	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki.									
	Cel 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki.									
	Cel 5. Stworzenie Polski Cyfrowej.									
	Cel 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”.									

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne ZSROFGN								
		Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3	Cel strategiczny 4	Cel strategiczny 5	Cel strategiczny 6	Cel strategiczny 7	Cel strategiczny 8	Cel strategiczny 9
	Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska.									
	Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.									
	Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego.									
	Cel 10. Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej									
	Cel 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.									
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem.									
	Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe.									
	Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela.									
	Cel II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej.									
	Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki.									
	Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki.									
	Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego.									
	Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych.									
	Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.									
	Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu									
	Cel III.1. Integracja społeczna.									
	Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.									
	Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.									
Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	Cel główny: Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem.									
	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna.									
	Cel 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna.									

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne ZSROFGN								
		Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3	Cel strategiczny 4	Cel strategiczny 5	Cel strategiczny 6	Cel strategiczny 7	Cel strategiczny 8	Cel strategiczny 9
	Cel 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu.									
	Cel 4. Region efektywnie zarządzany.									
Regionalny Program Operacyjny – Lubuskie 2020	Oś priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje									
	Oś priorytetowa 2. Rozwój Cyfrowy									
	Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna									
	Oś priorytetowa 4. Środowisko i kultura									
	Oś priorytetowa 5. Transport									
	Oś priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy									
	Oś priorytetowa 7. Równowaga społeczna									
	Oś priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja									
	Oś priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna									
	Oś priorytetowa 10. Pomoc techniczna									
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Krośnieńskiego	Cel 1. Poprawa jakości zasobów ludzkich									
	Cel 2. Rozwój i unowocześnienie infrastruktury społecznej oraz zapewnienie powszechnej dostępności do usług publicznych									
	Cel 3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej służącej wzmocnieniu konkurencyjności powiatu									
	Cel 4. Rozwój przedsiębiorczości oraz reorientacja przedsiębiorstw na nowe technologie i systemy zarządzania									
	Cel 5. Efektywne prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego									
Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego	Cel 1. Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim									
	Cel 2. Rozwój edukacji na terenie powiatu zielonogórskiego									
	Cel 3. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców powiatu zielonogórskiego oraz ich integracja ze środowiskiem rodzinnym i społecznym									
	Cel 4. Poprawa stanu zdrowia oraz dostępności mieszkańców powiatu zielonogórskiego do opieki zdrowotnej									
	Cel 5. Wzrost stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w powiecie zielonogórskim									
	Cel 6. Zwiększenie konkurencyjności oraz atrakcyjności turystycznej i roli funkcji kulturowej powiatu zielonogórskiego									
	Cel 7. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki powiatu zielonogórskiego									

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne ZSROFGN								
		Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3	Cel strategiczny 4	Cel strategiczny 5	Cel strategiczny 6	Cel strategiczny 7	Cel strategiczny 8	Cel strategiczny 9
	Cel 8. Skuteczne planowanie i zarządzanie powiatem zielonogórskim									
Strategia rozwoju gminy Czerwieńsk na lata 2011-2018	Cel 1. Rozwój infrastruktury techniczno-środowiskowej									
	Cel 2. Rozwój lokalnej gospodarki, w szczególności poprzez wspieranie przedsiębiorczości oraz nowoczesnych gospodarstw rolnych									
	Cel 3. Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i socjalnego									
	Cel 4. Tworzenie warunków sprawnego rozwoju oraz funkcjonowania społeczeństwa opartego na wiedzy									
	Cel 5. Stworzenie komplementarnej oferty turystycznej oraz ochrona walorów kulturowych gminy									
	Cel 6. Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia aktywności gminy, pozyskiwanie środków z zewnątrz, rozwoju kontaktów z zagranicą i lobby prosamorządowego									
Strategia rozwoju gminy Sulechów na lata 2012-2022	Cel 1. Przyciągnięcie na teren gminy inwestorów, rozwinięcie mechanizmów polityki progospodarczej oraz stworzenie atrakcyjnej oferty inwestowania i prowadzenia działalności na terenie gminy									
	Cel 2. Podniesienie kwalifikacji i mieszkańców w gminy, poprawa jakości i warunków w kształcenia									
	Cel 3. Kanalizacja gminy									
	Cel 4. Rozwój form opieki nad dziećmi w wieku 1-5									
	Cel 5. Rozwój mieszkalnictwa, w tym socjalnego									
	Cel 6. Rozwój gospodarki odpadami, maksymalizacja wykorzystania energii odnawialnej w gospodarce komunalnej oraz w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach									
	Cel 7. Budowa i finansowanie infrastruktury zabezpieczającej przed powodzią i innymi zdarzeniami kryzysowymi									
	Cel 8. Rozwój współpracy na szczeblu samorządowym oraz wsparcie współpracy w sektorze gospodarczym									
	Cel 9. Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez budowę ścieżek rowerowych, infrastruktury nadodrzańskiej, promocję, turystyczną oraz ochronę i wykorzystanie do celów turystycznych dziedzictwa kulturowego									
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025	Cel 1. Mieszkańcy świadomi ekologicznie									
	Cel 2. Sprawny system gospodarki odpadami									
	Cel 3. Uporządkowana gospodarka wodno-ściekowa zapewniająca bieżące potrzeby mieszkańców i pomiotów gospodarczych na terenie gminy									
	Cel 4. Czyste powietrze atmosferyczne, wolne od zanieczyszczeń gazowych i pyłu									
	Cel 5. Wysoka bioróżnorodność na terenie gminy									
	Cel 6. Nowe miejsca pracy na terenie gminy									
	Cel 7. Stwarzanie warunków sprzyjających rozwojowi i powstawaniu nowych podmiotów gospodarczych									
	Cel 8. Dostępna dla podmiotów gospodarczych infrastruktura techniczna									

Dokumenty strategiczne	Cele strategiczne ZSROFGN								
	Cel strategiczny 1	Cel strategiczny 2	Cel strategiczny 3	Cel strategiczny 4	Cel strategiczny 5	Cel strategiczny 6	Cel strategiczny 7	Cel strategiczny 8	Cel strategiczny 9
Cel 9. Utrzymanie wysokiej produkcji rolnej									
Cel 10. Świadczenie wysokiej jakości usług komunalnych na rzecz mieszkańców.									
Cel 11. Wzrost demograficzny przyszłością gminy									
Cel 12. Zmniejszenie bezrobocia w gminie									
Cel 13. Pomoc z integracją społeczną									
Cel 14. Wysoki poziom służby zdrowia									
Cel 15. Wysoka jakość oświaty na wszystkich poziomach, dla których gmina jest organem prowadzącym									
Cel 16. Gmina Dąbie miejscem atrakcyjnym dla turysty i mieszkańca									
Cel 17. Skuteczne i przyjazne mieszkańcom wykonywanie zadań przez administrację									
Cel 18. Bezpieczni mieszkańcy oraz osoby odwiedzające gminę									
Cel 19. Mądre rządzenie									
Cel 20. Społeczeństwo obywatelskie									

Źródło: opracowanie własne

Spis rysunków

Rysunek 1.1	Mapa systemu elektroenergetycznego gminy Sulechów	43
Rysunek 4.1	Struktura celu strategicznego 1	230
Rysunek 4.2.	Struktura podziału celu strategicznego 2.	232
Rysunek 4.3	Struktura celu strategicznego 3	235
Rysunek 4.4	Struktura celu strategicznego 4	238
Rysunek 4.5	Struktura celu strategicznego 5	242
Rysunek 4.6	Struktura celu strategicznego 6	245
Rysunek 4.7	Struktura celu strategicznego 7	248
Rysunek 4.8	Struktura celu strategicznego 8	252
Rysunek 4.9	Struktura celu strategicznego 9	255
Rysunek 5.1	Wdrażanie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	259
Rysunek 5.2	Procedura monitorowania rekomendowana dla Zespołu ds. Wdrożeń.....	262

Spis tabel

Tabela 1.1	Struktura podziału powierzchni gminy Czerwieńsk	10
Tabela 1.2	Struktura podziału powierzchni gminy Dąbie (stan na 2012r.)	13
Tabela 1.3	Struktura podziału powierzchni gminy Sulechów (stan na 2014r.)	15
Tabela 1.4	Struktura powierzchni obszaru funkcjonalnego [ha](stan na 2014r.)	17
Tabela 1.5	Struktura podziału administracyjnego obszaru funkcjonalnego	18
Tabela 1.6	Gminne tereny rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej	20
Tabela 1.7	Tereny rozwoju strefy usług i aktywizacji gospodarczej w gminie Sulechów ...	21
Tabela 1.8	Drogi krajowe przebiegające przez obszar funkcjonalny	26
Tabela 1.9	Drogi wojewódzkie obszaru funkcjonalnego	28
Tabela 1.10	Drogi powiatowe na obszarze funkcjonalnym	29
Tabela 1.11	Linie kolejowe obszaru funkcjonalnego	33
Tabela 1.12	Charakterystyka zaopatrzenia w gaz gminy Czerwieńsk (lata 2009 i 2013)	46
Tabela 1.13	Charakterystyka zaopatrzenia w gaz gminy Sulechów	48
Tabela 1.14	Charakterystyka zaopatrzenia w wodę gminy Czerwieńsk (2009 i 2013 r.).....	55

Tabela 1.15	Gospodarka ściekowa w gminie Czerwieńsk (2009 i 2013).....	56
Tabela 1.16	Pomoc społeczna w gminie Czerwieńsk w latach 2009-2014	62
Tabela 1.17	Wydatki społeczne w gminie Czerwieńsk w latach 2009-2013.....	63
Tabela 1.18	Pomoc społeczna w gminie Dąbie w latach 2009-2013.....	64
Tabela 1.19	Wydatki społeczne w gminie Dąbie w latach 2009-2013	65
Tabela 1.20	Pomoc społeczna w gminie Sulechów w latach 2009-2013	66
Tabela 1.21	Wydatki społeczne w gminie Sulechów w latach 2009-2013.....	67
Tabela 1.22	Wskaźniki demograficzne w 2013 roku dla gminy Czerwieńsku na tle kraju, województwa i powiatu.....	69
Tabela 1.23	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Czerwieńsk w latach 2009 – 2013	70
Tabela 1.24	Dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych na terenie gminy Czerwieńsk (kontrakt z NFZ)	71
Tabela 1.25	Wskaźniki demograficzne w 2013 roku dla gminy Dąbie na tle kraju, województwa i powiatu.....	73
Tabela 1.26	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Dąbie w latach 2009 – 2013	73
Tabela 1.27	Dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych na terenie gminy Dąbie (kontrakty z NFZ).....	74
Tabela 1.28	Wskaźniki demograficzne w 2013 roku dla gminy Sulechów na tle kraju, województwa i powiatu.....	75
Tabela 1.29	Placówki ambulatoryjnej opieki zdrowotnej w gminie Sulechów w latach 2009 – 2013	76
Tabela 1.30	Dostępność nieodpłatnych specjalistycznych usług medycznych na terenie gminy Sulechów	78
Tabela 1.31	Zatrudnienie wybranego personelu medycznego w powiecie zielonogórskim i krośnieńskim na tle województwa i kraju	81
Tabela 1.32	Działania ratowniczo-gaśnicze w gminie Czerwieńsk w latach 2012-2013	83
Tabela 1.33	Wypadki drogowe w gminie Czerwieńsk w latach 2012-2013.....	84
Tabela 1.34	Działania ratowniczo-gaśnicze w gminie Sulechów w latach 2012-2013	86
Tabela 1.35	Wypadki drogowe w gminie Sulechów w latach 2012-2013.....	86

Tabela 1.36	Dane dotyczące gminy Czerwieńsk na tle innych obszarów terytorialnych w 2013 roku.....	89
Tabela 1.37	Dane dotyczące gminy Sulechów na tle innych obszarów terytorialnych w 2013 roku.....	90
Tabela 1.38	Dane dotyczące gminy Dąbie na tle innych obszarów terytorialnych w 2013 roku	90
Tabela 1.39	Charakterystyka demograficzna Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich na tle powiatów, województwa i Polski w rok 2013	92
Tabela 1.40	Obszar funkcjonalny na tle gmin członkowskich w 2013 roku	93
Tabela 1.41	Wychowanie przedszkolne na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w 2013 roku.....	94
Tabela 1.42	Upowszechnianie wychowania przedszkolnego dzieci na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku (%).....	95
Tabela 1.43	Szkolnictwo podstawowe na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku.....	96
Tabela 1.44	Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto	97
Tabela 1.45	Szkolnictwo gimnazjalne na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w 2013 roku.....	99
Tabela 1.46	Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto	100
Tabela 1.47	Szkolnictwo ponadgimnazjalne na terenie obszaru funkcjonalnego w 2013 roku.....	101
Tabela 1.48	Zdawalność pisemnych egzaminów maturalnych z przedmiotów obowiązkowych w szkołach ponadgimnazjalnych w 2014 roku	103
Tabela 1.49	Średnie wyniki z pisemnych egzaminów maturalnych w szkołach ponadgimnazjalnych w 2014 roku	104
Tabela 1.50	Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminach obszaru funkcjonalnego (stan na 31.12.2013)	107
Tabela 1.51	Wskaźnik pracujących na 1000 ludności (2013 rok)	107
Tabela 1.52	Stopa bezrobocia (w %) według powiatów – stan na koniec sierpnia danego roku	108

Tabela 1.53	Wartości współczynnika podobieństwa struktur powiatowych do wojewódzkiej dla czasu pozostawania bez pracy, wieku, wykształcenia i stażu pracy – według stanu na koniec czerwca 2014 roku.....	109
Tabela 1.54	Bezrobotni w szczególnej sytuacji w gminach obszaru funkcjonalnego - stan na koniec listopada 2014.....	109
Tabela 1.55	Procentowa struktura udziału bezrobotnych w szczególnej sytuacji w ogólnej liczbie bezrobotnych - stan na koniec listopada 2014.....	110
Tabela 1.56	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%) (stan na 31.12.2013).....	110
Tabela 1.57	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w województwie lubuskim oraz powiecie zielonogórskim i krośnieńskim (rok 2013).....	111
Tabela 1.58	Struktura przedsiębiorstw wg. wielkości w gminach obszaru funkcjonalnego	112
Tabela 1.59	Liczba podmiotów wg działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD)	113
Tabela 1.60	Liczba podmiotów wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)	114
Tabela 1.61	Podmioty gospodarki narodowej w przeliczeniu na 10 tysięcy mieszkańców .	115
Tabela 1.62	Przedsiębiorstwa założone w gminach obszaru funkcjonalnego w roku 2013 działów Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)	117
Tabela 1.63	Rejestr gospodarstw rolnych w grupach	118
Tabela 1.64	Rejestr działek rolnych w grupie K1 – działki o powierzchni od 0 do 1 ha	118
Tabela 1.65	Struktura gospodarstw rolnych w Obszarze Funkcjonalnym Gmin Nadodrzańskich	119
Tabela 1.66	Struktura gospodarstw rolnych w obszarze w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	120
Tabela 1.67	Obiekty dziedzictwa kulturowego w gminie Czerwińsk wpisane do rejestru zabytków	140
Tabela 1.68	Szlaki turystyki pieszej znajdujące się na terenie gminy Czerwińsk.....	145
Tabela 1.69.	Trasy rowerowe na terenie gminy Czerwińsk	145
Tabela 1.70.	Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych płynących na Obszarze Funkcjonalnym, badanych przez WIOŚ w Zielonej Górze w 2013 r.	167
Tabela 1.71	Objaśnienia do tabeli 1.70	167

Tabela 1.72	Zasoby wód podziemnych dyspozycyjne, odnawialne i możliwe do wykorzystania.....	169
Tabela 1.73	Ładunki jednostkowe wprowadzane w latach 2011 i 2013 z opadami mokrymi na obszar woj. lubuskiego oraz powiatów zielonogórskiego i krośnieńskiego.	173
Tabela 1.74	Średnie poziomy hałasu w 2008 r. w Krośnie Odrz. - punkt pomiarowy na ul. Poznańskiej.....	179
Tabela 1.75	Poziom natężenia pól elektromagnetycznych w punktach pomiarowych zlokalizowanych na Obszarze Funkcjonalnym	180
Tabela 1.76	Dochody budżetowe Gminy Czerwieńsk w latach 2009 – 2013 (w zł).....	195
Tabela 1.77	Zestawienie wydatków ogółem gminy Czerwieńsk w latach 2009 – 2013 (w zł)	196
Tabela 1.78	Dochody budżetowe gminy Dąbie w latach 2008 – 2013 (w zł).....	197
Tabela 1.79	Zestawienie wydatków ogółem gminy Dąbie w latach 2008 – 2013 (w zł)	198
Tabela 1.80	Dochody budżetowe gminy Sulechów w latach 2009 – 2013 (w zł).....	199
Tabela 1.81	Zestawienie wydatków ogółem gminy Sulechów w latach 2009 – 2013 (w zł)	200
Tabela 2.1	Analiza SWOT – z zakresie przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego	210
Tabela 2.2	Analiza SWOT w zakresie infrastruktury technicznej.....	211
Tabela 2.3	Analiza SWOT w zakresie infrastruktury bezpieczeństwa społecznego	213
Tabela 2.4	Analiza SWOT w zakresie gospodarki, edukacji i rynku pracy	215
Tabela 2.5	Analiza SWOT w zakresie partycypacji społecznej	217
Tabela 2.6	Analiza SWOT w zakresie przestrzeni czasu wolnego	219
Tabela 2.7	Analiza SWOT w zakresie ochrony środowiska.....	221
Tabela 2.8	Analiza SWOT w zakresie zarządzania gminami	222
Tabela 4.1.	Struktura podziału celów strategii w obszarach priorytetowych.	227
Tabela 4.2	Matryca logiczna Celu operacyjnego 1.1.....	230
Tabela 4.3	Matryca logiczna Celu operacyjnego 1.2.....	231
Tabela 4.4.	Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.1.....	232
Tabela 4.5	Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.2.....	233
Tabela 4.6	Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.3.....	234

Tabela 4.7	Matryca logiczna Celu operacyjnego 2.4.....	234
Tabela 4.8	Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.1.....	235
Tabela 4.9	Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.2.....	236
Tabela 4.10	Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.3.....	237
Tabela 4.11	Matryca logiczna Celu operacyjnego 3.4.....	237
Tabela 4.12	Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.1.....	239
Tabela 4.13	Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.2.....	239
Tabela 4.14	Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.3.....	240
Tabela 4.15	Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.4.....	240
Tabela 4.16	Matryca logiczna Celu operacyjnego 4.5.....	241
Tabela 4.17	Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.1.....	242
Tabela 4.18	Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.2.....	243
Tabela 4.19	Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.3.....	243
Tabela 4.20	Matryca logiczna Celu operacyjnego 5.4.....	244
Tabela 4.21	Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.1.....	245
Tabela 4.22	Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.2.....	246
Tabela 4.23	Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.3.....	246
Tabela 4.24	Matryca logiczna Celu operacyjnego 6.4.....	247
Tabela 4.25	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.1.....	248
Tabela 4.26	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.2.....	249
Tabela 4.27	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.3.....	249
Tabela 4.28	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.4.....	250
Tabela 4.29	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.5.....	250
Tabela 4.30	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.6.....	251
Tabela 4.31	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.1.....	252
Tabela 4.32	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.2.....	253
Tabela 4.33	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.3.....	253
Tabela 4.34	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.4.....	254
Tabela 4.35	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.5.....	254
Tabela 4.36	Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.1.....	255
Tabela 4.37	Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.2.....	256

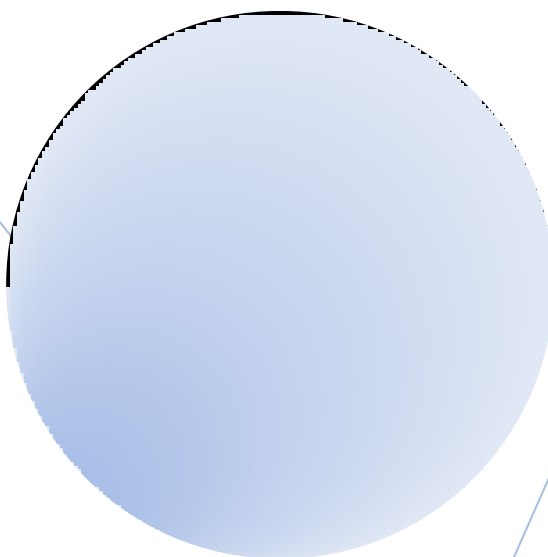
Tabela 4.38	Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.3.....	256
Tabela 4.39	Matryca logiczna Celu operacyjnego 9.4.....	257
Tabela 5.1	Proponowane wskaźniki oceny priorytetów gmin obszaru funkcjonalnego	264
Tabela 6.1	Zgodność celów z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz dokumentami Unii Europejskiej	268

Spis wykresów

Wykres 1.1	Dostęp do wychowania przedszkolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	95
Wykres 1.2	Dostęp do szkolnictwa podstawowego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	96
Wykres 1.3	Przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym w 2013 roku.....	98
Wykres 1.4	Dostęp do szkolnictwa gimnazjalnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	99
Wykres 1.5	Przeciętna liczba uczniów w oddziale klasowym w gimnazjum w 2013 roku .	100
Wykres 1.6	Dostęp do szkolnictwa ponadgimnazjalnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	103
Wykres 1.7	Aktywność zawodowa mieszkańców wybranych obszarów w roku 2013	106
Wykres 1.8	Podmioty zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tysięcy mieszkańców ..	115
Wykres 1.9	Podmioty nowo zarejestrowane w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców	116
Wykres 1.10	Podmioty wykreślone z rejestru REGON na 10 tys. mieszkańców	116
Wykres 1.11	Stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarze gmin Obszaru Funkcjonalnego w odniesieniu do średnich krajowych w latach 2009-2013.....	127
Wykres 1.12	Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach miejskich (za wyjątkiem gminy wiejskiej Dąbie) w latach 2009 - 2013.....	128
Wykres 1.13	Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach miejskich (za wyjątkiem gminy wiejskiej Dąbie) w latach 2009 - 2013.....	128

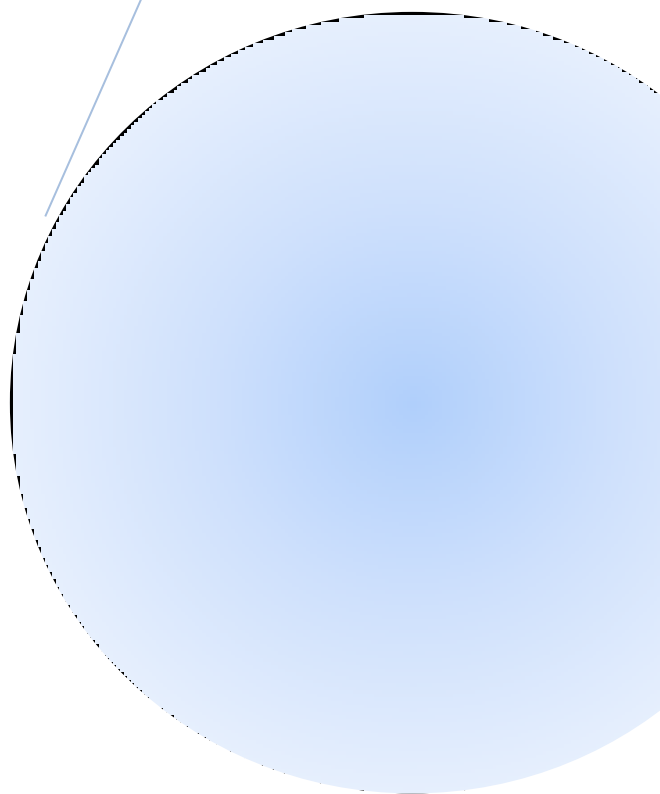
MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Zintegrowany Program Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Opracowanie:
Janusz Śnihur

Czerwieńsk, Sulechów, Dąbie 2015

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Spis treści

1	Partycypacja społeczna, czyli aktywność społeczno-obywatelska mieszkańców	4
1.1	Podstawy metodyczne opracowania Zintegrowanego Programu Aktywizacji i Partycypacji Społecznej	4
1.2	Istota partycypacji i aktywności społecznej	6
2	Diagnoza stanu organizacji pozarządowych i stowarzyszeń obszaru funkcjonalnego	9
2.1	Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia	9
2.2	Partycypacja społeczna z perspektywy mieszkańców	13
2.3	Aktywność obywatelska	19
3	Analiza SWOT obszaru funkcjonalnego w zakresie aktywizacji i partycypacji społecznej 24	
4	Konkluzje strategiczne	33
5	Wizja i misja	35
6	Cele strategiczne i operacyjne	36
7	Matryce logiczne celów	39
8	Zgodność celów z dokumentami strategicznymi	43
	Spis tabel	47
	Spis rysunków	47

1 Partycypacja społeczna, czyli aktywność społeczno-obywatelska mieszkańców

1.1 Podstawy metodyczne opracowania Zintegrowanego Programu Aktywizacji i Partycypacji Społecznej

Prace, związane z opracowaniem Zintegrowanego Programu Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich przebiegały zgodnie z następującymi zasadami:

1. **zasada planowania strategicznego** – zastosowano ogólną metodyka i szczegółowe techniki analizy zarządzania i planowania strategicznego;
2. **zasada kompletności** – wykorzystano propozycje działań zawarte w opracowaniach eksperckich dotyczących rynku pracy i edukacji lub problemów rozwoju obszaru funkcjonalnego;
3. **zasada kompatybilności** – cele strategiczne rozwoju obszaru funkcjonalnego są kompatybilne z ogólnymi celami rozwoju: gmin i powiatów macierzystych, województwa lubuskiego, kraju i zaleceniami Unii Europejskiej;
4. **zasada użyteczności** – program jest narzędziem umożliwiającym podejmowanie działań rozwojowych przez władze obszaru funkcjonalnego, jednostki oświatowe, podmioty gospodarcze i społeczne;
5. **zasada uspołecznienia** – strategia opracowana została przy udziale społeczności lokalnej i wszystkich zainteresowanych podmiotów;
6. **zasada monitoringu** – strategia zawiera koncepcję systemu zarządzania wdrażaniem strategii i monitorowania uzyskanych efektów;
7. **zasada aktualizacji** – zmiana uwarunkowań zewnętrznych, a także postępy w realizacji polityki zrównoważonego rozwoju wymagają aktualizacji przyjętych rozwiązań i dostosowanie ich do bieżącej sytuacji.

Zintegrowany Program Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie obszaru funkcjonalnego powstał w oparciu o metodę partycypacyjno-ekspercką, w której uczestniczyli przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i biznesowego.

- sektor biznesowy: pracodawcy i przedsiębiorcy, lokalne organizacje zrzeszające przedsiębiorców;
- sektor społeczny: przedstawiciele organizacji społecznych i środowisk niesformalizowanych, działających na terenie obszaru funkcjonalnego (organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, liderzy lokalni, itp.).

W postępowaniu badawczym wykorzystano następujące metody badawcze:

- analiza danych wtórnych w postaci dostępnych statystyk, materiałów źródłowych oraz właściwej literatury dotyczącej przedmiotu badań;
- panel ekspercki;
- warsztaty;
- badania ankietowe wśród przedstawicieli organizacja pozarządowych i mieszkańców;
- obserwacja uczestnicząca;
- metody analizy strategicznej.

Analizy oparte są na wiarygodnych i aktualnych danych statystycznych pochodzących z niezależnych źródeł, czyli dane publikowane przez publiczne jednostki statystyczne (np. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze) lub pozyskiwane z organizacji prowadzących oficjalne rejestry. W ramach prac nad strategią miały miejsce warsztaty wprowadzające, które odbyły się w siedzibach poszczególnych gmin Obszaru Funkcjonalnego. W spotkaniach uczestniczyli pracownicy urzędów, sołtysi, przedstawiciele stowarzyszeń i organizacji pozarządowych jak również inne zainteresowane osoby – mieszkańcy. W ramach warsztatów przeprowadzona została prezentacja założeń projektu, a następnie w ustalonych tematycznie grupach miała miejsce dyskusja dla wyłonienia obszarów aktywności lokalnej społeczności.

Warsztaty odbyły się w następujących terminach:

- w gminie Czerwieńsk, w dniu 18.11.2014,
- w gminie Dąbie, w dniu 15.01.2015,
- w gminie Sulechów, w dniu 22.01.2015.

W dokumencie przyjęto, jako podstawę, horyzont czasowy badań lata 2009-2013. Prace nad dokumentem był realizowane według następujących założeń:

- 1) Opracowanie diagnozy w zakresie partycypacji i aktywności społecznej na terenie obszaru funkcjonalnego:
 - a. Opracowanie raportu z analizy stanu partycypacji społecznej na całym obszarze funkcjonalnym w oparciu o dane statystyczne oraz dotychczas stosowane zasady i praktyki, zadanie to zostało wykonane przy wykorzystaniu danych wtórnych
 - b. Przygotowanie i przeprowadzenie badania ankietowych dotyczących aktywności lokalnych organizacji pozarządowych na terenie obszaru funkcjonalnego oraz preferencji i potrzeb mieszkańców w zakresie partycypacji;
- 2) Przy wykorzystaniu ekspertów oraz badań własnych została przeprowadzona analiza SWOT oraz zredagowano konkluzje strategiczne;
- 3) Definiowanie wizji i misji współpracy na terenie obszaru funkcjonalnego;
- 4) Wyznaczenie celów strategicznych oraz operacyjnych;
- 5) Określenie systemu monitorowania i ewaluacji;
- 6) Konsultacje dokumentu oraz opracowanie ostatecznej wersji dokumentu Zintegrowanego Programu Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie obszaru funkcjonalnego po konsultacjach społecznych.

1.2 Istota partycypacji i aktywności społecznej

Pojęcia „partycypacja społeczna” oznacza udział obywateli z zarządzaniu sprawami społeczności, której są członkami¹.

W szerokim rozumieniu partycypacja społeczna jest podstawą społeczeństwa obywatelskiego, którego członkowie dobrowolnie biorą udział w publicznej działalności. W rozumieniu węższym oznacza to partnerstwo samorządu gminnego i mieszkańców służące podejmowanie działań na rzecz rozwoju lokalnego. Pojmowane w taki sposób partnerstwo publiczno-prawne wynika z trzech zasadniczych przesłanek:

- **prawnych** – samorządność oznacza nie tylko prawo, ale także powinność oddziaływania na wiele lokalnych struktur społeczno-gospodarczych, dla dobra lokalnej społeczności;

¹ J. Hausner (red.), *Komunikacja i partycypacja społeczna*, Poradnik, Kraków 1999, s. 41.

- **społecznych** – rozwój lokalny nie może dokonywać się bez aktywnego współdziałania mieszkańców;
- **finansowo-technicznych** – skuteczne działania na rzecz rozwoju lokalnego wymagają partnerstwa publiczno-prywatnego.

Uaktywnienie się obywateli na rzecz rozwoju lokalnego nie zawsze jest zjawiskiem samoistnym. Dlatego też, aby wywołać zaangażowanie się mieszkańców w sprawy lokalne, należy doprowadzić do:

- identyfikacji najistotniejszych problemów, z jakimi borykają się mieszkańcy;
- poznania preferencji mieszkańców odnośnie sposobów rozwiązania tych problemów i gotowości ich osobistego zaangażowania się w te działania;
- identyfikacji liderów opinii gotowych „zarazić” ideą współdziałania pozostałych mieszkańców oraz grupy, które powinny być zainicjowane.

Partycypacja społeczna w procesie podejmowania decyzji przez samorządy lokalne to sprawa bardzo ważna, można też powiedzieć „modna”. Partycypacja społeczna to udział mieszkańców w decyzjach podejmowanych przez samorząd lokalny². Reprezentanci społeczności lokalnych są źródłem informacji, współautorami koncepcji, oceniają i akceptują projekty planów i są realizatorami przyszłych działań. W praktyce partycypacja społeczna wywołuje wiele obaw zanim dojdzie do konkretnych, podejmowanych w dobrej wierze, działań. Spotkać się można również z opiniami samorządowców, że społeczne uczestnictwo i konsultowanie opracowywanych planów przeszkadza i utrudnia całą pracę, inni twierdzą, że jest to uprawianie polityki.

Komunikacja i partycypacja społeczna staje się w konsekwencji ważnym i niezbędnym obszarem działania władzy publicznej – każdego urzędu, jednostki organizacyjnej i zespołu ludzkiego³. Bez tego zarządzanie publiczne nie może być efektywne, nie można skutecznie prowadzić żadnej polityki, czyli definiować celów publiczne i je osiągać, projektować zmiany i oraz je wprowadzać. Tak rozumiana komunikacja i partycypacja społeczna nie może być tylko hasłem, jej podstawą musi być rzetelna i

² J. Dębczyński, *Rola partycypacji społecznej w tworzeniu wieloletnich planów inwestycyjnych przez samorządy*, Res Consulting, Belks Duży 2000, s. 1.

³ J. Hausner (red.), *Komunikacja i partycypacja społeczna, Poradnik*, Kraków 1999, s. 36.

profesjonalna wiedza, dobre rozpoznanie otoczenia, przemyślany i kompleksowy plan działania oraz konsekwentna jego realizacja.

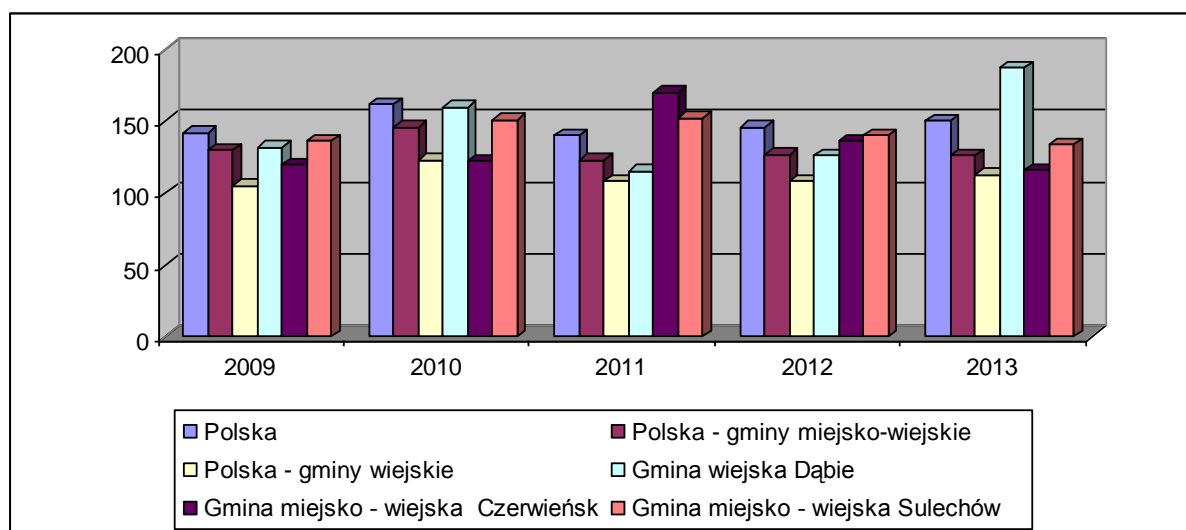
Potrzeba włączenia przedstawicieli społeczności lokalnych w proces decyzyjny wynika z przyjęcia następujących przesłanek:

- decyzje zawarte w planach i rezultaty działań podejmowanych na tej podstawie mają służyć całej społeczności lokalnej.
- włączenie szerokiej grupy przedstawicieli społeczności lokalnej pozwala tworzyć plany rozwojowe, w tym wieloletnie plany inwestycyjne, służące wszystkim mieszkańcom, a nie tylko zwolennikom rządzącej opcji politycznej.
- eliminowanie oporu w zachowaniach społecznych, który często wynika z poczucia, że rozwiązania i decyzje są narzucone z góry.
- współautorstwo, współtwórca i realizacja przyjętych rozwiązań i decyzji.
- zbiorowa wiedza i doświadczenie, dotyczące sytuacji i miejscowych uwarunkowań, szerokiej reprezentacji mieszkańców nie ma sobie równej i najlepsi przywódcy lokalni oraz konsultanci czy eksperci zewnętrzni nie są w stanie jej dorównać.
- przygotowanie i konsultowanie propozycji planu w zespołach roboczych z udziałem mieszkańców jest doskonałym sposobem weryfikacji zamierzeń zanim zostaną uruchomione działania realizacyjne.
- udział społeczny ma szczególne znaczenie, gdy sporządzone plany wykraczają swoimi ramami czasowymi poza czas trwania jednej kadencji władz.

2 Diagnoza stanu organizacji pozarządowych i stowarzyszeń obszaru funkcjonalnego

2.1 Organizacje pozarządowe i stowarzyszenia

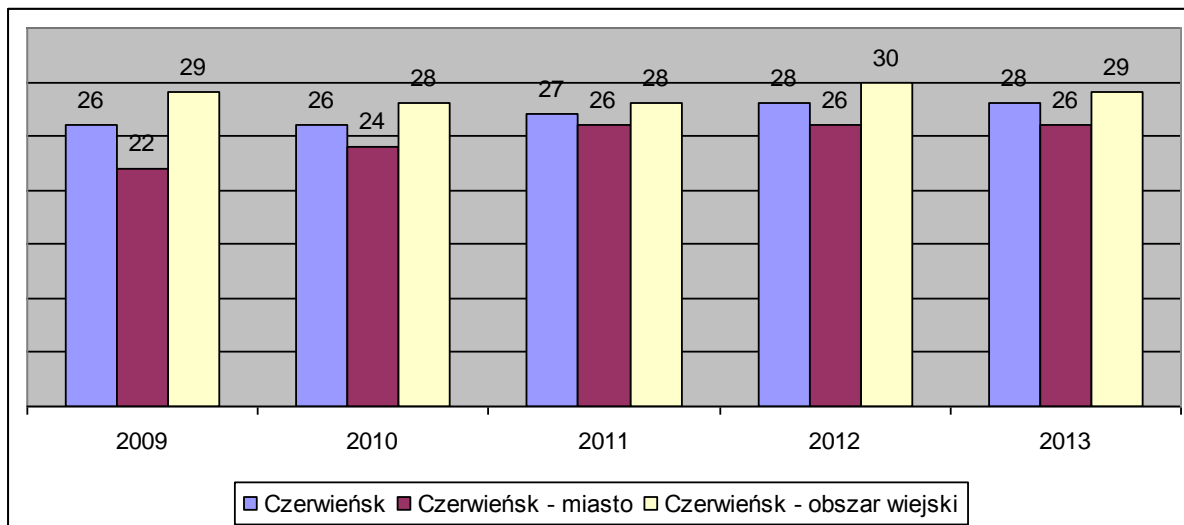
Poniższe zestawienia mają na celu porównanie liczby stowarzyszeń, fundacji i innych organizacji społecznych funkcjonujących na Obszarze Funkcjonalnym Gmin Nadodrzańskim. W pierwszej kolejności dokonano analizy wskaźnika obrazującego liczbę organizacji pozarządowych przypadających na 10 tys. mieszkańców. Współczynnik ten największą wartość przyjmuje dla gminy Dąbie - 187 organizacji na 10 tys. mieszkańców, w stosunku do średniej gmin wiejskich w Polsce jest on 74 punkty większy. Warto również zauważyć, że jego wyraźny wzrost nastąpił w 2013 roku. Powyżej średniej krajowej dla gmin miejsko - wiejskich znalazła się gmina Sulechów, natomiast najmniejszą wartość wśród analizowanych gmin wskaźnik ten przyjął dla gminy miejsko-wiejskiej Czerwieńsk.

Wykres 2.1 Stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarze gmin obszaru funkcjonalnego w odniesieniu do średnich krajowych w latach 2009-2013

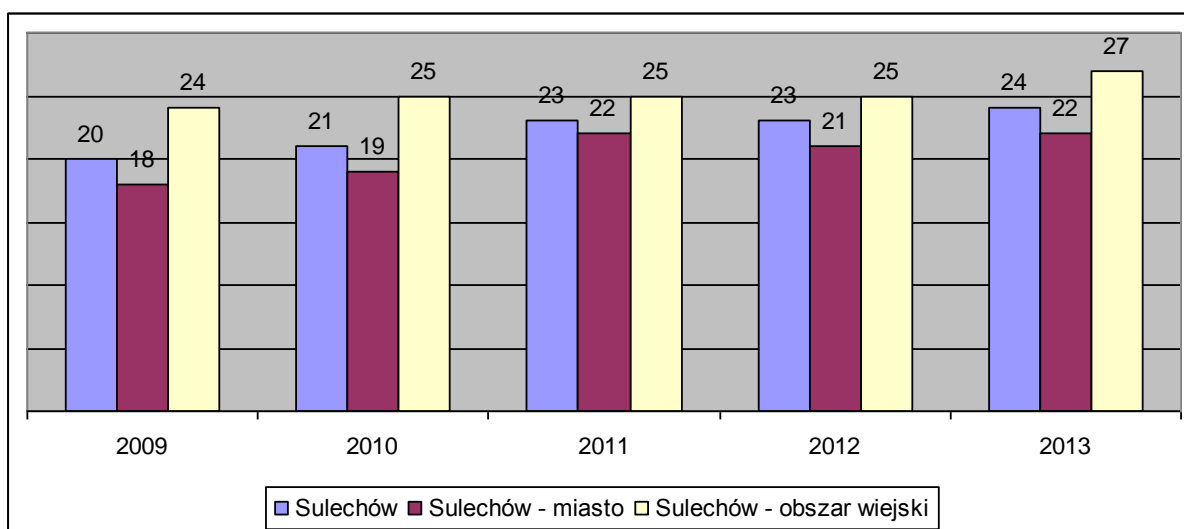
Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych>

Zestawienia (Wykres 2.2 oraz 2.3) przedstawiają jednoznacznie, iż przyrost stowarzyszeń i organizacji społecznych występuje w gminach obszaru wiejskiego, co może świadczyć o większej integracji społeczeństwa sołectkiego. Może to również wynikać z faktu, że mniejsze społeczności łatwiej się integrują.

Wykres 2.2 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w obszarze miasta i gminy Czerwieńsk w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych>

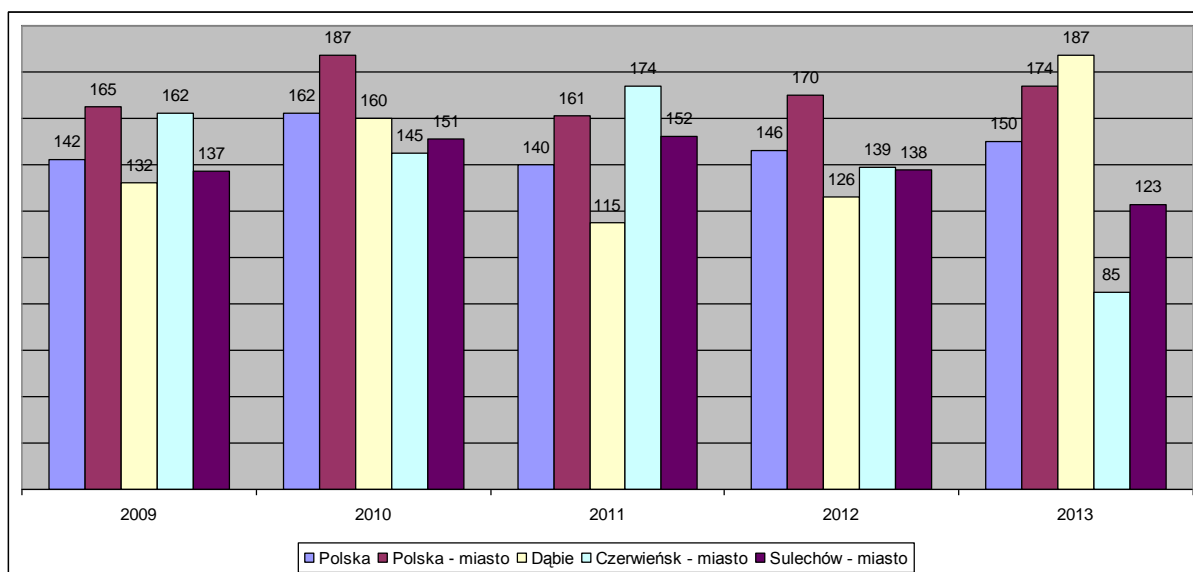

Wykres 2.3 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w obszarze miasta i gminy Sulechów w latach 2009-2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych>

Na terenie OFGN zauważa się większą dynamikę przyrostu nowych stowarzyszeń i organizacji niż średnia dla Polski, najwięcej ich powstało na obszarze gminy Dąbie przyjmując liczbę tych organizacji przypadającą na 10 tysięcy mieszkańców. Pomimo znaczącej liczby organizacji na obszarze największej analizowanej gminy Sulechów to jednak

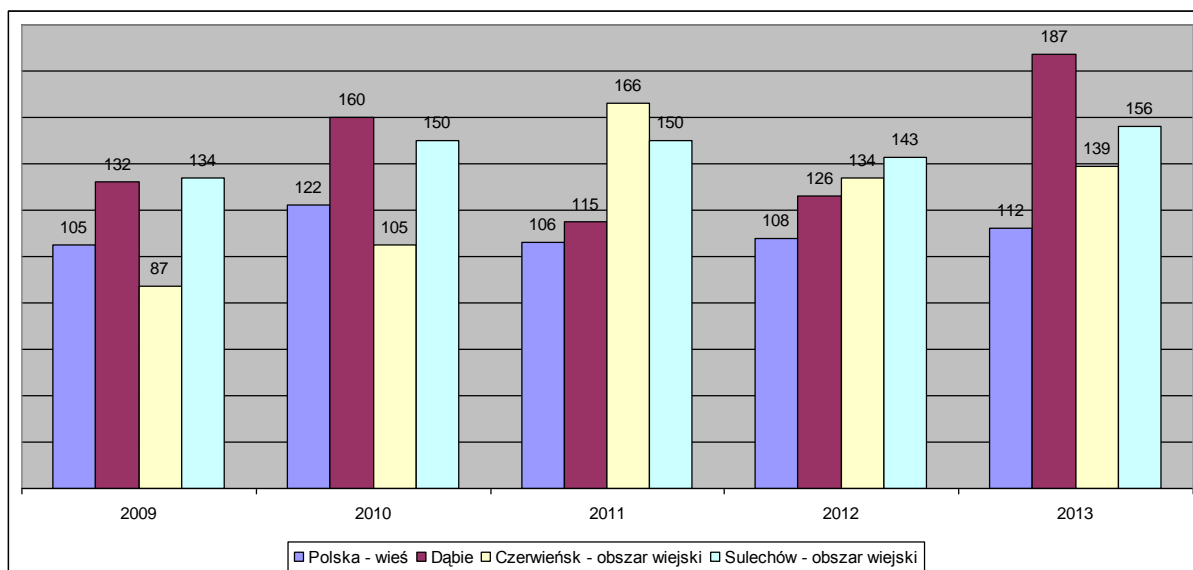
w odniesieniu do liczby mieszkańców gmina Dąbie wypada najkorzystniej. Może to świadczyć o dużym zaangażowaniu lokalnej społeczności w życie społeczne i kulturalne gminy oraz kształtowaniu swojej tożsamości na gruncie lokalnej ojczyzny. Znaczna liczba stowarzyszeń daje możliwość skorzystania z wielu ofert spędzania wolnego czasu i aktywnego uczestnictwa w inicjatywach społeczno – kulturalnych lokalnej społeczności. Należy w tym miejscu zastanowić się nad inicjatywami najbardziej akceptowanymi przez lokalne społeczeństwo i wspieraniu ich rozwoju dla pozyskania zainteresowania np. grup turystycznych nie tylko z obszaru naszego województwa, ale także Polski i ew. zainteresowanych krajów sąsiedzkich.

Wykres 2.4 Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach miejskich (za wyjątkiem gminy wiejskiej Dąbie) w latach 2009 - 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych>

Najwyższy wskaźnik w 2013 roku nowych stowarzyszeń i organizacji społecznych przypadających na 10 tys. mieszkańców jest na terenach wiejskich na terenie gminy Dąbie, w stosunku do roku 2012 nastąpił jego wzrost o 61 (187 – 126), co spowodowało, że w tym obszarze gmina ta stała się liderem. Tak dynamicznych zmian nie odnotowano na terenie żadnych z analizowanych gmin.

Wykres 2.5 Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach wiejskich Polski i gmin w latach 2009 - 2013

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS: <http://stat.gov.pl/banki-i-bazy-danych>

Nowo powstające stowarzyszenia i organizacje społeczne na obszarze gmin miejskich utrzymują się na pozycji niższej aniżeli wskaźniki ogólnopolskie, co może świadczyć, iż istota gmin miejsko-wiejskich i wiejskich charakteryzuje się większą integracją i częstszymi kontaktami mieszkańców aniżeli gminy miejskie. Może to wynikać z bliższych relacji w życiu codziennym mieszkańców mniejszych środowisk. Jest to niewątpliwie dodatkowy atut w codziennym współdziałaniu.

2.2 Partycypacja społeczna z perspektywy mieszkańców

Jak już wspomniano pojęcie *partycypacji społecznej* oznacza udział obywateli w zarządzaniu sprawami społeczności, które są członkami⁴. Jedną z jej form są konsultacje społeczne, które mogą ułatwiać podejmowanie trafnych decyzji oraz zapobiegać lokalnym konfliktom czy protestom. Jest to inaczej uczestnictwo obywateli w podejmowaniu decyzji, które ich bezpośrednio dotyczą. Stanowi ona paradygmat nowego zarządzania publicznego. Partycypacja może mieć 3 podstawowe formy:

1. **Informowanie**, czyli budowanie relacji jednokierunkowej — administracja informuje o decyzjach lub procedurach, które dotyczą obywateli. Informowanie może mieć formę bierną (dostęp do informacji) lub aktywną (promocja, ogłoszenia, spotkania). Na terenie OFGN wykorzystywane do tego celu są przede wszystkim: tablice informacyjne, gazetki lokalne, strony internetowe JST oraz spotkania z mieszkańcami.
2. **Konsultowanie**, czyli budowanie relacji dwustronnych — administracja proponuje rozwiązania i zbiera opinie na ich temat. Proces jest rozłożony w czasie — najpierw jest informacja o proponowanych rozwiązaniach, potem następuje zbieranie opinii na ich temat. Przybiera ona formę spotkań połączonych ze zbieraniem inicjatyw, warsztatów.
3. **Współdecydowanie**, czyli budowanie autentycznego partnerstwa w poszukiwaniu rozwiązań. Strony wspólnie definiują problemy i szukają dobrych rozwiązań. Komunikacja ma charakter równoczesny — proces projektowania rozwiązań i ich konsultowania następują jednocześnie w drodze wspólnych działań.

Korzyści partycypacji społecznej z perspektywy władz:

- umożliwia podejmowanie lepszych decyzji,
- umożliwia pokazanie różnych punktów widzenia danej sprawy czy problemu,
- pozwala na dostrzeżenie aspektów sprawy, która umknęła uwadze osób przygotowujących rozwiązania,
- zmniejsza ryzyko popełnienia błędu przy podejmowanej decyzji;
- służy opracowaniu alternatywnych koncepcji, rozwiązań,

⁴ J. Hausner (red.), *Komunikacja i partycypacja społeczna*, Kraków 1999.

- umożliwia lepsze poznanie potrzeb mieszkańców i dopasowanie rozwiązań do oczekiwań społeczności,
- buduje poczucie współodpowiedzialności i sprawczości wśród mieszkańców,
- zmniejsza dystans pomiędzy władzą a obywatelami,
- legitymizuje władzę poprzez akceptację sposobu zarządzania, zwiększają akceptację prowadzonych działań,
- aktywizuje mieszkańców, budzą w nich potrzebę zmiany otoczenia,
- służy edukacji społeczeństwa w zakresie zarówno merytorycznym, jak również w zakresie przysługujących im praw obywatelskich,
- służy budowaniu zaufania oraz szukaniu kompromisu i uczy jak go osiągać,
- buduje dobry wizerunek rządzących.

Partycypacja społeczna z perspektywy mieszkańców niesie następujące korzyści:

- służy przekazaniu informacji o prowadzonych przez władzę działaniach, w przypadku inwestycji służy przekazaniu informacji o pożądanym lub niepożądanym skutkach prowadzonych inwestycji, pomaga w obalaniu mitów,
- służy rozłożeniu odpowiedzialności pomiędzy władzę i mieszkańców za podejmowane decyzje,
- umożliwia wypowiedzenie swojego zdania,
- zapobiega powstawaniu konfliktów, ponieważ odpowiednio wcześniej i właściwie poinformowane społeczeństwo władz o wątpliwościach wobec danego rozwiązania,
- daje okazję do spotkania mieszkańców z władzą,
- służy budowaniu relacji, zapobiega alienacji mieszkańców od władzy oraz powoduje wzrost identyfikacji mieszkańców ze wspólnotą samorządową,
- integruje społeczność, ludzie spotykają się ze sobą, rozmawiają, szukają wspólnych rozwiązań,
- jest współuczestnictwem w rządzeniu,
- stwarza szansę wyłonienia istotnych z punktu widzenia społeczności problemów oraz przyczynia się do wyłonienia liderów w społecznościach,
- służy dowartościowaniu obywateli, poczuciu, że są ważni, ich głos się liczy,

- umożliwi większą transparentność podejmowanych decyzji,
- ogranicza nieuzasadnione krytykanctwo i roszczeniowe postawy⁵.

Partycypacja oparta jest o uznanie zasady partnerstwa, jako podstawy wzajemnych relacji administracji i obywateli. Współdecydowanie ma charakter znacznie mniej hierarchiczny od pozostałych form. Współdecydowanie oznacza też delegowanie części uprawnień na rzecz partnerów.

W celu zbadania zainteresowania i gotowości włączenia się mieszkańców w sprawy dotyczące ich macierzystych gmin przeprowadzone zostały badania ankietowe, w których wykorzystano metodę CAPI⁶.

Podstawową przesłanką włączenia się w sprawy lokalnych społeczności przez mieszkańców jest poziom zainteresowania sprawami z nimi związanymi. Uczestniczący w warsztatach oraz badaniach ankietowych mieszkańcy często wskazywali na problem małego zaangażowania w lokalne sprawy oraz dużą roszczeniowość niektórych grup społecznych, niechęć do inicjatyw społecznych, własnego zaangażowania. Stan taki bardzo utrudnia wdrażanie zasad społeczeństwa obywatelskiego.

Jak już wspomniano, jedną z najprostszych form partycypacji społecznej mieszkańców jest zainteresowanie sprawami dotyczących gmin, na których terenie mieszkają. Z badań przeprowadzonych wśród mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich wynika, że głównym źródłem informacji są strony internetowe Urzędów Gmin. Najbardziej skutecznym kanałem komunikacji są one dla mieszkańców gminy Sulechów. Znaczny odsetek mieszkańców gminy Dąbie pozyskuje informację z tablic ogłoszeniowych zlokalizowanych na terenie gminy (57% wskazań), natomiast dla mieszkańców Gminy Czerwieńsk cennym źródłem informacji jest prasa lokalna (65% wskazań). Wiele informacji na temat istotnych wydarzeń w gminie mieszkańcy uzyskują za pośrednictwem Internetu. Obecnie komunikacja często przenosi się ze świata rzeczywistego do świata wirtualnego, mniejszy odsetek wskazań Internetu, jako źródła informacji na niektórych obszarach jest

⁵ M. Pyka, *Poradnik Dobrych Praktyk Konsultacji Społecznych*, Wydawca Sieć Wspierania Organizacji Pozarządowych SPLOT, Warszawa 2011.

⁶ *Computer Aided Personal Interview (CAPI)*. Metoda ta jest coraz częściej stosowana przez wszelakie firmy zajmujące się badaniami marketingowymi. Otóż CAPI łączy w sobie tradycyjny wywiad bezpośredni (np. badanie ankietowe) z respondentem, lecz z wykorzystaniem notebooka..

przede wszystkim wynikiem słabszego dostępu do tego medium, dotyczy to przede wszystkim niektórych terenów gminy Dąbie (tabela 2.1)

Tabela 2.1 Źródła informacji dotyczące funkcjonowania i działania Urzędu JST – wskazania respondentów w %

Źródło informacji	Gmina Dąbie (%)	Gmina Sulechów (%)	Gmina Czerwieńsk (%)	OFGN (%)
Lokalna prasa	43	41	65	51
Regionalna prasa	40	44	19	33
Strona internetowa Urzędu Gminy	70	92	72	79
Internet	53	77	56	63
Tablice ogłoszeniowe na terenie gminy	57	26	28	35
Inne	3	8	14	9

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Niespełna co czwarty badany mieszkaniec OFGN zadeklarował uczestnictwo w konsultacjach społecznych dotyczących spraw jego macierzystej gminy, zdecydowanie największą aktywność w tym obszarze zadeklarowali mieszkańcy Gminy Dąbie (deklarację taką złożył, co trzeci badany) (Tabela 2.2). Wynik taki, zwraca uwagę na niedostrzeżenie roli i tym samym rzadkie uczestnictwo mieszkańców w konsultacjach społecznych. W opinii badanych mieszkańców w największym stopniu proces konsultacji utrudnia: brak społecznego zainteresowania konsultacjami (69% wskazań), brak przekonania, że postulowane zmiany zostaną wdrożone (67%), zbyt słabe zaangażowanie urzędników w organizację konsultacji (53% wskazań), zbyt słaba promocja prowadzonych konsultacjach (44%). Taki stosunek do konsultacji społecznych może być spowodowane słabą organizacją procesu konsultacji. Znacząca część badanych mieszkańców nie posiada wiedzy z zakresu możliwych form konsultacji społecznych trudno jednak jednoznacznie ocenić, czy jest to konsekwencja słabego przepływu informacji, czy też niechęć niektórych grup do udziału w takich inicjatywach. Przeprowadzone wywiady wskazują, że zasady obecnie realizowanych konsultacji społecznych nie są dla mieszkańców w pełni zrozumiałe. Wydaje się, że potrzeba udoskonalenia procesu konsultacji społecznych jest jednym z kluczowych wyzwań, które pozwoli na poprawę poziomu partycypacji społecznej na terenie obszaru funkcjonalnego. Za

najbardziej skuteczną formę konsultacji społecznych, wskazywali zwłaszcza mieszkańcy obszarów wiejskich – spotkania. Zdaniem niektórych mieszkańców skuteczną formą konsultacji są również e-konsultacje, np. w formie kwestionariuszy, jednak ze względu na słaby dostęp do Internetu w niektórych miejscach nie mogą one być swobodnie stosowane. Zdecydowana większość ankietowanych nie miała również wiedzy, czy uwagi przez nich zgłaszane są uwzględniane. Wskazywać to może na słaby przepływ informacji samorząd-mieszkańcy.

Tabela 2.2 Udział w konsultacjach społecznych dotyczących spraw gminy – wskazania respondentów

Deklaracja	Gmina Dąbie (%)	Gmina Sulechów (%)	Gmina Czerwieńsk (%)	OFGN (%)
TAK	33	23	23	26
NIE	67	77	77	74

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

W przypadku mieszkańców gminy Dąbie konsultacje dotyczyły: strategii rozwoju gminy oraz budowy elektrowni wiatrowych na terenie gminy, warto nadmienić, że negatywna opinia mieszkańców stała się podstawą odejścia władz gminy od tej inwestycji. W przypadku gminy Sulechów badani mieszkańcy uczestniczyli w konsultacjach społecznych dotyczących: strategii rozwoju gminy, rozwoju współpracy pomiędzy gminą Sulechów a organizacjami pozarządowymi, czy też rozwoju turystyki na rzece Odrze - Port Cigacice. Natomiast badani mieszkańcy gminy Czerwieńsk wypowiedzieli się przede wszystkim w takich sprawach, jak: strategia rozwoju gminy Czerwieńsk, uruchomienia żwirowni w Nietkowie. Najczęściej konsultacjom społecznym poddawane są, zatem dokumenty strategiczne, tj. strategia rozwoju gminy.

Najczęściej deklarację zgłaszania spraw społecznych wyrazili mieszkańcy Gmin Czerwieńsk, co trzeci badany, a najrzadziej badani mieszkańcy gminy Dąbie, co czwarty (tabela 2.3).

Tabela 2.3 Zgłaszanie spraw obywatelskich przez respondentów

Deklaracja	Gmina Dąbie (%)	Gmina Sulechów (%)	Gmina Czerwieńsk (%)	OFGN (%)
TAK	27	31	33	30
NIE	73	69	67	70

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Sprawy obywatelskie wskazywane przez badanych mieszkańców Sulechowa dotyczyły rozbudowa ciągów pieszo - rowerowych na terenie gminy, zmiany organizacji ruchu w niektórych miejscach, czy też przydomowych oczyszczalni ścieków, natomiast mieszkańcy gminy Czerwieńsk przywoływali takie zgłaszane problemy, jak: oświetlenie niektórych miejsc i ulic, remonty dróg, sprawy przeprawy promowej przez Odrę, budowy chodników z Płot do Przylepu, wyznaczenia drogi alternatywnej dojazdu do żwirowni.

Połowa badanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego zadeklarowała aktywne zainteresowanie sprawami budżetu ich macierzystych gmin, w tym zakresie przodowali mieszkańcy gminy Sulechowa (69% badanych), takie wskazania mogą przemawiać za zasadnym uruchomienie budżetów obywatelskich, jako jednej z form aktywizacji społeczeństwa. Spośród badanych gminy Dąbie, co trzeci badany zadeklarował uczestnictwo w podziale funduszu sołectkiego.

Nikłe jest zaangażowanie reprezentantów lokalnej społeczności w działalności organizacji pozarządowych takich jak fundacje, czy też stowarzyszenia, może to być rezultat słabej popularyzacji takich organizacji, czy też małego zainteresowania mieszkańców w działalności w organizacjach społecznych (Tabela 2.4).

Tabela 2.4 Członkostwo respondentów w organizacjach pozarządowych takich jak fundacje i stowarzyszenia

Deklaracja	Gmina Dąbie (%)	Gmina Sulechów (%)	Gmina Czerwieńsk (%)	OFGN (%)
TAK	7	18	14	13
NIE	93	82	86	87

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

Subiektywna ocena badanych mieszkańców dotycząca najbardziej wspieranych przez władze lokalne inicjatyw wskazywała, że najbardziej zauważalne są okolicznościowe imprezy promujące walory gminy (54% badanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego), następnie

aktywność sportowo-rekreacyjną tutejszej społeczności (38%), a na końcu wsparcie stowarzyszeń działających na rzecz mieszkańców gminy (22%) (Tabela 2.5). Należy jednak zauważyć, że mieszkańcy krytycznie ocenili swoją wiedzę w zakresie współpracy władz gminy z organizacjami pozarządowymi, co wskazywałoby na konieczność większej promocji takich inicjatyw. Promocja taka przyczyniłaby się do większej świadomości mieszkańców w zakresie możliwości aktywnego udziału w życiu gminy.

Tabela 2.5 Inicjatywy mieszkańców wspierane przez JST

Inicjatywa	Gmina Dąbie (%)	Gmina Sulechów (%)	Gmina Czerwieńsk (%)	OFGN (%)
Stowarzyszenia działające na rzecz mieszkańców gminy	27	18	23	22
Okolicznościowe imprezy promujące walory gminy	57	38	65	54
Aktywność sportowo-rekreacyjną tutejszej społeczności	30	38	44	38
Inne	23	15	23	21

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych

2.3 Aktywność obywatelska

Przejawem aktywności obywatelskiej jest udział w wyborach. W analizowanych gminach OFGN aktywność wyborcza, podczas ostatnich wyborów samorządowych w 2014, wyniosła:

- w gminie Czerwieńsk - 45,54 %,
- w gminie Dąbie – 53,93 %,
- w gminie Sulechów – 33,21 %.

W tychże wyborach w tym samym czasie odnotowano średnią aktywność obywateli kraju na poziomie 39,28 %, w województwie lubuskim zanotowano wskaźnik średni aktywności wyborczej na poziomie 36,85%. Należy zauważyć, biorąc pod uwagę wyniki w kraju i w województwie, iż dojrzałość obywatelska - w obszarze wyborów lokalnych - jest zadawalająca. W gminie Dąbie i Czerwieńsk odnotowano frekwencję wyborczą powyżej średniej w województwie, słabszy wskaźnik zanotowano na terenie gminy Sulechów. Może to

być kolejne potwierdzenie tezy, że mniejsze społeczności bardziej się aktywizują na rzecz spraw lokalnych.

Zdecydowanie mniejsza frekwencja na badanych obszarach została odnotowana w trakcie wyborów do Sejmu i Senatu oraz Europarlamentu. W wyborach do Sejmu i Senatu w 2011 roku frekwencja w województwie lubuskim wyniosła 35,43%, gdzie w poszczególnych gminach:

- gmina Czerwieńsk - 33,10%
- gmina Dąbie - 27,90%
- gmina Sulechów - 35,50%

Jeśli chodzi o wybory do Europarlamentu w 2014 roku wyniki frekwencji kształtowały się następująco:

- województwo lubuskie - 14,03%
- gmina Czerwieńsk - 33,10%
- gmina Dąbie - 10,12%
- gmina Sulechów - 14,23

Jak nie trudno zauważyć zainteresowanie wyborami (aktywność obywatelska) w gminach obszaru funkcjonalnego jest nie zadawalająca, co może być skutkiem zniechęcenia, wiary w możliwość zmiany swojej sytuacji w regionie, apatii spowodowanej dotychczasowym poziomem życia mieszkańców i przeświadczeniem, iż ich wybory do władz centralnych czy Unii Europejskiej nie przekładają się bezpośrednio na ich życie.

Natomiast jeśli chodzi o ostatnie wybory prezydenckie 2015⁷ ogólnopolska frekwencja wyborcza wyniosła 34,41% w województwie lubuskim - 30,87%. Natomiast w poszczególnych powiatach:

- krośnieński 28,47% i tutaj gmina Dąbie - 27,19%
- zielonogórski - 30,39%:
 - gmina Czerwieńsk - 29,57%
 - gmina Sulechów - 30,89

Widzimy, że frekwencja wyborcza w gminach obszaru funkcjonalnego kształtowała się poniżej średniej dla województwa. Niestety należy zauważyć, że aktywność obywatelska

⁷ www.prezydent2015.pkw.gov.pl

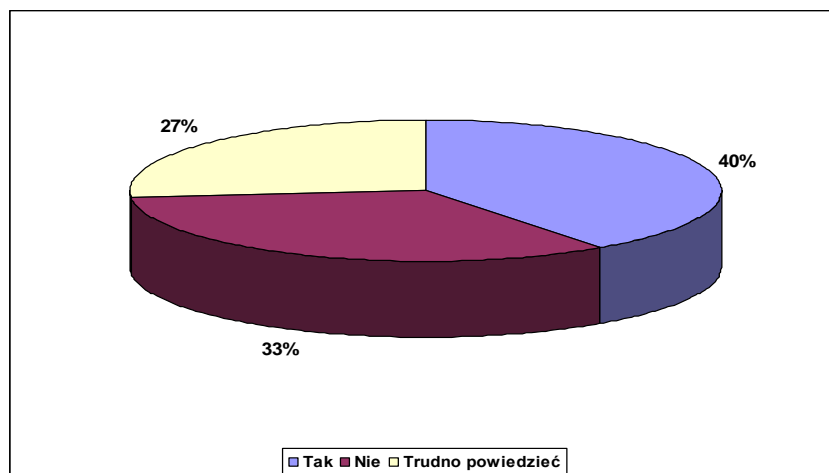
w całym województwie we wszystkich wyborach jest niższa niż w Polsce, stan ten winien skłaniać do podejmowania działań w zakresie promowania odpowiedzialnych postaw obywatelskich.

Jak wcześniej wspomniano najbliższe i namacalne skutki swoich wyborów mieszkańcy upatrują w wyborach do władz lokalnych, tutaj mają poczucie współuczestniczenia w decyzjach bezpośrednio na nich wpływających przez pryzmat wyborów na stanowisko: wójta, burmistrza czy sołtysa.

W celu głębszego przeanalizowania postaw obywatelskich w analizowanym regionie OFGN przeprowadzono w trakcie warsztatów i spotkań ze społecznością lokalną badania ankietowe i wywiady dotyczące ich aktywności wyborczej. Wykorzystano ankietę pt. „Aktywni obywatele” za pośrednictwem, której zweryfikowano postawy mieszkańców, jeśli chodzi o ich uczestnictwo w wyborach władz różnych szczebli. Zadano między innymi następujące pytanie w wywiadzie ankiety:

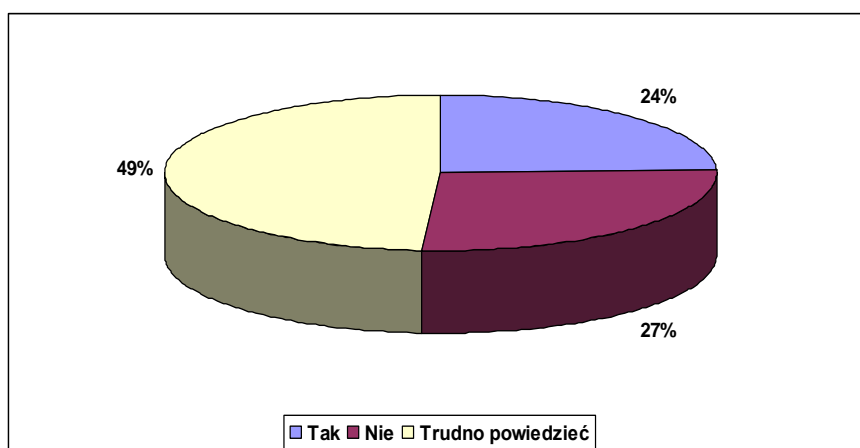
”Czy Pan(i) zdaniem mieszkańcy Gminy są aktywni politycznie (udział w wyborach i referendach, tworzenie komitetów wyborczych, funkcjonowanie struktur partyjnych, udział w kampaniach wyborczych,)?”

Poniżej przedstawione zostały opinie ankietowanych osób wśród mieszkańców poszczególnych gmin (diagramy w postaci rysunków 2.6 do 2.8), i tak: 40 % mieszkańców (w badanej grupie respondentów) gminy Dąbie uważa, iż wykazują aktywność obywatelską poprzez uczestnictwo w wyborach i ewentualnie innych decyzjach społecznych. Natomiast mniejszy odsetek takiej opinii wyraża badana grupa mieszkańców gminy Czerwieńsk (24%) oraz gminy Sulechów (23%). Jednakże, jeśli popatrzymy na ostatnie wybory samorządowe jest to zbliżone do średniej aktywności wyborczej tj. ok. 30 %. Można powiedzieć, że sprawy decyzji podejmowanych w lokalnych społecznościach są istotne dla jej mieszkańców, należy jednak podnosić świadomość współdecydowania mieszkańców poprzez wszelkiego rodzaju programy edukacyjne, spotkania tematyczne i inne, w celu zwiększenia aktywności w ramach, której bardziej poczują się gospodarzami swojej małej ojczyzny.

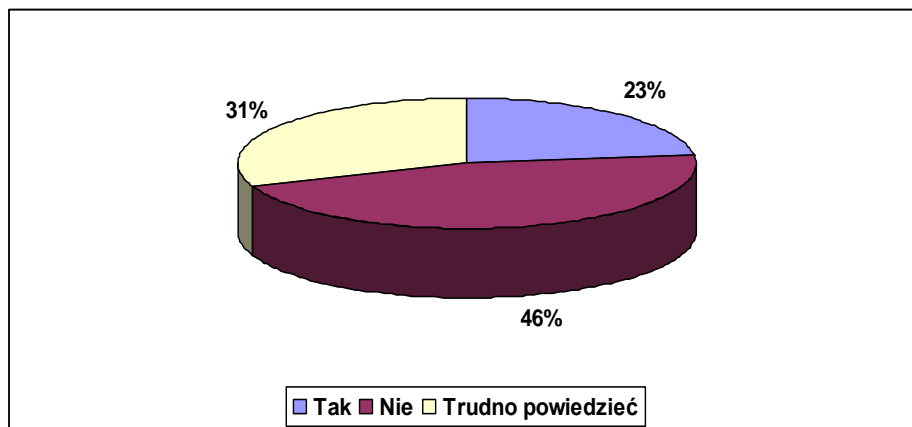
Wykres 2.6 Opinia mieszkańców gminy Dąbie dotycząca aktywności wyborczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 2.7 Opinia mieszkańców Gminy Czerwieńsk dotycząca aktywności wyborczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wykres 2.8 Opinia mieszkańców Gminy Sulechów dotycząca aktywności wyborczej

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań

Wobec powyższego należy stwierdzić, iż subiektywne opinie mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego w zakresie ich aktywności wyborczej są różne od rzeczywistej frekwencji w wyborach do Sejmu i Senatu oraz do Parlamentu Unii Europejskiej, co może świadczyć o niewłaściwej samoocenie dojrzałości obywatelskiej i braku skutków własnych wyborów na ich życie. Dlatego też należy jeszcze bardziej pobudzić w świadomości obywateli zasadę „*nic o nas bez nas*” nie tylko uświadamiając rolę wyborów do władz lokalnych (na: wójtów, burmistrzów, sołtysów, radnych), ale również do władz szczebla centralnego.

Ankieta miała również na celu pokazanie aktywności obywateli lokalnej społeczności, jeśli chodzi o uczestnictwo w:

- stowarzyszeniach;
- fundacjach;
- kołach gospodyń wiejskich;
- straży pożarnej.

Z obserwacji i analizowanych informacji dotyczących gmin Obszaru Funkcjonalnego wynika, iż aktywność obywateli wzrasta, jeśli chodzi o wydarzenia lokalne organizowane przez np. przez Urząd Gminy bądź też obchodzonych w ramach uroczystości – świąt lokalnych (np. dożynki, Dzień Strażaka, jubileusze, itp.). Daje to możliwość wykorzystania energii mieszkańców w integracji i rozwiązywaniu lokalnych spraw np. na niwie spotkań kulturalnych w ramach wymiany doświadczeń.

3 Analiza SWOT obszaru funkcjonalnego w zakresie aktywizacji i partycypacji społecznej

Partnerskie zarządzanie sprawami publicznymi, stanowiące fundament niniejszego Zintegrowanego Programu Aktywizacji i Partycypacji Społecznej, jest niezbędne dla prawidłowego, zrównoważonego i inteligentnego rozwoju, a jego wdrożenie ma się przyczynić do budowy społeczeństwa obywatelskiego.

Przy sporządzaniu założeń do projektu OFGN istotnym było jak najszersze włączenie wszystkich organizacji i stowarzyszeń zainteresowanych oraz zainteresowanych mieszkańców do prac przy jej opracowaniu. Tak ważny dokument dla przyszłości gminy nie może być opracowany bez udziału mieszkańców gminy, stowarzyszeń pozarządowych, przedsiębiorców i działaczy społecznych.

W ramach konsultacji społecznych przygotowano analizę SWOT w trakcie warsztatów przeprowadzonych w poszczególnych siedzibach Gmin na bazie, której zanotowano najistotniejsze informacje przedstawiane przez uczestników spotkania. Jak wiadomo analiza SWOT stanowi jedną z najpopularniejszych metod diagnozy sytuacji, w jakiej znajduje się wspólnota samorządowa. Służy porządkowaniu i segregacji informacji, stanowi użyteczną pomoc przy dokonywaniu oceny zasobów i otoczenia danej jednostki samorządu terytorialnego, ułatwia też identyfikację problemów i określenie priorytetów rozwoju. Jej nazwa to skrót od pierwszych liter angielskich słów, stanowiących jednocześnie pola przyporządkowania czynników, mogących mieć wpływ na powodzenie planu strategicznego – silne strony (*strenghths*), słabe strony (*weaknesses*), szanse (*opportunities*) i zagrożenia (*threats*).

STRENGHTS - silne strony - atuty

WEAKNESSES - słabe strony - słabości

OPPORTUNITIES – okazje - szanse

THREATS – zagrożenia - bariery rozwoju

Zgodnie z powyższym, czynniki rozwoju podzielić można na **wewnętrzne**, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki **zewnętrzne** – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia). Podział ten dokonuje się również według innego kryterium, co pozwala zidentyfikować: czynniki **pozytywne**, czyli atuty i szanse, oraz czynniki **negatywne**, czyli słabe strony i zagrożenia.

W ramach prac warsztatowych z udziałem pracowników urzędów gmin, organizacji i stowarzyszeń oraz mieszkańców i innych zainteresowanych jak również członków zespołu opracowującego strategię przeprowadzono analizę SWOT dla Obszaru Funkcjonalnego w zakresie współpracy samorządu z sektorem pozarządowym oraz aktywizacji i partycypacji społecznej. W trakcie warsztatów prowadzona była dyskusja z uczestnikami nt. *Aktywności lokalnego społeczeństwa w decyzjach podejmowanych na rzecz gminy czy poszczególnych sołectw.*

Analizowany później materiał został zgromadzony w oparciu o zagadnienia dotyczące obszaru problemowego (tabela 3.1) – aktywność społeczno-obywatelska (na podstawie warsztatów w gminie Dąbie).

Tabela 3.1 Aktywność społeczno–obywatelska mieszkańców gminy

Lp.	Obszar problemowy Aktywność społeczno-obywatelska mieszkańców gminy	Mocna strona	Słaba strona	Szansa	Zagrożenie
1	Działalność organizacji pozarządowych w gminach			+	
2	Współpraca władz z organizacjami pozarządowymi			+	
3	Aktywność kulturalna mieszkańców gminy (kultura masowa i profesjonalna)	+			
4	Aktywność sportowo-rekreacyjna	+		+	
5	Aktywność społeczno-polityczna		+	+	
6	Aktywność gospodarcza (przedsiębiorczość)		+		
7	Dyscyplina obywatelska (realizacja zobowiązań publicznych)	+			
8	Patriotyzm lokalny mieszkańców (ekonomiczny, społeczny)		+		
9	Stopień integracji społeczności lokalnych		+	+	
10	Integracja towarzyska społeczności (instytucjonalna, grupowa, rodzinna, prywatna)		+	+	
11	Integracja patologiczna (przestępstwa, protesty, bunty)		+		
12	Otwartość na inicjatywy społeczne ludzi i władz gminy	+			
13	Aktywność zawodowa i pozazawodowa mieszkańców		+		
14	Otwartość władz na inicjatywy obywatelskie	+			
15	Wizerunek gminy w oczach mieszkańców	+			
16	Aktywność edukacyjna dorosłych mieszkańców gminy		+		
17	Usportowienie młodzieży		+	+	
18	Różnorodność inicjatyw mieszkańców		+		
19	Stan majątkowy mieszkańców	+			+

Źródło: opracowanie własne w oparciu o konsultacje w drodze prowadzonych warsztatów

Strona 10

Na bazie zagadnień zawartych w tabeli 1.7 udało się wstępnie zdiagnozować istotne obszary, które w opinii społeczności lokalnej są ważne, zasługują na kontynuację czy też obszary zaniedbane i wynikające dla społeczności lokalnych zagrożenia.

Jako **mocą stronę** (odpowiednie pozycje w tabeli zaznaczone znakiem "+") uczestnicy warsztatów (wcześniej w treści wymienione grupy) w analizowanych trzech gminach akcentowali aktywność kulturalną mieszkańców gmin – przykładem mogą być liczne zespoły i stowarzyszenia (przedstawione z nazwy w dalszej treści opracowania), które realizują zamierzenia kalendarza imprez w regionie aktywizując w ten sposób lokalną społeczność i dając tym samym możliwość ciekawego spędzania czasu wolnego, integracji społecznej, jak również pielęgnacji lokalnej kultury i obyczajów. Również uczestnicy warsztatów w ramach konsultacji społecznych podkreślali duże zaangażowanie mieszkańców swoich gmin, jeśli chodzi o **inicjatywy społeczne**, chociaż ich różnorodność została potraktowana, jako słaba strona (poz. 16 w tabeli 3.1). Podtrzymywanie pozytywnego wizerunku gminy, zaangażowanie w wyborach (wyniki frekwencji podczas ostatnich wyborów do samorządów lokalnych 2014 podano w dalszej treści niniejszego opracowania) również stanowią w opinii mieszkańców mocną stronę lokalnych społeczności.

Szansę dla mieszkańców swoich gmin w większości zapytani upatrują w działalności organizacji pozarządowych, poprawą współpracy z władzami lokalnymi, rozwoju aktywności sportowo – rekreacyjnej lokalnych organizacji stowarzyszeń, klubów, integracji społeczności lokalnej, otwartości władz na inicjatywy społeczne oraz kreatywność osób zgłaszających własne inicjatywy.

Natomiast, jeśli chodzi o **zagrożenia**, są one wynikiem głównie bezrobocia i braku aktywności zawodowej - zjawiska patologiczne jak alkoholizm, drobna przestępczość np. kradzieże, jak również bunt wobec zmian i tutaj też może się pojawić postawa np. negowanie inicjatyw społecznych. Zagrożenia pojawiają się z powodu złego stanu majątkowego mieszkańców, często spowodowanego skutkami bezrobocia.

Tabela 3.2 Wyniki analizy SWOT

PARTYCYPACJA I AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Dobra baza oświatowa na terenie obszaru funkcjonalnego, która może zostać wykorzystana na potrzeby różnych form aktywizacji lokalnej społeczności	Brak spójności komunikacyjnej wewnątrz obszaru funkcjonalnego – istotna bariera mobilności, która nie sprzyja integracji społeczeństwa. Ze względu na brak przepraw promowych przez Odrę w godzinach wieczornych niektóre miejscowości OFGN są „odcięte”, a codzienne życie utrudnione (również w obszarze społeczno-kulturalnym)
Funkcjonowanie Gminnej Rady Działalności Pożytku Publicznego w Czerwieńsku w ramach partnerstwa z gminą Sulechów	Brak budżetu obywatelskiego
Centrum Wspierania Inicjatyw Obywatelskich partnerskich Gmin Czerwieńska i Sulechowa (realizowane w ramach projektu „ <i>Wspólnie w Działaniu</i> ”, współfinansowanego ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach poddziałania 5.4.2.)	Słaby przepływ informacji Gmina – Społeczeństwo (zbyt mały nakład gazetki gminnej, słaby przepływ informacji dotyczących spraw gminnych) ogranicza rozwój partycypacji i aktywności społecznej
Wysoki wskaźnik liczby organizacji pozarządowych przypadających na 10 tysięcy na terenie obszaru funkcjonalnego	Niewystarczająca ilość środków materialnych, osobowych, organizacyjnych przeznaczonych na wsparcie organizacji
Korzystne na tle regionu wskaźniki demograficzne	Brak swobodnego dostępu do niektórych świetlic wiejskich np. Nietkowice, co utrudnia aktywność społeczną
Organizacje pozarządowe funkcjonujące na terenie OFGN mają charakter lokalny, co wiąże się z ich dobrym rozpoznaniem problemów wspólnot lokalnych	Brak samorządowego informatora SMS
Aktywna praca wśród dzieci i młodzieży: np. aktywność w młodzieżowych drużynach sportowych i straży pożarnej oraz uczestnictwo młodzieży w wolontariatach	Duże uzależnienie od MOPS oraz brak zainteresowania niektórych mieszkańców dlatego też brak zainteresowania, tej grupy, aktywizacją i partycypacją społeczną

Duża skłonność do osiedlania się na terenie obszaru funkcjonalnego osób młodych we wczesnym wieku produkcyjnym zatrudnionych w Zielonej Górze oraz Krośnie Odrzańskim	Zbyt słabe wsparcie dzieci i młodzieży niepełnosprawnej
Wdrożone fundusze sołeckie na obszarach wiejskich, jako podstawowa forma partycypacji w obszarze zarządzania publicznego	Lokalne społeczeństwo pochodzące z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek (byłych PGR, PKP oraz wojska) są często zagrożone ubóstwem i patologią. Destrukcyjność rodzin i problem tzw. „eurosieroctwa” mogą utrudniać wdrażanie idei społeczeństwa obywatelskiego
Wydawanie przez gminę/miasto własnej gazetki lokalnej (np. w Gminie Czerwieńsk „U nas”)	Słabe zaangażowanie mieszkańców w sprawy gminy, wybory (słaba aktywność obywatelska)
	Brak wiedzy i doświadczenia wielu liderów organizacji pozarządowych w zakresie pozyskiwania środków zewnętrznych
	Brak wiedzy niektórych liderów organizacji III sektora w zakresie formalno-prawnych aspektów funkcjonowania organizacji w tym sektorze
Aktywność poza przedmiotowa jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej np. organizowanie lokalnych imprez społeczno-kulturalnych, sportowych	Słaba współpraca pomiędzy organizacjami a mediami lokalnymi, co mogłoby ułatwić popularyzację aktywności społecznej w lokalnych środowiskach
Działalność Kół Gospodyń Wiejskich	W większości funkcjonujące organizacje zawierają małą liczbę członków i wolontariuszy (szczególnie tych aktywnych)
Aktywne Kluby Seniora oraz inne inicjatywy oddolne	Brak aktywności społecznej mieszkańców gminy w średnim wieku
	Brak konsekwencji w realizacji zgłaszanych inicjatyw społecznych
PARTYCYPACJA I AKTYWNOŚĆ SPOŁECZNA	

SZANSE	ZAGROŻENIA
Aktywność osób starszych (np. Kluby Seniora, Koła Gospodyń Wiejskich)	Skomplikowane procedury prawne i niestałość prawa w zakresie funkcjonowania organizacji pozarządowych i możliwości pozyskiwania środków na działalność społeczną
Dostępność programów dotyczących wykluczenia cyfrowego	Uzależnienie od pomocy społecznej oraz mała zaradność życiowa niektórych grup społecznych
Wzrastająca działalność organizacji pozarządowych w gminach	Spadek stopy życiowej mieszkańców poszczególnych gmin, głównie, jako skutek wzrastającego bezrobocia
Aktywizacja społeczeństwa poprzez uruchomienie budżetu obywatelskiego	Brak wolnego czasu, który można przeznaczyć na działalność społeczną
Trend na kształtowanie postaw obywatelskich i uświadamianie organizacyjno-prawnych aspektów funkcjonowania organizacji pozarządowych	Zaangażowanie polityczne niektórych organizacji i/lub ich liderów – tworzenie własnego PR-u politycznego kosztem społeczności lokalnych
Intensywniejsze formy komunikacji za pośrednictwem Internetu	Coraz mniejsza rola kontaktów interpersonalnych, utrzymywanie się trendu indywidualizmu - kształtowania kultu jednostki a nie grupy (zamykanie się „w czterech ścianach”)
Wsparcie organizacji w zakresie pozyskiwania większych środków europejskich	Imigracja zarobkowa młodych mieszkańców gmin w ramach kraju, jak i poza jego granice
Przejaw lokalnego patriotyzmu i etnocentryzmu	Skomplikowane procedury prawne i niestałość prawa nie zachęca do podejmowania inicjatyw gospodarczych
Zmieniający się styl życia mieszkańców i coraz większa otwartość na aktywne formy spędzania wolnego czasu	Brak zainteresowania pozostaniem na wsi, w gminie z racji dysproporcji i atrakcyjności poszczególnych regionów w kraju

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych w poszczególnych gminach Obszaru Funkcjonalnego

Analizując zebrane informacje (wyniki badań ankietowych wśród mieszkańców gmin, pracowników JST, stowarzyszeń i organizacji pożytku publicznego) wyłonił się bardziej szczegółowy materiał gdzie należy podkreślić, iż organizacje społeczne, organy samorządowe czy mieszkańcy pomimo napotykanymi trudności (komunikacyjnych, formalnych czy społecznych) dość pozytywnie ocenili funkcjonowanie w obszarze partycypacji i aktywizacji społecznej swoich lokalnych środowisk. Jednakże największym utrudnieniem może być problem zatrudnienia a tym samym możliwości pozostania w swoich gminach młodzieży, która często dobrze wyedukowana poszukuje swojego miejsca w bardziej atrakcyjnych rejonach (głównie z uwagi na zatrudnienie i dalszy rozwój) kraju czy za granicą. Decyzje takie są często skutkiem czynników makroekonomicznych (np. bezrobocie strukturalne, wzrost obciążeń podatkowych, częste zmiany przepisów prawnych, skomplikowane procedury, itp.), na które nie możemy wpływać z pozycji lokalnej. Brak budżetu obywatelskiego również jawi się, jako czynnik niekorzystny w oczach społeczności lokalnej, ponieważ uważają, że dzięki środkom w tej postaci mogliby zrealizować często doraźne potrzeby mieszkańców lokalnych środowisk. Spadek poziomu życia mieszkańców wsi i nie tylko, brak aktywności gospodarczej i własnych inicjatyw, często brak wsparci takowych w postaci dofinansowania skutkuje brakiem zaangażowania i często przyjmowaniem biernej postawy w sprawach obywatelskich.

Respondenci podają również, jako czynnik negatywny brak dobrej komunikacji wewnątrz gmin, pomiędzy poszczególnymi gminami, czy dalej regionami kraju. Może to utrudniać nie tylko kontakty kulturalne, ale często związane jest z trudami codziennego życia: dojazd do pracy, szkoły, przychodni, urzędu.

Należy jednak zauważyć silne strony oraz szanse gmin Obszaru Funkcjonalnego takie jak istnienie dużej liczby stowarzyszeń i organizacji pozarządowych realizujących swoje działania na niwie gospodarczej, kulturalnej, społecznej, turystycznej i edukacyjnej. Pojawiające się instytucje wsparcia (Centrum Wspierania Inicjatyw Obywatelskich Partnerskich Gmin Czerwieńska i Sulechowa, Gminna Rada Działalności Pożytku Publicznego w Czerwieńsku, aktywizacja wolontariuszy i inne) skutkują poszukiwaniem skutecznych rozwiązań funkcjonowania lokalnych organizacji, stowarzyszeń czy klubów. W dalszym opracowaniu przedstawiona została lista organizacji funkcjonujących w

poszczególnych gminach OF oraz działania Centrum Wspierania Inicjatyw Obywatelskich partnerskich Gmin Czerwieńska i Sulechowa czy też Gminnej Rady Działalności Pożytku Publicznego w Czerwieńsku. Powołując wyniki analizy SWOT należy zauważyć, że po stronie silnych stron i szans mieszkańcy widzą aktywną pracę wśród dzieci i młodzieży: np. aktywność w młodzieżowych drużynach sportowych i straży pożarnej oraz uczestnictwo młodzieży w wolontariatach, aktywizowania osób starszych, znaczna liczba organizacji pozarządowych, zmieniający się styl życia mieszkańców (większa aktywność np. związana ze spędzaniem wolnego czasu) i większa troska o lokalną ojczyznę.

Natomiast nadal niepokojąca jest sytuacja związana z brakiem budżetów obywatelskich, skomplikowanymi procedurami prawnymi i często zamieniającymi się przepisami, co może skutkować zniechęceniem w podejmowaniu inicjatyw społecznych czy gospodarczych w gminach. Niedostateczna aktywność społeczno-kulturalna może być również skutkiem tego, że znaczny odsetek mieszkańców gmin jest zaopatrywana przez Ośrodki Pomocy Społecznej z przyczyn niezaradności czy bezrobocia. Ogólnie rzecz biorąc występuje małe zaangażowanie mieszkańców, jeśli chodzi o współdecydowanie w sprawach ich dotyczących.

Analizowane gminy – lokalne społeczności są jednak otwarte na zainteresowanie osób z zewnątrz jeśli chodzi o walory turystyczne, np. wędkarstwo, turystyka rowerowa i piesza, wycieczki statkiem po Odrze, dlatego też należałoby zadbać o dostarczenie takiej oferty, z szeroko rozumiana infrastrukturą turystyczną; np. możliwości noclegowe, agroturystyka, mała gastronomia, itp.), aby pozyskać potencjalnych turystów z Polski czy zagranicy akcentując przy tym walory tego regionu. Daje to możliwości skorzystania z wielu ofert spędzania wolnego czasu i aktywnego uczestnictwa w inicjatywach społeczno – kulturalnych lokalnej społeczności. Należy w tym miejscu zastanowić się nad inicjatywami najbardziej akceptowanymi przez lokalne społeczeństwo i wspieraniu ich rozwoju dla pozyskania zainteresowania np. grup turystycznych nie tylko z obszaru naszego województwa, ale także Polski i ew. zainteresowanych krajów sąsiedzkich.

4 Konkluzje strategiczne

- 1) Na terenie obszaru funkcjonalnego odnotowuje się niższy wskaźnik (w gminie Czerwieńsk i Dąbie), w stosunku do kraju, liczby organizacji społecznych oraz stowarzyszeń na 10 tysięcy mieszkańców; natomiast wyższy w przypadku gminy Dąbie w roku 2013 szczególnie dużo tego typu organizacji powstało na terenie gminy Dąbie; na terenie obszarów wiejskich odnotowuje się wyższą wartość analizowanego wskaźnika;
- 2) Utrudnieniem aktywizacji i partycypacji społecznej mieszkańców OFGN może być słaby rozwój gospodarczy regionu oraz znaczny odsetek mieszkańców pochodzących z regionów o wysokim bezrobociu i zagrożonych ubóstwem;
- 3) Zaledwie co czwarty ankietowany mieszkaniec OFGN zadeklarował uczestnictwo w konsultacjach społecznych, mieszkańcy słabo angażują się w tą formę partycypacji społecznej, nie znają zasad udziału w konsultacjach często nie znają wyników swoich interwencji, co przemawia za koniecznością budowy efektywnego systemu komunikacji mieszkańcy - samorząd;
- 4) Najczęściej stosowanymi i jednocześnie najbardziej skutecznymi zdaniem mieszkańców formami konsultacji społecznych na terenie obszaru funkcjonalnego są zebrania wiejskie;
- 5) Lokalny charakter wielu organizacji społecznych oraz stowarzyszeń przyczynia się do ich dobrej znajomości spraw lokalnych, jednak w niektórych przypadkach traktowane są one przez niektórych liderów jedynie jako „wygodny beneficjent” pomocy zewnętrznej,
- 6) Aktywność wyborcza mieszkańców analizowanego OFGN w wyborach samorządowych i udział w wyborze władz lokalnych jest przejawem zaangażowanie w życie lokalnej społeczności;
- 7) Słaba aktywność wyborcza jeśli chodzi o wybory do władz centralnych (wybory parlamentarne, prezydenckie czy do Parlament UE) może być przejawem biernej postawy z uwagi na brak wiedzy co do bezpośredniego przełożenia działań wybranych deputowanych na problemy lokalnej społeczności ;

- 8) Wielu liderów społecznych ma problemy ze sprawną prawną - księgową obsługą kierowanych przez siebie organizacji społecznych oraz stowarzyszeń, czy też pozyskiwaniem środków zewnętrznych;
- 9) Badania ankietowe mieszkańców wskazują, że najczęściej źródłem informacji o sprawach gminnych są strony internetowe Urzędów. Wśród innych form ankietowani mieszkańcy wymieniali również ogłoszenia na tablicy ogłoszeń, a także ogłoszenia w prasie lokalnej;
- 10) Na terenie OFGN słabo jest wykorzystywany potencjał osób starszych, należy jednak zauważyć aktywizację osób w ramach klubów seniora np. w gminie Dąbie.

5 Wizja i misja

Wizja rozwoju stanowi wyobrażenie, opis pożądanego w założeniu stanu rzeczywistego w przyszłości dla obszaru funkcjonalnego w perspektywie 2023 roku. Określa ona stan docelowy, do którego dążyć będą wszyscy zaangażowani regionalnie partnerzy, tj. władze samorządowe gmin obszaru funkcjonalnego, partnerzy społeczni, podmioty gospodarcze oraz sami mieszkańcy, wykorzystując przy tym możliwości płynące z własnych atutów i szans pojawiających się w otoczeniu przy staraniach eliminowania słabości i ograniczeń. Wizja winna być ukierunkowana prognostycznie i określać cel, do jakiego zmierza społeczność obszaru funkcjonalnego. Wizja wskazuje zasadniczy kierunek szeroko podejmowanych działań.

Misja natomiast winna określać cel nadrzędny rozwoju obszaru funkcjonalnego. Zgodnie z misją, władze samorządowe współpracujących gmin, partnerzy społeczni, podmioty gospodarcze oraz mieszkańcy deklarują współpracę na rzecz efektywnego wykorzystania potencjałów rozwojowych oraz wzmocnienia spójności wewnętrznej obszaru funkcjonalnego. Dlatego też poniżej zostaje zaprezentowana wizja i misja dla Obszaru Funkcjonalnego w aspekcie partycypacji społecznej.

WIZJA

Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich stanowi przestrzeń partnerskich relacji i współpracy oraz silnych więzi lokalnych pomiędzy obywatelami, władzami samorządowymi i instytucjami publicznymi oraz grupami społecznymi i organizacjami. Zarządzanie w ramach obszaru funkcjonalnego opiera się na wykorzystaniu doświadczenia i kompetencji władz samorządowych, kapitału społecznego oraz aktywności i partycypacji obywatelskiej.

MISJA

Współpraca w ramach Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich prowadzi do podniesienia atrakcyjności gmin, a tym samym wspólnego dobra lokalnej społeczności mieszkańców poprzez tworzenie, wdrażanie i ciągłe doskonalenie mechanizmów dialogu obywatelskiego.

6 Cele strategiczne i operacyjne

W oparciu o wizję i misję rozwoju OFGN w zakresie współpracy samorządu z sektorem pozarządowym oraz aktywizacji i partycypacji społecznej wynika cel, który został określony w sposób jak poniżej.

Tabela 6.1 Cele operacyjne w obszarze partycypacji społecznych OFGN

Cel strategiczny:	Rozwijanie aktywizacji i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cele operacyjne	1. Zwiększenie zakresu i jakości funkcjonowania organizacji pozarządowych
	2. Pobudzanie i propagowanie partycypacji społecznej mieszkańców gmin
	3. Wspieranie czynnej aktywności społecznej
	4. Stymulowanie biernej aktywności społecznej

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych w poszczególnych gminach Obszaru Funkcjonalnego

Wykres 6.1 Cele strategiczne obszary partycypacji społecznych OFGN

Źródło: opracowanie własne

Realizacja celów nastąpi poprzez:

- 1) Permanentną współpracę samorządu z lokalnymi organizacjami i obywatelami w każdej inicjatywie i działaniu dotyczącym wspólnego dobra lokalnej społeczności;
- 2) Sprawne i efektywne mechanizmy partycypacji społecznej i wpływu obywateli na życie publiczne;
- 3) Otwartość i lepszą komunikację Urzędu z organizacjami, stowarzyszeniami i obywatelami dla zacieśniania więzi i zrozumienia zasad współpracy;
- 4) Wypracowanie wspólnych rozwiązań dotyczących podniesienia, jakości komunikacji na odcinku *Urząd – Obywatel*;

- 5) Wypracowanie procedura zgłaszania wniosków w ramach inicjatyw obywatelskich do JST;
- 6) Pełniejsze wykorzystanie konsultacji społecznych, jako jedna z metod zarządzania publicznego realizowanego w gmina obszaru funkcjonalnego;
- 7) Edukacja społeczeństwa w zakresie możliwości i stosowania narzędzi dotyczących partycypacji społecznej;
- 8) Akcentowanie wartości lokalnych społeczności w dziedzinie kultury, tradycji i walorów turystycznych;
- 9) Aktywizowanie mieszkańców do podejmowania wszelkich inicjatyw na rzecz rozwoju swoich gmin.

7 Matryce logiczne celów

Tabela 7.1 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.1.
Zwiększenie zakresu i jakości funkcjonowania organizacji pozarządowych

Cel strategiczny 6	
<i>Rozwijanie aktywizacji i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego</i>	
<i>Cel operacyjny 6.1</i>	<i>Zwiększenie zakresu i jakości funkcjonowania organizacji pozarządowych</i>
<i>Działania</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Organizowanie otwartych debat i paneli dyskusyjnych dotyczących pilnych spraw lokalnych; • Stwarzanie warunków do lepszej współpracy JST z organizacjami pozarządowymi (poprawa przepływu informacji); • Udzielanie wsparcia i rady dla organizacji pozarządowych; • Rozszerzenie obszaru działania Centrum Wsparcia Inicjatyw Obywatelskich (CWIO); • Użyczenie przez JST swoich pomieszczeń (świetlice, sale wykładowe, inne) na potrzeby spotkań mieszkańców w ważnych sprawach obywatelskich. • Utworzenie mapy aktywności organizacji pozarządowych wszystkich gmin.
<i>Rezultaty</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Wzrost jakości współpracy JST z obywatelami i organizacjami w gminie; • Skuteczniejsze działanie organizacji i stowarzyszeń; • Przyrost czynnych uczestników debat społecznych; • Wzrost inicjatyw podejmowanych przez stowarzyszenia i organizacje pozarządowe • Wzrost organizacji korzystających ze wsparcia CWIO;
<i>Wskaźniki</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie obszaru; • Liczba mieszkańców uczestniczących w organizacjach pozarządowych; • Liczba organizacji korzystających z pomocy CWIO; • Wielkość środków zewnętrznych pozyskanych przez organizacje pozarządowe i stowarzyszenia;

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań gmin obszaru funkcjonalnego

Tabela 7.2 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.2.
Wspieranie czynnej aktywności społecznej

Cel strategiczny 6	
Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 6.2	Wspieranie czynnej aktywności społecznej
Działania	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie dostępności do obiektów użyteczności publicznej dla osób niepełnosprawnych i starszych; • Promocja działań na rzecz integracji mieszkańców gminy i promowania lokalnej tradycji, kultury, walorów turystycznych i produktów w celu podnoszenia postaw etnocentrycznych wśród lokalnych społeczności; • Lokalne kampanie promujące uczestnictwo w wyborach; • Aktywizacja mieszkańców poprzez animację kultury - warsztaty i zapraszanie znanych artystów, autorytety obywatelskie, społeczników i liderów.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> • Większa mobilność osób niepełnosprawnych i starszych w Urzędzie; • Wzrost aktywności społecznej na niwie wydarzeń lokalnych; • Większa świadomość potrzeb lokalnych i aktywne uczestnictwo mieszkańców w wydarzeniach; • Wzrost liczby imprez organizowanych dzięki dostępności obiektów gminy; • Wzrost integracji lokalnej; • Wzrost uczestników warsztatów, seminariów i szkoleń nt. podnoszenia świadomości obywatelskiej i aktywności społecznej.
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba imprez organizowanych na terenie obszaru funkcjonalnego; • Liczba uczestników imprez lokalnych;

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań gmin obszaru funkcjonalnego

**Tabela 7.3 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.3.
Stymulowanie biernej aktywności społecznej**

Cel strategiczny 6 Rozwijanie aktywności i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 6.3	Stymulowanie biernej aktywności społecznej
Działania	<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie dostępności mieszkańców do imprez kulturalnych; • Promocja działań na rzecz integracji mieszkańców gminy i promowania regionu; • Animację kultury wśród mieszkańców analizowanych gmin; • Akcje promujące uczestnictwo w wyborach
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> • Większa liczba mieszkańców gmin OFGN uczestniczących w imprezach lokalnych; • Większa świadomość uczestnictwa i wsparcia lokalnych inicjatyw społeczno-kulturalnych • Wzrost liczby imprez organizowanych dzięki dostępności obiektów gminy; • Wzrost rozpoznawalności imprez lokalnych; • Wzrost frekwencji wyborczej.
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> • Liczba imprez lokalnych; • Liczba akcji promocyjnych propagujących integrację mieszkańców; • Wskaźnik frekwencji.

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań gmin obszaru funkcjonalnego

**Tabela 7.4 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.4.
Pobudzanie i propagowania partycypacji społecznej mieszkańców gmin**

Cel strategiczny 6 Rozwijanie aktywizacji i partycypacji społecznej mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 6.4	Pobudzanie i propagowania partycypacji społecznej mieszkańców gmin
Działania	<ul style="list-style-type: none"> • Zbudowanie platformy komunikacji społecznej (poszerzenie zakresu komunikacji) - narzędzia internetowe (fora, chaty, blogi, Twitter/Blip, Facebook; instant messaging); • Wspieranie organizacji pozarządowych działających na rzecz osób niepełnosprawnych i starszych; • Tworzenie wolontariatów i społecznych organizacji wsparcia; • Spotkania w postaci seminariów i warsztatów tematycznych

	<p>podnoszących świadomość obywatelską mieszkańców gminy;</p> <ul style="list-style-type: none">• Panele obywatelskie;• Transmisja internetowa np. z posiedzenia Rady gminy – możliwość bezpośredniego śledzenia przez mieszkańców ważnych działań decyzyjnych władz lokalnych;• Stworzenie budżetów obywatelskich w gminach obszaru funkcjonalnego.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none">• Poszerzenie tradycyjnych form komunikacji JST o formy interaktywne elektroniczne;• Większa dostępność informacji o działaniach gmin – dotarcie za pośrednictwem Internetu;• Wzrost partycypacji społecznej;• Wzrost inicjatyw społecznych zgłaszanych przez obywateli;• Wzrost liczby wolontariuszy;
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none">• Liczba osób uczestnicząca w konsultacjach społecznych;• Liczba wolontariuszy• Liczba inicjatyw społecznych zgłaszanych przez obywateli;

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań gmin obszaru funkcjonalnego

8 Zgodność celów z dokumentami strategicznymi

Tabela 8.1 Mapa zgodności celów

Dokumenty strategiczne		Cel strategiczny 6			
		Cel operacyjny 6.1.	Cel operacyjny 6.2.	Cel operacyjny 6.3.	Cel operacyjny 6.4.
Strategia Europa 2020	Cel 1. Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%.				
	Cel 2. Poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej.				
	Cel 3. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%.				
	Cel 4. Podniesienie poziomu wykształcenia.				
	Cel 5. Wspieranie włączenia społecznego.				
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.				
	Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.				
	Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.				
	Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej, jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.				
	Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.				
	Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.				
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030	Cel 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji.				
	Cel 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym.				
	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki.				
	Cel 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki.				
	Cel 5. Stworzenie Polski Cyfrowej.				

	Cel 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”.				
	Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska.				
	Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.				
	Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego.				
	Cel 10. Stworzenie sprawnego państwa, jako modelu działania administracji publicznej				
	Cel 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju.				
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem.				
	Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe.				
	Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela.				
	Cel II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej.				
	Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki.				
	Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki.				
	Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego.				
	Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych.				
	Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko.				
	Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu				
	Cel III.1. Integracja społeczna.				
	Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych.				
	Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.				
Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2020	Cel główny: Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu, jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem.				
	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna.				
	Cel 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna.				
	Cel 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu.				
	Cel 4. Region efektywnie zarządzany.				
Projekt Regionalnego Programu Operacyjnego – Lubuskie 2020	Oś priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje				
	Oś priorytetowa 2. Rozwój Cyfrowy				
	Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna				
	Oś priorytetowa 4. Środowisko i kultura				
	Oś priorytetowa 5. Transport				
	Oś priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy				
	Oś priorytetowa 7. Równowaga społeczna				

Zintegrowany Program Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

	Oś priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja				
	Oś priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna				
	Oś priorytetowa 10. Pomoc techniczna				
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Krośnińskiego	Cel 1. Poprawa, jakości zasobów ludzkich				
	Cel 2. Rozwój i unowocześnienie infrastruktury społecznej oraz zapewnienie powszechnej dostępności do usług publicznych				
	Cel 3. Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej służącej wzmocnieniu konkurencyjności powiatu				
	Cel 4. Rozwój przedsiębiorczości oraz reorientacja przedsiębiorstw na nowe technologie i systemy zarządzania				
	Cel 5. Efektywne prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego				
Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego	Cel 1. Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim				
	Cel 2. Rozwój edukacji na terenie powiatu zielonogórskiego				
	Cel 3. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców powiatu zielonogórskiego oraz ich integracja ze środowiskiem rodzinnym i społecznym				
	Cel 4. Poprawa stanu zdrowia oraz dostępności mieszkańców powiatu zielonogórskiego do opieki zdrowotnej				
	Cel 5. Wzrost stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w powiecie zielonogórskim				
	Cel 6. Zwiększenie konkurencyjności oraz atrakcyjności turystycznej i roli funkcji kulturotwórczej powiatu zielonogórskiego				
	Cel 7. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki powiatu zielonogórskiego				
	Cel 8. Skuteczne planowanie i zarządzanie powiatem zielonogórskim				
Strategia rozwoju gminy Czerwieńsk na lata 2011-2018	Cel 1. Rozwój infrastruktury techniczno-środowiskowej				
	Cel 2. Rozwój lokalnej gospodarki, w szczególności poprzez wspieranie przedsiębiorczości oraz nowoczesnych gospodarstw rolnych				
	Cel 3. Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i socjalnego				
	Cel 4. Tworzenie warunków sprawnego rozwoju oraz funkcjonowania społeczeństwa opartego na wiedzy				
	Cel 5. Stworzenie komplementarnej oferty turystycznej oraz ochrona walorów kulturowych gminy				
	Cel 6. Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia aktywności gminy, pozyskiwanie środków z zewnątrz, rozwoju kontaktów z zagranicą i lobby prosamorządowego				
Strategia rozwoju gminy Sulechów na lata 2012-2022	Cel 1. Przyciągnięcie na teren gminy inwestorów, rozwinięcie mechanizmów polityki progospodarczej oraz stworzenie atrakcyjnej oferty inwestowania i prowadzenia działalności na terenie gminy				
	Cel 2. Podniesienie kwalifikacji i mieszkańców w gminy, poprawa, jakość i warunków w kształcenia				
	Cel 3. Kanalizacja gminy				
	Cel 4. Rozwój form opieki nad dziećmi w wieku 1-5				
	Cel 5. Rozwój mieszkalnictwa, w tym socjalnego				
	Cel 6. Rozwój gospodarki odpadami, maksymalizacja wykorzystania energii odnawialnej w gospodarce komunalnej oraz w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach				
	Cel 7. Budowa i finansowanie infrastruktury zabezpieczającej przed powodzią i innymi zdarzeniami kryzysowymi				
	Cel 8. Rozwój współpracy na szczeblu samorządowym oraz wsparcie współpracy w sektorze gospodarczym				
	Cel 9. Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez budowę ścieżek rowerowych, infrastruktury nadodrzańskiej, promocję, turystyczną oraz				

Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025	ochronę i wykorzystanie do celów turystycznych dziedzictwa kulturowego				
	Cel 1. Mieszkańcy świadomi ekologicznie				
	Cel 2. Sprawny system gospodarki odpadami				
	Cel 3. Uporządkowana gospodarka wodno-ściekowa zapewniająca bieżące potrzeby mieszkańców i pomiotów gospodarczych na terenie gminy				
	Cel 4. Czyste powietrze atmosferyczne, wolne od zanieczyszczeń gazowych i pyłu				
	Cel 5. Wysoka bioróżnorodność na terenie gminy				
	Cel 6. Nowe miejsca pracy na terenie gminy				
	Cel 7. Stwarzanie warunków sprzyjających rozwojowi i powstawaniu nowych podmiotów gospodarczych				
	Cel 8. Dostępna dla podmiotów gospodarczych infrastruktura techniczna				
	Cel 9. Utrzymanie wysokiej produkcji rolnej				
	Cel 10. Świadczenie wysokiej, jakości usług komunalnych na rzecz mieszkańców.				
	Cel 11. Wzrost demograficzny przyszłością gminy				
	Cel 12. Zmniejszenie bezrobocia w gminie				
	Cel 13. Pomoc z integracją społeczną				
	Cel 14. Wysoki poziom służby zdrowia				
	Cel 15. Wysoka, jakość oświaty na wszystkich poziomach, dla których gmina jest organem prowadzącym				
	Cel 16. Gmina Dąbie miejscem atrakcyjnym dla turysty i mieszkańca				
	Cel 17. Skuteczne i przyjazne mieszkańcom wykonywanie zadań przez administrację				
	Cel 18. Bezpieczni mieszkańcy oraz osoby odwiedzające gminę				
	Cel 19. Mądre rządzenie				
Cel 20. Społeczeństwo obywatelskie					

Spis tabel

Tabela 2.1 Źródła informacje dotyczące funkcjonowania i działania Urzędu JST – wskazania respondentów w %	16
Tabela 2.2 Udział w konsultacjach społecznych dotyczących spraw gminy – wskazania respondentów.....	17
Tabela 2.3 Zgłaszanie spraw obywatelskich przez respondentów	18
Tabela 2.4 Członkostwo respondentów w organizacjach pozarządowych takich jak fundacje i stowarzyszenia.....	18
Tabela 2.5 Inicjatywy mieszkańców wspierane przez JST	19
Tabela 3.1 Aktywność społeczno–obywatelska mieszkańców gminy	26
Tabela 3.2 Wyniki analizy SWOT	28
Tabela 6.1 Cele operacyjne w obszarze partycypacji społecznych OFGN.....	36
Tabela 7.1 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.1 Zwiększenie zakresu i jakości funkcjonowania organizacji pozarządowych	39
Tabela 7.2 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.2 Pobudzanie i propagowania partycypacji społecznej mieszkańców gmin	41
Tabela 7.3 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.3 Wspieranie czynnej aktywności społecznej	40
Tabela 7.4 Matryca logiczna dla celu operacyjnego 6.4 Stymulowanie biernej aktywności społecznej	41
Tabela 8.1 Mapa zgodności celów	43

Spis rysunków

Rysunek 2.1 Stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarze gmin obszaru funkcjonalnego w odniesieniu do średnich krajowych w latach 2009-2013	9
Rysunek 2.2 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w obszarze miasta i gminy Czerwieńsk w latach 2009-2013	10
Rysunek 2.3 Fundacje, stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców w obszarze miasta i gminy Sulechów w latach 2009-2013	10
Rysunek 2.4 Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach miejskich (za wyjątkiem gminy wiejskiej Dąbie) w latach 2009 - 2013	11
Rysunek 2.5 Nowo powstałe stowarzyszenia i organizacje społeczne na 10 tys. mieszkańców na obszarach wiejskich Polski i gmin w latach 2009 - 2013	12
Rysunek 2.6 Opinia mieszkańców gminy Dąbie dotycząca aktywności wyborczej	22
Rysunek 2.7 Opinia mieszkańców Gminy Czerwieńsk dotycząca aktywności wyborczej... ..	22
Rysunek 2.8 Opinia mieszkańców Gminy Sulechów dotycząca aktywności wyborczej	23
Rysunek 6.1 Cele strategiczne obszary partycypacji społecznych OFGN	37

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Opracowanie:

Anetta Barska
Robert Barski
Janina Jędrzejczak-Gas

Czerwieńsk, Sulechów, Dąbie 2015

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Spis treści

1	Podstawy metodyczne opracowania Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	4
2	Ogólna charakterystyka Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	8
3	Analiza uwarunkowań oraz głównych trendów rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w zakresie edukacji i rynku pracy	10
3.1	Analiza demograficzna na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w kontekście rozwoju edukacji i rynku pracy	10
3.2	Analiza aktywności ekonomicznej ludności oraz kapitału ludzkiego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich pod kątem rozwoju gospodarczego	20
3.2.1	Aktywność zawodowa mieszkańców oraz wskaźniki obciążenia demograficznego.....	20
3.2.2	Bezrobocie na terenie obszaru funkcjonalnego	27
3.2.3	Aktywność mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskim w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej.....	35
3.2.4	Sytuacja gospodarstw rolnych w gminach obszaru funkcjonalnego	52
3.2.5	Instytucje otoczenia businessu na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	57
3.3	Analiza stanu edukacji na całym obszarze funkcjonalnym pod kątem rozwoju gospodarczego i wzmocnienia kapitału intelektualnego	60
3.3.1	Wychowanie przedszkolne	60
3.3.2	Szkolnictwo podstawowe	64
3.3.3	Szkolnictwo gimnazjalne.....	69
3.3.4	Szkolnictwo ponadgimnazjalne	73
3.4	Analiza potrzeb sektora gospodarczego w zakresie kształcenia zasobów ludzkich i wymagań kwalifikacyjnych na terenie Obszaru Funkcjonalnego	80
4	Analiza SWOT	94
5	Konkluzje strategiczne	111
6	Wizja przyszłości oraz misja Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	117
7	Priorytet, cele strategiczne i operacyjne.....	118
8	Zgodność celów z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej.....	133
9	Ewaluacja i monitoring	138
	Spis tabel	146
	Spis wykresów.....	149
	Spis rysunków	150

1 Podstawy metodyczne opracowania Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Dla efektywnego budowania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich zastosowano następujące zasady budowy strategii:

1. zasadę planowania strategicznego – zastosowano ogólną metodykę i szczegółowe techniki analizy zarządzania i planowania strategicznego;
2. zasadę kompletności – wykorzystano propozycje działań zawarte w opracowaniach eksperckich dotyczących rynku pracy i edukacji lub problemów rozwoju obszaru funkcjonalnego;
3. zasadę kompatybilności – cele strategiczne rozwoju obszaru funkcjonalnego są kompatybilne z ogólnymi celami rozwoju województwa lubuskiego, kraju i zaleceniami Unii Europejskiej;
4. zasadę użyteczności – strategia jest narzędziem umożliwiającym podejmowanie działań rozwojowych przez władze obszaru funkcjonalnego, jednostki oświatowe, podmioty gospodarcze i społeczne;
5. zasadę uspołecznienia – strategia opracowana została przy udziale społeczności lokalnej i wszystkich zainteresowanych podmiotów;
6. zasadę monitoringu – strategia zawiera koncepcję systemu zarządzania wdrażaniem strategii i monitorowania uzyskanych efektów;
7. zasadę aktualizacji – zmiana uwarunkowań zewnętrznych, a także postępy w realizacji polityki zrównoważonego rozwoju wymagają aktualizacji przyjętych w strategii rozwiązań i dostosowanie ich do bieżącej sytuacji.

Model budowy Zintegrowanej Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich składa się z dwóch zasadniczych części: strategicznej i zarządczej. Część strategiczna obejmuje etapy tj.: (1) diagnoza Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w zakresie edukacji i rynku pracy (2) analiza uwarunkowań oraz głównych trendów rozwoju obszaru funkcjonalnego (SWOT) oraz

identyfikacja problemów strategicznych, (3) określenie misji i wizji rozwoju (4) określenie i hierarchizacja celów rozwoju obszaru funkcjonalnego w obszarze edukacji i rynku pracy (5) ocenę zgodności z dokumentami strategicznymi oraz 6) określenie działań operacyjno wdrożeniowych. Część zarządcza dotyczy systemu zarządzania realizacją strategii, obejmuje monitoring i aktualizację strategii.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie obszaru funkcjonalnego powstała w oparciu o metodę partycypacyjno-ekspercką, w której uczestniczyli przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i biznesowego. Wykorzystano trzy metody pracy nad dokumentem strategicznym, tj. ekspercką, urzędniczą i partycypacyjną. Metoda ekspercka polegała na pracy specjalistów ds. zarządzania strategicznego i rozwoju regionalnego. Metoda urzędnicza polegała na wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji pracowników instytucji samorządowych i publicznych (urzędów gmin, pracowników placówek oświatowych, powiatowych urzędów pracy oraz innych podległych jednostek we wszystkich dziedzinach strategicznego rozwoju). Metoda partycypacyjna polegała na wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji przedstawicieli społeczności lokalnej całego obszaru funkcjonalnego (radnych, lokalnych liderów, przedstawicieli lokalnych organizacji społecznych i inicjatyw obywatelskich, przedsiębiorców). Powodzenie przedsięwzięcia było zatem możliwe dzięki zbudowaniu modelu współpracy pomiędzy:

- sektorem publicznym: władze samorządowe gmin członkowskich – przedstawiciele urzędów gmin tworzących obszar funkcjonalny, przedstawiciele poszczególnych jednostek podległych (Powiatowy Urząd Pracy w Zielonej Górze i Krośnie Odrzańskim, placówki oświatowe, instytucje kultury, instytucje pomocy społecznej, itp.) oraz Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie;
- sektor biznesowy: pracodawcy i przedsiębiorcy, lokalne organizacje zrzeszające przedsiębiorców;
- sektor społeczny: przedstawiciele organizacji społecznych i środowisk niesformalizowanych, działających na terenie obszaru funkcjonalnego (organizacje pozarządowe, grupy nieformalne, liderzy lokalni, itp.).

W postępowaniu badawczym Autorzy wykorzystali następujące metody badawcze:

- analiza danych wtórnych w postaci dostępnych statystyk, materiałów źródłowych oraz właściwej do przedmiotu badań literatury;
- panel ekspercki;
- badania ankietowe wśród przedstawicieli podmiotów gospodarczych i mieszkańców;
- badania ankietowe wśród uczniów szkół działających na terenie obszaru funkcjonalnego;
- wywiad niestandardyzowany pogłębiony z przedstawicielami placówek edukacyjnych funkcjonujących na badanym terenie;
- obserwację uczestniczącą;
- metody analizy strategicznej.

Diagnoza obszaru funkcjonalnego ukazuje dynamikę przeobrażeń i trendy, które doprowadziły do aktualnego stanu. W części diagnostycznej strategii wykorzystano metody ilościowe (opis statystyczny, prognoza), metodę ekspercką (metoda delficka), badania ankietowe, wywiad niestandardyzowany oraz obserwację uczestniczącą. Analizy oparte są na wiarygodnych i aktualnych danych statystycznych pochodzących z niezależnych źródeł, czyli dane publikowane przez publiczne jednostki statystyczne (np. Urząd Statystyczny w Zielonej Górze) lub pozyskiwane z organizacji prowadzących oficjalne rejestry (np. PUP, PARP). W dokumencie przyjęto, jako podstawę, horyzont czasowy badań lata 2009-2013, jednakże nie wszystkie analizowane kwestie ze względu na możliwość pozyskania danych statystycznych (niektóre dane gromadzone są tylko w trakcie Narodowego Spisu Powszechnego) były analizowane w tej perspektywie czasowej. Przeprowadzone badania pozwalają na wyodrębnienie tendencji w kształtowaniu się zjawisk oraz zidentyfikowanie kluczowych problemów. Na tym etapie postępowania badawczego zastosowano analizę wskaźnikową. Identyfikacja ograniczeń i stymulatorów rozwoju obszaru funkcjonalnego dokonana została za pomocą analizy SWOT. Ponadto dane i informacje uzyskiwano także poprzez badania ankietowe i wywiady. Dokonano identyfikacji pozytywnych i negatywnych aspektów bieżącej sytuacji oraz wskazano główne problemy w postaci konkluzji strategicznych. Następnie określano misję i wizję rozwoju obszaru funkcjonalnego. Istotnym było określenie i hierarchizacja celów jej rozwoju przy wykorzystaniu narzędzia, jakim jest matryca logiczna. Przy wyborze strategicznych celów i kierunków rozwoju zastosowano zasadę rozwoju zrównoważonego, co wymaga zapewnienia równowagi i trwałości rozwoju zarówno w sferze

gospodarczej, społecznej i środowiskowej. Sformułowane cele spełniają kryteria SMART. System zarządzania realizacją strategii obejmuje monitoring i aktualizację strategii oraz opis zakresu działań operacyjno-wdrożeniowych. W przyszłości należy opracować instrument – wieloletni plan operacyjny, który ułatwia i konkretyzuje proces realizacji strategii. Będzie on stanowić zbiór projektów zaplanowanych do realizacji w perspektywie kilku lat, uwzględniający kolejność ich wykonywania oraz zakres rzeczowy¹.

¹ M. Gorzałczyńska-Koczkodaj, *Wykorzystanie wieloletniego planu inwestycyjnego jako narzędzia wspomagającego kompleksowe planowanie i realizowanie inwestycji samorządowych*, w: *Polska samorządność w integrującej się Europie*. I Forum Samorządowe, Fundacja na rzecz Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2004, s. 158.

2 Ogólna charakterystyka Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Gminy wchodzące w strukturę Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich to gmina miejsko-wiejska Czerwieńsk jako lider projektu oraz gmina miejska- wiejsko Sulechów, które zlokalizowane są na terenie powiatu zielonogórskiego oraz gmina wiejska Dąbie położona na terenie powiatu krośnieńskiego.

Gmina miejsko-wiejska Czerwieńsk położona jest na obu brzegach Odry, której lodowiec wytyczył w tym miejscu kierunek wzdłuż równoleżnika, urozmaicając jej południowy bieg ku morzu. Gmina, leżąc w malowniczej pradolinie Odry, krańcem południowym dotyka Wysoczyzny Zielonogórskiej, a północnym opiera się o Wysoczyznę Lubuską. Stąd bardzo urozmaicony krajobraz. Z jednej strony sięgające aż do Czerwieńska wzgórza morenowe, na których krawędzi leżą Laski, Nietków i Wysokie. Z drugiej zaś, w okolicach Płot, Leśniowa Wielkiego, wyżłobione przez topniejący lądolód skandynawski rozległe niecki. Położona jest na terenie powiatu zielonogórskiego. Sąsiaduje z gminami: Bytnica, Dąbie, Skąpe, Sulechów, Świdnica oraz miastem Zielona Góra, do którego jest zaledwie 12 kilometrów. Powierzchnia gminy zajmuje 19459 ha, w tym tereny leśne zajmują 51,6% terenu.

Gmina miejsko-wiejska Sulechów położona jest na terenie województwa lubuskiego, na północno - wschodnim krańcu Wysoczyzny Lubuskiej. Teren gminy Sulechów charakteryzuje się interesującym polodowcowym krajobrazem, z najwyższym wzniesieniem sięgającym 145 m n.p.m., malowniczymi zboczami moreny czołowej w rejonie Cigacic, doliną Odry i Obrzycy. Przez tereny gminy przepływa druga, co do wielkości rzeka Polski - Odra i ponadto na odcinku ok.2 km, jako rzeka graniczna gmin - Obrzyca, z której pobierana jest woda na potrzeby mieszkańców Zielonej Góry. Gmina położona jest na terenie powiatu zielonogórskiego. Sąsiaduje z gminami: Babimost, Czerwieńsk, Kargowa, Skąpe, Szczaniec, Świebodzin, Trzebiechów oraz miastem Zielona Góra. Gmina zajmuje powierzchnie 23666 ha, a jej zalesienie wynosi 39,1%.

Gmina Dąbie położona jest w zachodniej części województwa lubuskiego, w powiecie krośnieńskim. Graniczy ona z następującymi gminami: od strony północnej z gminą i

miastem Krosno Odrzańskie, od strony zachodu i południowego zachodu z gminą Bobrowice, od strony południa z gminą Nowogród Bobrzański oraz od wschodu z gminami Czerwieńsk i Świdnica. Gmina Dąbie leży w widłach rzek Odry i Bobru, na jej terenie znajdują się także cztery jeziora. Największym z nich jest Jezioro Wielkie o powierzchni lustra wody 31ha i długości linii brzegowej 3020m. Jeziora na terenie gminy są otoczone lasami sosnowymi, woda w Jeziorze Wielkim jest zaliczana do I klasy czystości. Teren gminy Dąbie związany jest historycznie z ziemią krośnieńską. Gmina zajmuje powierzchnie 17091ha, a jej zalesienie wynosi 51,1%.

3 Analiza uwarunkowań oraz głównych trendów rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w zakresie edukacji i rynku pracy

3.1 Analiza demograficzna w kontekście rozwoju edukacji i rynku pracy

Łącznie na terenie obszaru funkcjonalnego mieszka 41683 osób. Obejmuje on powierzchnię 60216 ha, a największą jego część, blisko 40% powierzchni zajmuje gmina Sulechów, na terenie tej gminy zamieszkuje również około 64% ogółu mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Kolejną, co do wielkości jest gmina Czerwieńsk (32% powierzchni obszaru funkcjonalnego oraz 24% ogółu mieszkańców), a najmniejsza jest gmina wiejska Dąbie (28% powierzchni oraz 12% mieszkańców) (Tabela 3.1).

Tabela 3.1 Ogólne dane dotyczące Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich oraz gmin wchodzących w jego strukturę

Charakterystyka gminy wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego (stan w dniu 31 XII 2013)	
Miejscowości podstawowe ogółem w gminie Czerwieńsk	17
Sołectwa w gminie Czerwieńsk	13
Powierzchnia* [w ha] gminy Czerwieńsk	19459
Miejscowości podstawowe ogółem w gminie Sulechów	24
Sołectwa w gminie Sulechów	20
Powierzchnia* [w ha] gminy Sulechów	23666
Miejscowości podstawowe ogółem w gminie Dąbie	19
Sołectwa w gminie Dąbie	16
Powierzchnia* [w ha] gminy Dąbie	17091
Charakterystyka łączna obszaru funkcjonalnego (stan w dniu 31 XII 2013)	
Miejscowości podstawowe ogółem obszaru funkcjonalnego	58
Sołectwa na terenie obszaru funkcjonalnego	49
Powierzchnia* [w ha] obszaru funkcjonalnego	60216
Liczba mieszkańców na terenie obszaru funkcjonalnego	41683

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

W latach 2009-2013 liczba mieszkańców obszaru funkcjonalnego wzrosła o 521 osób, co stanowi wzrost o 1,3% i było to spowodowane przede wszystkim zwiększeniem liczby mieszkańców obszarów wiejskich. Sytuację tą można przynajmniej częściowo tłumaczyć obserwowanym zjawiskiem „rozlewania się miast” i przenoszeniem się mieszkańców na

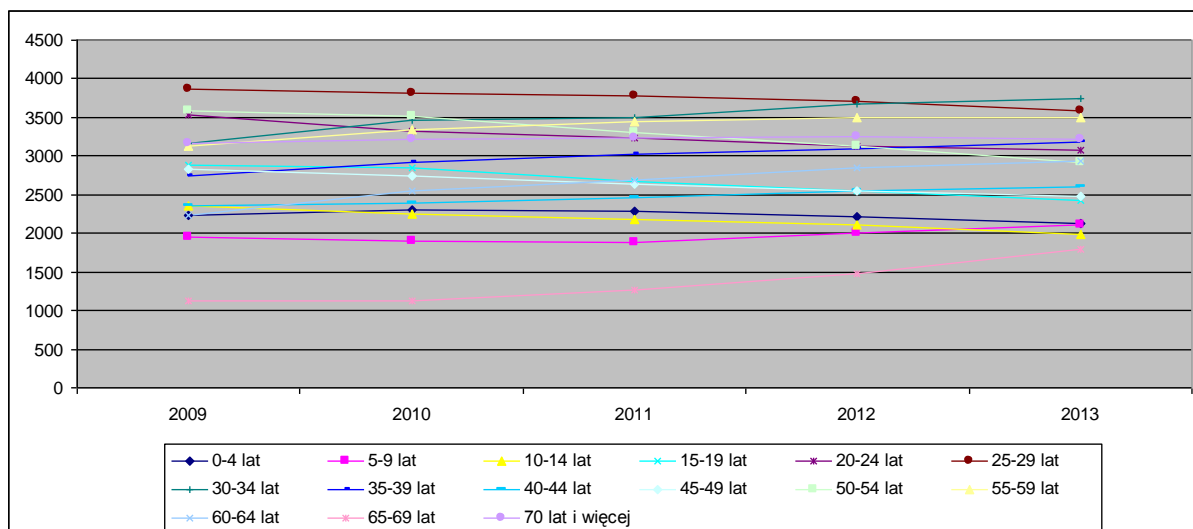
przyległe tereny wiejskie. W przyszłości niniejsze zjawisko może prowadzić do wzrostu obciążeń lokalnych budżetów w związku z koniecznością rozbudowy infrastruktury komunalnej. Obserwuje się stałą tendencję wzrostu wskaźnika liczby zgonów na 1000 mieszkańców. W stosunku do roku 2009 wskaźnik przyrostu naturalnego zmalał dziewięciokrotnie, spada również współczynnik małżeństw zawartych w ciągu roku. Kierunki zmian wyżej omawianych współczynników są niepokojące i należy w przyszłości spodziewać się dalszego wzrostu wskaźników obciążenia demograficznego (Tabela 3.2).

Tabela 3.2 Dane dotyczące Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w latach 2009-2013

Charakterystyka obszaru funkcjonalnego						
Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013	2009=100
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]						
Ogółem	41162	41689	41599	41799	41683	101,3
Kobiety	20981	21114	21067	21153	21107	100,6
Mężczyźni	20181	20575	20532	20646	20576	102,0
Mieszkańcy obszarów wiejskich	19428	19708	19785	19886	20022	103,1
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	69	69	69	69	69	100,0
Kobiety na 100 mężczyzn	104	103	103	102	103	99,0
Na 1000 ludności:						
Zgony	7,99	8,59	8,97	8,85	9,33	116,8
przyrost naturalny	4,01	0,36	0,36	1,39	0,46	11,5
urodzenia żywe	12,00	10,58	9,33	10,24	9,79	81,6
małżeństwa zawarte w ciągu roku	6,80	5,71	5,12	5,17	4,53	66,6
Saldo migracji na pobyt stały						
saldo migracji gminnych wewnętrznych	20	-78	-96	-10	17	85
saldo migracji zagranicznych	-15	-16	-9	-15	-60	400

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

Na terenie obszaru funkcjonalnego największy wzrost liczebny w 2013 roku w stosunku do roku 2012 nastąpił w grupie wiekowej 60-69 lat (+408 osób) oraz 5-9lat (+111 osób) natomiast spadek w grupach wiekowych 10-19 lata (-255 osób), 25-29 lata (-130) oraz 50-55 lat (-203 osób). Powiększanie się liczebne starszych grup wiekowy mieszkańców obszaru funkcjonalnego nie stanowi optymistycznej prognozy, bowiem determinować będzie wzrost obciążenia kosztami społecznymi. Spadek liczby dzieci z kolei ma istotny wpływ na sytuację szkół znajdujących się na terenie obszaru funkcjonalnego (Wykres 3.1).

Wykres 3.1 Wykres Struktura wiekowa mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w latach 2009-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 3.04.2015]

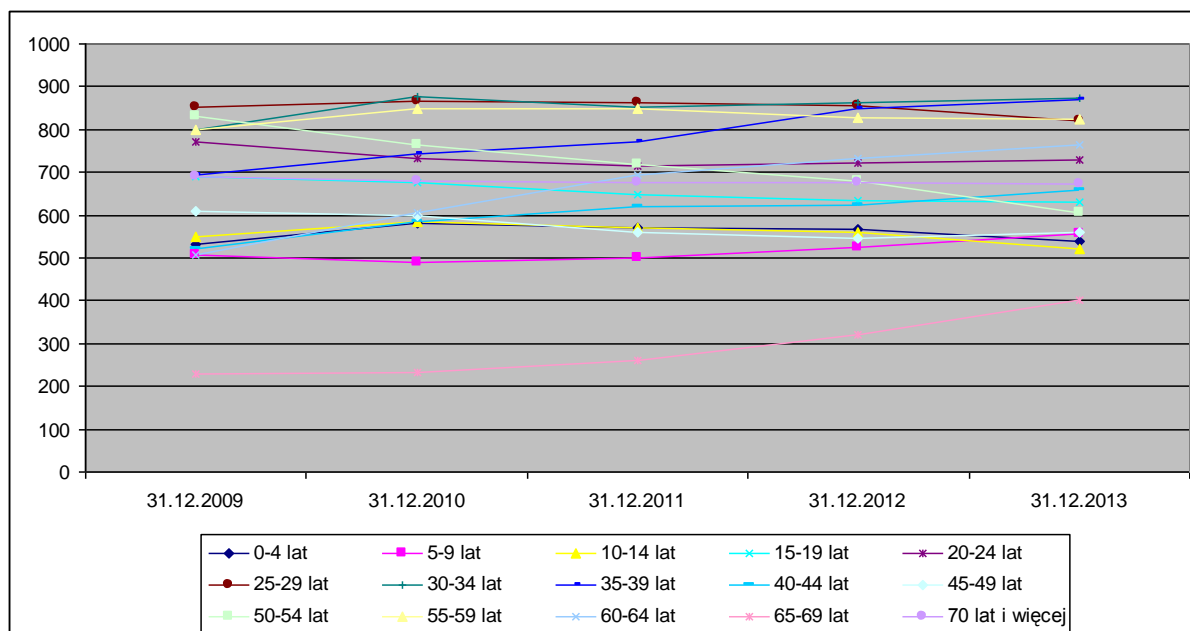
Sytuacja demograficzna poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego jest zróżnicowana. W 2013 roku tereny gminy Czerwieńsk zamieszkiwało 10021 osób, z czego 50,5% stanowiły kobiety. Jest to gmina o stabilnej gęstości zaludnienia 51 osób 1 km². Pozytywnym zjawiskiem jest to, że spośród wszystkich gmin obejmujących obszar funkcjonalny charakteryzuje się największym przyrostem naturalnym. W roku 2013 w stosunku do roku 2009 odnotowano wzrost liczby mieszkańców o 440 osób, niepokojącym zjawiskiem jednak jest utrzymująca się tendencja wzrostowa wskaźnika zgonów oraz obniżający się wskaźnik urodzeń żywych na 1000 mieszkańców. Mieszkańcy terenów wiejskich stanowili w 2013 roku 58% ogółu mieszkańców (Tabela 3.3).

Tabela 3.3 Dane dotyczące gminy Czerwieńsk

Charakterystyka gminy					
Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	9581	9862	9860	9977	10021
Kobiety	4914	4971	4964	5034	5071
Mężczyźni	4667	4891	4896	4943	4950
Mieszkańcy obszarów wiejskich	5455	5655	5688	5744	5821
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	49	51	51	51	51
Kobiety na 100 mężczyzn	105	102	101	102	102
Na 1000 ludności:					
Zgony	7,7	8,0	8,9	9,3	9,4
przyrost naturalny	3,7	3,3	1,9	-0,3	1,2
urodzenia żywe	11,5	11,4	10,9	9,0	10,6
małżeństwa zawarte w ciągu roku	5,7	6,2	5,4	5,7	4,2
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	23	-4	-21	53	44
saldo migracji zagranicznych	-1	-7	0	0	-10

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Na terenie gminy odnotowano w 2013 w stosunku do roku poprzedniego znaczny wzrost liczby osób w wieku 60-69 lat (+114 osób), natomiast najbardziej zmniejszyła się liczebnie grupa wiekowa 50-54 lata (-76 osób) (Wykres 3.2).

Wykres 3.2 Wykres Struktura wiekowa mieszkańców gminy Czerwieńsk w latach 2009-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

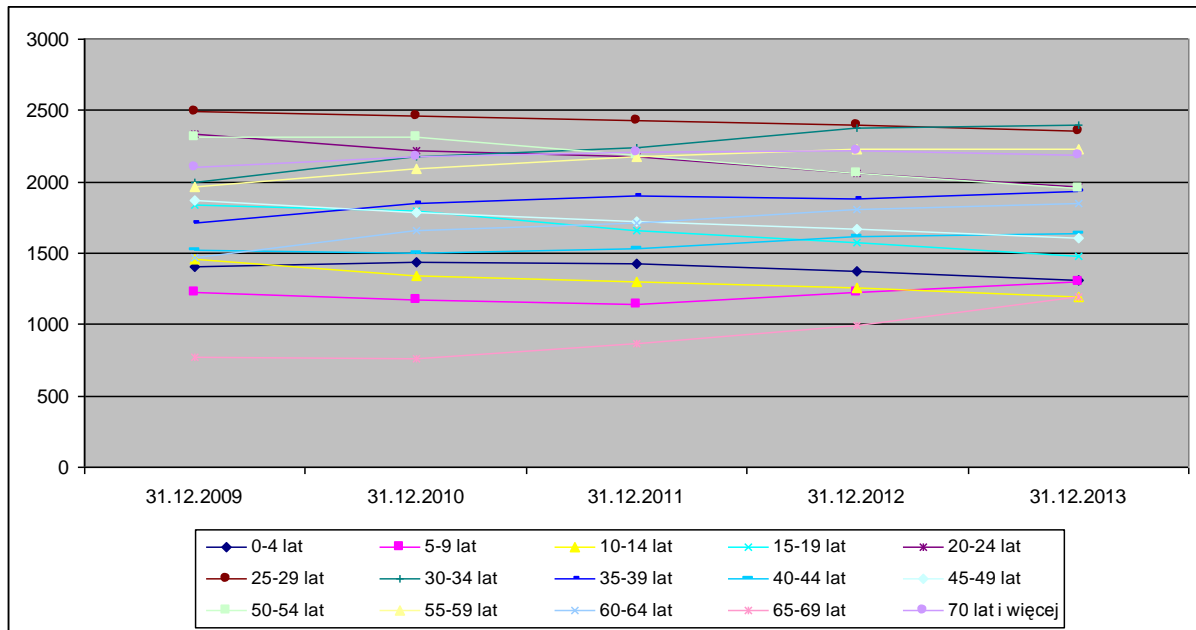
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego gmina Sulechów w 2013 roku liczyła 26609 mieszkańców, w tym kobiety 50,9% ogółu. Gmina zajmuje powierzchnię 23666 ha. Obszary wiejskie w 2013 roku zamieszkiwało 34% mieszkańców. W gminie tej odnotowujemy największe zaludnienie (112 osób na km²) oraz najwyższy współczynnik feminizacji spośród gmin członkowskich. Saldo migracji zagranicznych jest ujemne i w 2013 roku nastąpił wyraźny jego wzrost. Przyrost naturalny systematycznie spada, a jego największe załamanie odnotowano w 2011 roku (Tabela 3.4)

Tabela 3.4 Dane dotyczące gminy Sulechów

Charakterystyka gminy					
Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	26479	26750	26670	26755	26609
Kobiety	13624	13663	13627	13648	13564
Mężczyźni	12855	13087	13043	13107	13045
Mieszkańcy obszarów wiejskich	8871	8976	9028	9075	9148
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	112	113	113	113	112
Kobiety na 100 mężczyzn	106	104	104	104	104
Na 1000 ludności:					
Zgony	8,1	8,2	9,1	8,4	9,1
przyrost naturalny	3,9	1,6	-0,4	2,1	0,3
urodzenia żywe	12,0	9,8	8,6	10,5	9,3
małżeństwa zawarte w ciągu roku	7,4	5,7	4,8	5,0	4,5
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	1	-46	-59	-63	-5
saldo migracji zagranicznych	-14	-5	-9	-16	-47

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

W roku 2013 nastąpił wzrost liczebny grup wiekowych 60-69 lat (+ 88 osób) oraz 35-39 lat (+ 51 osób), natomiast spadek liczebności grup wiekowych 10-19 lat (- 65 osób) oraz 50-59 (- 43 osoby), zjawisko to w połączeniu z ujemnym przyrostem naturalnym (-1,4) stanowi niepokojące prognozy dotyczące przyszłego wzrostu wskaźników obciążenia demograficznego oraz kształtowania się oferty edukacyjnej na tym terenie (Wykres 3.3).

Wykres 3.3 Struktura wiekowa mieszkańców gminy Sulechów w latach 2009-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

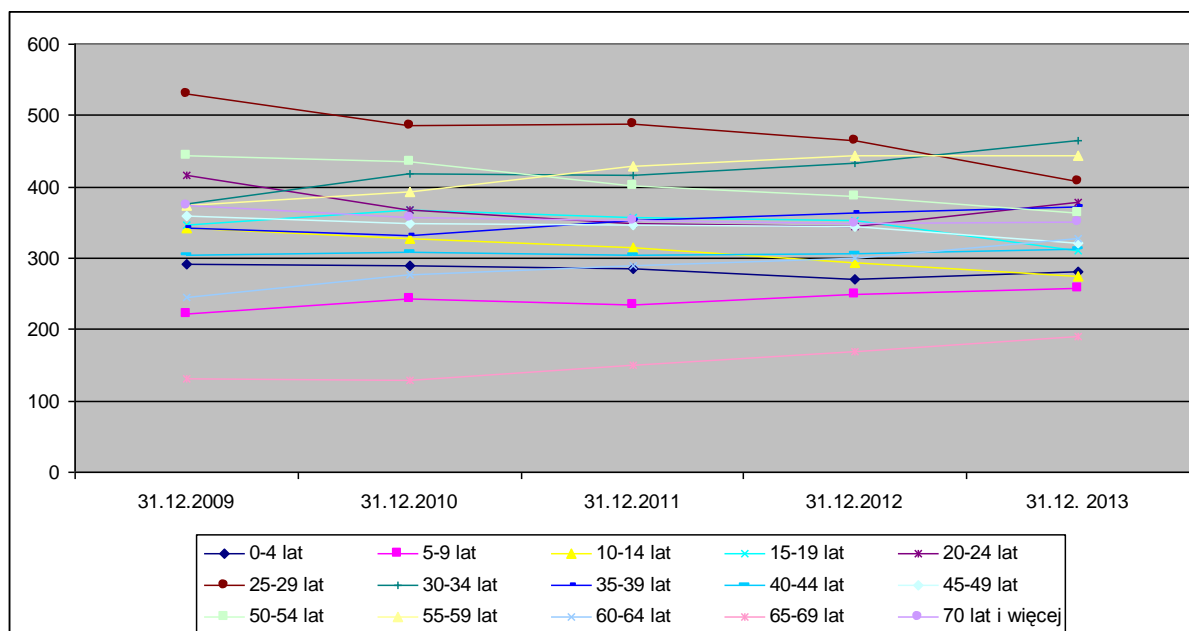
Według danych Głównego Urzędu Statystycznego gmina Dąbie w 2013 roku liczyła 5053 osób, w tym kobiety 48,9% ogółu mieszkańców i zajmuje powierzchnię 17091ha. W gminie tej odnotowujemy gęstość zaludnienia 30 osób na km² i jest ona najniższa wśród gmin członkowskich obszaru funkcjonalnego. Istotnym czynnikiem wyróżniającym tą gminę jest współczynnik feminizacji kształtujący się poniżej wartości 100. Liczba mieszkańców w odniesieniu do roku 2009 uległa pomniejszeniu.

Tabela 3.5 Dane dotyczące gminy Dąbie

Charakterystyka gminy					
Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Ludność faktycznie zamieszkała [osoby]					
Ogółem	5102	5077	5069	5067	5053
Kobiety	2443	2480	2476	2471	2472
Mężczyźni	2659	2597	2593	2596	2581
Ludność na 1 km ² (gęstość zaludnienia)	30	30	30	30	30
Kobiety na 100 mężczyzn	92	95	95	95	96
Na 1000 ludności:					
Zgony	7,93	11,57	8,29	10,67	10,51
przyrost naturalny	5,2	1,6	1,6	1,2	0,0
urodzenia żywe	13,2	13,1	9,9	11,9	10,5
małżeństwa zawarte w ciągu roku	5,8	4,7	6,1	5,5	5,2
Saldo migracji na pobyt stały					
saldo migracji gminnych wewnętrznych	-4	-28	-16	0	-22
saldo migracji zagranicznych	0	-4	0	1	-3

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

W roku 2013 w stosunku do roku 2009 nastąpił wzrost liczebny grup wiekowych 60-69 lat (wzrost o 152 osób) oraz 30-34 lat (wzrost o 88 osób), natomiast spadek liczebności grup wiekowych 25-29 lat (spadek o 123 osób) oraz 50-54 (spadek o 81 osoby), zjawisko to w połączeniu z zerowym przyrostem naturalnym stanowi niepokojące prognozy dotyczące przyszłego wzrostu wskaźników obciążenia demograficznego (Wykres 3.4).

Wykres 3.4 Struktura wiekowa mieszkańców gminy Dąbie w latach 2009-2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Rezultatem przemian demograficznych, przede wszystkim głębokiej depresji urodzeniowej z lat 90-tych obejmującej również tereny obszaru funkcjonalnego oraz z początku tego stulecia, jest gwałtowne zmniejszenie się liczby dzieci i młodzieży. W stosunku do roku 2009 liczba dzieci i młodzieży w wieku 0-19 lat zmniejszyła się o 2,5%, co istotnie wpływa na sytuację szkół funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego. Obserwuje się również wzrost liczby osób starszych powyżej 60 roku życia o jedną piątą. Na terenie obszaru funkcjonalnego w roku 2013 odnotowuje się dodatni bądź zerowy przyrost naturalny, przy czym nadwyżka liczby urodzeń żywych nad liczbą zgonów w ostatnich dwóch latach znacznie się zmniejszyła. Obserwuje się niekorzystne tendencje demograficzne – starzenie się społeczeństwa oraz coraz liczniejsze migracje ludności (w celach edukacyjnych i zarobkowych). Wśród zmian demograficznych obserwujemy również zjawisko wysokiej nadumieralności mężczyzn (ponad poziom umieralności kobiet). Długość trwania życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego jest krótsza niż średnia dla Polski².

² Długość życia mieszkańców województwa lubuskiego jest jedną z najkrótszych w Polsce - średnia życia kobiet wynosi 80,1 lat, mężczyzn 71,4 lat. W odniesieniu do średniej krajowej jest ona niższa - według danych GUS w roku 2011 przeciętna długość życia mężczyzn wynosiła 72,4 lat a kobiet była o 8,5 roku dłuższa i wynosiła 80,9 lat. Na podstawie danych WHO szacuje się, że obecnie mężczyźni w Polsce żyją przeciętnie o ok. 4,8 roku krócej niż wynosi średnia długość życia mieszkańców UE, przy czym różnica w stosunku do najdłużej żyjących mieszkańców Szwecji stanowi 7,5 lat. W przypadku kobiet różnice są mniejsze i Polki żyją przeciętnie o ok. 2,1 lat krócej niż wynosi średnia długość życia dla ogółu mieszkanki UE, a o ok. 4,8 lat krócej niż kobiety

Liczba zgonów wyrażona wskaźnikiem na 1 tys. ludności w 2013 roku wynosiła na terenie obszaru funkcjonalnego 9,33. Gminy Czerwieńsk oraz Sulechów wchodzące w struktury obszaru funkcjonalnego zlokalizowane są na terenie powiatu zielonogórskiego, dla którego wskaźnik umieralności mieszkańców jest jednym z niższych w województwie lubuskim, jednak to mieszkańcy powiatu zielonogórskiego częściej niż w pozostałych rejonach województwa umierają z powodu przyczyn zewnętrznych (są to m.in. wypadki komunikacyjne, urazy, ukąszenia, zatrucia, samobójstwa). Ma to odzwierciedlenie również w jednym z najwyższych w województwie wskaźników rannych i zabitych w wypadkach drogowych (27,3 zabitych oraz 145,5 rannych na 100 wypadków drogowych). Należy zauważyć, że powiat zielonogórski znalazł się w czołówce powiatów (na pozycji 19), w których stwierdzono wysoki standaryzowany wskaźnik umieralności³ z powodu „*Nie w pełni zdiagnozowanych stanów chorobowych i nieznanymi przyczynami zgonu*” oraz „*Objawy, cechy chorobowe oraz nieprawidłowe wyniki badań klinicznych laboratoryjnych gdzie indziej niesklasyfikowane*” (na pozycji 21)⁴. Może to świadczyć o występujących różnicach w rozpoznawaniu przyczyn zgonów i najprawdopodobniej niedorejestrowaniu pewnych rozpoznań⁵. Na terenie powiatu wystąpił dość wysoki standaryzowany wskaźnik umieralności z powodu: nowotworu szyjki macicy (powiat znajduje się na 41 miejscu spośród 380 powiatów), chorób zakaźnych i pasożytniczych (pozycja 61), niewydolności serca (pozycja 67), białaczki (69 miejsce), nowotworów wargi, jamy ustnej i gardła (72 miejsce). Powiat zielonogórski wyróżnia się także najniższym odsetkiem dzieci i młodzieży poddanych profilaktycznym badaniom lekarskim – w 2012 roku zbadano zaledwie 64,5% dzieci i młodzieży. Natomiast gmina Dąbie wchodzi w struktury powiatu krośnieńskiego, który to jest jednym z większych pod względem obszaru jednostek administracyjnych w województwie

w Hiszpanii i Francji, które żyją najdłużej. B. Wojtyniak, D. Rabczenko, P. Pokarowski, A. Poznańska, J. Stokwiszewski, *Atlas umieralności ludności Polski w latach 1999-2001 i 2008-2010*, <http://www.atlas.pzh.gov.pl>

³ Współczynnik rzeczywisty zgonów - miara ta opisuje natężenie umieralności w danej populacji w sposób bezpośredni, bez korygowania wpływu, jaki na poziom umieralności ma struktura wieku tej populacji. Współczynnik ten pokazuje, jaka jest wielkość problemu w odniesieniu do danej przyczyny zgonu, nie informując, czy ta „wielkość problemu” wynika z faktu, że mamy do czynienia z populacją o starszej lub może młodszej strukturze wieku niż inne populacje, czy też z faktu, że zagrożenie życia z powodu danej przyczyny (choroby, wypadku) jest w tej populacji większe (lub mniejsze) z jakichś innych powodów. Natomiast standaryzowany wskaźnik zgonów uwzględnia strukturę wieku populacji i jej wpływ.

⁴ B. Wojtyniak, D. Rabczenko, P. Pokarowski, A. Poznańska, J. Stokwiszewski, *Atlas umieralności ludności Polski w latach 1999-2001 i 2008-2010*, <http://www.atlas.pzh.gov.pl>

⁵ *Sytuacja zdrowotna ludności Polski i jej uwarunkowania*, pod redakcją B. Wojtyniak, P. Goryński, B. Moskalewicz, Narodowy Instytut Zdrowia Publicznego – Państwowy Zakład Higieny, Warszawa 2012.

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

lubuskim o powierzchni blisko 140 km². Analiza dostępnych danych statystycznych wykazała, że w powiecie krośnieńskim odnotowano najniższe w skali województwa współczynniki urodzeń. Ponadto powiat znajduje się w niekorzystnej sytuacji pod względem wskaźników umieralności:

- najwyższy współczynniki zgonów niemowląt (14,93 na 1 tys. urodzeń żywych, przy wskaźniku wojewódzkim - 5,98),
- najwyższy współczynnik umieralności mężczyzn (11,84 zgony na 1 tys. ludności przy wskaźniku wojewódzkim – 10,22),
- 2 miejsce pod względem umieralności ogółem w województwie lubuskim (9,96 na 1 tys. ludności, woj. lubuskie – 9,39),
- 2 miejsce pod względem umieralności mieszkańców wsi (10,81 zgonów na 1 tys. ludności przy wskaźniku wojewódzkim – 9,38),
- jedne z najwyższych współczynników zgonów w województwie z powodu: chorób krwi, zaburzeń psychicznych, chorób układu trawiennego, chorób układu oddechowego, zaburzeń działania układu wewnętrznego, chorób układu nerwowego i chorób zakaźnych⁶.

Należy zauważyć, że powiat krośnieński znalazł się w czołówce powiatów o największej umieralności ogółem (na pozycji 21 na 380 powiatów) oraz z powodu chorób nowotworowych ogółem (29 pozycja)⁷. Pozytywnie należy ocenić najwyższy w województwie lubuskim odsetek objęcia dzieci i młodzieży profilaktycznymi badaniami lekarskimi – w 2012 roku w powiecie krośnieńskim przebadano 88% populacji (w województwie lubuskim – 75%). Na uwagę zasługuje również wysoki wskaźnik objęcia kobiet ciężarnych opieką przedporodową (ponad 99%).

Obszar funkcjonalny zamieszkuje 41683 osób. Podobnie, jak w całej Polsce i w większości państw europejskich, na obszarze tym obserwujemy proces starzenia się społeczeństwa, na skutek którego maleje udział ludności w wieku przedprodukcyjnym i produkcyjnym w populacji, a rośnie udział ludności w wieku poprodukcyjnym. Sytuacja taka wymusi w przyszłości zmiany w kierunkach inwestycyjnych gmin. Większy nacisk będzie położony na infrastrukturę i usługi związane z zapewnieniem godnych warunków życia

⁶ *Rozmowy o zdrowiu w powiatach*, Wydział Zdrowia Lubuskiego Urzędu Wojewódzkiego, 2014.

⁷ B. Wojtyniak, D. Rabczenko, P. Pokarowski, A. Poznańska, J. Stokwiszewski, *Atlas umieralności ludności Polski w latach 1999-2001 i 2008-2010*, <http://www.atlas.pzh.gov.pl>

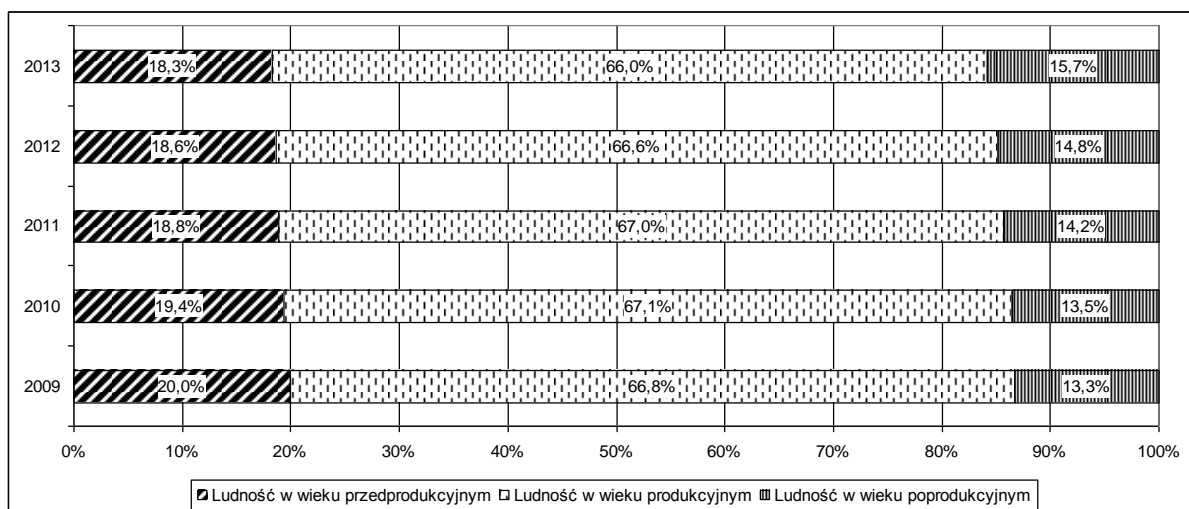
osobom starszym, a przede wszystkim dostępu do należytej opieki zdrowotnej i społecznej. Wysokość wskaźnika przyrostu naturalnego wskazuje na przyszły popyt na usługi przedszkolne i szkolne. W gminach o korzystniej kształtującym się przyroście naturalnym należy spodziewać się w przyszłości pełniejszego wykorzystania posiadanej infrastruktury. Należy jednak zauważyć, że w przypadku utrzymywania się odnotowanych tendencji: 1) spadku przyrostu naturalnego, który z większą intensywnością będzie występował na terenach miejskich niż wiejskich, 2) wydłużeniu się przeciętnego trwania życia, 3) niski poziom dzietności, będzie powodował dalsze niekorzystne zmiany w strukturze wieku. W perspektywie do 2035 roku nastąpi gwałtowny proces starzenia się społeczeństwa.

3.2 Analiza aktywności ekonomicznej ludności oraz kapitału ludzkiego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich pod kątem rozwoju gospodarczego

3.2.1 Aktywność zawodowa mieszkańców oraz wskaźniki obciążenia demograficznego

Przyjmuje się, iż dla rozwoju społecznego i gospodarczego danego regionu, kapitał ludzki ma bardzo duże znaczenie. Wynika to z faktu, iż w procesie rozwoju, czynnik ludzki odgrywa ogromną rolę. Rozważając sytuację demograficzną Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich pod względem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogólnej strukturze należy zauważyć, że w latach 2009-2013 obserwujemy spadek udziału osób w wieku produkcyjnym, a wzrost w wieku poprodukcyjnym, co nie jest zjawiskiem korzystnym (wykres). Chociaż na terenach gmin obszaru funkcjonalnego struktura wiekowa ludności nadal pozostaje korzystniejsza w stosunku do średniej województwa, to jednak również tutaj obserwuje się niekorzystne tendencje. Utrzymujący się w niniejszym zakresie niekorzystny trend wzrostu liczebnej grupy osób starszych będzie rzutować na przyszłe kierunki inwestycji infrastrukturalnych oraz wzrost środków przeznaczanych na pomoc społeczną oraz ochronę zdrowia. Wyrazem niekorzystnych przemian demograficznych jest niekorzystnie kształtujący się wskaźnik ludności w wieku poprodukcyjnym do ludności w wieku przedprodukcyjnym, który zarówno na całym

analizowanym obszarze, jak i we wszystkich gminach wchodzących w jego skład uległ pogorszeniu (Wykres 3.5).

Wykres 3.5 Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców obszaru funkcjonalnego w latach 2009 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Obecnie na terenie obszaru funkcjonalnego na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada 22,5 osoby w wieku poprodukcyjnym (wzrost w stosunku do 2009 roku o 1,7 osoby) a na 100 osób w wieku w wieku przedprodukcyjnym przypada 79 osób w wieku poprodukcyjnym (wzrost o 16,5 osoby), co istotnie wpływa na wzrost kosztów pomocy społecznej i ochrony zdrowia oraz obciążenie systemu emerytalnego (Tabela 3.6).

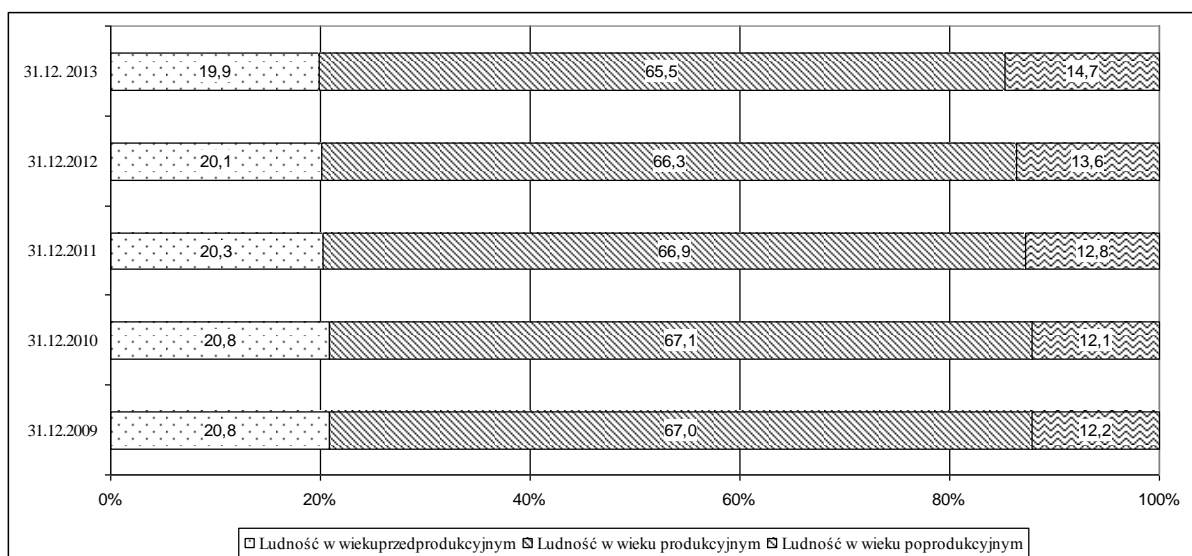
Tabela 3.6 Wskaźniki obciążenia demograficznego Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w latach 2012-2013

Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Wskaźniki obciążenia demograficznego [osoby]					
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	49,7	49,4	49,2	50,0	51,4
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	62,5	64,5	69,5	73,0	79,0
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	19,1	19,3	20,1	21,0	22,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Sytuacja na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich jest wypadkową sytuacji panującej w poszczególnych gminach i należy zauważyć, że poszczególne gminy mają nieznacznie odmienną sytuację ze względu na ich specyfikę.

W gminie Czerwieńsk obserwujemy wzrost udziału osób w wieku poprodukcyjnym oraz spadek udziału osób w wieku przedprodukcyjnym w ogólnej licznie mieszkańców, to niebezpieczne zjawisko nabiera coraz większego rozmiaru. Stan ten istotnie wpływa na kształtowanie się poniżej analizowanych wskaźników obciążenia demograficznego (Wykres 3.6).

Wykres 3.6 Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców gminy Czerwieńsk w latach 2009 - 2013.
Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

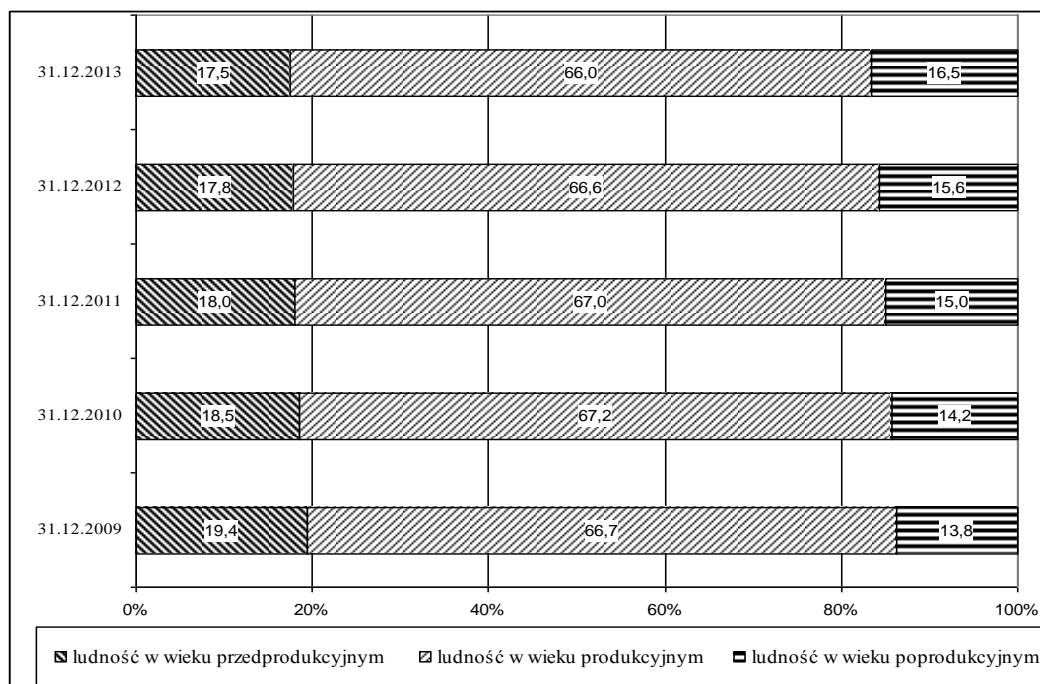
Na terenie gminy Czerwieńsk zauważa się niekorzystny systematyczny wzrost wskaźników obciążenia demograficznego. Obecnie na 100 osób w wieku produkcyjnym przypada aż 74 osoby w wieku nieprodukcyjnym i jest to spowodowane wzrostem liczby osób starszych. Analizowane wskaźniki kształtują się mniej korzystnie na terenach wiejskich (Tabela 3.7).

Tabela 3.7 Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Czerwieńsk w latach 2012-2013

Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Wskaźniki obciążenia demograficznego [osoby]					
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	49,3	49,1	49,5	50,9	52,8
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	58,5	58,3	63,0	67,6	74,0
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	18,2	18,1	19,1	20,5	22,4
Wskaźniki obciążenia demograficznego obszar wiejski [osoby]					
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	52,8	52,4	52,7	53,7	55,4
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	57,4	56,1	60,7	64,1	69,5
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	19,2	18,8	19,9	21,0	22,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

W gminie Sulechów w 2013 roku występował nieznacznie większy udział osób w wieku produkcyjnym niż w gminie Czerwieńsk i należy zważyć, że na przestrzeni lat 2009-2013 ulegał on zmniejszeniu, ponadto wyraźnie wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym, co nie jest zjawiskiem korzystnym (Wykres 3.7).

Wykres 3.7 Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców gminy Sulechów w latach 2009 - 2013.
Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Tabela 3.8 Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Sulechów w latach 2012-2013

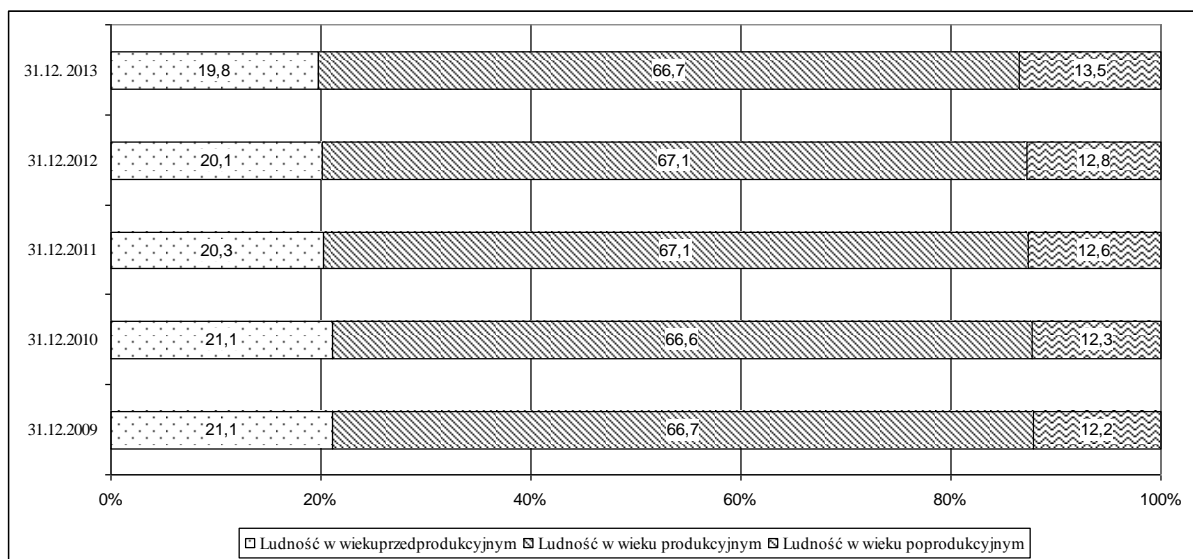
Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Wskaźniki obciążenia demograficznego [osoby]					
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	49,9	48,8	49,2	50,1	51,5
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	71,3	76,8	83,4	87,9	94,6
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	20,8	21,2	22,4	23,4	25,0
Wskaźniki obciążenia demograficznego obszary wiejskie [osoby]					
ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	52,8	52,9	52,6	52,8	53,1
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	64,5	66,7	70,6	74,2	78,7
ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	20,7	21,2	21,7	22,5	23,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Na terenie gminy Sulechów również zauważa się niekorzystny wzrost wskaźników obciążenia demograficznego, szczególnie wysoką wartość przyjmuje wskaźnik ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym – obecnie wynosi on 94,6. Wzrost tego wskaźnika w gminie Sulechów jest determinowany przede wszystkim niekorzystnymi zmianami na obszarach miejskich. W przyszłości należy się spodziewać korzystniejszej

sytuacji demograficznej na terenach wiejskich, na których jest znacznie większa liczba dzieci. (Tabela 3.8).

W gminie Dąbie obserwuje się niekorzystną tendencję spadku udziału osób w wieku produkcyjnym oraz przedprodukcyjnym, a wzrostu poprodukcyjnych w ogólnej strukturze mieszkańców, co ma wpływ na niekorzystne kształtowanie się wskaźników obciążenia demograficznego (Wykres 3.8). Należy jednak zauważyć, że struktura ta kształtuje się najkorzystniej spośród gmin na badanym terenie.

Wykres 3.8 Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców gminy Dąbie w latach 2009 - 2013.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Spośród gmin Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich najkorzystniej wskaźniki obciążenia demograficznego kształtują się na terenie gminy Dąbie, choć należy zauważyć ich tendencje do niekorzystnych zmian (Tabela 3.9).

Tabela 3.9 Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Dąbie w latach 2012-2013

Stan w dniu 31 XII	2009	2010	2011	2012	2013
Wskaźniki obciążenia demograficznego [osoby]					
Ludność w wieku nieprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	49,9	50,2	49,0	49,0	49,9
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku przedprodukcyjnym	57,8	58,5	62,2	63,4	68,3
Ludność w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym	18,3	18,5	18,8	19,0	20,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Jednym z wskaźników obrazujących sytuację na rynku pracy jest liczba pracujących na 1000 osób, choć w interpretacji tego wskaźnika należy pamiętać o istotnym ograniczeniu polegającym, że do grupy pracujących, zgodnie z metodyką GUS, nie wlicza się pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach oraz podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności. Liczba pracujących przypadająca na 1000 osób jest największa na terenie gmin miejsko-wiejskich powiatu zielonogórskiego oraz krośnieńskiego, najmniej korzystnie wskaźnik ten kształtuje się na terenie gmin wiejskich, co jest konsekwencją m.in. nie wliczania przez GUS do grupy pracujących osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie (Tabela 3.10).

Tabela 3.10 Liczba pracujących na 1000 osób

Jednostka terytorialna	ogółem	
	2012	2013
	osoba	osoba
Powiat krośnieński	134	133
Powiat krośnieński - GMINY MIEJSKIE	136	138
Powiat krośnieński - GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE	181	177
Powiat krośnieński - GMINY WIEJSKIE	91	90
Powiat zielonogórski	171	172
Powiat zielonogórski - GMINY MIEJSKO-WIEJSKIE	184	184
Powiat zielonogórski - GMINY WIEJSKIE	151	153

Uwaga: wskaźnik nie uwzględnia pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach oraz podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Ze względu na dostępne dane GUS dotyczące wykształcenia jedynie na poziomie powiatu analiza poziomu wykształcenia mieszkańców samego obszaru funkcjonalnego nie jest możliwa. Należy jednak stwierdzić, że analiza wykształcenia mieszkańców powiatu zielonogórskiego i krośnieńskiego daje obraz sytuacji, ze względu na fakt, że sytuacja w powiecie jest wypadkową sytuacji w poszczególnych gminach, a badane gminy nie odbiegają znacznie w swoich charakterystykach od pozostałych gmin wchodzących w strukturę macierzystych powiatów. Na terenie gmin zlokalizowanych na terenie powiatu zielonogórskiego odnotowuje się większy odsetek osób z wyższym wykształceniem niż na terenie gmin powiatu krośnieńskiego. Jest to zapewne konsekwencja bliskiego sąsiedztwa miasta Zielonej Góry oraz Sulechowa, na terenie których zlokalizowane są uczelnie wyższe. Na terenie powiatu krośnieńskiego nie funkcjonuje żadna uczelnia wyższa. Dysproporcje pomiędzy poszczególnymi powiatami na pozostałych poziomach kształcenia są już mniej widoczne (Tabela 3.11).

Tabela 3.11 Ludność w wieku 13 lat i więcej według wykształcenia w powiecie zielonogórskim i krośnieńskim (2011)

Powiat	ogółem	Poziom wykształcenia								
		wyższe	z tytułem mgr, lekarza lub równorzędne	tytułem inż., lic., dypl. ekon.	średnie zawodowe (łącznie z policealnym)	średnie ogólnokształcące	zasadnicze zawodowe	gimnazjalne i podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia	nieustalone
krośnieński	49586	5537	3469	2019	9086	6506	12687	12566	716	2488
%		11%	7%	4%	18%	13%	26%	25%	1%	5%
zielonogórski	80589	11104	7801	3131	14916	8596	21338	18893	1422	4321
%		14%	10%	4%	19%	11%	26%	23%	2%	5%

Źródło: Narodowy Spis Powszechny, GUS 2011.

3.2.2 Bezrobocie na terenie obszaru funkcjonalnego

Dużym problemem obszaru funkcjonalnego jest wysokie bezrobocie o negatywnej strukturze oraz skutki z nim związane, które nie tylko utrudniają rozwój gospodarczy, ale również społeczny. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym na terenie obszaru funkcjonalnego wynosił w 2013 roku - 8,47, w stosunku do roku 2009 nastąpiła niewielki wzrost tego wskaźnika. Należy zauważyć, że na terenie dwóch gmin obszaru funkcjonalnego gminy Dąbie oraz Czerwieńsk odnotowuje się spadek tego wskaźnika w stosunku do roku 2009, odmienną tendencją odnotowano na terenie gminy Sulechów.

Znamiennym jest fakt, że wskaźnik ten w latach 2009-2013 dla całego obszaru funkcjonalnego był niższy niż w województwie. Przy czym w gminie Dąbie wskaźnik udziału bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym w latach 2009-2013 był wyższy niż w województwie (jednak należy pamiętać, że jest to gmina wiejska, a jak wspomniano wcześniej osoby zatrudnione w gospodarstwach nie są zaliczane do grupy pracujących), choć różnica ta systematycznie malała i na tym terenie odnotowano największe tempo spadku tego wskaźnika, co wskazuje na wyraźną aktywizację rynku pracy na tym terenie. Na terenie gminy Sulechów wskaźnik ten kształtuje się korzystniej w stosunku do województwa, ale należy zauważyć jego systematyczny wzrost oraz spadek przewagi w stosunku do średniej województwa, jak również fakt, że gmina ta ma najmniej obszarów wiejskich spośród gmin OFNG. Na terenie gminy Czerwieńsk w roku 2013 wskaźnik ten był mniejszy o 1 punkt procentowy w stosunku do województwa.

W roku 2013 odnotowano, w stosunku do roku poprzedniego, spadek liczby bezrobotnych na terenie obszaru funkcjonalnego o 109 osób. Na terenie gminy Dąbie odnotowano blisko 15% spadek liczby osób bezrobotnych, jak również wzrost liczby pracujących. Sytuacja na rynku pracy winna skłaniać do prowadzenia działań zmierzających do aktywizacji ludności na rynku pracy. Ludność zamieszkująca te gminy przede wszystkim powinna być adresatem wsparcia umożliwiającego zdobycie/podwyższenie kwalifikacji i uprawnień, pozwalających odnaleźć się na rynku pracy (Tabela 3.12).

Tabela 3.12 Rynek pracy na terenie gmin obszaru funkcjonalnego

Rynek pracy DĄBIE (Stan w dniu 31 XII)	Rok 2009	Rok 2010	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Pracujący* (osoby)					
ogółem	402	407	405	357	385
mężczyźni	182	169	167	145	153
kobiety	220	238	238	212	232
Bezrobotni zarejestrowani (osoby)					
ogółem	474	392	340	393	335
mężczyźni	231	162	140	202	149
kobiety	243	230	200	191	186
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)					
ogółem	13,9	11,6	10,0	11,6	9,9
kobiety	16,1	15,3	13,2	12,5	12,3
mężczyźni	12,2	8,7	7,4	10,8	8,0
Rynek pracy CZERWIEŃSK (Stan w dniu 31 XII)					
Pracujący* (osoby)					
ogółem	1535	2139	1465	1587	1562
mężczyźni	956	1567	907	964	914
kobiety	579	572	558	623	648

Bezrobotni zarejestrowani (osoby)					
ogółem	551	593	602	582	534
mężczyźni	277	291	287	276	252
kobiety	274	302	315	306	282
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)					
ogółem	8,6	9,0	9,1	8,8	8,1
kobiety	8,9	9,8	10,3	10,0	9,3
mężczyźni	8,3	8,2	8,1	7,8	7,2
Rynek pracy SULECHÓW (Stan w dniu 31 XII)					
	Rok 2009	Rok 2010	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Pracujący* (osoby)					
ogółem	5237	5517	5319	4977	4985
mężczyźni	2836	3075	2953	2646	2666
kobiety	2401	2442	2366	2331	2319
Bezrobotni zarejestrowani (osoby)					
ogółem	1252	1123	1360	1462	1459
mężczyźni	531	466	546	666	681
kobiety	721	657	814	796	778
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)					
ogółem	7,1	6,2	7,6	8,2	8,3
kobiety	8,5	7,7	9,6	9,5	9,4
mężczyźni	5,8	4,9	5,8	7,1	7,3
Rynek pracy OBSZAR FUNKCJONALNY (Stan w dniu 31 XII)					
	Rok 2009	Rok 2010	Rok 2011	Rok 2012	Rok 2013
Pracujący* (osoby)					
ogółem	7174	8063	7189	6921	6932
mężczyźni	3974	4811	4027	3755	3733
kobiety	3200	3252	3162	3166	3199
Bezrobotni zarejestrowani (osoby)					
ogółem	2277	2108	2302	2437	2328
mężczyźni	1039	919	973	1144	1082
kobiety	1238	1189	1329	1293	1246
Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (%)					
ogółem	8,28	7,54	8,26	8,75	8,47

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

GUS jako pracujących* nie uwzględnia pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach oraz podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

Niestety nie ma danych dotyczących stopy bezrobocia w ujęciu gminnym dlatego, też wykorzystane zostały dane dotyczące powiatów. Według danych GUS na terenie powiatu krośnieńskiego w okresie ostatnich 5 lat, stopa bezrobocia zmieniała się w sposób bardzo dynamiczny; w roku 2009 stopa bezrobocia wynosiła aż 29%. W kolejnych latach znacznie zmniejszała się i na koniec sierpnia 2014 r. wynosiła 19,8%. Zdecydowanie korzystniej kształtuje się sytuacja na terenie powiatu zielonogórskiego, gdzie bezrobocie w roku 2009 kształtowało się na poziomie 15,5%, a na koniec sierpnia 2014 wynosiło 13,6% i było o 1,6 punktów procentowych mniejsze niż w analogicznym okresie roku poprzedniego (Tabela 3.13).

Tabela 3.13 Stopa bezrobocia w poszczególnych miesiącach w powiecie zielonogórskim i krośnieńskim w latach 2011-2014

Jednostka terytorialna	styczeń				luty				marzec			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Powiat krośnieński	25,6	25,4	26,1	24,7	25,8	25,6	26,3	24,8	25,4	25,3	26,0	23,7
Powiat zielonogórski	15,6	16,3	17,3	16,4	15,6	16,3	17,4	16,1	15,4	15,8	17,1	15,7
	kwiecień				maj				czerwiec			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Powiat krośnieński	24,4	24,5	24,9	22,9	23,7	24,2	24,1	21,9	22,7	23,8	23,6	20,9
Powiat zielonogórski	15,0	15,7	16,5	15,1	14,9	15,6	15,8	14,6	14,5	15,3	15,4	14,0
	lipiec				sierpień				wrzesień			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Powiat krośnieński	22,9	23,9	23,8	20,4	22,8	23,8	24,0	19,8	22,8	23,3	23,7	19,5
Powiat zielonogórski	14,2	15,2	15,3	13,6	14,3	15,2	15,2	13,6	14,3	15,2	14,9	13,7
	październik				listopad				grudzień			
	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014	2011	2012	2013	2014
Powiat krośnieński	22,8	23,3	23,4	19,1	22,9	23,3	23,4	19,2	24,0	24,4	24,1	19,5
Powiat zielonogórski	14,1	14,8	14,7	13,5	14,3	15,2	14,7	13,6	14,8	15,9	15,2	13,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 05.04.2015]

Na koniec roku 2014 w gminie Dąbie zarejestrowano 320 osób bezrobotnych, w Czerwieńsku 541 osób oraz Sulechowie 1251. Na terenie całego obszaru funkcjonalnego kobiety stanowią 55,5% ogółu bezrobotnych, a największy udział kobiet jest na terenie gminy Sulechów. Co trzeci bezrobotny na terenie obszaru funkcjonalnego to osoby bez kwalifikacji zawodowych, a największy udział tej grupy odnotowano na terenie gminy Czerwieńsk. Około 30% bezrobotnych obszaru funkcjonalnego to osoby bezrobotne do 25 roku życia, a co czwarty bezrobotny to osoby powyżej 50 roku życia. Mniejsza liczba zakładów pracy w gminie Dąbie, zatrudniających relatywnie mniejszą liczbę pracowników, a także negatywna fluktuacja zatrudnienia w regionie powodują, że problem bezrobocia jest tu szczególnie dotkliwy. Poważny problem stanowi tutaj tzw. bezrobocie ukryte na terenach wiejskich. Skutki wysokiego bezrobocia mogą być szczególnie dramatyczne, ponieważ wielu bezrobotnych jest bez pracy przynajmniej rok (ponad połowa bezrobotnych) – ich powrót na rynek pracy będzie bardzo trudny. Wysokie bezrobocie może grozić stagnacją regionu i świadczyć o niskim poziomie rozwoju ekonomicznego (Tabela 3.14).

Tabela 3.14 Bezrobotni w szczególnej sytuacji w gminach obszaru funkcjonalnego - stan na koniec listopada 2014,

Obszar	Bezrobotni		Bezrobotni z prawem do zasiłku		Bezrobotni do 25 roku życia		Bezrobotni powyżej 50 roku życia		Długotrwale bezrobotni		Bezrobotni bez kwalifikacji zawodowych	
	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety	Ogółem	Kobiety
Dąbie	320	182	53	27	100	69	94	39	160	105	101	54
Czerwieńsk	541	274	75	33	174	106	137	49	251	146	187	90
Sulechów	1251	717	169	99	364	238	358	159	618	381	383	232
Obszar funkcjonalny	2112	1173	297	159	638	413	589	247	1029	632	671	376

Źródło: http://www.wup.zgora.pl/PL/309/Bezrobotni_w_szczegolnej_sytuacji_wg_gmin_-_2014_r/ [data dostępu 1.04.2015]

Wszystkie gminy wchodzące w strukturę obszaru funkcjonalnego charakteryzuje podobny wskaźnik udziału długotrwale bezrobotnych (46-50%) oraz udział bezrobotnych bez kwalifikacji zawodowych (30-34%). Na wiele zawodów, które posiadają osoby bezrobotne nie ma zapotrzebowania, spora liczba osób ma problemy ze znalezieniem zatrudnienia. Prowadzi to do wielu skutków: od problemów finansowych poszczególnych osób, poprzez stagnację gospodarczą. Na sytuację na rynku pracy wpływa także system kształcenia, który zbyt wolno reaguje na zachodzące zmiany. Niedostosowany system kształcenia do potrzeb rynku pracy jest szczególnie niebezpieczny w przypadku bezrobotnych odchodzących z rolnictwa. Nie mogą oni znaleźć zatrudnienia ani w usługach, ani w produkcji, gdyż najczęściej zakończyli oni edukację na szkole podstawowej. Pojawia się również groźba przyjmowania przez dzieci negatywnych wzorów osobowych, a w konsekwencji dziedziczenia statusu bezrobotnego. Bezrobocie, zwłaszcza to długotrwale, jest od wielu lat jednym z głównych czynników trudnej sytuacji życiowej, a tym samym powodem korzystania osób/rodzin z pomocy społecznej. Obszary długotrwałego bezrobocia, jak wynika z danych, często pokrywają się z obszarami ubóstwa. To z kolei wiąże się z patologiami społecznymi, rozpadem rodziny i problemami zdrowotnymi.

Na terenie powiatu krośnieńskiego udział bezrobotnych zarejestrowanych z średnim ogólnokształcącym i zasadniczym zawodowym wykształceniem w liczbie ludności w wieku produkcyjnym jest wyższy niż średnia w województwie. Bezrobotni mieszkańcy obszaru funkcjonalnego są skłonni i gotowi do przekwalifikowania zawodowego. Zainteresowanie zmianą kwalifikacji zawodowych wskazało łącznie aż 60,5% spośród wszystkich uczestników badania. Jest to niezwykle wysoki, choć tylko deklaracyjny wskaźnik, świadczący o chęci uczestnictwa w działaniach zmierzających do aktywizacji zawodowej bezrobotnych

mieszkańców. Osoby bezrobotne wykazują aktywność w zakresie zmiany własnych, często nieaktualnych i niedostosowanych do potrzeb pracodawców kwalifikacji zawodowych. Dostosowanie i modyfikowanie kwalifikacji zawodowych jest koniecznością w sytuacji dynamicznych zmian zachodzących na współczesnym rynku pracy. Zdecydowanie największe zainteresowanie i gotowość do przekwalifikowania wskazują osoby bezrobotne w wieku do 25 lat. Wysoką gotowość do przekwalifikowania zawodowego odnotowano także wśród osób bezrobotnych bez doświadczenia zawodowego, bez kwalifikacji zawodowych oraz osób bezrobotnych samotnie wychowujących, co najmniej jedno dziecko w wieku do 18 lat. Najmniej zainteresowane zmianą kwalifikacji zawodowych są osoby bezrobotne powyżej 50 tego roku życia (Tabela 3.15).

Tabela 3.15 Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg wykształcenia

Jednostka terytorialna	ogółem					wyższe					średnie ogólnokształcące					zasadnicze zawodowe				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
POLSKA	7,7	7,9	8,0	8,7	8,8	0,7	0,8	0,9	1,0	1,1	0,8	0,9	0,9	0,9	0,9	2,2	2,2	2,2	2,5	2,5
Lubuskie	9,2	8,8	8,8	9,1	9,1	0,6	0,7	0,8	0,8	0,8	0,9	0,9	0,8	0,8	0,8	2,8	2,7	2,6	2,8	2,8
Powiat krośnieński	13,4	12,1	11,6	11,7	11,5	0,5	0,5	0,7	0,8	0,7	1,4	1,3	1,3	1,2	1,3	4,7	4,2	4,0	4,1	3,9
Powiat zielonogórski	7,1	6,8	7,4	7,9	7,5	0,5	0,6	0,7	0,8	0,8	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6	2,2	2,1	2,3	2,7	2,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Tabela 3.16 Udział powiatów w ogólnej liczbie bezrobotnych (stan na koniec sierpnia 2013 roku) oraz łącznym napływie do bezrobocia i odpływie z bezrobocia (w okresie od IX 2013 roku do VIII 2014 roku)

Wyszczególnienie	Liczba bezrobotnych [31.08.2013r.]	Napływ [IX 2013r.-VIII 2014r.]	Odpływ [IX 2013r.-VIII 2014r.]
gorzowski	5,2%	5,9%	6,1%
Gorzów Wielkopolski	8,6%	10,3%	10,8%
krośnieński	7,4%	6,3%	6,7%
międzyrzecki	8,5%	7,3%	7,1%
nowosolski	11,8%	9,6%	9,5%
słubicki	3,6%	4,3%	4,5%
strzelecko-drezdenecki	7,8%	6,9%	6,9%
sulęciński	3,0%	4,0%	3,7%
świebodziński	5,3%	4,8%	5,0%
wschowski	3,7%	3,8%	3,7%
zielonogórski	8,0%	8,4%	8,1%
Zielona Góra	7,8%	8,8%	8,2%
żagański	9,5%	9,7%	9,6%
żarski	9,7%	9,9%	10,2%
Razem	100,0%	100,0%	100,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych powiatowych urzędów pracy

Zmiany na rynku pracy w zakresie udziału liczby bezrobotnych w stosunku do ogólnej liczby bezrobotnych w województwie na terenie powiatu krośnieńskiego i zielonogórskiego zostały zaprezentowane w tabeli 3.16.

Wysokie bezrobocie i niewystarczająca liczba zakładów pracy sprawia, iż młode osoby posiadające wysokie kwalifikacje zawodowe oraz osoby z wyższym wykształceniem migrują i szukają pracy w innych regionach, a przede wszystkim za granicą, co wyraźnie odzwierciedla rosnące, ujemne saldo migracji zagranicznych oraz wyraźny jego wzrost w 2013 roku. Na terenie obszaru funkcjonalnego obserwuje się sporą skalę problemów społecznych, szczególnie wyraźnych na terenach po byłych Państwowych Gospodarstwach Rolnych, które w wyniku transformacji systemowej uległy likwidacji. W rezultacie konieczna jest rewitalizacja obszarów po byłych PGR. Rewitalizacją tą objąć należy zarówno budynki mieszkalne, jak i pozostałą infrastrukturę. Poza tym szczególnie widoczna jest potrzeba włączenia społecznego ludności zamieszkującej analizowane obszary. Wyłaniające się zagrożenia mogą powodować, że region będzie miał problemy z dalszym rozwojem. Trudna sytuacja na rynku pracy przekłada się na poziom życia jego mieszkańców. Na obszarach tych mamy do czynienia z problemem ubóstwa ekonomicznego (liczonego z uwzględnieniem średniego wynagrodzenia i dochodów z podatków osobistych *per capita*). Powyższa sytuacja może być następstwem faktu, że obserwuje się zjawisko polegające na tym, iż osoby zatrudnione otrzymują wynagrodzenie za pracę niepozwalające w pełni zaspokoić potrzeb

bytowych. Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej jest znacznie niższe i wynosiło w powiecie zielonogórskim w 2013 roku 85,6% oraz krośnieńskim 83,6%. Niższe od średniej w kraju zarobki oraz występujące bezrobocie skutkują koniecznością korzystania z pomocy społecznej. Wskaźnikiem obrazującym skalę tego zjawiska jest znaczna liczba osób korzystających ze świadczeń opieki społecznej. Utrzymujące się ubóstwo niesie ze sobą liczne negatywne konsekwencje ekonomiczne i społeczne. Szczególnie niebezpieczne jest tzw. „eurosieroctwo”, „dziedziczenie biedy” prowadzące do tzw. „pokoleniowego bezrobocia”. Szereg czynników związanych z urodzeniem i dorastaniem w określonym otoczeniu powoduje, że bieda, brak zainteresowania podjęciem pracy „przenosi” się na kolejne pokolenia (Tabela 3.17).

Tabela 3.17 Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w latach 2009-2013

Jednostka terytorialna	ogółem					Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej (Polska=100%)				
	2009	2010	2011	2012	2013	2009	2010	2011	2012	2013
POLSKA	3315,38	3435,00	3625,21	3744,38	3877,43	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
LUBUSKIE	2802,77	2920,43	3073,95	3203,18	3282,07	84,5	85,0	84,8	85,5	84,6
Powiat krośnieński	2725,00	2799,25	3026,18	3160,41	3232,97	82,2	81,5	83,5	84,4	83,4
Powiat zielonogórski	2765,05	2895,29	3073,28	3373,25	3320,76	83,4	84,3	84,8	90,1	85,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

3.2.3 Aktywność mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskim w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej

Analiza aktywności mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej została przeprowadzona wieloaspektowo. Gminy zostały ocenione na tle powiatów, w których funkcjonują. Następnie analizie poddany został ich rozwój pod względem przyrostu ogólnej liczby podmiotów gospodarczych, zmian liczby nowoutworzonych podmiotów w okresie 2009-2013. Ostatnim obszarem poddanym analizie była ocena stanu rolnictwa na terenie obszaru funkcjonalnego. Ze względu na dostępność danych prezentowane będą one w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców, 1 tys. mieszkańców i 100 osób w wieku produkcyjnym.

W roku 2009 w powiecie krośnieńskim, w ogólnej liczbie siedmiu gmin, gmina Dąbie zajmowała 4 miejsce pod względem wartości wskaźnika podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności. Natomiast w roku 2013 poprawiła swoją pozycję awansując na pozycję 3. Analizując wskaźnik osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności zajmowała ona w roku 2009 i 2013 - 3 miejsce. Taką samą pozycję gmina zajmowała pod względem wskaźnika osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym. Natomiast analizując gminy Sulechów i Czerwieńsk pod względem ich pozycji w powiecie zielonogórskim, na ogólna liczbę 10 gmin, można zauważyć, że gmina Sulechów zajmowała - 2, a gmina Czerwieńsk - 7 miejsce pod względem wartości wskaźnika podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności. Natomiast w roku 2013 gmina Sulechów spadła na 3 pozycję w powiecie i została wyprzedzona w tym rankingu przez gminę wiejską Świdnica, zaś gmina Czerwieńsk nie poprawiła swojej pozycji. Pod względem wskaźnika osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności gmina Czerwieńsk w

2009 roku zajmowała - 7 miejsce zaś gmina Sulechów - 3 miejsce. Obie gminy w roku 2013 spadły w tym rankingu o 1 pozycję i zajmowały odpowiednio 8 i 4 miejsce. Pod względem wskaźnika osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym gmina Sulechów uzyskała 3 miejsce zaś gmina Czerwieńsk zajmowała w roku 2009 - 7 miejsce. Gmina Sulechów w roku 2013 spadła w tym rankingu o 2 miejsca i zajmowała 5 pozycję, natomiast Czerwieńsk nie zmienił swojego miejsca jednak gmina Nowogród Bobrzański uzyskała taki sam wskaźnik, co może wskazywać na możliwość utraty w najbliższym czasie tej pozycji i spadek na 8 miejsce w powiecie. Należy także podkreślić, że prawie wszystkie omawiane wskaźniki są wyższe w powiecie krośnieńskim. Wyjątkiem jest rok 2013 pod względem wskaźnika osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym (Tabela 3.18).

Tabela 3.18 Wskaźniki opisujące podmioty gospodarcze w roku 2009 i 2013

Jednostka terytorialna	podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności		osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności		osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 100 osób w wieku produkcyjnym	
	2009	2013	2009	2013	2009	2013
Powiat krośnieński	93	98	67	70	10,0	10,7
Gubin gmina miejska	130	131	88	90	13,3	13,9
Bobrowice	64	72	44	48	6,8	7,5
Bytnica	59	63	40	45	6,1	6,8
Dąbie	63	73	47	56	7,0	8,4
Gubin gmina wiejska	56	62	45	48	6,9	7,3
Krosno Odrzańskie	99	104	73	76	10,8	11,6
Maszewo	53	61	40	46	6,3	7,2
Powiat zielonogórski	82	95	63	73	9,4	11,1
Babimost	69	80	51	57	7,9	9,1
Bojadła	52	56	41	44	6,3	7,0
Czerwieńsk	66	74	48	53	7,2	8,2
Kargowa	82	91	63	70	9,6	10,9
Nowogród Bobrzański	58	72	42	54	6,3	8,2
Sulechów	90	99	65	71	9,7	10,8
Świdnica	82	109	66	87	9,8	13,0
Trzebiechów	53	65	41	50	6,4	7,7
Zabór	74	95	59	75	8,9	11,4
Zielona Góra	111	126	91	104	13,4	15,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Porównując wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego należy zauważyć, że w latach 2009-2013 następował systematyczny wzrost liczby podmiotów gospodarczych

przypadających na 10000 mieszkańców. W odniesieniu do gminy Dąbie wyjątkiem jest jedynie rok 2011 w porównaniu z rokiem 2010, gdyż w tym przypadku nastąpił spadek liczby podmiotów przypadających na 10000 mieszkańców danego obszaru. Warto zauważyć, że wszystkie gminy wchodzące w skład obszaru funkcjonalnego mają wyraźnie niższe wskaźniki liczby podmiotów przypadających na 10000 mieszkańców gminy w porównaniu z Polską i województwem lubuskim, jedynie gmina Sulechów w porównaniu z ziemskim powiatem zielonogórskim ma nieznacznie wyższe wskaźniki. Wskaźnik dla Dąbia stanowi 75% średniego wskaźnika dla powiatu krośnieńskiego. Różnica ta nie wynika tylko faktu słabszej aktywności mieszkańców gminy, ale może wynikać również ze struktury demograficznej gminy i migracji mieszkańców. W gminie Dąbie w porównaniu z pozostałymi gminami obszaru jest więcej mieszkańców w wieku przedprodukcyjnym przypadających na 100 mieszkańców w wieku poprodukcyjnym i w wieku produkcyjnym. Zjawisko to należy określić jako korzystne ponieważ współczynnik obciążenia demograficznego jest niższy a dzięki temu jest mniejsze zagrożenie dla sytuacji gminy w przyszłości. Pozytywnym w odniesieniu do wszystkich gmin obszaru jest wyższa dynamika wzrostu wskaźnika liczby podmiotów przypadających na 10000 mieszkańców w porównaniu z krajem i województwem, wyższy przyrost jest tylko w powiecie ziemskim zielonogórskim. Największe przyrosty nastąpiły w Dąbiu, a najniższe w gminie Sulechów. Przyrost tego wskaźnika jest spowodowany głównie przez wyraźny wzrost liczby podmiotów w grupie zatrudniającej do 9 osób. Niepokojącym jest zaś spadek tego wskaźnika w pozostałych grupach wielkościowych podmiotów gospodarczych. W przypadku gmin Czerwieńsk i Dąbie wskaźnik w grupie podmiotów powyżej 250 wynosi 0. Pomimo tego, że w roku 2009 były rejestrowane przedsiębiorstwa zatrudniające 250 i więcej osób. Wskazuje to na ograniczenie zatrudnienia w tej grupie przedsiębiorstw. Jest to zjawisko niekorzystne dla rozwoju obszaru funkcjonalnego (Tabela 3.19).

Tabela 3.19 Podmioty wg klas wielkości w przeliczeniu na 10000 mieszkańców

Wyszczególnienie	Lata	Jednostka terytorialna						
		Polska	Lubuskie	Powiat zielonogórski	Powiat krośnieński	Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów
ogółem	2009	1519,9	1525,9	1235,7	1400,1	940,3	992,4	1354,3
	2010	1574,6	1577,2	1303,3	1446,2	991,1	1005,3	1387,3
	2011	1564,3	1560,7	1328,4	1422,3	969,7	1011,2	1416,8
	2012	1615,6	1620,9	1387,9	1465,9	997,1	1069,3	1451,4
	2013	1666,6	1670,7	1450,3	1503,9	1097,3	1128,2	1500,9
Dynamika wzrostu		9,7%	9,5%	17,4%	7,4%	16,7%	13,7%	10,8%
0 - 9	2009	1441,0	1446,4	1171,8	1337,4	878,6	942,5	1280,2
	2010	1495,6	1497,6	1239,4	1380,5	929,0	958,4	1315,0
	2011	1485,5	1482,0	1264,2	1358,8	908,0	962,7	1343,5
	2012	1542,1	1551,0	1331,6	1409,6	938,2	1020,9	1391,4
	2013	1593,1	1600,9	1394,6	1448,0	1040,9	1082,5	1440,5
Dynamika wzrostu		10,6%	11,0%	19,0%	8,3%	18,5%	14,9%	12,52%
10 - 49	2009	64,9	65,5	55,2	52,0	50,0	42,1	58,3
	2010	65,1	65,8	54,4	54,9	50,3	39,3	55,6
	2011	65,0	65,1	54,8	53,1	50,0	40,9	57,1
	2012	59,5	57,3	47,2	46,1	50,0	40,8	46,6
	2013	59,5	57,1	46,3	45,7	47,4	41,2	46,7
Dynamika wzrostu		-8,3%	-12,8%	-16,1%	-12,1%	-5,2%	-2,1%	-19,9%
50 - 249	2009	12,1	12,3	7,0	8,9	8,8	3,1	13,6
	2010	12,0	12,1	7,9	9,5	8,9	3,0	14,5
	2011	11,9	11,9	8,0	8,2	8,8	3,0	14,5
	2012	12,1	11,2	8,0	8,8	8,8	4,5	11,8
	2013	12,1	11,2	8,5	8,6	8,9	4,6	12,0
Dynamika wzrostu		0,00%	-8,9%	21,4%	-3,4%	1,1%	48,4%	-11,8%
250 i więcej	2009	2,0	1,7	1,6	1,9	2,9	4,7	2,3
	2010	2,0	1,7	1,6	1,3	3,0	4,5	2,2
	2011	1,9	1,7	1,4	2,1	2,9	4,5	1,7
	2012	1,9	1,5	1,1	1,3	0,0	3,0	1,7
	2013	1,8	1,4	0,8	1,6	0,0	0,0	1,7
Dynamika wzrostu		-10,0%	-17,7%	-50,0%	-15,8%	-100,0%	-100,0%	-26,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Analizując ogólną liczbę wszystkich podmiotów gospodarczych należy podkreślić bardzo duże zróżnicowanie gmin pod względem liczby zarejestrowanych podmiotów gospodarczych na ich terenie. Dla przykładu w gminie Sulechów zarejestrowanych jest obecnie 2636 podmiotów gospodarczych a w najmniejszej gminie obszaru funkcjonalnego tylko 370. Jest to ponad 6 razy mniej, przy czym gmina Sulechów ma ponad 5 razy więcej mieszkańców w stosunku do gminy Dąbie (Tabela 3.20).

We wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego nastąpił w latach 2009-2013 przyrost ogólnej liczby podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. Największy przyrost w liczbach bezwzględnych nastąpił w gminie Sulechów. W tym okresie przybyły łącznie 243 podmioty, w gminie Czerwieńsk 103, zaś w Dąbiu 50. Procentowo najwięcej przybyło podmiotów gospodarczych w gminie Czerwieńsk, przyrost ten wyniósł 16,2%, w gminie Dąbie, przyrost ten wyniósł 15,6%. Najniższy przyrost ogólnej liczby podmiotów gospodarczych zanotowano w Sulechowie 10,2%. W tym czasie w Polsce przybyło 8,9% podmiotów w lubuskim 8,3%, w powiecie zielonogórskim 19,9%, zaś w powiecie krośnieńskim 10,2%. We wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego przyrost ogólnej liczby podmiotów zarejestrowanych w rejestrze REGON był wyższy od średniej krajowej, jak również od średniej wojewódzkiej. Zjawisko to należy określić jako pozytywne.

Tabela 3.20 Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013.

Zakres przedmiotowy	Lata	Jednostka terytorialna							Razem obszar funkcjonalny
		Polska	Lubuskie	Powiat zielonogórski	Powiat krośnieński	Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	
ogółem	2009	3742673	101406	7546	5220	320	637	2393	3350
	2010	3909802	106111	8100	5481	335	665	2494	3494
	2011	3869897	104430	8271	5353	330	667	2532	3529
	2012	3975334	107689	8676	5472	339	707	2587	3633
	2013	4070259	109840	9044	5564	370	740	2636	3746
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2009	87932	3603	415	259	33	25	113	171
	2010	92537	3716	413	263	33	26	111	170
	2011	93167	3726	409	264	27	30	111	168
	2012	91363	3707	412	257	26	30	106	162
	2013	90350	3700	408	249	27	31	112	170
przemysł i budownictwo	2009	805215	20393	1762	864	90	160	513	763
	2010	846795	21703	1915	982	94	163	533	790
	2011	836434	21603	1961	962	99	165	530	794
	2012	856522	22368	2087	1011	108	165	561	834
	2013	870917	22888	2167	1065	115	171	590	876
pozostała działalność	2009	2849526	77410	5369	4097	197	452	1767	2416
	2010	2970470	80692	5772	4236	208	476	1850	2534
	2011	2940296	79101	5901	4127	204	472	1891	2567
	2012	3027449	81614	6177	4204	205	512	1920	2637
	2013	3108992	83252	6469	4250	228	538	1934	2700

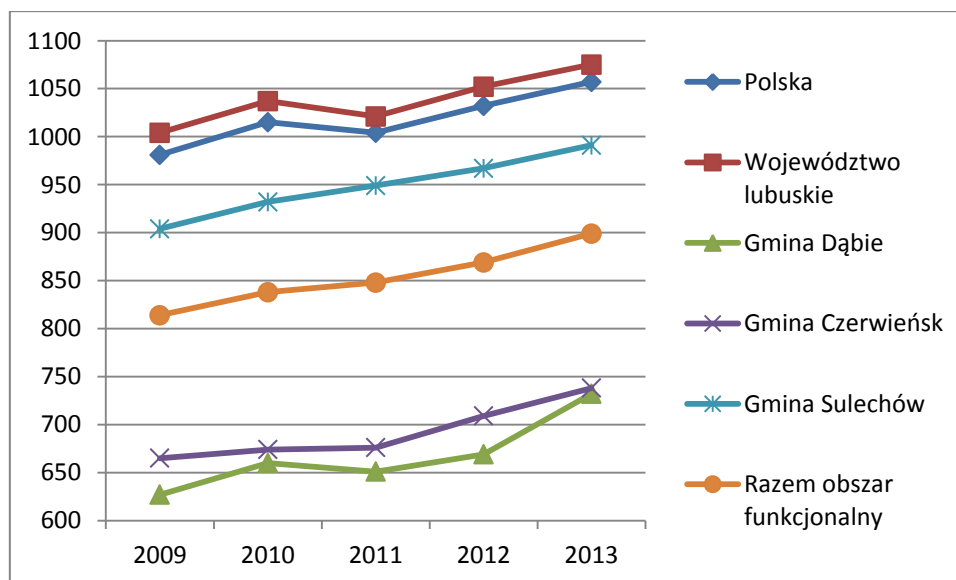
Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Rozpatrując liczbę podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców na przestrzeni lat 2009-2013 należy podkreślić, że w omawianym okresie nastąpił wyraźny przyrost zarejestrowanych podmiotów. W liczba bezwzględnych, jak również względnie największy przyrost nastąpił w gminie Dąbie, przyrost ten wynosi 16,75 punktów procentowych i jest ponad dwukrotnie wyższy niż w Polsce i w województwie lubuskim, gdzie przyrosty te wynosiły odpowiednio 7,8% i 7,1%. W gminach Czerwieńsk i Sulechów wartości te były zbliżone i wynosiły odpowiednio 11,0% oraz 9,6%. Warto podkreślić, że dla całego Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich liczba podmiotów w przeliczeniu na 10000 mieszkańców przyrosła o około 10,4%. Wartość przyrostu względnej liczby podmiotów gospodarczych w okresie 5 lat jest o około 50% wyższa niż w Polsce i w województwie lubuskim. Zjawisko należy uznać za bardzo pozytywny przejaw aktywności mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Należy jednak podkreślić, że w liczba podmiotów gospodarczych przypadających na 10 tys. mieszkańców w obszarze funkcjonalnym jak również w poszczególnych gminach jest poniżej wartości średnich wyrażonych dla kraju i województwa. Przy czym w roku 2009 w stosunku do kraju gmina Dąbie miała ten wskaźnik niższy o 56%, gmina Czerwieńsk o 48%, jedynie w gminie Sulechów wskaźnik ten był niższy tylko o 9%. W roku 2013 dwie gminy zanotowały pogorszenie wartości tego wskaźnika, są to gminy Dąbie i Czerwieńsk, natomiast w gminie Sulechów różnice w stosunku do kraju zostały utrzymane. W odniesieniu do całego obszaru funkcjonalnego wskaźnik ten jest niższy o ok. 21%, zaś w roku 2009 był niższy o około 22%. W stosunku do województwa wskaźniki te są gorsze i wynosiły w roku 2009 dla Dąbia 60%, Czerwieńska 51% zaś dla Sulechowa 11%. W roku 2013 wskaźnik ten uległ dalszemu pogorszeniu i dla całego obszaru funkcjonalnego spadł do 28%. Szczególnie duża zmiana nastąpiła w gminie Czerwieńsk. (Tabela 3.21, Wykres 3.9, Wykres 3.10 i Wykres 3.11)

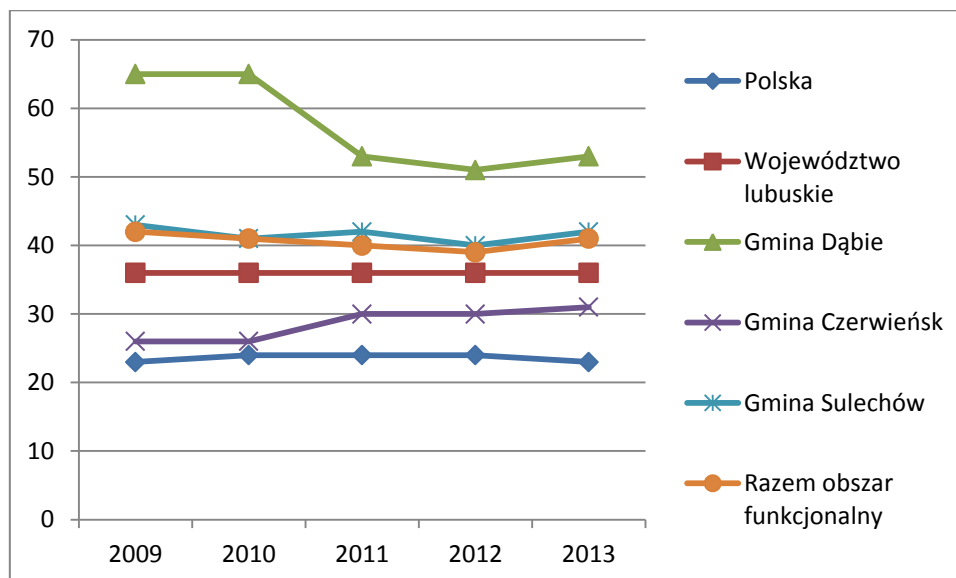
Tabela 3.21 Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców

Zakres przedmiotowy	Lata	Jednostka terytorialna					Razem obszar funkcjonalny
		Polska	Województwo lubuskie	Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	
ogółem	2009	981	1004	627	665	904	814
	2010	1015	1037	660	674	932	838
	2011	1004	1021	651	676	949	848
	2012	1032	1052	669	709	967	869
	2013	1057	1075	732	738	991	899
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2009	23	36	65	26	43	42
	2010	24	36	65	26	41	41
	2011	24	36	53	30	42	40
	2012	24	36	51	30	40	39
	2013	23	36	53	31	42	41
przemysł i budownictwo	2009	211	202	176	167	194	185
	2010	220	212	185	165	199	189
	2011	217	211	195	167	199	191
	2012	222	219	213	165	210	200
	2013	226	224	228	171	222	210
pozostała działalność	2009	747	766	386	472	667	587
	2010	771	789	410	483	692	608
	2011	763	773	402	479	709	617
	2012	786	798	405	513	718	631
	2013	808	815	451	537	727	648

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

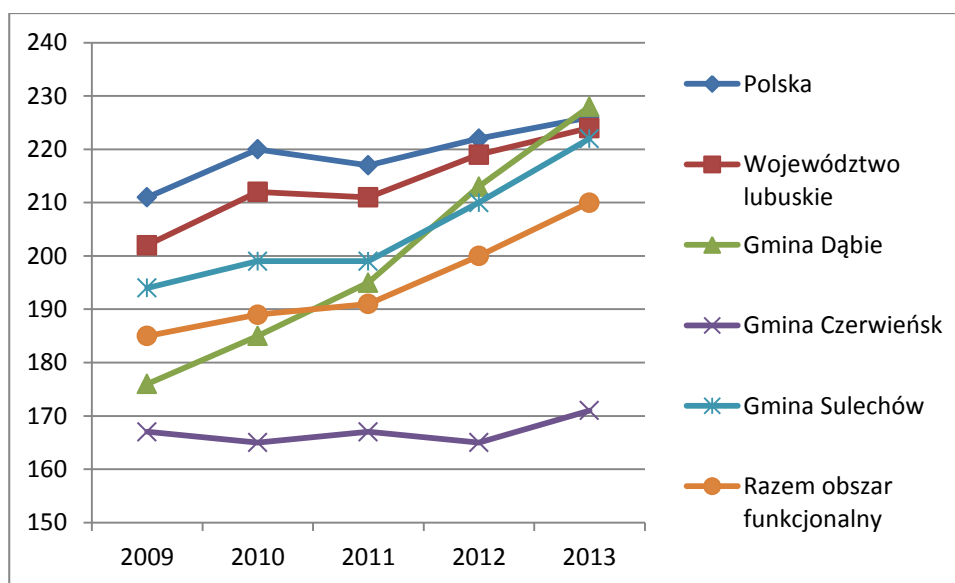

Wykres 3.9 Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców
Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

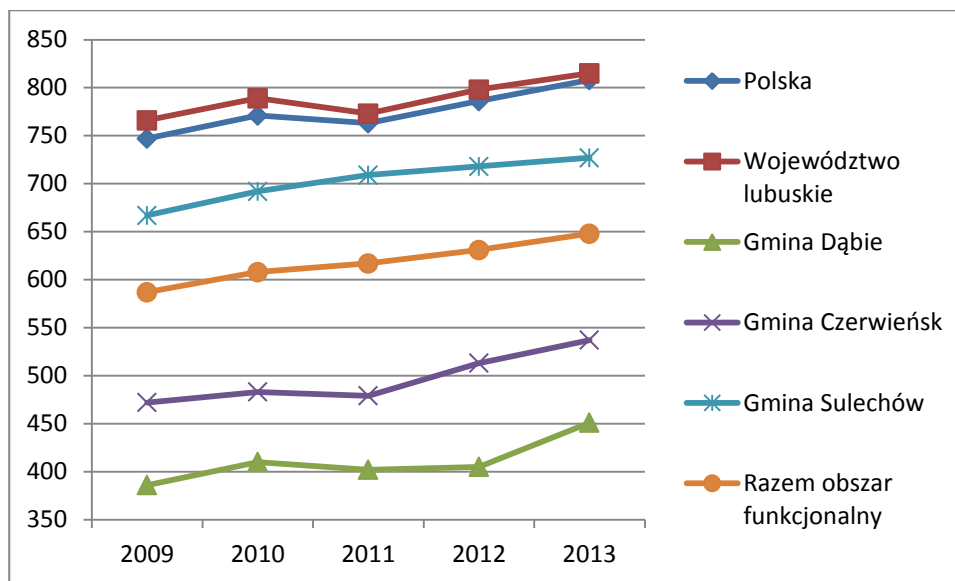
Wykres 3.10 Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców w dziale rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Wykres 3.11 Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców w dziale przemysł i budownictwo

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Wykres 3.12 Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców w dziale pozostała działalność

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Porównując udział liczby podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w ogólnej ich liczbie w powiatach na terenie, których znajduje się dana gmina należy zauważyć bardzo silne zróżnicowanie pod tym względem wszystkich gmin obszaru funkcjonalnego. Niezaprzeczalnym liderem jest w tym rankingu gmina Sulechów, której udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych powiatu zielonogórskiego sięgał w analizowanym okresie 31,7%. Jednakże należy podkreślić, że udział ten w latach 2009-2013 systematycznie spadał i obecnie uzyskał wartość 29,1%. Pod tym względem najsłabiej wypada gmina Dąbie, której udział w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych powiatu krośnieńskiego wynosi obecnie 6,6%. Jednakże w przeciwieństwie do gminy Sulechów udział podmiotów gospodarczych gminy Dąbie w ogólnej liczbie podmiotów powiatu krośnieńskiego systematycznie rośnie. Na przestrzeni analizowanych lat można zauważyć systematyczny wzrost udziału firm lokowanych na terenie obszaru funkcjonalnego w ogólnej liczbie podmiotów gospodarczych lokowanych w województwie lubuskim pomiędzy rokiem 2009 i 2013 wzrósł on z 3,3% do 3,4%. Udział ogólnej liczby mieszkańców obszaru jest w zasadzie stały i wynosi 4,1%. Jednakże należy zauważyć udział podmiotów gospodarczych w ogólnej liczbie przedsiębiorstwa w województwa lubuskiego jest niższy niż udział ludności regionu. Natomiast w dziale rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo udział podmiotów

lokowanych na terenie obszaru funkcjonalnego jest wyższy niż udział ludności jednakże w tym przypadku rysuje się tendencja spadkowa. Wyjątkiem jest rok 2013, w którym w stosunku do roku poprzedzającego nastąpił wzrost tego wskaźnika (Tabela 3.22).

Tabela 3.22 Udział podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w ogólnej liczbie podmiotów w powiatach i w województwie

Zakres przedmiotowy	Lata	Jednostka terytorialna			
		Gmina Dąbie w stosunku do powiatu krośnieńskiego	Gmina Czerwieńsk w stosunku do powiatu zielonogórskiego	Gmina Sulechów w stosunku do powiatu zielonogórskiego	Obszar funkcjonalny w stosunku do województwa lubuskiego
ogółem	2009	6,1%	8,4%	31,7%	3,3%
	2010	6,1%	8,2%	30,8%	3,3%
	2011	6,2%	8,1%	30,6%	3,4%
	2012	6,2%	8,1%	29,8%	3,4%
	2013	6,6%	8,2%	29,1%	3,4%
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2009	12,7%	6,0%	27,2%	4,8%
	2010	12,5%	6,3%	26,9%	4,6%
	2011	10,2%	7,3%	27,1%	4,5%
	2012	10,1%	7,3%	25,7%	4,4%
	2013	10,8%	7,6%	27,5%	4,6%
przemysł i budownictwo	2009	10,4%	9,1%	29,1%	3,7%
	2010	9,6%	8,5%	27,8%	3,6%
	2011	10,3%	8,4%	27,0%	3,7%
	2012	10,7%	7,9%	26,9%	3,7%
	2013	10,8%	7,9%	27,2%	3,8%
pozostała działalność	2009	4,8%	8,4%	32,9%	3,1%
	2010	4,9%	8,2%	32,1%	3,1%
	2011	4,9%	8,0%	32,0%	3,3%
	2012	4,9%	8,3%	31,1%	3,2%
	2013	5,4%	8,3%	29,9%	3,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

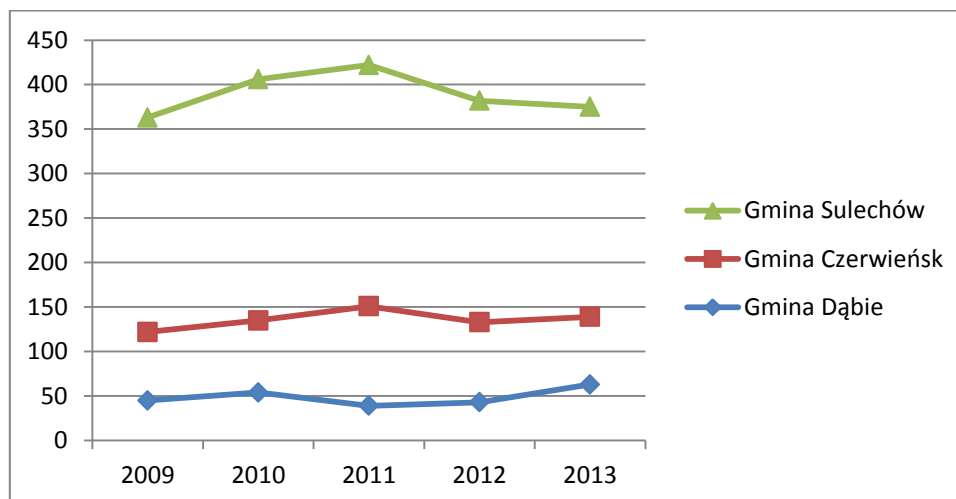
Porównując liczbę podmiotów nowoutworzonych i zarejestrowanych w rejestrze REGON w latach 2009-2013 można zauważyć, że w gminie Dąbie przeciętnie rejestrowano 49 nowych firm w ciągu roku, natomiast w gminie Sulechów oraz Czerwieńsk odpowiednio 253 i 87. W Czerwieńsku najwięcej zarejestrowano firm w roku 2011, a najmniej w roku 2013, począwszy od 2011 liczba podmiotów nowoutworzonych systematycznie spada. W Sulechowie po początkowym wzroście liczby nowo rejestrowanych podmiotów

gospodarczych nastąpił spadek, w Dąbiu natomiast uwidacznia się tendencja wzrostowa w tym zakresie (Tabela 3.23, Wykresy 3.13, 3.14, 3.15).

Tabela 3.23 Podmioty nowoutworzone w okresie od 1.01.2009 do 31.12.2013

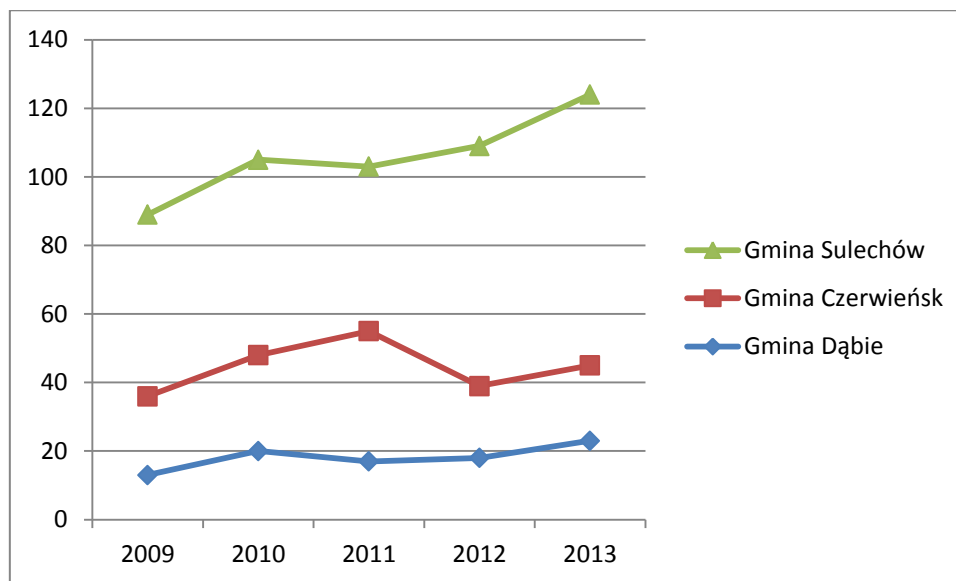
Podmioty gospodarki	Lata	Jednostka terytorialna						
		Polska	Lubuskie	Powiat zielonogórski	Powiat krośnieński	Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów
ogółem	2009	349656	10521	897	524	45	77	241
	2010	402005	11779	1010	653	54	81	271
	2011	346087	10075	996	502	39	112	271
	2012	358367	10891	924	544	43	90	249
	2013	365487	9973	943	530	63	76	236
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2009	4002	224	32	14	1	1	12
	2010	4337	249	21	26	3	0	4
	2011	4747	324	43	32	1	7	12
	2012	4775	264	27	21	1	0	7
	2013	4425	267	30	17	4	3	18
przemysł i budownictwo	2009	81107	2511	213	120	13	23	53
	2010	94991	2880	282	183	20	28	57
	2011	80742	2551	273	127	17	38	48
	2012	77418	2626	251	158	18	21	70
	2013	79551	2586	266	172	23	22	79
pozostała działalność	2009	264547	7786	652	390	31	53	176
	2010	302677	8650	707	444	31	53	210
	2011	260598	7200	680	343	21	67	211
	2012	276174	8001	646	365	24	69	172
	2013	281511	7120	647	341	36	51	139

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

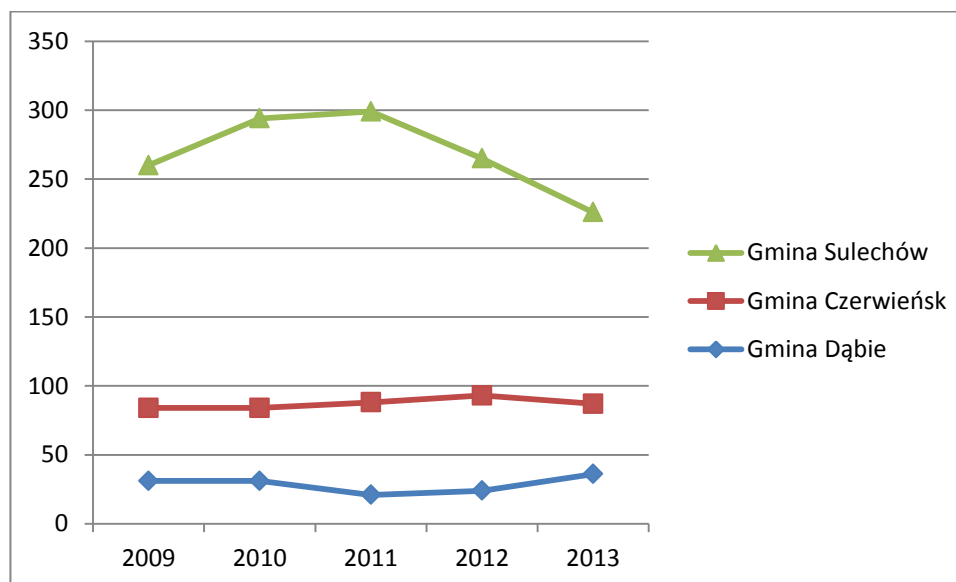

Wykres 3.13 Podmioty nowoutworzone w latach 2009-2013 ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Wykres 3.14 Podmioty nowoutworzone w dziale budownictwo i przemysł w latach 2009-2013
 Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Wykres 3.15 Podmioty nowoutworzone dziale pozostała działalność
 Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

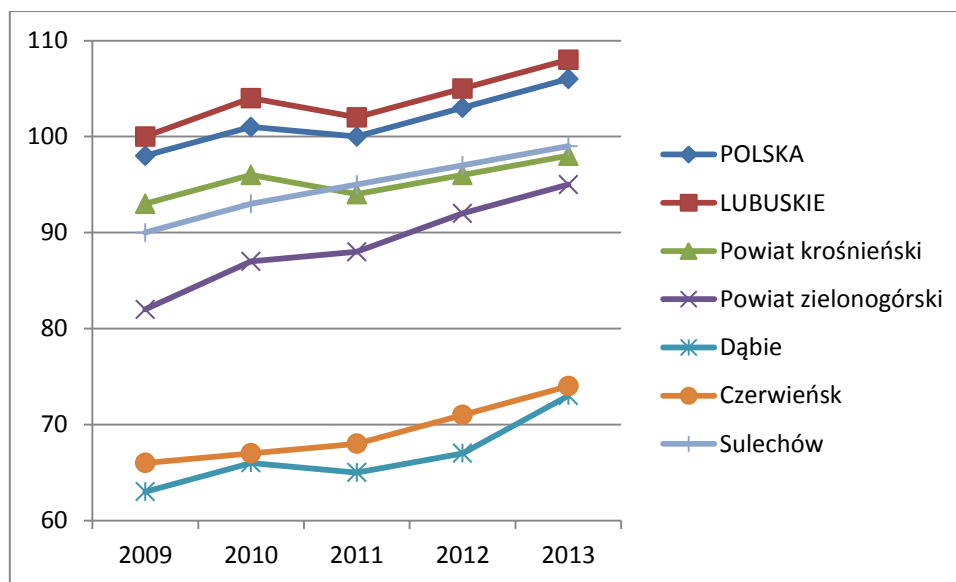
Jednym z istotnych wskaźników jest przyrost podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców danej jednostki terytorialnej. Wskaźnik ten daje pełniejszy obraz aktywności mieszkańców w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej. Należy podkreślić, iż najwyższą wartość tej wielkości notujemy w gminie Dąbie i wynosi ona 15,9%, w gminie Czerwieńsk 12,1%, a 10,0% w Sulechowie. Średnia dla kraju wynosi 8,2% zaś dla

województwa lubuskiego 8,0%. Gmina Dąbie w porównaniu z powiatem krośnieńskim wykazuje bez mała 3-krotnie wyższą dynamikę wzrostu w omawianym okresie. Pozytywnym jest fakt, że w zasadzie we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego rokrocznie przyrastała jego wartość, szczególnie w ostatnich dwóch latach omawianego okresu nastąpił wyraźny przyrost tego wskaźnika. Może to wskazywać na poprawę nastrojów wśród mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, co powinno się przełożyć w konsekwencji na stopniową poprawę sytuacji gospodarczej obszaru (Tabela 3.24, Wykres 3.16).

Tabela 3.24 Podmioty nowoutworzone w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Jednostka terytorialna	podmioty wpisane do rejestru na 1000 ludności					
	2009	2010	2011	2012	2013	Dynamika wzrostu
POLSKA	98	101	100	103	106	8,2%
LUBUSKIE	100	104	102	105	108	8,0%
Powiat krośnieński	93	96	94	96	98	5,4%
Powiat zielonogórski	82	87	88	92	95	15,6%
Dąbie	63	66	65	67	73	15,9%
Czerwieńsk	66	67	68	71	74	12,1%
Sulechów	90	93	95	97	99	10,0%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Wykres 3.16 Podmioty nowoutworzone w przeliczeniu na 1000 mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

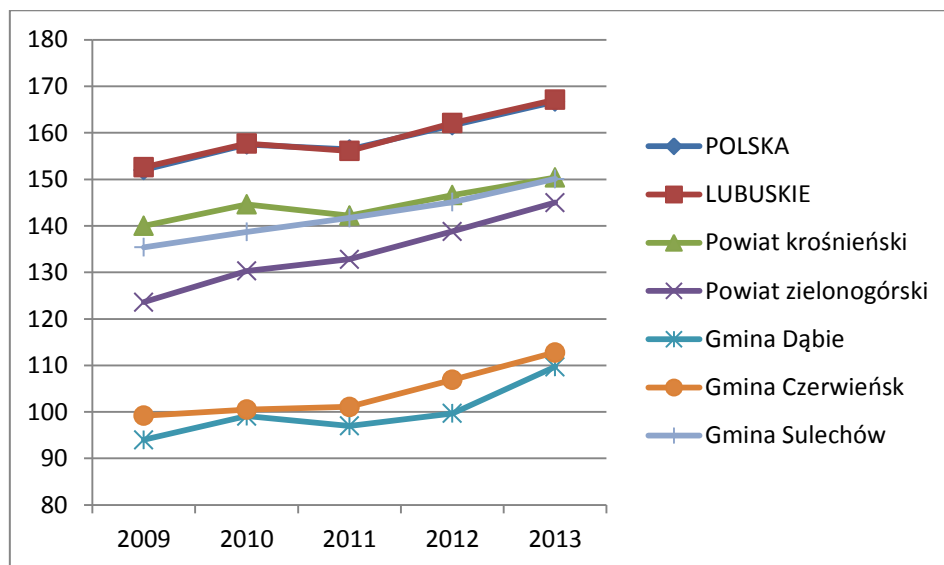
Innym ze wskaźników jest przyrost podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym danej jednostki terytorialnej. Wskaźnik ten daje

pełniejszy obraz aktywności mieszkańców w obszarze prowadzenia działalności gospodarczej. Należy podkreślić, iż najwyższą wartość tej wielkości notujemy w gminie Dąbie i wynosi ona 16,7%, w gminie Czerwieńsk 13,7%, a 10,9% w Sulechowie. Średnia dla kraju wynosi 9,7% zaś dla województwa lubuskiego 9,5%. Gmina Dąbie w porównaniu z powiatem krośnieńskim wykazuje ponad 2-krotnie wyższą dynamikę wzrostu w omawianym okresie. Pozytywnym jest fakt, że w zasadzie we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego rokrocznie przyrastała wartość tego wskaźnika, szczególnie w ostatnich dwóch latach omawianego okresu nastąpił wyraźny przyrost tego wskaźnika. Może to wskazywać na poprawę nastrojów wśród mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, co powinno się przełożyć w konsekwencji na stopniową poprawę sytuacji gospodarczej obszaru. Szczególnie pozytywnie należy odnieść się do wartości tego wskaźnika w gminie Sulechów ponieważ jest on również wyższy niż wartość wskaźnika w powiecie zielonogórskim. Wszystkie gminy charakteryzują się niższą wartością tego wskaźnika w odniesieniu do kraju i województwa lubuskiego (Tabela 3.25, Wykres 3.17).

Tabela 3.25 Podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym

Jednostka terytorialna	podmioty na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym					
	2009	2010	2011	2012	2013	Dynamika wzrostu
POLSKA	152,0	157,5	156,4	161,6	166,7	9,67%
LUBUSKIE	152,6	157,7	156,1	162,1	167,1	9,50%
Powiat krośnieński	140,0	144,6	142,2	146,6	150,4	7,43%
Powiat zielonogórski	123,6	130,3	132,8	138,8	145,0	17,31%
Gmina Dąbie	94,0	99,1	97,0	99,7	109,7	16,70%
Gmina Czerwieńsk	99,2	100,5	101,1	106,9	112,8	13,71%
Gmina Sulechów	135,4	138,7	141,7	145,1	150,1	10,86%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

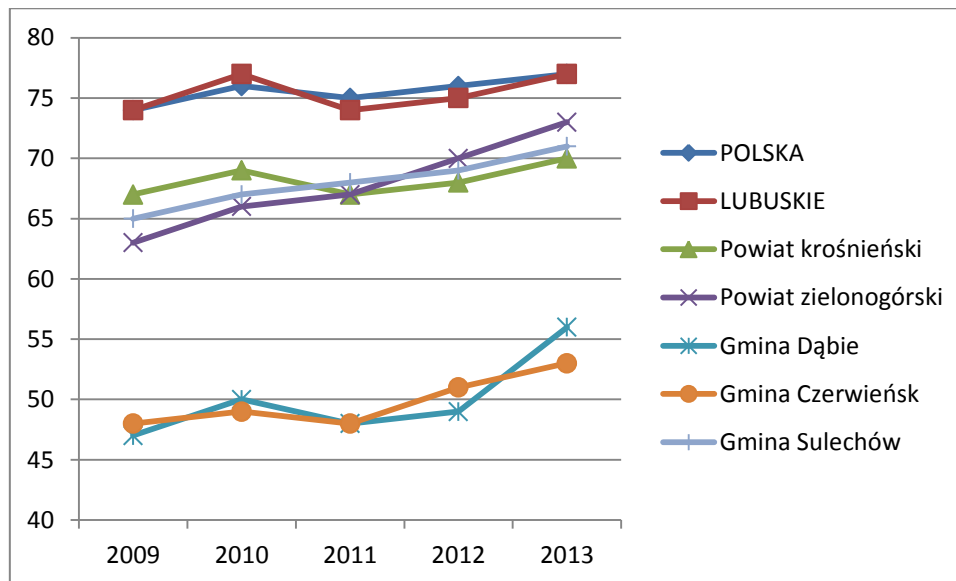
Wykres 3.17 Podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym
Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Analizując gminy wchodzące w skład obszaru funkcjonalnego pod względem wskaźnika opisującego liczbę osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą przypadającą na 1000 ludności danej jednostki terytorialnej należy zauważyć, że jedynie gmina Sulechów pod względem tego wskaźnika odstaje w niewielkim stopniu od średnich wartości odniesionych do Polski i województwa lubuskiego. Gminy Dąbie i Czerwieńsk charakteryzują się wartością tego wskaźnika mniejszą odpowiednio o 27% i 31%. Natomiast w gminie Sulechów wskaźnik ten jest mniejszy od średniej krajowej i wojewódzkiej o 8%. Jednakże w odniesieniu do powiatu zielonogórskiego jest niższy tylko o 3%. Za pozytywne natomiast należy uznać jednak to, że w porównaniu do roku 2009 nastąpiła znaczna poprawa ponieważ w tych latach w gminach Dąbie Czerwieńsk wskaźnik ten był gorszy o ponad 35% zaś w Sulechowie o ponad 12% (Tabela 3.26, Wykres 3.18).

Tabela 3.26 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 ludności

Jednostka terytorialna	osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na 1000 ludności					Dynamika wzrostu
	2009	2010	2011	2012	2013	
POLSKA	74	76	75	76	77	4,1%
LUBUSKIE	74	77	74	75	77	4,1%
Powiat krośnieński	67	69	67	68	70	4,5%
Powiat zielonogórski	63	66	67	70	73	15,9%
Gmina Dąbie	47	50	48	49	56	19,2%
Gmina Czerwieńsk	48	49	48	51	53	10,4%
Gmina Sulechów	65	67	68	69	71	9,2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Wykres 3.18 Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 ludności
Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

W odniesieniu do podmiotów wyrejestrowanych z rejestru REGON w przeliczeniu na 1000 mieszkańców gminy należy zauważyć, że we wszystkich gminach najtrudniejszym rokiem, w którym wyrejestrowano najwięcej podmiotów, był rok 2011. Przy czym największy przyrost zaobserwowano w Czerwieńsku. Ponadto w Sulechowie i Czerwieńsku liczba wyrejestrowanych podmiotów w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w roku 2009 była wyższa niż w roku następnym (Tabela 3.27).

Tabela 3.27 Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON

Zakres przedmiotowy	Lata	Jednostka terytorialna					
		Gmina Dąbie		Gmina Czerwieńsk		Gmina Sulechów	
		Liczba	na 1000 mieszkańców	Liczba	na 1000 mieszkańców	Liczba	na 1000 mieszkańców
ogółem	2009	32	6,27	79	8,25	254	9,59
	2010	41	8,08	67	6,79	160	5,98
	2011	42	8,29	112	11,36	233	8,74
	2012	31	6,12	63	6,31	186	6,95
	2013	32	6,33	55	5,49	185	6,95
rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2009	4	0,78	5	0,52	10	0,38
	2010	1	0,20	0	0,00	4	0,15
	2011	4	0,79	2	0,20	7	0,26
	2012	1	0,20	0	0,00	4	0,15
	2013	2	0,40	2	0,20	6	0,23
przemysł i budownictwo	2009	5	0,98	25	2,61	44	1,66
	2010	15	2,95	25	2,53	42	1,57
	2011	11	2,17	36	3,65	55	2,06
	2012	11	2,17	21	2,10	46	1,72
	2013	14	2,77	15	1,50	48	1,80
pozostała działalność	2009	23	4,51	49	5,11	200	7,55
	2010	25	4,92	42	4,26	114	4,26
	2011	27	5,33	74	7,51	171	6,41
	2012	19	3,75	42	4,21	136	5,08
	2013	16	3,17	38	3,79	131	4,92

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Do ważniejszych przedsiębiorstw działających na terenie obszaru funkcjonalnego, mających istotny wpływ na lokalny rynek pracy, należą:

- Przedsiębiorstwo wielobranżowe „ARCOBALENO” Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- Zakład produkcji obuwia „INBLU-POLSKA” Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- „JORGE” Sp. z .o.o. w Czerwieńsku,
- Zakład Betoniarski „ZIEL-BRUK” w Płotach,
- „POL TRUCK SERVICE” Sp. z o.o. w Płotach,
- „BUDOMONT” w Czerwieńsku,
- Centrum Usług Proekologicznych Sektora Naftowego CPN „EKOSERWIS” w Czerwieńsku,
- Spółka PKP „CARGO” w Czerwieńsku,
- PKP PLK Sekcja Eksploatacji w Czerwieńsku,
- PKP Energetyka Sekcja Zasilania Elektroenergetycznego w Czerwieńsku,

- Gminna Spółdzielnia „SCH” w Czerwieńsku,
- LfC Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- „LANATRADE” Sp. z o.o. w Czerwieńsku,
- Rockwool Polska w Cigacicach,
- Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie,
- DBW Advanced Fiber Technologies w Cigacicach,
- Fabryka Nici „Amanda” Sp. z o.o. w Sulechowie,
- P.W. Roltex Sp. z o.o. w Brzeziu,
- Raisio Sp. z o.o. Zakład Produkcyjny Sulma w Sulechowie,
- Geoprofit Sp. z o.o. w Sulechowie,
- PIBU „SZPAKOWSKI” Wojciech Szpakowski w Sulechowie,
- Zakład Inżynierii Sanitarnej i Elektrycznej HOSSA w Sulechowie,
- Zakład Wylęgu Drobiu – Tomasz i Andrzej Sztuder s.c. w Pławiu,
- P.P.U.H. InterCastor Sp. z o.o. w Połupinie,
- WOKAS S.A. w Gronowie,
- Agro-Horex S.C. w Łagowie,
- Cezar Poland Stock Sp. z o.o. w Dąbiu,
- MET-KON Zakład P.H.U.T. Janina Wardega w Dąbiu,
- B&F Trans K. Barczuk, M. Fiebig Sp.J w Dąbiu ,
- AUTO-STODOŁA Krystyna Turczyniak w Dąbiu,
- Centrum Ogrodnicze WESOŁY OGRÓD w Dąbiu,
- TEMAR s.c. Ośrodek Wypoczynkowy Dąbie.

3.2.4 Sytuacja gospodarstw rolnych w gminach obszaru funkcjonalnego

Podstawą do przeprowadzenia analizy zmian struktury rolnictwa była prowadzona w gminach ewidencja podatku rolnego. Za gospodarstwo rolne uważa się obszar gruntów rolnych o łącznej powierzchni przekraczającej 1ha lub 1ha przeliczeniowy, stanowiących własność lub znajdujących się w posiadaniu osoby fizycznej, osoby prawnej albo jednostki organizacyjnej, w tym spółki, nieposiadającej osobowości prawnej wobec powyższego w

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

tabeli 3.28 nie uwzględniono działek w grupie K1. Ze względu na takie podejście do zagadnienia liczby gospodarstw rolnych może występować różnica pomiędzy liczbą gospodarstw rolnych ewidencjonowanych w rejestrach gmin a ich liczbą wynikającą z danych podatkowych. Grupa ta została zamieszczona w kolejnej tabeli. W gminie Dąbie funkcjonują obecnie 4 gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 100 ha, 12 gospodarstw o powierzchni od 50 do 100 ha. Natomiast na terenie gminy Sulechów funkcjonuje obecnie 5 gospodarstw o powierzchni powyżej 100ha i 14 gospodarstw o powierzchni od 50 do 100 ha. W strukturze gospodarstw rolnych w gminie Czerwieńsk przeważają gospodarstwa o małym areale - 440 gospodarstw ma powierzchnię od 1 do 5 ha, 90 gospodarstw ma powierzchnię od 5 do 15 ha, natomiast 74 gospodarstwa posiada powierzchnię powyżej 15 ha⁸.

Powierzchnia użytków rolnych w gminie Dąbie wynosi 7031 ha, 56,1% z ogólnej powierzchni użytków rolnych zajmują grunty orne (3941 ha), 31,7% to łąki (1945 ha), 7,8% pastwiska (610 ha), 0,2% sady (15 ha), użytki ekologiczne obejmują 1,9% (131 ha) powierzchni gruntów rolnych. Powierzchnia użytków rolnych w gminie Czerwieńsk wynosi 6985 ha, 60,1% powierzchni użytków rolnych zajmują grunty orne (4198 ha), 27,8% to łąki (1945 ha), 8,7% pastwiska (610 ha), 0,1% sady (7 ha), użytki ekologiczne obejmują 2,1% (147 ha) powierzchni gruntów. Gleby na terenie gminy są zróżnicowane, przeważa duży udział najślabszych kompleksów użytków rolnych. Gleby wyższych klas bonitacyjnych występują głównie w dolinie rzeki Odry (mady). Powierzchnia użytków rolnych w gminie Sulechów wynosi 11532 ha⁹, w danych statystycznych użytki rolne ewidencjonowane wynoszą 11448 ha, 82,9% powierzchni użytków rolnych zajmują grunty orne (9490 ha), 10,1% to łąki (1153 ha), 3,9% pastwiska (450 ha), 0,9% sady (104 ha), natomiast pozostałe grunty (grunty rolne zabudowane, grunty pod stawami, grunty pod rowami) stanowią 3,2% (225 ha), użytki ekologiczne 0,9% (104 ha) (Tabela 3.28, Tabela 3.29).

⁸ http://www.czerwiensk.pl/asp/pl_mobile.asp?typ=14&sub=7&subsub=21&menu=132&strona=1 [data dostępu 1.04.2015]

⁹ Program ochrony środowiska wraz z planem gospodarki odpadami Gminy Sulechów.

<http://gmsulechow.peup.pl/eurzad.seam?eurzadNazwa=Uchwa%C5%82y+Rady+Miejskiej+kadencji+2002-2006&actionMethod=eurzad.xhtml%3ApeupAgent.setEurzadMode%282%29&cid=28175> [data dostępu 1.04.2015]

Tabela 3.28 Struktura gruntów i użytków w poszczególnych gminach obszaru funkcjonalnego

Rodzaj gruntów/użytków	Jednostka	Jednostka terytorialna			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Razem obszar
ogółem	ha	17091	19459	23666	60216
użytki rolne razem	ha	7031	6985	11448	25464
użytki rolne - grunty orne	ha	3941	4198	9490	17629
użytki rolne - sady	ha	14	7	104	125
użytki rolne - łąki trwałe	ha	2231	1945	1153	5329
użytki rolne - pastwiska trwałe	ha	549	610	450	1609
użytki rolne - grunty rolne zabudowane	ha	178	100	251	529
użytki rolne - grunty pod stawami	ha	24	9	0	33
użytki rolne - grunty pod rowami	ha	94	116	0	210
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione razem	ha	9190	10417	9708	29315
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - lasy	ha	9108	10314	9568	28990
grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione - grunty zadrzewione i zakrzewione	ha	82	103	140	325
grunty pod wodami razem	ha	111	557	493	1161
grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi	ha	40	521	438	999
grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi	ha	71	36	55	162
grunty zabudowane i zurbanizowane razem	ha	579	932	1623	3134
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny mieszkaniowe	ha	36	131	279	446
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny przemysłowe	ha	18	19	86	123
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny inne zabudowane	ha	22	77	143	242
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny zurbanizowane niezabudowane	ha	9	38	83	130
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny rekreacji i wypoczynku	ha	25	37	54	116
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - drogi	ha	407	421	823	1651
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - kolejowe	ha	58	198	143	399
grunty zabudowane i zurbanizowane - tereny komunikacyjne - inne	ha	0	0	6	6
grunty zabudowane i zurbanizowane - użytki kopalne	ha	4	11		15
użytki ekologiczne	ha	26	147	104	277
nieużytki	ha	131	271	216	618
tereny różne	ha	23	150	74	247

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

We wszystkich omawianych gminach udział gospodarstw małoobszarowych o łącznej powierzchni poniżej 15 ha jest bardzo wysoki i przekracza 83%, najwyższy wskaźnik jest w gminie Dąbie i wynosi 89,1% a najniższy w gminie Sulechów i wynosi odpowiednio 83,63%. Dla całego obszaru ich udział wynosi 85,9%. Szczególnie wysoki jest również udział gospodarstw o powierzchni do 5 ha i kształtuje się on na poziomie 68,3% dla całego obszaru. Najniższy udział tych gospodarstw jest w gminie Dąbie i wynosi 63,8%, zaś najwyższy jest w gminie Czerwieńsk - 70,9%, w gminie Sulechów udział ten wynosi 68,8%. Wskaźniki te są

wyraźnie wyższe od średniej krajowej wynoszącej 55%¹⁰. Duże rozdrobnienie gospodarstw rolnych na terenie obszaru funkcjonalnego nie jest zjawiskiem korzystnym dla rozwoju poszczególnych gmin, jak również dla całego Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich. Jednym z kierunków, który może przynieść korzystne zmiany w sytuacji gospodarstw rolnych jest stopniowe zwiększanie ich areału (Tabela 3.30).

Tabela 3.29 Rejestr gospodarstw rolnych w grupach stan na koniec 2014 roku

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	A - powierzchnia od 1 do 2 ha	151	231	355	737
2	B - powierzchnia od 2 do 5 ha	135	169	263	567
3	C - powierzchnia od 5 do 7 ha	37	40	73	214
4	D - powierzchnia od 7 do 10 ha	39	25		
5	E - powierzchnia od 10 do 15 ha	37	25	60	122
6	H - powierzchnia powyżej 15 ha	49	74	147	270
Razem obszar		411	564	898	1910

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

Tabela 3.30 Struktura gospodarstw rolnych w Obszarze Funkcjonalnym Gmin Nadodrzańskich

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	A - powierzchnia od 1 do 2 ha	33,7%	41,0%	39,5%	38,6%
2	B - powierzchnia od 2 do 5 ha	30,1%	30,0%	29,3%	29,7%
3	C - powierzchnia od 5 do 7 ha	8,3%	7,1%	8,1%	11,2%
4	D - powierzchnia od 7 do 10 ha	8,7%	4,4%		
5	E - powierzchnia od 10 do 15 ha	8,3%	4,4%	6,7%	6,4%
6	H - powierzchnia powyżej 15 ha	10,9%	13,1%	16,4%	14,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

W rejestrze działek w grupie K1 – działki o powierzchni do 0 do 1 ha (Tabela 3.31) najwięcej zarejestrowano ich w gminie Sulechów jest ich łącznie 1834 najmniej takich działek jest w gminie Dąbie zarejestrowano tylko 197 działek, w gminie Czerwieńsk 1140. Przy czym 23 z nich zostały zarejestrowane jako gospodarstwa rolne (Tabela 3-32).

¹⁰ Program rozwoju obszarów wiejskich na lata 2014-2020. https://www.minrol.gov.pl/content/.../PROW2014-2020_wersja_pelna.pdf [data dostępu 1.02.2015]

Dysproporcje w tym rejestrze są bardzo duże i mogą wskazywać na oczekiwanie właścicieli działek na terenie gmin Sulechów i Czerwieńsk na zmiany w Planie Zagospodarowania Gminy, w którym może nastąpić zmiana kwalifikacji tych gruntów z gruntów o przeznaczeniu rolniczym na grunty budowlane.

Tabela 3.31 Rejestr działek rolnych w grupie K1 – działki o powierzchni od 0 do 1 ha

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	K1 - powierzchnia od 0 do 1 ha	197	1140*	1834	3171

*23 działki figurują w rejestrze jako gospodarstwa rolne

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

Analizując strukturę gospodarstw rolnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców gmin i obszaru funkcjonalnego zauważyć można, że największe wartości tych wskaźników we wszystkich grupach powierzchniowych gospodarstw rolnych notowane są w gminie Dąbie najniższe zaś w gminie Sulechów pomimo tego, że gmina ta ma największą powierzchnię użytków rolnych. Gminy Dąbie i Czerwieńsk mają zbliżone powierzchnie użytków rolnych a mimo tego wskaźniki struktury gospodarstw rolnych w gminie Dąbie są wyraźnie wyższe i w niektórych grupach są one ponad 3-krotnie wyższe.

Tabela 3.32 Struktura gospodarstw rolnych w obszarze w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców

Lp.	Grupa	Ogólna liczba			
		Gmina Dąbie	Gmina Czerwieńsk	Gmina Sulechów	Obszar funkcjonalny
1	A - powierzchnia od 1 do 2 ha	298,83	230,52	133,41	176,81
2	B - powierzchnia od 2 do 5 ha	267,17	168,65	98,84	136,03
3	C - powierzchnia od 5 do 7 ha	73,22	39,92	27,43	51,34
4	D - powierzchnia od 7 do 10 ha	77,18	24,95		
5	E - powierzchnia od 10 do 15 ha	73,22	24,95	22,55	29,27
6	H - powierzchnia powyżej 15 ha	96,97	73,84	55,24	64,77
<i>Razem obszar funkcjonalny i gminy</i>		813,38	562,82	337,48	458,22

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Urzędów JST obszaru funkcjonalnego [stan na 1.02.2015]

Jak już wspomniano w strukturze gospodarstw rolnych w obszarze funkcjonalnym dominują gospodarstwa małoobszarowe, ze względu na ich powierzchnię w gospodarstwach tych mogą występować duże problemy natury ekonomicznej. Jednym ze sposobów

poprawienia ekonomicznych wyników funkcjonowania gospodarstw rolnych jest tworzenie na ich terenie gospodarstw agroturystycznych. Jest to swoisty sposób rozszerzania oferty gospodarstwa. Niestety na terenie gmin obszaru funkcjonalnego umiejscowionych jest tylko siedem gospodarstw agroturystycznych w tym jedno z nich jest równocześnie gospodarstwem ekologicznym. Pięć z nich położonych jest w Gminie Dąbie a 2 w Gminie Sulechów, w Gminie Czerwieńsk nie ma żadnego gospodarstwa agroturystycznego. Są to następujące gospodarstwa:

- Agroturystyka „Kasia” w Brzeźnicy,
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Nad Bobrem” w Goli,
- Gospodarstwo Agroturystyczne „Stary Młyn” w Brzeźnicy,
- Gospodarstwo Agroturystyczne „VIP PARK” w Łagowie
- Gospodarstwo Rolne, Ekologiczne i Agroturystyczne w Szczawnie,
- Agroturystyka Klepsk w Klepsku,
- Agroturystyka 4 Koty w Cigacicach.

3.2.5 Instytucje otoczenia businessu na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Gminy obszaru funkcjonalnego są ubogie w instytucje otoczenia businessu. Analizując obszar funkcjonalny pod względem istnienia na jego terenie instytucji otoczenia businessu oraz organizacji zrzeszających przedsiębiorców należy podkreślić, że w zasadzie tylko na terenie gminy Sulechów można zidentyfikować takie organizacje. Co ciekawe dwie instytucje otoczenia businessu funkcjonują w Kalsku, są to:

- Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku,
- Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku.

Na terenie obszaru funkcjonalnego brakuje inicjatyw oraz podmiotów, które wspierałyby przedsiębiorców w ich działaniach. Organizacje takie można odnaleźć tylko na terenie gminy Sulechów. Organizacjami pozarządowymi na terenie gminy Sulechów wspierającymi biznes są:

- Sulechowskie Stowarzyszenie Handlowców i Kupców,

- Sulechowska Organizacja Pracodawców,
- Stowarzyszenie Wspierania Przedsiębiorczości.

Są to stowarzyszenia, których zasięg można określić jako lokalny. Jednakże należy podkreślić, że są to inicjatywy niezwykle cenne.

Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku

Ośrodek ten powstał w ramach projektu pod tą samą nazwą, współfinansowanego przez Unię Europejską ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007 – 2013. Jest to jednostka Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie zarządzana przez specjalnie powołaną do tego celu spółkę. Jest to pierwszy tego typu ośrodek w województwie lubuskim, jest on również unikatowy na skalę kraju. Jego stworzenie ma na celu zwiększenie konkurencyjności lubuskich firm na poziomie ogólnopolskim oraz europejskim, przez ich dostęp do osiągnięć nauki w zakresie szkółkarstwa, ogrodnictwa, produkcji materiału roślinnego oraz przetwórstwa spożywczego. Dostęp do najnowszych technologii oraz bazy naukowej z zakresu zaawansowanej analityki Ośrodka dedykowany jest głównie dla przedsiębiorstw z MŚP. Prace badawcze Lubuskiego Ośrodka Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych PWSZ w Sulechowie koncentrują się na realizacji następujących celów:

- poszukiwanie nowych produktów,
- modyfikacja istniejących produktów,
- doskonalenie jakości wytwarzanych już produktów,
- stworzenie usługowej jednostki badawczej dla małych i średnich przedsiębiorstw,
- wspieranie przedsiębiorców w rozwiązywaniu powstających w produkcji problemów,
- podnoszenia poziomu produkcji poprzez wdrażanie nowych rozwiązań organizacyjnych oraz nowych technologii¹¹.

Lubuski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Kalsku

Ośrodek doradztwa rolniczego w Kalsku został utworzony na mocy ustawy z dnia 22 października 2004 r. o jednostkach doradztwa rolniczego (Dz. U. Nr 251 poz. 2507 z późn.

¹¹ <http://loiwa.com.pl/> data dostępu 1.04.2015

zm.)¹². Adresatami działalności LODR są rolnicy i inni mieszkańcy obszarów wiejskich województwa lubuskiego. Do zakresu działalności ośrodka doradztwa rolniczego w Kalsku należą:

- prowadzenie szkoleń dla rolników i innych mieszkańców obszarów wiejskich,
- prowadzenie działalności informacyjnej wspierającej produkcji rolniczej,
- prowadzenie działalności w zakresie podnoszenia kwalifikacji zawodowych,
- udzielanie pomocy w zakresie sporządzania dokumentacji do uzyskania pomocy finansowej z funduszy UE i innych instytucji,
- prowadzenie analiz rynku rolno-spożywczego oraz upowszechnianie informacji w tym zakresie,
- prowadzenie doświadczalnictwa odmianowego,
- upowszechnianie metod produkcji i stylu życia przyjaznego dla środowiska,
- działania na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego wsi,
- upowszechnianie i rozwój agroturystyki oraz turystyki
- wykonywanie innych zadań publicznych.

¹² Statut Lubuskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Kalsku, Załącznik do uchwały numer 181/2139/13 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 17 kwietnia 2013r.

3.3 Analiza stanu edukacji na całym obszarze funkcjonalnym pod kątem rozwoju gospodarczego i wzmocnienia kapitału intelektualnego

3.3.1 Wychowanie przedszkolne

Pierwszym etapem kształcenia w systemie oświaty jest wychowanie przedszkolne. Obejmuje ono dzieci w wieku od 3 do 6 lat i jest realizowane w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w zespołach wychowania przedszkolnego i punktach przedszkolnych. Przedszkola przeznaczone są dla dzieci w wieku od 3 do 6 lat, zespoły wychowania przedszkolnego i punkty przedszkolne – dla dzieci w wieku od 3 do 5 lat, a oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych – dla dzieci w wieku 5 i 6 lat.

W 2013 roku wychowanie przedszkolne na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich (OFGN) realizowane było w 28 placówkach wychowania przedszkolnego: 12 przedszkolach, 14 oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz w 2 punktach przedszkolnych. Najwięcej placówek zlokalizowanych było na terenie największej gminy, tj. gminy Sulechów. W stosunku do 2009 roku liczba placówek na terenie OFGN zwiększyła się o 21,7% (największy wzrost miał miejsce na terenie gminy Sulechów – 58,1%), przy czym wzrost odnotowano w liczbie przedszkoli niepublicznych (przybyły 2 na terenie gminy Sulechów) oraz punktów przedszkolnych (powstały 2 placówki, w tym 1 na terenie gminy Sulechów i 1 na terenie gminy Dąbie). Ponadto w 2010 roku w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Sulechowie uruchomiono pierwsze na terenie OFGN przedszkole specjalne (Tabela 3.33).

W 2013 roku wychowanie przedszkole na terenie OFGN realizowane było w 74 oddziałach (grupach, klasach), z tego 44 (59,4%) zlokalizowane były w przedszkolach, 28 (37,8%) w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i 2 (2,7%) w punktach przedszkolnych. W stosunku do 2009 roku liczba oddziałów (grup, klas) zwiększyła się o 22 (wzrost o 42,3%), przy czym najczęściej oddziałów uruchomiono w przedszkolach niepublicznych (wszystkie zlokalizowane były na terenie gminy Sulechów) - 8 (wzrost o 133,3%). Ponadto w ostatnich kilku latach mimo, że na terenie OFGN nie powstały nowe przedszkola prowadzone przez jednostki samorządu gminnego oraz nowe oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych, to widoczny był stabilny, choć powolny wzrost liczby oddziałów (grup, klas) w tych placówkach. W 2013 roku w stosunku do 2009 roku liczba oddziałów (grup, klas) w

przedszkolach prowadzonych przez jednostki samorządu gminnego wzrosła o 12,5%, natomiast w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych o 27,5%. Ponadto w przedszkolu specjalnym, które powstało w 2010 roku liczba oddziałów w ciągu 4 lat wzrosła z 1 do 3 (wzrost o 200%), co zwiększyło dostęp dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi do edukacji przedszkolnej (Tabela 3.33).

Tabela 3.33 Liczba placówek i oddziałów wychowania przedszkolnego na terenie OFGN w latach 2009-2013

	Placówki						Oddziały (grupy, klasy)					
	2009	2010	2011	2012	2013	$\frac{2013}{2009}$ %	2009	2010	2011	2012	2013	$\frac{2013}{2009}$ %
Gmina Czerwieńsk												
Ogółem	8	8	8	8	8	100,0	15	16	17	18	18	120,0
Przedszkola (bez specjalnych) samorządu gminy	5	5	5	5	5	100,0	12	13	14	15	15	125,0
stowarzyszeń i organizacji społecznych	1	1	1	1	1	100,0	6	7	8	9	9	150,0
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	4	4	4	4	4	100,0	6	6	6	6	6	100,0
3	3	3	3	3	3	100,0	3	3	3	3	3	100,0
Gmina Sulechów												
Ogółem	10	11	13	13	14	140,0	31	36	41	39	49	158,1
Przedszkola (bez specjalnych) samorządu gminy	3	3	4	4	5	166,7	16	16	20	16	24	150,0
stowarzyszeń i organizacji społecznych	3	3	3	3	3	100,0	16	16	16	16	16	100,0
Przedszkola specjalne (samorządu powiatu)	-	-	1	1	2	200,0 ¹	-	-	4	-	8	
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	-	1	1	1	1	100,0 ²	-	1	1	2	3	300,0 ²
Punkty przedszkolne	7	7	7	7	7	100,0	15	19	19	20	21	140,0
-	-	-	1	1	1	100,0 ¹	-	-	1	1	1	100,0 ¹
Gmina Dąbie												
Ogółem	5	6	6	2	6	120,0	6	7	7	7	7	116,7
Przedszkola (bez specjalnych) samorządu gminy	1	1	1	1	1	100,0	2	2	2	6	2	100,0
stowarzyszeń i organizacji społecznych	1	1	1	1	1	100,0	2	2	2	6	2	100,0
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	4	4	4	-	4	100,0	4	4	4	-	4	100,0
Punkty przedszkolne	-	1	1	1	1	100,0 ²	-	1	1	1	1	100,0 ²
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich												
Ogółem	23	25	27	23	28	121,7	52	59	65	64	74	142,3
Przedszkola (bez specjalnych) samorządu gminy	9	9	10	10	11	122,2	30	31	36	37	41	136,7
stowarzyszeń i organizacji społecznych	5	5	5	5	5	100,0	24	25	26	31	27	112,5
Przedszkola specjalne (samorządu powiatu)	4	4	5	5	6	150,0	6	6	10	6	14	233,3
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	-	1	1	1	1	100,0 ²	-	1	1	2	3	300,0 ²
Punkty przedszkolne	14	14	14	10	14	100,0	22	26	26	23	28	127,3
-	-	1	2	2	2	200,0 ²	-	1	2	2	2	200,0 ²

¹ 2013/2011

² 2013/2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

W 2013 roku na terenie OFGN wychowaniem przedszkolnym objętych było 1556 dzieci, tj. o 493 dzieci więcej niż w 2009 roku (wzrost o 46,4%). Z tego najwięcej dzieci uczęszczało do

przedszkoli publicznych – 675 dzieci (43,4%) i oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych – 559 dzieci (35,9%). W stosunku do 2009 roku największy wzrost liczby dzieci miał miejsce w oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych – wzrost o 205 dzieci (57,9%) i przedszkolach niepublicznych – wzrost o 167 dzieci (170,4%) (Tabela 3.34)

W 2009 roku na terenie OFGN na 100 miejsc w przedszkolach przypadało około 104 dzieci. W kolejnych latach powstawały nowe przedszkola niepubliczne i punkty przedszkolne, a w dotychczas funkcjonujących otwierano nowe oddziały. W efekcie w 2013 roku na 100 miejsc w przedszkolach i punktach przedszkolnych przypadało 91 dzieci. Co oznacza, że na terenie OFGN przedszkola i punkty przedszkolne dysponują wolnymi miejscami i w 2013 roku mogły przyjąć dodatkowo 99 dzieci (Tabela 3.34.)

Tabela 3.34 Liczba miejsc i dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na terenie OFGN w latach 2009-2013

	Miejsca						Dzieci					
	2009	2010	2011	2012	2013	2013	2009	2010	2011	2012	2013	2013
						2009						%
Gmina Czerwieńsk												
Ogółem	235	307	334	362	357	151,9	266	307	341	367	396	148,9
Przedszkola (bez specjalnych)	235	307	334	362	357	151,9	239	270	282	316	334	139,7
samorządu gminy	120	175	195	220	205	170,8	141	174	186	204	206	146,1
stowarzyszeń i organizacji społecznych	115	132	139	142	152	132,2	98	96	96	112	128	130,6
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	-	-	-	-	-	-	27	37	59	51	62	229,6
Gmina Sulechów												
Ogółem	400	405	510	524	664	166,0	698	784	865	979	1021	146,3
Przedszkola (bez specjalnych)	400	395	475	475	615	158,7	420	432	453	509	556	132,7
samorządu gminy	400	395	395	395	410	102,5	420	432	436	437	419	99,8
stowarzyszeń i organizacji społecznych	-	-	80	80	205	256,2 ¹	-	-	17	72	137	805,9 ¹
Przedszkola specjalne (samorządu powiatu)	-	10	10	20	20	200,0 ²	-	6	7	18	17	283,3 ²
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	-	-	-	-	-	-	278	346	382	423	421	151,4
Punkty przedszkolne	-	-	25	29	29	116,0 ¹	-	-	23	29	27	117,4 ¹
Gmina Dąbie												
Ogółem	50	66	70	139	75	150,0	99	109	135	132	139	140,4
Przedszkola (bez specjalnych)	50	50	50	114	50	100,0	50	50	50	114	50	100,0
samorządu gminy	50	50	50	114	50	100,0	50	50	50	114	50	100,0
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	-	-	-	-	-	-	49	43	69	-	76	155,1
Punkty przedszkolne	-	16	20	25	25	156,2 ²	-	16	16	18	13	81,2 ²
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich												
Ogółem	685	778	914	1025	1096	160,0	1063	1200	1341	1478	1556	146,4
Przedszkola (bez specjalnych)	685	752	859	951	1022	149,2	709	752	785	939	940	132,6
samorządu gminy	570	620	640	729	665	116,7	611	656	672	755	675	110,5
stowarzyszeń i organizacji społecznych	115	132	219	222	357	310,4	98	528	113	184	265	270,4
Przedszkola specjalne (samorządu powiatu)	-	10	10	20	20	200,0 ²	-	6	7	18	17	283,3 ²
Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych	-	-	-	-	-	-	354	426	510	474	559	157,9
Punkty przedszkolne	-	16	45	54	54	337,5 ²	-	16	39	47	40	250,0 ²

¹ 2013/2011

² 2013/2010

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Z danych przedstawionych w tabeli 3.33 wynika, że w latach 2009-2013 na terenie OFGN powstały nowe placówki wychowania przedszkolnego. Ponadto w dotychczasowych placówkach uruchomiono dodatkowe oddziały. Efektem tych pozytywnych zmian jest wzrost wskaźników upowszechnienia edukacji przedszkolnej na terenie OFGN. W 2013 roku w stosunku do 2009 roku największy wzrost wskaźnika miał miejsce w przypadku dzieci

najmłodszych. Wśród dzieci 3-4-letnich wskaźnik ten wzrósł o 20 pkt. proc., natomiast wśród dzieci 3-5 letnich o 18,3 pkt. proc.

W 2013 roku, podobnie jak w kilku poprzednich latach, najwięcej dzieci uczęszczało do placówek wychowania przedszkolnego w gminie Sulechów.

Tabela 3.35 Upowszechnianie edukacji przedszkolnej - dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym na terenie OFGN w latach 2009-2013

Dzieci w wieku	2009			2010			2011			2012			2013		
	ogółem	w miastach	na wsi	ogółem	w miastach	na wsi	ogółem	w miastach	na wsi	ogółem	w miastach	na wsi	ogółem	w miastach	na wsi
Gmina Czerwieńsk															
3-4 lat	60,2	90,5	45,3	62,2	87,1	45,3	70,0	91,9	54,3	68,8	100,0	49,0	70,8	97,6	55,7
3-5 lat	61,8	88,0	46,1	63,5	94,3	44,5	76,8	103,6	59,0	75,9	102,1	58,5	78,4	102,9	63,2
3-6 lat	66,1	92,5	50,0	69,5	98,8	50,2	75,8	108,3	55,8	72,8	104,4	52,9	77,8	102,1	62,0
Gmina Sulechów															
3-4 lat	55,6	73,9	23,9	64,3	83,3	30,1	68,8	90,0	34,2	69,7	90,0	37,2	80,0	109,0	33,2
3-5 lat	66,1	85,5	32,6	71,8	93,9	34,3	76,7	100,8	36,8	79,3	103,1	40,0	85,3	115,3	38,5
3-6 lat	71,4	91,7	37,2	76,3	100,6	36,3	78,5	103,9	37,3	82,1	107,8	39,4	84,2	114,6	36,4
Gmina Dąbie															
3-4 lat	25,2	-	25,2	33,6	-	33,6	39,6	-	39,6	40,4	-	40,4	40,2	-	40,2
3-5 lat	38,2	-	38,2	46,9	-	46,9	55,5	-	55,5	55,1	-	55,1	54,7	-	54,7
3-6 lat	51,4	-	51,4	53,4	-	53,4	63,7	-	63,7	60,8	-	60,8	60,7	-	60,7
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich															
3-4 lat	52,4	76,7	30,8	60,0	84,1	35,7	65,9	90,4	41,2	66,2	92,0	41,4	72,4	106,8	41,8
3-5 lat	61,5	86,0	38,1	66,5	94,0	40,6	74,3	101,3	47,9	75,7	102,9	48,8	79,8	112,8	49,7
3-6 lat	67,6	91,9	44,5	71,7	100,3	44,6	76,0	104,8	49,2	77,2	107,2	48,5	79,8	112,0	49,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

3.3.2 Szkolnictwo podstawowe

Na terenie OFGN funkcjonuje 17 szkół podstawowych, w tym 16 szkół publicznych i 1 szkoła niepubliczna prowadzona przez Stowarzyszenie Mieszkańców Płotów i Zagórza (Tabela 3.36).

Tabela 3.36 Liczba szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży i oddziałów w szkołach na terenie OFGN w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	Szkoły						Oddziały w szkołach					
	2009	2010	2011	2012	2013	2013 2009 %	2009	2010	2011	2012	2013	2013 2009 %
Gmina Czerwieńsk												
Ogółem	6	5	5	5	5	83,3	45	39	38	38	36	80,0
samorządu gminy	4	4	4	4	4	100,0	33	33	32	32	30	90,9
stowarzyszeń i organizacji społecznych	2	1	1	1	1	50,0	12	6	6	6	6	50,0
Gmina Sulechów												
Ogółem	8	8	8	8	8	100,0	84	83	81	79	80	95,2
samorządu gminy	7	7	7	7	7	100,0	80	79	77	75	76	95,0
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	1	1	1	1	1	100,0	4	4	4	4	4	100,0
Gmina Dąbie												
Ogółem	4	4	4	4	4	100,0	25	25	25	22	19	76,0
samorządu gminy	4	4	4	4	4	100,0	25	25	25	22	19	76,0
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich												
Ogółem	18	17	17	17	17	94,4	154	147	144	139	135	87,7
samorządu gminy	15	15	15	15	15	100,0	138	137	134	129	125	90,6
stowarzyszeń i organizacji społecznych	2	1	1	1	1	50,0	12	6	6	6	6	50,0
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	1	1	1	1	1	100,0	4	4	4	4	4	100,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

W związku z obserwowanym od kilkunastu lat niżym demograficznym systematycznie maleje liczba uczniów i oddziałów w szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie OFGN. W latach 2009-2013 w szkołach publicznych (bez specjalnych) liczba oddziałów zmniejszyła się ze 138 do 125 (spadek o 9,4%). Największy spadek liczby oddziałów miał miejsce w szkołach działających na terenie najmniejszej gminy – gminy Dąbie (spadek o 24%), najmniejszy zaś w szkołach działających na terenie największej gminy - gminy Sulechów (spadek o 5%). W analizowanym okresie nie uległa natomiast zmianie liczba oddziałów w szkole specjalnej – w całym okresie funkcjonowały 4 oddziały.

Opisany wyżej spadek liczby oddziałów w szkołach podstawowych był konsekwencją systematycznie malejącej liczby uczniów. W 2013 roku w szkołach funkcjonujących na terenie OFGN uczyło się 2151 uczniów – o 12,8% mniej w stosunku do 2009 roku, z tego do szkół publicznych (bez specjalnych) uczęszczało 2064, o 11,3% mniej w stosunku do 2009 roku, zaś do szkoły niepublicznej uczęszczało 52 uczniów, o ...% mniej w stosunku do 2009 roku. Z kolei w szkole specjalnej prowadzonej przez powiat zielonogórski liczba uczniów wzrosła o 9,4% (Tabela 3.37).

Podobnie jak liczba uczniów maleje również liczba absolwentów szkół podstawowych funkcjonujących na terenie OFGN. W 2013 roku szkoły podstawowe ukończyło 384 osób, o 12,8% mniej w stosunku do 2009 roku), z tego 227 na terenie gminy Sulechów (o 19,5% mniej w stosunku do 2009 roku), 53 na terenie gminy Dąbie (o 5,4% mniej w stosunku do 2009 roku) i 104 na terenie gminy Czerwieńsk (o 2% więcej w stosunku do 2009 roku) (Tabela 3.37).

Tabela 3.37 Liczba uczniów i absolwentów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży na terenie OFGN w latach 2009-2013

	Uczniowie						Absolwenci					
	2009	2010	2011	2012	2013	$\frac{2013}{2009}$ %	2009	2010	2011	2012	2013	$\frac{2013}{2009}$ %
Gmina Czerwieńsk												
Ogółem	653	575	549	550	521	79,8	102	91	122	80	104	102,0
samorządu gminy	557	532	507	502	469	84,2	97	91	114	76	104	107,2
stowarzyszeń i organizacji społecznych	96	43	42	48	52	54,2	5	0	8	4	0	0,0
Gmina Sulechów												
Ogółem	1508	1469	1416	1376	1390	92,2	282	251	280	247	227	80,5
samorządu gminy	1476	1433	1384	1343	1355	91,8	273	244	271	242	221	81,0
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	32	36	32	33	35	109,4	9	7	9	5	6	66,7
Gmina Dąbie												
Ogółem	331	299	266	253	240	72,5	56	67	55	65	53	94,6
samorządu gminy	331	299	266	253	240	72,5	56	67	55	65	53	94,6
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich												
Ogółem	2492	2343	2231	2179	2151	86,3	440	409	457	392	384	87,2
samorządu gminy	2364	2264	2157	2098	2064	87,3	426	402	440	383	378	88,7
stowarzyszeń i organizacji społecznych	96	43	42	48	52	54,2	5	0	8	4	0	0,0
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	32	36	32	33	35	109,4	9	7	9	5	6	66,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Miarą powszechności nauczania są współczynniki skolaryzacji¹³. W analizowanym okresie zarówno współczynnik skolaryzacji brutto, jak i współczynnik skolaryzacji netto systematycznie spadał. W 2013 roku, w stosunku do 2009 roku zmniejszył się odpowiednio o 9,5% i 11%, co oznacza spadek atrakcyjności szkolnictwa podstawowego na terenie OFGN. Należy jednak zaznaczyć, że spadek współczynników dotyczy 2 gmin – Czerwieńsk i Dąbie,

¹³ Współczynnik skolaryzacji brutto jest to relacja liczby osób uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia (niezależnie od wieku) do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

Współczynnik skolaryzacji netto jest to relacja liczby osób (w danej grupie wieku) uczących się (stan na początku roku szkolnego) na danym poziomie kształcenia do liczby ludności (stan w dniu 31 grudnia) w grupie wieku określonej jako odpowiadająca temu poziomowi nauczania.

natomiast na terenie gminy Sulechów współczynniki skolaryzacji wzrosły odpowiednio o 3,7% i 0,9% (Tabela 3.38).

Tabela 3.38 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	<u>2013</u> 2009
Gmina Czerwieńsk						
Współczynnik skolaryzacji brutto	103,16	88,06	90,00	88,28	84,03	81,5
Współczynnik skolaryzacji netto	100,95	86,83	86,23	83,47	80,65	79,9
Gmina Sulechów						
Współczynnik skolaryzacji brutto	97,35	99,26	98,88	97,45	100,94	103,7
Współczynnik skolaryzacji netto	93,42	95,68	94,55	94,12	94,26	100,9
Gmina Dąbie						
Współczynnik skolaryzacji brutto	94,84	88,72	84,71	83,50	82,19	86,7
Współczynnik skolaryzacji netto	92,84	87,83	83,76	81,85	80,82	87,1
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich						
Współczynnik skolaryzacji brutto	98,45	92,01	91,20	89,74	89,05	90,5
Współczynnik skolaryzacji netto	95,74	90,11	88,18	86,48	85,24	89,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

W latach 2009-2013 skutki niżu demograficznego odczuły niemal wszystkie szkoły podstawowe działające na terenie OFGN. W analizowanym okresie średnia liczba uczniów przypadających na szkołę (bez szkół specjalnych) działającą na terenie OFGN zmniejszyła się ze 145 do 132 (o 9%). Nie zmieniła się natomiast średnia wielkość oddziału szkolnego i średnia liczba uczniów przypadająca na nauczyciela – w całym analizowanym okresie wskaźniki te wyniosły odpowiednio 16 i 11. W latach 2009-2013 wszystkie szkoły posiadały pracownie komputerowe, a uczniowie mieli do dyspozycji komputery z dostępem do szerokopasmowego Internetu. Ponadto w analizowanym okresie nieznacznie poprawiła się liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę (z 1,2 do 1,3) oraz liczba uczniów przypadających na 1 komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu (obniżyła się z 13 do 11) (Tabela 3.39).

Liczebność oddziałów jest skorelowana z wielkością gminy – im mniejsza gmina, tym mniejsza liczba uczniów w oddziałach klasowych. W analizowanym okresie najkorzystniejszą sytuacją pod względem liczebności oddziałów charakteryzowały się szkoły podstawowe (bez szkół specjalnych) zlokalizowane na terenie gminy Dąbie. W latach 2009-2013 średnia liczba uczniów w oddziale w szkole działającej na terenie gminy Dąbie kształtowała się na poziomie 11-13 uczniów, podczas gdy w gminie Czerwieńsk wyniosła 14-15 uczniów, a w gminie Sulechów – 18 uczniów (Tabela 3.39).

Tabela 3.39 Charakterystyka szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) funkcjonujących na terenie OFGN w latach 2009-2013

	2009	2010	2011	2012	2013	<u>2013</u> 2009
Gmina Czerwieńsk						
Średnia liczba uczniów przypadających na szkołę	109	115	110	110	104	95,4
Średnia wielkość oddziału szkolnego	15	15	14	14	14	93,3
Średnia liczba uczniów przypadająca na nauczyciela	bd	bd	10	10	10	100,0 ¹
Liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę	1	1	1	1	bd	100,0 ²
Liczba uczniów przypadających na 1 komputer ³ z szerokopasmowym dostępem do Internetu	11	9	10	8	bd	72,7 ²
Gmina Sulechów						
Średnia liczba uczniów przypadających na szkołę	211	205	198	192	194	91,9
Średnia wielkość oddziału szkolnego	18	18	18	18	18	100,0
Średnia liczba uczniów przypadająca na nauczyciela	bd	bd	12	12	12	100,0 ¹
Liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę	1,4	1,4	1,6	1,6	bd	114,3 ²
Liczba uczniów przypadających na 1 komputer ³ z szerokopasmowym dostępem do Internetu	15	17	16	14	bd	93,3 ²
Gmina Dąbie						
Średnia liczba uczniów przypadających na szkołę	83	75	67	63	60	72,3
Średnia wielkość oddziału szkolnego	13	12	11	12	13	100,0
Średnia liczba uczniów przypadająca na nauczyciela	bd	bd	9	10	10	111,1 ¹
Liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę	1	1	1	1	bd	100,0 ²
Liczba uczniów przypadających na 1 komputer ³ z szerokopasmowym dostępem do Internetu	14	13	12	11	bd	78,6 ²
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich						
Średnia liczba uczniów przypadających na szkołę	145	144	137	134	132	91,0
Średnia wielkość oddziału szkolnego	16	16	16	16	16	100,0
Średnia liczba uczniów przypadająca na nauczyciela	bd	bd	11	11	11	100,0 ¹
Liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę	1,2	1,2	1,3	1,3	bd	108,3 ²
Liczba uczniów przypadających na 1 komputer ³ z szerokopasmowym dostępem do Internetu	13	14	13	11	bd	84,6 ²

¹ 2013/2011

² 2012/2009

³ przeznaczony do użytku uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Miarą jakości i efektywności edukacji są wyniki sprawdzianu w szkołach podstawowych. Średnie wyniki sprawdzianu w gminach OFGN są generalnie niższe niż w kraju i województwie lubuskim. W latach 2010-2011 najwyższe średnie wyniki sprawdzianu osiągnęły szkoły w gminie Sulechów, natomiast w latach 2012-2013 szkoły w gminy Czerwieńsk. W analizowanym okresie w gminie Sulechów i Czerwieńsk wyniki te nieco pogorszyły się, z kolei w gminie Dąbie miała miejsce nieznaczna ich poprawa (Tabela 3.40).

Tabela 3.40 Średnie wyniki sprawdzianu w szkołach podstawowych działających na terenie OFGN w latach 2009-2014 (średnie wyniki punktowe szkół uzyskane łącznie w sesji wiosennej oraz dodatkowej)

	2010*	2011	2012	2013	2014
Gmina Czerwieńsk	24,92	24,81	23,52	23,27	24,42
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Janusza Korczaka w Czerwieńsku	25,85	25,91	23,29	25,14	24,82
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Leśniewie Wielkim	26,67	24,36	25,56	17,00	21,83
Publiczna Szkoła Podstawowa z Oddziałem Integracyjnym im. Jana Brzechwy w Nietkowicach	23,83	21,23	22,18	20,15	21,18
Publiczna Szkoła Podstawowa im. Zofii i Stanisława Wróblewskich w Nietkowie	-	-	-	24,00	27,68
Niepubliczna Szkoła Podstawowa w Płotach	19,25	22,50	24,75	19,80	19,57
Gmina Sulechów	25,02	24,89	22,37	22,98	24,37
Szkoła Podstawowa im. Leona Kruczkowskiego w Cigacicach	26,50	29,55	25,29	30,14	26,40
Zespół Szkół Szkoła Podstawowa nr 3 im. Janusza Kusocińskiego w Sulechowie	24,34	24,42	22,85	22,47	25,49
Szkoła Podstawowa w Kijach	24,20	23,11	18,45	22,33	25,62
Szkoła Podstawowa w Bukowie	27,09	26,00	22,27	24,33	23,62
Szkoła Podstawowa nr 1 im. gen. Józefa Bema w Sulechowie	25,52	24,80	21,91	23,12	21,83
Szkoła Podstawowa w Brodach	25,88	26,18	19,77	26,86	28,09
Szkoła Podstawowa w Kalsku	25,36	23,45	28,25	19,00	27,17
Gmina Dąbie	23,15	22,58	22,16	23,35	24,33
Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Gronowie	24,68	23,67	23,96	23,76	21,86
Szkoła Podstawowa w Kosierzu	24,40	21,00	22,11	-	-
Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Gronowie filia w Połupinie	21,23	24,50	22,53	24,12	27,12
Szkoła Podstawowa im. Kornela Makuszyńskiego w Gronowie filia im. Jana Pawła II w Szczawnie	21,72	20,38	19,12	20,67	26,77
Województwo lubuskie	24,06	24,88	22,27	23,98	25,51
Kraj	24,56	25,27	22,75	24,03	25,82

* średnie wyniki punktowe szkół uzyskane w sesji wiosennej

Źródło: opracowanie na podstawie: <http://www.oke.poznan.pl>

3.3.3 Szkolnictwo gimnazjalne

W latach 2009-2013 na terenie OFGN działało 6 gimnazjów, w tym 1 na terenie gminy Czerwieńsk, 4 na terenie gminy Sulechów i 1 na terenie gminy Dąbie. Wszystkie gimnazja to szkoły publiczne dla dzieci i młodzieży. Jednostki samorządu gminnego prowadziły 5 gimnazjów, zaś jednostki samorządu powiatowego (powiat zielonogórski) 1 gimnazjum specjalne (Tabela 3.41).

W analizowanym okresie (2009-2013) liczba oddziałów w gimnazjach działających na terenie OFGN zmniejszyła się ze 66 do 58 (spadek o 12,1%). Największy spadek liczby oddziałów miał miejsce w gimnazjum funkcjonującym na terenie najmniejszej gminy – gminy Dąbie (spadek o 22,2%), natomiast w gimnazjum działającym na terenie gminy Czerwieńsk liczba oddziałów nie zmieniła się – w analizowanym okresie funkcjonowało 11 oddziałów (Tabela 3.41)

Tabela 3.41 Liczba gimnazjów i oddziałów w gimnazjach na terenie OFGN w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	Szkoły						Oddziały w szkołach					
	2009	2010	2011	2012	2013	2013 2009 %	2009	2010	2011	2012	2013	2013 2009 %
Gmina Czerwieńsk												
Ogółem	1	1	1	1	1	100,0	11	10	11	11	11	100,0
samorządu gminy	1	1	1	1	1	100,0	11	10	11	11	11	100,0
Gmina Sulechów												
Ogółem	4	4	4	4	4	100,0	46	45	44	41	40	86,5
samorządu gminy	3	3	3	3	3	100,0	40	39	38	37	36	90,0
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	1	1	1	1	1	100,0	6	6	6	4	4	66,7
Gmina Dąbie												
Ogółem	1	1	1	1	1	100,0	9	9	8	8	7	77,8
samorządu gminy	1	1	1	1	1	100,0	9	9	8	8	7	77,8
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich												
Ogółem	6	6	6	6	6	100,0	66	64	63	60	58	87,9
samorządu gminy	5	5	5	5	5	100,0	60	58	57	56	54	90,0
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	1	1	1	1	1	100,0	6	6	6	4	4	66,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

W analizowanym okresie zmniejszyła się liczba uczniów i absolwentów gimnazjów. W 2013 roku do gimnazjów działających na terenie OFGN uczęszczało 1213 uczniów, czyli o 23,9% mniej niż w 2009 roku. Najwyższy spadek liczby uczniów miał miejsce w gimnazjach działających na terenie gminy Sulechów (o 26,7% w stosunku do 2009 roku), w tym w szkołach prowadzonych przez jednostki samorządu gminnego (bez specjalnych) liczba uczniów zmniejszyła się aż o 34%, zaś w gimnazjum specjalnym o 17,5%.

W 2013 roku trzyletni cykl kształcenia w szkole gimnazjalnej zakończyło 347 uczniów (o prawie 23% mniej w stosunku do 2009 roku), w tym 11 uczniów w gimnazjum specjalnym (Tabela 3.42). W analizowanym okresie najwyższy spadek liczby absolwentów miał miejsce w gimnazjum w Czerwieńsku (o 55,8% w 2013 roku w stosunku do 2009 roku), najniższy zaś w gimnazjach działających na terenie gminy Sulechów (o 14,8% w 2013 roku w stosunku do 2009 roku).

Tabela 3.42 Liczba uczniów i absolwentów w gimnazjach na terenie OFGN w latach 2009-2013

Wyszczególnienie	Uczniowie						Absolwenci					
	2009	2010	2011	2012	2013	2013	2009	2010	2011	2012	2013	2013
						2009						%
Gmina Czerwieńsk												
Ogółem	240	220	218	207	228	95,0	96	75	81	62	52	54,2
samorządu gminy	240	220	218	207	228	95,0	96	75	81	62	52	54,2
Gmina Sulechów												
Ogółem	990	931	903	841	817	83,3	277	254	289	273	236	85,2
samorządu gminy	943	883	855	807	786	65,9	267	244	278	256	225	84,3
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	47	48	48	34	31	82,5	10	10	11	17	11	110,0
Gmina Dąbie												
Ogółem	178	182	173	181	168	94,4	77	59	60	55	59	76,6
samorządu gminy	178	182	173	181	168	94,4	77	59	60	55	59	76,6
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich												
Ogółem	1408	1333	1294	1229	1213	86,1	450	388	430	390	347	77,1
samorządu gminy	1361	1285	1246	1195	1182	86,8	440	378	419	373	336	76,4
samorządu powiatu (szkoły specjalne)	47	48	48	34	31	82,5	10	10	11	17	11	110,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Gminy wchodzące w skład OFGN charakteryzują się różnicową atrakcyjnością usług edukacyjnych na poziomie gimnazjalnym, czego oznaką są współczynniki skolaryzacji. Najwyższą wartość współczynniki te przyjmują w gminie Sulechów, najniższą zaś w gminie Czerwieńsk. Ponadto w latach 2009-2013 wzrost współczynników skolaryzacji miał miejsce w gminie Sulechów, natomiast spadek w gminie Czerwieńsk (tabela 3.43).

Tabela 3.43 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto

Wyszczególnienie	2009	2010	2011	2012	2013	<u>2013</u> 2009
Gmina Czerwieńsk						
Współczynnik skolaryzacji brutto	68,97	62,15	59,40	60,00	64,59	81,5
Współczynnik skolaryzacji netto	66,67	59,04	56,40	57,68	61,19	79,9
Gmina Sulechów						
Współczynnik skolaryzacji brutto	101,02	103,10	106,86	104,47	105,28	104,2
Współczynnik skolaryzacji netto	91,94	92,47	94,79	94,41	95,36	103,7
Gmina Dąbie						
Współczynnik skolaryzacji brutto	89,45	88,78	87,37	90,05	87,50	97,8
Współczynnik skolaryzacji netto	85,43	88,29	87,37	88,56	85,94	100,6
Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich						
Współczynnik skolaryzacji brutto	97,88	93,31	94,74	94,27	92,27	94,3
Współczynnik skolaryzacji netto	92,77	89,20	89,46	88,81	87,32	94,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Miarą jakości i efektywności edukacji na poziomie gimnazjalnym są wyniki egzaminu gimnazjalnego. W analizowanym okresie najwyższe średnie wyniki procentowe z części

humanistycznej i przyrodniczo-matematycznej osiągnęło gimnazjum w Czerwieńsku, natomiast z części językowej gimnazja z gminy Sulechów. W latach 2009-2011 we wszystkich gminach OFGN miał miejsce spadek wyników egzaminu gimnazjalnego. Od 2012 roku egzamin gimnazjalny odbywa się według nowych zasad. W latach 2012-2014 poprawa wyników miała miejsce w gimnazjum w Czerwieńsku (przede wszystkim z języka angielskiego i części humanistycznej). Z kolei pogorszenie wyników odnotowało gimnazjum w Dąbiu oraz gimnazja w Sulechowie (z wyjątkiem języka niemieckiego).

Tabela 3.44 Średnie wyniki procentowe szkół uzyskane podczas egzaminu gimnazjalnego (arkusz standardowy) na terenie OFGN w latach 2009-2014 (sesja wiosenna)

		2009	2010	2011	2012	2013*	2014*
Maksymalna liczba punktów możliwych do uzyskania		50,00	50,00	50,00	100,00	100,00	100,00
Gmina Czerwieńsk							
Część humanistyczna	Historia i wiedza o społeczeństwie	32,54	30,42	26,35	56,36	63,02	58,95
	Język polski				68,92	64,96	68,65
Część matematyczno-przyrodnicza	Przedmioty przyrodnicze	24,11	22,53	19,51	45,89	60,71	53,77
	Matematyka				41,32	50,08	42,53
Część językowa	Język angielski - podstawowy	30,87	19,00	23,50	53,76	63,71	75,66
	Język angielski - rozszerzony				29,06	44,53	47,30
	Język niemiecki - podstawowy	33,26	29,49	26,26	56,69	67,19	51,88
	Język niemiecki- rozszerzony				29,05	40,26	35,04
Gmina Sulechów							
Część humanistyczna	Historia i wiedza o społeczeństwie	31,07	30,51	25,92	63,50	61,86	57,39
	Język polski				68,06	61,84	64,82
Część matematyczno-przyrodnicza	Przedmioty przyrodnicze	25,42	23,66	23,47	50,35	60,26	50,86
	Matematyka				46,81	50,88	47,15
Część językowa	Język angielski - podstawowy	31,49	29,67	29,18	63,14	65,03	61,59
	Język angielski - rozszerzony				47,32	49,60	39,71
	Język niemiecki - podstawowy	33,81	32,63	28,49	57,61	61,84	64,27
	Język niemiecki- rozszerzony				33,37	38,02	36,77
Gmina Dąbie							
Część humanistyczna	Historia i wiedza o społeczeństwie	31,20	30,39	26,80	65,69	57,14	54,44
	Język polski				68,69	56,12	62,51
Część matematyczno-przyrodnicza	Przedmioty przyrodnicze	23,68	20,49	22,40	50,25	58,64	44,80
	Matematyka				44,84	46,12	36,91
Część językowa	Język angielski - podstawowy	28,45	20,29	27,62	61,03	68,36	60,10
	Język angielski - rozszerzony				30,72	50,11	34,44
	Język niemiecki - podstawowy	35,36	31,16	26,35	55,69	56,08	54,09
	Język niemiecki- rozszerzony				25,08	29,81	29,57
Województwo lubuskie							
Część humanistyczna	Historia i wiedza o społeczeństwie	31,28	29,38	24,12	59,52	56,24	57,22
	Język polski				64,86	59,92	65,23
Część matematyczno-przyrodnicza	Przedmioty przyrodnicze	25,13	23,18	23,01	49,18	57,81	50,32
	Matematyka				45,96	46,72	45,64
Część językowa	Język angielski - podstawowy	30,79	30,55	28,92	62,72	62,64	65,06
	Język angielski - rozszerzony				48,97	50,05	48,99
	Język niemiecki - podstawowy	33,26	29,67	27,77	58,21	58,96	53,92
	Język niemiecki- rozszerzony				31,70	38,47	35,54
Kraj							
Część humanistyczna	Historia i wiedza o społeczeństwie	31,67	30,34	25,31	61	58	59

	Język polski				65	62	68
Część matematyczno-przyrodnicza	Przedmioty przyrodnicze	26,03	23,90	23,63	50	59	52
	Matematyka				47	48	47
Część językowa	Język angielski - podstawowy	30,63	29,88	28,28	63	63	67
	Język angielski - rozszerzony				46	45	46
	Język niemiecki - podstawowy	33,03	29,36	27,63	57	58	54
	Język niemiecki- rozszerzony				33	40	39

* kwiecień i czerwiec łącznie

Źródło: opracowanie na podstawie: <http://www.oke.poznan.pl>

3.3.4 Szkolnictwo ponadgimnazjalne

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich funkcjonuje 6 szkół ponadgimnazjalnych, w tym 3 szkoły specjalne. Wszystkie szkoły ponadgimnazjalne zlokalizowane są na terenie 2 gmin – Czerwieńsk i Sulechów i są prowadzone przez powiat zielonogórski. Od 1 września 2012 r. sieć szkół ponadgimnazjalnych funkcjonujących na terenie OFGN obejmuje¹⁴:

- 1) Liceum Ogólnokształcące w Czerwieńsku,
- 2) Liceum Ogólnokształcące w Sulechowie,
- 3) Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. gen. Wł. Sikorskiego w Sulechowie, w ramach którego funkcjonuje: technikum, zasadnicza szkoła zawodowa, liceum ogólnokształcące dla dorosłych,
- 4) Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy w Sulechowie, w ramach którego funkcjonuje: specjalna zasadnicza szkoła zawodowa, oraz szkoła specjalna przysposabiająca do pracy.

Liceum Ogólnokształcące w Czerwieńsku

Liceum Ogólnokształcące z klasą o profilu przysposobienie wojskowe zostało powołane 1 września 2000 r. decyzją Rady Powiatu Zielonogórskiego. W 2006 roku szkoła rozpoczęła kształcenie w 3 – letnim Liceum Ogólnokształcącym z klasą wojskową. 1 września 2012 r. związku z wprowadzeniem w szkolnictwie ponadpodstawowym, kolejnego etapu reformy

¹⁴ 1 września 2012 roku wprowadzono zmiany w sieci publicznych szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez powiat zielonogórski. Zob. A. Barska, J.Jędrzejczak-Gas, J.Wyrwa, *Strategia rozwoju powiatu Zielonogórskiego na lata 2014-2022*, Uniwersytet Zielonogórski 2014.

systemu edukacji, Rada Powiatu Zielonogórskiego podjęła uchwałę o przekształceniu szkoły i zmianie nazwy na Liceum Ogólnokształcące w Czerwieńsku (LO w Czerwieńsku)¹⁵.

W roku szkolnym 2013/2014 szkoła prowadziła 6 oddziałów, w których kształciło się 155 uczniów. W stosunku do roku 2009/2010 nastąpił wzrost liczby uczniów i oddziałów odpowiednio o 118,3% i 100%, co jest zjawiskiem pozytywnym, szczególnie w sytuacji niżu demograficznego, którego skutki od kilku lat odczuwa wiele szkół ponadgimnazjalnych (Tabela 3.45).

Tabela 3.45 Liczba uczniów i oddziałów w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Liczba uczniów	71	100	129	146	155
Liczba oddziałów	3	4	5	6	6
Liczba uczniów /1 oddział	24	25	26	24	26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

W roku szkolnym 2009/2010 szkoła uruchomiła 1 oddział klas pierwszych – klasę wojskową. Wychodząc naprzeciw ogromnemu zainteresowaniu młodzieży służbą mundurową, w roku szkolnym 2010/2011 szkoła uruchomiła 2 oddziały klas pierwszych – klasę wojskową i klasę policyjną. W roku szkolnym 2014/2015 LO w Czerwieńsku kształci w klasie wojskowej, policyjnej i strażackiej, natomiast na rok szkolny 2015/2016 szkoła przeprowadza nabór do klasy: wojskowej – bezpieczeństwo narodowe, penitencjarnej, policyjno – prawnej oraz pożarniczo – ratowniczej.

Tabela 3.46 Nabór do klas pierwszych w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Liczba uczniów	31	60	61	63	58
Liczba oddziałów	1	2	2	2	2
Liczba uczniów /1 oddział	31	30	31	32	29

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

W roku szkolnym 2013/2014 w LO w Czerwieńsku pracowało 19 nauczycieli, tj. o 26,7% więcej niż w roku 2009/2010, z tego największy odsetek kadry pedagogicznej stanowili nauczyciele dyplomowani (31,6%), następnie nauczyciele mianowani (26,3%) i nauczyciele kontraktowi (21%). W analizowanym okresie (2009-2014) zmalał odsetek nauczycieli mianowanych, natomiast wzrósł odsetek nauczycieli dyplomowanych i kontraktowych.

¹⁵ <http://lo-czerwiensk.pl> [data dostępu 05.04.2015]

Ponadto od roku szkolnego 2011/2012 w szkole pracuje nauczyciel stażysta i nauczyciele bez stopnia awansu zawodowego (Tabela 3.47).

Tabela 3.47 Kadra pedagogiczna wg awansu zawodowego w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	Liczba	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Nauczyciel bez st. awansu zaw.	pracowników	-	-	2	3	3
	etatów	-	-	0,66	0,55	0,65
Nauczyciel stażysta	pracowników	-	-	1	1	1
	etatów	-	-	0,38	0,50	0,22
Nauczyciel kontraktowy	pracowników	2	3	4	3	4
	etatów	1,51	1,84	2,39	2,18	2,58
Nauczyciel mianowany	pracowników	9	8	7	6	5
	etatów	7,01	5,97	5,00	3,93	3,60
Nauczyciel dyplomowany	pracowników	4	5	5	5	6
	etatów	2,80	3,61	3,45	4,53	5,05
Razem	pracowników	15	16	19	18	19
	etatów	11,32	11,42	11,88	11,69	12,10

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

Liceum Ogólnokształcące w Sulechowie

Liceum Ogólnokształcące w Sulechowie (LO w Sulechowie) jest najstarszą szkołą ponadgimnazjalną działającą na terenie OFGN. Szkoła została powołane zarządzeniem Ministra Oświaty dnia 24 sierpnia 1954 roku.

W roku szkolnym 2013/2014 szkoła prowadziła 13 oddziałów, w których kształciło się 320 uczniów, tj. 21,5% wszystkich uczniów szkół ponadgimnazjalnych funkcjonujących na terenie OFGN. W stosunku do roku szkolnego 2009/2010 liczba uczniów i oddziałów w LO spadła odpowiednio o 11,6% i 7,2% (Tabela 3.50).

Tabela 3.48 Liczba uczniów i oddziałów w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Liczba uczniów	362	334	308	322	320
Liczba oddziałów	14	13	12	13	13
Liczba uczniów /1 oddział	26	26	26	25	25

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

W analizowanym okresie szkoła prowadziła nabór do 4 klas pierwszych (w roku szkolnym 2012/2013 do 5 klas). W roku szkolnym 2014/2015 LO w Sulechowie kształci w klasie: europejskiej, medyczno–przyrodniczej, politechnicznej, wojskowej i sportowej¹⁶.

¹⁶ <http://www.losulechow.pl/o-nas/rekrutacja> (data dostępu 11.09.2014)

Tabela 3.49 Nabór do klas pierwszych w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Liczba uczniów	100	116	96	121	105
Liczba oddziałów	4	4	4	5	4
Liczba uczniów /1 oddział	25	29	24	24	26

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

W roku szkolnym 2013/2014 w LO w Sulechowie pracowało 38 nauczycieli, tj. o 15,1% więcej niż w roku 2009/2010, z tego największy odsetek kadry pedagogicznej stanowili nauczyciele dyplomowani (47,4%) i mianowani (34,2%). Ponadto w analizowanym okresie (2009-2014) zmalał odsetek nauczycieli mianowanych, natomiast wzrósł odsetek nauczycieli dyplomowanych, kontraktowych i bez stopnia awansu zawodowego (Tabela 3.52).

Tabela 3.50 Kadra pedagogiczna wg awansu zawodowego w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	Liczba	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014
Nauczyciel bez st. awansu zaw.	pracowników	-	3	4	4	5
	etatów	-	0,25	0,54	0,81	0,71
Nauczyciel stażysta	pracowników	-	-	1	-	-
	etatów	-	-	0,5	-	-
Nauczyciel kontraktowy	pracowników	5	7	4	4	6
	etatów	5	5,27	3,21	3,11	4,33
Nauczyciel mianowany	pracowników	16	16	14	11	13
	etatów	14,56	13,91	11,65	10,70	10,94
Nauczyciel dyplomowany	pracowników	12	15	15	19	18
	etatów	11,67	11,02	12,26	15,20	15,66
Razem	pracowników	33	41	38	38	38
	etatów	31,23	30,45	28,16	29,82	31,64

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych im. gen. Wł. Sikorskiego w Sulechowie

W 2012 roku Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych w Sulechowie obchodził Jubileusz 50-lecia. Szkoła rozpoczęła działalność w 1962 roku jako Zasadnicza Szkoła Zawodowa. Na przestrzeni lat 1962-2012 placówka zmieniała nazwę, powstawały nowe oddziały i kierunki kształcenia. W ramach szkoły funkcjonowały m.in. Zasadnicza Szkoła Zawodowa, Liceum Zawodowe, Zasadnicza Szkoła Rolnicza, Technikum Gospodarki Wodnej, Technikum Elektryczne, Technikum Gastronomiczne, Liceum Handlowe¹⁷. 1 września 2012 roku weszła w życie nowelizacja ustawy o systemie oświaty dotycząca zmian w kształceniu

¹⁷ 50 lat Zespołu Szkół Ponadgimnazjalnych w Sulechowie, Sulechów 2012.

zawodowym¹⁸. Dostosowując się do tych zmian od roku szkolnego 2012/2013 ZSP w Sulechowie oferuje możliwość nauczania na kierunkach:

- technikum (4 lata) – nauka w zawodach: technik energetyk, technik informatyk, technik ekonomista, technik organizacji usług gastronomicznych, technik mechatronik, technik hotelarstwa, technik obsługi turystycznej, technik logistyk,
- zasadnicza szkoła zawodowa (3 lata) – nauka w zawodach: kucharz, elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, inne zawody wymienione w klasyfikacji zawodów po wcześniejszym podpisaniu umowy o pracę w zakładzie przemysłowym, usługowym lub rzemieślniczym,
- liceum ogólnokształcące dla dorosłych – forma zaoczna (3 lata, absolwenci zasadniczej szkoły zawodowej – 2 lata).

W roku szkolnym 2013/2014 szkoła prowadziła 29 oddziałów, w których kształciło się 682 uczniów. W stosunku do roku 2009/2010 nastąpił spadek liczby uczniów i oddziałów odpowiednio o 15% i 10%, co wynika przede wszystkim z malejącej liczby ludności w wieku szkolnym. Największą popularnością wśród uczniów ZSP cieszą się technika, które dają możliwość zdobycia zawodu i jednocześnie możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki w szkołach wyższych. W roku szkolnym 2013/2014 w technikum uczyło się 410 uczniów (ponad 60% ogółu uczniów ZSP). W stosunku do roku 2009/2010 liczba uczniów technikum zmniejszyła się o 158, tj. 27,8%. Z kolei w zasadniczej szkole zawodowej w roku szkolnym 2013/2014 uczyło się 238 prawie 35% ogółu uczniów ZSP). W stosunku do roku 2009/2010 liczba uczniów szkoły zawodowej zmniejszyła się o 105, tj. 30,6% (Tabela 3.51).

¹⁸ Ustawa z 19.08.2011 r. o zmianie ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. Nr 205, poz. 1206.

Tabela 3.51 Liczba uczniów i oddziałów w ZSP w Sulechowie w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009/2010	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014		
						Struktura (%)	Dynamika 2009/2010 = 100
Ogółem							
Liczba uczniów	1033	976	905	775	682	100,0	66,0
Liczba oddziałów	44	41	37	32	29	100,0	65,9
Liczba uczniów /1 oddział	23	24	24	24	23	-	-
Technikum							
Liczba uczniów	568	548	472	437	410	60,1	72,2
Liczba oddziałów	23	22	19,5	18	17	58,6	73,9
Liczba uczniów /1 oddział	25	25	24	24	24	-	-
Zasadnicza Szkoła Zawodowa							
Liczba uczniów	343	317	297	269	238	34,9	69,4
Liczba oddziałów	14	13	12	11	10	34,5	71,4
Liczba uczniów /1 oddział	24	24	25	24	24	-	-
Liceum profilowane							
Liczba uczniów	69	69	48	24	-	-	-
Liczba oddziałów	3	3	2	1	-	-	-
Liczba uczniów /1 oddział	23	23	24	24	-	-	-
Uzupelniające LO dla dorosłych							
Liczba uczniów	46	32	37	38	34	5,0	73,9
Liczba oddziałów	3	2	2	2	2	6,9	66,7
Liczba uczniów /1 oddział	15	16	18	19	17	-	-
Szkoła policealna dla dorosłych							
Liczba uczniów	12	10	10	-	-	-	-
Liczba oddziałów	1	1	1	-	-	-	-
Liczba uczniów /1 oddział	12	10	10	-	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

W latach 2009-2012 uczniowie technikum kształcili się w 6 zawodach tj. technik informatyk, technik ekonomista, technik organizacji usług gastronomicznych, technik hotelarstwa, technik mechatronik, technik logistyk. Od roku szkolnego 2012/2013 uczniowie mają dodatkowo możliwość kształcenia się w 3 nowych zawodach, tj. technik obsługi turystycznej, technik energetyk, technik żywienia i usług gastronomicznych.

W latach 2009-2014 największą popularnością wśród uczniów technikum cieszyły się zawody tj. technik logistyk, technik informatyk, technik mechatronik.

W latach 2009-2012 uczniowie zasadniczej szkoły zawodowej mieli możliwość nauki w szkole 3-letniej i 2-letniej. W 3-letniej szkole uczniowie kształcili się w 17 zawodach, natomiast w szkole 2-letniej w 6 zawodach (Tabela 3.54). Od 1 września 2012 roku, zgodnie z wprowadzonymi zmiany w prawie oświatowym w zakresie szkolnictwa zawodowego, nauka w szkole zawodowej trwa 3 lata. Stąd z dniem 1 września 2012 roku 2-letnie

zasadnicze szkoły zawodowe zostały przekształcone w szkoły 3-letnie, których ukończenie umożliwia uzyskanie dyplomu potwierdzającego kwalifikacje zawodowe po zdaniu egzaminów potwierdzających kwalifikacje w danym zawodzie, a także dalsze kształcenie począwszy od klasy drugiej liceum ogólnokształcącego dla dorosłych (art. 9 ust. 1 pkt 3 lit. a uoso). Stąd w roku szkolnym 2013/2014 uczniowie 3-letniej zasadniczej szkoły zawodowej kształcili się w 22 zawodach. Największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się zawody tj. elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, fryzjer, kucharz (Tabela 3.52).

Tabela 3.52 Liczba uczniów według zawodów (profilu) w ZSP w Sulechowie w latach 2009-2014

Wyszczególnienie	2009/ 2010	2010/20 11	2011/ 2012	2012/ 2013	2013/2014		
						Struktura (%)	Dynamika 2009/2010 = 100
Ogółem	1038	976	864	730	682	100,0	65,7
Technikum	568	548	472	437	410	60,1	72,2
technik informatyk	91	82	78	77	69	10,1	75,8
technik ekonomista	91	83	53	26	23	3,4	25,3
technik organizacji usług gastronomicznych	93	83	87	70	47	6,9	50,5
technik hotelarstwa	112	102	87	64	45	6,6	40,2
technik mechatronik	82	78	65	62	58	8,5	70,7
technik logistyki	99	120	102	87	87	12,8	87,9
technik obsługi turystycznej	-	-	-	14	26	3,8	185,7 ¹⁾
technik energetyki	-	-	-	10	10	1,5	100,0 ¹⁾
technik żywienia i usług gastronomicznych	-	-	-	27	45	6,6	166,7 ¹⁾
Zasadnicza szkoła zawodowa	343	317	297	269	238	34,9	69,4
3-letnia	239	218	218	235	238	34,9	99,6
elektryk	39	41	43	46	48	7,0	123,1
monter mechatronik	26	13	13	-	-	-	-
fryzjer	48	52	46	43	33	4,8	68,8
mechanik pojazdów samochodowych	50	38	42	39	39	5,7	78,0
stolarz	4	4	6	5	3	0,4	75,0
ślusarz	13	12	5	5	4	0,6	30,8
monter elektroniki	3	1	2	1	1	0,1	33,3
elektromechanik	1	1	2	2	2	0,3	200,0
monter instalacji i urządzeń sanitarnych	15	12	11	6	4	0,6	26,7
elektromechanik pojazdów samochodowych	3	4	5	6	6	0,9	200,0
rzeźnik – wędliniarz	2	2	1	-	-	-	-
murarz	14	15	18	13	8	1,2	57,1
blacharz samochodowy	6	10	10	10	8	1,2	133,3
cukiernik	8	9	9	7	7	1,0	87,5
piekarz	4	2	2	1	2	0,3	50,0
dekarz	2	2	2	1	-	-	-
mechanik - operator pojazdów i maszyn rolniczych	1	-	1	2	4	0,6	400,0
cieśla	-	-	-	1	1	0,1	100,0 ¹⁾
sprzedawca	-	-	-	13	20	2,9	153,8 ¹⁾
murarz-tynkarz	-	-	-	4	6	0,9	150,0 ¹⁾
fotograf	-	-	-	1	1	0,1	100,0 ¹⁾
monter zabudowy i robót wykończeniowych w budownictwie	-	-	-	4	5	0,7	125,0 ¹⁾

monter sieci instalacji i urządzeń sanitarnych	-	-	-	4	9	1,3	225,0 ¹⁾
kucharz	-	-	-	20	26	3,8	130,0 ¹⁾
lakiernik	-	-	-	1	1	0,1	100,0 ¹⁾
2-letnia	104	99	79	34	-	-	-
kucharz małej gastronomii	64	59	46	16	-	-	-
sprzedawca	32	30	24	12	-	-	-
lakiernik	1	2	3	2	-	-	-
malarz – tapeciarz	5	6	4	3	-	-	-
fotograf	2	1	1	1	-	-	-
posadzkarz	-	1	1	-	-	-	-
Liceum profilowane	69	69	48	24	-	-	-
socjalny	40	36	26	14	-	-	-
usługowo-gospodarczy	29	33	22	10	-	-	-
Uzupełniające LO dla dorosłych	46	32	37	38	34	5,0	73,9
Szkoła policealna dla dorosłych	12	10	10	-	-	-	-

¹⁾ 2012/2013 = 100

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Wydziału Edukacji i Spraw Społecznych Starostwa Powiatowego w Zielonej Górze.

3.4 Analiza potrzeb sektora gospodarczego w zakresie kształcenia zasobów ludzkich i wymagań kwalifikacyjnych na terenie obszaru funkcjonalnego

Popyt na pracę na terenie obszaru funkcjonalnego jest generowany przez niewielką liczbę zakładów pracy – 3746, z czego zdecydowaną większość (blisko 96%) stanowią małe zakłady produkcyjne i jednoosobowe firmy zajmujące się usługami, drobnym rzemiosłem i handlem, często niezatrudniające pracowników oraz gospodarstwa rolne o powierzchni nieprzekraczającej 5ha jest ich 1301 w ogólnej liczbie 1910 gospodarstw, co stanowi 68,1% ogółu, struktura taka przekłada się na brak zatrudnień w tej grupie przedsiębiorstw. Duże przedsiębiorstwa to w większości jednostki budżetowe. Obserwuje się dużą koncentrację zatrudnienia głównie w sferze budżetowej (administracja publiczna, wojsko czy też edukacja). Powyższe dane oznaczają, iż możliwości rozwoju dla pracowników mogą być ograniczone. Sytuacja ekonomiczna małych firm nie jest łatwa, rynek obszaru funkcjonalnego nie jest bardzo rozbudowany, co prowadzi do trudności rozwojowych. Niski na tle kraju wskaźnik przedsiębiorczości (mierzony liczbą podmiotów gospodarczych przypadających na 1000 mieszkańców) również niekorzystnie wpływa na rynek pracy. Innym problemem rynku pracy jest fakt, iż jest on dosyć zamknięty.

Analizując rozkład przedsiębiorstw w poszczególnych sekcjach Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007) można zauważyć, że w gminie Czerwieńsk nie ma żadnego zarejestrowanego przedsiębiorstwa prowadzącego działalność w zakresie PKD sekcja B

górnictwo i wydobywanie. Największe różnice występują w sekcji Q opieka zdrowotna i pomoc społeczna. Gminy Dąbie i Czerwieńsk charakteryzują się udziałem firm z tej sekcji odpowiednio cztero- i dwukrotnie niższym niż średnia krajowa, jedynie w gminie Sulechów udział ten jest podobnym do średniej krajowej. W sekcji F budownictwo największy odsetek tych firm w ogólnej ich liczbie notowany jest w gminie Dąbie, jest on również wyższy niż wartości średnie tego wskaźnika dla kraju, województwa i powiatów. W przypadku dwóch pozostałych gmin wskaźnik ten jest zbliżony do wartości średnich krajowych, wojewódzkich i powiatowych. W gminie Dąbie notuje się najniższy odsetek firm prowadzących działalność w ramach sekcji J informacja i komunikacja. Dominującą sekcją jest budownictwo (Tabela). W obrębie gmin obszaru funkcjonalnego nie ma dużych podmiotów gospodarczych mogących w zasadniczy sposób oddziaływać na lokalny rynek pracy. Popyt na pracę generowany przez podmioty zlokalizowane na terenie obszaru funkcjonalnego nie jest w stanie zaspokoić podaży. Niestety, niekorzystnym aspektem z punktu widzenia generowania popytu na pracę jest także duży odsetek osób pracujących w sferze budżetowej, która dominuje nad sektorem prywatnym (Tabela 3.53).

Tabela 3.53 Liczba podmiotów wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)

Sekcje i działy według PKD 2007		Jednostka terytorialna											
		Lubuskie		Powiat krośniński		Powiat zielonogórski		Gmina Dąbie		Gmina Czerwieńsk		Gmina Sulechów	
Ogółem	Sekcja	Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%	Razem	%
		109840		5564		9044		370		740		2636	
A	rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	3700	3,37	249	4,48	408	4,51	27	7,30	31	4,19	112	4,25
B	górnictwo i wydobywanie	106	0,10	7	0,13	17	0,19	1	0,27	0	0,00	6	0,23
C	przetwórstwo przemysłowe	8602	7,83	355	6,38	811	8,97	36	9,73	61	8,24	224	8,50
D	wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	191	0,17	8	0,14	14	0,15	1	0,27	1	0,14	5	0,19
E	dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	473	0,43	16	0,29	41	0,45	4	1,08	3	0,41	12	0,46
F	budownictwo	13516	12,31	679	12,2	1284	14,20	73	19,73	106	14,32	343	13,01
G	handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	29060	26,46	1558	28,0	2294	25,36	80	21,62	184	24,86	697	26,44
H	transport i gospodarka magazynowa	7270	6,62	364	6,54	675	7,46	34	9,19	69	9,32	174	6,60
I	działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	3213	2,93	158	2,84	207	2,29	4	1,08	11	1,49	57	2,16
J	informacja i komunikacja	1942	1,77	48	0,86	165	1,82	2	0,54	17	2,30	30	1,14
K	działalność finansowa i ubezpieczeniowa	3184	2,90	130	2,34	250	2,76	8	2,16	23	3,11	66	2,50
L	działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	10380	9,45	687	12,35	573	6,34	15	4,05	59	7,97	276	10,47
M	działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	7298	6,64	269	4,83	602	6,66	16	4,32	38	5,14	164	6,22
N	działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2586	2,35	92	1,65	200	2,21	8	2,16	11	1,49	49	1,86
O	administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	679	0,62	51	0,92	52	0,57	8	2,16	7	0,95	4	0,15
P	edukacja	3235	2,95	166	2,98	265	2,93	8	2,16	26	3,51	71	2,69
Q	opieka zdrowotna i pomoc społeczna	5657	5,15	229	4,12	428	4,73	5	1,35	21	2,84	140	5,31
R	działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1888	1,72	102	1,83	168	1,86	6	1,62	17	2,30	40	1,52

Źródło: opracowanie własne na podstawie stat.gov.pl [data dostępu 1.04.2015]

Na terenie powiatów, do których przynależą gminy obszaru funkcjonalnego występuje niedopasowanie popytu i podaży na pracę. Rozbieżność w tym zakresie znajduje potwierdzenie w listach zawodów deficytowych i nadwyżkowych, sporządzanych przez urzędy pracy, jednak zestawienia te nie odzwierciedlają w pełni wymiaru problemu (wakaty zgłaszane do urzędów pracy stanowią niewielką część wolnych miejsc pracy w gospodarce). Według *Rankingu zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie lubuskim* z czerwca 2014 roku na rynku pracy (Tabela 3.54) równowagę bądź nieznaczną nadwyżkę wolnych miejsc pracy w następujących obszarach:

- działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca,

- administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne,
- edukacja,
- opieka zdrowotna i pomoc społeczna,
- działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją.

Tabela 3.54 Napływ bezrobotnych oraz wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej według sekcji PKD w okresie I półrocza 2013 r. w powiecie krośnieńskim i zielonogórskim

Wyszczególnienie B – Bezrobotni W- Wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej	Województwo lubuskie	Powiat krośnieński	Powiat zielonogórski
Ogółem			
	B	38.836	2.464
	W	20.394	1.368
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo i rybactwo	B	983	122
	W	423	41
Górnictwo i wydobywanie	B	65	4
	W	8	1
Przetwórstwo przemysłowe	B	5.825	369
	W	3.682	143
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	B	100	31
	W	7	0
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	B	362	7
	W	230	4
Budownictwo	B	2.297	233
	W	1.231	107
Handel, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	B	4.100	352
	W	2.936	167
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	B	659	70
	W	608	47
Transport i gospodarka magazynowa	B	803	114
	W	769	46
Informacja i komunikacja	B	95	3
	W	125	1
Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	B	294	23
	W	276	15
Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	B	264	43
	W	259	37
Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	B	698	74
	W	668	80
Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	B	1.902	118
	W	3.976	434
Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	B	1.525	81
	W	3.229	103
Edukacja	B	625	35
	W	579	36
Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	B	822	48
	W	703	71
Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	B	390	16
	W	371	12
Pozostała działalność usługowa	B	755	62
	W	313	23
Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	B	2	0
	W	1	0
Organizacji i zespoły eksterytorialne	B	0	0
	W	0	0
Działalność nie zidentyfikowana	B	9.640	255
	W	0	0
Dotychczas nie pracujący	Ogółem	6.630	404
			712

	bezrobotni			
--	------------	--	--	--

Źródło: *Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie lubuskim*, czerwiec 2014, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra Październik 2014.

W I półroczu 2014 r., w poszczególnych powiatowych urzędach pracy, udział zawodów deficytowych i nadwyżkowych, w ogólnej liczbie zawodów, przedstawiono w tabeli 3.55.

Tabela 3.55 Udział zawodów deficytowych, zrównoważonych oraz nadwyżkowych w powiatach

Powiat	Udział zawodów		
	deficytowych	zrównoważonych	nadwyżkowych
krośnieński	24,2%	6,3%	69,5%
zielonogórski	18,8%	6,2%	75,0%

Źródło: *Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w województwie lubuskim*, czerwiec 2014, Wojewódzki Urząd Pracy, Zielona Góra Październik 2014.

Jak już wspomniano analizy prowadzone przez Powiatowe Urzędy Pracy nie oddają rzeczywistej sytuacji ze względu, że znaczna liczba osób poszukujących pracy, jak również pracodawców nie korzysta z pośrednictwa urzędów. Inne badania realizowane w ramach badań *Bilans kapitału ludzkiego* realizowane przez PARP wskazują, że wskaźnik niedopasowania strukturalnego (rozbieżności między procentową strukturą podaży i popytu na pracę) w województwie lubuskim jest jeden z najwyższych w kraju i wynosi 0,28 (czwarta wielkość w Polsce po województwach warmińsko-mazurskim, podkarpackim, świętokrzyskim). Województwo lubuskie charakteryzuje względnie niski udział popytu na specjalistów, wyższy na pracowników średniego szczebla, co wskazuje na słabszy rozwój technologiczny regionu¹⁹. Szacunkowa liczba bezrobotnych szukających pracy w danym zawodzie przypadająca na jeden wakat jest najmniejsza dla operatorów i robotników wykwalifikowanych (Tabela 3.56).

¹⁹ *Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki. Bilans kapitału ludzkiego*, pod redakcją J. Górniaka, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014

Tabela 3.56 Bilans rynku pracy dla województwa lubuskiego w 2013 roku

Wyszczególnienie	Kategorie zawodowe z pierwszego poziomu klasyfikacji ISCO						
	Specjaliści ²⁰	Średni personel	Pracownicy biurowi	Pracownicy sektora usług	Robotnicy wykwalifikowani	Operatorzy	Robotnicy niewykwalifikowani
Struktura zawodowa bezrobotnych	8,1	8,9	14,1	25,3	21,1	9,1	13,4
Struktura zawodowa popytu na pracowników	6,6	16,5	6,5	16,3	30,3	20,0	3,8
Bilans rynku pracy	1,5 ²¹	-7,6	7,6	9,0	-9,2	-10,9	9,6
Szacunkowa liczba bezrobotnych szukających pracy w danym zawodzie przypadająca na jeden wakat	4,7	2,1	8,4	6,0	2,7	1,8	13,5

Źródło: Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki. Bilans kapitału ludzkiego, pod redakcją J. Górniaka, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014.

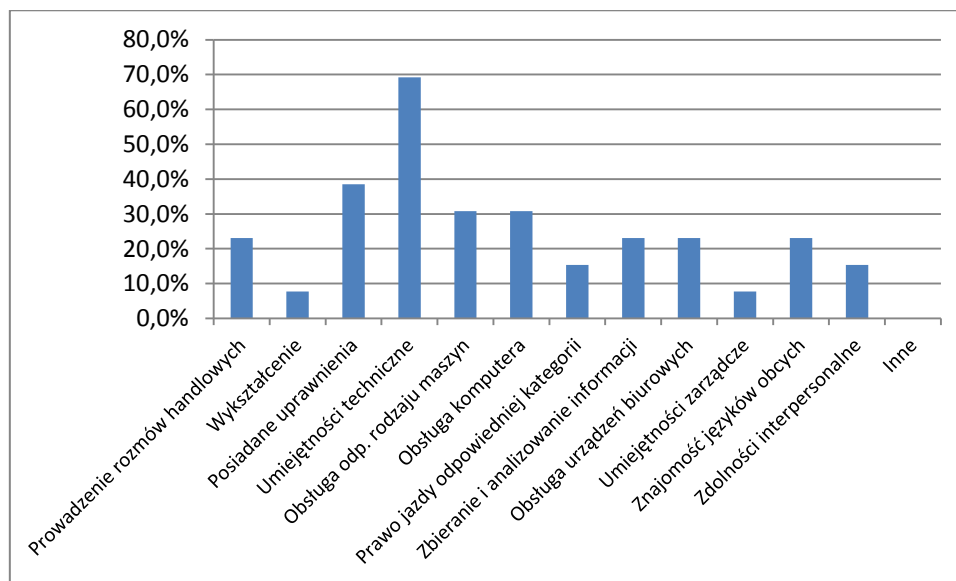
Na terenie województwa lubuskiego braki najsilniej dają o sobie znać w przypadku operatorów maszyn i urządzeń, monterów, kierowców i operatorów pojazdów, średniego personelu ds. zdrowia, średniego personelu ds. technologii informacyjno-komunikacyjnych, robotników budowlanych, robotników obróbki met./mech, rzemieślników, pracowników poligrafii²².

Ze względu na brak danych statystycznych w zakresie popytu i podaży na rynku pracy na poziomie gminy Autorzy przeprowadzili badania ankietowe wśród pracodawców zlokalizowanych na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich. Z przeprowadzonych badań wynika, że najbardziej cenione są umiejętności techniczne.

²⁰ Uwzględniono kategorie zawodowe z pierwszego poziomu klasyfikacji ISCO

²¹ Wartości dodatnie oznaczają, że względna podaż rąk do pracy w danym zawodzie przewyższa względne zapotrzebowanie, wartości ujemne – przeciwnie, że chętnych do pracy jest relatywnie mniej niż ofert pracy.

²² M. Kocór, A. Strzebińska, *Zapotrzebowanie na pracowników*, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014.

Wykres 3.19 Wskazania przedsiębiorców dotyczące szczególnie cenionych umiejętności w przedsiębiorstwie
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Zdecydowana większość pracodawców (ponad 80%) doświadczała jakiś trudności w działaniach rekrutacyjnych. Głównym źródłem trudności było zdaniem pracodawców to, że kandydaci do pracy nie spełniali ich oczekiwań, w szczególności nie dysponowali wystarczającym doświadczeniem – 61,5% badanych, nie dysponowali satysfakcjonującym poziomem potrzebnych kompetencji i odpowiednim poziomem wykształcenia (przede wszystkim w zakresie specyficznych umiejętności związanych z konkretnymi zawodami) – 23,1%, lub – co gorsza – nie mieli odpowiedniej motywacji do pracy (Tabela 3.57).

Tabela 3.57 Odpowiedzi respondentów dotyczące trudności w rekrutacji nowych pracowników

Trudności w rekrutacji pracowników do przedsiębiorstwa	Procent odpowiedzi
Brak kandydatów o odpowiednim wykształceniu	23,1
Brak kandydatów z doświadczeniem	61,5
Brak zainteresowania oferowaną pracą	7,7
Zbyt duże oczekiwania płacowe kandydatów	0
Mała dyspozycyjność kandydatów	7,7
Zbyt wysokie oczekiwania dotyczące warunków pozapłacowych	7,7
Inne	7,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

Blisko 70% badanych wskazało jako sposób naboru rekomendacje, co trzecia badana firma wykorzystuje ogłoszenia na portalach internetowych oraz korzysta z pośrednictwa urzędów pracy. Przy czym respondenci mogli wybrać kilka odpowiedzi (Tabela 3.58).

Tabela 3.58 Sposoby naboru nowych pracowników do przedsiębiorstw obszaru funkcjonalnego

Sposoby naboru pracowników w przedsiębiorstwie	Procent odpowiedzi
Ogłoszenia w prasie i radio	15,4
Ogłoszenia na portalach internetowych	30,8
Rekomendacje innych	69,2
Urząd Pracy	30,8
Agencje pośrednictwa pracy	7,7
Inne	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych.

W opinii blisko połowy badanych trudno jest pozyskać pracownika o odpowiednich kwalifikacjach, co trzeci badany zwrócił uwagę na fakt, że łatwo jest pozyskać pracownika, jednak bardzo często w praktyce okazuje się, że jego wiedza jest niewystarczająca (Tabela 3.59)

Tabela 3.59 Opinie pracodawców dotyczące dostępnej kadry na rynku

Opinie pracodawców dotyczące dostępnej kadry na rynku	Procent odpowiedzi
Łatwo jest pozyskać nowego pracownika o wysokich kwalifikacjach	0
Łatwo jest pozyskać pracownika, jednak jego kwalifikacje nie są dostateczne	0
Łatwo jest pozyskać pracownika, jednak bardzo często w praktyce okazuje się, że jego wiedza jest niewystarczająca	38,5
Łatwo jest pozyskać nowego pracownika jednak koszty jego utrzymania są zbyt duże	0
Trudno jest pozyskać jakiegokolwiek chętnego do pracy	15,4
Trudno jest pozyskać pracownika o odpowiednich kwalifikacjach	46,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Najbardziej deficytowe zawody w trakcie rekrutacji (chodzi o opinie tych pracodawców, którzy szukali pracowników i jednocześnie mówili o trudnościach z tym związanych) to robotnicy wykwalifikowani (35% pracodawców wskazywało na tą kategorię). Do najtrudniejszych w znalezieniu należeli: spawacze, murarze, dekarze, mechanicy pojazdów samochodowych, mechanizatorzy rolnictwa, operatorzy, zootechnicy czy stolarze, sprzedawcy i pracownicy usług (co piąty pracodawca). Ponadto pracodawcy wskazali również

na problemy z rekrutacją: programistów, księgowych i przedstawicieli handlowych, operatorów i monterów (w tym przypadku 18% pracodawców mówiło o problemach rekrutacyjnych). Głównie w przypadku poszukiwania kierowców samochodów ciężarowych i operatorów sprzętu ciężkiego. Warto również nadmienić, że na terenie gminy Sulechów planowana jest inwestycja w postaci zakładu produkcji pieczywa o przedłużonym rozroście i mrożonego. Planowana powierzchnia produkcyjna 4 tys. m², będzie to zakład wykorzystujący odzysk ciepła z procesu produkcyjnego oraz korzystający ze źródeł energii odnawialnej/fotowoltaika, pompy ciepła. Najnowocześniejsze energooszczędne urządzenia zapewniające produkcję „cichą i czystą”. W ramach tej inwestycji planowane jest zatrudnienie około 120 osób. W tym 50 osób z wykształceniem wyższym, 35 średnim i 35 osób z wykształceniem zawodowym. W I grupie 15 inżynierów automatyków, 15 technologów żywienia i żywności, 10 inżynierów zarządzania produkcją, 10 inne grupy /HR, ekonomiści itp../. Inwestor jest otwarty na współpracę z placówkami oświatowymi, zarówno na poziomie szkół wyższych oraz średnich zawodowych. Tak rozległa inwestycja korzystnie wpłynęłaby również na aktywizację życia gospodarczego, co mogłoby wygenerować inne miejsca pracy, dlatego lokalne władze winny podjąć intensywne działania wspierające to przedsięwzięcie. Zwłaszcza w obliczu faktu, że badani przedsiębiorcy raczej nie przewidują tworzenia nowych miejsc pracy.

Prognozowane starzenie się społeczeństwa pociągają za sobą istotne konsekwencje dla rynku pracy, zwłaszcza w obszarze aktywizacji zawodowej i utrzymywania zatrudnienia wśród osób w wieku 50+. Szczególnie istotne w powyższym kontekście jest podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia poziomu kapitału ludzkiego oraz związane z tym upowszechnianie idei uczenia się przez całe życie.

Należy zauważyć, że obszar funkcjonalny to teren o zróżnicowanym skomunikowaniu zewnętrznym – gminę Dąbie charakteryzuje dobre skomunikowanie zewnętrzne, ma jednak duże problemy w zakresie komunikacji wewnątrz powiatu – bardzo słaba dostępność komunikacyjna znacznej części powiatu, zdegradowana infrastruktura drogowa (m.in. wskutek transportu drewna). Trudna sytuacja w zakresie skomunikowania zewnętrznego i wewnętrznego występuje szczególnie na terenie gminy Czerwieńsk, gdzie mieszkańcy skarżą się na złą infrastrukturę drogową oraz brak mostu na Odrze i niewystarczającą częstotliwość przepraw promowych. Sytuacja ta istotnie wpływa na rynek pracy analizowanego obszaru.

Na badanym terenie zauważamy niski poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy. Ważną z punktu widzenia rozwoju Obszaru Funkcjonalnego kwestią jest sytuacja szkolnictwa zawodowego. Strategiczne dokumenty zarówno unijne, jak i krajowe podkreślają konieczność ponownego rozwoju przemysłu. Jednak rozwój ten wymaga kompetentnych kadr, które mogą zapewnić zasadnicze szkoły zawodowe. Odpowiednio wykwalifikowanych pracowników potrzebuje również wielkoobszarowe rolnictwo, a także turystyka. Niestety kolejne reformy systemu edukacyjnego sprawiły, że szkolnictwo zawodowe przez lata przeżywało regres. Na terenie obszaru funkcjonalnego działa jedna jednostka oświatowa - Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych (ZSP) w Sulechowie, w której uczniowie gimnazjów mogą zdobyć wykształcenie zawodowe. W roku szkolnym 2013/2014 jednostka ta prowadziła 29 oddziałów, w których kształciło się 682 uczniów, tj. 45,8% wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych z obszaru funkcjonalnego. Współczesna gospodarka wymaga podnoszenia kwalifikacji przez całe życie, dlatego też tak ważna jest dostępność usług edukacyjnych skierowanych do dorosłych, niestety w tym zakresie oferta nie jest zbyt bogata. Jest to konsekwencja braku świadomości oraz małego zainteresowania usługami edukacyjnymi dla dorosłych, co może wskazywać na konieczność poprawy jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz wypracowania nowych metod nauczania z wykorzystaniem technik informatycznych. Aktualnie na OFNG zlokalizowana jest jedna uczelnia tj. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, która kształci na kierunkach: administracja, turystyka i rekreacja, ogrodnictwo, technologia żywności i żywienia człowieka oraz energetyka.

Istotnym problemem rozwoju rynku pracy obszaru funkcjonalnego jest niskie zainteresowanie kształceniem w zasadniczych szkołach zawodowych oraz technikach oraz niekorzystna struktura absolwentów szkół wyższych – niewystarczająca liczba absolwentów kierunków ścisłych i technicznych, nadmiar absolwentów kierunków humanistycznych, w tym przede wszystkim związanych z pedagogiką. Obecny rynek pracy jest niewystarczający i nie zapewnia odpowiednich miejsc pracy dla wielu osób z wyższym wykształceniem. Oznacza to, że wielu absolwentów szkół wyższych, po zakończeniu swojej edukacji decyduje się na pozostanie w miastach, w których uzyskali wykształcenie bądź emigruje za granicę. Dużym mankamentem kształcenia na badanym obszarze jest brak odpowiedniego i

dopasowanego systemu kształcenia ustawicznego, skierowanego do dorosłych, które pomogłoby w przekwalifikowaniu się, zdobyciu nowych umiejętności, kwalifikacji i kompetencji. Obserwuje się również niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw za rozwój rynku edukacji. Działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy wymagają zaangażowania nie tylko samorządów i instytucji rynku pracy, ale także pracodawców. Pracodawcy niestety wykazują relatywnie niską świadomość wagi ich odpowiedzialności społecznej. Przeprowadzone analizy wskazują na potrzebę zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy min: urzędów pracy, instytucji samorządowych, pracodawców, poszukujących pracy, szkół średnich, uczelni wyższych oraz organizacji pozarządowych. Dzięki temu, identyfikacja potrzeb może być bardziej efektywna, przyczyniając się do poprawienia sytuacji osób zagrożonych utratą pracy. Ważnym działaniem jest dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego młodzieży do zmieniającej się na terenie obszaru funkcjonalnego gospodarki. Rozwój form kształcenia ustawicznego dla dorosłych związanych z potrzebą zmian oraz wspieranie działań na rzecz zmniejszenia bezrobocia osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy

Przeprowadzone badania ankietowe wśród mieszkańców obszaru funkcjonalnego wskazują na konieczność wsparcia rozwoju gospodarki na terenie gmin, opinię taką wyraziło łącznie 51%. Problem ten zauważają szczególnie badani mieszkańcy gminy Dąbie, aż 82% wskazało te działania jako niezwłoczne i bardzo pilne, przy czym 56% określiło te działania jako niezwłoczne. Najniższy odzew wśród respondentów zanotowano na terenie gminy Czerwieńsk (50%) (Tabela 3.60).

Tabela 3.60 Wsparcie rozwoju gospodarki i przedsiębiorczości

Wskazanie respondentów	Razem obszar funkcjonalny	Gmina Czerwieńsk	Gmina Dąbie	Gmina Sulechów
Brak pilności	7,0%	17,0%	0,0%	7,1%
Dość pilnie	9,0%	13,0%	5,0%	8,9%
Pilnie	33,0%	20,0%	13,0%	22,3%
Bardzo pilnie	21,0%	27,0%	26,0%	24,1%
Niewzłocznie	30,0%	23,0%	56,0%	37,5%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Odmierna sytuacja jest natomiast w obszarze odpowiedzi na pytanie: Czy należy wdrożyć wspieranie firm działających w gminie w zakresie organizowania nowych miejsc pracy?. Tutaj w przeciwieństwie do poprzedniego pytania najmniej odpowiedzi popierających tę inicjatywę udzielili mieszkańcy gminy Dąbie a najwięcej mieszkańcy gminy Sulechów (Tabela 3.61).

Tabela 3.61 Wspieranie firm działających w gminie w zakresie organizowania nowych miejsc pracy

Wskazanie respondentów	Razem obszar funkcjonalny	Gmina Czerwieńsk	Gmina Dąbie	Gmina Sulechów
Brak pilności	3%	2%	3%	3%
Dość pilnie	12%	9%	23%	5%
Pilnie	22%	28%	23%	15%
Bardzo pilnie	28%	30%	30%	23%
Niewzłocznie	36%	30%	20%	54%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Badani mieszkańcy obszaru funkcjonalnego zauważają również konieczność wsparcia rozwoju przedsiębiorczości poprzez tworzenie stref aktywności gospodarczej i inkubatorów przedsiębiorczości. Wśród respondentów 60% z nich działania te uznało za bardzo pilne i niewzłoczne do realizacji. Ciekawym jest fakt, że największy odsetek zwolenników tych działań zanotowano na terenie gminy Sulechów, gdzie funkcjonuje Park Naukowo-Technologiczny a najmniejszy na terenie gminy Dąbie, gdzie poparło te działania jedynie 43% ankietowanych osób (Tabela 3.62).

Tabela 3.62 Odpowiedzi respondentów na pytanie o potrzeby tworzenia stref aktywności gospodarczej i inkubatorów przedsiębiorczości

Wskazanie respondentów	Razem obszar funkcjonalny	Gmina Czerwieńsk	Gmina Dąbie	Gmina Sulechów
Brak pilności	12%	12%	21%	5%
Dość pilnie	7%	7%	14%	3%
Pilnie	21%	26%	21%	18%
Bardzo pilnie	25%	23%	14%	33%
Niewzłocznie	35%	33%	29%	41%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Należy zwrócić uwagę, że wspieranie organizacji gospodarstw agroturystycznych na terenie gmin ich mieszkańcy uznali za bardzo ważne. W opinii 41% badanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego podjęcie działań zmierzających do podejmowania działalności pozarolniczej jest działaniem bardzo pilnym i niezwłocznym. Największy odsetek popierających tego typu inicjatywę zanotowano w gminie Czerwieńsk - na terenie tej gminy nie ma żadnego gospodarstwa agroturystycznego, może to oznaczać, że mieszkańcy są zainteresowani podjęciem tego rodzaju działalności. Najniższy odsetek popierających wsparcie rozwoju tych gospodarstw jest w gminie Dąbie tylko 30%, co uzasadnione jest jej rolniczym charakterem.

Ponad 40% wszystkich badanych mieszkańców obszaru funkcjonalnego uznaje za niezwykle pilne i bardzo pilne podjęcie działań zmierzających do wsparcia rozwijania przez mieszkańców wsi pozarolniczej działalności gospodarczej. Przy czym prawie 50% mieszkańców gminy Dąbie uznało te zadania jako bardzo pilne i niezwykle pilne (Tabela 3.63).

Tabela 3.63 Wskazania respondentów w zakresie wspierania podejmowania działalności pozarolniczej

Wskazanie respondentów	Razem obszar funkcjonalny	Gmina Czerwieńsk	Gmina Dąbie	Gmina Sulechów
Brak pilności	18%	19%	17%	18%
Dość pilnie	18%	9%	30%	18%
Pilnie	23%	23%	23%	23%
Bardzo pilnie	26%	30%	20%	26%
Niewzłocznie	15%	19%	10%	15%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań ankietowych

Odpowiedzią na aktualną sytuację na rynku pracy powinno być przede wszystkim nasilenie działań zmierzających do przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu poprzez

wsparcie osób poszukujących pracy, w tym długotrwale bezrobotnych. Wsparciem należy objąć również osoby zamierzające podjąć działalność gospodarczą w formie spółdzielni socjalnych, w tym miejscu warto zaznaczyć, że na terenie gminy Czerwieńsk podejmowane są działania związane z uruchomieniem w tej formie prawnej podmiotu. Ostatnia propozycja działania wpisuje się w szersze zagadnienie wspierania podmiotów ekonomii społecznej, które to nie tylko prowadzą działalność gospodarczą, ale również realizują cele społeczne.

4 Analiza SWOT

Analiza SWOT jest efektywną metodą pozwalającą na identyfikację słabych i silnych stron Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich oraz szans i zagrożeń, jakie przed nim stoją. Analiza SWOT składa się z czterech grup czynników:

- mocnych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią silne strony OFGN i które, należycie wykorzystane, sprzyjać będą jego rozwojowi;
- słabych stron – uwarunkowań wewnętrznych, które stanowią słabe strony OFGN i które mogą utrudniać jego rozwój;
- szans – uwarunkowań zewnętrznych, które nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności OFGN, ale przy odpowiednich działaniach, mogą sprzyjać rozwojowi
- zagrożeń – uwarunkowań zewnętrznych, które także nie są bezpośrednio zależne od zachowania społeczności OFGN, ale które mogą stanowić zagrożenia dla jego rozwoju.

Opracowując analizę SWOT, pamiętać należy, że ten sam czynnik może być zarówno silną stroną obszaru, jak i jego słabością w zależności od kontekstu rozważań.

Analiza obszaru OFGN została opracowana na podstawie analizy danych statystycznych, dokumentów źródłowych, warsztatów, przeprowadzonej ankiety internetowej wśród mieszkańców oraz przedsiębiorców. Identyfikacja mocnych i słabych stron oraz szans i zagrożeń nastąpiła w odniesieniu do poszczególnych gmin obszaru funkcjonalnego.²³

²³ *Kompetencje Polaków a potrzeby polskiej gospodarki. Bilans kapitału ludzkiego*, pod redakcją J. Górniaka, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2014.

ANALIZA SWOT – GMINA CZERWIĘŃSK

GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Funkcjonowanie na terenie gminy zarówno placówek oświatowych publicznych, jak i niepublicznych	Uboga oferta kształcenia zawodowego i ustawicznego
Dobrze wykształcona kadra nauczycielska, instruktorska i trenerska	Zbyt niski poziom dofinansowania placówek kultury
Dobra baza dydaktyczna i sportowa. Dostęp do bazy sportowej również na terenie wiejskim, jedynie szkoła w Leśniowie Wielkim nie ma sali gimnastycznej	Zły stan techniczny obiektów kultury – brak termomodernizacji (np. Dom Kultury w Czerwieńsku)
Ciekawa oferta edukacyjna	Słabe skomunikowanie niektórych obszarów, brak mostu na Odrze, brak publicznych połączeń komunikacyjnych, zły stan dróg oraz mała częstotliwość kursów promowych. Reorganizacja organizacji ruchu kolejowego w węźle Czerwieńsk spowodowała obniżenie statusu węzła a przez to spadło skomunikowanie gminy z innymi węzłami
Podjęcie działań zwiększających przedsiębiorczość młodzieży np. współpraca z Fundacją Młodzieżowej Przedsiębiorczości, uczestniczenie w projektach np. „Od grosza do złotówki”	Brak żłobków publicznych
Realizacja w niepublicznej placówce zajęć z zakresu małej przedsiębiorczości, małej manufaktury	Niedostateczne dostosowanie systemu kształcenia do zapotrzebowania zgłaszanego przez rynek prac
Dobrze zorganizowany dowóz dzieci do szkół	Brak indywidualnej oceny predyspozycji zawodowych, rolę doradcy zawodowego pełni wychowawcy
Realizacja projektów z funduszy UE np. Internet dla wykluczonych	Zbyt słabe wsparcie dzieci i młodzieży niepełnosprawnych
Duży udział uczniów w zajęciach pozalekcyjnych finansowanych z UE	Brak swobodnego dostępu do niektórych świetlic wiejskich np. Nietkowice
Ulgi podatkowe dla przedsiębiorców	Niezadawalający dostęp do odpowiednio wykształconych kadr oraz słabe kompetencje absolwentów
Pojawiająca się inicjatywa stworzenia spółdzielni socjalnej	Brak Strefy Aktywności Gospodarczej - kompleksowo uzbrojonego technicznie obszaru inwestycyjnego. Brak instytucji otoczenia biznesu

	Brak wsparcia ze strony UG dla nowo powstałych przedsiębiorców
	Mała mobilność społeczeństwa ze względu na dużą odległość od miasta
	Słaby zasięg sieci komórkowych
	Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw
	Słaby przepływ informacji Gmina – Społeczeństwo (zbyt mały nakład gazetki gminne, słaby przepływ informacji dotyczących spraw gminnych)
	Brak skrzynki kontaktowej, biura obsługi interesariuszy na terenie UG. Zbyt słaba jakość obsługi
	Zbyt mała liczba podmiotów gospodarczych
	Słaba inicjatywa w zakresie powstawania organizacji zrzeszających lokalnych przedsiębiorców, brak organizacji otoczenia biznesu
GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
SZANSE	ZAGROŻENIA
Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, samozatrudnienie, innowacyjność przedsiębiorstw współpraca sektora naukowo-badawczego z biznesem	Spowolnienie gospodarcze w kraju i w UE
Nowe programy unijne możliwe do wykorzystania w celu termomodernizacji obiektów.	Rosnący deficyt budżetu państwa i budżetów JST oraz związane z tym niebezpieczeństwo ograniczania wydatków publicznych na inwestycje

Dostępność programów zapobiegającym wykluczeniu cyfrowemu	Wzrost obciążeń podatkowych i likwidacja ulg
Aktywność osób starszych	Negatywne przemiany demograficzne, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku przedprodukcyjnym mogą skutkować zakłóceniem rynku pracy
Aktywizacja społeczeństwa poprzez uruchomienie budżetu obywatelskiego	Słabe zaangażowanie mieszkańców w sprawy gminy
Rozwój obszarów przeznaczonych pod działalność gospodarczą	Destrukcyjna rodzina i problem tzw. „eurosieroctwa”
Powstanie strefy aktywności gospodarczej	Znaczna grupa dzieci i młodzieży dotknięta patologią, co wzmacnia potrzebą ich kompleksowego wsparcia poprzez pracę z psychologiem, logopedą
Aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania pod kątem uwzględnienia na terenach planowanych pod zabudowę miejsc z przeznaczeniem na działalność handlowo-usługową	Niezadawalający dostęp do odpowiednio wykształconych kadr oraz słabe kompetencje absolwentów
Partnerstwo publiczno – prywatnie i inwestycje w sektor srebrnej gospodarki (np. powstanie domów opieki dla seniorów)	Lokalne społeczeństwo pochodzące z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek (byłych PGR, PKP oraz wojska)
Tworzenie zrzeczeń przedsiębiorców	Migracja i emigracja ludzi młodych
Tworzenie gminnych inkubatorów przedsiębiorczości	Odpyły mieszkańców na imprezy kulturalne, do placówek edukacyjnych w Zielonej Górze
Wsparcie tworzenia spółdzielni socjalnych	Niedostateczna jakość zasobów ludzkich (kwalifikacje pracowników, etos pracy).
Rozwój zajęć praktycznych w szkołach podstawowych zmierzających do kształtowania zdolności praktycznych wśród dzieci i młodzieży	Uzależnienie od pomocy społecznej oraz mała zaradność życiowa niektórych grup społecznych
Duże możliwości rozwoju działalności gospodarczej w oparciu o turystykę	Roszczeniowość społeczeństwa

Bliskość Aglomeracji Zielonej Góry (oddziaływanie)	Niska chłonność lokalnego rynku pracy
Brak zainteresowania niektórych mieszkańców podjęciem pracy ze względu na ich zadłużenie	Niechęć do szkół zawodowych ze względu na bardzo słabe wyniki z egzaminów zawodowych wynikających z procedury egzaminacyjnej
	Brak systemowych rozwiązań w zakresie współpracy i przepływu informacji szkoła- ośrodek pomocy społecznej – policja – sąd
	Brak społecznej akceptacji i niska świadomość mieszkańców w zakresie możliwości i korzyści korzystania z porad psychologów i terapeutów
	Wysokie ukryte bezrobocie, szczególnie na terenach wiejskich
	Ograniczony lokalny rynek pracy, wiele osób pracuje poza gminą Czerwieńsk
	Niska świadomość niektórych grup społecznych konieczności uczenia się przez całe życie
	Małe zainteresowanie przedsiębiorców włączeniem się w edukację młodzieży i dorosłych
	Uruchomienie bramek telemetrycznych systemu Viatoll na drodze S3 i przeniesienie ruchu samochodów ciężarowych na drogę nr 278

ANALIZA SWOT – GMINA SULECHÓW

GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Funkcjonowanie na terenie gminy placówek na każdym etapie kształcenia	Słabe skomunikowanie niektórych obszarów
Funkcjonowanie placówek szkolnictwa specjalnego	Niedoskonały system kształcenia dorosłych
Dobrze wykształcona kadra nauczycielska, instruktorska i trenerska	Niedostateczne dostosowanie systemu kształcenia do zapotrzebowania zgłaszanego przez rynek prac
Dobra baza dydaktyczna i sportowa	Brak indywidualnej oceny predyspozycji zawodowych, rolę doradcy zawodowego pełni wychowawca
Ciekawa oferta edukacyjna	Niespójna numeracja i identyfikacja terenów pomiędzy gminą a innymi instytucjami
Oferta kształcenia zawodowego i ustawicznego	Brak dobrej wymiany informacji pomiędzy gminą a funkcjonującymi na jej terenie instytucjami np. ALP
Funkcjonowanie na terenie gminy Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej	Niezadawalający dostęp do odpowiednio wykształconych kadr
Realizacja projektów z funduszy UE	Zbyt mała liczba podmiotów gospodarczych
Funkcjonowanie na terenie gminy Lubuskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Kalsku oraz Lubuskiego Ośrodka Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku	Brak wsparcia ze strony UG dla nowo powstałych przedsiębiorców
Funkcjonowanie na terenie gminy stowarzyszeń zrzeszających przedsiębiorców z terenu	Mała mobilność społeczeństwa ze względu na znaczną odległość od miasta
Dobre wyniki uczniów szkół w testach i sprawdzianach ogólnopolskich oraz w olimpiadach	Słaby zasięg sieci komórkowych
Ulgi podatkowe dla przedsiębiorców	Niski poziom innowacyjności przedsiębiorstw
Istnienie strefy terenów inwestycyjnych na terenie miejscowości Krężoły	Słaby przepływ informacji Gmina – Społeczeństwo

Udział Sulechowa w aglomeracji Lubuskie Trójmiasto	Zbyt słaba jakość obsługi interesariuszy na terenie UG
Dobra lokalizacja gminy i jej względnie dobre skomunikowanie	
GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
SZANSE	ZAGROŻENIA
Dostępność funduszy unijnych wspierających przedsiębiorczość, tworzenie miejsc pracy, samozatrudnienie, innowacyjność przedsiębiorstw współpraca sektora naukowo-badawczego z biznesem	Spowolnienie gospodarcze w kraju i w UE
Nowe programy unijne możliwe do wykorzystania w celu termomodernizacji obiektów	Rosnący deficyt budżetu państwa i budżetów JST oraz związane z tym niebezpieczeństwo ograniczania wydatków publicznych na inwestycje
Dostępność programów zapobiegającym wykluczeniu cyfrowemu	Wzrost obciążeń podatkowych i likwidacja ulg
Aktywność osób starszych	Negatywne przemiany demograficzne, wzrost liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w relacji do osób w wieku przedprodukcyjnym mogą skutkować zakłóceniem rynku pracy
Aktywizacja społeczeństwa poprzez uruchomienie budżetu obywatelskiego	Słabe zaangażowanie mieszkańców w sprawy gminy
Rozwój obszarów przeznaczonych pod działalność gospodarczą	Destrukcyjna rodzina i problem tzw. „eurosieroctwa”
Aktywizacja strefy aktywności gospodarczej	Znaczna grupa dzieci i młodzieży dotknięta patologią, co wzmacnia potrzebą ich kompleksowego wsparcia poprzez pracę z psychologiem, logopedą
Aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania pod kątem uwzględnienia na terenach planowanych pod zabudowę miejsc z przeznaczeniem na działalność handlowo-usługową	Niezadawalający dostęp do odpowiednio wykształconych kadr oraz słabe kompetencje absolwentów

Możliwość powstania kopalni miedzi Kije-Mozów	Lokalne społeczeństwo pochodzące z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek
Partnerstwo publiczno – prywatne i inwestycje w sektor srebrnej gospodarki (np. powstanie domów opieki dla seniorów)	Migracja i emigracja ludzi młodych
Rozwój zajęć praktycznych w szkołach podstawowych gimnazjalnych zmierzających do kształtowania zdolności praktycznych wśród dzieci i młodzieży	Odpływ mieszkańców na imprezy kulturalne, do placówek edukacyjnych w Zielonej Górze
Duże możliwości rozwoju działalności gospodarczej w oparciu o turystykę;	Niedostateczna jakość zasobów ludzkich (kwalifikacje pracowników, etos pracy)
Bliskość Aglomeracji Zielonej Góry (oddziaływanie)	Uzależnienie od pomocy społecznej oraz mała zaradność życiowa niektórych grup społecznych
Możliwość wykorzystania turystycznego Rezerwatu Przyrody Radowice	Roszczeniowość społeczeństwa
	Brak zainteresowania niektórych mieszkańców podjęciem pracy ze względu na ich zadłużenie
	Niechęć do szkół zawodowych ze względu na bardzo słabe wyniki z egzaminów zawodowych wynikających z procedury egzaminacyjnej
	Brak systemowych rozwiązań w zakresie współpracy i przepływu informacji szkoła-ośrodek pomocy społecznej – policja – sąd
	Brak społecznej akceptacji i niska świadomość mieszkańców w zakresie możliwości i korzyści korzystania z porad psychologów i terapeutów
	Wysokie ukryte bezrobocie, szczególnie na terenach wiejskich
	Ograniczony lokalny rynek pracy, wiele osób pracuje poza gminą

	Niska świadomość niektórych grup społecznych o konieczności uczenia się przez całe życie
	Mała zainteresowanie przedsiębiorców włączeniem się w edukację młodzieży i dorosłych
	Niska chłonność lokalnego rynku pracy
	Uruchomienie bramek telemetrycznych systemu Viatoll na drodze S3 i przeniesienie ruchu samochodów ciężarowych na drogę nr 278

ANALIZA SWOT - GMINA DĄBIE

GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój edukacji na terenie gminy	Brak placówek opieki nad dziećmi do lat 3
Proedukacyjna polityka władz lokalnych	Niski odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat objętych wychowaniem przedszkolnym
Dobrze rozwinięta i zorganizowana sieć szkolnictwa podstawowego i gimnazjalnego	Niewystarczające środki finansowe na realizację zadań w zakresie edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych
Mała liczebność klas w szkołach podstawowych	Niewystarczające wyposażenie szkół w sprzęt naukowy i dydaktyczny
Prowadzenie w szkołach dodatkowych zajęć i kół zainteresowań	Niewystarczająca infrastruktura sportowa w szkołach
Dobrze przygotowana (merytorycznie i pedagogicznie) oraz otwarta na zmiany kadra pedagogiczna	Niewystarczająca pomoc psychologiczna i logopedyczna w szkołach
Korzystna lokalizacja gminy – bliskość granicy z Niemcami	Brak doradcy zawodowego w gimnazjum
Duże pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego na terenie gminy	Brak środków finansowych na pomoc stypendialną dla uczniów

Dobra klasa gleb sprzyjająca rozwojowi rolnictwa	Brak szkoleń skierowanych do nauczycieli w miejscu zatrudnienia
	Niski poziom wykształcenia mieszkańców
	Brak oferty kształcenia ustawicznego
	Brak specyfiki produkcji rolnej – brak „produktów regionalnych”
	Niedostateczna liczba miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych
	Brak strefy aktywności gospodarczej
	Brak specjalizacji przemysłowej (np. przemysł drzewny, metalowy)
	Trudna sytuacja na lokalnym rynku pracy - wysoka stopa bezrobocia rejestrowanego oraz zjawisko ukrytego bezrobocia
	Niski poziom mobilności zawodowej bezrobotnych i zagrożonych zjawiskiem bezrobocia
	Niska aktywność zawodowa mieszkańców
	Niski poziom konkurencyjności i innowacyjności lokalnych przedsiębiorstw
	Mało inwestycji, małe zainteresowanie kapitału zagranicznego terenem
	Brak dobrze funkcjonujących organizacji działających na rzecz rozwoju przedsiębiorczości

	Słabo rozwinięty przemysł
	Rozdrobnienie gospodarstw rolnych
	Niedostateczne wyposażenie w specjalistyczny sprzęt w gospodarstwach rolnych
	Słaba współpraca w zakresie kontraktacji i zbytu towarów w rolnictwie
	Infrastruktura drogowa – niska przepustowość dróg, zły stan techniczny
	W zasadzie brak transportu kolejowego
GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
SZANSE	ZAGROŻENIA
Rosnąca świadomość młodzieży w kierunku kształcenia powiązanego z kwalifikacjami zawodowymi	Odływ wykształconej kadry do pracy za granicę lub do większych ośrodków miejskich
Możliwość pozyskania środków zewnętrznych na rozwój edukacji	Niekorzystne procesy demograficzne
Niemcy jako rynek zbytu dla produktów i usług	Skutki globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego

Wzrost świadomości edukacyjnej mieszkańców gminy	Zły stan finansów publicznych państwa, wysoki poziom deficytu budżetu państwa oraz długu publicznego
Nowa perspektywa funduszy europejskich na lata 2014-2020	Fiskalizm państwa – trudne warunki dla rozwoju małej i średniej przedsiębiorczości
Zmiana ustawy o dochodach JST – zwiększenie udziału gminy w podatkach	Niska skłonność pracodawców z terenu gminy do zatrudniania ludności w wieku poprodukcyjnym
Integracja lokalnego biznesu	Przerzucanie zadań administracji rządowej na gminy bez zabezpieczenia środków
Rozwój instytucji wspierających przedsiębiorczość	Niestabilność systemu prawnego (np. prawo podatkowe, prawo pracy)
Rozwój branży przetwórstwa rolno-spożywczego	Spadek zainteresowania działalnością rolniczą, szczególnie wśród młodych mieszkańców gminy
Powstawanie podmiotów gospodarczych o silnej orientacji innowacyjno-technologicznej	Utrzymujące się bezrobocie, szczególnie wśród ludzi młodych

ANALIZA SWOT OBSZARU FUNKCJONALNEGO GMIN NADODRZAŃSKICH

GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Stąła poprawa dostępności do wychowania przedszkolnego – wzrost liczby przedszkoli i punktów przedszkolnych oraz liczby oferowanych przez nie miejsc	Brak wspólnej – pomiędzy gminami OFGN - wspólnej oferty: promocyjnej, inwestycyjnej, edukacyjnej
Dobra baza oświatowa na terenie obszaru funkcjonalnego (wszystkie szczeble kształcenia), kadra pedagogiczna, baza lokalowa – jako podstawa do działań ponadstandardowych	Brak spójnej polityki edukacyjnej OFGN
Dostępność do szkolnictwa wyższego na terenie OFGN - funkcjonowanie Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie	Bardzo niski poziom dostępności do placówek opieki nad dziećmi do lat 3 - żłobków, oddziałów żłobkowych, klubów dziecięcych
Skuteczne pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój edukacji na terenie OFGN	Niski odsetek dzieci w wieku 3 – 6 lat na obszarach wiejskich objętych wychowaniem przedszkolnym
Proedukacyjna polityka władz lokalnych	Niewystarczające środki finansowe na realizację zadań w zakresie edukacji dzieci, młodzieży i dorosłych
Prowadzenie w szkołach dodatkowych zajęć i kół zainteresowań	Niewystarczające wyposażenie szkół w sprzęt naukowy i dydaktyczny
Dobrze przygotowana (merytorycznie i pedagogicznie) oraz otwarta na zmiany kadra pedagogiczna	Niewystarczające wyposażenie szkół w sprzęt naukowy i dydaktyczny
Korzystne na tle regionu wskaźniki demograficzne	Niewystarczająca infrastruktura sportowa w szkołach
Duża skłonność do osiedlania się na terenie obszaru funkcjonalnego osób młodych we wczesnym wieku produkcyjnym zatrudnionych w Zielonej Górze oraz Krośnie Odrzańskim	Niewystarczająca pomoc psychologiczna i logopedyczna w szkołach
Funkcjonowanie na terenie OFGN Lubuskiego Ośrodka Doradztwa Rolniczego w Kalsku oraz Lubuskiego Ośrodka Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku	Niski poziom współpracy pomiędzy placówkami oświatowymi a sektorem gospodarczym w zakresie doskonalenia metod kształcenia zawodowego (np. brak szkół patronackich, niewystarczający poziom kształcenia praktycznego, brak zainteresowania praktykantami)
Duże pokrycie planami zagospodarowania przestrzennego na terenie OFGN	Brak systemu orientacji zawodowej (doradztwa zawodowego) - przypadkowy wybór dalszych etapów kształcenia przez uczniów

Korzystna lokalizacja OFGN – bliskość granicy z Niemcami	Brak spójności komunikacyjnej wewnątrz obszaru funkcjonalnego – istotna bariera mobilności na rynku pracy
	Niedopasowanie kwalifikacji pracowników do oczekiwań pracodawców
	Brak koordynacji działań w zakresie współpracy sektora edukacji i biznesu na terenie obszaru funkcjonalnego;
	Niedostateczna infrastruktura niektórych placówek oraz brak nowoczesnych sprzętów, urządzeń i maszyn do praktycznej nauki zawodu
	Brak klubów seniora, uniwersytetu III wieku itp.
	Słaby przepływ informacji Gminy – Społeczeństwo
	Reorganizacja organizacji ruchu kolejowego w węźle Czerwieńsk spowodowała obniżenie statusu węzła a przez to spadło skomunikowanie części obszaru
	Brak strefy aktywności gospodarczej
	Zbyt mała liczba podmiotów gospodarczych oraz brak dużych podmiotów gospodarczych. Brak dużych inwestorów
	Zbyt mała liczba organizacji zrzeszającej lokalnych przedsiębiorców
	Uboga oferta kształcenia zawodowego i ustawicznego

	Duże uzależnienie od MOPS oraz brak zainteresowania niektórych mieszkańców podjęciem pracy ze względu na ich zadłużenie
	Mała liczba ofert pracy dla absolwentów szkół
	Niska aktywność zawodowa osób zamieszkujących obszary wiejskie
GOSPODARKA, EDUKACJA I RYNEK PRACY	
SZANSE	ZAGROŻENIA
Możliwość pozyskania środków zewnętrznych na rozwój edukacji	Utrzymujące się bezrobocie, szczególnie wśród ludzi młodych
Rosnąca świadomość młodzieży w kierunku kształcenia powiązanego z kwalifikacjami zawodowymi	Migracja i emigracja ludzi młodych
Deklarowana wola współpracy ze strony sektora gospodarczego w kształtowaniu kierunków edukacji zawodowej i kompetencji zawodowych	Odływ wykształconej kadry do pracy za granicę lub do większych ośrodków miejskich
Wzrost świadomości edukacyjnej mieszkańców gminy	Słabe zaangażowanie mieszkańców w sprawy gminy
Aktywność osób starszych	Słabe kompetencje absolwentów
Aktywizacja społeczeństwa poprzez uruchomienie budżetu obywatelskiego	Destrukcja rodzin i problem tzw. „eurosieroctwa”
Powstanie strefy aktywności gospodarczej	Znaczna grupa dzieci i młodzieży dotknięta patologią, co wzmaga potrzebą ich kompleksowego wsparcia poprzez pracę z psychologiem, logopedą
Nowe programy unijne możliwe do wykorzystania w aktywizacji gospodarki i rynku pracy	Trudności na rynku w pozyskiwaniu fachowców

Tworzenie grup producenckich	Lokalne społeczeństwo pochodzące z restrukturyzowanych bądź upadłych jednostek (byłych PGR, PKP oraz wojska)
Aktualizacja miejscowego planu zagospodarowania pod kątem uwzględnienia na terenach planowanych pod zabudowę miejsc z przeznaczeniem na działalność handlowo-usługową	Uzależnienie od pomocy społecznej oraz mała zaradność życiowa niektórych grup społecznych
Rozwój branży przetwórstwa rolno-spożywczego	Roszczeniowość społeczeństwa
Dostępność programów zapobiegającym wykluczeniu cyfrowemu	Niska skłonność pracodawców z terenu OFGN do zatrudniania ludności w wieku poprodukcyjnym
Tworzenie zrzeszeń przedsiębiorców	Spadek zainteresowania działalnością rolniczą, szczególnie wśród młodych mieszkańców gminy
Rozwój instytucji wspierających przedsiębiorczość	Polityka państwa wobec przedsiębiorców - wysokie podatki i trudności administracyjne
Partnerstwo publiczno – prywatnie i inwestycja w sektor srebrnej gospodarki	Bariery dopasowania systemu praktyk zawodowych na linii szkoła-uczeń-pracodawca - niewłaściwe podejście do praktyk w systemie edukacji, mało miejsc praktyk w stosunku do potrzeb, brak rzetelnego nabywania umiejętności praktycznych (problem odpowiedzialności za praktykanta, brak opiekuna, brak zajęć praktycznych)
Wsparcie tworzenia spółdzielni socjalnych	Odczuwalny brak specjalistów (praktyków-rzemieślników), których można zaangażować do opracowania programów kształcenia teoretycznego i praktycznego w określonym zawodzie (w tym również dla osób dorosłych), brak wyspecjalizowanych instytucji edukacji zawodowej
Rozwój zajęć praktycznych w szkołach podstawowych zmierzających do kształtowania zdolności praktycznych wśród dzieci i młodzieży	System organizacji edukacji - sztywne ramy programowe, nadmiar funkcji pełnionych przez nauczycieli, egzaminy, które nie sprawdzają umiejętności, a wiedzę teoretyczną (testy), rozbieżności pomiędzy zatrudnieniem w oparciu o Kartę Nauczyciela a potrzebami i możliwościami finansowymi gmin
Tereny, środowisko naturalne, umożliwiające rozwój funkcji rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie obszaru funkcjonalnego oraz dające możliwości rozwoju przedsiębiorczości z tym związanej	Zmiany demograficzne (zmiana struktury społecznej, powodująca konieczność przeobrażenia systemu usług publicznych – ochrona zdrowia, pomoc społeczna, edukacja)

Badania sytuacji na rynku pracy obszaru funkcjonalnego, w tym w zakresie zawodów deficytowych, krótko- i długookresowe prognozy, upowszechnianie wyników	Skutki globalnego kryzysu finansowo-gospodarczego
Tworzenie gminnych inkubatorów przedsiębiorczości	Zły stan finansów publicznych państwa, wysoki poziom deficytu budżetu państwa oraz długu publicznego
Powstawanie podmiotów gospodarczych o silnej orientacji innowacyjno-technologicznej	Niestabilność systemu prawnego (np. prawo podatkowe, prawo pracy)
Większe zwrócenie uwagi w polityce regionalnej na grupę seniorów możliwości rozwoju srebrnej gospodarki (np. turystyka dla seniorów, rozwój usług ochrony zdrowia, tworzone Uniwersytety Trzeciego Wieku, linie budżetowe przeznaczone dla tej grupy odbiorców, itp.) – możliwość stworzenia na terenie obszaru funkcjonalnego instytucji podnoszenia kompetencji dla osób starszych	
Rozwój sektora ekonomii społecznej m.in. poprzez wspieranie tworzenia spółdzielni socjalnych	

5 Konkluzje strategiczne

- 1) ogólna liczba mieszkańców obszaru funkcjonalnego w latach 2013 w stosunku do 2009 wzrosła o 1,3%, wzrost liczby mieszkańców najbardziej jest zauważalny na terenie gminy Czerwieńsk oraz Sulechów, na terenie gminy Dąbie obserwuje się systematyczny spadek liczby mieszkańców;
- 2) wzrost ludności ma miejsce przede wszystkim na terenach wiejskich, co osłabia potencjał ludnościowy obszarów miejskich, prowadzi do przesunięć wydatków na infrastrukturę komunalną i zwiększa koszty jej funkcjonowania;
- 3) na terenie gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego zauważa się dodatni lub zerowy przyrost naturalny, jednak z tendencją do jego spadku, co stanowi niekorzystne zjawisko w kontekście przyszłych prognoz demograficznych oraz rozwoju rynku edukacji szkolnej; następuje nasilenie procesu starzenia się społeczeństwa, co zmniejsza atrakcyjność inwestycyjną analizowanego obszaru;
- 4) saldo migracji na pobyt stały w poszczególnych gminach wynosiło w 2013 roku: gmina Czerwieński (migracje wewnętrzne +44, zagraniczne – 10), gmina Sulechów (migracje wewnętrzne - 5, zagraniczne – 47) oraz gmina Dąbie (migracje wewnętrzne -22, zagraniczne – 3) odnosząc te dane do ogólnej liczby mieszkańców należy zauważyć, że najmniej korzystnie kształtuje się sytuacja na terenie gminy Dąbie wskaźniki migracji ogółem na 1000 osób wynosił -5,0 oraz Sulechowa (wskaźnik - 1,9) a najkorzystnie na terenie gminy Czerwieńsk (wskaźnik na 1000 osób wynosił 3,4). Rozważając wskaźnik migracji zagranicznej, to wynosił on dla gminy Sulechów (-1,76), Czerwieńsk (-1,00) oraz Dąbie (-0,59);
- 5) odpływ młodych ludzi może przyspieszyć proces starzenia się społeczeństwa, a tym samym wymusi zmiany w kierunkach inwestycji infrastrukturalnych, wzrośnie znaczenie inwestycji w służbę zdrowia i infrastrukturę społeczną służącą zaspokajaniu potrzeb ludzi starszych. Może zmniejszyć się obciążenie infrastruktury szkolno-wychowawczej, co grozi jej likwidacją i wzrostem napięć społecznych.
- 6) na terenie obszaru funkcjonalnego odnotowuje się tendencję wzrostu wskaźnika zgonów na 1000 mieszkańców oraz obserwuje się nasilający się proces starzenia społeczeństwa, co istotnie wpływa na rynek pracy obszaru funkcjonalnego;

- 7) rozważając sytuację demograficzną obszaru funkcjonalnego pod względem udziału osób w wieku przedprodukcyjnym, produkcyjnym i poprodukcyjnym w ogólnej strukturze należy zauważyć spadek udziału osób w wieku produkcyjnym, a wzrost w wieku poprodukcyjnym, co nie jest zjawiskiem korzystnym ze względu na rosnące koszty obciążenia demograficznego;
- 8) obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich charakteryzuje stosunkowo niski poziom kapitału ludzkiego i społecznego; niski kapitał społeczny nadal skutkować będzie dominacją mikro i małych przedsiębiorstw, niską ich innowacyjnością, a duże przedsiębiorstwa lokowane będą przez inwestorów zewnętrznych;
- 9) zauważa się niski udział osób z wykształceniem wyższym w stosunku do ludności aktywnej zawodowo, w szczególności niewystarczająca jest liczba osób z wykształceniem ścisłym/ technicznym;
- 10) rynek pracy cechuje trwale wysoki na tle kraju poziom bezrobocia oraz związane z nim następujące niepożądane zjawiska: wysoka liczba osób korzystających z pomocy społecznej, niewielka aktywność osób bezrobotnych w zakresie poszukiwania szans na poprawę warunków życia, wysoki udział osób nieposiadających zawodu (osoby z wykształceniem podstawowym oraz osoby z wykształceniem średnim ogólnokształcącym) wśród bezrobotnych;
- 11) bezrobocie na terenie obszaru funkcjonalnego ma charakter strukturalny i długotrwały, poważny problem stanowi tutaj tzw. bezrobocie ukryte na terenach wiejskich; skutki wysokiego bezrobocia mogą być szczególnie dramatyczne, ponieważ wielu bezrobotnych jest bez pracy przynajmniej rok (ponad połowa bezrobotnych) – ich powrót na rynek pracy będzie bardzo trudny; wysokie bezrobocie może grozić stagnacją regionu i świadczyć o niskim poziomie rozwoju ekonomicznego obszaru funkcjonalnego;
- 12) wysokie bezrobocie i niewystarczająca liczba zakładów pracy sprawia, iż młode osoby posiadające wysokie kwalifikacje zawodowe oraz osoby z wyższym wykształceniem migrują i szukają pracy w innych regionach, a przede wszystkim za granicą, co wyraźnie odzwierciedla rosnące, ujemne saldo migracji zagranicznych oraz wyraźny jego wzrost w 2013 roku;

- 13) bezrobocie, zwłaszcza to długotrwałe, jest od wielu lat jednym z głównych czynników trudnej sytuacji życiowej, a tym samym powodem korzystania osób/rodzin z pomocy społecznej; obszary długotrwałego bezrobocia, jak wynika z danych, często pokrywają się z obszarami ubóstwa, a to z kolei wiąże się z patologiami społecznymi, rozpadem rodziny i problemami zdrowotnymi;
- 14) przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w relacji do średniej krajowej jest znacznie niższe i wynosiło w powiecie zielonogórskim w 2013 roku 85,6% oraz krośnieńskim 83,6%, niższe od średniej w kraju zarobki oraz występujące bezrobocie skutkują koniecznością korzystania z pomocy społecznej;
- 15) niewystarczający poziom zaradności na rynku pracy – niechęć do zmiany profilu zawodowego oraz nabywania nowych kwalifikacji, wśród osób bezrobotnych po 50 roku życia, przeważnie kobiet;
- 16) pomimo wyraźnej poprawy dostępności do wychowania przedszkolnego jaki nastąpił na terenie OFGN w latach 2009–2013 (wzrost liczby przedszkoli i punktów przedszkolnych o 21,7% oraz oferowanych przez nie miejsc dla dzieci o 60%) jej poziom ciągle należy ocenić jako niewystarczający (w 2013 roku wychowaniem przedszkolnym objętych było 79,8% dzieci w wieku 3 – 6 lat);
- 17) w związku z obserwowanym od kilkunastu lat niżym demograficznym systematycznie maleje liczba uczniów i oddziałów w szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie OFGN; w latach 2009-2013 w szkołach publicznych (bez specjalnych) liczba oddziałów zmniejszyła się ze 138 do 125 (spadek o 9,4%), natomiast liczba uczniów spadła o 14%;
- 18) w analizowanym okresie nastąpił spadek atrakcyjności szkolnictwa podstawowego na terenie OFGN, czego oznaką jest spadek wartości współczynnika skolaryzacji netto dla szkół podstawowych (o 11%);
- 19) w latach 2009-2013 wszystkie szkoły posiadały pracownie komputerowe, a uczniowie mieli do dyspozycji komputery z dostępem do szerokopasmowego Internetu. Ponadto w analizowanym okresie nieznacznie poprawiła się liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę (z 1,2 do 1,3) oraz liczba uczniów przypadających na 1 komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu (obniżyła się z 13 do 11);

- 20) w analizowanym okresie (2009-2013) liczba oddziałów w gimnazjach działających na terenie OFGN zmniejszyła się ze 66 do 58 (spadek o 12,1%), natomiast liczba uczniów spadła o 23%;
- 21) gminy wchodzące w skład OFGN charakteryzują się zróżnicowaną atrakcyjnością usług edukacyjnych na poziomie gimnazjalnym, czego oznaką są współczynniki solaryzacji; najwyższą wartość współczynniki te przyjmują w gminie Sulechów, najniższą zaś w gminie Czerwieńsk;
- 22) na przestrzeni okresu obejmującego lata 2009–2013 nastąpił spadek zainteresowania młodzieży ofertą edukacyjną LO w Sulechowie oraz ZSP w Sulechowie; w stosunku do 2009 roku liczba uczniów w tych szkołach zmniejszyła się odpowiednio o 11,6% i 15%; w tym samym czasie w LO w Czerwieńsku odnotowano wzrost zainteresowania młodzieży ofertą edukacyjną szkoły; w porównaniu z rokiem 2009 liczba uczniów kontynuujących naukę w tej szkole zwiększyła się o 118,3%;
- 23) największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się technika, które dają możliwość zdobycia zawodu i jednocześnie możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki w szkołach wyższych;
- 24) w latach 2009-2012 uczniowie technikum kształcili się w 6 zawodach tj. technik informatyk, technik ekonomista, technik organizacji usług gastronomicznych, technik hotelarstwa, technik mechatronik, technik logistyk; od roku szkolnego 2012/2013 uczniowie mają dodatkowo możliwość kształcenia się w 3 nowych zawodach, tj. technik obsługi turystycznej, technik energetyk, technik żywienia i usług gastronomicznych;
- 25) w latach 2009-2014 największą popularnością wśród uczniów technikum cieszyły się zawody tj. technik logistyk, technik informatyk, technik mechatronik;
- 26) w roku szkolnym 2013/2014 uczniowie 3-letniej zasadniczej szkoły zawodowej kształcili się w 22 zawodach; największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się zawody tj. elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, fryzjer, kucharz;
- 27) niedostosowany system kształcenia do potrzeb rynku pracy jest szczególnie niebezpieczny w przypadku bezrobotnych odchodzących z rolnictwa, w grupie tej znajdują się osoby, które zakończyły edukację na szkole podstawowej: pojawia się

- również groźba przyjmowania przez dzieci negatywnych wzorów osobowych, a w konsekwencji dziedziczenia statusu bezrobotnego;
- 28) trudna sytuacja w zakresie skomunikowania zewnętrznego i wewnętrznego obszaru funkcjonalnego istotnie wpływa na mobilność mieszkańców i negatywnie wpływa lokalny rynek pracy i edukacji;
- 29) na obszarze OFNG widoczny jest problem niskiego poziomu przedsiębiorczości mieszkańców, dlatego należy tworzyć warunki sprzyjające kreowaniu przedsiębiorczości, w przeciwnym razie gminom tym grozi marginalizacja gospodarcza i uzależnienie od rynków pracy zlokalizowanych poza ww. gminami;
- 30) na obszarze OFNG mamy do czynienia z niskim nasyceniem IOB, jedynie w Sulechowie można zidentyfikować tego typu instytucje, wobec powyższego należy dążyć do poprawy tej sytuacji;
- 31) na terenie obszaru funkcjonalnego zauważa się stopniową poprawę wskaźników opisujących rozwój przedsiębiorczości, jednakże wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego charakteryzują się niższymi wskaźnikami. Jedynie w Sulechowie niektóre z nich są zbliżone do wartości średnich dla województwa,
- 32) udział liczby podmiotów gospodarczych na terenie OFNG w ich ogólnej liczbie na terenie województwa lubuskiego wynosi około 3,41% i jest niższy niż odsetek mieszkańców obszaru w stosunku do województwa,
- 33) niekorzystnym jest bardzo silne rozdrobnienie rolnictwa w stosunku do średniej krajowej, odsetek gospodarstw o powierzchni poniżej 5 ha wynosi ponad 68% przy średniej krajowej 55%,
- 34) ze względu na wspomniane rozdrobnienie rolnictwa na terenie obszaru funkcjonalnego należy podjąć działania zmierzające do poprawy sytuacji ekonomicznej gospodarstw, jednym z działań może być wsparcie rozwoju agroturystyki,
- 35) w celu poprawy atrakcyjności regionu należy rozważyć możliwość stworzenia sieci ścieżek rowerowych popartych organizacją wypożyczalni rowerów,
- 36) prognozowane znaczące zmiany w liczebności poszczególnych grup pociągają za sobą istotne konsekwencje dla rynku pracy, zwłaszcza w obszarze aktywizacji zawodowej i utrzymywania zatrudnienia wśród osób w wieku 50+. Szczególnie istotne w

powyższym kontekście jest podejmowanie działań zmierzających do podnoszenia poziomu kapitału ludzkiego oraz związane z tym upowszechnianie idei uczenia się przez całe życie oraz wdrażania modelu zarządzania wiekiem w podmiotach funkcjonujących na terenie obszaru funkcyjnego,

- 37) kształcenie fachowców o wysokich umiejętnościach praktycznych, odpowiednich nawykach zawodowych i znajomości procesów produkcyjnych takie potrzeby są sygnalizowane na rynku pracy przez pracodawców,
- 38) kształcenie bardziej ogólne, większy nacisk na kształcenie ustawiczne i elastyczność rozumianą jako zdolność do szybkiego przekwalifikowania się w obliczu szybkich przemian technologicznych i potrzeb rynku pracy, kosztem wysokich umiejętności praktycznych.

6 Wizja przyszłości oraz misja Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Wizja Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich stanowi atrakcyjną przestrzeń dla rozwoju zawodowego jego mieszkańców. Na jego terenie rozwijają się innowacyjne przedsiębiorstwa aktywnie współpracujące z placówkami oświatowymi oraz jednostkami samorządu terytorialnego, co wzmacnia spójność społeczną obszaru. Realizowane są projekty partnerskie sprzyjające wymianie wiedzy i doświadczeń. Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich to konkurencyjna i innowacyjna gospodarka, edukacja oraz atrakcyjne miejsca pracy.

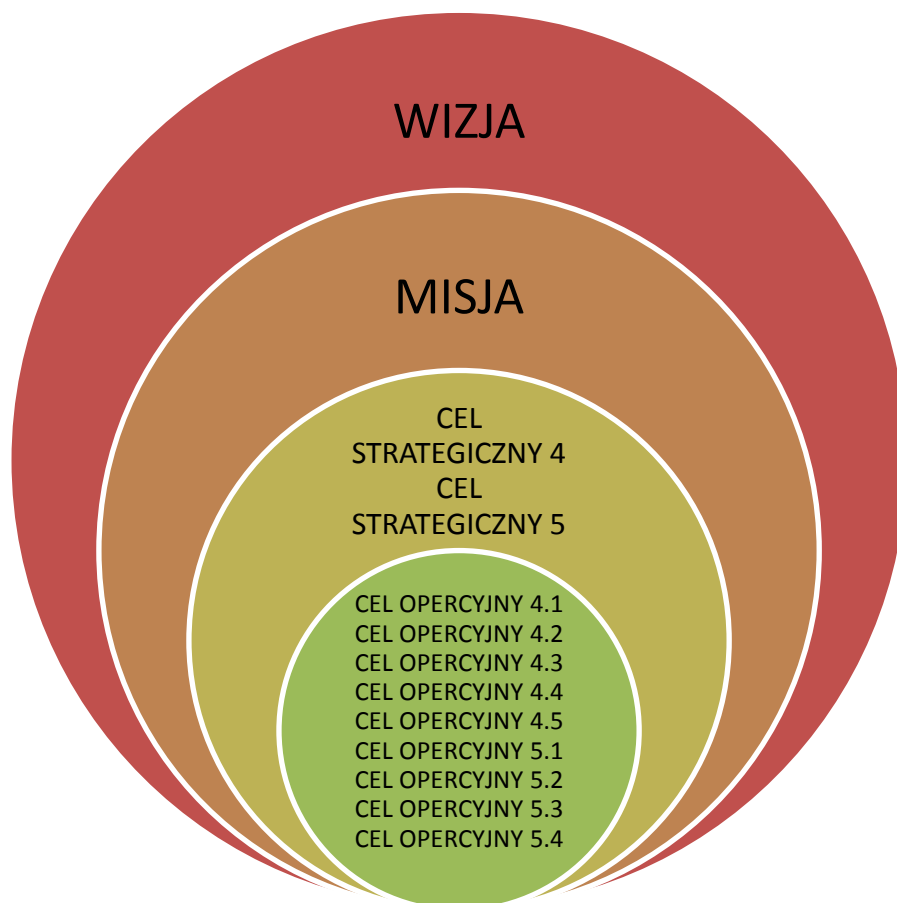
Misja Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Misją Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich jest stworzenie przedsiębiorcom korzystnych warunków do inwestowania i gospodarowania, a mieszkańcom dostępu do atrakcyjnego i dynamicznie rozwijającego się rynku edukacji i pracy.

7 Priorytet, cele strategiczne i operacyjne

Tabela 7.1 Struktura celów priorytetu Edukacja, rynek pracy i gospodarka

<u>Priorytet: Edukacja, rynek pracy i gospodarka</u>	
<u>Cel strategiczny 4</u>	
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 4.1.	Rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego poprzez stałe podnoszenie jakości i poziomu kształcenia
Cel operacyjny 4.2.	Dostosowanie systemu kształcenia na terenie obszaru funkcjonalnego do potrzeb rynku pracy
Cel operacyjny 4.3.	Rozwój infrastruktury edukacyjnej
Cel operacyjny 4.4.	Wsparcie mieszkańców obszaru funkcjonalnego w rozwoju kompetencji zawodowych na każdym etapie życia
Cel operacyjny 4.5.	Wspieranie zatrudnienia oraz efektywna polityka rynku pracy
<u>Cel strategiczny 5</u>	
Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 5.1	Rozwój przedsiębiorczości i ograniczanie barier dla przedsiębiorców oraz inwestorów
Cel operacyjny 5.2	Rozwój infrastruktury gospodarczej na terenie obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny 5.3	Rozwój sektora turystyki
Cel operacyjny 5.4	Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wykorzystanie OZE

Rysunek 7.1 Model rozwoju edukacji i rynku pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Rysunek 7.2 Schemat celów operacyjnych celu strategicznego 4
Źródło: opracowanie własne

Rysunek 7.3 Schemat celów operacyjnych celu strategicznego 5
Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.2 Matryca logiczna Celu strategicznego 1 – Celu operacyjnego 4.1

Cel strategiczny 4 Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 4.1	Rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego poprzez stałe podnoszenie jakości i poziomu kształcenia
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Powołanie lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju edukacji na terenie OFGN – Opracowanie i wdrożenie na wszystkich poziomach nauczania – innowacyjnej edukacji opartej na wzroście kompetencji uczniów przy wykorzystaniu ICT – Zwiększenie udziału szkół w projektach i programach pozarządowych – Kształtowanie u uczniów umiejętności miękkich, np. poprzez szkolenia i warsztaty z umiejętności komunikacji, motywacji itp. – Utworzenie na terenie OFGN internetowego serwisu edukacyjnego – Wdrożenie koncepcji kształcenia na odległość (e-edukacja) – Rozwijanie aktywnej współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji – Wspieranie szkół w realizacji innowacji pedagogicznych i innowacyjnych

	<p>programów nauczania</p> <ul style="list-style-type: none"> – Stworzenie systemu pozyskiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na cele edukacji – Wprowadzenie w wybranej szkole międzynarodowej matury – Opracowanie i realizowanie w szkołach programów edukacyjnych i wychowawczych z zakresu ekologii – Stworzenie warunków do zagospodarowania czasu wolnego młodzieży oraz zaproponowanie działań umożliwiających rozwój osobisty – Prowadzenie działań edukacyjnych na rzecz dzieci, młodzieży, rodziców i nauczycieli z zakresu zagrożeń związanych z uzależnieniami – Stworzenie systemu wspierania uczniów zdolnych – Stosowanie w pracy z uczniami metod i form wzmacniających pozytywne motywacje do uczenia się – Eliminowanie barier edukacyjnych - wyrównywanie szans młodzieży z terenów wiejskich i miejskich – Podnoszenie kwalifikacji, kompetencji i umiejętności wychowawczych kadry pedagogicznej – Organizacja współzawodnictwa międzyszkolnego szkół działających na terenie OFGN – Wspieranie udziału uczniów w olimpiadach, turniejach i konkursach – Coroczne przeprowadzanie w szkołach sprawdzianów ewaluacyjnych – Promowanie sukcesów uczniów i nauczycieli w środowisku lokalnym, m.in. w mediach – Uruchomienie dodatkowych zajęć edukacyjnych – Włączenie do edukacji praktyków – Wprowadzenie wysokich standardów nauczania języków obcych – Powołanie na terenie OFGN ośrodka metodyczno-szkoleniowego dla nauczycieli – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
<p>Rezultaty</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost konkurencyjności i innowacyjności edukacji – Poprawa wyników egzaminów - szóstoklasisty, gimnazjalnego, maturalnego i zawodowego – Równe szanse młodzieży z terenów wiejskich i miejskich – Wykwalifikowana i kompetentna kadra pedagogiczna – Wzrost liczby klas o nowych lub zmodyfikowanych profilach kształcenia, – Wzrost liczby uczniów biorących udział w olimpiadach, turniejach i konkursach – Wzrost udziału środków zewnętrznych w finansowaniu jednostek oświatowych – Funkcjonowanie kształcenia na odległość (e-edukacja) – Nabycie przez uczniów umiejętności miękkich – Wzrost liczby inicjatyw będących efektem współpracy międzynarodowej – Wzrost świadomości ekologicznej uczniów – Możliwość zdania międzynarodowej matury na terenie OFGN – Wzrost motywacji do uczenia się – Wzrost kompetencji uczniów – Wyeliminowanie barier edukacyjnych – Spadek liczby bezrobotnych absolwentów – Zwiększenie kompetencji absolwentów

	<ul style="list-style-type: none"> - Bardzo dobre przygotowanie absolwentów do dalszej edukacji - Nabycie przez uczniów umiejętności swobodnego posługiwania się językami obcymi - Wzrost udziału szkół w projektach i programach pozarządowych - Nabycie przez uczniów umiejętności miękkich tj. np. komunikacji, motywacji - Powstanie internetowego serwisu edukacyjnego - Wzrost dostępu do uczelni w innych krajach - Dostęp młodzieży, niezależnie od miejsca zamieszkania, do zajęć pozaszkolnych umożliwiających realizację zainteresowań - Wzrost wiedzy uczniów z zakresu środków uzależniających oraz właściwego reagowania
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> - Średnie wyniki z egzaminów - szóstoklasisty, gimnazjalnego, maturalnego i zawodowego - Liczba klas o nowych lub zmodyfikowanych profilach kształcenia - Liczba uczniów biorących udział w olimpiadach, turniejach i konkursach - Liczba szkół przeprowadzających sprawdziany ewaluacyjne - Liczba godzin przeznaczonych na przedmioty zawodowe - Liczba podmiotów gospodarczych uczestniczących w kształceniu - Liczba kursów przeznaczonych dla dorosłych - Poziom zadowolenia z usług edukacyjnych - Odsetek nauczycieli posiadających kwalifikacje doradców zawodowych

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.3 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.2

<h2 style="margin: 0;">Cel strategiczny 4</h2> <h3 style="margin: 0;">Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego</h3>	
Cel operacyjny 4.2	Dostosowanie systemu kształcenia na terenie obszaru funkcjonalnego do potrzeb rynku pracy
Działania	<ul style="list-style-type: none"> - Uruchomienie klas patronackich - Budowanie partnerstwa pomiędzy JST, sektorem edukacyjnym i biznesem - Permanentna współpraca szkół z przedsiębiorcami - Współpraca szkół z PUP w zakresie działań szkoleniowych i warsztatowych - Organizacja konferencji promujących społeczną odpowiedzialność biznesu - Promowanie edukacji zawodowej na różnych poziomach edukacji - Monitoring rynku pracy na terenie OFGN - Stworzenie platformy informacyjnej dla JST, IOB, NGO, jednostek oświatowych, oraz biznesu - Organizacja targów pracy na terenie obszaru funkcjonalnego - Podnoszenie kwalifikacji i przeszkolenie nauczycieli praktycznej nauki zawodu - Stworzenie zintegrowanego systemu doradztwa zawodowego - Promowanie roli doradztwa zawodowego w wyborze właściwej drogi edukacyjnej - Odbudowa prestiżu kształcenia zawodowego

	<ul style="list-style-type: none"> - Wdrożenie innowacyjnych programów kształcenia zawodowego - Zaangażowanie pracodawców w system doradztwa i poradnictwa zawodowego - dni otwarte, wykłady, zorganizowane wizyty w przedsiębiorstwach - Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> - Kształcenie w zawodach na które występuje zapotrzebowanie na rynku pracy - Zwiększenie liczby inicjatyw partnerskich - Spadek liczby bezrobotnych absolwentów - Wykształcenie co roku absolwentów „gotowych” do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej - Przeszkolenie w różnych formach z zakresu przedsiębiorczości i nowoczesnych form kwalifikacji mieszkańców obszaru funkcjonalnego (nauczyciele, pracownicy samorządowi, bezrobotni, uczniowie) - Wzrost kompetencji zawodowych absolwentów obszaru funkcjonalnego - Wzrost postaw przedsiębiorczych i kreatywnych wśród dzieci i młodzieży - Zwiększenie zakresu i jakości doradztwa zawodowego - Funkcjonowanie zintegrowanego systemu doradztwa zawodowego - Funkcjonowanie w szkołach programów edukacji zawodowej odpowiadających bieżącym potrzebom rynku - Popularyzacja kształcenia zawodowego - Wzrost liczby przedsiębiorców włączonych w proces edukacji zawodowej
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> - Liczba klas patronackich - Liczba zawartych umów partnerskich i zrealizowanych w ich ramach projektów - Liczba bezrobotnych absolwentów - Liczba osób biorących udział w różnych formach doksztalcenia - Liczba imprez targowych oraz konferencji tematycznych - Liczba osób odwiedzających platformę - Liczba osób korzystających z doradztwa zawodowego - Liczba szkoleń, warsztatów dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych dotyczące świadomego wyboru kierunków kształcenia lub zawodu - Wielkość nakładów poniesionych na uruchomienie i wyposażenie pracowni nauki zawodu - Liczba nowych kierunków kształcenia - Liczba zorganizowanych konferencji promujących społeczną odpowiedzialność biznesu - Liczba uczniów w szkołach zawodowych - Liczba wdrożonych innowacyjnych programów kształcenia zawodowego

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.4 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.3

Cel strategiczny 4 Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 4.3	Rozwój infrastruktury edukacyjnej
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Modernizacja szkół i bazy dydaktycznej – Poprawa estetyki szkół i innych placówek edukacyjnych – Rozbudowa i modernizacja bazy sportowej i rekreacyjnej – Modernizacja i rozbudowa małej architektury wokół szkół i placówek oświatowych i wychowawczych – Eliminowanie barier edukacyjnych - likwidacja barier architektonicznych, szczególnie dla osób niepełnosprawnych – Poprawa wyposażenia szkół w pomoce dydaktyczne i naukowe (np. pomoce multimedialne i elektroniczne) – Uruchomienie i doposażenie pracowni nauki zawodu do wymogów oraz standardów kształcenia zawodowego – Pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój bazy dydaktycznej – Stworzenie systemu zapewniającego bezpieczeństwo uczniom i nauczycielom w szkole – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego.
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost powierzchni zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Wzrost powierzchni zmodernizowanej i rozbudowanej bazy sportowej i rekreacyjnej – Dorze wyposażona baza dydaktyczna – Zmniejszenie barier architektonicznych – Dostosowanie pracowni nauki zawodu do wymogów i standardów kształcenia zawodowego – Unowocześnienie bazy dydaktycznej – Wyższe standardy bazy dydaktycznej – Wzrost bezpieczeństwa w szkołach i placówkach edukacyjnych – Wzrost środków zewnętrznych pozyskiwanych na cele edukacyjne
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Powierzchnia zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Liczba zmodernizowanych i rozbudowanych obiektów sportowych i rekreacyjnych – Liczba nowych pomocy dydaktycznych i naukowych – Tempo wzrostu środków zewnętrznych przeznaczonych rozwój bazy dydaktycznej – Tempo wzrostu nakładów przeznaczonych na rozwój pracowni nauki zawodu

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.5 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.4

Cel strategiczny 4 Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 4.4	Wsparcie mieszkańców obszaru funkcjonalnego w rozwoju kompetencji zawodowych na każdym etapie życia
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Rozwój edukacji ustawicznej – Stworzenie systemu umożliwiającego szybkie przekwalifikowanie zawodowe oraz zdobycie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych – Powstanie na terenie OFGN punktu koordynującego kształcenie ustawiczne – Promowanie wartości uczenia się na wszystkich etapach i we wszystkich formach edukacyjnych – Nauka praktycznego prowadzenia przez dzieci i młodzież mini przedsiębiorstw – Rozwój kształcenia ustawicznego poprzez stworzenie centrum edukacji ustawicznej – Wspieranie rozwoju sektora srebrnej gospodarki, np. powołanie Uniwersytetu III wieku – Udostępnianie bazy lokalowej na zajęcia dodatkowe i środowiska – Upowszechnianie programów doskonalenia nauczycieli w zakresie andragogiki – Uruchomienie zajęć dla dzieci i młodzieży z zakresu przedsiębiorczości – Organizacja wycieczek dla dzieci i młodzieży szkolnej do różnych zakładów pracy – Promowanie dostępnych instrumentów wsparcia wśród osób poszukujących pracy oraz pracodawców – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost zainteresowania kształceniem ustawicznym – Rozwój osobisty mieszkańców OFGN – Rozwój sektora srebrnej gospodarki – Wzrost kompetencji zawodowych mieszkańców – Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców – Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców – Lepsze wykorzystanie dostępnych instrumentów wsparcia rozwoju zawodowego – Spadek stopy bezrobocia – Wzrost postaw przedsiębiorczych i kreatywnych wśród dzieci i młodzieży
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> – Tempo wzrostu nakładów na kształcenie ustawiczne – Liczba osób korzystających z usług centrum edukacji ustawicznej – Liczba uczniów, którzy odbyli zajęcia z zakresu przedsiębiorczości – Liczba inicjatyw z zakres przedsiębiorczości dla dzieci i młodzieży – Liczba zorganizowanych wycieczek do zakładów pracy – Liczba opracowanych/zaktualizowanych dokumentów dotyczących rozwoju kształcenia ustawicznego – Liczba podjętych inicjatyw w zakresie wspierania rozwoju sektora srebrnej

	gospodarki – Liczba nauczycieli przeszkolonych z zakresu andragogiki
--	---

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.6 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.5

Cel strategiczny 4 Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 4.5	Wspieranie zatrudnienia oraz efektywna polityka rynku pracy
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Monitoring wewnątrz obszaru funkcjonalnego potrzeb rynku pracy – Stworzenie systemu poradnictwa oraz reorientacji i reorientacji zawodowej – Powołanie Rady ds. Rynku Pracy OFNG – Organizacja targów pracy na terenie obszaru funkcjonalnego – Promowanie wdrażania modelu zarządzania wiekiem przez przedsiębiorstwo funkcjonujące na obszarze – Organizacja szkoleń i staży dla osób bezrobotnych – Promowanie mobilności zawodowej na rynku pracy – Przeszkolenie w różnych formach z zakresu przedsiębiorczości i nowoczesnych form kwalifikacji mieszkańców obszaru funkcjonalnego (nauczyciele, pracownicy samorządowi, bezrobotni, uczniowie) – Podnoszenie kompetencji kadr administracji samorządowej i systemu oświaty w zakresie realizacji efektywnej polityki na rynku pracy – Aktywizacja osób bezrobotnych i biernych zawodowo, w tym osób pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy (młodzież ucząca się i absolwenci, osoby w wieku niemobilnym, długotrwale bezrobotni, kobiety powracające na rynek pracy) – Promowanie społecznej odpowiedzialności pracodawców (zaangażowanie w edukację, wspieranie elastycznych form zatrudnienia) – Rozwój wsparcia na rzecz łączenia funkcji rodzicielskich oraz pracy w okresie wychowywania dzieci (żłobków dla dzieci, karty rodzinne) – Wspieranie działań z zakresu wolontariatu międzypokoleniowego (młodzież i osoby starsze wzajemnie sobie pomagają w różnych obszarach codziennego życia) – Prowadzenie działań na rzecz włączenia społecznego grup społecznie marginalizowanych – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego – Spadek stopy bezrobocia – Ograniczenie liczby zawodów deficytowych i nadwyżkowych – Wzrost kompetencji zawodowych osób bezrobotnych – Zapobieganie zjawisku marginalizacji osób bezrobotnych – Wzrost samozatrudnienia – Wykształcenie co roku absolwentów „gotowych” do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba opracowanych dokumentów z zakresu monitoringu rynku pracy – Liczba zorganizowanych szkoleń i staży dla bezrobotnych – Liczba szkoleń z zakresu przedsiębiorczości

	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba osób z terenu obszaru funkcjonalnego, którym przyznano środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej np. PUP – Liczba umów partnerskich i podjętych uchwał przez JST o ustanowieniu partnerstwa
--	---

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.7 Matryca logiczna Celu strategicznego 5 – Celu operacyjnego 5.1

<h2 style="margin: 0;">Cel strategiczny 5</h2> <h3 style="margin: 0;">Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego</h3>	
Cel operacyjny 5.1	Rozwój przedsiębiorczości i ograniczanie barier dla przedsiębiorców oraz inwestorów
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Uruchomienie lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości – Wydzielenie w planach zagospodarowania przestrzennego stref aktywności gospodarczej oraz terenów inwestycyjnych – Wspieranie rozwoju sektora srebrnej gospodarki – Wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej np. spółdzielni socjalnych – Wspieranie rozwoju OZE na terenach OFNG – Zwiększenie dostępności do Internetu szerokopasmowego – Wsparcie tworzenia e – biznesu – Nawiązanie współpracy z ponadgminnymi instytucjami otoczenia biznesu w zakresie oferty funduszy zwrotnych dla przedsiębiorców – Wparcie powstawania Lokalnych Grup Działania – Promowanie działań w zakresie rozwoju inicjatyw klastrowych oraz włączania się w już istniejące – Powołanie lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju przedsiębiorczości na terenie OFGN – Opracowanie i wdrożenie na wszystkich poziomach nauczania paragramów z zakresu przedsiębiorczości przy wykorzystaniu ICT – Rozwijanie aktywnej transgranicznej współpracy gospodarczej – Stymulowanie współpracy pomiędzy sferą biznesową a nauką – Rozszerzenie katalogu ulg podatkowych – Powołanie międzygminnego zespołu ds. obsługi inwestorów i przedsiębiorców oraz stworzenie systemu informacji i doradztwa w zakresie informacji gospodarczej (doradztwo prawne, pozyskiwanie środków na inwestycje) dla OFGN – Kształcenie kadry samorządowej w zakresie obsługi inwestorów – Utworzenie Centrum Promocji Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich; – Wsparcie rozwoju instytucji otoczenia biznesu – Promowanie przedsiębiorczości, edukacja na rzecz przedsiębiorczości – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Wzrost liczby podmiotów gospodarczych utworzonych przez mieszkańców obszaru, – Wzrost liczby osób z terenu obszaru funkcjonalnego, którym przyznano środki

	<p>na rozpoczęcie działalności gospodarczej</p> <ul style="list-style-type: none"> – Wzrost liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – Spadek stopy bezrobocia, – Wzrost aktywności innowacyjnej firm, – Wzrost konkurencyjności firm, – Powstanie spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń i fundacji wspierających rozwój lokalny – Wykorzystanie terenów zalewowych do produkcji biomasy – Poprawa dostępu do Internetu – Wzrost wpływu z CIT oraz PIT – Wzrost powierzchni terenów inwestycyjnych w planach zagospodarowania przestrzennego – Wzrost przedsiębiorczości – Wzrost inwestycji
<p>Wskaźniki</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju gospodarki – Wskaźnik udziału osób pracujących – Liczba podmiotów nowo rejestrowanych w rejestrze REGON na 100 zarejestrowanych podmiotów – Podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – Stopy bezrobocia – Liczba spółdzielni socjalnych, (stowarzyszeń i fundacji wspierających rozwój lokalny) – Liczba innowacyjnych firm (liczba firm z sekcji M na 1000 mieszkańców) – Liczba przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu – Wpływy do budżetów gmin z CIT na 1 mieszkańca – Wpływy do budżetów gmin z PIT na 1 mieszkańca – Poziom zadowolenia z usług świadczonych przez JST – Powierzchnia terenów inwestycyjnych w planach zagospodarowania przestrzennego – Liczba podmiotów gospodarczych korzystających z ulg podatkowych – Liczba inwestycji – Liczba osób korzystających z Centrum Promocji Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich – Liczba inicjatyw podjętych i zrealizowanych przez międzygminny zespół ds. obsługi inwestorów i przedsiębiorców,

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.8 Matryca logiczna Celu strategicznego 5 – Celu operacyjnego 5.2

Cel strategiczny 5 Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 5.2	Rozwój infrastruktury gospodarczej na terenie obszaru funkcjonalnego
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Przygotowanie infrastruktury na rzecz lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości, – Wydzielenie w planach zagospodarowania przestrzennego stref aktywności gospodarczej, – Przygotowanie terenów inwestycyjnych, – Rozwój infrastruktury turystycznej, wypoczynkowej i rekreacyjnej – Poprawa infrastruktury komunikacyjnej lądowej i rzecznej, – Rozwój transportu zbiorowego w różnych formach, dostosowanie częstotliwości i siatki połączeń do systemu organizacji pracy – Wydłużenie godzin pracy przepraw promowych, – Modernizacja infrastruktury drogowej – Uruchomienie i doposażenie pracowni nauki zawodu do wymogów oraz standardów kształcenia zawodowego – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Wydzielenie specjalnych pomieszczeń przeznaczonych na inkubatory – Wzrost zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego – Rozwój terenów inwestycyjnych na obszarze – Wzrost samozatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego – Zwiększenie mobilności mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba specjalnych pomieszczeń przeznaczonych na inkubatory – Częstotliwość kursowania promów również w godzinach nocny – Liczba przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu – Liczba miejsc pracy w utworzonych strefach aktywności gospodarczej na terenie OFGN – Liczba nowych przedsiębiorstw zakładanych przez mieszkańców obszaru funkcjonalnego

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.9 Matryca logiczna Celu Strategicznego 5 – Celu Operacyjnego 5.3

Cel strategiczny 5 Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 5.3	Rozwój sektora turystyki
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Wspieranie rozwoju biznesu turystycznego oraz związanego z rozwojem oferty czasu wolnego – Uruchomienie wewnątrz obszarowej bazy informacji turystycznej oraz wspólna promocja OFGN (udział w targach, organizacja wydarzeń informacyjnych) – Stworzenie sieci szlaków turystycznych na terenie OFGN z uwzględnieniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego – Współorganizowanie imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych służących promocji walorów turystyczno – rekreacyjnych OFGN (np. spływy po Odrze, zawody wędkarskie) – Budowanie spójnego wizerunku OFGN jak miejsca atrakcyjnego dla turystów w każdym wieku poprzez stworzenie systemu kompleksowej identyfikacji dla OFGN – Tworzenie bazy turystyczno-rekreacyjnej dla osób strasznych z kraju i zagranicy – Stworzenie spójnej oferty turystycznej obszaru – Budowa portalu internetowego promującego walory turystyczne OFNG – Wsparcie rozwoju bazy turystycznej – Powołanie lokalnej organizacji zrzeszających przedsiębiorców z branży turystycznej – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie liczby turystów odwiedzających region i pozostających dłużej niż 1 dzień – Zwiększenie liczby firm świadczących usługi turystyczne na terenie OFGN – Zwiększenie zatrudnienia mieszkańców OFGN w sektorze turystyki – Zwiększenie stopnia rozpoznawalności OFGN jak miejsca atrakcyjnego turystycznie i rekreacyjnie
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba turystów odwiedzających region – Liczba podmiotów oferujących usługi turystyczne – Liczba odwiedzin portalu internetowego – Liczba korzystających z bazy informacji turystycznej – Liczba km szlaków turystycznych – Liczba imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych – Wskaźnik spontanicznej i wymuszonej rozpoznawalności OFGN

Źródło: opracowanie własne

Tabela 7.10 Matryca logiczna Celu strategicznego 5 – Celu operacyjnego 5.4

Cel strategiczny 5 Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 5.4	Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wykorzystanie OZE
Działania	<ul style="list-style-type: none"> – Tworzenie gospodarstw agroturystycznych – Wsparcie rozwoju upraw ekologicznych – Rozwój infrastruktury turystycznej – Wsparcie w zakresie otwierania i prowadzenia działalności gospodarczej związanej z rozwojem oferty czasu wolnego – Wsparcie powołania grupy producentów żywności ekologicznej – Działania zmierzające do zagospodarowania biomasy – Wspieranie rozwoju OZE na terenie OFNG – Wsparcie działań zmierzających do wypromowania obszaru jako teren przyjazny ekologii – Promocja fotowoltaiki, energii wiatrowej, kogeneracji itp. – Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Rezultaty	<ul style="list-style-type: none"> – Zwiększenie liczby gospodarstw agroturystycznych – Zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych – Stworzenie marki regionu sprzyjającego rozwojowi ekologii i agroturystyki – Powołanie grup producenckich zrzeszających rolników z terenu obszaru funkcjonalnego – Wsparcie powstania organizacji zrzeszających prosumentów – Zwiększenie powierzchni użytków ekologicznych – Zwiększenie udziału OZE na terenie OFGN – Stworzenie bazy turystycznej i rekreacyjnej
Wskaźniki	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba gospodarstw agroturystycznych – Liczba organizacji prosumenckich – Liczba domów wykorzystujących OZE – Liczba grup producenckich – Liczba wytwórców energii z OZE – Moc dostarczana przez OZE – Liczba gospodarstw ekologicznych – Powierzchnia użytków ekologicznych

Źródło: opracowanie własne

8 Zgodność celów z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej

Powiązanie strategii z dokumentami strategicznymi jest istotnym elementem logiki programowania strategicznego w układzie systemu administracyjnego kraju. Dotyczy innych dokumentów przygotowywanych na poziomie lokalnym, jak również na wyższych szczeblach administracji, w tym wojewódzkim i krajowym²⁴. Strategia uwzględnia także inne dokumenty programowe, tj. związane z wdrożeniem programów Unii Europejskiej. Strategia wykazuje wymaganą zbieżność, a w niektórych przypadkach wręcz zgodność z innymi dokumentami planistycznymi obowiązującymi w obszarze jej realizacji. Zgodność ta ma dwojaki charakter. Biorąc pod uwagę obowiązującą strukturę systemu władz publicznych, można nadać jej wariantom miana zgodności wertykalnej i zgodności horyzontalnej²⁵. Zgodność wertykalna to zgodność ze strategicznymi dokumentami planistycznymi samorządów wyższych i niższych rządów. Rozszerza możliwość rozwoju współpracy z tymi podmiotami oraz zwiększa szanse na pozyskiwanie środków zewnętrznych. Zgodność horyzontalna to zgodność strategii z dokumentami planistycznymi sąsiednich samorządów tego samego szczebla. Podstawą przesłanką dążenia do zgodności horyzontalnej jest rozwój współpracy przy rozwiązywaniu tych samych, lokalnych, subregionalnych lub regionalnych problemów.

²⁴ J. Hadyński, *Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty lokalne i regionalne rozwoju terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 2011 s. 107-108.

²⁵ A. Sztando, *Wdrażanie strategii rozwoju jednostki samorządu terytorialnego*, w: Korenik S. (red.), *Dylematy rozwoju lokalnego i regionalnego na początku XXI wieku*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu” , 2010 nr 101, s. 262

Tabela 8.1 Zgodność celów z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz dokumentami Unii Europejskiej

Dokumenty strategiczne		Cel strategiczny 4					Cel strategiczny 5			
		Cel operacyjny 4.1	Cel operacyjny 4.2	Cel operacyjny 4.3	Cel operacyjny 4.4	Cel operacyjny 4.5	Cel operacyjny 5.1	Cel operacyjny 5.2	Cel operacyjny 5.3	Cel operacyjny 5.4
Strategia Europa 2020	Cel 1. Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%.									
	Cel 2. Poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej.									
	Cel 3. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%.									
	Cel 4. Podniesienie poziomu wykształcenia.									
	Cel 5. Wspieranie włączenia społecznego.									
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności.									
	Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów.									
	Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej.									
	Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski.									
	Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa.									
	Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego.									
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030	Cel 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji.									
	Cel 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym.									
	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki.									
	Cel 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki.									
	Cel 5. Stworzenie Polski Cyfrowej.									
	Cel 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”.									
	Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska.									
	Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.									
	Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego.									

Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

	Cel 5. Efektywne prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego																	
Strategia Rozwoju Powiatu Zielonogórskiego	Cel 1. Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim																	
	Cel 2. Rozwój edukacji na terenie powiatu zielonogórskiego																	
	Cel 3. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców powiatu zielonogórskiego oraz ich integracja ze środowiskiem rodzinnym i społecznym																	
	Cel 4. Poprawa stanu zdrowia oraz dostępności mieszkańców powiatu zielonogórskiego do opieki zdrowotnej																	
	Cel 5. Wzrost stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w powiecie zielonogórskim																	
	Cel 6. Zwiększenie konkurencyjności oraz atrakcyjności turystycznej i roli funkcji kulturowej powiatu zielonogórskiego																	
	Cel 7. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki powiatu zielonogórskiego																	
	Cel 8. Skuteczne planowanie i zarządzanie powiatem zielonogórskim																	
Strategia rozwoju gminy Czerwińsk na lata 2011-2018	Cel 1. Rozwój infrastruktury techniczno-środowiskowej																	
	Cel 2. Rozwój lokalnej gospodarki, w szczególności poprzez wspieranie przedsiębiorczości oraz nowoczesnych gospodarstw rolnych																	
	Cel 3. Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i socjalnego																	
	Cel 4. Tworzenie warunków sprawnego rozwoju oraz funkcjonowania społeczeństwa opartego na wiedzy																	
	Cel 5. Stworzenie komplementarnej oferty turystycznej oraz ochrona walorów kulturowych gminy																	
	Cel 6. Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia aktywności gminy, pozyskiwanie środków z zewnątrz, rozwoju kontaktów z zagranicą i lobby prosamorządowego																	
Strategia rozwoju gminy Sulechów na lata 2012-2022	Cel 1. Przyciągnięcie na teren gminy inwestorów, rozwinięcie mechanizmów polityki progospodarczej oraz stworzenie atrakcyjnej oferty inwestowania i prowadzenia działalności na terenie gminy																	
	Cel 2. Podniesienie kwalifikacji i mieszkańców w gminy, poprawa jakości i warunków w kształcenia																	
	Cel 3. Kanalizacja gminy																	
	Cel 4. Rozwój form opieki nad dziećmi w wieku 1-5																	
	Cel 5. Rozwój mieszkalnictwa, w tym socjalnego																	
	Cel 6. Rozwój gospodarki odpadami, maksymalizacja wykorzystania energii odnawialnej w gospodarce komunalnej oraz w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach																	
	Cel 7. Budowa i finansowanie infrastruktury zabezpieczającej przed powodzią i innymi zdarzeniami kryzysowymi																	
	Cel 8. Rozwój współpracy na szczeblu samorządowym oraz wsparcie współpracy w sektorze gospodarczym																	
	Cel 9. Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez budowę ścieżek rowerowych, infrastruktury nadodrzańskiej, promocję, turystyczną oraz ochronę i wykorzystanie do celów turystycznych dziedzictwa kulturowego																	
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025	Cel 1. Mieszkańcy świadomi ekologicznie																	
	Cel 2. Sprawny system gospodarki odpadami																	
	Cel 3. Uporządkowana gospodarka wodno-ściekowa zapewniająca bieżące potrzeby mieszkańców i pomiotów gospodarczych na terenie gminy																	
	Cel 4. Czyste powietrze atmosferyczne, wolne od zanieczyszczeń gazowych i pyłu																	
	Cel 5. Wysoka bioróżnorodność na terenie gminy																	
	Cel 6. Nowe miejsca pracy na terenie gminy																	
	Cel 7. Stwarzanie warunków sprzyjających rozwojowi i powstawaniu nowych podmiotów gospodarczych																	
	Cel 8. Dostępna dla podmiotów gospodarczych infrastruktura techniczna																	
	Cel 9. Utrzymanie wysokiej produkcji rolnej																	

Cel 10. Świadczenie wysokiej jakości usług komunalnych na rzecz mieszkańców.										
Cel 11. Wzrost demograficzny przyszłością gminy										
Cel 12. Zmniejszenie bezrobocia w gminie										
Cel 13. Pomoc z integracją społeczną										
Cel 14. Wysoki poziom służby zdrowia										
Cel 15. Wysoka jakość oświaty na wszystkich poziomach, dla których gmina jest organem prowadzącym										
Cel 16. Gmina Dąbie miejscem atrakcyjnym dla turysty i mieszkańca										
Cel 17. Skuteczne i przyjazne mieszkańcom wykonywanie zadań przez administrację										
Cel 18. Bezpieczni mieszkańcy oraz osoby odwiedzające gminę										
Cel 19. Mądre rządzenie										
Cel 20. Społeczeństwo obywatelskie										

Źródło: opracowanie własne

9 Ewaluacja i monitoring

Realizacja zintegrowanej Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w efekcie ma prowadzić do podniesienia jakości życia mieszkańców. Jednocześnie jej efektem będzie zwiększenie zaangażowania i odpowiedzialności za rozwój lokalny mieszkańców tego terenu oraz zacieśnianie wspólnych relacji pomiędzy ludźmi, organizacjami, przedsiębiorstwami, samorządem lokalnym poprzez budowanie partnerstwa, a także szeroko rozumiany rozwój społeczno-gospodarczy. Należy pamiętać, że dla realizacji strategii niezmiernie istotne są nie tylko działania związane z pracami koncepcyjnymi, zmierzającymi do określenia misji i wizji oraz wyboru celów strategicznych, ale również działania związane z wdrażaniem strategii, a następnie ewaluacją i monitoringiem. Konieczne będzie podejmowanie działań formalno-prawnych związanych z utworzeniem struktury o charakterze międzysektorowym (gminy, powiat zielonogórski, powiat krośnieński, władze województwa i sąsiednich jednostek samorządowych, jednostki podległe JST, przedsiębiorcy, inni partnerzy społeczni i gospodarczy), same bowiem gminy nie będą w stanie realizować zaplanowanych w strategii działań. Konieczne będzie budowanie różnych form partnerstw, w tym publiczno-prywatnego oraz publiczno-społecznego (warto rozważyć włączenie innych podmiotów do obszaru funkcjonalnego). Należy podkreślić, iż każde z tworzonych rozwiązań formalno-prawnych w tym zakresie powinno być ukierunkowane na organizowanie i wzmacnianie stałej platformy współpracy wielosektorowej na rzecz integracji obszaru funkcjonalnego. Przed Władzami Gmin członkowskich obszaru funkcjonalnego, a przede wszystkim liderem Projektu – Gminą Czerwieńsk, stoi zadanie pozyskania, podziału i uruchomienia środków niezbędnych do zrealizowania koncepcji w praktyce. Tworzenie partnerstwa umożliwi właśnie podejmowanie działań w celu pozyskania środków niezbędnych do podjęcia planowanych działań. Dużego znaczenia nabiera konstruowanie systemów organizacyjnych (wewnątrz samorządów, jak również międzysektorowych), dobór kadry i systemu motywowania, odpowiednie wykonywanie pożądaných czynności administracyjnych oraz kontrola i pomiar efektów. Wdrażanie strategii wymaga od kadry zarządzającej szeregu umiejętności w zakresie alokacji, tj. przypisania właściwych zasobów określonym zadaniom, monitorowania, a więc systemu kontroli wyników działań oraz

organizacji i współdziałania²⁶. Powodzenie realizacji założonych celów jest istotnie determinowane poprawnością wdrożenia strategii i elastycznością jej modyfikacji, dlatego niezbędne są działania z zakresu ewaluacji oraz monitoringu. W ewaluacji proponuje się dwa podejścia:

- ex tempore (ocena w trakcie realizacji działań) - odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku,
- ex post (ocena po realizacji działań) – dotyczy oceny długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty wynikłe z zastosowania strategii są trwałe.

Ewaluacja jest odnośzona do procesu pomiaru ex-post efektów implementacji strategii. Ocena ex-post jest podstawowym warunkiem dokonania pomiaru skuteczności procesu wdrożenia oraz sukcesu koncepcji wdrożenia. Jej wyniki mogą również stanowić podstawę informacyjną dla działań podejmowanych w przyszłości. Z kolei monitoring wykorzystywany jest do bieżącego nadzorowania stopnia dopasowania rozwiązań, zapisanych w koncepcji zintegrowanej strategii, do zmieniających się warunków obszaru funkcjonalnego oraz jego otoczenia²⁷. Podstawowym celem monitoringu będzie uzyskanie mierzalnych wyników progresji osiągnięcia celów strategii. Możliwe sposoby monitorowania i kontroli powinny obejmować:

- sporządzanie raportów realizacji celów strategii, co cztery lata:
- analizę zmian w kształtowaniu się wskaźników, uwzględnionych w poniższej tabeli.
- przeprowadzanie badań ewaluacyjnych – raz na dwa lata – dotyczących stopnia zaawansowania realizacji celów strategicznych w poszczególnych jednostkach z wykorzystaniem kwestionariusza ankiety lub wywiadu.

Należy mieć na uwadze, że Zintegrowana Strategia Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich ze względu na turbulentne otoczenie, w jakim funkcjonuje jednostka samorządu terytorialnego, będzie wymagać ciągłej modyfikacji. Zatem przyjęte w niniejszym dokumencie cele strategiczne wytyczające kierunki rozwoju powinny ulegać modyfikacji adekwatnie do zmian w otoczeniu i przy uwzględnianiu również zmienności sytuacyjnej.

²⁶ Ph. Kotler, *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Rebis Dom Wydawniczy, Warszawa 2008.

²⁷ T. Wołowicz, D. Reško, *Strategia rozwoju gminy jako narzędzie zarządzania zmianą gospodarczą*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Seria Ekonomia” nr 5 (2), 2012, s. 86-87.

W realizacji poszczególnych działań planowanych w ramach strategii będą uczestniczyć przede wszystkim władze poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego; w zależności od rodzaju zadań, osoby pełniące funkcje kierownicze w komórkach organizacyjnych poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego, adekwatnie do przypisanych zakresów obowiązków, uprawnień decyzyjnych i odpowiedzialności; podległe jednostki organizacyjne oraz inne podmioty uczestniczące. W zależności od rodzaju zadań strategicznych do prac zespołu mogą być powoływani również na stałe lub czasowo eksperci. W procesie wdrażania należy uwzględnić wykorzystanie rozwiązań w sferze motywowania pracowników, zaplanowania alokacji zasobów (w tym finansowych i ludzkich), niezbędnych do realizacji przyjętych celów, przywództwa strategicznego, sprzyjającego doskonaleniu struktury organizacyjnej, jak również tworzenia sprzyjającego klimatu i postaw pracowników rozumiejących i wspierających wysiłki na rzecz realizacji strategii rozwoju. Należy również uwzględnić wewnętrzny system monitorowania i ewaluacji postępów we wdrażaniu oraz osiąganiu założonych celów, a w konsekwencji osiągnięcie stanu zakładanego w wizji. Gromadzenie i interpretacja danych dotyczących strategii pozwalać będzie na bieżące korekty działań w razie wystąpienia nieprawidłowości.

W obszarze wpływu strategii na gospodarkę regionalną ewaluacja strategii musi uwzględnić następujące aspekty:

- powiększanie zasobów / kompetencji regionu,
- wspieranie wzrostu gospodarczego,
- przeciwdziałanie bezrobociu,
- rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego
- przyciąganie środków zewnętrznych (publicznych i prywatnych),
- wzrost konkurencyjności / atrakcyjności regionu,
- procesy innowacyjne.

Opracowana została tabela monitorująca, w której zawarte są podstawowe informacje na temat poszczególnych zadań i sposobu ich realizacji, ujęte w niej wskaźniki realizacji to mierniki liczbowe lub jakościowe służące do oceny postępów i efektów realizacji planów operacyjnych. Na podstawie takich danych możliwa będzie weryfikacja postępów strategii.

Tabela 9.1 Tabela monitorująca Celu strategicznego 4 - Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Cel strategiczny 4	
Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego	
Cel operacyjny 4.1	Wybrane wskaźniki efektów
Rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego poprzez stałe podnoszenie jakości i poziomu kształcenia	
	<ul style="list-style-type: none">– Średnie wyniki z egzaminów - szóstoklasisty, gimnazjalnego, maturalnego i zawodowego– Liczba klas o nowych lub zmodyfikowanych profilach kształcenia– Liczba uczniów biorących udział w olimpiadach, turniejach i konkursach– Liczba szkół przeprowadzających sprawdziany ewaluacyjne– Liczba godzin przeznaczanych na przedmioty zawodowe– Liczba podmiotów gospodarczych uczestniczących w kształceniu– Liczba kursów przeznaczonych dla dorosłych– Poziom zadowolenia z usług edukacyjnych– Odsetek nauczycieli posiadających kwalifikacje doradców zawodowych
Cel operacyjny 4.2	Wybrane wskaźniki efektów
Dostosowanie systemu kształcenia na terenie obszaru funkcjonalnego do potrzeb rynku pracy	
	<ul style="list-style-type: none">– Liczba klas patronackich– Liczba zawartych umów partnerskich i zrealizowanych w ich ramach projektów– Liczba bezrobotnych absolwentów– Liczba osób biorących udział w różnych formach doksztalcania– Liczba imprez targowych oraz konferencji tematycznych– Liczba osób odwiedzających platformę– Liczba osób korzystających z doradztwa zawodowego– Liczba szkoleń, warsztatów dla uczniów szkół podstawowych i gimnazjalnych dotyczące świadomego wyboru kierunków kształcenia lub zawodu– Wielkość nakładów poniesionych na uruchomienie i wyposażenie pracowni nauki zawodu

	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba nowych kierunków kształcenia – Liczba zorganizowanych konferencji promujących społeczną odpowiedzialność biznesu – Liczba uczniów w szkołach zawodowych – Liczba wdrożonych innowacyjnych programów kształcenia zawodowego
<p>Cel operacyjny 4.3</p> <p>Rozwój infrastruktury edukacyjnej</p>	<p>Wybrane wskaźniki efektów</p>
	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Powierzchnia zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych – Liczba zmodernizowanych i rozbudowanych obiektów sportowych i rekreacyjnych – Liczba nowych pomocy dydaktycznych i naukowych – Tempo wzrostu środków zewnętrznych przeznaczonych rozwój bazy dydaktycznej – Tempo wzrostu nakładów przeznaczonych na rozwój pracowni nauki zawodu
<p>Cel operacyjny 4.4</p> <p>Wsparcie mieszkańców obszaru funkcjonalnego w rozwoju kompetencji zawodowych na każdym etapie życia</p>	<p>Wybrane wskaźniki efektów</p>
	<ul style="list-style-type: none"> – Tempo wzrostu nakładów na kształcenie ustawiczne – Liczba osób korzystających z usług centrum edukacji ustawicznej – Liczba uczniów, którzy odbyli zajęcia z zakresu przedsiębiorczości – Liczba inicjatyw z zakres przedsiębiorczości dla dzieci i młodzieży – Liczba zorganizowanych wycieczek do zakładów pracy – Liczba opracowanych/zaktualizowanych dokumentów dotyczących rozwoju kształcenia ustawicznego – Liczba podjętych inicjatyw w zakresie wspierania rozwoju sektora srebrnej gospodarki – Liczba nauczycieli przeszkolonych z zakresu andragogiki
<p>Cel operacyjny 4.5</p>	<p>Wybrane wskaźniki efektów</p>

Wspieranie zatrudnienia oraz efektywna polityka rynku pracy	
	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba opracowanych dokumentów z zakresu monitoringu rynku pracy – Liczba zorganizowanych szkoleń i staży dla bezrobotnych – Liczba szkoleń z zakresu przedsiębiorczości – Liczba osób z terenu obszaru funkcjonalnego, którym przyznano środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej np. PUP – Liczba umów partnerskich i podjętych uchwał przez JST o ustanowieniu partnerstwa

Źródło: opracowanie własne

Tabela 9.2 Tabela monitorująca Celu Strategicznego 5- Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

<h2 style="margin: 0;">Cel strategiczny 5</h2> <h3 style="margin: 0;">Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego</h3>	
Cel operacyjny 5.1	Wybrane wskaźniki efektów
Rozwój przedsiębiorczości i ograniczanie barier dla przedsiębiorców oraz inwestorów	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba lokalnych partnerstw na rzecz rozwoju gospodarki – Wskaźnik udziału osób pracujących – Liczba podmiotów nowo rejestrowanych w rejestrze REGON na 100 zarejestrowanych podmiotów – Podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – Liczba osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym – Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym – Stopy bezrobocia – Liczba spółdzielni socjalnych, (stowarzyszeń i fundacji wspierających rozwój lokalny) – Liczba innowacyjnych firm (liczba firm z sekcji M na 1000 mieszkańców) – Liczba przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu – Wpływy do budżetów gmin z CIT na 1 mieszkańca Wpływy do budżetów gmin z PIT na 1 mieszkańca – Poziom zadowolenia z usług świadczonych przez JST – Powierzchnia terenów inwestycyjnych w planach

	<ul style="list-style-type: none"> – zagospodarowania przestrzennego – Liczba podmiotów gospodarczych korzystających z ulg podatkowych – Liczba inwestycji – Liczba osób korzystających z Centrum Promocji Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich – Liczba inicjatyw podjętych i zrealizowanych przez międzygminny zespół ds. obsługi inwestorów i przedsiębiorców
<p>Cel operacyjny 5.2</p> <p>Rozwój infrastruktury gospodarczej na terenie obszaru funkcjonalnego</p>	<p>Wybrane wskaźniki efektów</p>
	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba specjalnych pomieszczeń przeznaczonych na inkubatory – Zwiększenie częstotliwości kursowania promów również w godzinach nocny – Liczba przedsiębiorstw posiadających dostęp do Internetu – Liczba miejsc pracy w utworzonych strefach aktywności gospodarczej na terenie OFGN – Liczba nowych przedsiębiorstw zakładanych przez mieszkańców obszaru funkcjonalnego
<p>Cel operacyjny 5.3</p> <p>Rozwój sektora turystyki</p>	<p>Wybrane wskaźniki efektów</p>
	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba turystów odwiedzających region – Liczba podmiotów oferujących usługi turystyczne – Liczba odwiedzin portalu internetowego – Liczba korzystających z bazy informacji turystycznej – Liczba km szlaków turystycznych – Liczba imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych – Wskaźnik spontanicznej i wymuszonej rozpoznawalności OFGN
<p>Cel operacyjny 5.4</p> <p>Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wykorzystanie OZE</p>	<p>Wybrane wskaźniki efektów</p>
	<ul style="list-style-type: none"> – Liczba gospodarstw agroturystycznych – Liczba organizacji prosumenckich – Liczba domów wykorzystujących OZE – Liczba grup producenckich – Liczba wytwórców energii z OZE – Moc dostarczana przez OZE

	<ul style="list-style-type: none">- Liczba gospodarstw ekologicznych- Powierzchnia użytków ekologicznych
--	---

Źródło: opracowanie własne

Spis tabel

Tabela 3.1	Ogólne dane dotyczące Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich oraz gmin wchodzących w jego strukturę.....	10
Tabela 3.2	Dane dotyczące Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w latach 2009-2013.....	11
Tabela 3.3	Dane dotyczące gminy Czerwieńsk.....	13
Tabela 3.4	Dane dotyczące gminy Sulechów.....	14
Tabela 3.5	Dane dotyczące gminy Dąbie.....	16
Tabela 3.6	Wskaźniki obciążenia demograficznego Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w latach 2012-2013.....	22
Tabela 3.7	Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Czerwieńsk w latach 2012-2013.....	23
Tabela 3.8	Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Sulechów w latach 2012-2013.....	24
Tabela 3.9	Wskaźniki obciążenia demograficznego w gminie Dąbie w latach 2012-2013.....	26
Tabela 3.10	Liczba pracujących na 1000 osób.....	26
Tabela 3.11	Ludność w wieku 13 lat i więcej według wykształcenia w powiecie zielonogórskim i krośnieńskim (2011).....	27
Tabela 3.12	Rynek pracy na terenie gmin obszaru funkcjonalnego.....	28
Tabela 3.13	Stopa bezrobocia w poszczególnych miesiącach w powiecie zielonogórskim i krośnieńskim w latach 2011-2014.....	30
Tabela 3.14	Bezrobotni w szczególnej sytuacji w gminach obszaru funkcjonalnego - stan na koniec listopada 2014,.....	31
Tabela 3.15	Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wg wykształcenia.....	32
Tabela 3.16	Udział powiatów w ogólnej liczbie bezrobotnych (stan na koniec sierpnia 2013 roku) oraz łącznym napływie do bezrobocia i odpływie z bezrobocia (w okresie od IX 2013 roku do VIII 2014 roku).....	33
Tabela 3.17	Przeciętne miesięczne wynagrodzenia brutto w latach 2009-2013.....	35
Tabela 3.18	Wskaźniki opisujące podmioty gospodarcze w roku 2009 i 2013.....	36
Tabela 3.19	Podmioty wg klas wielkości w przeliczeniu na 10000 mieszkańców.....	38
Tabela 3.20	Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013.....	39
Tabela 3.21	Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców.....	41
Tabela 3.22	Udział podmiotów gospodarczych poszczególnych gmin w ogólnej liczbie podmiotów w powiatach i w województwie.....	44
Tabela 3.23	Podmioty nowoutworzone w okresie od 1.01.2009 do 31.12.2013.....	45
Tabela 3.24	Podmioty nowoutworzone w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	47
Tabela 3.25	Podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	48
Tabela 3.26	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 ludności.....	49
Tabela 3.27	Podmioty wyrejestrowane z rejestru REGON.....	51

Tabela 3.28 Struktura gruntów i użytków w poszczególnych gminach obszaru funkcjonalnego.....	54
Tabela 3.29 Rejestr gospodarstw rolnych w grupach stan na koniec 2014 roku	54
Tabela 3.30 Struktura gospodarstw rolnych w Obszarze Funkcjonalnym Gmin Nadodrzańskich.....	55
Tabela 3.31 Rejestr działek rolnych w grupie K1 – działki o powierzchni od 0 do 1 ha.....	56
Tabela 3.32 Struktura gospodarstw rolnych w obszarze w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	56
Tabela 3.33 Liczba placówek i oddziałów wychowania przedszkolnego na terenie OFGN w latach 2009-2013	61
Tabela 3.34 Liczba miejsc i dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na terenie OFGN w latach 2009-2013	63
Tabela 3.35 Upowszechnianie edukacji przedszkolnej - dzieci objęte wychowaniem przedszkolnym na terenie OFGN w latach 2009-2013	64
Tabela 3.36 Liczba szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży i oddziałów w szkołach na terenie OFGN w latach 2009-2013	65
Tabela 3.37 Liczba uczniów i absolwentów szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży na terenie OFGN w latach 2009-2013	66
Tabela 3.38 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto.....	67
Tabela 3.39 Charakterystyka szkół podstawowych dla dzieci i młodzieży (bez szkół specjalnych) funkcjonujących na terenie OFGN w latach 2009-2013	68
Tabela 3.40 Średnie wyniki sprawdzianu w szkołach podstawowych działających na terenie OFGN w latach 2009-2014 (średnie wyniki punktowe szkół uzyskane łącznie w sesji wiosennej oraz dodatkowej)	69
Tabela 3.41 Liczba gimnazjów i oddziałów w gimnazjach na terenie OFGN w latach 2009-2013.....	70
Tabela 3.42 Liczba uczniów i absolwentów w gimnazjach na terenie OFGN w latach 2009-2013.....	71
Tabela 3.43 Współczynnik skolaryzacji brutto oraz współczynnik skolaryzacji netto.....	71
Tabela 3.44 Średnie wyniki procentowe szkół uzyskane podczas egzaminu gimnazjalnego (arkusz standardowy) na terenie OFGN w latach 2009-2014 (sesja wiosenna) .	72
Tabela 3.45 Liczba uczniów i oddziałów w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014	74
Tabela 3.46 Nabór do klas pierwszych w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014.....	74
Tabela 3.47 Kadra pedagogiczna wg awansu zawodowego w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014	75
Tabela 3.48 Liczba uczniów i oddziałów w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014	75
Tabela 3.49 Nabór do klas pierwszych w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014.....	76
Tabela 3.50 Kadra pedagogiczna wg awansu zawodowego w LO w Czerwieńsku w latach 2009-2014	76
Tabela 3.51 Liczba uczniów i oddziałów w ZSP w Sulechowie w latach 2009-2014.....	78
Tabela 3.52 Liczba uczniów według zawodów (profilu) w ZSP w Sulechowie w latach 2009-2014.....	79
Tabela 3.53 Liczba podmiotów wg sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD 2007)....	82
Tabela 3.54 Napływ bezrobotnych oraz wolne miejsca pracy i miejsca aktywizacji zawodowej według sekcji PKD w okresie I półrocza 2013 r. w powiecie krośnieńskim i zielonogórskim.....	83

Tabela 3.55 Udział zawodów deficytowych, zrównoważonych oraz nadwyżkowych w powiatach	84
Tabela 3.56 Bilans rynku pracy dla województwa lubuskiego w 2013 roku.....	85
Tabela 3.57 Odpowiedzi respondentów dotyczące trudności w rekrutacji nowych pracowników	86
Tabela 3.58 Sposoby naboru nowych pracowników do przedsiębiorstw obszaru funkcjonalnego.....	87
Tabela 3.59 Opinie pracodawców dotyczące dostępnej kadry na rynku	87
Tabela 3.60 Wsparcie rozwoju gospodarki i przedsiębiorczości	91
Tabela 3.61 Wspieranie firm działających w gminie w zakresie organizowania nowych miejsc pracy.....	91
Tabela 3.62 Odpowiedzi respondentów na pytanie o potrzeby tworzenia stref aktywności gospodarczej i inkubatorów przedsiębiorczości	92
Tabela 3.63 Wskazania respondentów w zakresie wspierania podejmowania działalności pozarolniczej	92
Tabela 7.1 Struktura celów priorytetu Edukacja, rynek pracy i gospodarka	118
Tabela 7.2 Matryca logiczna Celu strategicznego 1 – Celu operacyjnego 4.1	121
Tabela 7.3 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.2	123
Tabela 7.4 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.3	125
Tabela 7.5 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.4	126
Tabela 7.6 Matryca logiczna Celu strategicznego 4 – Celu operacyjnego 4.5	127
Tabela 7.7 Matryca logiczna Celu strategicznego 5 – Celu operacyjnego 5.1	128
Tabela 7.8 Matryca logiczna Celu strategicznego 5 – Celu operacyjnego 5.2	130
Tabela 7.9 Matryca logiczna Celu Strategicznego 5 – Celu Operacyjnego 5.3.....	131
Tabela 7.10 Matryca logiczna Celu strategicznego 5 – Celu operacyjnego 5.4	132
Tabela 8.1 Zgodność celów z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz dokumentami Unii Europejskiej	134
Tabela 9.1 Tabela monitorująca Celu strategicznego 4 - Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich ...	141
Tabela 9.2 Tabela monitorująca Celu Strategicznego 5- Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	143

Spis wykresów

Wykres 3.1	Wykres Struktura wiekowa mieszkańców Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich w latach 2009-2013.....	12
Wykres 3.2	Wykres Struktura wiekowa mieszkańców gminy Czerwieńsk w latach 2009-2013.....	13
Wykres 3.3	Struktura wiekowa mieszkańców gminy Sulechów w latach 2009-2013.....	15
Wykres 3.4	Struktura wiekowa mieszkańców gminy Dąbie w latach 2009-2013.....	17
Wykres 3.5	Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców obszaru funkcjonalnego w latach 2009 - 2013.....	21
Wykres 3.6	Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców gminy Czerwieńsk w latach 2009 - 2013.....	22
Wykres 3.7	Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców gminy Sulechów w latach 2009 - 2013.....	24
Wykres 3.8	Struktura według aktywności zawodowej mieszkańców gminy Dąbie w latach 2009 - 2013.....	25
Wykres 3.9	Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców.....	41
Wykres 3.10	Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców w dziale rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo.....	42
Wykres 3.11	Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców w dziale przemysł i budownictwo.....	42
Wykres 3.12	Podmioty wpisane do rejestru REGON w latach 2009-2013 w przeliczeniu na 10000 mieszkańców w dziale pozostała działalność.....	43
Wykres 3.13	Podmioty nowoutworzone w latach 2009-2013 ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	45
Wykres 3.14	Podmioty nowoutworzone w dziale budownictwo i przemysł w latach 2009-2013.....	46
Wykres 3.15	Podmioty nowoutworzone dziale pozostała działalność.....	46
Wykres 3.16	Podmioty nowoutworzone w przeliczeniu na 1000 mieszkańców.....	47
Wykres 3.17	Podmioty gospodarcze w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym.....	49
Wykres 3.18	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą w przeliczeniu na 1000 ludności.....	50
Wykres 3.19	Wskazania przedsiębiorców.....	86

Spis rysunków

Rysunek 7.1 Model rozwoju edukacji i rynku pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	119
Rysunek 7.2 Schemat celów operacyjnych celu strategicznego 4	120
Rysunek 7.3 Schemat celów operacyjnych celu strategicznego 5	121

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Opracowanie:

Kazimierz Łatwiński

Zbigniew Lewicki

Wojciech Perczak

Czerwieńsk, Sulechów, Dąbie 2015

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Spis treści

1	Podstawy metodyczne opracowania strategii.....	4
2	Analiza aktualnego stanu oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego	7
2.1	Analiza stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym.	7
2.1.1	Analiza stanu rekreacji i turystyki w gminie Czerwieńsk.....	8
2.1.2	Analiza stanu rekreacji i turystyki w gminie Dąbie	18
2.1.3	Analiza stanu rekreacji i turystyki w gminie Sulechów.....	22
2.2	Analiza stanu ochrony środowiska na obszarze funkcjonalnym	32
2.3	Analiza potrzeb i preferencji mieszkańców obszaru funkcjonalnego.....	42
	w zakresie oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych.....	42
2.4	Analiza zasobów własnych i otoczenia dla obszaru rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego	72
2.4.1	Turystyczne walory zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego.....	72
2.4.2	Turystyczne walory zasobów dziedzictwa kulturowego gmin obszaru funkcjonalnego.....	92
2.4.3	Turystyczne znaczenie zasobów środowiska naturalnego w gminach	119
3	Analiza SWOT oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego.....	123
3.1	Analiza oferty rekreacyjno-turystycznej na terenie obszaru funkcjonalnego.....	125
3.2	Analiza stanu środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego.....	127
4	Misja i wizja powiązania rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów i miejscowości bezpośrednio przylegających do rzeki Odry.	130
5	Struktura celów Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na Terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.....	133
6	Plan działań Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.....	136
6.1	Działania w zakresie oferty rekreacyjno-wypoczynkowej	136
6.2	Działania w zakresie organizacji turystyki	139
6.3	Działania w zakresie ochrony środowiska	149
7	Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja i aktualizacja strategii.	161
8	Zgodność celów strategii z dokumentami strategicznymi gmin partnerskich, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej	168
	Spis tabel	174
	Spis rysunków	175

1 Podstawy metodyczne opracowania strategii

Zintegrowana Strategia Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony Środowiska jest częścią Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich jako strategia sektorowa poziomu II, stanowiąca uszczegółowienie analiz celów i zadań strategicznych w dwóch obszarach priorytetowych Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich:

- 1) przestrzeń czasu wolnego,
- 2) ochrona środowiska naturalnego.

Kształtowanie przestrzeni czasu wolnego w gminach uwzględnia również wykorzystanie wiedzy z innych obszarów, które były przedmiotem analizy i diagnozy strategicznej oraz doboru działań strategicznych Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich. Dotyczy to w dużym stopniu infrastruktury technicznej, kultury, sportu i przestrzeni terytorialnej gmin. Przestrzeń czasu wolnego traktowana jest w strategii jako część przestrzeni życia człowieka, która nie jest przestrzenią: aktywności zawodowej, aktywności socjalno-bytowej i biologicznej regeneracji (zaspakajania potrzeb biologicznych). Przyjęto założenie, że standardowa doba życia człowieka dzieli się na:

- 1) czas zaspakajania potrzeb biologicznych (spanie, jedzenie, picie, mycie),
- 2) czas aktywności zawodowej,
- 3) czas aktywności socjalno-bytowej (zakupy, przygotowanie posiłku, sprząatanie domu, itd.),
- 4) czas wolny przeznaczony na działania nieobowiązkowe, regenerujące organizm ludzki, związane z zaspokojeniem dodatkowych psychofizycznych potrzeb człowieka.

Zadaniem władz gminnych jest podejmowanie działań na rzecz kształtowania wszystkich elementów przestrzeni życia mieszkańców, z przestrzenią czasu wolnego włącznie. Nie mogą traktować jej jako prywatnej sprawy każdego mieszkańca ale jako obowiązek oferowania mieszkańcom form spędzania czasu wolnego, zgodnie z ich oczekiwaniami.

W opracowaniu strategii przyjęto założenie, że czas wolny człowiek może przeznaczyć na:

- 1) bierny lub mało aktywny wypoczynek,

- 2) czynny wypoczynek o charakterze sportowo-rekreacyjnym (w wymiarze amatorskim),
- 3) czynny wypoczynek o charakterze turystyczno-rekreacyjnym (poznawczo-ruchowym),
- 4) czynne i bierne uczestnictwo w życiu kulturalnym,
- 5) czynne i bierne uczestnictwo w życiu społeczno-obywatelskim.

Kształtowanie przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym nie może być zorientowane tylko na potrzeby mieszkańców. Przestrzeń ta musi być adresowana również dla gości z zewnątrz, którzy zamierzają spędzić w niej swój czas wolny, z korzyścią dla siebie i dla mieszkańców gmin. Pożytkiem dla mieszkańców może być poprawa koniunktury na rynku usług turystycznych i okołoturystycznych, prowadząca do wzrostu ich dochodów a także zmniejszenia bezrobocia, choćby tylko sezonowego.

Na potrzeby strategii przestrzeni spędzania czasu wolnego podzielono na trzy podprzestrzenie:

- 1) rekreacyjno-wypoczynkową (odpoczynek, regeneracja organizmu, kultura),
- 2) sportowo-rekreacyjną (czynna aktywność ruchowa w wymiarze amatorskim),
- 3) turystyczno-poznawczą (aktywność poznawczo-ruchowa).

Zalecenia strategiczne dotyczące kształtowania tych podprzestrzeni wymagały wcześniejszego przeprowadzenia strategicznej analizy stanu istniejącego w zakresie aktualnych możliwości spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.

Przedmiotem analizy strategicznej były następujące obszary:

- 1) aktualny stan rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym,
- 2) stan ochrony środowiska naturalnego,
- 3) potrzeby i preferencje mieszkańców w zakresie oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych,
- 4) zasoby własne i otoczenia dla obszaru rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego.

Dla zachowania spójności poszczególnych poziomów analiz i zaleceń strategicznych, na tym poziomie badań analitycznych posiłkowano się również wynikami prac nad Zintegrowaną Strategią Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.

Konkluzje strategiczne wynikające z analizy stanu istniejącego oraz analiza SWOT pozwalająca na dokonanie diagnozy strategicznej, stanowiły podstawę do sformułowania misji i wizji powiązania rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego na terenie obszaru

funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów i miejscowości bezpośrednio przylegających do rzeki Odry.

Na podstawie sformułowanej wizji powiązania rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego na terenie obszaru funkcjonalnego możliwe było określenie dwupoziomowej struktury celów strategii, w szczególności uwzględniającej działania na obszarach nadodrzańskich i w miejscowościach położonych najbliżej Odry.

Plan działań strategicznych opracowano w postaci matrycy logicznych dla poszczególnych celów szczegółowych, które nazwano celami operacyjnymi. Uwzględniono działania w zakresie:

- 1) oferty rekreacyjno-wypoczynkowej,
- 2) organizacji turystyki,
- 3) ochrony środowiska.

W części końcowej przedstawione zostały ogólne zasady wdrażania strategii, obejmujące: monitorowanie parametrów (wskaźników) charakteryzujących działania strategiczne, ewaluację wartości wskaźników odnoszoną do stopnia realizacji celów operacyjnych strategii oraz, w razie potrzeby, aktualizację strategii w zakresie celów lub działań strategicznych.

Dokonano również oceny zgodności celów strategii z celami określonymi w innych dokumentach strategicznych od szczebla gminnego aż po europejski, obejmujących również obszary problemów dotyczących rozwoju oferty czasu wolnego.

2 Analiza aktualnego stanu oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego

2.1 Analiza stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym.

Słowo turystyka pochodzi od francuskiego słowa *tour*, które oznacza wycieczkę, podróż kończącą się w miejscu skąd nastąpił wyjazd. Światowa Organizacja Turystyki (UNWTO) definiuje turystykę jako „ogół czynności osób, które podróżują i przebywają w celach wypoczynkowych, służbowych lub innych nie dłużej niż rok bez przerwy poza swoim codziennym otoczeniem, z wyłączeniem wyjazdów, których głównym celem jest aktywność zarobkowa wynagradzana w odwiedzanej miejscowości.”¹ Podróż powinna odbywać się do miejsca znajdującego się poza zwykłym otoczeniem danej osoby. Pozwala to wyłączyć mniej lub bardziej regularne podróże pomiędzy miejscem nauki lub pracy a domem rodzinnym.² W definicjach i statystykach pojęcie „turysta” stosuje się zamiennie z określeniem „odwiedzający”. Odwiedzający, to osoba, która wyjeżdża poza granice swojego miejsca zamieszkania i przebywająca w miejscu docelowym powyżej jednej doby lecz nie dłużej niż pół roku. Celem wyjazdu mogą być: wypoczynek, cele zdrowotne, pielgrzymki, wyjazd w sprawach służbowych, pomijając imigrację. Występuje też kategoria „odwiedzającego jednodniowego”. Według niektórych definicji, turysta, to osoba udająca się na odpoczynek lub w celach poznawczych poza miejsce swojego stałego zamieszkania, z wyłączeniem celów zarobkowych, przebywająca poza stałym miejscem zamieszkania co najmniej jedną dobę, korzystająca z bazy noclegowej.³

Podstawowymi elementami zagospodarowania turystycznego są szlaki turystyczne, ścieżki rowerowe i trasy wodne. Znakowanie szlaków w Polsce odbywa się w oparciu o przepisy ustawowe oraz na podstawie uchwały nr 170/XVI/2007 Zarządu Głównego PTTK z dnia 21 IV 2007 r. w sprawie wytyczania znakowania i odnawiania szlaków turystycznych PTTK.⁴ Poniżej zestawiono przepisy ustawowe stanowiące prawną podstawę wytyczania szlaków turystycznych:

¹ www.wikipedia.org.

² www.intur.com (strona Instytutu Turystyki)

³ www.bryk.pl

⁴ www.pttk.pl

- 1) Ustawa z 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. Nr 80, poz. 707 z późn. zm.);
- 2) Ustawa z 18 stycznia 1996 r. o kulturze fizycznej (jedn. tekst Dz. U. z 2001 r. Nr 81, poz. 889 z późn. zm.) – reguluje znakowanie szlaków górskich.
- 3) Ustawa z 21 marca 1985 r. o drogach publicznych (tekst jedn. Dz. U. 2007 r. Nr 19, poz. 115) i ustawy z 20 czerwca 1997 r. – Prawo o ruchu drogowym (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 108, poz. 908 z późn. zm.) – regulują znakowanie rowerowych szlaków turystycznych.
- 4) Ustawa z 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 92, poz. 880 z późn. zm.) – reguluje wytyczanie i znakowanie szlaków turystycznych na terenie parków narodowych i innych form ochrony przyrody;
- 5) Ustawa z 28 września 1991 r. o lasach (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 45, poz. 435 z późn. zm.) – reguluje wytyczanie i znakowanie szlaków turystycznych w lasach;
- 6) Ustawa z 18 lipca 2001 r. – Prawo wodne (tekst jedn. Dz. U. z 2005 r. Nr 239, poz. 2019) – reguluje wytyczanie i znakowanie szlaków wodnych;

2.1.1 Analiza stanu rekreacji i turystyki w gminie Czerwieńsk.

Do podstawowych elementów zagospodarowania turystycznego gminy Czerwieńsk można zaliczyć piesze szlaki rekreacyjno-turystyczne, rowerowe ścieżki rekreacyjno-turystyczne i rekreacyjno-turystyczne trasy wodne.

Aktualnie przez gminę przebiegają trzy szlaki turystyki pieszej: czarny, żółty i niebieski, o łącznej długości 60 km (tabela 2.1).

Tabela 2.1 Szlaki turystyki pieszej na terenie gminy Czerwieńsk

Lp.	Szlak	Trasa	Długość trasy
1.	Czarny	Drzonów – Leśniów Wielki – Sudół – Płoty – Czerwieńsk – Wysokie – Pomorsko – Brody – Nietkowice – Gryżyna	37 km
2.	Żółty	Ciemnice – Laski – Nietków – Czerwieńsk – Wysokie – Przytok	16 km
3.	Niebieski	stacja PKP Nietkowice – Ołobok – Boryszyn	7 km

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku.⁵

⁵ www.czerwiensk.pl, Gmina Czerwieńsk – plan szlaków turystycznych..

Poza walorami krajobrazowymi, ich atrakcyjność polega również na tym, że znajdują się na nich również interesujące obiekty zabytkowe (sakralne, parkowo-pałacowe) oraz inne miejsca związane z wydarzeniami historycznymi. Przemierzając te szlaki turyści łączą ze sobą rekreację oraz edukację historyczną i geograficzno-przyrodniczą.

Można też skorzystać z dwóch ciekawych tras pieszych spacerów:

- 1) Nietkowice (przystanek PKP) – most na Odrze - wzdłuż byłego parku - Nietków (7 km),
- 2) Nietkowice (przystanek PKP) – most na Odrze – wzdłuż Odry – Laski (11 km).⁶

Według map wydanych i kolportowanych w 2015 r., przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego, przez gminę Czerwieńsk przebiegają następujące szlaki turystyczne⁷:

1) Szlaki piesze:

szlak czarny:

Zielona Góra – Zagórze – Płoty – Czerwieńsk – Wysokie – Pomorsko (gmina Sulechów) – Brody (gmina Sulechów) – Bródki – Nietkowice – Będów – gmina Bytnica (Gryżyński Park Krajobrazowy).

szlak niebieski.

Nietkowice – Bródki (wzdłuż kanału Ołobok) – gmina Skape.

szlak żółty

Zielona Góra (Las Odrzański) - Wysokie - Czerwieńsk – Nietków – Laski - gmina Dąbie.

2) Szlaki rowerowe:

- *Zielona Góra (Przylep) - Płoty – Sudoł – Leśniów Wielki – gmina Dąbie (od Leśniowa Wielkiego wzdłuż drogi krajowej nr 32).*
- *Zielona Góra (Las Odrzański) - Wysokie - Czerwieńsk – Nietków – Laski - gmina Dąbie (wzdłuż linii kolejowej do Krosna Odrzańskiego).*
- *Brody (gmina Sulechów) – Bródki – Nietkowice – Będów – gmina Krosno Odrzańskie.*
- *gmina Świdnica – Leśniów Wielki.*

⁶ Jerzy Łatwiński – Wysoczyzna Czerwieńska (2009)

⁷ Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (kolportaż: 2015).

3) Szlaki kajakowe:

- Zimny Potok (stopień trudności - łatwy),
- Rzeka Odra (stopień trudności: łatwy).

4) Międzynarodowa Droga Wodna: Rzeka Odra

Ponadto w gminie Czerwieńsk wytyczono następujące szlaki Nordic Walking:

- Militarny: Czerwieńsk – gmina Świdnica (Drzonów),
- Łądogrodu Skandynawskiego: Czerwieńsk – Sudoł,
- Mały Kanion: Czerwieńsk – Wierzbnik – Czerwieńsk,
- Siódme Miasto Rothenburgów: Czerwieńsk – Zielona Góra (Łężyca,)
- Leśnego Runa: Sudoł – Leśniów Mały,
- Augusta Wilhelma Hansa von Schierstaedt⁸: Laski – Leśniów Mały.

W planie szlaków turystycznych Urzędu Gminy Czerwieńsk⁹ zamieszczono trzy projektowane szlaki rowerowo - piesze:

Szlak Objazdowy:

Czerwieńsk – Wysokie – Pomorsko (gmina Sulechów) – Brody (gmina Sulechów) – Nietkowice – Sycowice – Brody (wzdłuż Kanału Ołobok) – Laski – Sudoł – Płoty – Czerwieńsk (długość 66,5 km).

Szlak śladem Rothenburgów:

Czerwieńsk – Nietków – Arboretum (Boryń) – Laski – Nietków (długość 22,5 km).

Brody (przeprawa promowa) – Czerwieńsk (długość 5 km).

Istnieją pewne rozbieżności w oznaczeniu przebiegu szlaków rowerowych pomiędzy mapą województwa a planem szlaków turystycznych gminy Czerwieńsk zamieszczonym na stronie internetowej gminy. Tak np. na mapie zamieszczonej na stronie www.czerwiensk.pl, szlak rowerowy prowadzący z gminy Świdnica omija Leśniów Wielki, natomiast szlak wzdłuż linii kolejowej nr 358 na odcinku Czerwieńsk – Nietków przebiega wg www.czerwiensk.pl przez lasy na południe od torów kolejowych, a nie drogą przez miasto, jak to oznaczono na mapie województwa.

Szlaki turystyczne w niepełnym stopniu ułatwiają wędrowkę, gdyż na wielu trasach nie ma wystarczającej ilości drogowskazów i tablic informujących dokąd prowadzą.

⁸ . Mapa „Dookoła Zielonej Góry”, Sygnatura/Grupa Carbomedia (2011).

⁹ www.czerwiensk.pl, Gmina Czerwieńsk – plan szlaków turystycznych.

Brakuje wytyczonych szlaków na wałach wzdłuż Odry, zarówno na prawym, jak i na lewym jej brzegu. Uwaga ta dotyczy zarówno szlaków pieszych, jak i rowerowych. Wały nadodrzańskie w wielu miejscach znajdują się w bliskim sąsiedztwie rzeki, stanowiąc naturalną promenadę widokową. Nawet w obecnym stanie stanowią wystarczająco dogodny trakt do przemieszczania się pieszych i rowerzystów. Brakuje też szlaku turystycznego, który prowadziłby z Czerwieńska wzdłuż potoku Łącza (na terenie miasta przez park), dalej obok nowo wybudowanego zbiornika wodnego na potoku Łącza, potem wzdłuż atrakcyjnego zalewu na potoku Strużyna (wpada do Łączy), który płynie od strony Sudolu atrakcyjnym widokowo wąwozem, porośniętym lasem.

Aktualnie tylko na jednym odcinku wytyczono czarny szlak pieszy, a na innym fragmencie tej potencjalnej trasy turystycznej przebiega ścieżka Nordic Walking Łądolodu Skandynawskiego.

Nowy zbiornik wodny w Czerwieńsku ma duży potencjał rekreacyjno-wypoczynkowy i rekreacyjno-turystyczny. Stwarza warunki do biernego odpoczynku i aktywnej rekreacji dla mieszkańców nie tylko gminy Czerwieńsk, ale również pobliskiej Zielonej Góry i innych okolicznych miejscowości.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajdują się dwie trasy rowerowe o łącznej długości 35 km (tabela 2.2) i dwa szlaki wodne („Odra” i Zimny Potok”) o łącznej długości 43 km.

Tabela 2.2 Trasy rowerowe na terenie gminy Czerwieńsk

Lp	Trasa	Łączna długość trasy
1.	Brody – Bródki – Nietkowice – Będów – Radnica	15 km
2.	Wyszyna – Dobrzęcin – Laski – Ciemnice	20 km

Źródło: Opracowanie na podstawie danych Urzędu Gminy i Miasta w Czerwieńsku.

Na stronie www.czerwiensk.pl (plan szlaków turystycznych) nie figuruje już szlak rowerowy od przeprawy promowej w Pomorsku poprzez Dobrzęcin do Czerwieńska.

Przez gminę prowadzi rowerowy „*Niebieski Szlak Odry*” od Wrocławia przez Nową Sól wzdłuż Odry w kierunku Brandenburgii, pokazujący bogatą przyrodę i ciekawe zabytki w Dolinie Środkowej Odry. Na szlaku znajduje się wiele punktów widokowych, trasa obfituje w liczne zjazdy i podjazdy.

Do popularnych form turystyki w gminie Czerwieńsk zaliczymy wycieczki piesze i rowerowe oraz wędkarstwo nad rzeką Odra. Ciekawe ukształtowanie terenu sprzyja uprawianiu biegów przełajowych, które są najtańszą formą czynnego wypoczynku.

W czerwcu 2008 roku zawarte zostało porozumienie międzygminne, pomiędzy gminą Dąbie, Miastem Zielona Góra, gminą Czerwieńsk i gminą Zielona Góra w sprawie powierzenia Miastu Zielona Góra realizacji zadania obejmującego budowę ciągu pieszo – rowerowego wzdłuż drogi krajowej nr 32 od miasta Zielona Góra do miejscowości Połupin. Miasto Zielona Góra jest liderem projektu i zobowiązane zostało do przygotowania wniosku aplikacyjnego o dofinansowanie projektu ze środków Unii Europejskiej. Założono, że zadanie to będzie finansowane w ramach EWT ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 oraz z wkładów własnych stron porozumienia.¹⁰ Jak dotąd nie udało się zrealizować projektu, ze względu na fakt, iż inne inwestycje spełniały w większym stopniu wymóg transgraniczności. Władze gmin nadal podtrzymują wolę realizacji przedsięwzięcia, w ramach środków z nowej perspektywy finansowej.

Dla turystów zainteresowanych środowiskiem przyrodniczym wielką atrakcją stanowią: Arboretum w Nietkowie oraz parki w Nietkowie i Laskach.

Arboretum w Nietkowie zostało założone przez Szkółki Spätha w XIX w. Stanowi unikalną kolekcję egzotycznych drzew iglastych i liściastych oraz zbior obrazujący zmienność w obrębie rodzajów, takich drzew jak: buki, dęby, klony, lipy, graby i jesiony. Według publikowanych, ale niestety już nieaktualnych danych jest (a właściwie było) to około 150 gatunków. Obiekt został częściowo zniszczony podczas powodzi w 1997 roku. Obecnie trwają starania o renowację ogrodu. Najbliższa rzeczywistości liczba gatunków drzew w Arboretum podana jest w najbardziej aktualnym wykazie z inwentaryzacji drzewostanu, sporządzonym w grudniu 2012 r. przez Michalinę Molak - w ramach projektu *Szlakiem Rothenburgów*. Materiał ten jest obecnie dostępny w formie papierowej w Urzędzie Gminy Czerwieńsk. Wynika z niego, że w Arboretum zinwentaryzowano 57 gatunków drzew. W warstwie krzewów ustalono występowanie 12 gatunków, a w runie – pięć gatunków. Niektóre gatunki występujące w warstwie krzewów wymienione są w zestawieniu podstawowym. Jednocześnie z części opisowej dokumentu wynika, że sytuacja w zakresie

¹⁰ „Czerwieńsk – Gmina przyjazna środowisku”, Sand-Media, Zielna Góra 2009, s. 13-14.

ilości gatunków jest płynna. Część drzew obumiera, np. na skutek żywiołowych zjawisk atmosferycznych, zbyt dużej gęstości dziko rosnącej roślinności i ograniczonego dostępu promieni słonecznych. Występuje też proces odradzania się niektórych gatunków z nasion drzew nie występujących już w dojrzałej postaci.

Z treści zamieszczonej na stronie www.lwkz.pl - Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Zielonej Górze wynika, że kolekcja roślin w arboretum została bardzo uszczuplona przez lata zaniedbań i powódź w 1997 r. Drzewa rosną w dużym zagęszczeniu, co nie wpływa dobrze na ich zdrowotność i pokroje. Dodatkowo bogaty podrost stanowi silną konkurencję dla drzew ozdobnych. Dobre siedlisko i duża wilgotność sprzyja szybkiemu wzrostowi samosiewów i roślin zielnych. Z rzadkich gatunków drzew iglastych największą grupę stanowią cyprysiki. Oprócz drzew iglastych w parku możemy podziwiać również wiele okazowych dębów i ich odmiany, m.in. dąb kaukazki (*Quercus macrocarpa*), dąb burgundzki (*Q. cerris*), dąb błotny (*Q. palustris*), dąb szypułkowy (*Q. robur*) odm. pstrolistna, dąb garbarski (*Q. velutina*), dąb bezszypułkowy (*Q. robur*) odm. strzepolistna, dąb bezszypułkowy (*Q. sesilis*) odm. mužakowska, dąb kasztanolistny (*Q. serrata*) i inne. Rosną tu również ciekawe odmiany buków, lip, kasztanowców i klonów. *M.in. klon diabelski* (*Acer diabolicum*) i dwa gatunki orzesznika. Również bezbronna forma *glediczi* (*Gleditsia triacanthos 'Inermis'*) i grab (*Carpinus betulus 'Quercifolia'*). (Kursywą zaznaczono te gatunki drzew, których występowania nie potwierdziła inwentaryzacja z 2012r. – dopisek aut.).

Arboretum w swojej formie pierwotnej stanowiło kolekcję roślin, pochodzących z innych kontynentów, o określonych preferencjach siedliskowych i miało służyć prawdopodobnie aklimatyzacji drzew w nowym klimacie oraz obserwacji ich wzrostu. Zasób parku stanowi dużą wartość kulturową i dydaktyczną oraz naukową. Może być przedmiotem badań gatunków drzew introdukowanych oraz bogatym źródłem wiedzy o drzewach ozdobnych stosowanych w parkach europejskich w XIX w. Może stanowić cenne źródło porównawcze na cele rewaloryzacyjne w innych obiektach zblizonych czasowo.

Park wymaga jak najszybszej rewaloryzacji i przywrócenia dawnego składu gatunkowego. Drzewa należy poddać pielęgnacji, uzupełnić kolekcję roślin na podstawie dostępnych inwentaryzacji, a teren udostępnić osobom zainteresowanym. Rośliny należy oznakować i zaopatrzyć w tabliczki z nazwami botanicznymi i numerem inwentaryzacyjnym.

Cały teren Arboretum powinien być podzielony na sekcje tematyczne dla łatwiejszej orientacji w kolekcji. Miejsce pochówku fundatorów kolekcji i ich rodziny powinno być objęte opieką i zrewaloryzowane na bazie zachowanych szczątków. Niewątpliwie obiekt stanowi atrakcję turystyczną i należy go promować.¹¹

Na terenie gminy Czerwieńsk aktywnie działa Czerwieńskie Towarzystwo Turystyczne, którego głównym celem jest rekreacja i turystyka adresowana nie tylko do członków towarzystwa, ale do wszystkich sympatyków czynnego wypoczynku.

Pomimo bogatych walorów przyrodniczych i krajobrazowych gmina Czerwieńsk ciągle jeszcze postrzegana jest jako obszar mało atrakcyjny dla turystów pod względem infrastrukturalnym. Do głównych czynników ograniczających rozwój turystyki w gminie można zaliczyć:

- 1) Niezadawalający poziom infrastruktury rekreacyjno-turystycznej, w tym przede wszystkim bazy gastronomicznej i noclegowej, niezbędnej do stworzenia kompleksowej oferty turystycznej i zapewnienia zadawalającej jakości usług,
- 2) brak atrakcyjnej, różnorodnej i właściwie wyeksponowanej oferty turystycznej
- 3) niewystarczający zakres działań marketingowych w zakresie walorów turystycznych gminy.

Głównym zapleczem noclegowym gminy Czerwieńsk jest baza noclegowa w Zielonej Górze. W zasobach krajobrazowych, przyrodniczych i kulturowych gminy Czerwieńsk tkwi ogromny potencjał turystyczno-rekreacyjny. Warunkiem właściwego wykorzystania walorów turystyczno-rekreacyjnych gminy jest sukcesywna poprawa infrastruktury i intensyfikacja działań marketingowych.

Szansą dla rozwoju przestrzeni czasu wolnego na terenach wiejskich jest działanie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich „*Odnowa i Rozwój Wsi*”, którego zadaniem jest korzystne przeobrażanie obszarów wiejskich na poziomie lokalnym i regionalnym. Odnowa wsi jest koncepcją rozwoju pozarolniczych form aktywności mieszkańców oraz promuje wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich. Działanie „*Odnowa i Rozwój Wsi*” może przyczynić się również do rozwoju agroturystyki jako aktywności pozarolniczej a także do poprawy atrakcyjności turystycznej terenów wiejskich gminy.

¹¹ www.lwkz.pl - strona Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków

W gminie Czerwieńsk plany odnowy zostały opracowane dla miejscowości: Bródki, Laski, Nietków, Sudoł, Leśniów Wielki i Nietkowice. W opracowaniu znajdują się plany odnowy dla miejscowości: Będów, Płoty i Sycowice.

Aktualnie realizowany jest projekt budowy dziesięciu przystani rzecznych nad Odrą w ramach zadania inwestycyjnego „Odra dla turystów 2020 – lubuskie przystanie”. Zadanie realizowane jest przy współfinansowaniu Unii Europejskiej w ramach projektu „Lubuskie Aktywne i Turystyczne”, realizowanego w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013. Dzięki realizacji tego projektu, z udziałem nadodrzańskich samorządów, w gminie Czerwieńsk powstanie przystań rzeczna w Nietkowie. Będzie ona wyposażona m.in. w dek drewniany (z przestrzenią umożliwiającą stawianie obiektów tymczasowych – hali namiotowej i kontenera), slip, pomost pływający, pochylnie, skrzynki rozdzielcze, system zasilania, trapy, ławki, kosze na odpadki, tablice informacyjne.

W ramach w/w zadania na obszarze funkcjonalnym będzie realizowana również przystań w *Pomorsku* (gmina Sulechów). Zgodnie ze Specyfikacją Istotnych Warunków Zamówienia cała inwestycja ma być zrealizowana do dnia 31 sierpnia 2015 r.

Na skraju Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego znajduje się *Zagroda Hodowlana Żubrów w Sycowicach*, która powstała dzięki wysiłkom Instytutu Ekologii Stosowanej w Skórzynie. Zagroda została zbudowana przy udziale i finansowym wsparciu Stowarzyszenia Miłośników Żubrów w ramach projektu „Ochrona ex situ żubra *Bison Bonasus* w Polsce”, finansowanego z Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko. Infrastruktura towarzysząca zagrodzie służy celom dydaktycznym i turystycznym.

Aby rozwinąć funkcję turystyczną zagrody jej zarządca musiałby stworzyć warunki do oglądania żubrów przez turystów w większym zakresie, niż to dzieje się obecnie. Przykładem może być zagroda dla żubrów w Wolińskim Parku Narodowym, gdzie turyści mogą obserwować stado żubrów z wysokich pomostów i z niewielkiej odległości. Należałoby znaleźć kompromis pomiędzy potrzebą zapewnienia warunków spokojnego bytowania zwierząt i potrzebami turystów. Inną atrakcją turystyczną Sycowic może być *hodowla danieli*. Mankamentem jest brak buforowego parkingu samochodowego w odpowiednim oddaleniu od zagrody żubrów i zadrzewionej alei spacerowej prowadzącej od parkingu do zagrody. Brakuje również oznakowania wskazującego drogę do zagrody żubrów zarówno w bliższej, jak i dalszej odległości (na skrzyżowaniach głównych dróg w sąsiednich wsiach).

Powyższe atrakcje turystyczne, sąsiedztwo Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego i niezłe skomunikowanie Sycowic (droga wojewódzka nr 276, przystanek PKP w pobliskim, położonym nad Odrą Będowie) powodują, że miejscowość ta ma duży potencjał rozwoju turystyki. Wymienione elementy stanowią uzasadnienie dla wytyczenia nowych szlaków turystycznych przez Sycowice, zarówno pieszych, jak i rowerowych.

Atrakcją turystyczną Będowa mogą być unikatowe stare *piece chlebowe*. Niestety ulegają one stałej dewastacji, ze względu na brak środków na ich konserwację oraz brak informacji o ich kulturowych walorach. Będów posiada atrakcyjną turystycznie lokalizację ze względu na położenie miejscowości bardzo blisko Odry. Położenie przy drodze wojewódzkiej i magistrali kolejowej (linia kolejowa nr 273), przy której znajduje się przebudowany przystanek oraz dogodny dojazd drogowy do samej Odry, stanowią o dużym potencjale turystycznym tej miejscowości. W/w zasoby mogą być wzmocnione, gdyż projektowana budowa wału – ściany przeciwpowodziowej umożliwi wybudowanie w kolejnym etapie nowoczesnej przystani wodnej.

Będów może być też miejscem wypadowym dla wędrowek po pobliskim Gryżyńskim Parku Krajobrazowym, znajdującym się w większości poza obszarem funkcjonalnym gmin nadodrzańskich.

Ważnym wydarzeniem turystycznym w gminie jest coroczny *piknik forteczny* przy Skansenie Fortyfikacyjnym „Czerwieńsk”, organizowany od 2012 r. przez Sekcję Przyjaciół Fortyfikacji Stowarzyszenia Turystyczno-Motorowodnego „Odra Czerwieńsk”.

Skansen Fortyfikacyjny „Czerwieńsk” powstał dzięki staraniom *Sekcji Przyjaciół Fortyfikacji* w Czerwieńsku. Początkowo sekcja działała przy Ochotniczej Straży Pożarnej w Czerwieńsku a od początku 2011 roku weszła w struktury *Stowarzyszenia Turystyczno-Motorowodnego "Odra Czerwieńsk"*. Celem sekcji jest, i od początku było, ratowanie zabytków architektury militarnej, w postaci niemieckich obiektów militarnych powstałych przed II wojną światową. Dzięki podejmowanym działaniom udało się uratować kilka elementów wyposażenia, zdemontowanych i przygotowanych do wywiezienia przez "zbieraczy złomu". Dzięki prowadzonym badaniom terenowym udało się znaleźć i uratować kolejnych kilkadziesiąt elementów wyposażenia.

Skansen powstał w oparciu o sześć obiektów Pozycji Środkowej Odry (*Oderstellung*), liczącej łącznie około 650 żelbetowych schronów bojowych, obserwacyjnych lub biernych.

Są to obiekty o numerach: 763, 764, 765, 766, 767, 770.

Na obecną chwilę odrestaurowane są dwa obiekty: 765 i 766.

Skansen jest usytuowany przy przeprawie promowej Brody-Czerwieńsk a obiekty są wkomponowane w wał przeciwpowodziowy, co dodatkowo ułatwia poruszanie się między nimi. Jak podaje strona www.fortyfikacje.zgora.pl, w związku z licznymi zapytaniami o możliwości zwiedzania obiektów skansenu, nie ma większego problemu ze zwiedzaniem obiektów skansenu fortyfikacyjnego Czerwieńsk . Można go zwiedzić od maja do października w każdą pierwszą sobotę i niedzielę miesiąca od 14 do 18.00. Ponadto można umówić się na zwiedzanie pisząc na adres wocik69@wp.pl , pochocki1@gazeta.pl ¹²

W trakcie pikniku następuje otwarcie sezonu motorowodnego, ma miejsce inscenizacja batalistyczna i organizowane są pokazy grup rekonstrukcyjnych. Z roku na rok w festynie uczestniczy coraz więcej gości spoza terenu gminy.

Na terenie gminy Czerwieńsk, trzy pruskie schrony bojowe o numerach 774, 775 i 777 z 1936 roku, zlokalizowane są również po prawej stronie Odry w okolicach Nietkowic. Na dzień dzisiejszy nie są jednak przygotowane do zwiedzania przez turystów.

Ciekawą inicjatywą, której celem jest m.in. promocja i pogłębianie współpracy miast i gmin nadodrzańskich oraz popularyzacja idei turystycznego zagospodarowania Odry jest coroczny *Flis Odrzański*, organizowany od 20 lat.

Na terenie gminy nie ma specjalnego punktu informacji turystycznej. Informacji udzielają pracownicy Urzędu Gminy odpowiedzialni za promocję, u których można też nabyć turystyczne materiały promocyjno-reklamowe. Informacje o tematyce turystycznej na terenie gminy dostępne są również na stronie internetowej urzędu gminy.

Obraz stanu rekreacji i turystyki w gminie pokazują też dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej ¹³, zamieszczone w poniższej tabeli.

¹² www.fortyfikacje.zgora.pl

¹³ Baza Danych GUS dla jednostek terytorialnych.

Tabela 2.3 Dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej gminy Czerwieńsk

Rodzaj obiektu noclegowego	Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Obiekty noclegowe ogółem	obiekt	1	2	1	1	1	1
Obiekty całoroczne	obiekt	1	2	1	1	1	1
Miejsca noclegowe ogółem	miejsce	23	106	23	23	23	23
Miejsca noclegowe całoroczne	miejsce	23	106	23	23	23	23
Noclegi udzielone ogółem	osoba	3486	7130	4111	1291	1776	1381
Noclegi udzielone rezydentom (Polakom)	osoba	3465	6970	4020	1291	1776	1381
Noclegi udzielone turystom zagranicznym	osoba	21	160	91	0	0	0

Źródło: Baza Danych GUS dla jednostek terytorialnych.

Zwraca uwagę niewielka ilość miejsc noclegowych w gminie Czerwieńsk. Stąd brak podstaw do wyciągania wniosków, co do tendencji występujących w sektorze turystyki w gminie. Bliskość miasta Zielona Góra powoduje, że ogromna większość odwiedzających gminę i korzystających z noclegu turystów korzysta z zielonogórskiej bazy noclegowej.

2.1.2 Analiza stanu rekreacji i turystyki w gminie Dąbie

Gmina Dąbie posiada dobre warunki naturalne dla rozwoju turystyki. Wśród największych atutów można wymienić walory geograficzno-przyrodnicze, krajobrazowe i kulturowe. Niewykorzystany potencjał tkwi w możliwościach turystycznego zagospodarowania dolin rzecznych Odry i Bobru. Dodatkowym atutem gminy Dąbie jest jej położenie przy ważnym szlaku drogowym (droga krajowa nr 32) i kolejowym (linia kolejowa nr 358) oraz bliskość Zielonej Góry – największego miasta województwa i stolicy podregionu. Podstawową zaletą jest możliwość uprawiania turystyki i korzystania z wypoczynku w warunkach ciszy i spokoju.

Gmina Dąbie sprzyja rozwojowi turystyki i powoli staje się atrakcyjnym regionem wypoczynkowym dla amatorów biernego i czynnego wypoczynku, w naturalnym środowisku przyrodniczym, z dala od wielkomiejskiego zgiełku.

Na dzień dzisiejszy oczekiwania turystów spełniają funkcjonujące na terenie gminy gospodarstwa agroturystyczne, zlokalizowane w czterech miejscowościach:

- 1) Brzeźnicy (dwa gospodarstwa: *Stary Młyn* oraz *Kasia M. Müller*),

- 2) Szczawnie (Gospodarstwo Rolno - Agroturystyczne),
- 3) Goli (gospodarstwo *Nad Bobrem*),
- 4) Łagowie (gospodarstwo *VIP PARK*).

Właściciele gospodarstw oferują wypoczynek w pięknych okolicach, położonych wśród lasów oraz malowniczo płynących rzek: Bóbr i Odra. Agroturystyka łączy tu tradycyjne wyjazdy na letniska z rekreacją i krajoznawstwem. Gospodarstwa agroturystyczne przyciągają turystów z różnych regionów kraju, a także z zagranicy.¹⁴

Ze względu na dodatkowe walory historyczne, na uwagę zasługuje Gospodarstwo Agroturystyczne „*Stary Młyn*” w Brzeźnicy, umiejscowione w zaadaptowanych obiektach po byłym młynie wodnym. Staraniem właścicieli gospodarstwa, dzięki znajomości zagadnień inżynierskich, w bardzo dobrym stanie utrzymane są urządzenia techniczne obiektu. Posiadłość otoczona jest bujną zielenią i akwenami wodnymi. Z gospodarstwa rozciąga się widok na lasy, pola oraz na płynącą rzekę Bóbr.

Na terenie gminy można znaleźć różnorodne miejsca do wędkowania (rzeka Bóbr, Odra, jeziora, liczne zbiorniki wodne i stawy hodowlane). Na tym terenie można też spotkać dziko żyjące bobry, wydry, żurawie oraz bociany.

Gospodarstwo agroturystyczne „*Kasia*” w Brzeźnicy zachęca do przyjazdu atrakcjami dostępnymi w okolicy, takimi jak: przejażdżki bryczką, jazda w siodle, łowienie ryb, pobliska rzeka Bóbr, jezioro w odległości 1 km, lasy obfitujące w grzyby.¹⁵

Gospodarstwo Agroturystyczne VIP PARK w Łagowie oferuje m.in. rozległy ogród, staw o pow. 1 ha wraz z pomostami i kładkami, z możliwością wędkowania oraz miejsce do wędzenia ryb i innych rodzajów mięs¹⁶.

Oprócz gospodarstw agroturystycznych na terenie gminy działa Ośrodek Wypoczynkowy „*Temar*” w Dąbiu, położony na terenie lasu sosnowego nad Jeziorem Wielkim, o powierzchni 31,8 ha, należącym do najpopularniejszych *łowisk wędkarskich Środkowego Nadodrza*. Jezioro to jest jednym z najlepiej zarybionych łowisk PZW okręgu Zielona Góra. Dla wędkarzy przygotowano tu specjalne pomosty.

Na terenie ośrodka znajduje się kąpielisko strzeżone, piaszczysta plaża, wypożyczalnia sprzętu wodnego oraz obiekty rekreacyjno-sportowe. Nad jeziorem jest także wiele dzikich

¹⁴ www.dabie.pl – Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025.

¹⁵ www.dabie.pl

¹⁶ www.dabie.pl

kąpielisk. Wymienione wyżej walory powodują, że jezioro jest jednym z ulubionych miejsc letniego wypoczynku dla wielu zielonogórczan.

Dobrym przykładem dla innych gmin mogą być turystyczne tablice informacyjne wraz z mapami ustawione w miejscach uczęszczanych przez turystów.

Wzdłuż drogowej osi komunikacyjnej gminy Dąbie – drogi krajowej nr 32 - rozlokowane są obiekty, które mogą świadczyć usługi dla turystów: restauracja w Gronowie (dawniej „Uszefa”) oraz stacje benzynowe w Gronowie, Dąbiu i Połupinie. Brakuje jedynie usług noclegowych w Gronowie.

Posiadająca ogromny, niewykorzystany jeszcze potencjał turystyczny, położona w pobliżu Odry północna część gminy, nie posiada odpowiedniej infrastruktury turystycznej i właściwego wyeksponowania swoich walorów przyrodniczych w materiałach reklamowych.

Według map wydanych i kolportowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w 2015 r., przez gminę Dąbie przebiegają następujące szlaki turystyczne¹⁷:

1) Szlaki piesze:

szlak żółty:

Gmina Czerwieńsk (Laski) – Ciemnice – Połupin - gmina Krosno Odrzańskie.

2) Szlaki rowerowe:

Gmina Czerwieńsk – Łagów – Gronów – Pław – Dąbie – Połupin – gmina Krosno Odrzańskie.

3) Szlaki kajakowe:

- Bóbr : Gola – Brzeźnica – Stary Zagór – Nowy Zagór (stopień trudności: średni),
- Zimny Potok (stopień trudności: łatwy),
- Odra (stopień trudności: łatwy).

4) Międzynarodowa Droga Wodna: Odra.

Odnosząc się do oznaczenia na mapach turystycznych wydanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego szlaku kajakowego na Odrze jako łatwego, należy zauważyć, że pokonywanie Odry kajakiem zarówno w kierunku nurtu jak i pod prąd wymaga dużych umiejętności. Kajakarze, aby zredukować wysiłek i niebezpieczeństwo wywrotki, płyną często w zatokach między ostrogami, w których nie ma szybkiego nurtu.

¹⁷.Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (kolportaż: 2015).

Na mapie gminy Dąbie wydanej przez gminę oraz Lokalną Grupę Działania „Między Odrą a Bobrem” zaznaczono *pieszą trasę wycieczkową*: Krosno Odrzańskie - Połupin- Dąbie- Brzeźnica – Stary Zagór – Dychów (gmina Bobrowice) – Krosno Odrzańskie (35 km) oraz *trasę rowerową*: Krosno Odrzańskie-Łagów-Trzebule-Lubiatów-Kosierz-Tarnawa-Bobrowice-Krosno Odrzańskie (80 km).

Na terenie gminy nie ma specjalnego punktu informacji turystycznej. Informacji udzielają pracownicy Urzędu Gminy odpowiedzialni za promocję, u których można też nabyć turystyczne materiały promocyjno-reklamowe. Informacje o tematyce turystycznej na terenie gminy dostępne są również na stronie internetowej urzędu.

Obraz stanu rekreacji i turystyki w gminie pokazują też dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej¹⁸, zamieszczone w tabeli 2.4.

Tabela 2.4 Dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej gminy Dąbie.

Rodzaj obiektu noclegowego	Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Obiekty noclegowe ogółem	obiekt	0	1	1	3	2	2
Obiekty całoroczne	obiekt	0	0	0	1	1	1
Zespoły domków turystycznych	obiekt	0	1	1	1	1	1
Miejsca noclegowe ogółem	miejsce	0	277	120	144	152	162
Miejsca noclegowe Zespoły domków turystycznych	miejsce	0	277	120	120	140	150
Noclegi udzielone ogółem	osoba	0	9137	8212	3890	2931	7069
Noclegi udzielone rezydentom (Polakom)	osoba	0	9137	8212	3687	2931	6369
Noclegi udzielone turystom zagranicznym	osoba	0	0	0	203	0	700

Źródło: Baza Danych GUS dla jednostek terytorialnych.

Ogólna liczba miejsc noclegowych wykazana w bazie danych jest niewielka (w 2014 r. – 162 miejsca). Z tej liczby aż 150 miejsc przypada na ośrodek „Temar”. Wyciąganie głębszych wniosków na podstawie danych głównie z jednego ośrodka wypoczynkowego może być niemiarodajne. Należy założyć, że większość turystów, korzystających z noclegów, odwiedzających gminę Dąbie, nocuje w Zielonej Górze i ewentualnie w gminie Krosno Odrzańskie.

¹⁸ Baza Danych GUS dla jednostek terytorialnych.

2.1.3 Analiza stanu rekreacji i turystyki w gminie Sulechów

Gmina Sulechów ze względu na położenie jej znacznej części w dolinie Odry jest miejscem atrakcyjnym turystycznie. Rzeka oraz jej rozlewiska, szczególnie wiosną przyciągają wiele gatunków wędrownych ptaków oraz interesujących gatunków zwierząt.

Ozdobą kilku podsulechowskich wsi są *wiejskie parki podworskie*, które posiadają znaczne walory przyrodnicze i poznawcze. Najciekawszym z nich jest park przy pałacu w Bukowie, gdzie rosną egzotyczne drzewa a w parku w Pomorsku godne szczególnej uwagi są drzewa pomnikowe.

W niewielkiej odległości od Sulechowa znajduje się duży port śródlądowy na Odrze w Cigacicach. Pełni on funkcje przeładunkowe i jest polską bramą do systemu kanałów śródlądowych w Niemczech, z którymi jest połączony kanałem Odra-Havela, co daje duże możliwości uprawiania sportów wodnych.

Realizowany w ramach *Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie)-Brandenburgia 2007-2013* projekt pn. *Odra dla turystów 2014* stworzył warunki rozwoju turystyki wodnej na transgranicznym obszarze Doliny Środkowej Odry. Gmina Sulechów uczestniczyła w unijnym projekcie dotyczącym portów nadodrzańskich - *Budowa przystani turystycznych na Odrze w miejscowościach: Cigacice (gm. Sulechów), Nowa Sól i Bytom Odrzański* - Etap I. Beneficjentem wiodącym była gmina Nowa Sól. Projekt zrealizowany został przez:

- Miasto Nowa Sól jako Beneficjenta Wiodącego,
- gminy: Bytom Odrzański, Sulechów, Krosno Odrzańskie, Słubice, Górzycy, Kostrzyn nad Odrą, Eisenhüttenstadt, Frankfurt nad Odrą (w ramach partnerstwa),
- Stowarzyszenie Marina Winterhafen Sportboot Frankfurt (Oder).

W wyniku realizacji projektu powstały trzy przystanie rzeczne na Odrze w miejscowościach: *Cigacice (gmina Sulechów)*, Nowa Sól oraz Bytom Odrzański.

W ramach rozbudowy przystani turystycznej na Odrze, w Cigacicach wybudowano pomosty dla małych jednostek wodnych (łódzie, żaglówki, kajaki).

W ramach drugiego etapu projektu zbudowano dwa statki: „*Zefir*” i „*Laguna*”, które w sezonie turystycznym kursują na odcinku ponad 200 km od Głogowa do Kostrzyna.

Port w Cigacicach, położony na 471 km Odry, posiada w basenie portowym nabrzeże statków pasażerskich oraz pomosty pływające dla łodzi turystycznych (do 12 m).

Szczegółowy zestaw wyposażenia stanowią:

- 1) Pomosty pływające – po lewej stronie, boksy na 18 stanowisk, po prawej długi pomost do cumowania burtą, na około 10 stanowisk,
- 2) Pirs dla statków pasażerskich długości około 90 m,
- 3) Wygodny slip, ale bez wciągarki,
- 4) Pełny węzeł sanitarny: WC, prysznic, WC dla niepełnosprawnych, pralka,
- 5) Odbiór nieczystości stałych,
- 6) Odbiór nieczystości płynnych z łodzi,
- 7) Przyłącza energetyczne oraz wodne na słupkach przy stanowiskach cumowniczych,
- 8) Posterunek policji wodnej,
- 9) Stacja sulechowskiej drużyny WOPR,
- 10) Parking dla samochodów.

Przystań prowadzi również usługę cumowania sezonowego dla rezydentów.

Teren monitorowany jest przez 24 godziny na dobę. Bosman portu dostępny do godz. 20⁰⁰ pod telefonem, a także za pomocą VHF. Teren jest utwardzony i oświetlony. Na terenie przystani OSiR w Sulechowie prowadzi kursy szkoleniowe na stopnie sternika i starszego sternika motorowodnego. Organizowane są też wycieczki krajoznawcze do pobliskiego Górzkowa, na tamtejszą winnicę. Do dyspozycji turystów są trzy galary.

Sklepy spożywcze i sklep z częściami do samochodów znajdują się w odległości ok. 300 m., Bar „Nad Odrą” w odległości ok. 300 m a Bar Rybny w odległości ok. 400 m. Najbliższa stacja benzynowa znajduje się w Sulechowie w odległości ok. 3,5 km. Noclegi zapewnia *Agroturystyka Cigacice*. W pobliżu przystani znajduje się „*Ścieżka Dydaktyczna*” Cigacice - Leśna Góra.

Do zalet przystani należy zaliczyć korzystne położenie pomiędzy dwoma miastami: Sulechowem (odległym o 5 km) i Zieloną Górą (odległą o 14 km). Przystań usytuowana jest na terenie dawnego śródlądowego portu towarowego. W marinie można bezpiecznie pozostawić jacht pod opieką bosmana i udać się na zwiedzanie okolicy. W planie jest jeszcze wypożyczalnia rowerów do wyjazdów w plener, a także kajaków do pływania po Odrze. Za niedogodności można uznać: brak warsztatu skutniczego i mechanicznego, obsługującego silniki do łodzi oraz brak stacji benzynowej w bezpośrednim sąsiedztwie mariny.¹⁹

¹⁹ . www.kanaly.info – porty/Odra – Odrzańska Przystań Turystyczna Port Cigacice.

Odrzańską Przystań Turystyczną „Port Cigacice” zarządza Ośrodek Sportu i Rekreacji w Sulechowie.

Przy brzegu Odry usytuowana jest przystań *Lubuskiego Stowarzyszenia Sportów Motorowodnych i Ratownictwa Wodnego Towarzystwo Wodniaków „Odra” Cigacice*. Przystań posiada betonowe nabrzeże i pomost pływający. Przy przystani znajduje się slip.²⁰ Szczegółowe wyposażenie przystani przedstawia się następująco:

- 1) Pomost pływający i betonowe nabrzeże do cumowania jachtów,
- 2) Pole namiotowe,
- 3) Slip z wyciągarką elektryczną,
- 4) Woda pitna,
- 5) Energia elektryczna,
- 6) Toalety i prysznice.²¹

Do 31 sierpnia 2015 r. przewiduje się realizację projektu budowy dziesięciu przystani rzecznych nad Odrą w ramach zadania inwestycyjnego „*Odra dla turystów 2020 – lubuskie przystanie*”. Zadanie realizowane jest przy współfinansowaniu Unii Europejskiej w ramach projektu „*Lubuskie Aktywne i Turystyczne*” w ramach Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007-2013. Wśród dziesięciu zaprojektowanych przystani, na terenie gminy Sulechów wybudowana będzie również przystań w Pomorsku, która będzie wyposażona m.in. w pomosty pływające, trap dojsciowy i odnogi cumownicze²².

Ciekawym elementem niemieckiej linii obronnej *Pozycja Środkowej Odry* są bunkry Rejonu Cigacice, umiejscowione wzdłuż lewego brzegu Odry, od okolic Leśnej Góry (na wysokości Cigacic i Górzynkowa) po Las Odrzański (na północ od Krępy – osiedla w Zielonej Górze). *Pozycja Środkowej Odry (niem. Oderstellung)* to niemiecka linia obronna przebiegająca wzdłuż lewego brzegu Odry, od przedmieść Wrocławia aż do Krosna Odrzańskiego. Główną motywacją do budowy nowych umocnień było odrodzenie się państwa polskiego, które przez liczne i krwawe powstania narodowe wykazało zdolność do odzyskania swej suwerenności. Najważniejszym czynnikiem była wojna radziecko-polska, z której to Rzeczpospolita wyszła zwycięsko, ukazując hart ducha i siłę polskiego oręża.

²⁰ Koncepcja budowy przystani rzecznych na Odrze, opracowanej przez Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” w Nowej Soli

²¹ www.kanaly.info – porty/Odra – Przystań Cigacice TW Odra.

²² www.nowasol.pl - budowa przystani SIWZ

Zadaniem Pozycji Środkowej Odry było zabezpieczenie ważnego i bogatego terytorium Dolnego Śląska przed ewentualnym atakiem wojsk polskich. Drugorzędnym celem była ochrona koncentracji własnych wojsk w celu rozpoczęcia ofensywy na Polskę. Schrony powstały w latach od 1928 r. do 1939 r.²³

W gminnej ewidencji zabytków zarejestrowanych jest obecnie 14 schronów bojowych, zlokalizowanych po lewej stronie Odry w okolicach Leśnej Góry.

W 2004 roku dla miłośników pieszych i rowerowych wędrowek wyznaczono *szlaki turystyczne o łącznej długości 152 km*. Trasy te powstały w ramach projektu finansowanego ze środków pomocowych Unii Europejskiej z programu PHARE CBC, w ramach projektów Euroregionu Sprewa-Nysa-Bóbr. Szlaków tych jest siedem:

- 1) szlak pomników przyrody,
- 2) historyczny szlak bitewny,
- 3) szlak mistrza ołtarza z Gościeszowic,
- 4) szlak południowy,
- 5) szlak łącznikowy niebieski,
- 6) szlak łącznikowy czarny,
- 7) szlak łącznikowy żółty.

Według map wydanych i kolportowanych przez Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego w 2015 r., przez gminę Sulechów przebiegają następujące szlaki turystyczne²⁴:

1) Szlaki piesze:

szlak czerwony:

Pomorsko – Cigacice – Mozów – Kije – *Głogusz - Lochowo – Kalsk - Sulechów*

szlak zielony:

Sulechów – Krężoły – Łęgowo - Nowy Klępsk – Buków – Karczyn – Klępsk - Obłotne – Kruszyna - Sulechów

szlak żółty

Przetocznicza (gmina Skape) – Palck (gmina Skape) – Niekarzyn (gmina Skape) – Kalsk - Sulechów – Krężoły - Stare Kramsko - Wojnowo (gmina Kargowa)

szlak czarny

²³ Krzysztof Motyl – Pozycja Środkowej Odry – Rejon Cigacice

²⁴ Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (kolportaż: 2015).

Pomorsko – Brody – *gmina Czerwieńsk*

2) Szlaki rowerowe:

- *gmina Skape* – Głogusz – Kije – Łochowo – Kalsk – Sulechów.
- Sulechów – Kruszyna – rezerwat Radowice (w pobliżu) – Obłotne – Krężoły – Sulechów.
- Sulechów – Krężoły – Klepsk – *gmina Babimost/gmina Kargowa*
- Sulechów – Łęgowo – Nowy Klepsk – Buków – karczyn – Klepsk.
- *gmina Czerwieńsk* – Brody – Pomorsko – Górki Małe – Cigacice – Mozów – Kije -
- Głogusz – *gmina Skape*.

3) Szlaki kajakowe:

- Kanał Obra – od Odry w Górzycowie (łatwy).
- Rzeka Odra (łatwy)

4) Międzynarodowa Droga Wodna: Rzeka Odra

Położone na terenie gminy Sulechów winnice w Górzycowie (Stara Winna Góra) i Mozowie (Cantina oraz Mozów) są atrakcyjnymi elementami *Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu*. Winnica Cantina powstała w 2006 r., znajduje się 3 km od Sulechowa w kierunku na Krosno Odrzańskie. Obecnie powierzchnia nasadzeń obejmuje 1 hektar. Atrakcją dla odwiedzających może być kapliczka z figurą św. Urbana - patrona winiarzy, rolników i dobrego urodzaju a także zabytkowa beczka z XIX wieku o pojemności 3510 litrów. Na terenie winnicy znajduje się wiata degustacyjna dla odwiedzających.

Winnica Mozów powstała w 2007r. jako przedsięwzięcie rodzinne. Położona jest w odległości 2 km od Sulechowa i 22 km od Zielonej Góry. Zajmuje powierzchnię 2,8 ha. Właściciele zapewniają nocleg w pokojach agroturystycznych. Istnieje możliwość degustacji win gronowych z przystawkami własnej produkcji – serami żółtymi, wędlinami oraz chlebem.

Winnica Stara Winna Góra w Górzycowie, to rodzinna plantacja, założona w 1997r. Zajmuje powierzchnię 6 hektarów. Od 2010 r. wina produkowane tutaj są dostępne w sprzedaży.

Winnica oferuje usługi dla zorganizowanych grup, po dokonaniu uprzedniej rezerwacji.

Po uzgodnieniu można skorzystać na miejscu m. in. z oferty baru i restauracji oraz hotelu.

W trakcie realizacji jest projekt pod tytułem „*Szlak rowerowy bez granic – koncepcja ścieżek rowerowych Euroregionu Sprewa – Nysa – Bóbr*”. Założeniem projektu jest stworzenie koncepcji ścieżek rowerowych, która będzie rozwinięciem i uszczegółowieniem

koncepcji urbanistycznej wytyczenia szlaków rowerowych w Euroregionie „Sprewa-Nysa-Bóbr”, opracowanej i wydanej przez biuro Euroregionu. Koncepcja obejmuje konkretne rozwiązania techniczne przy budowie ścieżek, sposobie pokonywania naturalnych i wytworzonych przez człowieka przeszkód występujących na trasie szlaków, zawiera szacunek kosztów i analizę własności gruntów. Wyznaczone odcinki znajdujące się na terenie różnych jednostek samorządu terytorialnego zostaną połączone w jedną sieć ścieżek regionalnych.

Projekt zostanie zrealizowany na terenie polsko-niemieckiego pogranicza i obejmie m.in. gminę Sulechów oraz gminę Czerwieńsk²⁵. Wg wstępnej koncepcji ścieżki rowerowe na terenie wymienionych gmin będą zlokalizowane po obu brzegach Odry, chociaż po stronie południowej poprowadzenie szlaku wzdłuż drogi nr 32 będzie oznaczało, że trakt nie będzie przebiegał w bezpośrednim sąsiedztwie rzeki. Finansowanie budowy ścieżek rowerowych z programów w ramach EWT napotyka na trudności ze względu na niską ocenę elementu transgraniczności projektów. Ważnym źródłem finansowania nowych ścieżek rowerowych w gminach Sulechów i Czerwieńsk będą też środki europejskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry.

Baza noclegowa gminy Sulechów obejmuje kilka obiektów zbiorowego zakwaterowania dysponujących ponad dwustu miejscami, które w ok. 50 % znajdują się w jednym hotelu (133 miejsca), poza tym w dwóch motelach (92 miejsca), minihotelu, pensjonacie i gospodarstwie agroturystycznym.

Bazę tworzą następujące obiekty:

- Hotel ODR w Kalsku,
- Motel *Texicana* w Kalsku,
- Gościniec *Alicja* w Krężołach
- Mini Hotel *Bar Tadż-Mahal* w Sulechowie,
- *Dom nad Odrą* w Cigacicach,
- Gospodarstwo agroturystyczne w Cigacicach.

Ofertę uzupełniającą wyższej kategorii znaleźć można w Zielonej Górze, gdzie w ostatnich latach zmodernizowano bądź oddano do użytku nowe luksusowe obiekty: hotel

²⁵ www.kargowa.pl - Szlak rowerowy bez granic – Koncepcja ścieżek rowerowych Euroregionu „Sprewa – Nysa Bóbr”

czterogwiazdkowy Ruben, wysokiej klasy trzygwiazdkowe hotele: Qubus, Aura, Zajazd Pocztowy i Amadeus. Hotele oferują wysoki standard, posiadają sale konferencyjne, SPA oraz inne atrakcje. Do dyspozycji turystów jest też Pensjonat Fitness & SPA GREGOR.

Atrakcyjne tereny okolic Sulechowa, a zwłaszcza port turystyczny w Cigacicach mają duży potencjał do przyciągania wielbicieli sportów wodnych i turystyki wodnej dzięki realizacji wspomnianego wcześniej projektu *Odra dla turystów 2014*.

Ożywienie żeglugi na Odrze wpłynie na zwiększenie zainteresowania turystów tym rejonem w najbliższej przyszłości.

Miejscem, gdzie koncentrują się różne formy turystyki jest podsulechowski Kalsk. Wpływ na to mają walory historyczno-kulturowe miejscowości (zabytkowy pałac, kościół, park) oraz działalność Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie i Ośrodka Doradztwa Rolniczego. ODR w Kalsku jest organizatorem dużych, cyklicznych imprez targowych, takich jak targi rolnicze Agro-Targ, czy też kiermasze ogrodnicze przyciągające tysiące zwiedzających. Działania przyciągające gości z kraju i z zagranicy prowadzi też Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie – Instytut Zarządzania i Inżynierii Rolnej (IZIR) i związany z nim Lubuski Ośrodek Innowacji i Wdrożeń Agrotechnicznych w Kalsku (LOIWA). Nowoczesne linie technologiczne i laboratoria są przedmiotem zainteresowania wielu przyjezdnych, którzy uczestniczą jednocześnie w licznych konferencjach, seminariach, warsztatach i forach.

Imprezy w Kalsku organizowane przez ODR i PWSZ przyciągają naukowców, samorządowców, turystów biznesowych czy też turystów weekendowych, dla których odwiedzanie targów, czy kiermaszów zorganizowanych w atrakcyjnym otoczeniu jest formą rekreacji. Nie bez znaczenia jest fakt istnienia w Kalsku niezłej infrastruktury w postaci dużego hotelu ODR wraz z zapleczem gastronomicznym, motelu Texicana, a także obiektów gastronomicznych i hotelowych w pobliskim Rosinie (gmina Świebodzin).

Miłośników historii może przyciągnąć miejsce i historia bitwy pod Kijami w 1759 r. pomiędzy wojskami pruskimi i rosyjskimi, podczas wojny siedmioletniej. Po stronie rosyjskiej wzięło w niej udział 47.000 żołnierzy, a po stronie pruskiej 28.000. Straty pruskie to 6000 poległych a straty rosyjskie wyniosły 4600 osób. Przytoczone liczby świadczą o dużej skali bitwy. Na atrakcyjność turystyczną miejsca tego historycznego starcia ma wpływ malownicze położenie w pofałdowanym terenie, przez który przepływa potok Jabłonna.

Główne pole bitwy znajdowało się pomiędzy wsiami Głogusz oraz Pałck (gmina Skąpe). Warunkiem przyjazdu turystów na tereny dawnej bitwy i poznanie jej przebiegu jest odpowiednie wyeksponowanie informacji i scen bitewnych zarówno w terenie jak i w materiałach marketingowych.

Ciekawym produktem turystycznym gminy było widowisko historyczne „*Emigracja z Klepska i okolic do Australii w roku 1838*”, organizowane przy współpracy parafii pw. św. Stanisława Biskupa w Łęgowie Sulechowskim, Stowarzyszenia Rozwoju Wsi Klepsk i Urzędu Miejskiego w Sulechowie. Pomysłodawcą rekonstrukcji i przedstawiania emigracji do Australii, był proboszcz parafii w Łęgowie Sulechowskim ks. Olgierd Banaś.²⁶

W 1838 r. z Klepska i okolicy wyjechało do Australii wiele rodzin luterańskich, emigrowali także Polacy ze Zbąszynia. Przywódcą emigrantów był klepski pastor August Kavel. Wyjazdy odbywały się w kilku falach. Na antypodach założono nawet Nowy Klepsk (Klemzig). Od kilku lat Klepsk jest odwiedzany regularnie przez turystów z Australii. Przez ostatnie lata było w Klepsku 35 – 40 wycieczek z antypodów.²⁷

Widowiskowość inscenizacji, oglądające ją tłumy turystów, jak i mnogość relacji medialnych z wydarzenia, uzasadniają potrzebę kontynuacji przedsięwzięcia.

W odległości 5-6 km na wschód od Sulechowa, na terenie gminy Sulechów i Trzebiechów, znajduje się *Rezerwat „Radowice”* o powierzchni około 56 ha.

Obszar rezerwatu obejmuje ochroną częściową fragmenty starych drzewostanów liściastych i iglastych, porastających zbocza lokalnych wzniesień terenowych na granicy gmin Sulechów (zdecydowanie większa część) i Trzebiechów. Z Sulechowa można tam dotrzeć kierując się szlakiem turystycznym koloru zielonego z Krężołów lub Kruszyny. Istnieje możliwość dojazdu samochodem osobowym od strony drogi krajowej nr 32, nowo wybudowanymi, utwardzonymi duktami leśnymi, ale uniemożliwia to znak zakazu wjazdu. Z Podlegórze do rezerwatu prowadzi niebieski szlak łącznikowy do szlaku zielonego.

Zwiedzanie rezerwatu ułatwia *ścieżka przyrodniczo-leśna o nazwie „Radowice”*. Początek ścieżki znajduje się przy stawach na wschód od wsi Obłotne, całkowita długość ścieżki wynosi ok. 5 km a czas przemarszu: 3-4 godziny. Ścieżka ma charakter pieszego szlaku turystycznego (przejazd rowerem jest utrudniony z uwagi na liczne przeszkody terenowe) i oznaczona jest zielonym liściem na tle białej strzałki kierunkowej. Rezerwat

²⁶ www.niedziela.pl

²⁷ www.gazetalubuska.pl

„Radowice” należy do rezerwatów leśno-krajobrazowych. Jego podstawowym walorem jest silne ukształtowanie terenu, któremu sprzyja różnica wysokości względnej wynosząca aż 68 m. Teren rezerwatu pocięty jest strumieniami.

W składzie drzewostanów dominują 150 letnie buki, 120 letnie dęby i sosny, niewiele młodsze graby, olsze i brzozy. Stare drzewa przewrócone lub złamane przez wiatr tworzą niepowtarzalny element krajobrazu. Osobliwością „Radowic” są kilkumetrowe, stojące pnie zamarych drzew, ukraszonych owocnikami hub oraz monumentalne 30-metrowe modrzewie i daglezie. Opisane warunki determinują bioróżnorodność i bogactwo fauny i flory.²⁸

Na granicy leśnictw Brody i Stary Dwór została wytyczona ścieżka przyrodniczo-leśna „Nad Jabłonną”. Swym przebiegiem tworzy zamknięty obwód o długości ok. 5 km z początkiem i zakończeniem przy leśniczówce w osadzie Laskowo. Trasa ścieżki prowadzi leśnymi drogami gruntowymi i przeznaczona jest dla turystów pieszych i rowerzystów. Kierunek trasy oznaczony jest zielonym liściem na tle białej strzałki kierunkowej.

Najciekawsze walory przyrodnicze i krajobrazowe to: przełomy rzeczki Jabłonnej (Rakówki), kilkukilometrowy pas wydm śródlądowych porośnięty drzewostanami sosnowymi, najwyższe wzniesienie w okolicy (82 m n.p.m.), tzw „Łysa Góra” z panoramą na Zieloną Górę, stawy pokopalniane (liczne ptactwo wodne, ostoja bobrów), stanowisko trzech okazałych dębów pomnikowych (ponad 500 cm obwodu), kładka-mostek przez Jabłonną, śniadarnia z miejscem na ognisko (użycie ognia tylko za zgodą Nadleśnictwa Sulechów).²⁹

Na terenie Leśnictwa Kłępsk wytyczono *Leśną Ścieżkę Dydaktyczną „Do Waligóry”*. Dostępna jest również dla rowerzystów, ma długość – 3,4 km a oznaczona jest zielonym liściem. Przy wyborze trasy kierowano się nagromadzeniem jak największej ilości naturalnych składników środowiska leśnego, ciekawostek przyrodniczych i zagadnień związanych z gospodarką leśną. *Sosna „Waligóra”* jest imponującym okazem sosny zwyczajnej (obwód 625 cm, wiek 170 lat, wysokość 17 m), chronionym jako pomnik przyrody. Została uznana za najgrubszą sosnę w Polsce.³⁰

Nadleśnictwo Sulechów od lat prowadzi aktywną działalność wydawniczą popularyzującą walory przyrodnicze lasów nadleśnictwa w postaci folderów informacyjnych, kolportowanych m.in. podczas targów rolnych w Kalsku.

²⁸ Rezerwat Radowice – Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Sulechów

²⁹ Ścieżka przyrodniczo-leśna „Nad Jabłonną” – Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Sulechów

³⁰ Leśna ścieżka dydaktyczna „Do Waligóry” Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Sulechów

Warto też wspomnieć o atrakcjach turystycznych w sąsiednich gminach, przez które przebiega droga ekspresowa S3. Są to np: ośrodki jazdy konnej w Zielonej Górze (Drzonkowie, Raculce, Przylepie, Ochli), czy lotnisko sportowo - sanitarne w Przylepie, gdzie działają sekcje: samolotowa, spadochronowa, szybowcowa, modelarska, motolotniowa, balonowa i paralotniowa. Ponadto należy wymienić atrakcyjne pod względem turystyczno-rekreacyjnym jeziora w Wojnowie i Niesulicach,

Położenie niedaleko granicy niemieckiej sprzyja przyjazdowi turystów z Niemiec, którzy najczęściej korzystają z oferty agroturystycznej i odwiedzają też miasta (najczęściej w weekendy).

Na terenie Sulechowskiego Domu Kultury, w odrestaurowanym zamku, działa gminny punkt informacji turystycznej. Prowadzi go przygotowana do tej funkcji pracownica. W punkcie tym można uzyskać informacje o walorach turystycznych gminy i okolic oraz nabyć materiały informacyjne wydane w formie drukowanej. Informacje o punkcie IT w Sulechowie zamieszczone są na stronie internetowej Sulechowskiego Domu Kultury: www.dk-sulechow.com, a także na specjalistycznym, ogólnopolskim portalu internetowym. Punkt czynny jest tylko w godzinach pracy domu kultury.

Obraz stanu rekreacji i turystyki w gminie pokazują też dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej³¹, zamieszczone w tabeli 2.5.

Tabela 2.5 Dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej gminy Sulechów

Rodzaj obiektu noclegowego	Jednostka	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Obiekty noclegowe ogółem	obiekt	3	3	3	3	3	3
Obiekty całoroczne	obiekt	3	3	3	3	3	3
Miejsca noclegowe ogółem	miejsce	225	215	215	215	215	215
Noclegi udzielone ogółem	osoba	22071	25689	25112	23904	23400	16904
Noclegi udzielone rezydentom (Polakom)	osoba						
Noclegi udzielone turystom zagranicznym	osoba	4801	4113	5276	6835	6958	3945

Źródło: Baza Danych GUS dla jednostek terytorialnych.

Należy odnotować fakt istotnego zmniejszenia liczby udzielonych noclegów w gminie Sulechów w 2014 r. Przyczyną może być położenie dwóch z trzech analizowanych obiektów

³¹ Baza Danych GUS dla jednostek terytorialnych.

noclegowych. Zarówno hotel ODR, jak i motel Texicana położone są przy dawnej drodze krajowej nr 3. Oddanie do użytku w 2013 r. i 2014 r. odcinków drogi ekspresowej S-3 od Gorzowa Wielkopolskiego do Sulechowa spowodowało, że w/w hotel i motel przestały być w pewnej mierze obiektami „na szlaku”. Możliwe jest, że niektórzy dotychczasowi klienci znaleźli alternatywne miejsca pobytu. Zwraca też uwagę istotny spadek udzielonych noclegów turystom z Białorusi. W grupie tej przeważali turyści zorganizowani (na przykład wycieczki uczniów i sportowców), udający się tranzytem do Europy Zachodniej. Spadek udzielonych noclegów w tej akurat grupie wynika prawdopodobnie bardziej ze zmniejszonego ruchu turystycznego pomiędzy Białorusią a Europą Zachodnią, niż z przyczyn po stronie lokalnych operatorów turystycznych. Niestety Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad nie udało się jeszcze dotąd wyłonić inwestora dla Miejsca Obsługi Podróżnych planowanego w Kępsku, przy drodze S-3. W przypadku wybudowania w dalszej perspektywie w Kępsku obiektu noclegowego rozszerzy się baza hotelowa obsługująca turystów odwiedzających gminę Sulechów. Ze względu na położenie w/w MOP-u poza granicą gminy, jego powstanie nie będzie miało bezpośredniego wpływu na gminne statystyki.

2.2 Analiza stanu ochrony środowiska na obszarze funkcjonalnym

Infrastruktura gazownicza

Infrastruktura gazownicza w gminach tworzących obszar funkcjonalny jest bardzo zróżnicowana. Zdecydowanie najsłabsza infrastruktura pod tym względem charakteryzuje gminę Dąbie, gdzie praktycznie nie występuje sieć gazowa. W gminach Czerwieńsk i Sulechów stopień zgazyfikowania jest zbliżony, przy czym dominują tu ośrodki miejskie, a w szczególności Sulechów, objęty niemal w 100% systemem gazociągów. W znacznie mniejszym stopniu zgazyfikowane są lub nie mają dostępu do gazu sieciowego niektóre wsie w gminach Czerwieńsk i Sulechów, podobnie jak wszystkie miejscowości gminy Dąbie.

Rozbudowy istniejącej sieci gazowej na obszarze gmin obszaru funkcjonalnego (w szczególności w gminie Dąbie) umożliwi objęcia jej zasięgiem instytucji, zakładów produkcyjnych i usługowych i jak największej liczby ludności. To z kolei pozwoli na wzrost wykorzystania gazu przewodowego, jako paliwa niskoemisyjnego, do celów grzewczych i skuteczniejsze ograniczanie zanieczyszczenia powietrza (zmniejszanie tzw. emisji niskiej).

Infrastruktura ciepłownicza

Gospodarka ciepła w gminach tworzących obszar funkcjonalny jest zróżnicowana w stopniu nieznacznym. Szczególnie niekorzystna jest w gminie Dąbie, nie posiadającej ośrodka miejskiego, takiego jak Czerwieńsk czy Sulechów, gdzie istnieją fragmenty centralnych sieci ciepłowniczych umożliwiające w przyszłości przekształcenie ich w normalne systemy ciepłownicze.

Rozszerzanie zasięgu lokalnych kotłowni i centralnych systemów zaopatrzenia w ciepło umożliwi przyłączanie do nich kolejnych budynków wielorodzinnych lub instytucji użyteczności publicznej oraz rozwój zbiorowych systemów doprowadzania ciepłej wody użytkowej do mieszkań. Działania te oraz zwiększenie zastosowania paliw ekologicznych (gaz, olej opałowy, biomasy itp.) przyczynią się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza oraz skuteczniejszego ograniczania tzw. emisji niskiej na wsiach i obszarach zabudowy jednorodzinnej w miastach.

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Zaopatrzenie w wodę gmin tworzących obszar funkcjonalny jest zróżnicowane. Liderem w tym względzie jest gmina Czerwieńsk uzbrojona w sieci i urządzenia wodociągowe w 99%. Stopień uzbrojenia pozostałych gmin jest dużo niższy.

Rozbudowa, wymiany elementów najbardziej zużytych, modernizacji oraz konserwacji sieci wodociągowej zapewni wszystkim odbiorcom niezakłóconą dostawę wody o wymaganej jakości, w pożądanej ilości i o wystarczającym ciśnieniu. Jednocześnie zapewniona zostanie możliwość wykorzystania wodociągów publicznych do celów przeciwpożarowych.

Stopień skanalizowania gmin obszaru funkcjonalnego jest niższy niż stopień „zwodociągowania”, szczególnie na terenach wiejskich. Część wsi posiadających wodociągi nie jest skanalizowana, a w innych poziom skanalizowania jest niepełny. W wielu wsiach dominuje system gromadzenia ścieków w zbiornikach bezodpływowych (często nieszczelnych) i ich okresowy wywóz do pobliskich oczyszczalni. Jest to system wymagający permanentnej kontroli oraz stwarzający zagrożenia dla środowiska gruntowo-wodnego i powinien być docelowo całkowicie wyeliminowany.

Na terenach wsi z rozproszoną zabudową o niskiej gęstości zaludnienia i niekorzystnych warunkach terenowych, gdzie budowa kanalizacji jest nieopłacalna, należy wdrażać indywidualne lub zbiorowe przydomowe oczyszczalnie ścieków.

Z uwagi na walory turystyczno-rekreacyjne gmin obszaru funkcjonalnego należy racjonalnie rozwiązać gospodarkę osadami ściekowymi powstającymi w oczyszczalniach ścieków, minimalizując ich rolnicze bądź leśne wykorzystanie. Bazą w tym zakresie powinny być oczyszczalnie ścieków w Sulechowie i Czerwieńsku, które posiadają urządzenia do tlenowej stabilizacji osadów i minimalizowania ich objętości.

Racjonalna rozbudowa istniejących i nowo budowanych ujęć wody, stacji uzdatniania oraz stacji hydroforowych zapewni odbiorcom dostarczanie wody pitnej o odpowiedniej ilości i jakości. Konieczna jest również prawidłowa eksploatacja oraz konserwacja istniejących i nowo budowanych sieci wodociągowych oraz ich uzbrojenia w celu zapewnienia niezawodności dostawy wody do odbiorców i stabilności ciśnienia wody oraz jej wykorzystania do celów przeciwpożarowych. Wymienione warunki dostawy wody dotyczą również obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych, turystycznych, sportowych itp.

Możliwie jak najpełniejsze skanalizowanie wszystkich miejscowości obszaru funkcjonalnego posiadających wodociągi, budowa oczyszczalni przydomowych oraz ograniczenie do minimum systemu wywozowego ścieków jest warunkiem dalszej poprawy stanu środowiska, głównie gruntowo-wodnego.

Prawidłowa eksploatacja i konserwacja istniejących sieci i urządzeń kanalizacyjnych zapewni niezakłócony odpływ ścieków bytowo-gospodarczych do oczyszczalni, które po ewentualnych modernizacjach zredukują do minimum ładunki zawartych w nich zanieczyszczeń. A to przełoży się niewątpliwie na dalszą poprawę stanu czystości wód, głównie powierzchniowych, także na terenach turystyczno-rekreacyjnych.

Prowadzenie racjonalnej gospodarki osadami ściekowymi powstającymi w oczyszczalniach ścieków (minimalizowanie ich objętości, stabilizacja tlenowa i prawidłowe zagospodarowanie) wyeliminuje ich negatywne oddziaływanie na tereny gmin, w tym na istniejące bądź planowane obiekty rekreacyjno-turystyczne.

Stan czystości wód płynących, stojących i podziemnych

Płynące wody powierzchniowe

Do wyraźnej poprawy stanu czystości lubuskich rzek, w tym również Odry, przyczyniło się w ostatnim ćwierćwieczu zmniejszenie ilości ścieków przemysłowych, ograniczenie ilości odprowadzanych ścieków komunalnych, budowa nowoczesnych, wysokosprawnych oczyszczalni ścieków oraz modernizacje oczyszczalni istniejących. Istotny wpływ na jakość wód rzeki Odry wywierają źródła zanieczyszczeń, usytuowane na terenie województw ościennych, a także województwa opolskiego i śląskiego oraz na terenie Czech. Z kolei większe znaczenie dla jakości wód mniejszych rzek i cieków powierzchniowych zaczęły mieć ścieki powstające na terenach wiejskich, gdzie występuje jeszcze znaczna dysproporcja pomiędzy zasięgiem systemów wodociągowych i kanalizacyjnych.

Badania stanu czystości rzek województwa lubuskiego prowadzi, w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska, Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Zielonej Górze. Badania dowodzą, że w minionym ćwierćwieczu stan wód powierzchniowych w woj. lubuskim ulega sukcesywnej poprawie. Tempo tej poprawy nie jest zadowalające, ale należy pamiętać przez jak długi okres czasu i w jakim zakresie wody te były poddawane degradacji.

Zmniejszeniu uległy m.in. stężenia związków azotu i fosforu oraz zawiesiny ogólnej oraz zawartość zanieczyszczeń organicznych. Zmniejszyła się także zawartość substancji rozpuszczonych. Powolnej lecz permanentnej poprawie ulegał także stan sanitarny wód. Pozaklasowe kiedyś wody płynące, zaczęły osiągać parametry bliskie najwyższym klasom czystości m.in. w wyniku konsekwentnej polityki w zakresie ochrony wód i realizacji inwestycji proekologicznych (budowa nowoczesnych składowisk odpadów, oczyszczalni ścieków, systemów kanalizacyjnych itp.). Podejmowane na terenie województwa lubuskiego działania inwestycyjne związane z porządkowaniem gospodarki wodno-ściekowej przyniosły również efekty w skali lokalnej. Nastąpiła wyraźna poprawa stanu czystości kilku mniejszych rzek, stanowiących odbiorniki ścieków komunalnych. Przykładem są np. zmiany jakości wód Kanału Łącza i Zimnego Potoku, które przed uruchomieniem w 1998 r. oczyszczalni ścieków dla Zielonej Góry w Łęczycy, stanowiły praktycznie otwarte kanały ściekowe. Po realizacji tej

inwestycji większość wskaźników ich zanieczyszczenia mieściła się w najwyższej klasie czystości.

Od 2008 r. ocenę stanu wód rzek prowadzona jest w oparciu o nowe kryteria tj. stan i potencjał ekologiczny *jednolitych części wód* (skrótowo - jcw), elementy biologiczne oraz wskaźniki fizykochemiczne. Stan ekologiczny naturalnych jcw na terenie województwa lubuskiego był zróżnicowany i kształtował się między stanem słabym a stanem dobrym, przy czym dominował stan ekologiczny umiarkowany.

Potencjał ekologiczny, wyznaczany dla sztucznych i silnie zmienionych części wód, w tym Odry i Bobru, utrzymywał się na umiarkowanym poziomie, podobnie jak stan ekologiczny.

Ocena stanu chemicznego wskazywała na dobry stan chemiczny na niektórych odcinkach Bobru, jednakże na jego przeważającej długości i na całym odcinku wewnętrznym Odry był to stan nie osiągnięty dobrego.

Na podstawie ocen powyższych stanów i potencjałów ustalany jest ostatecznie stan jednolitych części wód: dobry lub zły.

Ogólny stan jednolitych części wód rzek, uwzględniający wyniki klasyfikacji stanu lub potencjału ekologicznego oraz wyniki klasyfikacji stanu chemicznego, jest zły - nieomal na całym obszarze województwa, w tym na całej długości Bobru i Odry wewnętrznej. Nie znaczy to jednak, że stan czystości wód uległ pogorszeniu, a jedynie to, że wody nie osiągnęły jeszcze standardów zalecanych przez Unię Europejską.

Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych na obszarze województwa lubuskiego badanych w 2013 r.. z uwzględnieniem dziedziczenia ocen z lat 2010-2012 potwierdziła utrzymywanie się stanu wód z lat wcześniejszych. Jedynym badanym ciekim wykazującym stan ekologiczny dobry był w 2013 r. Zimny Potok – na odcinku od źródła do Kanału Łacza (m. Wysokie).

Stojące wody powierzchniowe

Obszar funkcjonalny jest ubogi pod względem występowania jezior i zbiorników wód stojących. Największe znaczenie turystyczno-rekreacyjne ma Jezioro Wielkie w Dąbiu o powierzchni zaledwie 35,2 ha. Stan czystości wód jeziora w 1995 roku (jedynie badania WIOŚ) odpowiadał II klasie czystości.

W gminie Czerwieńsk powstały w ostatnich latach dwa zbiorniki małej retencji: „Strużyna” i „Czerwieńsk”, które docelowo mają być wykorzystywane do celów rekreacyjnych. Największy zbiornik powierzchniowych wód stojących w gminie Sulechów o powierzchni 29,9 ha powstał w wyrobisku po kopalni kredy jeziornej w miejscowości Brzezie Pomorskie.

Mimo zastrzeżeń ankietowanych mieszkańców gminy odnośnie stanu czystości stojących wód powierzchniowych, znaczna część mniejszych jezior, zbiorników i stawów wykorzystywana jest przez okoliczną ludność do celów kąpielowych oraz do wędkowania.

Wody podziemne

W latach 2011-2012 badania wód podziemnych w woj. lubuskim wykonał Państwowy Instytut Geologiczny na zlecenie Głównego Inspektora Ochrony Środowiska. Zarówno w roku 2011, jak i w 2012, na obszarze województwa lubuskiego nie stwierdzono wód bardzo dobrej jakości (klasa I). Wody dobrej jakości (klasa II) w roku 2011 występowały w 2 punktach, a w 2012 w 5 punktach. Największy udział w latach 2011-2012 miały wody III klasy (zadowolającej jakości) – w 2011 r. stanowiły 63%, w 2012 r. - 64,8%.

Wpływ czynników antropogenicznych (nieuregulowana gospodarka wodna, oddziaływanie rolnictwa) powoduje konieczność uzdatniania wody pobieranej z piętra czwartorzędowego i górnych poziomów piętra trzeciorzędowego.

Uwzględniając zasoby i stan czystości wód powierzchniowych płynących i stojących oraz wód podziemnych na obszarze funkcjonalnym i ich możliwości rekreacyjno-wypoczynkowego wykorzystania należy:

- chronić istniejące rzeki i cieki oraz zbiorniki wód powierzchniowych przed wszelkimi zanieczyszczeniami, głównie ściekami bytowo-gospodarczymi, deszczowymi i przemysłowymi oraz przed dopływem związków biogenych, co pozwoli osiągnąć ich dobry stan ekologiczny,
- poddać ścisłej ochronie wody podziemne stanowiące źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców w obrębie ujęć wody, ale praktycznie na całym terenie Obszaru Funkcjonalnego,
- dokonywać sukcesywnej rozbudowy systemów kanalizacyjnych, a w gminach gdzie funkcjonują jeszcze zbiorniki bezodpływowe do gromadzenia ścieków, prowadzić ich regularną kontrolę.

Ochrona czystości gleb

Gleby na obszarze funkcjonalnym, podobnie jak w całym województwie lubuskim są utworami o zróżnicowanej genezie. Dominują piaski różnej granulacji, pochodzenia wodnolodowcowego, liczne są również gliny morenowe, o różnej zawartości piasku. Rzadziej występują mułki i ropy pylaste, ropy, pyły szare, gytie i kredy jeziorne oraz torfy. Gleby wykształcone głównie z piasków są ubogie i silnie wodoprzepuszczalne.

Na obszarze funkcjonalnym występuje większość kompleksów glebowych wg klasyfikacji IUNG Puławy, przy czym dominujące są kompleksy pszenne i żytnie – od dobrych do słabych.

Badania prób glebowych z różnych rejonów województwa lubuskiego prowadzi systematycznie Okręgowa Stacja Chemiczno-Rolnicza w Gorzowie Wlkp. Wyniki badań odczynu gleb przeprowadzone w latach 1998-2001 wykazały, że aż 86 % stanowią gleby bardzo kwaśne, kwaśne i lekko kwaśne, zachodzi zatem konieczność ich wapnowania. W 2005 r. bardzo niską i niską zawartością przyswajalnego fosforu charakteryzowało się 24% gleb, a wysoką i bardzo wysoką - 47%. Zawartość bardzo niska i niska przyswajalnego potasu występuje w 36% badanych gleb, a wysoka i bardzo wysoka – w 37%.

Gleby obszaru funkcjonalnego nie należą do najbardziej ubogich w fosfor. Udział gleb o bardzo niskiej i niskiej zawartości magnezu nie przekracza obecnie 30% użytków rolnych, natomiast gleby o bardzo wysokiej zawartości magnezu stanowią 25% ogółu.

Wyniki badań zawartości azotu mineralnego w okresie wiosennym w 2005 r. wykazały, że gleby bardzo lekkie, lekkie i ciężkie znalazły się w klasie zawartości średniej, natomiast gleby średnie - w klasie niskiej. Zawartość ołowiu w glebach województwa jest niska.

Gleby obszaru funkcjonalnego, występujące w większości jako kompleksy pszenne i żytnie, powinny być pieczołowicie chronione przed wzrostem zanieczyszczeń i degradacją.

Ochrona powierzchni ziemi, w tym zapobieganie powstawaniu i likwidacja tzw. dzikich wysypisk odpadów, powinna być istotnym elementem edukacji ekologicznej dzieci, młodzieży oraz dorosłych.

Ochrona czystości powietrza

Zanieczyszczenie powietrza

Na podstawie badań WIOŚ w Zielonej Górze z ostatnich lat całą strefę lubuską, do której należą gminy obszaru funkcjonalnego, pod względem stężeń dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, kadmu, arsenu, niklu, ołowiu, benzenu i tlenku węgla zaliczono do klasy A. Poziom pyłu zawieszonego PM 2,5 w strefie lubuskiej również nie został przekroczony i strefę zaliczono również do klasy A. Do klasy C zaliczono strefę ze względu na poziom pyłu zawieszonego PM10 i benzo(a)piranu, co nie oznacza, że przekroczenia występują na całym obszarze.

Strefa lubuska, na obszarze której znajdują się gminy Czerwieńsk, Dąbie i Sulechów w ocenie za 2010r. otrzymała klasę D2 ze względu na przekroczenia poziomu celu długoterminowego przez stężenia ozonu, zatem nie jest wymagane opracowanie programu ochrony powietrza.

Przekroczenia standardów jakości powietrza powodowane są przez nadmierną emisję zanieczyszczeń z indywidualnych systemów grzewczych i zwiększającą się emisję spalin komunikacyjnych. W szczególności problem stwarzają piece o niskiej sprawności stosowane w zabudowie wielorodzinnej miast oraz indywidualne centralne ogrzewania w domkach wielo- i jednorodzinnych w miastach i na wsiach. Obserwowany jest nawrót do stosowania paliw stałych gorszej jakości, a także częste przypadki spalania odpadów.

Skuteczną metodą zmniejszenia emisji zanieczyszczeń z systemów grzewczych jest ograniczenie indywidualnego ogrzewania poprzez umożliwienie przyłączenia odbiorców do zbiorczych sieci ciepłych, stosowanie do wytwarzania energii cieplnej paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy) lub alternatywnych źródeł energetycznych jak np. energia słoneczna czy wody geotermalne.

W zakresie ochrony czystości powietrza należy przede wszystkim:

- dążyć do ograniczenia źródeł niskiej emisji zanieczyszczeń powietrza,
- ograniczyć emisję spalin pojazdów samochodowych na terenach zabudowanych poprzez wyprowadzenie ruchu tranzytowego na obrzeża miejscowości (budowa obwodnic),

- minimalizować oddziaływanie źródeł odoru m.in. poprzez prawidłową lokalizację inwestycji uciążliwych zapachowo, wydawanie przemyślnych decyzji na rolnicze wykorzystanie osadów ściekowych itp.

Hałas

Do głównych źródeł hałasu na obszarze funkcjonalnym zalicza się:

- komunikację, parkingi, zajezdnie autobusowe itp.,
- zakłady przemysłowe, rzemieślnicze i usługowe oraz tereny budów,
- obiekty publiczne (stadiony, dyskoteki, tereny rekreacji i zabaw itp.).

W celu obniżenia uciążliwości hałasu komunikacyjnego należy budować obwodnice miejscowości, ewentualnie stosować inne rozwiązania, jak np. wymiana nawierzchni dróg, ograniczanie prędkości ruchu oraz budowa ekranów akustycznych.

Pole elektromagnetyczne

W latach 2008-2013 WIOŚ w Zielonej Górze przeprowadził badania poziomów pól elektromagnetycznych (PEM) w środowisku na terenie województwa lubuskiego. Badania te objęły m.in. 5 punktów pomiarowych zlokalizowanych w miejscach dostępnych dla ludności obszaru funkcjonalnego.

W żadnym punkcie pomiarowym nie stwierdzono przekroczeń poziomu dopuszczalnego, a zmierzone wartości były wielokrotnie niższe od dopuszczalnych. Analogiczna sytuacja występowała w woj. lubuskim we wcześniejszych cyklach pomiarowych.

Zagospodarowanie odpadów stałych

W zakresie zagospodarowania odpadów komunalnych sytuacja we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego jest uregulowana, co wynika ze spójnych przepisów prawnych w tym zakresie. Gminy: Dąbie, Czerwieńsk, Sulechów wraz z trzema pobliskimi gminami: Świdnica, Zabór i Zielona Góra, stanowią wydzielony obszar gospodarowania odpadami komunalnymi, obsługiwany przez Zakład Zagospodarowania Odpadów w Zielonej Górze.

We wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego prowadzona jest obecnie selektywna zbiórka odpadów komunalnych. Konieczne jest rozszerzanie zakresu tej zbiórki w celu spełnienia rosnących wymagań w zakresie poziomu odzysku i recyklingu tych odpadów.

Wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego prowadzą okresowe zbiórki odpadów

wielkogabarytowych (raz lub dwa razy w roku) i współtworzą warunki do zbiórki odpadów niebezpiecznych dla środowiska. Działania te powinny być poparte akcjami propagandowymi i wspieraniem edukacji ekologicznej w tym zakresie.

W zakresie rekultywacji składowisk i wysypisk odpadów, zamkniętych w większości na początku XXI wieku, sytuacja zadowalająca jest w gminach Czerwieńsk i Dąbie, natomiast niekorzystna w gminie Sulechów. Niezrekultywowane wysypiska nie tylko stanowią zagrożenie dla środowiska, ale umożliwiają nielegalne „dokładanie” do nich odpadów niewiadomego pochodzenia, częstokroć niebezpiecznych dla środowiska.

W celu wykorzystania walorów środowiskowych gminy obszaru funkcjonalnego powinny:

- stwarzać warunki do rozszerzania zakresu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych i osiągania założonych poziomów odzysku i recyklingu oraz minimalizowania ilości odpadów deponowanych na składowiskach,
- zwiększyć częstotliwość przeprowadzania w gminach cyklicznej zbiórki odpadów wielkogabarytowych oraz współtworzyć warunki do zbiórki odpadów niebezpiecznych dla środowiska, w szczególności baterii i zużytego sprzętu elektronicznego, akumulatorów, olejów przetworzonych, odpadów medycznych i weterynaryjnych, odpadów zawierających azbest, pojazdów wycofanych z eksploatacji,
- możliwie szybko likwidować powstające na ich terenie nieurządzone (tzw. dzikie) wysypiska odpadów,
- promować racjonalną gospodarkę odpadami w sektorze komunalnym i gospodarczym na ich obszarze i wspierać instytucje prowadzące edukację ekologiczną w tym zakresie,
- opracować projekty i możliwie szybko przeprowadzić rekultywację zamkniętych wysypisk odpadów, w szczególności dotyczy to gminy Sulechów.

Edukacja ekologiczna

Poziom edukacji ekologicznej w poszczególnych gminach obszaru funkcjonalnego jest zróżnicowany i koncentruje się przede wszystkim na edukacji dzieci i młodzieży. Liderem w tym zakresie jest gmina Czerwieńsk, ze względu na różnorodność inicjatyw ekologicznych

oraz ich zakres, a także obejmowanie licznych przedstawicieli społeczeństwa. Osiągnięcia gminy Sulechów na tym polu są również warte podkreślenia. W gminie wiejskiej Dąbie odczuwalny jest brak ośrodka wiodącego w dziedzinie edukacji ekologicznej, jakimi są miasta Czerwieńsk i Sulechów.

W żadnej z gmin obszaru funkcjonalnego nie ma instytucji o charakterze Gminnego Centrum (Ośrodka) Edukacji Ekologicznej, który koordynowałby działalność w tym zakresie. Większość ankietowanych mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego uważała za celowe utworzenie tego rodzaju instytucji (centrum, ośrodka).

W zakresie edukacji ekologicznej należy:

- dążyć do objęcia tego typu edukacją możliwie szerokiej reprezentacji ludności gmin Obszaru Funkcjonalnego, w tym również osób dorosłych.
- rozważyć celowość utworzenia Międzygminnego Centrum (Ośrodka) Edukacji Ekologicznej na Obszarze Funkcjonalnym
- w przypadku tworzenia ośrodków edukacji ekologicznej w poszczególnych gminach niezbędna jest koordynacja działalności tych ośrodków oraz realizacja wspólnych, szerzej zakrojonych, akcji ekologicznych.
- intensywnie propagować i rozpowszechniać materiały edukacyjne na tematy ekologiczne w formie papierowej, tablicowej i elektronicznej.

Edukacja ekologiczna społeczeństwa jest wciąż niedocenianą domeną, której wysoki poziom przenosi się w oczywisty sposób na poprawę stanu środowiska, jego utrzymanie w dobrym stanie i stworzenie warunków do wykorzystania rekreacyjno-wypoczynkowego zasobów terenowych, których na obszarze funkcjonalnym nie brakuje.

2.3 Analiza potrzeb i preferencji mieszkańców obszaru funkcjonalnego w zakresie oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych.

Ocena warunków życia mieszkańców gmin w przestrzeni czasu wolnego obszaru funkcjonalnego.

Ankietowe badania oceny warunków życia mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego obejmowały również przestrzeń spędzania czasu wolnego.

W tabeli 2.3. zaprezentowano wyniki przeprowadzonych badań ankietowych mieszkańców gmin w obszarach związanych bezpośrednio lub pośrednio z funkcjonowaniem przestrzeni czasu wolnego. Zadaniem badanych mieszkańców było zaznaczenie na arkuszu ankiety, oceny dotyczącej dziedziny (czynnika) kształtującej warunki życia w gminie w zakresie spędzania czasu wolnego. Ocen dokonywano w klasycznej skali szkolnej rozszerzonej o opcję „nie mam zdania”, którą traktuje się w opracowaniu jako ocenę średnią (w skali szkolnej byłoby to „dostateczny plus”).

Tabela 2.6 zawiera procentowe wskaźniki ilości poszczególnych ocen dokonanych przez badanych mieszkańców.

Tabela 2.6 Ocena warunków życia mieszkańców gmin w przestrzeni czasu wolnego

Pytanie główne: Jak ocenia Pan(i) warunki życia w gminie ?															
Obszar warunków życia	Czerwieńsk					Dąbie					Sulechów				
	bd	db	dt	nd	?*	bd	db	dt	nd	?	bd	db	dt	nd	?
	%					%					%				
Możliwości turystyczno-rekreacyjne na terenach gmin	7	21	40	33	0	0	37	30	27	7	0	10	38	46	5
Możliwość rekreacyjnego uprawiania sportu	12	26	33	30	0	3	27	27	30	13	10	18	41	26	5
Dostępność dóbr kultury i rozrywki w gminach	5	16	26	47	7	10	20	17	47	7	5	18	41	36	0
Dbalność o środowisko przyrodnicze w gminach	7	19	42	30	2	0	37	47	10	7	3	23	46	26	3
Dostępność Internetu na terenach gmin	16	42	26	14	2	10	20	30	33	7	15	26	38	21	0
Dostępność telekomunikacyjna na terenach gmin	21	40	26	14	0	17	37	23	17	7	38	26	36	0	0
Dostępność radiowo-telewizyjna na terenach gmin	28	44	16	7	5	10	50	23	10	7	44	31	21	0	5
Bezpieczeństwo mieszkańców gmin	5	26	37	30	2	0	40	20	37	3	8	33	49	10	0
Dostępność opieki zdrowotnej	0	26	40	21	14	3	13	43	27	13	0	36	31	33	0
Jakość opieki zdrowotnej	0	28	26	30	16	7	10	33	37	13	8	26	46	21	0
Stan dróg na terenie gmin	0	5	28	65	2	3	10	47	37	3	5	15	41	38	0
Dostępność placówek handlu i usług	5	30	49	16	0	13	37	30	17	3	15	54	18	13	0

*) Oznaczenia: bd - bardzo dobrze ; db - dobrze ; dt - dostatecznie ; nd – niedostatecznie ; ? – brak zdania

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców gmin

Pierwsze cztery obszary warunków życia mieszkańców uznano za obszary należące do przestrzeni czasu wolnego. Ocena warunków życia w tych przestrzeniach oceniana jest bardzo różnie w różnych gminach. Dominują oceny dobre i dostateczne.

Pozostałe zagadnienia potraktowano jako związane z rozwojem przestrzeni czasu wolnego, które mogą mieć w przyszłości znaczenie dla szerszego rozwoju turystyki na obszarze funkcjonalnym.

Najważniejsze problemy do rozwiązania w gminnych przestrzeniach czasu wolnego

Zadaniem ankietowanych było wskazanie najważniejszych problemów do rozwiązania w gminie we wskazanych zakresach. Zakresy problemów były określone w arkuszu ankiety. Badany nie musiał wskazywać najważniejszych problemów w każdym zakresie. Wskazywał tylko te problemy, które jego zdaniem są najważniejsze do rozwiązania w gminie, kwalifikując je do odpowiedniego zakresu. W ten sposób uzyskano zestawy najważniejszych problemów do rozwiązania w gminach wg. wskazań badanych mieszkańców. Duża różnorodność wskazań i stosunkowo mała ich powtarzalność spowodowały, że nie traktowano częstości wskazań, jako bezwzględnej miary ważności. Wszystkie wskazania uznano za ważne i potraktowano jako główną inspirację do określania działań strategicznych w matrycach logicznych realizacji celów operacyjnych.

Poniżej przedstawiono listy najważniejszych problemów do rozwiązania w przestrzeniach spędzania czasu wolnego w gminach, wskazanych przez ankietowanych mieszkańców.

Zestawienia wskazań badanych mieszkańców podzielono na trzy obszary:

- 1) Rozwój turystyki i rekreacji w gminach.
- 2) Dostęp do dóbr kultury i rozrywki w gminach.
- 3) Dostęp do uczestnictwa w gminnym życiu sportowym, rekreacyjnym i turystycznym.

Zestawy te uzupełniono jeszcze o propozycje mieszkańców dotyczące dbałości o środowisko naturalne w przestrzeni czasu wolnego gmin obszaru funkcjonalnego, które traktowane jest jako kluczowy czynnik kształtowania przestrzeni spędzania czasu wolnego.

Najważniejsze problemy do rozwiązania w zakresie rozwoju turystyki i rekreacji

Gmina Czerwieńsk

- budowa bezpiecznych ścieżek rowerowych przy ruchliwych drogach,
- przebudowa i utwardzenie nawierzchni dróg dojazdowych nad Odre,
- regularne koszenie trawy na terenach nadodrzańskich i wywóz siana na zewnątrz,

- rekreacyjno-turystyczne zagospodarowanie miejscowości odległych od centrum gminy,
- rewitalizacja parków w Laskach, Nietkowie i w Czerwieńsku,
- odnowa Arboretum w Nietkowie,
- położenie większego nacisku na dbałość o tereny zielone w gminie,
- dokonywanie systematycznych, dodatkowych nasadzeń drzew i krzewów,
- wypracowanie jednolitej koncepcji kształtowania krajobrazu gminnego,
- zwiększenie dbałości o urządzone place, zasadzone kwiaty i założone trawniki,
- znalezienie turystycznej marki gminy na tle innych miejscowości i gmin turystycznych,
- lepsze wykorzystanie ogromnego potencjału turystycznego gminy,
- zwiększenie nastawienia na działania w zakresie turystyki uniwersalnej dla ogółu,
- modernizacja zabytków i parków dla poprawy ich walorów turystycznych,
- budowa ścieżek rowerowych do wałów przeciwpowodziowych,
- budowa ścieżek i tras biegowych,
- budowa baz turystycznych na terenie gminy,
- lepsze promowanie walorów turystycznych gminy,
- utworzenie gminnej izby pamięci,
- budowa ścieżki rowerowej wzdłuż DW 280 Czerwieńsk-Płoty-Zielona Góra,
- budowa ścieżki rowerowej Zielona Góra-Płoty-Nietków-Laski do Odry,
- budowa bieżni do biegania wyczynowego i amatorskiego w Czerwieńsku,
- stworzenie bazy dla turystyki i rekreacji na *Zaodrze*,
- wspieranie aktywności społeczno-gospodarczej osób prywatnych w zakresie turystyki,
- budowa przystani rzecznych nad Odrą,
- upowszechnianie informacji o Skansenie Fortyfikacyjnym i ciekawych miejscach w gminie,
- rozwój infrastruktury turystycznej,
- rozwój turystyki i rekreacji na terenie gminy,
- pełne zagospodarowanie zalewu retencyjno- rekreacyjnego w Czerwieńsku,
- zwiększenie dofinansowania dla organizacji pozarządowych promujących i organizujących turystykę oraz przygotowujących infrastrukturę dla turystyki,

Gmina Dąbie

- lepsze ukształtowanie krajobrazu gminnego,
- rozwój turystyki i rekreacji w gminie,
- lepsze oznakowanie atrakcji i walorów turystycznych gminy,
- budowa ścieżek rowerowych na terenie gminy,
- oznakowanie istniejących szlaków pieszych i rowerowych,
- budowa placów do rekreacji z siłowniami na zewnątrz w miejscowościach gminy,
- organizacja imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych dla dorosłych,
- remont dróg dojazdowych do ośrodków rekreacyjnych,
- poprawa uczestnictwa w gminnym życiu sportowym, rekreacyjnym i turystycznym,
- organizowanie większej ilości imprez sportowo-rekreacyjnych i turystycznych o charakterze masowym,

Gmina Sulechów

- rewitalizacja parków miejskich w Sulechowie jako miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych (w tym fontanny i placu zabaw w Parku Nowotki),
- zagospodarowanie stawu miejskiego w Sulechowie,
- rozbudowa parków o unikatowe okazy drzew, krzewów i roślin,
- zwiększenie dbałość o istniejące parki w gminie,
- ochrona stanu zadrzewienia terenów gminy,
- dbałość o przycinanie drzew w parkach i skwerach w Sulechowie,
- zapobieganie nadmiernym wycinkom i przycinaniom pielęgnacyjnym drzew,
- właściwa i regularna dbałość o zielenie nie tylko w centrum Sulechowa,
- tworzenie zielonych miejsc z ławkami w mieście,
- zwiększenie ilości koszy na śmieci w parkach w Sulechowie,
- likwidacja chaosu architektonicznego w gminie Sulechów,
- intensyfikacja zazieleniania terenów gminy,
- usuwanie wulgarnych napisów graffiti przy głównych ulicach miasta,
- wyeksponowanie budynków PWSZ poprzez przycięcie rosnących na jej terenie drzew,
- większa dbałość o porządek na terenach zielonych i w parkach w Sulechowie
- poprawa stanu sztucznych akwenów (oczek wodnych) na terenie gminy,
- budowa ścieżek rowerowych z Sulechowa do Wojnowa i Starego Kramaska,

- budowa ścieżek rowerowych na nieczynnych liniach kolejowych (np. Kije - Sulechów),
- budowa nowych, turystyczno-krajobrazowych ścieżek rowerowych,
- lepsze oznakowanie istniejących ścieżek pieszych i rowerowych,
- oferowanie nowych, ciekawych, szczególnych i lepszych produktów turystycznych,
- zwiększenie potencjału turystycznego gminy Sulechów,
- rozszerzenie bazy turystycznej poza ścieżkami rowerowymi,
- umieszczenie nowych map turystycznych gminy przy dworcach PKS i PKP,
- budowa sezonowego sztucznego lodowiska w Sulechowie,
- większa dbałość o jakość istniejących ścieżek rowerowych na terenie gminy,
- wypromowanie i właściwe oznaczenie ciekawych miejsc turystyczno-krajoznawczych na terenie gminy,
- znalezienie ciekawszych i bardziej kreatywnych pomysłów na spędzanie przez dzieci i młodzież czasu wolnego podczas wakacji szkolnych (bez powielania tych samych ofert),
- poprawa bazy noclegowej i gastronomicznej w Sulechowie, (brak wysokiej klasy hotelu, kawiarni i większej restauracji w centrum Sulechowa).

Najważniejsze problemy do rozwiązania w zakresie poprawy dostępu do dóbr kultury

Gmina Czerwieńsk

- lepsze dostosowanie oferty kulturalnej do oczekiwań różnych grup mieszkańców,
- rozszerzenie zakresu działania ośrodka kultury na terenie całej gminy,
- organizowanie w MGOK koncertów, kabaretów i występów przez młodzież szkolną,
- zachęcanie do czynnego uczestnictwa w imprezach organizowanych na terenie gminy,
- budowa kina lub sali kinowej w Czerwieńsku,
- poprawa dostępności obiektów kultury dla mieszkańców gminy,
- poprawa jakości i poziomu wyposażenia wiejskich domów kultury,
- budowa nowego MGOK w Czerwieńsku z większym parkingiem,
- organizowanie w gminie większej ilości imprez rozrywkowych,
- organizowanie interesujących, codziennych zajęć pozaszkolnych dla dzieci z animatorem kultury,

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

- organizowanie różnorodnych i bardziej trafionych zajęć dla dorosłych mieszkańców gminy.

Gmina Dąbie

- organizowanie większej ilości imprez kulturalnych, turystycznych i sportowych dla dorosłych,
- lepsze wyposażenie ośrodków wiejskich w urządzenia i komputery,
- zapewnienie lepszego dostępu mieszkańców gminy do kultury i rozrywki,

Gmina Sulechów

- ograniczenie wydawania środków na zabawy tylko dla nielicznych grup osób,
- rozszerzenie i zwiększenie ilości ofert kulturalnych SDK na wsiach,
- ograniczenie dominacji ofert SDK adresowanych głównie dla mieszkańców miasta,
- organizowanie większej ilości przedstawień w domach kultury na terenie gminy,
- częstsze organizowanie koncertów i wystaw na terenie całej gminy,
- lepsze dostosowanie godzin pracy domu kultury do godzin pracy większości mieszkańców,
- preferowanie mieszkańców gminy w zakresie dostępności i cen biletów na przedstawienia w Zborze Kalwińskim,
- działania animacyjne, pobudzające środowisko lokalne i jego tradycje z uwzględnieniem nowoczesnych form sztuki,
- poprawa skuteczności informacji o działaniach Sulechowskiego Domu Kultury,
- poszerzenie oferty Sulechowskiego Domu Kultury o zajęcia dla ludzi dorosłych,
- organizowanie cotygodniowych seansów kinowych i teatralnych w mieście,
- podjęcie działań wychowujących do odbioru kultury i podnoszących umiejętność wykazywania właściwych zachowań społecznych.

Najważniejsze problemy do rozwiązania w zakresie poprawy uczestnictwa mieszkańców w gminnym życiu sportowo-rekreacyjnym

Gmina Czerwieńsk

- budowa szatni boiskowej w Płotach i w Nietkowicach,
- budowa orlika z boiskami i siłownią zewnętrzną w Płotach,
- doprowadzenie gminnych obiektów sportowych do wymogów XXI wieku,

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

- lepsze udostępnienie boisk mieszkańcom Zaodrza,
- wybudowanie nowego basenu krytego i otwartego w Czerwieńsku,
- propagowanie zdrowego i sportowego trybu życia,
- urządzenie siłowni w Czerwieńsku,
- stworzenie w Czerwieńsku bezpiecznej trasy do biegania wieczorem,
- zwiększenie pomocy dla organizacji pozarządowych działających w sporcie i rekreacji,
- szersze udostępnienie hali sportowej dla ludzi młodych,
- usprawnienie organizacji funkcjonowania hali sportowej w Czerwieńsku,
- poprawa dostępu i jakości opieki nad kortami tenisowymi w Czerwieńsku,
- wybudowanie urządzeń zewnętrznych do ćwiczeń sportowych, rekreacji i wypoczynku na świeżym powietrzu,
- wprowadzenie zajęć upowszechniających ruch dla osób w wieku powyżej 30 lat.

Gmina Dąbie

- budowa placów do rekreacji z siłowniami na świeżym powietrzu,
- organizacja imprez sportowo-rekreacyjnych dla dorosłych,
- poprawa dostępu do uczestnictwa w gminnym życiu sportowo-rekreacyjnym
- organizowanie większej ilości imprez sportowo-rekreacyjnych i turystycznych dla rodzin, czyli ludzi w różnym wieku,
- budowa w każdej miejscowości placów zabaw z urządzeniami do ćwiczeń dla dzieci.

Gmina Sulechów

- zwiększenie finansowania klubów w miejscowościach wiejskich,
- organizowanie biegów, spacerów, wycieczek rowerowych dla różnych grup mieszkańców,
- częstsza organizacja imprez sportowych na terenie gminy,
- wprowadzenie ulg i promocji dla mieszkańców gminy uczestniczących w imprezach sportowych,
- częstsze i regularne organizowanie rajdów rowerowych dla różnych grup wiekowych,
- tworzenie w klubach sekcji sportowych dla osób starszych,
- stworzenie możliwości korzystania z ulg w opłacie za obiekty sportowe dla rodzin z dziećmi (dla całej rodziny),

- wprowadzenie specjalnych kart promocyjnych dla rodzin wielodzietnych,
- budowa asfaltowych ścieżek rowerowych na terenie gminy,
- wytyczanie i przygotowywanie terenowych ścieżek biegowych,
- opracowanie strategii rozwoju turystyki i sportu na terenie gminy,
- poprawa infrastruktury dla turystyki rowerowej,
- poprawa skuteczności działań urzędników odpowiedzialnych za rozwój sportu i rekreacji w gminie,
- poprawa skuteczności działań urzędników odpowiedzialnych za pozyskiwanie funduszy europejskich na rozwój turystyki i sportu,
- zwiększenie zakresu możliwości korzystania z sal gimnastycznych i innych obiektów sportowych w gminie,
- stworzenie możliwości korzystania z obiektów sportowych w godzinach wieczornych,
- umieszczanie w Internecie informacji o możliwościach korzystania z gminnych obiektów sportowych.

Najważniejsze problemy do rozwiązania w zakresie dbałości o środowisko naturalne w przestrzeni czasu wolnego obszaru funkcjonalnego

- upowszechnienie systemu segregacji odpadów w gminie Sulechów,
- ograniczenie emisji odoru z gospodarstwa rolnego w Kruszynie,
- stwarzanie możliwości budowy przydomowych oczyszczalni ścieków,
- likwidacja nielegalnych wysypisk śmieci na terenach rekreacyjno-turystycznych,
- rozbudowa sortowni odpadów na wysypisku śmieci w Sulechowie,
- modernizacja oczyszczalni ścieków w Sulechowie,
- zmniejszenie komunikacyjnego zanieczyszczenia powietrza w miejscowościach,
- poprawa jakości wody pitnej w gminie Czerwieńsk,
- remont kapitalny sieci wodno-kanalizacyjnej w Czerwieńsku,
- rozbudowa kanalizacji ściekowej w gminie Dąbie,
- intensyfikacja kontroli zużycia wody i wywozu ścieków w gminie Dąbie,
- ochrona środowiska naturalnego w gminie Dąbie,
- likwidacja zaśmiecenia terenów rekreacyjnych,
- zwiększenie liczby koszy na śmieci na terenach turystyczno-rekreacyjnych,
- dokonywanie oprysków na komary w Czerwieńsku,

- ustawianie pojemników w miejscach powstawania odpadów stałych,
- dbałość o czystość kanału Zimny Potok (permanently zanieczyszczanego),
- zwiększanie świadomości ekologicznej mieszkańców gmin,
- kontrola zaśmiecania lasów i terenów rekreacyjnych,
- szybkie usuwanie śmieci z lasów i terenów rekreacyjnych,
- kontrola dbałości o czystość terenów położonych przy torach kolejowych,
- systematyczne koszenie trawy między chodnikami a torami kolejowymi,
- kontrolowanie, ograniczanie lub likwidacja lokalnych kotłowni opalanych „czym się da”.

Działania w zakresie kształtowania przestrzeni spędzania czasu wolnego, które powinny być najpilniej zrealizowane na terenie gmin.

Ankietowani mieszkańcy dokonywali oceny stopnia pilności realizacji działań ważnych dla ich gminy. W tabeli 2.7. zestawiono działania odnoszące się do kształtowania przestrzeni czasu wolnego, wybrane spośród wszystkich działań wskazanych w ankiecie do oceny przez badanych mieszkańców gmin. Przyjęto pięciostopniową skalę oceny pilności realizacji działań: *niezwłoczne, bardzo pilne, pilne, dość pilne, brak pilności*. Tabela 2.7 pokazuje jaki procent badanych mieszkańców gmin wskazał dany stopień pilności poszczególnych działań.

Ponadto zadaniem ankietowanych mieszkańców gmin było też wskazanie najpilniejszych ich zdaniem działań w zakresie poprawy możliwości spędzania czasu wolnego, spośród przedstawionych w ankiecie. Liczba wskazań nie była ograniczona, ankietowani mogli wskazać kilka działań.

W tabeli 2.8 przedstawiono wyniki badań w postaci procentowych wskaźników ilości wskazań danego działania uznanego jako pilne. Tabela pokazuje wskaźniki dla gmin i sumaryczne wskaźniki dla obszaru funkcjonalnego (OF), które potraktowano jako podstawę rangowania ważności poszczególnych działań na całym obszarze funkcjonalnym.

Tabela 2.7 Stopień pilności realizacji ważnych dla gmin działań w przestrzeni czasu wolnego.

Które działania powinny być najpilniej zrealizowane jako ważne dla gminy?															
Działania	Gmina Czerwieńsk					Gmina Dąbie					Gmina Sulechów				
	nz	bp	pl	dp	np	nz	bp	pl	dp	np	nz	bp	pl	dp	np
	%					%					%				
Zagospodarowanie terenów wokół Odry	23	16	28	14	19	13	10	20	23	33	10	15	21	26	28
Budowa przystani rzecznych po obu stronach Odry	14	5	16	28	37	10	7	17	23	40	10	5	18	21	46
Rozbudowa infrastruktury turystycznej na terenach gmin	28	19	9	30	14	14	10	21	21	34	10	26	18	26	21
Rewitalizacja cennych obiektów zabudowy miejskiej i wiejskiej w gminach	12	12	28	28	21	7	7	30	27	30	15	18	18	33	15
Ochrona środowiska przyrodniczego przed degradacją	2	0	33	37	28	10	10	23	30	27	8	3	33	36	21
Całkowite uregulowanie gospodarki odpadami w gminach	28	26	5	9	33	17	17	3	37	23	13	13	23	38	13
Melioracje i odwodnienia terenów gmin	28	9	19	23	19	27	17	10	30	17	18	15	23	31	13
Remonty i budowa dróg w gminach	42	33	14	7	5	27	10	13	47	3	8	18	26	38	10
Poprawa stanu infrastruktury drogowej w gminach	35	21	14	21	9	20	13	10	47	10	8	15	26	36	15
Rozbudowa komunalnej infrastruktury technicznej w gminach	37	9	12	21	19	30	20	17	33	0	15	10	26	28	21
Pełny dostęp do Internetu w gminach	23	14	14	26	23	37	7	17	17	20	21	21	13	26	21
Poprawa bezpieczeństwa publicznego w gminach	26	12	23	23	16	23	10	23	23	17	15	8	23	31	23
Aktywna promocja gmin w kraju i za granicą	21	9	23	21	26	7	10	20	30	27	8	33	10	28	21
Wspieranie podejmowania działalności pozarolniczej przez mieszkańców wsi (agroturystyka)	19	30	23	9	19	10	20	23	30	17	15	26	23	18	18
Ograniczenie bezrobocia w gminach	47	16	21	7	7	30	27	13	27	3	69	23	8	0	0

^{*)} Oznaczenia: nz- niezwłocznie ; bp – bardzo pilne ; pl – pilne ; dp – dość pilne ; np – brak pilności

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców gmin

Tabela 2.8 Działania, które powinny być najpilniej zrealizowane w przestrzeni czasu wolnego gmin. [% wskazań]

Które działania powinny być najpilniej zrealizowane na terenie gminy?				
Działania gminne	Czerwięsk [%]	Dąbie [%]	Sulechów [%]	OF* [%]
Realizacja programu rozwoju dróg rowerowych	70	60	85	215
Stworzenie miejsc szczególnie atrakcyjnych turystycznie (np. park linowy)	70	23	56	149
Oznakowanie szlaków i atrakcyjnych miejsc turystycznych (tablice informacyjne, mapy okolicy, zdjęcia, opisy)	39	37	44	120
Oznakowanie atrakcji turystycznych gminy wzdłuż głównych dróg, z uwzględnieniem dróg dojazdowych	51	30	38	119
Wykorzystywanie obiektów sportowych do celów amatorskich i rekreacyjnych	44	17	51	112
Budowa wiat rekreacyjnych (piknikowych)	47	20	44	111
Rewitalizacja zabytków w celu turystycznego wykorzystania	37	33	36	106
Rozwój infrastruktury turystycznej dróg wodnych(przystanie, pola namiotowe, plaże, zejścia do rzeki)	47	20	38	105
Organizacja nowych cyklicznych wydarzeń takich jak: rajd rowerowy, piknik kulinarny, itd.	37	17	38	92
Promocja gospodarstw agroturystycznych	28	27	23	78
Wydawanie map, folderów, przewodników	28	23	26	77
Stworzenie turystycznego portalu informacyjnego	30	17	21	68
Stworzenie bazy informacji noclegowej i gastronomicznej z informacją o cenach i jakości usług	26	17	15	58
Promocja turystyczna podczas imprez targowych i ważnych wydarzeń (np. Winobranie)	23	20	10	53
Promocja i rozwój własnych produktów turystycznych (np. szlak historycznych parków, zespołów pałacowych,)	23	10	18	51
Stworzenie lokalnej organizacji turystycznej dla obszaru funkcjonalnego	19	17	15	51
Wydanie materiałów turystycznych gmin obszaru funkcjonalnego w języku niemieckim i angielskim	12	7	8	27
Przygotowanie kampanii marketingowej w województwie i sąsiednich regionach na temat turystyki nadodrzańskiej	14	7	5	26
Konkurs na prace magisterskie o atrakcjach turystycznych gminy	9	3	10	22
*) OF – obszar funkcjonalny				

Zródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców gmin

Wskazanie najważniejszych rodzajów inwestycji do szybkiego zrealizowania na terenie gminy

Badani mieszkańcy gmin proszeni byli o wskazanie, maksymalnie pięciu (spośród wskazanych 12) najważniejszych rodzajów inwestycji do szybkiego zrealizowania na terenie gminy.

Tabela 2.9 podaje procentowe wskaźniki ilości wskazań obszarów pilnego inwestowania w gminach i sumaryczne wskaźniki dla obszaru funkcjonalnego (OF).

Bezpośrednio związany z przestrzenią czasu wolnego obszar rozbudowy infrastruktury turystycznej nie uzyskał najwyższej pilności ale został uznany za dość pilny na tle innych, wskazywanych obszarów inwestowania w gminach. Ogólną rangę pilności tego obszaru obniża mała ilość wskazań w gminie Dąbie, dająca temu obszarowi dziewiąte miejsce w gminie. W gminie Sulechów było to miejsce drugie a w gminie Czerwieńsk trzecie.

Warto zwrócić też uwagę na obszary pośrednio wpływające na jakość przestrzeni czasu wolnego.

Tabela 2.9 Najważniejsze rodzaje inwestycji do szybkiego zrealizowania na terenie gmin wg wskazań badanych mieszkańców. [% wskazań]

Inwestycja	Czerwieńsk [%]	Dąbie [%]	Sulechów [%]	OF* [%]
Poprawa stanu dróg i chodników	81	63	54	198
Rozbudowa dróg gminnych	63	63	36	162
Rozbudowa sieci kanalizacyjnych	33	67	26	126
Poprawa bezpieczeństwa mieszkańców (monitoring)	53	27	41	121
Rozbudowa infrastruktury turystycznej	53	23	41	107
Budowa i modernizacja szkół i placówek oświatowych	26	30	41	107
Modernizacja oczyszczalni ścieków	19	53	15	87
Poprawa zasobów i warunków mieszkaniowych	28	13	36	77
Rozbudowa sieci wodociągowych	23	40	8	71
Budowa i modernizacja obiektów ochrony zdrowia	16	23	26	65
Rozbudowa sieci gazowych	7	43	5	55
inne	23	7	21	51
*) OF – Obszar Funkcjonalny				

Zródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców gmin

Sposoby spędzania wolnego czasu przez mieszkańców gmin

Ankietowani mieszkańcy gmin wybierali trzy najczęstsze sposoby spędzania przez nich wolnego czasu, spośród czternastu wskazanych w arkuszu ankiety.

Tabela 2.10 zawiera zestaw sposobów spędzania czasu wolnego zamieszczonych w ankiecie oraz procentowe wskaźniki ilości wskazań danego sposobu w gminach i sumaryczne wskaźniki dla obszaru funkcjonalnego (OF).

Tabela 2.10 Najczęstszy sposób spędzania czasu wolnego przez mieszkańców gmin [% wskazań danej formy]

W jaki sposób najczęściej spędza Pan(i) czas wolny ?				
Sposób spędzania czasu wolnego	Czerwieńsk [%]	Dąbie [%]	Sulechów [%]	OF [%]
Aktywność fizyczna/rekreacja we własnym zakresie	60	33	77	170
Odwiedziny u znajomych/spotkania domowe	49	33	67	149
Pikniki/ grile	37	20	33	90
Udział w imprezach masowych (festyny, koncerty, mecze)	35	33	21	89
Oglądanie telewizji	14	43	28	85
Spotkania towarzyskie w kawiarni/pubie/restauracji	30	7	44	81
Kino/teatr/filharmonia/opera	14	10	36	60
Przeglądanie Internetu/ gry komputerowe	16	23	18	57
Dokształcanie	23	10	23	56
Zakupy	7	33	15	55
Działalność w organizacjach i stowarzyszeniach lokalnych	19	10	15	44
Zajęcia artystyczne (taniec, muzyka, plastyka)	14	20	10	44
Udział w zorganizowanych formach uprawiania sportu	12	13	10	35
Inne formy	4	3	5	12

Źródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców gmin

Ankietowani wyrażali też opinię czy gmina to dobre miejsce do spędzania czasu wolnego. Wybierali jedną z pięciu możliwych odpowiedzi. Tabela 2.11. przedstawia wskaźniki procentowe ilości wyrażonych opinii w gminach i sumaryczne dla obszaru funkcjonalnego (OF). Według opinii ogółu mieszkańców obszar funkcjonalny jest raczej dobrym miejscem do spędzania czasu wolnego. Najbardziej są o tym przekonani badani

mieszkańcy gminy Dąbie (46%) a najmniej gminy Sulechów (23%) gdzie dominują oceny: *raczej nie* i *zdecydowanie nie*.

Tabela 2.11 Gmina jako miejsce spędzania czasu wolnego [% opinii ankietowanych]

Czy uważa Pan(i), że gmina (...) to dobre miejsce do spędzania czasu wolnego?				
Rodzaj opinii badanych	Czerwieńsk [%]	Dąbie [%]	Sulechów [%]	OF [%]
Zdecydowanie tak	2	18	0	20
Raczej tak	41	46	23	109
Trudno powiedzieć	25	14	18	55
Raczej nie	17	11	31	58
Zdecydowanie nie	15	11	28	53

Zródło: Opracowanie własne na podstawie badań ankietowych mieszkańców gmin

Ulubione formy spędzania czasu wolnego przez badanych mieszkańców gmin

Do ankietowanych mieszkańców gmin kierowana była prośba o udzielenie bardziej szczegółowych informacji na temat trzech wskazanych wcześniej w ankiecie, ulubionych form spędzania wolnego czasu. Proszeni byli o opisanie sposobu, miejsca oraz towarzystwa w jakim spędzają wolny czas.

Ankietowani mieszkańcy gmin opisywali bardziej szczegółowo trzy wskazane wcześniej ulubione formy spędzania czasu wolnego, spośród czternastu zestawionych w arkuszu ankiety. Poniższe zestawienia zawierają sposoby spędzania czasu wolnego opisane w ankietach przez badanych mieszkańców gmin.

Gmina Czerwieńsk

- przejażdżki rowerowe w okolicach Lasek (Odra, park, górki w Laskach, stary młyn),
- spacer w okolicy Lasek i Sudołu najczęściej z najbliższą rodziną i przyjaciółmi,
- turystyka piesza i rowerowa z członkami Czerwieńskiego Towarzystwa Turystycznego,
- udział w imprezach masowych z rodziną i znajomymi,
- bieganie ale nie bardzo jest gdzie,
- siłownia i basen w Zielonej Górze,
- zakupy w Zielonej Górze i Poznaniu,
- najczęściej spotkania w domu w gronie rodziny i znajomych,

- wyjazd z dziećmi do teatru lub kina,
- jazda rowerem,
- uprawianie Nordic Walking,
- jazda na rowerze i spacerzy,
- czytanie książek jako hobby z dzieciństwa - potrzebna jest mi cisza i spokój,
- ćwiczenia ogólnorozwojowe dla dorosłych pań (typu joga, pilates),
- grupowe wycieczki piesze, piesze z kijkami i rowerowe,
- aktywne spędzenie czasu i zawieranie nowych znajomości,
- bieganie, jazda na rowerze oraz uprawianie Nordic-Walking na łonie natury,
- bieganie, kolarstwo, MTB po okolicznych lasach Czerwieńska,
- nauka języków obcych,
- spotkania w towarzystwie znajomych i rodziny,
- zajęcia artystyczne (muzyczne) organizowane w innej miejscowości,
- aktywność fizyczna: rower, spacerzy, lodowisko,
- korzystanie z basenu oraz gra w koszykówkę,
- najprzyjemniejsza forma relaksu to mili i przyjaźni ludzie, dyskusje, dobre jedzonko i coś do picia,
- mam mało wolnego czasu dlatego lubię spotkania z przyjaciółmi,
- zajęcia prowadzone w świetlicy wiejskiej z mieszkańcami Sudołu,
- przeglądanie Internetu w domu - nowości, ciekawostki, wiedza o otoczeniu,
- chodzenie na koncerty,
- pobyt na ogródku działkowym z rodziną,
- studia i kursy doształcające w Zielonej Górze,
- uczestnictwo w zajęciach plastycznych i fotograficznych,
- czytanie literatury z zakresu elektroniki i programowania oraz sportu,
- spotkania ze znajomymi w domu,
- w okresach letnich uczestnictwo w imprezach masowych np. organizowanych,
- pobyt nad Odrą lub na boisku wraz z rodziną i znajomymi,
- spotkania towarzyskie,
- działanie w ramach stowarzyszenia „I ROCK Triathlon Zielona Góra” oraz „RONIN Czerwieńsk”,

- udział w imprezach masowych (festynach, koncertach) z rodziną i znajomymi,
- oglądanie meczów piłki nożnej odbywających się w okolicy, najczęściej z najbliższą rodziną i przyjaciółmi,
- chodzenie na mecze i koncerty jako alternatywa dla siedzenia przed komputerem czy telewizorem,
- spotkania i rozmowy o aktualnej sytuacji na wsi, w gminie i w państwie
- rekreacja ze znajomymi przy muzyce,
- aktywność fizyczna w ramach prac lokalnie użytecznych (ze znajomymi) oraz na działce.

Gmina Dąbie

- wyjazdy rodzinne na basen w Zielonej Górze,
- spacerowanie po lesie i łąkach z wnukami,
- oglądanie telewizji w domu z mężem,
- wycieczki rowerowe, spacerowanie po lesie oraz praca na działce,
- treningi i mecze w klubie piłkarskim z Krosna Odrzańskiego,
- uczestnictwo w Centrum Aktywizacji Społecznej,
- spacerowanie z kijkami Nordic Walking,
- wspólne spacerowanie z rodziną, wspólne zabawy oraz wspólne oglądanie telewizji,
- spotkania, imprezy okolicznościowe organizowane przez UG dla seniorów,
- urządzenie festynów, pomoc w przygotowaniach i zabawa do rana,
- imprezy (pikniki, grille i inne) z mieszkańcami gminy,
- rodzinne wyjazdy do kina,
- organizowanie i uczestniczenie w festynach,
- zajęcia artystyczne w Połupinie, gimnastyka, śpiew, nauka j. niemieckiego,
- turnieje oraz ligi piłkarskie organizowane przez Janusza Czarnowskiego,
- odwiedziny u znajomych i rodziny oraz spotkania w domu,
- ćwiczenia - rehabilitacja w domu we własnym zakresie i na sali w ośrodku rehabilitacyjnym w Zielonej Górze,
- rodzinne oglądanie meczów żużlowych,
- wyjazdy rodzinne do miasta,
- spotkania w gronie znajomych i rodziny w okolicach domu lub nad rzeką,

- zakupy z rodziną w galeriach w Zielonej Górze,
- przeglądanie Internetu w celu poszerzania wiedzy na tematy sportowe i społecznościowe,
- organizowanie i uczestnictwo w spotkaniach mieszkańców,

Gmina Sulechów

- wspólne oglądanie telewizji w wolne wieczory,
- pływanie na basenie w Sulechowie z rodziną,
- uczestnictwo w zajęciach fitness na terenie basenu miejskiego,
- oglądanie meczów siatkówki Zawiszy Sulechów lub Oriona Sulechów,
- zakupy w miejscowych sklepach,
- spotkania z przyjaciółmi tzw. domówki,
- najczęściej czas wolny spędzam w Zielonej Górze,
- piknik nad jeziorem w gronie znajomych,
- jazda na rolkach po chodniku (ze względu na brak ścieżek),
- wycieczki rowerowe z rodziną,
- turystyka górską, rowerową, jogging; z uwagi na brak infrastruktury - poza gminą,
- wycieczki rowerowe - trudność w naszym mieście,
- rower, żeglarstwo, pływanie, filmy (kino, tv), praca na działce,
- wyjazdy do teatru, filharmonii, opery, kina - wszystkie poza gminę Sulechów,
- spotkania w towarzystwie znajomych, najbliższych, specjalistów po fachu,
- studia wyższe na Wyższej Szkole Bankowej w Poznaniu,
- jazda na rowerze około 50 km, wycieczki, tenis, pływanie, bieganie, nartorolki, jazda konna,
- wyjazdy rowerowe samotne lub w gronie rodziny i znajomych,
- wyjazdy rowerowe indywidualne głównie po drogach publicznych (asfaltowych) na trasach: Sulechów -Cigacice, Sulechów- Kargowa,
- wycieczki z rodziną po drogach leśnych na trasach: Sulechów-Cigacice i Sulechów–Radowice,
- pikniki/grille: na własnym ogródku bądź u rodziców (grono znajomych/grono rodzinne),
- wyjazdy zorganizowane jednodniowe i wielodniowe,

- wycieczki rowerowe, wyprawy kajakowe ze znajomymi,
- oglądanie telewizji w domu,
- jazda rowerem po okolicach Sulechowa (wiosna, lato, jesień),
- bieganie i siłownia na stadionie,
- długie piesze wycieczki, zwiedzanie atrakcyjnych turystycznie miejsc regionu,
- organizowanie całodniowych wycieczek rowerowych po terenach gminy,
- spacerowanie po terenach zielonych (parki, łąki),
- korzystanie z basenu oraz ścieżki zdrowia przy stadionie miejskim,
- odwiedziny u znajomych/spotkania domowe,
- taniec - zajęcia za własne pieniądze,
- spotkania w gronie najbliższych znajomych do 10 osób w mieszkaniach i domach prywatnych często w ogrodzie,
- przeglądanie Internetu - wiadomości, ciekawostki, blogi, gry komputerowe,
- udział w imprezach masowych najczęściej organizowanych przez wsie w gminie Sulechów,
- spotkania towarzyskie w kawiarni/pubie/restauracji,
- udział w koncertach,
- spotkania towarzyskie w pubie Janosik, VA-Bank, Kawiarni Delicjusz, pizzerii Caramba,
- wyjście z rodziną do restauracji Tadź Mahal,
- kino i teatr - głównie Zielonej Górze,
- kino, teatr i udział w wydarzeniach sportowych poza obszarem gminy (brak oferty kulturalnej w mieście),
- działalność w towarzystwie członków organizacji, animatorów kultury, kulturoznawców w Sulechowie, Poznaniu, Wrocławiu i Zielonej Górze,
- seanse filmowe kino Cinema City, Nawa, Nysa w Zielonej Górze,
- wyjazdy do opery w Tetrze Wielkim w Poznaniu (organizowane przez parafię),
- spektakle w Teatrze Zielonogórskim (wraz z osobami, z którymi pracuję),
- całoroczne wieczorne bieganie około 25 kółek na miejskim stadionie w Sulechowie,
- organizacja imprez integracyjnych dla rodzin z dziećmi, połączonych z integracją środowiska mieszkańców mojej części miasta (np. pokazy judo, sprzętu wojskowego),

- weekendowe nocne (lub całoniedzielne) połowy ryb (od kwietnia do września włącznie) - głównie nad Odrą w rejonie m. Pomorsko lub na stawie koło Brzezia k. Pomorska,
- połowy ryb na prywatnym jeziorze koło Pomorska,
- spotkania towarzyskie w domu,
- uprawianie działki ogrodowej - rekreacja, grille rodzinne,
- udział w imprezach masowych, koncertach, meczach,
- udział w imprezach organizowanych przez miasto - np. Dni Sulechowa, Święta Państwowe, festyn z okazji dnia dziecka,
- spotkania przy grillu w domu lub na działce,
- przeglądanie Internetu - informacje o świecie,
- podróże do Poznania, Wrocławia i innych rejonów Polski,
- uczestnictwo w meczach piłkarskich drużyny z Cigacic,
- spotkania w kawiarni Gioconda w Zielonej Górze oraz Coffee Toffee w Sulechowie.

Mocne strony gmin pod względem możliwości spędzania wolnego czasu

Badani mieszkańcy proszeni byli o udzielenie odpowiedzi na następujące pytanie ankietowe:

Jakie są Pani(a) zdaniem atuty (mocne strony) gminy pod względem możliwości spędzania wolnego czasu?

W odpowiedzi ankietowani podawali dowolną ilość (nie stawiano ograniczeń ilościowych) mocnych stron gminy pod względem spędzania czasu wolnego. Uporządkowane zestawy podawanych w ankietach mocnych stron gmin przedstawiono poniżej.

Atuty gminy Czerwieńsk

- tereny rekreacyjne - pola, lasy, rzeki, stawy,
- dobrze rozbudowana sieć boisk sportowych,
- bliskość lasów, akwenów wodnych, krajobrazy,
- zalew retencyjno-rekreacyjny w Czerwieńsku,
- Hala Sportowa i basen w Czerwieńsku,
- duża ilość imprez kulturalnych,
- łąki i lasy przy Odrze,

- rozległe obszary leśne,
- bliskość natury,
- warunki do uprawiania turystyki w środowisku naturalnym,
- bliskie położenie Zielonej Góry,
- czyste powietrze i brak hałasu,
- atrakcyjne dróżki spacerowe na cmentarzu,
- bliskości Odry, na której można powędkować,
- przepiękne lasy i wiele dróg i ścieżek,
- dużo ładnych terenów do jazdy rowerem ale nie ma ścieżek rowerowych,
- warunki do wędkowania,
- piękne zielone tereny,
- ciekawe obiekty historyczne (bunkry) wokół Odry,
- prężnie rozwijający się park i zalew w Czerwieńsku,
- ciekawie zaaranżowany, prosperujący "Bar u Leona",
- walory przyrodnicze, piękne tereny, piękne krajobrazy, dużo zieleni, spokój,
- niezanieczyszczone środowisko,
- dorzecze Odry, piękne lasy i dużo świeżego powietrza,
- dziewicze tereny, na których można spotkać ciekawe zwierzęta,
- piękne parki,
- piękna okolica z lasami i zbiornikami wodnymi,
- boiska sportowe,
- nowo budowane hale przy szkołach,
- można pospacerować z dziećmi, posiedzieć relaksując się, pobiegać, chodzić z "kijkami",
- można wykorzystywać drogi pożarowe zrobione przez Lasy Państwowe.

Atuty gminy Dąbie

- ciekawe zajęcia dla seniorów,
- bliskość akwenu wodnego,
- jezioro z ośrodkiem rekreacyjnym, rzeki i lasy gdzie można miło i przyjemnie spędzić czas,
- atrakcyjne miejsca pod względem turystycznym,

- liczne tereny leśne oraz dostępne okoliczne jeziora umożliwiają czynne spędzanie czasu wolnego na świeżym powietrzu,
- organizacja masowych imprez, festynów, dożynek, dnia seniora, wigilii,
- warunki do uprawiania sportu i turystyki,
- organizacja zajęć w ramach Centrum Aktywizacji Społecznej,
- walory przyrodnicze i krajobrazowe terenów gminy,
- bliskość granicy z Niemcami.

Atuty gminy Sulechów

- stawy na terenie gminy,
- bliskość Zielonej Góry,
- piękne okolice, ukształtowanie terenu gminy Sulechów,
- port w Cigacicach,
- walory przyrody poza miastem,
- piękno krajobrazu, dużo miejsc atrakcyjnych widokowo,
- siłownia na świeżym powietrzu, stadion i basen w Sulechowie,
- bliskość Odry, dużo lasów i jezior w sąsiedztwie Odry,
- dobra baza obiektów sportowych w Sulechowie,
- ciekawe historycznie miejsca, które można bardziej wykorzystać i udostępnić do spotkań towarzyskich, edukacyjnych, integracyjnych,
- winnice, czyste jeziora, lasy bogate we florę i faunę,
- Zbór Kalwiński i Zamek w Sulechowie,
- dużo terenów zielonych i jezior w okolicy,
- bliskość terenów leśnych, po których można jeździć rowerem,
- dobrze prosperująca pływalnia miejska,
- Orliki.

Słabe strony gmin pod względem możliwości spędzania wolnego czasu

Badani mieszkańcy gmin odpowiadali na pytanie ankietowe:

Jakie są Pani(a) zdaniem wady (słabe strony) gminy pod względem możliwości spędzania wolnego czasu?

W odpowiedzi ankietowani podawali dowolną ilość (nie stawiano ograniczeń ilościowych) słabych stron gminy pod względem spędzania czasu wolnego. Uporządkowane zestawy podawanych w ankietach słabych stron gmin przedstawiono poniżej.

Słabe strony gminy Czerwieńsk

- niewykorzystany potencjał turystyczny gminy,
- ośrodek kultury nie posiada pomieszczenia na kształcenie "młodych talentów" i w żaden sposób ich nie wspiera!
- młode zespoły przez brak miejsca do ćwiczeń robiły próby w garażach, co kończyło się sądem np. grupa PROMIL który od wielu lat wspiera WOŚP i gra wiele koncertów charytatywnych po całej Polsce,
- zlikwidowana większość placów zabaw i piaskownic w Czerwieńsku (ul. Zielonogórska, Graniczna),
- brak śmietników przy głównych ulicach, aby np. wyrzucić psie odchody lub papierek,
- brak miejsc rekreacyjnych (małych plaży) nad rzeczką Zimny Potok,
- nieukończony zalew w Czerwieńsku,
- występuje podział gminy na dwie strony Odry,
- „Zaodrze” ma małą ofertę kulturalno-sportową,
- gmina nie ma atutów i pełni tylko funkcję sypialni,
- brak należytej informacji o możliwościach spędzania wolnego czasu w gminie,
- niewielka ilość atrakcji na świeżym powietrzu,
- brak dobrych dróg i ścieżek rowerowych w Czerwieńsku
- brakuje centrum handlowego i kina w Czerwieńsku,
- brak barów w Czerwieńsku,
- brak instruktorów i konkretnych zajęć dla mieszkańców „Zaodrza”,
- brak różnorodnych i na odpowiednim poziomie miejsc spotkań towarzyskich,
- słabe oświetlenie ulic, parków i miejsc rekreacyjnych,
- picie alkoholu nad zalewem i na basenie w Czerwieńsku,
- wykluczenie ofertowe „Zaodrza”,
- oferta domów kultury nastawiona głównie na działania z młodzieżą i dziećmi,

- pokolenie 50+ musi organizować się "oddolnie" doceniając atrakcje turystyczne gminy,
- zdecydowanie za mało jest imprez sportowych lub festynów,
- brakuje spokojnych miejsc do odpoczynku, relaksu, placów zabaw dla dzieci, ławeczek,
- brak dobrej oferty wiejskich domów kultury,
- utrudniony dojazd do terenów rekreacyjno-wypoczynkowych,
- brak parkingu przy zbiorniku retencyjno-rekreacyjnym w Czerwieńsku,
- zbyt mała dostępność Hali Sportowej dla mieszkańców,
- brak infrastruktury turystycznej na terenie gminy,
- brak ścieżek rowerowych pomiędzy miejscowościami gminy i otoczenia,
- brak ścieżek rowerowych w miejscowościach gminy,
- zbyt słabe dofinansowanie klubów sportowych na terenie gminy, które prowadzą działalność dla społeczności lokalnej, w głównej mierze dla dzieci,
- długi czas zagospodarowywania miejsc, które mogą służyć mieszkańcom jako tereny rekreacyjne,
- brak współpracy ośrodków kultury, które podlegają MGOK w Czerwieńsku z mieszkańcami,
- brak inicjatywy ze strony ośrodków kultury na działania skierowane dla każdej grupy wiekowej mieszkańców oraz rodzajów zainteresowania,
- niedostateczna ilość placów zabaw i boisk dla dzieci,
- słaba infrastruktura utrudniająca dotarcie do ciekawych miejsc oraz korzystania z ciekawych aktywności fizycznych i społecznych,
- brak profesjonalnych instruktorów zatrudnionych w domach kultury,
- brak gminnej infrastruktury turystycznej,
- brak miejsc noclegowych na terenie gminy,
- brak miejsc do spędzania wolnego czasu przez młodzież,
- słabe wsparcie domów kultury oraz stowarzyszeń w kwestii rozwoju miejscowości,
- w Czerwieńsku brakuje kąpieliska, basenu krytego oraz lodowiska zimą,
- małe możliwości aktywnego spędzenia czasu zimą,

- brak sieci dróg rowerowych pozwalającej na bezpieczne przemieszczanie się pomiędzy poszczególnymi miejscowościami gminy,
- brak promocji gminy,
- na terenie gminy są słabe warunki do uprawiania Nordic Walking,
- brak siłowni na świeżym powietrzu i pod dachem.

Słabe strony gminy Dąbie

- brak zagospodarowania atrakcyjnych turystycznie miejsc (brak dojazdu, brak miejsc do organizacji pikników, słabo przygotowane łowiska),
- brak rozwoju inwestycji dotyczących turystyki i sportu,
- brak możliwości spędzania czasu na zajęciach zorganizowanych w godzinach popołudniowych oraz soboty i niedziele,
- brak obiektów do spędzenia wolnego czasu,
- brak ścieżek rowerowych,
- tylko jeden ośrodek rekreacyjno-wypoczynkowy,
- słaba infrastruktura turystyczna,
- brakuje miejsc do spędzania wolnego czasu,
- brak informacji turystycznej,
- brak bazy gastronomicznej,
- słabe oznakowanie atrakcji turystycznych,
- zbyt mało dróg rowerowych,
- brak obiektów infrastruktury do uprawiania sportów indywidualnych,
- zbyt mała liczba imprez integracyjnych, głównie są to festyny,
- mało imprez dla dzieci.

Słabe strony gminy Sulechów

- zbyt wysokie ceny biletów na basenie dla wielu mieszkańców,
- w mieście jest brudno i brzydko a w pobliżu nie ma nic szczególnego czym można zachęcić turystów,
- stawek za Tesco nie jest wykorzystany dla celów rekreacyjno-wypoczynkowych,
- niezagospodarowany plac na osiedlu konstytucji jako miejsce dla rodzin z dziećmi, które nie mogą wyjeżdżać na pikniki,

- niektórzy mieszkańcy wolą spędzać czas wolny w Zielonej Górze, gdyż tam pracują, tam skończyli szkoły i tam mają swoich znajomych,
- w gminie Sulechów możliwe jest jedynie spacerowanie lub jeżdżenie na rowerze (nawet nad Odrę nie ma ścieżki rowerowej, co jest dużym utrudnieniem dla rowerzystów),
- w centrum Sulechowa nie ma porządnej restauracji i ciekawych lokali, a także miejsc, gdzie można legalnie zrobić grilla czy ognisko,
- brakuje miejsc gdzie można przyjść z rodziną lub znajomymi i aktywnie spędzić czas, np. kręgielnia, lodowisko, restauracje,
- brak ścieżek rowerowych spełniających jakiegokolwiek standardy,
- brak atrakcyjnych produktów turystycznych, (gastronomia i miejsca noclegowe powstaną same jeśli będzie oferta turystyczna),
- oferta SDK jest przewidywalna, nie zaskakuje niczym nowym, brakuje pasji, zaangażowania i nowatorskich pomysłów,
- mieszkańcy gminy nie wykazują inicjatywy w zakresie organizowania wydarzeń, które nie mają charakteru konsumpcyjnego,
- istnieje potrzeba długofalowego procesu wychowywania mieszkańców do świadomego i aktywnego udziału w kulturze miasta,
- brak odkrytego basenu w Sulechowie,
- mało ofert dla dzieci, brakuje placów zabaw dla dzieci
- trzeba wyjechać do Zielonej Góry do kina czy na zakupy lub do dobrej restauracji.
- brakuje lokalu, w którym lokalne zespoły mogłyby się promować (na os. Nadodrzańskim powstał lokal z koncertami STREFA 66 i coś zaczyna się tam dziać w kwestii koncertów),
- starówka w Sulechowie "nie tętni życiem" kulturalnym i rozrywkowym,
- mała ilość imprez masowych,
- tłok na basenie,
- godziny pracy instytucji kultury niedostosowane do godzin pracy większości mieszkańców,
- słabe wykorzystanie sali w Zborze Kalwińskim,
- mało dobrych lokali gastronomicznych - zupełny brak w centrum miasta,

- słaba aktywność Domu Kultury - mało ciekawych imprez w ciągu roku,
- brak zorganizowanych, masowych imprez rekreacyjno-sportowych,
- zbyt mała dostępność obiektów MOSIR dla mieszkańców gminy,
- brak wizji i strategii rozwoju gminy w zakresie turystyki, rekreacji i sportu,
- niski poziom infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej,
- w Sulechowie brakuje siłowni „*pod chmurką*”,
- w Sulechowie nie ma gdzie spacerować, pozostaje oglądanie wystaw sklepowych,
- brak otwartości przestrzeni publicznej na indywidualną rekreację (nie ma miejsc na pikniki),
- brak ławek przy trasach spacerowych (np. przy ul. Kasztanowej czy stawku),
- brak terenów rekreacyjnych w mieście i na wsiach,
- brak rekreacyjno-turystycznej integracji międzypokoleniowej,
- zaniedbane parki i tereny zielone na terenie miasta,
- brak możliwości odpoczynku na wolnym powietrzu na ławce i poczytania prasy bądź zagrania w karty czy szachy,
- brak miejsc rekreacyjnych gdzie można w ciszy posiedzieć i zrelaksować się oddychając świeżym powietrzem,
- zbyt mała różnorodność zajęć sportowych i rekreacyjnych,
- brak zorganizowanych ogólnodostępnych i darmowych zajęć sportowych i rekreacyjnych,
- są problemy z korzystaniem z bazy sportowej – zbyt krótkie godziny otwarcia latem,
- słaba dostępność sal sportowych dla "zwykłych" obywateli (wynajem jest drogi i potrzeba do tego większej liczby osób),
- niedostateczne wyposażenie obiektów (np. braki piłek do koszykówki na Orliku),
- za wszystko w publicznej przestrzeni czasu wolnego w gminie trzeba płacić,
- brak rozbudowanej oferty spędzania wolnego czasu,
- mało imprez kulturalnych, sportowych itp.,
- zamykanie terenu SDK poza godzinami pracy,
- z powodu braku miejsc odpowiednich do spotkań mieszkańcy spotykają się w domach, gdzie wspólnie rozmawiają przy kawie i spędzają całe wieczory,

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

- zajęcia teatralne w SDK zostały zamknięte, mimo, że grupa teatralna była na wysokim poziomie artystycznym i merytorycznym, zdobywała liczne laury na ogólnopolskich festiwalach,
- brak ciekawych lokali gdzie można spotkać się ze znajomymi.

Najważniejsze postulaty mieszkańców gmin przedstawione podczas konsultacji społecznych

Podczas konsultacji społecznych uczestnicy zgłaszali wiele cennych propozycji dotyczących obszarów i kierunków prorozwojowych działań w gminach. Dotyczyły one też kształtowania przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.

Stanowią one bardzo cenne inspiracje do określania działań strategicznych związanych z realizacją celów strategicznych i operacyjnych strategii sektorowej.

Najważniejsze postulaty przedstawione w poszczególnych gminach zawarte są w poniższych w tabelach 2.12, 2.13 i 2.14.

Tabela 2.12 Najważniejsze postulaty mieszkańców gminy Czerwieńsk przedstawione w czasie konsultacji społecznych

Zestawienie postulatów mieszkańców gminy Czerwieńsk
Rozwój skansenu fortyfikacyjnego nad Odrą (Linia Odry) i wzdłuż kanału Ołobok.
Wsparcie dla działań i wydarzeń w skansenie fortyfikacyjnym (otwarte dni, pikniki).
Zwiększenie dofinansowań dla organizacji pozarządowych promujących turystykę ale również przygotowujących infrastrukturę dla turystyki.
Budowa ścieżki rowerowej do Sycowic, promocja atrakcji turystycznych w Sycowicach – zagrody żubrów, hodowli danieli oraz bliskości Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego.
Budowa przystani w Będowie, utworzenie parku tematycznego przy starorzeczu w Będowie.
Wyeksponowanie i ochrona unikatowych pieców chlebowych w Będowie.
Opracowanie mapy turystycznej dla motorowodniaków.
Promocja gminnych atrakcji i wydarzeń turystycznych w mediach i na facebooku.
Reaktywacja izby dziejów i tradycji w Czerwieńsku.
Dbalność o zabytki, również takie, jak słupy elektryczne (np. Boryń), relikty oświetlenia gazowego.
Rewitalizacja założenia rynkowego w Czerwieńsku.
Większe wsparcie dla organizacji pozarządowych – organizatorów Pikniku Fortecznego.
Utworzenie nowych ścieżek turystycznych na terenie gminy.
Turystyczne wykorzystanie strażnic kolejowych.
Zapewnienie przez Urząd Gminy pomocy specjalisty ds. funduszy europejskich.

Stworzenie Gminnego Inkubatora Społecznego, zapewniającego pomoc księgowej, prawnika, doradcy w dziedzinie pisania wniosków.

Stworzenie gminnego funduszu pożyczkowego/poręczeniowego na sfinansowanie wkładów własnych do projektów unijnych.

Poprawa komunikacji pomiędzy Urzędem Gminy a organizacjami pozarządowymi.

Wsparcie finansowe dla projektów turystycznych organizacji pozarządowych.

Organizacja spływów kajakowych np. na kanale Ołobok i na rzece Zimny Potok.

Poręczenie przez gminę zabezpieczenia cateringowego podczas pikników i festynów.

Powierzenie współorganizacji Dni Czerwieńska lokalnym organizacjom pozarządowym.

Wzmocnienie współpracy i koordynacji międzygminnej.

Wyeksponowanie fortyfikacji wzdłuż kanału Ołobok (obiekty hydrotechniczne, kopuły i półkopuły pancerne, most przesuwany pomiędzy Bródkami a Nietkowicami).

Przeszkolenie przewodników turystycznych znających gminę (szkoli PTTK).

Informacja i promocja gospodarstw agroturystycznych.

Wydawanie tak zwanych paszportów turystycznych, wraz z mapkami w siedzibie gminy (podobnie jak w Niemczech, czy w Czechach – miejsce pierwszego kontaktu).

Budowa małych moteli typu bad and brekfast.

Budowa pól campingowych z infrastrukturą.

Urządzenie albo budowa punktów widokowych.

Organizacja polsko-niemieckiego rajdu familijnego.

Uporządkowanie dawnych cmentarzy, utworzenie lapidariów.

Stworzenie systemu sprzątanias miejsc piknikowych. (np. sprzątają rolnicy, którym gmina za to płaci).

Zródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych

Tabela 2.13 Najważniejsze postulaty i wnioski mieszkańców gminy Dąbie przedstawione w czasie konsultacji społecznych

Zestawienie postulatów mieszkańców gminy Dąbie
Budowa sieci ścieżek rowerowych na terenie gminy.
Wsparcie dla rewitalizacji Zespołu Pałacowo-Folwarczno-Parkowego w Brzeźnicy.
Utworzenie plaży przy tamach na Bobrze.
Umożliwienie dojść do Bobru.
Wsparcie dla inwestycji ekologicznych na terenie gminy.
Rewitalizacja Zespołu Pałacowo-Folwarczno-Parkowego w Trzebulach jako miejsca służącego mieszkańcom.
Budowa kompleksu sportowo – rekreacyjnego w Trzebulach.
Właściwe planowanie przestrzenne na obszarze sołectwa Stary Zagór, Trzebule.
Umożliwienie budownictwa rekreacyjno-wypoczynkowego (np. domy ekologiczne)
Budowa parkingów leśnych.

Poprawa skuteczności kontroli bezodpływowych zbiorników ścieków.
Budowa ścieżki rowerowej z Ciemnic do Czerwieńska.
Odbudowa drogi ze Szczawna do dawnej przeprawy promowej w Radnicy.
Przebudowa drogi dojazdowej z Ciemnic do Odry.
Przywrócenie przeprawy promowej do Radnicy (choćby dla rowerów).
Organizacja spływów kajakowych na Zimnym Potoku.
Przywrócenie przystani rzecznej w Nietkowie – Boryniu.
Wsparcie finansowe dla rozwoju agroturystyki.
Przewożenie osób łodzią przez Odrę - po zamówieniu telefonicznym.
Budowa szlaku rowerowego wzdłuż Odry przez gminę Dąbie i gminę Czerwieńsk.
Wyznaczenie i budowa ścieżek rowerowych na wałach.
Wyeksponowanie bogactwa fauny i flory na polderze zalewowym.
Zorganizowanie turystyki kajakowej pomiędzy Cigacicami i Krosnem Odrzańskim.
Wydanie map, folderów, informatorów, ulotek o walorach turystycznych gminy.
Stworzenie preferencji dla biznesu turystycznego na terenie gminy.
Zapewnienie przez gminę doradztwa księgowego, prawnego oraz w dziedzinie pisania wniosków.
Wytyczenie szlaków turystycznych z miejscowości gminy do Odry.
Zwiększenie zaangażowania marketingowego w promocję i reklamę produktów turystycznych.
Poprawa dostępu do Internetu na terenie gminy, która jest jednym z warunków poważniejszych inwestycji w turystykę przyjazdową (motele, hotele, pensjonaty).
Poprawa współpracy z Wojewódzkim Konserwatorem Ochrony Zabytków.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych

Tabela 2.14 Najważniejsze postulaty i wnioski mieszkańców gminy Sulechów przedstawione w czasie konsultacji społecznych

Zestawienie postulatów mieszkańców gminy Sulechów
Budowa ścieżek rowerowych. Regularne pogłębianie Odry dla poprawy klasy żeglowności. Lepsze zabezpieczenie wałów przeciwpowodziowych. Wydłużenie pracy przepraw promowych od 5:00 do 23.00 (zapewnienie oświetlenia brzegów). Budowa mostu drogowego na Odrze w Pomorsku. Remont drogi wojewódzkiej nr 278. Wydłużenie kursów autobusów MZK do przeprawy w Pomorsku. Ochrona obszarów nad Odrą w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Wskazanie miejsc dla użytkowników quadów. Eliminacja nagminnych rajdów quadów przez rezerwat Radowice.

Przystosowanie wałów przeciwpowodziowych dla ruchu rowerowego.
Budowa ścieżki rowerowej do rezerwatu Radowice.
Budowa przystani na Odrze w Pomorsku, a w następnym np. w Brodach, w Górzycowie, w tym umożliwienie cumowania pontonów i kajaków.
Wyekspozowanie walorów winnic w Górzycowie i w Mozowie.
Remont drogi z Sulechowa do Obłotnego.
Przedłużenie ścieżki spacerowej z portu do starego mostu w Cigacicach.
Poprawa dostępu do Internetu na obszarze całej gminy.
Wydanie bardziej atrakcyjnych folderów o walorach turystycznych gminy.
Promocja gminy Sulechów na targach w Berlinie, nawiązanie współpracy z partnerami z Niemiec.
Organizacja wyścigów rowerowych MTB, wytyczenie stałych szlaków MTB na wzór Głogowa.
Organizacja większej ilości imprez masowych.
Umożliwienie powstania restauracji w centrum Sulechowa.
Poprawa dojazdu do Odry i do stawów.
Zwiększenie ilości imprez w domu kultury.
Rozwój infrastruktury turystycznej.
Budowa ławek przy trasach spacerowych, wyznaczenie miejsc na piknik w przestrzeni publicznej.
Uporządkowanie parków w gminie.
Wytyczenie nowych szlaków turystycznych.
Wzmocnienie promocji szlaków turystycznych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie konsultacji społecznych

2.4 Analiza zasobów własnych i otoczenia dla obszaru rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego

2.4.1 Turystyczne walory zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego

Gmina Czerwieńsk

Gmina Czerwieńsk posiada wiele walorów geograficzno-przyrodniczych, do których należy zróżnicowane ukształtowanie powierzchni. Środkową część gminy stanowi rozległa równina Odry, ograniczona od północy i południa wyraźnymi krawędziami i skłonami wysoczyzn. W rzeźbie terenu widoczne są wały przeciwpowodziowe. Północna część gminy to równina sandrowa, wyniesiona ok. 20 m nad dolinę Odry. Południowa część gminy posiada zróżnicowaną rzeźbę terenu. Jest to obszar pagórkowaty o rozległych stokach i wierzchołkach, łagodnie pofałdowany. Deniwelacje dochodzą miejscami do ponad 60 m, a

spadki posiadają bardzo duże nachylenie. Występują tu liczne formy wklęsłe z zagłębieniami bezodpływowymi. Najniżej położony obszar znajduje się na rzędnej 43,6 m n.p.m., a najwyższe wyniesienie występuje w południowo – zachodniej części gminy i wynosi 112,4 m n.p.m.³²

Powierzchnia gminy położona jest na obu brzegach Odry płynącej w tym miejscu wzdłuż równoleżnika. Po obu brzegach Odry rozciągają się lasy z bogactwem flory i fauny, stanowiące ponad 50% powierzchni gminy.

Są to dwa wielkie kompleksy rozdzielone prawie na pół doliną rzeki Odry. Od północy jest to część Puszczy Rzepińskiej, natomiast od południa część Puszczy Gubińskiej. Gmina leżąc w malowniczej pradolinie Odry, krańcem południowym dotyka Wysoczyzny Zielonogórskiej, a północnym opiera się o Wysoczyznę Lubuską.

Czyste wody i urozmaicony teren Wysoczyzny Czerwieńskiej zachęcają do odwiedzenia tego terenu i spędzenia tu wakacji lub ciekawego weekendu. Pagórkowaty teren i leśne ścieżki znakomicie nadają się do wykorzystania na obozy sportowe, zarówno letnie, jak i zimowe.

Wzniesienia powstałe w czasie topnienia ostatniego lodowca, zbudowane są z piasków i żwirów (kemowe) oraz okruchów skalnych i glin (morenowe). Charakteryzują się dość wąską szerokością i znacznym równoległym wydłużeniem z zachodu na wschód z lekkim łukiem ku południowi. Najczęściej są to pasma dochodzące długością nawet do 4 km o różnych kształtach, linii prostej lub łukowej, samodzielne, rozdzielające się na kilka pasm, względnie usytuowane równolegle. W wyższych partiach rzadko występują kopulaste pagórki.

Między pasmami występują głębokie wąwozy (jary) i szerokie doliny.

Różne odcinki Wysoczyzny Czerwieńskiej, które można uznać za samodzielne nie posiadają oficjalnych nazw. Niektóre z nich nazywane są lokalnie przez okolicznych mieszkańców lub turystów. Najwyższe wypiętrzenia występują w części środkowej.

Pasmo to nazywane jest Laskimi Górkami i ciągnie się od przecinki energetycznej po Laski, a na północy ze stromymi zboczami graniczy z Doliną Odry. U podnóża biegnie linia kolejowa Czerwieńsk – Krosno Odrzańskie – Gubin.

Z wyższych partii wypływają liczne strumienie tworząc na dole tereny podmokłe i bagniste.

³² „Czerwieńsk – Gmina przyjazna środowisku”, Sand-Media, Zielna Góra 2009, s. 11-12.

Pasma wyrzusza się koło przejazdu kolejowego (obok budynku dróżnika) i jest tu najwyższe wzniesienie Wysoczyzny Czerwieńskiej – Laska Górka (112 m n.p.m.).

Należy ona również do najwyższych w regionie pod względem różnicy poziomu od podstawy do szczytu. Wysokość względna wynosi prawie 70 m. Dolina Odry znajduje się na wysokości 43 – 45 m n.p.m.; stąd taka różnica poziomów.

Laska Górka posiada wyraźnie widoczne trzy poziomy tarasowe.

Wyższe wzniesienia na terenie gminy występują na też:

- koło Połupina nazywane *Górkami Połupińskimi*,
- od Nietkowa do Czerwieńska zwane *Wzniesieniami Czerwieńskimi*,
- od Czerwieńska do Krępy zwane *Wzniesieniami Łężyckimi*,

Na terenie gminy Czerwieńsk znajdują się obszary prawnie chronione³³:

- *Gryżyński Park Krajobrazowy* – na powierzchni 270 ha leżący w granicach administracyjnych gminy,
- Obszar chronionego krajobrazu „13 – Rynna Paklicy i Ołoboku” – ok. 641 ha na terenie gminy Czerwieńsk,
- Obszar chronionego krajobrazu „18 – Krośnieńska Dolina Odry” – ok. 4 578 ha na terenie gminy Czerwieńsk,
- Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 pod nazwą *Dolina Środkowej Odry* – 5 646,6 ha na terenie gminy Czerwieńsk.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się dziewiętnaście pomników przyrody. Są to przede wszystkim dęby szypułkowe oraz cis pospolity, platan klonolistny a także gładki narzutowy w okolicy miejscowości Płoty. Zestawienie pomników przyrody na terenie gminy Czerwieńsk przedstawia tabela 2.15.

Tabela 2.15 Pomniki przyrody na terenie gminy Czerwieńsk

Lp.	Nazwa	Obręb/ Nr działki	Obwód/Wys.	właściciel działki/lokalizacja	Akt prawny
1	Dąb szypułkowy	Sudoł/nr 55	455 cm/ ok. 32 m	własność gmina Czerwieńsk	R.W.L. Nr 34 z 19 maja 2006 r.
2	Platan klonolistny	Nietków/nr 191	420 cm/ok. 30 m	własność gmina Czerwieńsk (rośnie w centrum wsi)	R.W.L. Nr 34 z 19 maja 2006 r.
3	Dąb szypułkowy	Będów/nr 222/1	630 cm/ok. 27 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny	R.W.L. Nr 31 z 19 maja 2006 r.

³³ „Czerwieńsk – Gmina przyjazna środowisku”, Sand-Media, Zielna Góra 2009, s. 16-17.

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Lp.	Nazwa	Obręb/ Nr działki	Obwód/Wys.	właściciel działki/lokalizacja	Akt prawny
				Nietkowice, L-ctwo Będów, oddz. 222 g	
4	Dąb szypułkowy zrośnięty z 3 pni	Nietków/nr 124	390 cm, 330 cm, 300cm/ ok. 26 m	wł. Parafia Rzymsko – Katolicka w Czerwieńsku (rośnie na placu kościelnym)	R.W.L. Nr 48 z 19 maja 2006 r.
5	Dąb szypułkowy	Będów/nr 151	500 cm/ok. 18 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice, L-ctwo Będów, oddz. 151 j	R.W.L. Nr 42 z 19 maja 2006 r.
6	Dąb szypułkowy	Nietkowice/ nr 226/10	570 cm/ok. 19 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice, L-ctwo Będów, oddz. 226 m	R.W.L. Nr 42 z 19 maja 2006 r.
7	Dąb szypułkowy	Czerwieńsk/ nr 337/10	584 cm/ok. 27 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Nietków, oddz. 337 j	R.W.L. Nr 47 z 19 maja 2006 r.
8	Dąb szypułkowy	Sycowice/nr 45/3	392 cm/ok. 20 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice, L-ctwo Sycowice, oddz. 70 a	R.W.L. Nr 49 z 19 maja 2006 r.
9	Dąb szypułkowy	Leśniów Wielki/ nr 526/1	465 cm/ok. 25 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Nietków, oddz. 526 h	R.W.L. Nr 47 z 19 maja 2006 r.
10	Dąb szypułkowy	Bródki/nr 245/4	425 cm/ok. 20 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice, L-ctwo Brody, oddz. 245 d	R.W.L. Nr 32 z 19 maja 2006 r.
11	Cis pospolity zrośnięty w szyi korzeniowej z 7 pni	Będów/nr 221/2	od 27 do 47 cm/ok. 8 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice, L-ctwo Będów, oddz. 221 j	R.W.L. Nr 32 z 19 maja 2006 r.
12	Dąb szypułkowy	Sycowice/nr 57	473 cm/ok. 18 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice L-ctwo Sycowice, oddz. 57 k	R.W.L. Nr 32 z 19 maja 2006 r.
13	Dąb szypułkowy	Sycowice/nr 136/1	382 cm/ok. 19 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Sulechów, obr. leśny Nietkowice, L-ctwo Sycowice, oddz. 136 d	R.W.L. Nr 32 z 19 maja 2006 r.
14	Dąb szypułkowy WŁODEK	Leśniów Wielki/ nr 526/3	419 cm/ok. 24 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Nietków, oddz. 526 k	Uchwała nr XXVI/228/09 R.M. w Czerwieńsku z dnia 21.10.09 r.
15	Dąb szypułkowy	Leśniów Wielki/ nr 526/1	366 cm/ok. 23 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Nietków, oddz. 526j	Uchwała nr XXVI/228/09 R.M. w Czerwieńsku

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Lp.	Nazwa	Obręb/ Nr działki	Obwód/Wys.	właściciel działki/lokalizacja	Akt prawny
					z dnia 21.10.09 r.
16	Bluszcz pospolity	Nietków/nr 510/1	50 cm/ok. 14 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Nietków, oddz. 510f	Uchwała nr XXVI/228/09 R.M. w Czerwieńsku z dnia 21.10.09 r.
17	Grupa 3 dębów szypułkowych	Nietków/nr 487/1	320 cm/ ok. 29 m, 295 cm/ ok. 28 m, 280 cm/ ok. 28 m,	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Nietków, oddz. 487a	Uchwała nr XXVI/228/09 R.M. w Czerwieńsku z dnia 21.10.09 r.
18	Głaz narzutowy	Płoty/nr 464/2	800 cm/ok. 1,2 m	wł.: Skarb Państwa w zarządzie N-ctwa Zielona Góra, obr. leśny Nietków, L-ctwo Czerwieńsk, oddz. 464j	Uchwała nr XXVI/228/09 R.M. w Czerwieńsku z dnia 21.10.09 r.
19	Dąb szypułkowy BOLESŁAW	Sycowice/ 32,56	451 cm	Rośnie w pasie drogi przy posesji nr 41	Uchwała nr XII/120/12 R.M. W Czerwieńsku z dnia 29.02.2012 r.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Miasta i Gminy w Czerwieńsku oraz wykazu pomników przyrody Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim wg stanu na dzień 21.04.2015 r.

Przyrodnicze walory gminy Czerwieńsk stanowią ogromny potencjał rekreacyjno-turystyczny. Dzięki realizowanym na terenie gminy programom ekologicznym, budowie nowoczesnej infrastruktury i ochronie wód, obszar gminy jest atrakcyjnym miejscem aktywnego wypoczynku. Położenie gminy i jej walory krajobrazowe stwarzają doskonałe warunki do rozwoju turystyki pieszej, rowerowej i wodnej.

Odcinek Odry od Cigacic do Słubic /Frankfurtu nad Odrą przebiega przez Dolinę Środkowej Odry. Długość tego odcinka wynosi 113 km. Dolina o stromych północnych zboczach jest dobrze wykształcona, z wyraźnym tarasem łąkowym i wyższymi zalesionymi tarasami piaszczystymi. Dno doliny opada od 50 do 20 m n.p.m.

Szerokość naturalnego obszaru zalewowego między Cigacicami (km 471) a Krosnem Odrzańskim (km 515) sięga 6 km.³⁴

W obrębie doliny znajduje się wiele starorzeczy w różnych stadiach zalądowania.

Nad Odrą zachowały się dwa większe kompleksy leśne. Pomiedzy Cigacicami i Pomorskiem (km 480) dominują mezofilne lasy liściaste i zbiorowiska przejściowe od łągów wiązowych do mezofilnych lasów liściastych. W międzywalu dominują zespoły łąkowe ze

³⁴ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODİM” Nowa Sól

związku *Alopecurion*, na niektórych miejscach pojawiają się bogate gatunkowo łąki zalewowe z *salernicą żyłkowaną*. Szuwary trzcinowe (*Phragmitetea*) rozwijają się na odpowiednich stanowiskach wąskich obecnych obszarów zalewowych. W omawianym mezoregionie występuje rutewka żółta i rutewka wąskolistna. Okrężnica bagienna jest pospolita w rowach melioracyjnych, rośnie również na stanowiskach naturalnych w starorzeczach. Pod względem botanicznym odcinek ten jest rozpoznany w niedostatecznym stopniu.

Spośród gatunków ryb wskaźnikowych występują: brzana, jaź, certa, sum i miętus a sporadycznie również świnka. W starorzeczach i kanałach odwadniających w dolinie rzeki występuje piskorz. Na odcinku rzeki między Cigacicami a ujściem Nysy Łużyckiej licznie gniazdują ptaki łąkowe, przede wszystkim kszyc. Łęgi odbywa tu również brodziec piskliwy. Na wielu stanowiskach stwierdzono obecność sieweczki rzecznej. Lasy zamieszkują dzieciół średni i obie kanie, z których dominuje kania ruda. Zimorodek jest szeroko rozprzestrzeniony, natomiast brzegówka występuje tu nielicznie.³⁵

Prawie cały odcinek Odry na terenach gmin Czerwieńsk, Sulechów i Dąbie położony jest w strefach chronionego krajobrazu:

- 1) *Nowosolska Dolina Odry* – od Bytomia Odrzańskiego do nowego mostu drogowego na drodze ekspresowej S3 w Cigacicach,
- 2) *Krośnieńska Dolina Odry* – od starego mostu drogowego w Cigacicach do granicy z Krzesińskim Parkiem Krajobrazowym (okolice m. Czarnowo/Połęcko gm. Krosno Odrzańskie).

Na obszarze doliny Odry znajdują się obszary Natura 2000:

- 1) *Kargowskie Zakola Odry* – od przeprawy promowej Milsko – Przewóz do nowego mostu drogowego na drodze ekspresowej S3 w Cigacicach,
- 2) *Rynna Gryżyny* – okolice miejscowości Szklarka Radnicka.

Atrakcją turystyczną w otoczeniu obszaru funkcjonalnego jest Dolina Ołoboku oraz kanał Ołobok wypływający z jeziora Niesłysz i uchodzący do Odry na terenie gminy Czerwieńsk.

³⁵ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

Oprócz możliwości uprawiania turystyki wodnej jego walorem jest pobliskie usytuowanie bunkrów systemu Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego.³⁶

Doskonałym miejscem wypadowym dla wędrowek turystycznych, mających na celu poznanie i korzystanie z walorów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego jest przysiółek *Wyszyna*, położony na zachodnim skraju kompleksu leśnego o historycznej nazwie „Las Odrzański („*Oderwald*”), który leży w Krośnieńskiej Dolinie Odry.

Krośnieńska Dolina Odry rozciąga się na obszarze o powierzchni 19.593 ha. Obejmuje fragment doliny Odry od Cigacic do ujścia Nysy Łużyckiej oraz końcowy odcinek Bobru uchodzącego do Odry (od jazu zapory w Raduszczyku Starym do ujścia). Można tutaj spotkać starorzecza z licznie występującą paprocią wodną – salwinia pływająca (*Salvinia natans*), duże kompleksy łąk wyczyńcowych i selernicowych oraz łągi jesionowo-więzowe i wierzbowe.

Charakterystyczną cechą ostoi jest coroczne zalewanie znacznej części terenów znajdujących się w międzywalu. Zalewowe i wilgotne łąki w dolinie Odry wykorzystywane są w przeważającej części jako łąki kośne i pastwiska. Obszar ten jest bardzo cenny przyrodniczo ze względu na zachowane gatunki fauny i flory. W wodach bytują rzadkie gatunki ryb m.in. różanka (*Rhodeus sericeus*) i koza (*Cobitis taenia*). Spośród cennych gatunków ptaków występują tu: bocian czarny (*Ciconia nigra*), bielik (*Haliaeetus albicilla*), żuraw (*Grus grus*) i derkacz (*Crex crex*). W pniach i konarach oraz w niektórych korzeniach żywych drzew i krzewów występują silne populacje ksylobiontów: jelonka rogacza (*Lucanus cervus*), kozioroga dębosza (*Cerambyx cerdo*) i pachnicy dębowej (*Osmoderma eremita*). Obszar Krośnieńskiej Doliny Odry jest bardzo ważny dla zachowania siedlisk i gatunków związanych z doliną wielkiej rzeki: 8 rodzajów siedlisk z załącznika I Dyrektywy Rady Siedliskowej a szczególnie kompleksów łąkowych i lasów łęgowych oraz 18 gatunków zwierząt z załącznika II Dyrektywy.³⁷

Zachodnia część historycznego Lasu Odrzańskiego (zajmująca jedną trzecią tego kompleksu leśnego) leży w granicach administracyjnych gminy Czerwieńsk i jest zarządzana przez Nadleśnictwo Przytok. W drzewostanie dominuje dąb. Las jest wielopiętrowy. Występują tu zarówno ponad stuletnie okazy, jak i drzewa znacznie młodsze. W lesie panuje swoisty mikroklimat. W upalne dni utrzymuje się wyraźnie niższa temperatura niż w

³⁶ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

³⁷ Ekofizjografia Zielonogórskiego Obszaru Funkcjonalnego – Zielona Góra 2015

niezalesionym otoczeniu. Odczuwa się wyższą wilgotność powietrza. Warunki klimatyczne sprzyjają wędrownikom pieszym i rowerowym.

Starorzecza, wzdłuż których wznoszą się ściany dorodnego lasu tworzą malowniczy krajobraz, ukazując pierwotny przebieg Odry. Od strony gospodarstwa Wyszyna możemy łatwo dotrzeć do starorzecza Wójciki, oznaczonego też na niektórych mapach jako Stara Odra. Teren ten jest objęty ochroną jako użytek ekologiczny *Pętla Odry III*. Opiekunem wody w tym miejscu jest Polski Związek Łowiecki, oddział w Zielonej Górze i koło PZW Krępa – Zawada. Po starorzeczu pływają łabędzie – zarówno dorosłe, jak i młode osobniki. Zwraca uwagę dobry stan duktów leśnych, utwardzonych przez leśników nawierzchnią szutrową.

Dojazd do Wyszyny odbywa się najpierw, jadąc z Wysokiego – 1,5 kilometrowym odcinkiem asfaltowej drogi wojewódzkiej nr 281 (prowadzi do promu w Pomorsku), a następnie, po zakręcie w prawo, szeroką, stosunkowo równą, dwukilometrową drogą szutrową, wymagającą jedynie miejscowych interwencji w celu zlikwidowania nierówności. Brakuje parkingu buforowego na skraju kompleksu leśnego. Przy starorzeczu znajduje się dziki parking leśny, który, ze względu na zakazy wjazdu do lasu nie może być proponowany jako parking dla turystów. Gdyby przy parkingu powstała wiata piknikowa z ławkami i stołami, pojemniki na śmieci, a także tablica informacyjna z mapą, byłoby to dobre miejsce wypadowe dla wędrowców pieszych, rowerowych, dla grzybiarzy i wędkarzy.

Brak zadrzewienia poza strefą Lasu Odrzańskiego powoduje potrzebę dokonania nasadzeń drzew przy wiacie/altanie. Urządzenia te można by ulokować na polu w pasie pomiędzy linią kolejową nr 358 a gospodarstwem w Wyszynie lub na terenie samego gospodarstwa. To drugie rozwiązanie wymagałoby inicjatywy i zaangażowania prywatnych właścicieli nieruchomości, którzy mogliby również świadczyć usługi dla turystów.

Dla odwiedzających ten rejon atrakcyjna powinna być też historia tego wyjątkowego kompleksu leśnego. Chociaż jego centrum znajduje się na wysokości sołectwa Krępa - obecnie w granicach miasta Zielona Góra, a więc poza objętym projektem obszarem funkcjonalnym, to pod wieloma względami (w tym historycznie, turystycznie, krajobrazowo, przyrodniczo) Las Odrzański należy traktować jako jedną całość. Las Odrzański jest bardzo atrakcyjnym uzupełnieniem zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego w najbliższym sąsiedztwie.

Pierwsza informacja o zainteresowaniu miasta Zielona Góra (Grünberg) terenami nadodrzańskimi pochodzi z 30 września 1408 roku, kiedy wystawiono dokument zakupu wsi Zawady, najstarszej osady należącej do powiatu zielonogórskiego.

Nabycie całości dóbr nad Odrą nastąpiło 20 lat później, w 1429 roku. 18 sierpnia 1422 roku Zielona Góra uzyskała możliwość zakupu części Łężycy, równie istotnej i ważnej osady.

Do Łężycy należała osada Wysokie, więc wraz z nabyciem jej przez miasto i ta część stała się własnością Zielonej Góry.

W czasach panowania Fryderyka II postanowiono zmienić koryto Odry i wyprostować je. Woda płynąca dotychczas tzw. wstążką często powodowała powodzie. Zmieniając koryto nie zlikwidowano problemu – jak przypuszczano – lecz postarano się o zmniejszenie skutków tych nieszczęść. 8 marca 1774 roku nastąpiło przebicie koryta i Odra popłynęła nowym nurtem.

Powodzie zdarzały się na tym terenie równie często jak przed „operacją” Fryderyka II, ale *Oderwald* zyskał nowy blask w postaci starorzeczy i mokradeł. Najbardziej znany jest ze swoich walorów rekreacyjnych i wypoczynkowych. Początki gromadnych spacerów nad Odrę sięgają prawdopodobnie 1685 roku. Doroczne „pielgrzymki” do lasu wykorzystywali handlowcy, którzy na trasie wycieczek wystawiali swoje towary.

Z czasem wędrowki do lasu i nad Odrę stały się tak powszechne, że w 1839 roku magistrat postanowił o urządzeniu tzw. salonu letniego, na miejscu stojącej wcześniej altany (*Rindenlaube*), zbudowanej w 1811 roku, położonej w cieniu stuletnich dębów – ulubionym miejscu wypoczynku zielonogórczyńskich podczas ich pieszych wycieczek.

W 1858 roku nastąpiła przebudowa i rozbudowa restauracji a wygląd znany z dawnych pocztówek, oderwaldzka restauracja w Křepie uzyskała w 1900 roku. W drugiej połowie XIX wieku oraz w latach 20. i 30. XX wieku Oderwald stał się modnym i bardzo chętnie odwiedzanym miejscem.

Spośród wielu nadleśniczych, jednym z najbardziej dbających o Oderwald był Otto Mülsch. Z ramienia miasta zarządzał lasami przez 20 lat (1900-1920). Dbał nie tylko o napełnianie kasy miejskiej z dochodowego Oderwaldu, ale też starał się, by miejsce to przyciągało turystów. Za jego sprawą miasto inwestowało w drogi dojazdowe, ścieżki leśne i różnorodny drzewostan.

Działalność administracyjna władz miejskich i nadleśniczych sprzyjała rozwojowi infrastruktury ułatwiającej i umilającej pobyt nad Odrą. Powstawały ścieżki spacerowe z miejscami wypoczynku nad licznymi starorzeczami i nad samym brzegiem Odry, miejsca kąpieliskowe i pomniki przyrody. Pobyt nad rzeką uprzyjemniały przejażdżki stateczkami wycieczkowymi po Odrze i łódkami po starorzeczach i stawach oraz kąpiele słoneczne i wodne. Można było polować na zwierzęta, łowić dorodne ryby, spacerować, a także przekąsić coś w restauracji.

W Oderwaldzie odbywały się festyny szkolne i rodzinne; tam także kierowały się wycieczki zielonogórskich uczniów i mieszkańców pobliskich wsi.³⁸ Przed wojną było to kultowe miejsce dla tysięcy zielonogórczyków. Miejsce patriotyczne, którego wykorzystanie może w Polakach wywoływać niemiłe uczucie. Pruski patriotyzm był agresywny, nie mówiąc już o III Rzeszy.³⁹

Ta historyczna uwaga nie zmienia faktu, że przez setki lat Oderwald, w sposób naturalny, pełnił funkcję wypoczynkowo – rekreacyjną.

Obecnie Las Odrzański nie tętni życiem jak przed wojną. Zarządzane przez Nadleśnictwo Przytok miejsc jest nadal urokliwe i piękne i choć nie przyciąga tak wielu zielonogórczyków, to swój raj mają tu nadal wędkarze, grzybiarze i rowerzyści. Wybierając się nad Odrę warto wiedzieć iż jest to pod względem przyrodniczym najbardziej urozmaicony kompleks leśny w okolicach Zielonej Góry. Najczęstszymi drzewami są dęby i jesiony. Można również spotkać olszyny, sosny i modrzewie. Występują również niezwykle rzadkie gatunki zwierząt – żółw błotny, traszka górska, kumak nizinny i rzekotka drzewna. Warto odnotować pojawiające się też gatunki ptaków, do których należy m.in. orzeł bielik, żuraw, zimorodek, dzięcioł czarny i dzięcioł średni oraz bardzo rzadko występujący na Ziemi Lubuskiej bocian czarny.⁴⁰

Gmina Dąbie

W krajobrazie gminy przeważają obszary leśne, zajmujące ponad 50% powierzchni gminy. Obok użytków zielonych są czynnikiem umożliwiającym zachowanie

38 Izabela Korniluk – Zielonogórski Oderwald

39 Tomasz Czyżniewski – Łącznik Zielonogórski, Na łódki do Oderwaldu, odc. III, 06.03.2015 r.

40 Marek Maciantowicz, Zielonogórski Las Odrzański. Sulechów 2005, Izabela Korniluk, Studia Zielonogórskie, Zielona Góra 2012.

bioróżnorodności i wysokich walorów przyrodniczych. Przeważają siedliska borowe, a wśród nich największe powierzchnie zajmują siedliska boru świeżego i suchego.

W lasach panuje monokultura sosny, ze znikomą domieszką brzozy, modrzewia, grochodrzewu i buka.

Większość terenów leśnych stanowi *Obszar Chronionego Krajobrazu* ustanowiony rozporządzeniem nr 3 Wojewody Lubuskiego z dnia 17.02.2005 r. (Dz. Urz. Woj. Lub Nr 9, poz.172) w sprawie obszarów chronionego krajobrazu.

Na terenie gminy wyróżniono dwa obszary o nazwach:

- 24 - *Rynna Pławska* o powierzchni 3,0 ha
- 25 - *Dolina Bobru* o powierzchni 13.162 ha.

Na terenie gminy występują *parki podworskie*, objęte ochroną dóbr kultury z ciekawą szatą roślinną.

W Kosierzu znajduje się park o powierzchni 2,0 ha z cennym drzewostanem: platan, buk, tulipanowiec amerykański, starodrzew dębu szypułkowego, kasztanowca białego, wiązu, magnolii i jesionu.

W Trzebulach jest park o powierzchni 4,8 ha, który posiada 200 do 300-letnie dęby, stuletni buk, stuletnią sosnę, lipy, graby, wiązy, świerki, klony i jesiony,

Park o powierzchni 6,50 ha w Brzeźnicy może poszczycić się 400-letnim dębem „Wojtek”, 100-letnim grujecznikiem japońskim, miłorzębami, 80-letnim cyprysikiem, bukiem, 200-letnim wiązem, klonami srebrzystymi.

Obok parków objętych ochroną na uwagę zasługują też parki w Pławiu, Lubiatowie i Ciemnicach.

Na terenie gminy występują *użytki ekologiczne* o nazwach:

- „Bagno Połupińskie” o powierzchni 11,18 ha,
- „Pławie” o powierzchni 10,63 ha,
- „Dwójka” o powierzchni 4,34 ha

Bogata bioróżnorodność przyrodnicza gminy Dąbie wynika między innymi z występowania *ekosystemów łąkowych* wzdłuż Odry, wykorzystywanych jako *pastwiska i łąki kośne*. Walory przyrodnicze gminy związane są nie tylko z łąkowym charakterem obszaru ale również z bogatym starorzeczem oraz łągami wierzbowymi i wiązowo-jesionowymi. Obok odrzańskiego kompleksu łąkowego na uwagę zasługuje również mniejszy

kompleks w zlewni Młynówki Kosierskiej o podobnych walorach przyrodniczych, stanowiący ostoję bioróżnorodności.

Świat zwierzęcy gminy Dąbie związany jest przede wszystkim ze środowiskiem leśnym. Decydującą grupę stanowią gatunki łowne zwierzyny grubej: jelenie, dziki i sarny. Występuje również zwierzyna drobna: zające, kuropatwy czy bażanty, co powoduje między innymi wzrost populacji drapieżników: lisów i ptaków drapieżnych oraz pojawiającego się na terenie gminy *szop pracza*, który jest gatunkiem obcym.

Położone wśród lasów liczne bagna, torfowiska i łąki śródleśne są ostoją wielu ginących gatunków zwierząt takich jak bielik, orlik krzykliwy, kania ruda i czarna, zimorodek, pliszka górską, bocian czarny, żuraw oraz czapla biała.

Tereny te są również ostoją płazów, takich, jak np. grzebiuszka ziemna, kumak nizinny, rzekotka, ropucha zielona a także ssaków: wydr i bobrów.

Na terenie gminy Dąbie znajdują się dwa *Obszary Ochrony Specjalnej NATURA 2000*:

- 1) *Dolina Środkowej Odry PLB 080004* – specjalny obszar ochrony ptaków (Dyrektywa Ptasia) o powierzchni 33677,8 ha. Na terenie gminy Dąbie obejmuje częściowo miejscowości Połupin, Szczawno i Ciemnice.
- 2) *Dolina Dolnego Bobru PLH 0841* – specjalny obszar ochrony siedlisk (Dyrektywa Siedliskowa) o powierzchni 1743,2 ha. Na terenie gminy Dąbie obejmuje częściowo miejscowości Brzeźnica, Stary Zagór i Gola.

Do najważniejszych zagrożeń dla tych obszarów na terenie gminy należą:

- intensyfikacja uprawy łąk i ich przekształcanie w pola uprawne,
- nadmierna penetracja turystyczna i rekreacyjna,
- zagrożenia komunikacyjne,
- tamy i jazy,
- wpływ ścieków z pobliskich ośrodków miejskich i wiejskich,
- susza hydrologiczna (niskie stany wód w Bobrze i mniejszych ciekach).

Na terenie gminy znajduje się aktualnie 9 pomników przyrody ożywionej. Zestawienie przedstawia poniższa tabela 2.16.

Tabela 2.16 Pomniki przyrody w gminie Dąbie.

Akt prawny	Lokalizacja	Rodzaj obiektu	Obwód [cm]	Wysokość [m]
R.W.L. Nr 29 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.829 z dn.05.06.2006r.)	Lubiatów Rośnie na placu kościelnym przed budynkiem świątyni na gruntach Parafii Rzym.- Kat.	lipa drobnolistna (Tilia cordata)	440	22
R.W.L. Nr 34 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.834 z dn.19.06.2006)	Brzeźnica Rośnie na łące nad strumieniem na terenie będącym własnością osoby fizycznej	dąb szypułkowy (Quercus robur)	640	30
RWL. Nr 32 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.832z dn.05.06.2006r.)	Trzebule obręb leśny Pław, Leśnictwo Lubiatów, oddz.119a	dąb szypułkowy (Quercus robur)	580	28
R.W.L. Nr 48 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.848 z dn.05.06.2006r.)	Pław Rośnie w pasie drogowym na terenie zieleni przed placem kościelnym	jesion wyniosły (Fraxinus excelsior)	315	35
R.W.L. Nr 51 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.851 z dn.05.06.2006r.)	Lubiatów Rośnie na terenie placu kościelnego	lipa drobnolistna (Tilia cordata)	680	18
R.W.L. Nr 51 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.851 z dn.05.06.2006r.)	Kosierz Rośnie na placu kościelnym	lipa drobnolistna (Tilia cordata)	705	28
R.W.L. Nr 51 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.851 z dn.05.06.2006r.)	Kosierz Rośnie na placu kościelnym	lipa drobnolistna (Tilia coradata)	380	32
R.W.L. Nr 51 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38,poz.851 z dn.05.06.2006r.)	Kosierz Rośnie na placu kościelnym	dąb szypułkowy (Quercos robur)	440	35
R.W.L. Nr 32 z 19.05.2006 r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38, poz.832 z dn.05.06.2006 r.)	Ciemnice Rośnie obok przystanku autobusowego przy ul.Łąkowej, naprzeciw posesji nr 1	dąb szypułkowy (Quercos robur)	445	30
R.W.L. Nr 47 z 19.05.2006r. (Dz.U.Woj.Lub.Nr 38, poz.847 z dn.05.06.2006 r.)	Pław Rośnie przy drodze gminnej ok. 100 m na południe od wsi Pław/przedłużenie ul. Leśnej	dąb szypułkowy (Quercos robur)	550	24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Dąbie oraz Wykazu pomników przyrody Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim wg stanu na dzień 21.04.2015 r.

Gmina Sulechów

Obszary leśne zajmują około 39% powierzchni gminy. Zlokalizowane są w południowo-zachodniej i wschodniej części gminy, w postaci dużych kompleksów, co stwarza dobre warunki dla turystyki i rekreacji.

Zieleń w formie zorganizowanej utrzymywana jest jedynie na terenie miasta i zajmuje niewielką powierzchnię. Tereny zieleni urządzonej są swobodnie zlokalizowane i nie mają powiązań z ciągami ekologicznymi. Część z nich to pozostałość po byłych cmentarzach. zlokalizowana jest w zachodniej części miasta Sulechów.

W Sulechowie znajdują się cztery parki komunalne. Główny park im. Tadeusza Kościuszki znajduje się w pobliżu śródmieścia. Okazały drzewostan znajduje się w parku im. Powstańców Wielkopolskich obok dworca PKP, w parku przy cmentarzu komunalnym, a także wokół budynków PWSZ.

W krajobrazie miasta i gminy znaczenie mają *przydrożne ciągi zieleni liściastej w formie alei*, które odgrywają istotną rolę w ograniczeniu rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń komunikacyjnych i wpływają korzystnie na mikroklimat. Szczególnie okazałe prezentują się atrakcyjnie zadrzewione: Aleja Niepodległości i Aleja Wielkopolska w Sulechowie.

Ekosystem roślinny gminy uzupełniają *parki podworskie* w miejscowościach: Kalsk, Okunin, Buków, Mozów, Kije, Pomorsko, Łęgowo i Klepsk.

Zagrożeniem dla wszystkich założeń parkowych jest stała, postępująca ich dewastacja, brak działań konserwacyjnych i pielęgnacyjnych.

W celu zachowania różnorodności biologicznej, utrzymania procesów ekologicznych oraz zachowania walorów krajobrazowych gminy, wybrane zasoby przyrody objęto różnymi formami ochrony. Na terenie gminy ustanowiono 67 pomników przyrody oraz użytki ekologiczne, za które uznano 9 obszarów o łącznej powierzchni ponad 100 ha.

Zestawienie pomników przyrody w gminie Sulechów przedstawia tabela 2.17.

Tabela 2.17 Pomniki przyrody w gminie Sulechów

Lp	Nazwa pomnika przyrody	Obowiązująca podstawa prawna	Opis pomnika przyrody	Obwód na wys. 1,3 m [cm]	Wys. [m]	Miejscowość
1	Lipa szerokolistna <i>Tiliagrandifolia</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r.		380	20	Buków

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

2	Lipa szerokolistna <i>Tiliagrandifolia</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/		380	12	Górzynkowo
3	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/		420	20	Nowy Świat
4	Lipa drobnolistna <i>Tiliacordata</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/		420	23	Górzynkowo
5	Cis pospolity <i>Taxusbaccata</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/		210	8	Górzynkowo
6	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/	zasiedlony przez kozioroga dębosza	690		Leśna Góra 0005
7	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/	rozwidlony	390 i 450		Oblotne 0018
8	Lipa szerokolistna <i>Tilagrandifolia</i>	uchwała nr VIII/83/95 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 31.01.1995 r. /niepublikowana/		470		Górzynkowo 0008
9	Jesion wyniosły <i>Fraxinusexelsior</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		360		Sulechów 0002
10	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		380		Sulechów 0002
11	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		360		Sulechów 0002
12	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		380		Sulechów
13	Jesion wyniosły <i>Fraxinusexelsior</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		445		Kruszyna 0014

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

14	Olsza czarna <i>Alnusglutinosa</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/	Skupienie drzew- 2 szt.	312; 310		Oblotne 0018
15	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		490		Buków 0004
16	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/	Skupienie drzew- 2 szt.	380; 330		Buków 0004
17	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		440		Buków 0004
18	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/	Skupienie drzew - 5 szt. Grupa dębów szypułkowych	270; 290; 530; 270; 270		Buków 0004
19	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/	Skupienie drzew - 3 szt. Grupa dębów szypułkowych	380; 260; 420		Buków 0004
20	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		540		Buków 0004
21	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		510		Buków 0004
22	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r.		450		Buków 0004
23	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/	skupienie drzew - 2 szt	400; 320		Buków 0004
24	Lipa szerokolistna <i>Tiliagrandifolia</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		450		Kalsk 0009
25	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r.		360		Głogusz 0006
26	Świerk pospolity <i>Piceaabies</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r.		290		Pomorsko 0020

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

		/niepublikowana/				
27	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		600		Pomorsko 0020
28	Olsza czarna <i>Alnus glutinosa</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		350		Pomorsko 0020
29	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		365		Brody 0001
30	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/		480		Mrozów 0016
31	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XXVIII/260/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 29.04.1997 r. /niepublikowana/	Skupienie drzew - 9 szt.	196-401		Górzynkowo 0008
32	Lilia złotogłowa <i>Lilium martagon</i>	uchwała nr XXXI/292/97 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 30.09.1997 r. /niepublikowana/	Stanowisko kilkuset egzemplarzy lilii złotogłów	pow. 0,70 ha		Mrozów 0016
33	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	uchwała nr XII/169/2007 Rady Miejskiej w Sulechowie z dnia 30.11.2007 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 140 poz. 2041 z dn. 17.12.2007 r./		390	25	Buków
34	Topola czarna <i>Populus nigra</i>	R.W.L Nr 34 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 834 z dn. 5.06.2006 r./		740	ok. 33	Brody
35	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 34 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 834 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 3 szt.	461; 476; 594	ok. 25	Pomorsko
36	Lipa drobnolistna <i>Tiliacordata</i>	R.W.L Nr 39 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 839 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 3 szt	450; 390; 320	ok. 20	Łęgowo
37	Cis pospolity <i>Taxus baccata</i>	R.W.L Nr 31 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 831 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 14 szt.	90; 110; 80; 122; 70; 75; 85; 80; 40; 130; 70; 70; 32; 120	od 6 do 13	Nowy Świat
38	Cis pospolity <i>Taxus baccata</i>	R.W.L Nr 31 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 831 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 6 szt. w tym 4 wielopienne	125-105, 70, 75, 45-55, 90, 60, 55, 85, 75, 75-9, 75, 30-60, 100	od 8 do 11	Nowy Świat

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

39	Głaz narzutowy	R.W.L Nr 31 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38poz. 831 z dn. 5.06.2006 r./	granitognejs w kształcie kopuły z wykutymi znakami	obwodzie 11 m.	2	Łęgowo
40	Sosna pospolita <i>Pinussilvestris</i>	R.W.L Nr 31 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38poz. 831 z dn. 5.06.2006 r./	Sosna pospolita WALIGÓRA o ośmiu konarach	625	ok. 17	Oblotne
41	Dąb szypułkowy JAGIEŁŁO <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 31 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38poz. 831 z dn. 5.06.2006 r./		595	ok. 23	Górzykowo
42	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 33 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 833 z dn. 5.06.2006 r./		385	28	Sulechów
43	Milorzab dwukłapowy <i>Ginkgobiloba</i>	R.W.L Nr 33 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 833 z dn. 5.06.2006 r./		110	16	Sulechów
44	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 49 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 849 z dn. 5.06.2006 r./		350	24	Mozów
45	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 42 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 842 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 2 szt.	350; 500	ok. 22	Buków
46	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 42 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 842 z dn. 5.06.2006 r./		380	ok. 20	Buków
47	Cypryśnik błotny <i>Taxodiumdistichum</i>	R.W.L Nr 29 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz.829 z dn. 5.06.2006 r./		370	21	Sulechów
48	Głaz narzutowy	R.W.L Nr 29 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz.829 z dn. 5.06.2006 r./		1120	165	Sulechów
49	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 29 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz.829 z dn. 5.06.2006 r./		510	25	Krężoły
50	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 36 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz.836 z dn. 5.06.2006 r./		414	ok. 20	Łęgowo
51	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 36 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz.836 z dn. 5.06.2006 r./		395	ok. 21	Łęgowo
52	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		725	ok. 25	Łęgowo
53	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 2 szt.	460; 445	ok. 30	Łęgowo

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

54	Świerk pospolity <i>Piceaabies</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		305	ok. 33	Łęgowo
55	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		445	ok. 28	Łęgowo
56	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		430	ok. 29	Sulechów
57	Morwa biała <i>Morus alba</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		425	ok. 16	Sulechów
58	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		400 c	ok. 38	Sulechów
59	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./	Skupienie drzew – 13 szt.	od 360 do 450	od 19 do 25	Mozów
60	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		450	ok. 24	Mozów
61	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		470	ok. 26	Mozów
62	Sosna pospolita <i>Pinussylvestris</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		570	ok. 22	Mozów
63	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		450	ok. 28	Mozów
64	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 35 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 835 z dn. 5.06.2006 r./		440	ok. 25	Mozów
65	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 28 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 828 z dn. 5.06.2006 r./		545	ok. 24	Sulechów
66	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 47 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 847 z dn. 5.06.2006 r./		380	15	Obłotne
67	Dąb szypułkowy <i>Quercus robur</i>	R.W.L Nr 47 z 19 maja 2006 r. /Dz.U.Woj.Lub. Nr 38 poz. 847 z dn. 5.06.2006 r./		380	20	Obłotne

Źródło: Ekofizjografia gminy Sulechów (Strategia Obszaru Funkcjonalnego Miasta Wojewódzkiego Zielona Góra oraz Wykaz pomników przyrody Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim wg stanu na dzień 21.04.2015 r.

Powierzchnia obszarów prawnie chronionej przyrody na terenie gminy Sulechów wynosi prawie 4,5 tys. ha a obszary chronionego krajobrazu zajmują powierzchnię około 4,4 tys. ha, co stanowi 18,6% ogólnej powierzchni gminy. Są to wyróżniające się krajobrazowo tereny:

- *Rynny Obrzycko-Obrzańskie,*
- *Krośnieńska Dolina Odry,*
- *Nowosolska Dolina Odry.*

W południowo-wschodniej części gminy zlokalizowany jest *rezerwat Radowice*. Celem ochrony jest zachowanie łągu jesionowo-olszowego i lasu dębowo-grabowego na silnie urzeźbionej krawędzi wysoczyzny polodowcowej.

Edukacja ekologiczna prowadzona jest w gminie głównie wśród dzieci i młodzieży. Niezbędne jest jednak prowadzenie akcji skierowanych do różnych grup społeczeństwa.

W związku z szerokim zainteresowaniem społecznym tajnikami leśnej przyrody i specyfiki zawodu leśnika na terenie gminy Sulechów, utworzono trzy *ścieżki dydaktyczne*:

- ścieżka edukacyjna „Do Waligóry”,
- ścieżka dydaktyczna „Nad Jabłonną”,
- ścieżka dydaktyczna „Radowice”.

Obszarem chronionym decyzją komisji europejskiej są *Kargowskie Zakola Odry*, ważne dla zachowania siedlisk i gatunków typowych dla doliny rzecznej, w tym wielu gatunków prawnie chronionych w Polsce.

Ze względu na obecność jednej z ważniejszych na Ziemi Lubuskiej *kolonii rozrodczej Nocka Dużego*, w usytuowanym w centrum Sulechowa kościele rzymsko-katolickim pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie ustanowiono *specjalny obszar ochrony siedlisk* (zgodnie z Dyrektywą Siedliskową UE). W kwietniu 2015 potwierdzono na strychu kościoła występowanie samic nocków dużych i podjęto dalsze działania ochronne.

Nadleśnictwo Sulechów od lat prowadzi aktywną działalność wydawniczą popularyzującą walory przyrodnicze lasów nadleśnictwa w postaci folderów informacyjnych, kolportowanych m.in. podczas targów rolnych w Kalsku.

Głównym elementem w hydrografii gminy jest rzeka Odra przepływająca wzdłuż południowej granicy gminy. Szczególną ochroną objęta jest zlewnia rzeki Obrzyca, ponieważ stanowi źródło wody pitnej dla Zielonej Góry. Zlewnia objęta jest strefą ochronną, co powoduje ograniczenia w sposobie użytkowania tych terenów.

2.4.2 Turystyczne walory zasobów dziedzictwa kulturowego gmin obszaru funkcjonalnego.

Gmina Czerwieńsk

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się wiele obiektów dziedzictwa historyczno-kulturowego, które posiadają walory turystyczne. Ich atrakcyjność jest różna ale na pewno mają w sobie wartości poznawcze interesujące dla turystów.

W grupie tej są zasadniczo dwie grupy udokumentowanych zabytkowych obiektów:

- 1) obiekty wpisane do rejestru zabytków
- 2) obiekty chronione w planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o wydaniu pozwolenia na budowę

Na podstawie szczegółowo przeanalizowanych kart dokumentacyjnych wszystkich obiektów w gminie, a także w oparciu o konsultacje społeczne i wizje lokalne, do wartościowych turystycznie elementów dziedzictwa kulturowego, oprócz obiektów wpisanych do rejestru zabytków, na terenie gminy Czerwieńsk można zaliczyć:

1) Czerwieńsk

- *Układ urbanistyczny z XV w.*
- *Ratusz* wzniesiony w 1779 roku, przebudowany w 1909 roku, powstał w wyniku przemurowania i powiększenia poprzedniej konstrukcji, jego dalsza rozbudowę prowadzono w latach 1926-1927,
- *Kościół Parafialny P.W. Świętego Wojciecha* z terenem przykościelnym,
- *Dworzec kolejowy* wybudowany w latach 1869-1870,
- *Aleje* wzdłuż ulic miasta (4) z pocz. XX w.,
- *Cmentarz ewangelicki* (obecnie komunalny) z 1815r.

2) Leśniów Wielki

- *Cmentarz przykościelny* w Leśniowie Wielkim – jest najstarszym na terenie gminy, pochodzi z XIV w.,

3) Nietkowice

- *Kościół parafialny p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa* wybudowany ok. 1880 roku, murowany z cegły, z dostawioną wieżą od strony zachodniej,
- *Schrony bojowe nr 774, 775, 777,*

- Cmentarz ewangelicki (obecnie komunalny) z poł. XIX w.,
- Zespół dworsko-folwarczny [dwór, park, stajnia] z 2 poł. XIX w.

4) Nietków

- Układ rualistyczny z XIII w.
- Cmentarz z pocz. XIX w.,
- Cmentarz ewangelicki z 2 poł. XIX w.,
- Cmentarz rodowy Rothenburgów z 2 poł. XIX w.
- Oficyna pałacowa pochodząca z XVIII w.; jest jedynym zachowanym budynkiem, który wchodził w skład kompleksu pałacowego. Zachowała się jeszcze pozostałość bramy wjazdowej.

5) Schrony bojowe nad Odrą,

- Sześć obiektów militarnych (odrestaurowane i dostępne dla turystów są tylko dwa) stanowiących elementy Pozycji Środkowej Odry (*Oderstellung*), tworzących *Skansen Fortyfikacyjny Czerwieńsk*, położony po lewej stronie Odry,
- Schron bojowo – obserwacyjny nr 762 na CKM-y z 1935r. na wale przeciwpowodziowym wzdłuż lewego brzegu Odry, ok. 950 m. od przeprawy promowej w Brodach.
- Trzy schrony bojowe (774, 775, 777) położone po prawej stronie Odry w rejonie Nietkowic, wpisane do Gminnej Ewidencji Zabytków Gminy Czerwieńsk,

Na szczególną uwagę zasługuje *układ urbanistyczny miasta Czerwieńsk*, podlegający ochronie w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o warunkach zabudowy. Na atrakcyjność turystyczną układu urbanistycznego składa się szereg elementów, takich jak koncentracja obiektów objętych rejestrem i ewidencją zabytków, występowanie zabytkowych, zadrzewionych alei, zabudowa obszaru węzła kolejowego wraz z budynkiem dworcowym, charakterystyczna sieć ulic z rynkiem i ratuszem w centrum, zabudowa zespołu folwarcznego przy ul. Klonowej. Całość stanowi o malowniczym charakterze dobrze zachowanego niewielkiego przedwojennego miasta, pełniącego jednakże ważne funkcje komunikacyjne.

Zestawienie obiektów historycznego dziedzictwa kulturowego, podlegających ochronie konserwatorskiej i wpisanych do rejestru zabytków przedstawia tabela 2.18.

Tabela 2.18 Wykaz obiektów dziedzictwa kulturowego podlegających ścisłej ochronie konserwatorskiej, wpisanych do rejestru zabytków.

Nazwa obiektu	Miejscowość	Okres powstania
Zespół Kościoła p.w. Trójcy Świętej [kościół, cmentarz przykościelny, ogrodzenie]	Będów	Kościół-1882; cmentarz-XIX w.; ogrodzenie XIX/XX w.
Kościół ewangelicki – obecnie magazyn)	Czerwieńsk	1851r.
Park podworski (7,15 ha) w Zespole folwarcznym	Laski	poł. XVIII w.; 2 poł. XIX w.
Budynek gospodarczo - mieszkalny tzw. oranżeria w Zespole folwarcznym	Laski	Ok. 1800r.
Kościół pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny wraz z wystrojem wnętrza,	Leśniów Wielki	XIV w. ; przeb. XVII, XIX w.
Kaplica grobowa w Zespole Kościoła	Leśniów Wielki	1714r.
Wiatrak Kozłak	Leśniów Wielki	XVIII / XIX w.
Park podworski w zespole pałacowym	Nietków	poł. XVIII w. ; 2 poł. XIX w.
Arboretum w zespole pałacowym	Nietków	2 poł. XIX w.
Kościół Filialny pw. Narodzenia Najświętszej Maryi Panny	Sycowice	2poł. XVIII w.
Kościół Filialny pw. Wniebowstąpienia Pana Jezusa	Nietków	1866 -1867 r.

Zródło: Opracowanie własne na podstawie: Włodzimierz Dopierała „Program Opieki Nad Zabytkami gminy Czerwieńsk na lata 2015 – 2018”.

Należy odnotować też fakt wpisania do Gminnej Ewidencji Zabytków *układu ruralistycznego wsi Nietków*, na który składają się oprócz obszaru ulicowej zabudowy mieszkalnej, takie elementy jak: kościół z cmentarzem, dawny park pałacowy.

Początki kształtowania układu wsi sięgają XIII w. Obecnie brak jest informacji dla turystów o istnieniu układu ruralistycznego. Koncentracja atrakcji turystycznych w Nietkowie i w najbliższych okolicach powinna skłaniać do wyeksponowania układu ruralistycznego w formie informacji turystycznej.

Ochronie podlegają też dawne cmentarze ewangelickie na terenie gminy, położone w: Czerwieńsku, Laskach, Leśniowie Małym, Leśniowie Wielkim, Nietkowie, Sudole, Zagórz, Będowie, Płotach, Sycowicach a także Cmentarz Rodowy Rothenburgów

w Nietkowie. Są one w dużym stopniu zdewastowane ale miłośnicy historii związani z różnymi inicjatywami społecznymi są zainteresowani ich uporządkowaniem i wyeksponowaniem w sposób godny dla miejsc pochówku dawnych mieszkańców obszaru gminy. Wymienione wyżej cmentarze podlegają ochronie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o warunkach zabudowy.

Wartością turystyczno-kulturową gminy Czerwieńsk jest zabytkowa brama, którą wjeżdżano na teren posesji i park – pozostałość po pałacu Rothenburgów w Nietkowie. Barokowa brama z XVIII wieku flankowana jest dwoma filarami, zdobionymi boniowaniem i zwieńczona wazonami. W filary wmontowane zostały dwie piaskowcowe renesansowe płyty epitafijne z XVI wieku z płaskorzeźbionymi wyobrażeniami postaci. Z bramą sąsiaduje fragment dwuskrzydłowej, murowanej, parterowej oficyny pochodzący z około połowy XVIII wieku.

Zabytkowy park krajobrazowy założono w Nietkowie w połowie XVIII wieku. Do 1945 roku w parku pałacowym rosło więcej niż dziś chronionych okazów. Do najcenniejszych należały m.in.: platan (3,8 m w obwodzie), klon (2,7 m), bardzo stary jałowiec wirgilijski (1,7 m) oraz kilka równie starych akacji robinii, które osiągały do 3,9 m w obwodzie. Największą i najstarszą akację w parku zamkowym miał tu zasadzić sam Fryderyk II (król Prus), przy okazji swego pobytu na zamku.

Grafowie von Rothenburg pod koniec XIX wieku stali się wielkimi orędownikami sprowadzenia na teren ich posiadłości niezwykle rzadkich okazów drzew i krzewów. W odległości 1,5 km od wsi, przy dzisiejszej drodze na Boryń, w lesie porośniętym wówczas dębami w latach 1893 – 1895 założyli, przy ogromnych nakładach finansowych, tzw. „Gaj drzew iglastych”. Obok niespotykanych w tej części Europy drzew liściastych właściciele Nietkowa postarali się o posadzenie w tym miejscu ponad 100 różnych gatunków drzew i krzewów iglastych (m.in. jałowiec wirginijski, sosna wejmutka, cypryśnik Lawsona, choina kanadyjska, żywotnikowiec japoński, świerk czarny, sosna smołowa, jodła kalifornijska i inne). Wszystkie drzewa zostały posadzone w regularnych odstępach, w ten sposób, by większość z nich – mimo różnego tempa wzrostu – mogła naturalnie się rozwinąć. W latach 30-tych XX wieku dokonano spisania z natury drzewostanu.

Nasadzeń dokonywała firma Späth z Berlina. Założona w 1740 roku dopiero po przejęciu jej przez Franza Ludwiga Spätha w 1863 r. nastawiła się na prowadzenie szkółki

rzadko spotykanych odmian drzew i krzewów. Sam Franz Ludwig Späth, znany bardziej w Niemczech jako Louis Späth, kupił w II połowie XIX wieku w Berlinie ponad 120 hektarów ziemi, wybudował dworek a w 1879 r. założył wokół niego arboretum w stylu ogrodu angielskiego. Obecnie jest to część Uniwersytetu Humboldta.

Na terenie arboretum w Nietkowie znajduje się zniszczony grobowiec Grafów von Rothenburg. Byli tam chowani potomkowie księcia Fryderyka Wilhelma Konstantyna von Hohenzollern-Hechingen. Jedyny ocalały postument z imieniem i nazwiskiem jednego z nich znajduje się na terenie cmentarza komunalnego w Czerwieńsku.⁴¹

Osobliwością gminy, usytuowaną na zachodnim krańcu wsi Laski, jest także park z zachowanymi obiektami po dawnym dworze. Jednym z nich jest oranżeria z XVIII wieku. Jest to budowla murowana, piętrowa na rzucie wydłużonego prostokąta z wydatnymi ryzalitami po bokach elewacji północnej. Część środkowa jest trzykondygnacyjna, z kolistą salą na wysokości parteru i piętra, nakryta dachem stożkowym. Nad pozostałą częścią są dachy dwuspadowe. Na osi elewacji północnej znajduje się portyk wsparty na czterech kolumnach. Wszystkie zachowane obiekty są jednak bardzo zniszczone i zaniedbane.

Zachowane relikty z założenia wskazują, że regularnie rozplanowany ogród ozdobny był tu już na przełomie XVII-XVIII wieku. Zajmował on środkową część obecnego parku, a ściślej pasmo terenu położonego na południe od oranżerii, między stawem i resztkami zburzonego pałacu. Obecny zabytkowy park założony został w połowie XIX wieku na powierzchni ok. 7 ha przez Hansa von Schierstaedt (zm. 1900 r. – pochowany na cmentarzu rodzowym w Laskach). Większą część parku zajmowały założenia krajobrazowe, tworząc w części zachodniej polanę przeciętą rowem wypełnionym wodą, która otacza ozdobną wyspę. Wprowadzono równocześnie, obok rodzimych drzewa aklimatyzowane tj. tulipanowce, daglezie, lipę amerykańską, cypryśnik błotny i klon srebrzysty. Od wschodniej części znajdowały się aleje otaczające z trzech stron czworokątny basen. Z reliktowych założeń barokowych do dnia dzisiejszego przetrwały grabowe szpalery tworzące tunel z zarośniętych koron. Odnaleźć tu także można wiele gatunków drzew i krzewów, które posiadają cechy właściwe pomnikom przyrody.

Aby przywrócić świetność miejscom o ogromnej wartości historycznej i turystycznej gmina Czerwieńsk przystąpiła do projektu pod nazwą „Szlakiem Rothenburgów w gminie

⁴¹ www.nietkow.pl

Czerwieńsk”. Przedmiotem projektu było opracowanie koncepcji rozwojowej na rzecz turystyki trwałej we wspólnym obszarze przygranicznym. Etap pierwszy to opracowanie kompletnej, wraz z niezbędnymi decyzjami administracyjnymi, dokumentacji projektowo-kosztorysowej oraz specyfikacji technicznej wykonania i odbioru robót dla wykonania pierwszego etapu projektu. Tereny objęte projektem to: Park w Nietkowie, Park w Laskach, Arboretum oraz teren przyległy i przystań rzeczna w Nietkowie na rzece Odrze.

W dniu 09 lipca 2013 r. na spotkaniu podsumowującym projekt zaprezentowano efekty wykonanych prac.⁴²

Doskonałe położenie przy ruchliwej drodze krajowej nr 32 ma drewniany wiatrak typu koźlak w Leśniowie Wielkim. Od 1961 r. wpisany jest do rejestru zabytków. Wyremontowany został sumptem Stowarzyszenia Na Rzecz Ochrony Zabytków i Rozwoju Kulturalno-Oświatowego Mieszkańców Leśniowa Wielkiego, Leśniowa Małego i Sudołu. Wiatrak jest własnością prywatną, ale dostępu do niego nie broni żadne ogrodzenie. Mieszkająca w pobliżu właścicielka chętnie udostępnia klucze do obiektu. Wiatrak zbudowano na początku XIX w. Nazwa tego typu budowli pochodzi od charakteru jej podstawy. Osadzony na czterech skrzyżowanych belach słup stanowi powiązaną z nim pionową oś, wokół której obraca się mechanizm wiatraka. Konstrukcja taka nosi nazwę „koziół”.⁴³

W ramach realizacji działań PROW, obok wiatraka wybudowano wiatę rekreacyjną i postawiono tablicę informacyjną w trzech językach.

W okolicy miejscowości Sudoł, przy drodze krajowej nr 32, znajduje się *słup jednomilowy* dawniejszej poczty brandenbursko-pruskiej. Jest to obelisk piramidalny, ustawiony na cokole, gdzie widać zachowany wizerunek trąbki pocztowej z kokardą. Słupy tego rodzaju stawiano na środkowym nadodrzu w XVIII i XIX wieku dla celów orientacyjnych. Pozwalały zachować dyscyplinę czasową i sprawdzić przebytą odległość kursującym dylżansom.

Najstarszy kościół w gminie Czerwieńsk znajduje się w Leśniowie Wielkim. Kościół parafialny wzmiankowany już w 1399 roku, murowany z kamienia i cegły, przebudowany został w wieku XVII, kiedy do prezbiterium dobudowano zakrystię i kaplicę, z dostawionym

⁴² www.nietkow.pl

⁴³ www.polskaniezwykla.pl

w 1714 roku baniastym hełmem wieży. W gotycką architekturę świątyni wkomponowano elementy neoromańskie w XIX stuleciu. Obecnie zauważalna jest przewaga stylu gotyckiego i barokowego. Bogate jest wnętrze i wyposażenie. Na uwagę zasługuje tryptyk późnogotycki Mistrza z Gościeszowic (1516), późnobarokowa ambona i ołtarz, rzeźbione renesansowe nagrobki z XVI i XVII stulecia. W pobliżu Kościoła znajduje się kaplica grobowa, murowana, późnobarokowa z 1714 roku, nakryta namiotowym dachem o falistym wykroju.

W pobliżu miejscowości Bródki odnaleźć można dość liczne pozostałości systemu poniemieckich, dobrze zachowanych *schronów bojowych* leżących wzdłuż kanału Ołobok, będących częścią południowego fragmentu *Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego*.

Podobne bunkry zlokalizowane są wzdłuż lewego brzegu Odry jako pozostałość Linii Środkowej Odry – *Oderstellung*.

Linia (Pozycja) Środkowej Odry (niem. *Oderstellung*) to zespół około 650 żelbetowych schronów bojowych, obserwacyjnych lub biernych. Zbudowane zostały w latach 1928-1939 wzdłuż lewego brzegu Odry od Wrocławia do Krosna Odrzańskiego. Umocnienia te wraz z Międzyrzeckim Rejonem Umocnionym oraz Wałem Pomorskim (niem. *Pommeranstellung*) stanowiły, główną linię obrony III Rzeszy przed atakiem ze wschodu. Linia *Oderstellung* została przełamana na całej długości w przeciągu kilkunastu dni na początku roku 1945 przez Armię Czerwoną.

Skansen Fortyfikacyjny Czerwieńsk powstał w oparciu o sześć obiektów Pozycji Środkowej Odry (*Oderstellung*) o numerach 763, 764, 765, 766, 767 i 770.

Obecnie odrestaurowane są dwa obiekty: 766 i 765, których charakterystyka przedstawia się następująco:

Obiekt 765

Obiekt bojowy na 1 CKM. Wybudowany został w 1937 roku. Wykonany w kategorii odporności ogniowej "B1". Obiekt składa się z czterech pomieszczeń:

- gazoszczelnej śluzy wejściowej
- izby pogotowia załogi
- gazoszczelnej śluzy pośredniej
- izby bojowej Obiekt posiada strzelnicę flankującą, osłoniętą płytą pancerną 48P7.

Obiekt 766

Obiekt bierny-obszerny. Wybudowany w 1935 roku, a oddany do użytku w marcu 1936 roku. Wykonany w kategorii odporności ogniowej "B1" ze ścianami zewnętrznymi grubości 1 metra i stropodachem grubości 80 centymetrów. Obiekt składa się z trzech pomieszczeń:

- gazoszczelnej śluzы wejściowej
- izby pogotowia załogi
- izby obserwatora

Stała obsługa obiektu to trzech żołnierzy. Dodatkowo w obiekcie stacjonowała grupa wypadowa (drużyna piechoty) w sile dziewięciu żołnierzy.

Ciekawymi obiektami skansenu, które nie zostały jeszcze odrestaurowane, są:

Obiekt 763

Obiekt bojowy na 1 CKM. Wybudowany w 1935 roku. Wykonany w kategorii odporności ogniowej "B1" ze ścianami zewnętrznymi grubości 1 metra i stropodachem grubości 80 centymetrów.

Obiekt 764

Obiekt bojowy na 1 CKM. Wybudowany w 1937 roku. Wykonany w kategorii odporności ogniowej "B1" ze ścianami zewnętrznymi grubości 1 metra i stropodachem grubości 80 centymetrów. Obiekt składa się z czterech pomieszczeń:

- gazoszczelnej śluzы wejściowej
- izby pogotowia załogi
- gazoszczelnej śluzы pośredniej
- izby bojowej.

Obiekt 770

Obiekt bojowy na 1 CKM. Wykonany w kategorii odporności ogniowej "B1".

Obiekt składa się z pięciu pomieszczeń:

- gazoszczelnej śluzы wejściowej
- izby pogotowia załogi
- gazoszczelnej śluzы pośredniej
- izby bojowej
- wartowni, w której umiejscowiono studnię rurową.

Jest to największy obiekt Skansenu Fortyfikacyjnego Czerwieńsk.

Karty adresowe obiektów zabytkowych gminy znajdują się w Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta i Gminy Czerwieńsk. Wykonane zostały przez Włodzimierza Dopierałę w I kwartale 2015 r. w ramach opracowania *Programu opieki nad zabytkami gminy Czerwieńsk na lata 2015-2018*.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków stanowią wyposażenie i wystrój kościoła w Leśniowie Wielkim (ołtarz główny, chrzcielnica, ławki, krucyfiksy, kartusze herbowe, naczynia liturgiczne, polichromia stropu, gotycki dzwon) oraz dwie tablice nagrobne w filarach bramy wjazdowej do dawnej siedziby rodziny von Rothenburg w Nietkowie.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się 106 stanowisk archeologicznych, których atrakcyjność turystyczna jest bardzo trudna do oceny.

Gmina Dąbie

Teren gminy Dąbie związany jest historycznie z ziemią krośnieńską. Najwcześniejsze przekazy źródłowe związane z terenem dzisiejszej gminy dotyczą Ciemnic (1233r.) i miejscowości Stary Zagór (1253r.). Początki tych wsi mogą być nawet wcześniejsze, o czym świadczą romańskie zabytki z początków XIII w. (misa chrzcielna i dzban z Nowego Zagóru). Dąbie, Gronów, Kosierz, Łągów i Pław pojawiają się we wzmiankach dopiero w 1305r. (Dąbie nawet 1376r.). Pochodzą jednak zapewne z pierwszej połowy XIII w., o czym świadczy ich rozplanowanie – owalnica oraz kościoły w Kosierzcu i Dąbiu z XIII w.

Na 16 miejscowości w gminie Dąbie, 11 powstało najpóźniej w XIII w. Szczawno wzmiankowane jest w 1430r., Trzebule – 1513r., Brzeźnica i Budynia – w XIV w. Na terenie gminy Dąbie można wyróżnić następujące historyczne układy przestrzenne: Brzeźnica, Budynia, Ciemnice, Dąbie, Dąbki, Gola, Gronów, Kosierz, Lubiatów, Łągów, Nowy Zagór, Pław, Stary Zagór, Szczawno, Trzebule.

Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią szansę rozwoju turystyki na terenie gminy. Mowa tu przede wszystkim o układach przestrzennych, zabytkowych zespołach i obiektach architektonicznych.

Obiekty wpisane do rejestru zabytków objęte są ścisłą ochroną konserwatorską. Stan techniczny obiektów jest bardzo zróżnicowany i uzależniony od obecnej funkcji użytkowej oraz planów i zasobności właściciela. W najkorzystniejszej sytuacji znajdują się zabytki sakralne we władaniu kościoła rzymsko-katolickiego w Dąbiu, Ciemnicach, Kosierzcu, Łągowie, Lubiatowie, Nowym Zagórze, Pławiu i Trzebulach.

W średnim stanie znajduje się pałac z zabudowaniami gospodarczymi w *Brzeźnicy*, w złym stanie jest natomiast pałac w *Trzebulech* a w najgorszym pałac we wsi *Kosierz*.

Na obszarze gminy wiele obiektów wpisanych jest do rejestru zabytków. Wykaz najciekawszych turystycznie obiektów dziedzictwa kulturowego wpisanych do gminnego rejestru zabytków zawiera tabela 2.19.

Tabela 2.19 Wykaz najciekawszych turystycznie obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie Dąbie, wpisanych do rejestru zabytków.

Nazwa obiektu dziedzictwa kulturowego	Miejscowość	Okres powstania
Pałac w zespole pałacowo - folwarcznym	Brzeźnica	1907 -1908 r.
Dom Ogrodnika w zespole pałacowo - folwarcznym	Brzeźnica	pocz. XX w.
Pałac w zespole pałacowo – folwarcznym	Kosierz	ok. 1700 r.; przeb. 1854 r.
Kościół Filialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	Kosierz	2 poł. XIII w.; przeb. w XVI w.
Kościół Filialny p.w. Wszystkich Świętych	Ciempnice	1610r.
Kościół Filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego	Dąbie	ok. poł XII w.; przeb. 1674 r., 1710 r., 2 poł, XIX w.
Kościół Filialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej	Lubiatów	1745 r.; wieża-1818 r.
Kościół Filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego	Łagów	1698 r.
Zespół kościoła Filialnego p.w. Świętego Antoniego Padewskiego	Nowy Zagór	1882 -1886 r.
Kościół p.w. Świętego Jana Chrzciciela	Trzebule	1670 r.; rozb. w XVIII w.
Zespół Pałacowy	Trzebule	2 poł. XIX w.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Włodzimierz Dopierała „Program Opieki Nad Zabytkami gminy Dąbie na lata 2015 – 2018”.

W skład zespołu pałacowo-folwarcznego w *Kosierzu* wchodzi murowany pałac z 1700 r. (obecnie w ruinach), przebudowany w 1854 r., będący siedzibą architekta i malarza niemieckiego Georga Wenzeslusa von Knobelsdorffa – autora projektu berlińskiej opery, pałacu w Charlottenburgu oraz m.in. przebudowy pałacu w Sanssouci w Poczdamie. W skład zespołu wchodzi jeszcze: park krajobrazowy z dwoma stawami, strumieniem i licznymi pomnikami przyrody oraz zabudowania folwarczne (gorzelnia, stajnia, dwie stodoły,

lodownia, dwa magazyny, owczarnia i obora) wzniesione w XIX wieku. W/w obiekty są wpisane do rejestru zabytków. Mimo niewątpliwych walorów kulturowych zespołu jego atrakcyjność turystyczna jest istotnie obniżona na skutek złego stanu technicznego, częściowo zrujnowanego i opustoszałego pałacu a także pozostałych elementów zespołu.

W *Trzebulach* znajduje się barokowo – klasycystyczny zespół pałacowo – folwarczny z XIX wieku, wpisany do rejestru zabytków. Walory turystyczne zespołu są obniżone ze względu na stan nieużytkowanego obecnie dziewiętnastowiecznego pałacu. W skład zespołu wchodzi jeszcze: park z terenem dawnego sadu oraz trzy obory.

Na uwagę zasługuje fakt wpisania do Gminnej Ewidencji Zabytków *układu ruralistycznego wsi Trzebule*, na który, oprócz obszaru zabudowy mieszkalnej, składają się takie elementy jak: kościół z cmentarzem, pałac, folwark i park. Początki kształtowania układu wsi sięgają XV w. Obecnie brak jest informacji dla turystów o istnieniu układu ruralistycznego.

W *Brzeźnicy* znajduje się eklektyczny pałac z lat 1907 – 1908 wraz z zabudowaniami gospodarskimi, powstałymi na początku XX w. i przypałacowym parkiem z drugiej połowy XIX w., w którym znaleźć można 53 gatunki drzew, w tym ciekawe okazy miłorzębu oraz pomnik przyrody – dąb szypułkowy o obwodzie 550 cm i wysokości 22 m, którego wiek szacowany jest na 300 lat.⁴⁴ Na wartość turystyczną zespołu pałacowo – folwarcznego w Brzeźnicy składają się nie tylko walory pałacu i parku, ale również cały układ budynków folwarku, z których niektóre są odrestaurowane, tak jak np. Dom Ogrodnika.

Wchodzące w skład zespołu pałacowo – folwarcznego obiekty: pałac, park i ogród warzywny, dwie oficyny, brama wjazdowa z dozorcówkami, paszarnia (obecnie dom mieszkalny), obora, trzy chlewnie, stajnia, stajnia – wozownia, dwie stodoły, łaźnia i piwnica, są zamieszczone w rejestrze zabytków i składają się na harmonijną kompozycję przestrzenną.

Od dwóch lat zespół pałacowo-folwarczny ma nowego gospodarza – prywatnego właściciela, który czyni starania, aby zrewitalizować obiekt, łącznie z przywróceniem funkcji gospodarczych. Barię na obecnym etapie jest np. brak oczyszczalni ścieków, kanalizacji, czy dostępu do Internetu. Rewitalizacja zespołu pałacowo – folwarcznego w Brzeźnicy może nabrać dynamiki przy odpowiednim wsparciu służb konserwatora zabytków.

⁴⁴ . www.starymlyn.agro.pl

Zabytkowy kompleks Starego Młyna w Brzeźnicy pełni funkcję gospodarstwa agroturystycznego. Istniejące tam obiekty są dobrze utrzymane a także poddawane konserwacji i remontom. Dotyczy to również infrastruktury technicznej starego młyna. Walory gospodarstwa są podniesione dzięki bezpośredniemu sąsiedztwu z zadbanym, malowniczym stawem.

Bardzo ważnymi zasobami historycznego dziedzictwa kulturowego, o wysokich walorach turystycznych, na terenie gminy są kościoły:

- *Kościół Filialny p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny w Kosierzu* to gotycki kościół murowany z XV wieku, z wieżą drewnianą z XIX wieku. Do dziś znajdują się w nim epitafia nagrobne rodziny Kotwiczów,
- *Kościół Parafialny p.w. Świętej Elżbiety Portugalskiej w Pławiu* to neogotycka świątynia z XIX w., zbudowana z cegły i kamienia łamanego. Obok kościoła znajdują się: cmentarz przykościelny, dwa budynki mieszkalne, które zachowały się z dawnego zespołu dworskiego, dwa domy klasycystyczne z przełomu XVIII / XIX w. oraz dziewiętnastowieczna, murowana, neogotycka kostnica i park dworski,
- *Kościół Filialny p.w. Wszystkich Świętych w Ciemnicach*, zbudowany w 1610r., pierwotnie drewniany o konstrukcji szachulcowej, obmurowany w 1960r. oraz drewniana dzwonnica i cmentarz przykościelny,
- *Barokowy kościół filialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego* w Łagowie z 1698r., wewnątrz bogato zdobiony symbolicznymi malowidłami przedstawiającymi dzieje ludzkości od Adama po Sąd Ostateczny. Ma interesującą konstrukcję – wybudowany jest z cegły i kamienia na planie kwadratu, który w drugiej kondygnacji przechodzi w ośmiobok, aby zakończyć się kopulastym dachem. W skład zespołu kościoła wchodzi również cmentarz przykościelny,
- *Gotycki kościół filialny p.w. Najświętszego Serca Jezusowego w Dąbiu*, zbudowany w XIII wieku z kamienia polnego, przebudowywany w latach 1674 – 1710 oraz w XIX w. wraz z cmentarzem przykościelnym,
- *Drewniany Kościół Filialny p.w. Świętego Jana Chrzciciela w Trzebulach*, wzniesiony na planie ośmioboku w 1670r., rozbudowany w XVIII w., wraz z cmentarzem przykościelnym z XVII w., (o walorach turystycznych wsi Trzebule świadczy wpisanie jej do ewidencji zabytków jako *układu ruralistycznego*),

Barokowy *Kościół Filarialny p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej w Lubiawie*, wybudowany w 1745 r., murowany z cegły i kamienia, z wieżą drewnianą zwieńczoną hełmem i latarnią z 1818. W XIX w. kościół rozbudowano o kruchtę i zakrystię (w skład zespołu kościoła wchodzi również cmentarz przykościelny z XVIII w. (dodatkowego uroku dodają wsi pozostałości parku dworskiego w Lubiawie),

- *Kościół Filarialny p.w. Świętego Antoniego Padewskiego w Nowym Zagórze*, wybudowany w latach 1882 – 1886. W skład zespołu kościoła wchodzi również cmentarz przykościelny. Świątynia w tym miejscu ma znacznie dłuższą historię, czego dowodem jest średniowieczny krzyż pokutny.

Wymienione wyżej kościoły wyróżniają się na tle innych zabytków zarówno walorami historyczno-kulturowymi, jak i dobrym stanem technicznym.

Zespoły pałacowo – parkowo – folwarczne w Trzebulach i w Kosierzu mają duży potencjał turystyczny ale wymagają rewitalizacji o wielomilionowych nakładach inwestycyjnych: samorządowych, państwowych, czy też prywatnych i jednoczesnego nadania im funkcji komercyjnych (turystycznych, szkoleniowych, itp.) lub publicznych (kulturalnych, społecznych, itp.) o ponadgminnym zasięgu.

W miejscowościach: Gola, Gronów, Kosierz, Nowy Zagór, Stary Zagór, Pław, Połupin i Szczawno znajdują się pozostałości po cmentarzach ewangelickich. Dla części turystów mogą być atrakcją ale ich obecny stan dla większości jest raczej mało interesujący i nieatrakcyjny.

Na terenie gminy Dąbie znajdują się 163 stanowiska archeologiczne o trudnej do określenia atrakcyjności turystycznej.

Gmina Sulechów

Na terenie gminy Sulechów znajduje się 608 obiektów wpisanych do ewidencji zabytków nieruchomych, z tego w Sulechowie jest ich 293 a na terenach wiejskich - 315.

Są to: założenia urbanistyczne i układy ruralistyczne, budynki użyteczności publicznej, obiekty przemysłowe, budynki (domy) mieszkalne, założenia folwarczne, obiekty rezydencjonalne, obiekty i założenia sakralne, założenia cmentarne, założenia parkowe, aleje wzdłuż dróg i ulic, obiekty obronne, pomniki.

Najbardziej zagrożone i najcenniejsze obiekty zabytkowe miasta i gminy poddawane są

pracom remontowo-konserwatorskim i badaniom archeologicznym.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków stanowią wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych w Klepsku, Bukowie, Cigacicach, Łęgowie i Sulechowie.

Szczegółowy opis zabytków Sulechowa zawarty jest w opracowaniu Włodzimierza Dopierały „Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Sulechów na lata 2015 – 2018”.

Na poziomie opracowania strategii sektorowej obiekty dziedzictwa kulturowego gminy analizowane są przede wszystkim pod kątem atrakcyjności turystycznej a walory historyczne i estetyczne traktowane są jako źródła atrakcyjności. Sam wpis do rejestru zabytków świadczy o wartości historyczno- kulturowej obiektu ale nie przesądza o jego atrakcyjności turystycznej.

W analizie strategicznej przyjęto założenie, że wpis do rejestru zabytków jest wystarczającym powodem do traktowania obiektu jako atrakcyjny turystycznie, niezależnie od aktualnego stanu technicznego. Stan techniczny decyduje przede wszystkim o stopniu atrakcyjności obiektu. Może się jednak zdarzyć, że obiekt o dużej wartości kulturowej jest w takim stanie, który nie wzbudzi żadnego zainteresowania turystów.

W tabeli 2.20 przedstawiono zestawienie obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie, wpisanych do rejestru zabytków, które warto oferować turystom jako atrakcje warte obejrzenia i poznania ich historii.

Tabela 2.20 Wykaz atrakcyjnych turystycznie obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie Sulechów, wpisanych do rejestru zabytków.

Nazwa obiektu dziedzictwa kulturowego	Miejscowość	Data powstania
Zespół pałacowo-folwarczny A [pałac (obecnie szkoła), owczarnia, stajnia i spichlerz, obora]	Buków	2 połowa XIX w
Cmentarz rodowy	Buków	2 poł. XIX w.
Zespół Kościoła Filialnego pw. Matki Boskiej Częstochowskiej	Kalsk	pocz. XVI w.
Pałac w Zespole Pałacowo – Folwarcznym [obecnie PWSZ]	Kalsk	XXVII/XXVIII w.
Zespół Kościoła Filialnego pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny (kościół, cmentarz przykościelny, ogrodzenie z bramami)	Klepsk	a) kościół: 2 poł. XIV w., przebudowany 1586 – 1614 r., 1657 r. (wieża) b) cmentarz przykościelny: XVI w. c) ogrodzenie z bramami, XVI w., pocz. XX w

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Pałac w Zespole Pałacowym	Kruszyna	XVIII / XIX w.
Dwór (rządcówka) w Zespole Dworsko - Folwarcznym	Kruszyna	1816 r.
Zespół Pałacowo-Folwarczny (pałac, oficyna, stodoła, domy nr 52 i 53, czworak, obora, obora z gołębnikiem, stajnia, lamus)	Lęgowo	XIXw.
Oficyna nr 45 w Zespole Dworskim	Mozów	Pocz. XIX w.
Dwór, nr 30 w Zespole Dworsko-Folwarcznym	Okunin	ok. 1800, przebudowa k. XIX w.
Zespół Pałacowy: (pałac (obecnie szkoła), oficyna, rządcówka z budynkiem gospodarczym nr 53, park)	Pomorsko	a) pałac: 1 poł. XVIII w., b) park: XVIII w. c) oficyna: k. XVIII w. d) rządcówka: 2 poł. XIX w.
Układ urbanistyczny	Sulechów	XIII w.
Aleje przy drogach: Sulechów – Skąpe, Sulechów – Kręzoły, Sulechów – Mozów - Pomorsko	Sulechów	2 poł. XIX w.
Domy przy ul. Armii Krajowej nr 1,7, 22/23, 25/26, 56, 57,59, 61,62,67, 74,	Sulechów	2 poł XIX w.
Zespół Szkolny „Pedagogium” (obecnie PWSZ) [dom nr 46, sala gimnastyczna nr 47, alumnat nr 48, szkoła nr 50, szkoła nr 51, park]	Sulechów	a) dom: 4 ćw. XIX w. b) sala gimnastyczna: k. XIX w. c) alumnat: 1880 r. d) szkoła nr 50: 1819 r. e) szkoła nr 51: 1909 r. f) park: k. XIX w.
Budynek Koszar Artyleryjskich przy ul. Armii Krajowej 75 [obecnie szkoła]	Sulechów	1897 – 1898 r.
Dom nr 1 przy ul. Brama Piastowska	Sulechów	1 poł. XIX w.
Dom nr 5 przy ul. Handlowej	Sulechów	k. XVIII w.
Domy przy ul. Jana Pawła II [nr 2, 3,11,14,16/17, 24, 25, 27]	Sulechów	
Zespół Kościoła Parafialnego p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego [kościół, plebania nr 4]	Sulechów	a) kościół: ok. poł. XIV w., przebudowany k. XV w., 2 poł. XVI w. b) plebania nr 4: 2 poł. XVIII w.
Domy przy ul. I. Łukasiewicza [nr 12, 13, 14]	Sulechów	2 poł. XIX w.
Domy przy al. Niepodległości [nr 9, 10, 11,16, 25, 28, 29, 35, 42, 43]	Sulechów	XIX/ XX w.
Budynek Urzędu Powiatowego nr 15 (obecnie przychodnia)	Sulechów	ok. 1913 r.
Willa z ogrodem nr 30 przy al. Niepodległości	Sulechów	XIX/XX w.

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Mury miejskie (ul. Okrężna, niewielkie fragmenty zachowane również przy ul. Magazynowej, ul. Nowy Rynek i al. Wielkopolskiej).	Sulechów	XIV w., XV/XVI w.
Brama Krośnieńska przy ul. Okrężnej	Sulechów	1704 r.
Dom nr 13 przy ul. Okrężnej	Sulechów	XVIII – XIX w.
Dom nr 14 przy ul. Okrężnej	Sulechów	1 ćw. XIX w.
Ratusz (plac Ratuszowy nr 6)	Sulechów	XV/XVI w., przeb. 2 poł. XIX w.
Dom nr 7 przy placu Ratuszowym	Sulechów	1786 r.
Domy przy ul. gen. W. Sikorskiego [nr 5, 10, 20/21, 22/23, 25,]	Sulechów	XIX/XX w.
Wieża Ciśnień przy ul. 31 stycznia	Sulechów	1904 r.
Domy przy ul. 31 stycznia [nr 6, 21, 35, 39]	Sulechów	k. XIX w.
Magazyn aprowizacyjny nr 24 przy ul. 31 stycznia	Sulechów	XIX/XX w.
Budynek przemysłowy nr 27 przy ul. 31 stycznia	Sulechów	XIX, XX w.
Dom nr 5 przy ul. Szkolnej	Sulechów	2 poł. XVIII w.
Zbór Kalwiński przy al. Wielkopolskiej (obecnie dom kultury)	Sulechów	1752–1765 r., 1779 r.
Zamek w Zespole Zamkowym przy al. Wielkopolskiej (obecnie dom kultury)	Sulechów	XIV w., przebudowany XV w., XVI w., XVII w., XIX w.
Dom nr 4 przy al. Wielkopolskiej (obecnie poczta)	Sulechów	4 ćw. XX w.
Domy przy ul. Zwycięstwa [nr 21a, 25]	Sulechów	1 ćw. XX w.
Domy przy ul. Żeromskiego [nr 12, 28, 33, 34, 35/36]	Sulechów	1889 r.
Sala sportowa nr 38 przy ul. Żeromskiego	Sulechów	XIX / XX w.
Domy przy ul. Żwirki i Wigury [nr 7, 8, 10]	Sulechów	1 ćw. XX w.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Włodzimierz Dopierała „Program Opieki Nad Zabytkami gminy Sulechów na lata 2015 – 2018”.

Do najciekawszych pod względem atrakcyjności turystycznej obiektów, ujętych w gminnej ewidencji zabytków, w miejscowościach gminy Sulechów można zaliczyć:

1) Buków:

Zespół pałacowo-folwarczny A [neorenesansowy pałac (obecnie szkoła), park, owczarnia, stajnia i spichlerz, obora, dom], Zespoły folwarczne B i C, Kościół parafialny

p.w. Św. Józefa Oblubieńca z 1856r., cmentarz ewangelicki z 2 poł XIX w., cmentarz rodowy z 2 poł. XIX w., remiza strażacka z k. XIX w., zabytkowe domy mieszkalne (5).

2) Cigacice

Zespół Kościoła parafialnego p.w. Św. Michała Archanioła, plebania, cmentarz przykościelny, Zespół cmentarza ewangelickiego z kaplicą, most drogowy na Odrze z 1925 r., dworzec kolejowy (obecnie dom), magazyn portowy(2), spichlerz, szkoła, zabytkowe, domy mieszkalne(16), zabytkowe budynki gospodarcze (3).

3) Kalsk

Zespół pałacowo-folwarczny rodziny von Sydow [pałac z XVII/XVIII w., park z 2 poł XIX w., obory(2), komin gorzelni z 2 poł. XIX w.], Zespół poewangelickiego Kościoła Filialnego p.w. Matki Boskiej Częstochowskiej z XVI wieku, kaplica cmentarna, cmentarz przykościelny, cmentarz rodowy, cmentarz ewangelicki, aleja z 2 poł XIX w., zabytkowe domy(6), budynki gospodarcze(5).

4) Klepsk

Zespół Kościoła filialnego p.w. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny z 1421r. wraz z wyposażeniem, perła XIV-wiecznej architektury sakralnej z drewnianą chrzcielnicą z 1581 r., cmentarz przykościelny z kaplicą, cmentarz ewangelicki, płyty pamiątkowe z 1918r., zespół folwarczny, folwark pomocniczy, leśniczówka, zabytkowe domy mieszkalne (4), zabytkowe budynki gospodarcze(2).

Kościół pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny – to zabytek reprezentujący unikalne wartości artystyczne protestanckiej architektury z autentycznym renesansowym wystrojem wnętrza. Pod względem wystroju malarsko – sztukatorskiego obiekt nie ma sobie równych. Późnorenansowe wyposażenie wnętrza o ludowym charakterze stanowi w nim najwyższą wartość. Zabytek dodaje wsi i okolicy swoistego kolorytu, znakomicie wzbogacając jej krajobrazowe walory.⁴⁵

Kościół stanowi perłę stylu i wartości sztuki najwyższej krajowej klasy. Jest to bezcenny skarb sakralnej architektury i znakomita wizytówka turystyczna wsi, gminy i województwa lubuskiego. Dominująca nad wiejskim pejzażem drewniana wieża stanowi osobliwość architektoniczną o wyjątkowej formie, zwracając na siebie coraz większą uwagę turystów krajowych i zagranicznych.

⁴⁵. Lech Okowiński „Renesansowy Kościół w Klepsku perła drewnianej architektury” www.klepsk.prv.pl

5) Kruszyna

Zespół pałacowy [pałac z XVIII/XIX w., park pałacowy z XIX w.], Zespół dworsko-folwarczny [dworek-rządówka z 1816r., budynek gospodarczy, spichlerz], aleja Kruszyna-Radowice z XIX/XX w., zabytkowe domy mieszkalne(2), budynek gospodarczy z końca XIX w.

6) Łęgowo

Zespół pałacowo-folwarczny [pałac z k. XIX w., park pałacowy, oficyna, dom ogrodnika, stodoła, czworak, obora z gołębnikiem, stajnia, owczarnia, lamus], Zespół Kościoła parafialnego p.w. Św. Stanisława Biskupa z 1929-1930 roku, plebania, cmentarz przykościelny, Zespół cmentarza ewangelickiego z 2 poł. XIX w., kaplica, pomnik z 1918r., aleja Łęgowo-Sulechów z pocz. XX w., zabytkowe domy mieszkalne (6).

7) Pomorsko

Zespół pałacowy [pałac z 1 poł. XVIII w. (obecnie szkoła), park krajobrazowy z XVIII w. o nieczytelnym układzie historycznym z licznym starodrzewem, oficyna pałacowa, rządówka], Zespół Kościoła filialnego p.w. Św. Wojciecha [kościół z 1858r., kaplica grobowa, cmentarz przykościelny], cmentarz ewangelicki (obecnie komunalny) z XIX/XX w., aleja z XIX/XX w., szkoła z XIX/XX w. (obecnie dom), układ ruralistyczny z pocz. XIV w., zabytkowe domy mieszkalne (10).

8) Kije

Pałac, Zespół Kościoła parafialnego p.w. Najświętszego Serca Pana Jezusa, kaplica, cmentarz przykościelny, Zespół pałacowo-folwarczny [pałac z k. XIX w., budynki gospodarcze(2), domy(2)], dwór z 2 poł. XIX w., młyn z k. XIX w., dworzec kolejowy z pocz. XX w. (obecnie dom), zabytkowe domy mieszkalne (11), zabytkowe budynki gospodarcze (4).

9) Brody

Kościół filialny p.w. Niepokalanego Poczęcia NMP z pocz. XX w., cmentarz ewangelicki, zabytkowe domy mieszkalne (16), układ ruralistyczny z XIII w., aleja z XIX/XX w.

10) Głogusz

Zespół pałacowo-folwarczny [Park krajobrazowy z XIX w., dom z gołębnikiem, obora,

stodoła, gorzelnia, budynek mieszkalno-gospodarczy].

11) Brzezie k. Sulechowa :

Zespół folwarczny- ul. Styki, Zespół folwarczny- ul. Wiejska, aleja z XIX/XX w., zagroda nr 4, dom.

12) Okunin

Zespół dworsko-folwarczny (bardzo zaniedbany) [dwór z 1800r., park z pocz. XIX w., dom ogrodnika z pocz. XX w.], , szkoła, remiza strażacka z XIX/XX w., zespół dworca kolejowego, przykościelny cmentarz ewangelicki z XIX w., świetlica z 2 poł. XIX w., pomnik ofiar I wojny światowej z 20/XX w.,

13) Mozów

Kościół filialny p.w. Św. Józefa z k. XIX w., zespół cmentarza ewangelickiego, kaplica grobowa, Zespół dworski [park krajobrazowy z poł. XIX w., oficyna z pocz. XIX w.], wieża remizy strażackiej z XIX/XX w., szkoła z pocz. XX w.(obecnie dom), zabytkowe domy mieszkalne (4), układ ruralistyczny z XIII/XIV w.

14) Krężoły

Aleja z XIX/XX w., zabytkowe domy mieszkalne (6), zabytkowe budynki gospodarcze(3).

15) Leśna Góra

Schrony bojowe(14), Zespół folwarczny z pocz. XX w., zagroda z pocz. XIX w.

16) Sulechów

Najstarsze obiekty historycznej zabudowy Sulechowa posiadają średniowieczną metrykę, a przeważają budynki z drugiej połowy XIX w. oraz z przełomu XIX i XX w.

Do najcenniejszych i zarazem najciekawszych dla turystów zabytków Sulechowa należą:

1) *Układ urbanistyczny z XIII w. w murach miejskich.*

Mury obronne wzniesione zostały w XIV w. i otaczały wraz z fosą lokacyjne miasto owalnym pierścieniem. Zbudowane były z kamienia polnego o nieregularnym układzie a na przełomie XV i XVI w. podniesiono je, nadbudowując murem ceglany. W końcu XIX wieku zaczęto je rozbierać. Zachowane do dziś przy kilku ulicach fragmenty, mają grubość od 40 do 90 cm (partie ceglane) do ok. 1,2 m(mury kamienne) oraz wysokość od 2,5 do 5 m. w miejscach nadbudowanych partii ceglanych z otworami strzelniczymi i resztkami krenelażu. Mury posiadały dwie bramy wjazdowe, od południa i północy

a kolejne dwie powstały w XVIII w. Do obecnych czasów zachowała się tylko jedna, a przy niej spory odcinek muru. W okresie powojennym mury poddawane były remontom zabezpieczającym.

2) Brama Krośnieńska,

jedyna ocalała z czterech bram miejskich, zbudowana na zachodnim odcinku murów w 1704 r. w formie barokowej, murowana z cegły, tynkowana, przejazd bramny zamknięty jest półkolistym frontonem i flankowany zdwojonymi pilastrami o bazach jońskich. Brama zamknięta jest gzymsem z trzema gazonami i kulą zdobioną maskaronami, po obu stronach płaskorzeźbione kartusze: od strony wschodniej herb miasta w obramieniu akantu i draperii podtrzymywanej przez putta, z orłem w zwieńczeniu, a od strony zachodniej orzeł brandenburski w polu obramowanym dekoracją akantowo-laurową, z koroną w zwieńczeniu. Obiekt połączony jest z fragmentami zachowanych murów. Po wojnie brama była na bieżąco naprawiana i remontowana.

3) Zamek z wieżą,

powstał w 1 poł. XIV w. z fundacji książąt głogowskich, na miejscu wcześniejszego grodu, na niewielkim wzniesieniu, włączony w system obronny miasta (od strony południowej i północnej do zamku przylegają zachowane fragmenty murów obronnych). Trzyskrzydłowy budynek na przestrzeni wieków był przekształcany, w wiekach XV, XVI, XVIII i XIX w. W XIX wieku zburzono północną i wschodnią część zamku, wznosząc w tym miejscu nowe budynki. Do głównej budowli, będącej skrzydłem zachodnim dawnego zamku (w piwnicach skrzydła przetrwały czternastowieczne relikty), przylega od północy gotycka wieża, pierwotnie zwieńczona podwójnym hełmem z latarnią. W XVIII w. znacznie obniżona i nakryta dachem namiotowym. Przylegający do niej od południa barokowy budynek, założony na planie prostokąta, piętrowy, nakryty dachem dwuspadowym. Po zachodniej stronie wieży wznosi się Zbór Kalwiński, z którym zamek zespólny jest współczesnym łącznikiem. Po stronie północno-zachodniej znajduje się XIX-wieczny budynek. Zamek wzniesiony został z kamienia i cegły. Bryła zachowanego skrzydła jest dwukondygnacyjna o wysokości 16,5 m z poddaszem użytkowym, przykryta stromym dachem dwuspadowym, krytym dachówką ceramiczną. Wieża murowana z kamienia polnego i cegły, wzniesiona na planie

czworoboku, podpiwniczona, czterokondygnacyjna, o wysokości 24,4 m. Elewacje głównego korpusu są otynkowane, zwieńczone profilowanym gzymsem. Obiekt po pełnej renowacji, adaptacji i przebudowie oraz przywróceniu murom wieży gotyckiego wyglądu, w 2011 r. został przekazany na cele społeczno-kulturalne.

W czasie trwającej adaptacji, zagospodarowano po wschodniej stronie zamku niewielkie założenie parkowe o regularnym układzie alejek parkowych, z odkrytym amfiteatrem, umiejscowionym na zboczu wzniesienia.

4) Zbór Kalwiński

tzew. kościół zamkowy. Gmina kalwińska powstała w Sulechowie w 1683 r. za sprawą polskich arian, szlachciców Stanisława i Mikołaja Latalskich oraz szkockiego kaznodziei Andrzeja Malcolma. Kościół usytuowany w sąsiedztwie zamku zbudowany został w latach 1752-1765, prace wykończeniowe trwały do 1779 r. Obiekt wzniesiony na rzucie prostokąta, prezentuje późnobarokową formę architektoniczną. W jego korpus wbudowana jest od zachodu prosta w formie czterokondygnacyjna wieża, na rzucie kwadratu. W przyziemiu wieży znajduje się główne wejście ujęte barokowym portalem z trójkątnym naczółkiem wypełnionym dekoracją rokokową.

Korpus nakryty jest dachem trójspadowym a wieża czterospadowym, z dachówki ceramicznej. Fasady przeprute są różnego rozmiaru i kształtu oknami oraz detalami architektonicznymi.

W latach 80. XX w. rozpoczęto przebudowę i remont obiektu, który przerwano, wykonano wówczas łącznik z zamkiem i dach. W 2007 r. remont został wznowiony. Wnętrza przebudowano na salę widowiskowo-projekcyjną i kawiarnię, zagospodarowano też bezpośrednie otoczenie kościoła wraz z iluminacją zewnętrzną. Zamek i kościół zamkowy stanowią własność gminną a użytkowane są przez Sulechowski Dom Kultury.

5) Ratusz miejski

wzniesiony został na przełomie XV i XVI w. a przebudowany w drugiej połowie XIX w. Pierwotny, drewniany z XIVw., spłonął. Odbudowany na tym miejscu murowany, został zniszczony w czasie pożaru miasta w 1633 r. Obecny neogotycki styl i kształt powstał w wyniku licznych zmian na przestrzeni wieków. Do dnia dzisiejszego zachowały się główne zręby murów oraz sklepień piwnicznych z okresu jego powstania. Budynek wzniesiony został z cegły, na planie prostokąta. Trójkondygnacyjną bryłę przykrywa

dach płaski, elewacje wieńczy attyka, co jest efektem przebudowy ratusza w 2 połowie XIX wieku. Zlikwidowano wówczas spadziste dachy i nadbudowano trzecią kondygnację z neogotyckim krenelażem, który w 1970 r. zastąpiono obecną, piaskowcową attyką. Do bryły głównej przylega od zachodu ośmioboczna wieża, zwieńczona smukłym hełmem z latarnią. Narożniki budynku wzmacniają przypory. W wyniku remontu przeprowadzonego w latach 1966-1973 wnętrze ratusza zostało przekształcone. W latach 1989-1991 zabezpieczono fundamenty, wymieniono elewację budynku i zagospodarowano teren wokół. Kolejne prace remontowe wewnątrz i zewnątrz ratusza, odwodnienie murów, a także nowe zagospodarowanie otoczenia przeprowadzono w 2009 roku.

6) Kościół parafialny

p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego, usytuowany w centrum miasta, jest najstarszą i najokazalszą świątynią w mieście. Wzniesiony około poł. XIV w. a przebudowany gruntownie w 1488 r. Po najstarszym murowanym kościele pozostały granitowe fragmenty w murach obecnej budowli. W 1539 roku kościół od katolików przejęli protestanci, którzy zarządzali nim do roku 1945. Jest to budowla halowa, wzniesiona na planie prostokąta, murowana z kamienia i cegły, trójnawowa, z pięciokondygnacyjną wieżą od strony południowej, wzniesioną w zamian zachodniej, zawalonej na skutek pożaru w 1557 r., której dolną część zachowano jako kruchtę. Wyodrębnione prezbiterium zamknięte trójbocznie, z przybudówkami od południa – wieża i od północy-zakrystia. W latach 1689-1690 postawiono przybudówki przy chórze i emporach, w 1884-1893 nadbudowano górną kondygnację wieży oraz przeprowadzono renowację i częściową rekonstrukcję wewnątrz i elewacji. Nawa główna i prezbiterium z zachowanymi sklepieniami gwiaździstymi. Korpus kościoła nakryty dachem dwuspadowym, ujętym dekoracyjnymi szczytami ze sterczynami, rozczłonkowanymi blendami. Nad prezbiterium dach dwuspadowy, przechodzący od wschodu w trójspadowy. Nad wieżą ośmiospadowy, namiotowy. Dwukondygnacyjna kruchta nakryta dachem dwuspadowym. Elewacje nie są tynkowane, prezbiterium i nawy oszkarpowane. Elewacje wieży zdobione fryzami i gzymsami. Renowacji wewnątrz świątyni dokonano w latach 70 i 90. XX w. a w 1991 r. pokryto dachy blachą miedzianą. Obiekt zachowany jest w dobrym stanie.

Plebania, z 2 poł. XVIII w., znajduje się w bezpośrednim sąsiedztwie kościoła. Budynek wzniesiony na rzucie prostokąta, parterowy z użytkowym poddaszem, częściowo podpiwniczony, nakryty dachem mansardowym z lukarnami. Elewacje są tynkowane. Obiekt jest po remoncie, w dobrym stanie technicznym.

6) Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława Kostki,

dawniej ewangelicki, położony jest na dawnym Przedmieściu Zielonogórskim. Wzniesiony na miejscu starszego, szachulcowego, na terenie dawnego cmentarza pietystów z XVIII w. Wzniesiony w 1905 r. w stylu neogotyckim, murowany, jednonawowy korpus założony na planie prostokąta z węższym prezbiterium po północno-zachodniej stronie i wieżą od południowego wschodu, przy której klatka schodowa na planie koła. Do dłuższych boków nawy przylegają prostokątne aneksy. Po obu stronach prezbiterium przybudówki na rzucie prostokąta. Bryła złożona z kilku zestawionych ze sobą części, nakrytych odrębnymi dachami. Jednokondygnacyjna klatka schodowa nakryta dachem wielospadowym w formie ostrosłupa zwieńczonego kulą. Nad całością dominuje czterokondygnacyjna wieża zwieńczona wielobocznym hełmem w kształcie ostrosłupa z kulą i krzyżem w zwieńczeniu, krytym blachą. Ściany szczytowe prezbiterium i nawy zaakcentowane czworobocznymi sterczynami, nakrytymi jednospadowymi daszkami. Narożniki prezbiterium spięte uskokowymi przyporami. Elewacje kościoła, z licem ścian wykonanym w cegle, opracowane jednolicie pod względem dekoracji architektonicznej. Wnętrze nawy z trzech stron obiegają drewniane empory wsparte na filarach. W latach 80. XX w. wykonano prace remontowe w kościele i na terenie przykościelnym oraz dobudowano aneksy po obu stronach nawy. Na początku XXI w. na obiekcie położono nowe pokrycie z dachówki ceramicznej. W latach 2009-2010 odsłonięto we wnętrzach oryginalne tynki wraz z kolorystyką. Obiekt utrzymany jest w dobrym stanie.

7) Zespół szkolno-parkowy „Pedagogium”

znajduje się w południowej części miasta. Obecnie mieści się tu Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa, której budynki położone są po obu stronach ul. Armii Krajowej. Po stronie zachodniej, na powierzchni 2,64 ha znajduje się park, budynek rektoratu wzniesiony w 1909 r. oraz budynek dydaktyczno-administracyjny z 1819 r. i cmentarz, na którym spoczął w 1739 r. zmarły założyciel sierocińca, który dał podwaliny pod

zespół szkolny, Siegmund Steinbart. Po wschodniej stronie ul. Armii Krajowej znajduje się budynek alumnatu z 1880 r., dom mieszkalny i sala gimnastyczna. Pierwotne budynki szachulcowe nie zachowały się.

Park szkolny, założony w końcu XIX w. o charakterze krajobrazowym, obecnie użytkowany i zagospodarowany teren o charakterze rekreacyjnym, z ciekawą obwodnicową kompozycją dróg – droga główna okalająca park łączy krótsze, drogi, dzieląc park na mniejsze części. Na zapleczu budynku dzisiejszego rektoratu znajdował się ogród botaniczny. Jego reliktem jest niewielki zbiornik wodny oraz aklimatyzowane drzewo – miłorząb dwuklapowy. W latach 70. XX w. układ parku został zniekształcony, a w 2012 r. drzewostan częściowo zniszczony przez trąbę powietrzną. Wśród drzew wyróżniają się: buk pospolity czerwony, sosna wejmutka, lipy, modrzew, lipa amerykańska oraz drzewa pomnikowe: dęby szypułkowe, klon pospolity, jesion wyniosły i miłorząb. Park z zachowanym przy budynku mieszkalnym nr 46 fragmentem zabytkowego muru ceglanego z bramą wjazdową i furtką ujętą słupkami, dalej ogrodzenie z współczesnych płyt betonowych i przęsł z siatki, wyposażony w elementy małej architektury, z wytyczonymi współcześnie alejkami i znacznych rozmiarów placem na cele kulturalne, przed rektoratem z założonym przez studentów ogrodem kwiatowym, jest na bieżąco pielęgnowany. W 1719 r. z przekształcenia Domu Sierot, utworzonego w 1677 r. przez igielnika Siegmunda Steinbarta, powstała placówka szkolnictwa elementarnego. W 1766 r. na podstawie przywileju króla pruskiego Fryderyka II przekształcona w akademickie gimnazjum o nazwie "*Królewskie Pedagogium*", funkcjonujące do 1944 r. Przez wiele lat szkołą kierowały rodziny Steinbartów i Hanów. W budynkach dawnego pedagogium po wojnie utworzono Liceum Pedagogiczne, przekształcone później w Studium Nauczycielskie. W roku 1999 r. w obiektach szkolnych uruchomiono Państwową Wyższą Szkołę Administracji Publicznej, przekształconą w 2001 r. w Państwową Wyższą Szkołę Zawodową w Sulechowie.

Alumnat, obecnie budynek dydaktyczny przy ul. Armii Krajowej 48, położony jest po jej wschodniej stronie, monumentalny budynek wzniesiony w 1880 r. z cegły, nieotynkowany. Wieloboczny rzut budynku w stylu historyzmu tworzą trzy przyległe do siebie wydłużone prostokąty, wszystkie z ryzalitami. Bryła rozczłonkowana, podpiwniczona, trzykondygnacyjna, nakryta odrębnymi, wielospadowymi dachami,

krytymi obecnie blachą. Zachodni ryzalit części środkowej i zachodnie ściany skrzydeł bocznych zwieńczone okazałymi szczytami. Elewacje akcentowane przez gzymsy, barwne fryzy ceramiczne i pasy ciemniejszej cegły. W 2001 r. budynek adaptowany na cele uczelni, w latach 2003 – 2005 wymieniono stolarkę okienną, osuszono i zabezpieczono fundamenty, przebudowano układ i nawierzchnię dziedzińca.

Sala gimnastyczna, obiekt nr 47, wzniesiony pod koniec XIX w., po północnej stronie alumnatu, niewielki, parterowy, na rzucie prostokąta, wzbogacony niższymi aneksami od zachodu i północy oraz blaszaną przybudówką od południa. Przykryty dachem dwuspadowym z blachy. Elewacje, z fasadą od strony zachodniej, wykonane z cegły licówki. Obiekt utrzymany jest w dobrym stanie.

Budynek Instytutu Politechnicznego PWSZ, przy ul. Armii Krajowej 50, wzniesiony w 1819 r. z cegły na fundamentach z kamienia, otynkowany, dachy kryte dachówką ceramiczną. Architektura budynku cechuje eklektyzm z przewagą form nawiązujących do baroku i klasycyzmu. Założony na rzucie wydłużonego prostokąta, z szerokim pseudoryzalitem części środkowej zachodniego boku i odpowiadającym mu ryzalitem boku wschodniego. Do części ryzalitu przylega prostokątny aneks. Bryła zwarta, trójkondygnacyjna, z wysokim poddaszem, częściowo podpiwniczona, nakryta wysokim dachem czterospadowym. Przylegający od wschodu parterowy aneks zwieńczony tarasem. Remont generalny i adaptacja na cele PWSZ w latach 2002-2004.

Budynek rektoratu i dydaktyki, przy ul. Armii Krajowej 51, wzniesiony w 1909 r., murowany z cegły, otynkowany. Rzut na planie podkowy z przedłużonym o dobudówkę skrzydłem północnym, z lekko wysuniętymi ryzalitami po bokach wschodnim i zachodnim skrzydła głównego. Bryła z czterech zróżnicowanych gabarytowo członów zestawionych do siebie prostopadle, dwukondygnacyjnych, z okazałym cokołem, podpiwniczonych, nakrytych wysokimi dachami z lukarnami. Środkowa partia skrzydła wschodniego wyniesiona o dwa metry ponad pozostałe. Po wojnie od strony zachodniej południowego skrzydła budynku dobudowano aneks, kryty papą. Elewacja frontowa z pięcioosiowym ryzalitem. Budynek w 2002 r. został poddany gruntownej modernizacji z zachowaniem historycznej elewacji.

Dom mieszkalny w zespole szkolnym przy ul. Armii Krajowej 46. Budynek wzniesiony w 4 ćw. XIX w. z czerwonej cegły, na planie kwadratu. Bryłę tworzą trzy parterowe

człony czworoboczne, zróżnicowane wysokością, wszystkie nakryte wysokimi dachami dwuspadowymi. Elewacje o licu ceglanym, dekorowane pasmami ciemniejszych cegieł. Elewacja frontowa z wysokim trójkątnym szczytem. Budynek remontowany na bieżąco, utrzymany w dobrym stanie.

8) Wieża ciśnień przy ul. 31 Stycznia,

zlokalizowana wśród zabudowy miejskiej. Zbudowana w 1904 r., z cegły klinkierowej w kolorach żółtym i czerwonym, z której uformowany jest również detal architektoniczny. Budynek w kształcie grzyba, którego trzon wzniesiony na planie koła, wzmocniony jedenastoma stalowymi obejmami, podtrzymuje zbiornik wodny. Nad wejściem znajduje się XIX-wieczny herb Sulechowa. Wieża pełniła swoją funkcję do lat 70. XX w. Obecnie wymaga zagospodarowania. Stanowi własność gminy Sulechów.

9) Domy mieszkalne

zlokalizowane przy ulicach: Armii Krajowej, Brama Piastowska, Handlowa, Łukasiewicza, al. Niepodległości, Okrężna, plac Ratuszowy, Sikorskiego, 31 Stycznia, Szkolna, Jana Pawła II, al. Wielkopolska, Żeromskiego, Żwirki i Wigury.

Na terenie miasta, mimo znacznych zniszczeń wojennych, zachowała się historyczna zabudowa mieszkaniowa i mieszkaniowo – usługowa, wśród której do najcenniejszych należy kilkadziesiąt budynków, usytuowanych głównie w centrum i przy jednej z najbardziej reprezentacyjnych ulic na przełomie XIX i XX w., łączącej centrum z ówczesnie nowo powstałym dworcem kolejowym, obecną Aleją Niepodległości, gdzie zlokalizowane są budynki np. dawnego szpitala, urzędu ziemskiego i powiatowego, prywatnej szkoły. Zabudowa występuje w postaci zwartej szczytowej i kalenicowej. Są to domy piętrowe, klasycystyczne kamienice czynszowe oraz wtopione w zieleni budynki o charakterze willowym, prezentujące architekturę eklektyczną i secesyjną, z dość bogatym detalem architektonicznym - pilastry, tympanony, boniowania, opaski okienne czy zdobione motywami stylizowanych roślinności, zwłaszcza w partiach fasad. Przeważają budynki murowane z cegły, tynkowane, założone na planie prostokąta lub zbliżone do kwadratu, z ryzalitami, ozdobnymi szczytami, o urozmaiconych gabarytach i formach, nakryte dachami głównie dwuspadowymi z dachówki ceramicznej, czasami mansardowymi, zbudowane w 2 poł. XIX w., przełomie XIX/XX w. i na początku XX w. Kilka posiada XVIII-wieczną metrykę np. szachulcowy budynek gminy ariańskiej przy

ul. Szkolnej 5, kamienica przy pl. Ratuszowym 7 czy ul. Handlowej 5. Niektóre budynki wyróżniają się ciekawym ogrodzeniem np. secesyjnym, żeliwnym na ceglanej podmurówce czy zabudową gospodarczą – np. willa nr 30 przy Al. Niepodległości, również sama prezentująca ciekawą formę dawnego zamku z cylindryczną wieżą, bądź dobudówkami np. w formie wielobocznej werandy – willa przy ul. 31 Stycznia nr 35. Stany techniczne obiektów w większości są dobre i średnie, na bieżąco przeprowadzane są remonty i naprawy, niektóre po remoncie generalnym.

Do rejestru zabytków wpisane są również dwie aleje:

- 1) Aleja lipowa, przy drodze Sulechów – Krężoły, założona w 2 poł. XIX w. Bardzo przetrzebiony drzewostan, praktycznie w stanie szczątkowym. Wymaga przeprowadzenia wielu zabiegów pielęgnacyjnych.
- 2) Aleja lipowo – klonowo - kasztanowcowa, przy drodze Sulechów – Skąpe, założona na przełomie XIX/XX, o długości ok. 16 km. Zaczyna się w Sulechowie przy torach kolejowych i wiedzie do pierwszych zabudowań miejscowości Skąpe. Znacznie przetrzebiona w 2007 r., po wielu interwencjach w jej obronie, objęta ochroną konserwatorską i zinwentaryzowana. Obecnie porasta przy niej ponad 1400 drzew, wśród których przeważają lipy – ok. 960 sztuk w wieku od 70 do 100 lat, ponad 200 sztuk kasztanowców w przedziale wieku 80-90 lat. Najstarsza część alei obsadzona jest ok. 270 drzewami klonu jawora i klonu pospolitego w wieku 110-120 lat, z najstarszym drzewem w całej alei – egzemplarzem klonu jawora w wieku około 170 lat. Występują też pojedyncze dęby, jesiony wyniosłe, brzozy pospolite i topole kanadyjskie. Ostatnimi laty przeprowadzono cięcia sanitarne i oczyszczono drzewa z posuszu.⁴⁶

Na terenie gminy Sulechów zarejestrowano 201 stanowisk archeologicznych.

Rozpoznane obszary wykopalisk archeologicznych zlokalizowane są w następujących miejscowościach: Brody, Brzezie Pomorskie, Buków, Cigacice, Głogusz, Górzykowo, Kalsk, Kije, Klępsk, Krężoły, Łęgowo, Okunin, Mozów, Pomorsko, Sulechów.

⁴⁶. Program Opieki Nad Zabytkami Gminy Sulechów na lata 2015 – 2018. Włodzimierz Dopierała 2015 r.

2.4.3 Turystyczne znaczenie zasobów środowiska naturalnego w gminach

Możliwości rozwoju rekreacji i turystyki warunkowane są w istotnym stopniu przez stan elementów środowiska naturalnego w gminach obszaru funkcjonalnego. Poniżej wyszczególnione zostały najistotniejsze wymogi dotyczące ochrony środowiska naturalnego w przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym, które należy spełniać w stosunku do istniejących i planowanych obiektów infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.

Infrastruktura gazownicza i ciepłownicza

Rozbudowa istniejącej sieci gazowej i ciepłowniczej na terenie gmin obszaru funkcjonalnego, oprócz zapewnienia komfortu jak największej liczbie ludności, wpłynie korzystnie na stan czystości powietrza. Rozszerzanie zasięgu lokalnych kotłowni i centralnych systemów zaopatrzenia w ciepło, wykorzystanie gazu przewodowego jako paliwa niskoemisyjnego do celów grzewczych i likwidacja palenisk oraz kotłów węglowych skutecznie ograniczą zawartość zanieczyszczeń pyłowych i gazowych w powietrzu w wyniku zmniejszenia tzw. emisji niskiej.

Infrastruktura wodno-kanalizacyjna

Zapewnienie niezakłóconej dostawy wody o wymaganej jakości, w pożądanej ilości i o wystarczającym ciśnieniu do obiektów turystyczno-rekreacyjnych jest warunkiem koniecznym, zarówno ze względów sanitarnych (higiena osobista, umywalnie i sanitariaty, sprzątanie pomieszczeń, gastronomia itp.), jak i przeciwpożarowych. W przypadku braku możliwości przyłączenia tych obiektów do pobliskiej sieci wodociągowej konieczna jest budowa własnych ujęć wody, stacji uzdatniania oraz stacji hydroforowych, a następnie prawidłowa eksploatacja oraz konserwacja urządzeń przez wykwalifikowanych pracowników. W przypadku wykorzystywania wody do celów pitno-gospodarczych niezbędne jest zapewnienie okresowych badań jakości wody dostarczanej do instalacji.

Kanalizacja terenów rekreacyjno-wypoczynkowych powinna zapewnić higieniczne i sprawne odprowadzenie oraz oczyszczanie powstających ścieków bytowo-gospodarczych oraz deszczowych. W przypadku braku w pobliżu istniejących systemów kanalizacyjnych, stosowanym powszechnie rozwiązaniem jest gromadzenie ścieków bytowo-gospodarczych w zbiornikach bezodpływowych i ich okresowy wywóz do pobliskich oczyszczalni. Jest to

system wymagający permanentnej kontroli oraz stwarzający zagrożenia dla środowiska gruntowo-wodnego (możliwe nieszczelności zbiorników bezodpływowych oraz taboru asenizacyjnego). Eliminacja bądź ograniczanie tego systemu jest możliwe poprzez budowę przydomowych oczyszczalni ścieków. W przypadku odprowadzania wód (ścieków) deszczowych należy preferować lokalne zbiorniki retencyjne, które prawidłowo zaprojektowane, wykonane i utrzymane mogą stanowić estetyczny element zagospodarowania terenów rekreacyjno-turystycznych.

Niedopuszczalne jest wydawanie przez urzędy pozwoleń na rolnicze bądź leśne wykorzystywanie osadów ściekowych w pobliżu terenów rekreacyjno-turystycznych. Powstające w takich przypadkach okresowe uciążliwości odorowe odstręczą skutecznie turystów od odwiedzania takich terenów.

Prawidłowo prowadzona gospodarka ściekowa na terenach rekreacyjno-turystycznych przełoży się niewątpliwie na dalszą poprawę stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych, co zwiększy atrakcyjność tych terenów.

Stan czystości wód

Badania stanu czystości wód płynących na obszarze funkcjonalnym prowadzone przez WIOŚ w Zielonej Górze dowodzą, że od ostatniej dekady XX wieku stan wód ulega sukcesywnej poprawie. W wyniku konsekwentnej polityki w zakresie ich ochrony i realizacji szeregu inwestycji proekologicznych wody płynące osiągają parametry bliskie pożądanym standardom czystości. Najwymowniejszym przykładem są tu korzystne zmiany jakości wód Kanału Łacza i Zimnego Potoku, które przed uruchomieniem w 1998 r. oczyszczalni ścieków dla Zielonej Góry w Łęczycy, stanowiły otwarte kanały ściekowe. Po realizacji wymienionej inwestycji większość wskaźników ich zanieczyszczenia mieściła się w najwyższej klasie czystości.

Od 2008 r. ocena stanu wód rzek prowadzona jest w oparciu o nowe kryteria tj. stan i potencjał ekologiczny *jednolitych części wód* (skrótowo - jcw), elementy biologiczne oraz wskaźniki fizykochemiczne. Stan ekologiczny naturalnych jcw na terenie województwa lubuskiego był zróżnicowany i kształtował się między stanem słabym a stanem dobrym, przy czym dominował stan ekologiczny umiarkowany.

Pomimo tego, że zgodnie z wymogami Unii Europejskiej ogólny stan jednolitych części wód płynących na obszarze funkcjonalnym jest w większości zły – podobnie jak na całym

obszarze województwa lubuskiego i Polski, nie znaczy to jednak, że uległ on pogorszeniu, a jedynie to, że wody nie osiągnęły jeszcze w pełni wymaganych standardów.

Ubóstwo obszaru funkcjonalnego pod względem występowania jezior i zbiorników wód stojących powoduje, że należy te wody pieczołowicie chronić przed wszelkimi zanieczyszczeniami. Dotyczy to nie tylko Jeziora Wielkiego, ale również zbiorników małej retencji: „Strużyna” i „Czerwieńsk” oraz mniejszych zbiorników i stawów, które są lub mogą być wykorzystywane do celów rekreacyjno-turystycznych (kąpieliska, wędkowanie itp.). W tym celu konieczna jest dalsza aktywizacja działalności kontrolnej straży gminnych i leśnych oraz policji. Niebagatelne znaczenie dla ochrony wód ma również stan świadomości ekologicznej społeczeństwa, prowadzącej do większej dbałości mieszkańców i turystów o zachowanie zasobów przyrodniczych.

Badania wód podziemnych prowadzone przez PIG w latach 2011-2012 wykazały, że na obszarze województwa lubuskiego nie występują wody bardzo dobrej jakości, a największy udział mają wody III klasy (zadowalającej jakości). Wody podziemne stanowią podstawowe źródło zaopatrzenia ludności w wodę, dlatego konieczne jest ich kosztochłonne uzdatnianie. Jakość wody jest ważnym parametrem oceny walorów gmin przez turystów.

Uwzględniając zasoby i stan czystości wód na obszarze funkcjonalnym należy je chronić przed wszelkimi zanieczyszczeniami, głównie ściekami bytowo-gospodarczymi, deszczowymi i przemysłowymi oraz odpadami. Istotne znaczenie ma tu rozbudowa systemów kanalizacyjnych w gminach i likwidacja zbiorników bezodpływowych oraz wywozu ścieków.

Ochrona powietrza

Stan zanieczyszczenia powietrza na obszarze funkcjonalnym, podobnie jak w całym woj. lubuskim, spełnia generalnie wymagane standardy. Występujące w województwie przypadki przekroczenia standardów jakości powietrza nie dotyczą bezpośrednio obszaru funkcjonalnego. Nie znaczy to jednak, że lokalnie nie występują problemy z czystością powietrza, szczególnie z nadmierną emisją zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z indywidualnych systemów grzewczych i zwiększającą się emisją spalin komunikacyjnych. Dlatego niezwykle istotna z punktu widzenia walorów turystycznych jest realizacja programów ograniczania emisji niskiej poprzez przyłączenia odbiorców do zbiorczych sieci ciepłych, stosowanie do wytwarzania energii cieplnej paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy) i wykorzystywanie alternatywnych źródeł energii elektrycznej i cieplnej (OZE).

Tereny rekreacyjno-turystyczne to obszary wrażliwe na hałas i odory. Zatem należy oddalać źródła hałasu komunikacyjnego od takich miejsc (np. budowa obwodnic) lub podejmować działania wydatnie zmniejszające hałas (poprawa nawierzchni dróg i elementów ich uzbrojenia, ograniczanie prędkości ruchu oraz budowa ekranów akustycznych). Należy zadbać, ażeby w pobliżu miejsc przeznaczonych na rekreację nie lokalizowano składowisk odpadów, oczyszczalni ścieków, obiektów hodowlanych, zakładów utylizacyjnych, grzebowisk padliny i pomiotu drobiowego oraz innych inwestycji, których funkcjonowanie wiąże się z emisją odorów do otoczenia. Mimo, że dotychczas problemy odorowe nie są w naszym kraju prawnie rozwiązane, jest to problem niezwykle drażliwy społecznie.

Zagospodarowanie odpadów stałych i ochrona gleb

Tereny rekreacyjno-turystyczne powinny być miejscem czystym i estetycznym, dlatego powinny na nich być spełnione warunki do prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Oprócz odpowiednio gęsto rozmieszczonych pojemników na odpady zmieszane, w pergolach powinny być ustawione kontenery na odpady z tworzywa sztucznego, szklane i makulaturę, a także do zbiórki odpadów niebezpiecznych dla środowiska np. baterii. Konieczne jest oznakowanie miejsc gromadzenia odpadów oraz ustawienie edukacyjnych tablic informacyjnych - apelujących o utrzymanie czystości przez użytkowników. Niezależnie od tego właściciele lub dysponenci tych terenów powinni zapewnić pracowników sprzątających teren i dozorujących system wywozu odpadów.

W celu lepszego wykorzystania walorów środowiskowych, gminy obszaru funkcjonalnego powinny opracować projekty i zakończyć rekultywację zamkniętych wysypisk odpadów oraz możliwie szybko likwidować powstające na ich terenie nieurządzone (tzw. dzikie) wysypiska odpadów.

Gleby obszaru funkcjonalnego powinny być chronione przed zanieczyszczeniami i degradacją. Ochrona powierzchni ziemi powinna obejmować prawidłową gospodarkę odpadami stałymi i ciekłymi, staranną eksploatację składowisk odpadów, zapobieganie powstawaniu i likwidację tzw. dzikich wysypisk odpadów oraz edukację ekologiczną społeczeństwa.

3 Analiza SWOT oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego

Analiza SWOT (skrót od angielskich słów *Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats* – silne i słabe strony, szanse i zagrożenia)⁴⁷ jest przeglądem uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych oraz stanowi ważny element procesu planowania strategicznego. Dostarcza informacji, które są pomocne w dopasowaniu zasobów i możliwości do otoczenia, w którym badany podmiot funkcjonuje. Jest kompleksową metodą diagnozowania strategicznego, opartą na identyfikowaniu silnych i słabych stron organizacji oraz szans i zagrożeń pojawiających się w jej wnętrzu i najbliższym otoczeniu.

Przedmiotem analizy SWOT w opracowaniu strategii sektorowej jest oferta spędzania czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego nadodrzańskich gmin. Analizą objęta jest więc przestrzeń spędzania czasu wolnego w gminach tworzących obszar funkcjonalny.

Słabe strony to będą te aspekty funkcjonowania przestrzeni czasu wolnego w gminach obszaru funkcjonalnego, które ograniczają jej sprawność i mogą blokować rozwój w przyszłości. Są najczęściej konsekwencją ograniczeń zasobów i ich niedostatecznych właściwości.

Mocne strony, czyli atuty przestrzeni czasu wolnego w gminach obszaru funkcjonalnego to specjalne walory odróżniające ją od innych, działających w tym samym sektorze i regionie⁴⁸. Mocnymi stronami oferty w tej przestrzeni mogą być zasoby, które pozytywnie wpływają na jej pozycję konkurencyjną w otoczeniu

Silne i słabe strony przestrzeni czasu wolnego dotyczą głównie wewnętrznych cech (właściwości, atrakcyjności, możliwości). Mają najczęściej charakter relatywny, a nie absolutny (to, co w jednej sytuacji jest jej siłą, w innej może być słabością)⁴⁹.

Drugim ważnym elementem analizy SWOT jest określenie szans i zagrożeń dla gmin partnerskich jakie mogą wystąpić w przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.

Szanse to tendencje i zjawiska w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego, które odpowiednio wykorzystane mogą stać się bodźcem rozwojowym i źródłem osłabienia zagrożeń.

⁴⁷ Nazwa SWOT pochodzi od pierwszych liter angielskich słów: *strengths* (mocne strony), *weaknesses* (słabe strony), *opportunities* (szanse), *threats* (zagrożenia).

⁴⁸ M. Romanowska, *Zarządzanie strategiczne firmą*, CIM, Warszawa 1995.

⁴⁹ J. Supernat, *Zarządzanie strategiczne: pojęcia i koncepcja*, Kolonia Limited, Wrocław 1998, s. 19.

A. Sharplin określa okazję jako „*kombinację okoliczności, czasu i miejsca, która w przypadku połączenia z pewnym działaniem ze strony organizacji może przynieść znaczące korzyści*”⁵⁰.

Zagrożenia to czynniki wewnętrzne i zewnętrzne, które są postrzegane jako bariery rozwoju przestrzeni czasu wolnego, utrudnienia, dodatkowe koszty działania lub niebezpieczeństwa. Istnienie zagrożeń ma destrukcyjny wpływ na jej rozwój, a w szczególności na powodzenie inwestycji. Jednocześnie nie pozwala na pełne wykorzystanie szans i mocnych stron⁵¹.

Szanse i zagrożenia można odnaleźć wewnątrz przestrzeni czasu wolnego oraz w jej otoczeniu. Często mają charakter relatywny; niewykorzystane szanse mogą stać się zagrożeniami, a wcześniej rozpoznane zagrożenie może przekształcić się w szansę.

Po zidentyfikowaniu słabych i mocnych stron oraz szans i zagrożeń dla rozwoju przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym, można przystąpić do określenia misji i wizji funkcjonowania tej przestrzeni oraz określenia struktury celów i działań strategicznych. Działania te można podzielić na cztery grupy, ukierunkowane na:

- 1) wykorzystanie silnych stron wraz z szansami (Strategie S-O);
- 2) zmniejszanie słabych stron, poprzez wykorzystanie szans (Strategie W-O);
- 3) wykorzystanie silnych stron dla redukcji zagrożeń (Strategie S-T);
- 4) zapobieganie zagrożeniom poprzez eliminowanie (ograniczanie) występowania słabych stron (Strategie W-T).

Podstawowym zadaniem analizy SWOT było dokonanie diagnozy stanu istniejącego i znalezienie mocnych i słabych stron przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym oraz wskazanie szans i zagrożeń dla tej przestrzeni w przyszłości.

Analizy dokonano dla dwóch obszarów zagadnień:

- 1) Oferty rekreacyjno-turystycznej na terenie obszaru funkcjonalnego
- 2) Ochrony środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym

Wyniki analizy przedstawiono w formie tabelarycznej. Stanowią one podstawę dla określenia misji i wizji rozwoju przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze

⁵⁰ Ibidem, s. 19.

⁵¹ M. Romanowska, *Zarządzanie strategiczne firmą*, CIM, Warszawa 1995.

funkcjonalnym a także struktury celów i zadań strategicznych niezbędnych dla jej doskonalenia.

3.1 Analiza oferty rekreacyjno-turystycznej na terenie obszaru funkcjonalnego

Przedmiotem analizy są elementy oferty rekreacyjno-wypoczynkowej, sportowo-rekreacyjnej oraz turystyczno-rekreacyjnej. Analiza obejmuje zagadnienia organizacji turystyki i rekreacji oraz infrastruktury technicznej niezbędnej do przygotowania atrakcyjnej oferty produktów turystycznych.

Tabela 3.1 Analiza SWOT w zakresie oferty rekreacyjno-turystycznej

Oferta rekreacyjno-turystyczna na terenie obszaru funkcjonalnego	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Wyjątkowe walory Odry i jej doliny. Malowniczy przebieg Bobru. Walory krajobrazowe terenów gmin. Turystyczne walory zasobów leśnych w gminach (drzewostan, runo leśne, zwierzyna leśna). Leśne ścieżki dydaktyczne. Atrakcyjne tereny łowieckie. Bioróżnorodność gatunków roślin i zwierząt. Obszary chronionego krajobrazu. Turystyczno-rekreacyjne walory rzek i zbiorników wodnych. Rekreacyjno-turystyczne walory parków i zespołów pałacowo-parkowych. Gminne pomniki przyrody.	Zbyt mała ilość organizowanych imprez turystycznych (wycieczki, biesiady, biwaki). Niedostateczna promocja turystyki nadodrzańskiej (foldery, informatory turystyczno-przyrodnicze i turystyczno-historyczne, jarmarki turystyczne, targi turystyczne) na całym obszarze funkcjonalnym i na zewnątrz. Niezbyt duże zainteresowanie turystów krajowych i zagranicznych. Niewystarczająca czystość wody w Odrze - mimo systematycznej poprawy. Brak możliwości kąpieli. Mało przystani wodnych nad Odrą w miejscowościach nadodrzańskich (portowych, motorowodnych, kajakowych, jachtowych). Niewystarczający zakres rejsów wycieczkowych po Odrze (statki, galary).
Zewnętrzna dostępność komunikacyjna przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym (drogowa, kolejowa, wodna). Bliskość granicy z Niemcami. Odradzające się winnice i winiarstwo jako atrakcja turystyczna.	Brak plaż nadodrzańskich. Brak dróg dojazdowych do terenów nadodrzańskich. Słaba infrastruktura dla turystyki konnej, samochodowej, quadowej i motocyklowej (poza wałami Odry i obszarami prawnie chronionymi). Niedostateczna sieć ścieżek i dróg rowerowych na wałach i poza wałami przeciwpowodziowymi. Słaba infrastruktura turystyczno-rekreacyjna w miejscowościach gminy (pola biwakowe, pola namiotowe, plaże i tereny zielone, wiaty biesiadne, ławy i stoły biesiadne, pola karawaningowe). Mała konkurencyjność turystyczna gmin. Słaba dostępność (wypożyczalnie) sprzętu turystycznego na terenie gmin (rowery, quady, samochody terenowe, sprzęt wodny i motorowodny, powozy konne)

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

<p>Turystyczne walory obiektów zabytkowych. Dobry stan techniczny większości zabytków o znaczeniu turystycznym. Turystyczna dostępność gminnych zabytków dla zwiedzających. Aktualna dokumentacja historyczna i opis obiektów zabytkowych o walorach turystycznych.</p>	<p>Infrastruktura rekreacyjno-wypoczynkowa w zabytkowych zespołach parkowo-pałacowych. Turystyczna infrastruktura wokół zabytków (tablice informacyjne, sanitariaty, gastronomia, mapy, foldery, informatory)</p>
<p>Powiązanie turystycznych szlaków i ścieżek rowerowych z regionalnymi ścieżkami rowerowymi. Liczba miejsc atrakcyjnych turystycznie. Dobra aktywność turystyczna organizacji pozarządowych. Brak dewastacji przyrodniczej i krajobrazowej terenów nadodrzańskich.</p>	<p>Niedostateczna turystyczno-rekreacyjna baza gastronomiczna dla obszarów nadodrzańskich. Baza noclegowa dla turystyki nadodrzańskiej (hotelowa, agroturystyczna, namiotowa). Brak dobrej restauracji w centrum Sulechowa Niedostateczna ilość profesjonalnej kadry turystycznej (przewodnicy, informatorzy turystyczni). Usługi dla turystów (przewozy, posiłki, opieka medyczna, informacje, ..) Zbyt małe wsparcie dla organizacji pozarządowych działających w przestrzeni czasu wolnego. Wsparcie dla turystycznych projektów unijnych. Mały zakres dofinansowania przedsięwzięć turystycznych. Oznakowanie i opisy atrakcji turystycznych.</p>
<p>Dostępność bibliotek i czytelni publicznych. Dodatkowe usługi biblioteczne w gminach. Zbór Kalwiński i Zamek w Sulechowie. Odnowione wiejskie domy kultury.</p>	<p>Estetyka i porządek na terenach turystycznych i turystyczno-rekreacyjnych. Eksploatacja roślin i terenów zielonych w rekreacyjno-turystycznej przestrzeni gmin.</p>
<p>Poziom rozwoju bazy sportowo-rekreacyjnej. Rozwój sportu szkolnego (szkolne kluby sportowe, pozalekcyjne zajęcia sportowe). Rozwój sportu amatorskiego (treningi, zawody, rozgrywki ligowe, turnieje). Sportowa kadra trenerska, instruktorska i nauczycielska dostępna na terenie gminy. Kryty basen w Sulechowie. Zalew retencyjno-rekreacyjny i hala sportowa w Czerwieńsku. Port i przystanie w Cigacicach. Nowoczesne boiska i nowe hale sportowe przy szkołach.</p>	<p>Brak urządzonych terenów sportowo-rekreacyjnych, placów zabaw i siłowni w parkach i skwerach. Niedostateczne warunki amatorskiego uprawiania sportu w gminach. Dostępność nowoczesnej infrastruktury sportowej dla zainteresowanych mieszkańców. Brak sztucznych lodowisk w gminach w sezonie zimowym. Mała ilość profesjonalnie zorganizowanych amatorskich imprez sportowych w gminie. Niewystarczająca działalność rekreacyjno-sportowa profesjonalnych klubów sportowych w gminach. Brak urządzonych terenów rekreacyjno-wypoczynkowych na terenach miejscowości gminnych. Brak ławek przy terenach spacerowych. Zaniedbane parki i potencjalne tereny rekreacyjne.</p>
<p>Działalność Gminnych Ośrodków Kultury . Gminne imprezy kultury masowej. Szkolna aktywność kulturalna dzieci i młodzieży. Wspieranie aktywności kulturalnej (zamiłowań artystycznych) dzieci, młodzieży i dorosłych mieszkańców gminy. Wspieranie szkolnych ośrodków aktywności kulturalnej.</p>	<p>Mała liczba gminnych imprez kultury wyższej. Słabo rozwinięte gminne instytucje kultury (muzea regionalne, izby pamięci, teatry amatorskie, amfiteatry, sale koncertowe, kina). Niedostateczny poziom artystyczny gminnych imprez kulturalno-rozrywkowych. Niewystarczający dostęp młodych talentów do korzystania z gminnych obiektów kultury.</p>

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

SZANSE	ZAGROŻENIA
	Spadające czytelnictwo książek i czasopism. Brak klubów i ośrodków dyskusyjnych na terenach gmin. Brak ośrodków towarzyskich na terenach gmin.
Rozwój aktywności wiejskich domów kultury. Bliskość granicy z Niemcami. Modernizacja drogi wodnej na Odrze. Realizacja strategii rozwoju turystyki w Województwie Lubuskim. Większa dostępność nowoczesnej infrastruktury sportowej dla zainteresowanych mieszkańców. Umasowienie rekreacji i turystyki nadodrzańskiej. Regularne kursy pociągów turystycznych na trasie Poznań-Cottbus. Budowa mostu na Odrze w Pomorsku. Budowa kładki pieszo-rowerowej na moście kolejowym w Nietkowicach.	Zanikające zainteresowanie czytelnictwem książek.
Zagospodarowanie turystyczne terenów nadodrzańskich. Wybudowanie przystani i nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych na wysokości miejscowości nadodrzańskich.	Wysokie koszty tworzenia nadodrzańskiej infrastruktury turystycznej. Brak środków finansowych na doprowadzenie terenów nadodrzańskich do wysokiego poziomu usług turystycznych.
Wzrost zainteresowania turystyką nadodrzańską w województwie, kraju i za granicą (Niemcy). Sąsiedztwo Zielonej Góry. Współpraca ze sponsorami. Rozszerzenie współpracy z organizacjami pozarządowymi i operatorami turystycznymi prowadzącymi działalność gospodarczą. Turystyczne wykorzystanie dróg wodnych: sporty motorowodne, rejsy i wycieczki statkami i galarami. Turystyczne wykorzystanie linii kolejowych na terenie obszaru funkcjonalnego.	Wysokie koszty eksploatacji nadodrzańskiej infrastruktury turystycznej. Wysokie koszty obsługi ruchu turystycznego na terenach nadodrzańskich (porządek publiczny, bezpieczeństwo, zachowanie czystości, warunki higieniczno-sanitarne, pojemniki na śmieci, wywóz śmieci, oświetlenie, monitoring, patrole policyjne lub gminne) Brak chętnych inwestorów do zagospodarowania zniszczonych zespołów parkowo-pałacowych i pałacowo-folwarcznych na terenach gmin.
Pozyskanie środków zewnętrznych na programy wspierające organizację czasu wolnego. Budowa przystani rzecznych w Nietkowie i Pomorsku. Zainteresowanie turystów niemieckich terenami gmin obszaru funkcjonalnego. Rewitalizacja fortyfikacji wzdłuż Odry.	Zagrożenie powodziowe dla nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych. Migracja i emigracja młodych ludzi. Brak szerokiego zainteresowania turystyką i rekreacją na terenach gmin obszaru funkcjonalnego. Sceptycyzm społeczny wobec perspektyw rozwoju turystyki nadodrzańskiej.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

3.2 Analiza stanu środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego

Przedmiotem analizy są naturalne właściwości środowiska przyrodniczego mające istotny wpływ na jakość przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym oraz czynniki mające wpływ na zanieczyszczenia środowiska naturalnego, które obniżają rekreacyjno-turystyczną

atrakcyjność przestrzeni spędzania czasu wolnego. Pod uwagę brano również wpływ infrastruktury technicznej gmin na jakość środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego.

Tabela 3.2 Analiza SWOT w zakresie ochrony środowiska w przestrzeni spędzania czasu wolnego

Ochrona środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym	
MOCNE STRONY	SŁABE STRONY
Brak widocznych symptomów zanieczyszczenia i degradacji środowiska przyrodniczego. Brak zanieczyszczeń wód gruntowych. Czystość zbiorników wód powierzchniowych. Zadowalający stan czystości gleb.	Okresowo występujące zanieczyszczenia płynących wód powierzchniowych np. Złotego Potoku. Nieodpowiednia czystość wody do kąpeli w zatokach Odry.
Czystość powietrza. Gospodarka odpadami stałymi w gminach (wywóz śmieci komunalnych). Inwestycje w ochronie środowiska. Termomodernizacja budynków w gminie.	Zanieczyszczanie powietrza przez niskoemisyjne systemy grzewcze na terenie gminy. Słaba skala wykorzystania odnawialnych źródeł energii elektrycznej (baterie fotowoltaiczne, małe elektrownie wodne, elektrownie wiatrowe, biogazownie) i ciepłej (baterie słoneczne, biopaliwa, biomasa, odpady technologiczne, źródła geotermalne).
Dobry stan czystości powietrza. Dobre warunki klimatyczne. Uporządkowana gospodarka odpadami komunalnymi w gminach obszaru funkcjonalnego. Wzrost wykorzystywania paliw proekologicznych do celów grzewczych. Inwestycje na rzecz ochrony środowiska (np. termomodernizacje budynków). Warunki akustyczne na terenach nadodrzańskich. Odległość miejscowości nadodrzańskich od brzegów Odry. Brak źródeł hałasu przemysłowego.	Hałas komunikacyjny w miejscowościach położonych przy drogach krajowych i wojewódzkich oraz niektórych drogach lokalnych (powiatowych i gminnych)
Edukacja ekologiczna w gminach.	Niska świadomość ekologiczna mieszkańców.
SZANSE	ZAGROŻENIA
Wymiana niskoemisyjnych, węglowych systemów grzewczych na bardziej ekologiczne (olejowe, gazowe)	Emisja gazów trujących podczas spalania paliw niskiej jakości oraz niebezpiecznych odpadów w niskoemisyjnych systemach grzewczych, szczególnie w okresie grzewczym.
Rozwój energetyki odnawialnej. Niekonwencjonalne wytwórnie ciepła: spalarnie biomasy, baterie słoneczne, energia geotermalna.	Rosnąca skala ubóstwa społeczeństwa.
Korzystne zmiany w prawie UE	Możliwe zmiany w systemie prawnym dotyczące lasów państwowych.

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Programy pomocowe dotyczące wsparcia rozwoju ochrony środowiska	Możliwe plany uruchomienia inwestycji zagrażających środowisku naturalnemu.
Systematyczna poprawa stanu czystości wody w Odrze, innych rzekach oraz zbiornikach wodnych.	Negatywny wpływ planowanej budowy kompleksu energetycznego Gubin-Brody na środowisko naturalne na obszarze funkcjonalnym.

Źródło: opracowanie własne na podstawie zebranych wyników konsultacji społecznych, badań ankietowych i studiów dokumentów źródłowych

Identyfikacja poszczególnych czynników i zakwalifikowanie ich do odpowiednich obszarów oceny wpływu na rozwój przestrzeni czasu wolnego (słaba lub mocna strona, szansa i zagrożenie) stanowi mocną podstawę do określenia misji i wizji funkcjonowania przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym, a w dalszej kolejności struktury celów i działań strategicznych w zakresie doskonalenia stanu turystyki rekreacji na terenach gmin obszaru funkcjonalnego.

4 Misja i wizja powiązania rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów i miejscowości bezpośrednio przylegających do rzeki Odry.

Misja powiązania rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego wiąże się z takim ukształtowaniem przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym, która:

- będzie zgodna z oczekiwaniami mieszkańców,
- będzie konkurencyjna dla gości z zewnątrz,
- nie będzie zagrożeniem dla środowiska naturalnego,
- przyczyni się do rozwoju gmin i poprawy materialnych warunków życia mieszkańców.

Obszar funkcjonalny może być atrakcyjną przestrzenią spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i gości, dzięki walorom przyrodniczo-krajobrazowym terenów gmin, obiektom historyczno-kulturowym, rozwiniętej infrastrukturze turystyczno-rekreacyjnej oraz aktywności organizacyjnej władz i mieszkańców gmin a także zainteresowaniu i zaangażowaniu inwestorów z branży turystycznej w przedsięwzięcia inwestycyjne.

Misją gmin obszaru funkcjonalnego w przestrzeni czasu wolnego jest odpowiednie powiązanie rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego na całym obszarze funkcjonalnym w taki sposób aby ukształtowana przestrzeń spędzania czasu wolnego dobrze służyła mieszkańcom i gościom, poprzez pełne wykorzystanie potencjału społeczno-gospodarczego i geograficzno-przyrodniczego gmin, bez uszczerbku dla środowiska naturalnego i warunków życia mieszkańców.

W wymiarze wewnętrznym tak sformułowana misja powinna zmobilizować mieszkańców i władze gmin do aktywności na rzecz tworzenia atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego dla siebie i dla gości z zewnątrz. Efektem zewnętrznym powinno być stworzenie atrakcyjnej dla turystów z zewnątrz i konkurencyjnej oferty spędzania wolnego czasu na obszarze funkcjonalnym, w szczególności na obszarach nadodrzańskich. Misja powinna wytworzyć w mieszkańcach wiarę w sens aktywizacji na różnych polach w celu wykorzystania wszystkich zasobów gmin, a szczególnie obszarów położonych nad Odrą, dla zbudowania atrakcyjnej i nowoczesnej przestrzeni czasu wolnego, która stworzy

nadzieję na poprawę warunków ich życia, poprzez uzyskiwanie dochodów z obsługi ruchu turystycznego a także uatrakcyjni spędzanie przez nich czasu wolnego.

Zakłada się, że jest to też podstawowa intencja władz samorządowych w tym przedsięwzięciu.

Misja powiązania rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego na terenie obszaru funkcjonalnego, daje podstawę do określenia przyszłościowej wizji funkcjonowania tych powiązań w przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.

Wizja przyszłościowego ukształtowania powiązań trzech wymienionych elementów sprowadza się do zbudowania optymalnych relacji pomiędzy każdą parą tych elementów. Najważniejszym elementem tego układu jest stan środowiska naturalnego, które zasadniczo wpływa na jakość oferty turystycznej i rekreacyjnej oraz jej konkurencyjność na rynku usług turystyczno-rekreacyjnych. Relacje między turystyką i rekreacją są innego typu. Turystyka jest formą rekreacji ruchowo-poznawczej i jest elementem rekreacji rozumianej jako sposób takiego spędzania czasu wolnego, którego celem jest likwidacja zmęczenia i odnowa psychofizycznych możliwości organizmu ludzkiego. O efektywności odnowy w dużym stopniu decyduje środowisko w jakim spędza się czas wolny w celach rekreacyjnych.

Wizja powiązań rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego przewiduje stworzenie przestrzeni czasu wolnego, zlokalizowanej w czystym i atrakcyjnym środowisku naturalnym, w którym ukształtowano atrakcyjne warunki uprawiania turystyki i innych form rekreacji na całym obszarze funkcjonalnym, a w szczególności w miejscowościach i na obszarach bezpośrednio przylegających do rzeki Odry

Działania gmin partnerskich powinny uwzględniać tak sformułowaną wizję w swojej planistycznej i inwestycyjnej działalności rozwojowej. Skala tego dostosowania zależeć będzie od sytuacji w otoczeniu i aktualnego potencjału społeczno-gospodarczego gmin.

Zadania strategiczne władz gminnych powinny być skierowane na:

- 1) ochronę naturalnych walorów środowiska geograficzno-przyrodniczego,
- 2) doskonalenie oferty rekreacyjno-wypoczynkowej dla mieszkańców gmin,
- 3) doskonalenie oferty turystyczno-rekreacyjnej dla gości z zewnątrz i mieszkańców gmin,
- 4) zapewnienie dostępności komunikacyjnej do obiektów rekreacyjnych i turystycznych.

Całościowa wizja funkcjonowania przestrzeni czasu wolnego obejmuje:

- 1) ogólnodostępne miejsca rekreacyjno-wypoczynkowe dla mieszkańców w każdej miejscowości gminy lub w najbliższej okolicy, (parki z ławkami i stołami, place wypoczynkowe, place zabaw dla dzieci, aleje spacerowe, aktywne ośrodki kultury),
- 2) ogólnodostępne miejsca sportowo-rekreacyjne dla mieszkańców na terenie każdej miejscowości gminy (boiska sportowe, place ćwiczeń sportowych, trasy biegowe, sale gimnastyczne, siłownie, baseny, ścieżki rowerowe, ...),
- 3) ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe dla turystów z zewnątrz w atrakcyjnych miejscach obszaru funkcjonalnego (nad Odrą, w lasach, nad rzekami i kanałami, nad jeziorami i zbiornikami wodnymi, na terenach zielonych i innych atrakcyjnych miejscach), posiadające odpowiednią infrastrukturę komunikacyjną, sanitarną, sportowo-rekreacyjną, wypoczynkową, gastronomiczną, noclegową, handlowo-usługową, ...),
- 4) nowoczesnie urządzone szlaki turystyczno-rekreacyjne łączące atrakcyjne tereny i obiekty przyrodnicze oraz atrakcyjne turystycznie obiekty historyczno-kulturowe (trasy piesze, ścieżki rowerowe, trasy MTB, trasy motocyklowe, trasy samochodowe, ścieżki quadowe, trasy powozów zaprzęgowych, trasy turystyki konnej, ...),
- 5) *nadodrzańskie ośrodki czasowo-wypoczynkowe*, zlokalizowane poza wałami przeciwpowodziowymi (domki kempingowe, domy czasowe, pola karawaningowe, ...),
- 6) gospodarstwa agroturystyczne w miejscowościach gmin obszaru funkcjonalnego,
- 7) targowiska agroturystyczne w miejscowościach dojazdowych do nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych,
- 8) nowoczesne zaplecze turystyczne w postaci hoteli, restauracji, punktów informacyjnych, przewodników turystycznych, punktów usługowych,
- 9) infrastrukturę komunikacyjną obszaru funkcjonalnego zapewniającą dostępność zewnętrzną obszaru funkcjonalnego (drogową, kolejową, wodną) oraz wewnętrzną dostępność do każdej miejscowości gminy obszaru funkcjonalnego a także do każdego miejsca rekreacyjno-wypoczynkowego i obiektów turystycznych.

Tak sformułowana wizja funkcjonowania przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym pozwala na określenie struktury celów strategii sektorowej oraz działań strategicznych pozwalających na osiągnięcie wyznaczonych celów.

5 Struktura celów Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na Terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na Terenie Obszaru Funkcjonalnego jest ściśle powiązana z dwoma obszarami priorytetowymi Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich:

- 1) Przestrzeń czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym,
- 2) Ochrona środowiska naturalnego na obszarze funkcjonalnym.

Z tego względu podstawą budowania struktury celów Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na Terenie Obszaru Funkcjonalnego były cele strategiczne i operacyjne wymienionych wyżej obszarów priorytetowych.

Przy takim założeniu metodycznym określone zostały dwa cele strategiczne strategii sektorowej:

Cel strategiczny nr 7

Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości

Cel strategiczny nr 8

Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości.

Cele strategiczne zostały podzielone na cele szczegółowe niższego szczebla, którym w dalszej części przyporządkowano odpowiednie zadania strategiczne. W matrycach logicznych realizacji celów, zadania potraktowane zostały jako przewidywane działania strategiczne a cele szczegółowe nazwano celami operacyjnymi.

Po wydzieleniu celów szczegółowych (operacyjnych) struktura celów strategii sektorowej przedstawia się następująco:

Cel strategiczny nr 7

Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i przybyłych gości

Cele operacyjne celu strategicznego nr 7:

- 7.1. Udoskonalenie rekreacyjno-wypoczynkowej oferty spędzania czasu wolnego.
- 7.2. Udoskonalenie sportowo-rekreacyjnej oferty spędzania czasu wolnego.
- 7.3. Udoskonalenie turystyczno-rekreacyjnej oferty spędzania czasu wolnego.
- 7.4. Ukształtowanie atrakcyjnej infrastruktury turystycznej na terenie obszaru funkcjonalnego.
- 7.5. Poprawa jakości marketingu turystyczno-rekreacyjnego.

Cel strategiczny nr 8

Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości.

Cele operacyjne celu strategicznego nr 8:

- 8.1. Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza w przestrzeni czasu wolnego.
- 8.2. Ograniczenie zanieczyszczeń wód w przestrzeni czasu wolnego.
- 8.3. Zagospodarowanie odpadów i ochrona gleb w przestrzeni czasu wolnego.
- 8.4. Wzrost świadomości ekologicznej w przestrzeni czasu wolnego.

Tak określona struktura celów jest konsekwencją podejścia metodycznego, zakładającego kształtowanie na obszarze funkcjonalnym atrakcyjnej dla mieszkańców i gości przestrzeni spędzania czasu wolnego. Przestrzeń ta jest ulokowana w przestrzeni terytorialnej obszaru funkcjonalnego a jej główną częścią jest środowisko naturalne. Zatem kształtowanie środowiska naturalnego, a przede wszystkim jego ochrona przed zanieczyszczeniem i degradacją będzie podstawą procesu kształtowania atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu wolnego a działania w tym zakresie podporządkowane będą celowi strategicznemu nr 2.

Drugim obszarem działań strategicznych będzie kształtowanie przestrzeni czasu wolnego w środowisku naturalnym i sztucznie wytworzonym przez człowieka w taki sposób, aby była jak najlepiej dostosowana do potrzeb i oczekiwań mieszkańców i gości z zewnątrz i nie

stanowiła zagrożenia dla ludzi i środowiska naturalnego. Cele operacyjne określono dla pięciu kluczowych zagadnień wpływających na jakość i atrakcyjność oferty czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym: oferty rekreacyjno-wypoczynkowej, sportowo-rekreacyjnej i turystyczno-rekreacyjnej oraz infrastruktury turystycznej i marketingu turystycznego.

Dla każdego celu operacyjnego określono działania niezbędne do jego osiągnięcia. Osiągnięcie wszystkich celów operacyjnych oznaczać będzie osiągnięcie celu strategicznego. Osiągnięcie obu celów strategicznych będzie dowodem zrealizowania misji strategicznej i osiągnięcia stanu przestrzeni czasu wolnego zgodnego z wcześniejszą wizją strategiczną.

6 Plan działań Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

6.1 Działania w zakresie oferty rekreacyjno-wypoczynkowej

Plan działań w zakresie oferty rekreacyjno-wypoczynkowej obejmuje zadania strategiczne wynikające z potrzeby biernego wypoczynku mieszkańców gmin, a także częściowo również gości z zewnątrz oraz aktywnego wypoczynku mieszkańców i gości obejmującego amatorsko-rekreacyjne uprawianie sportu. Podział ten jest zgodny ze strukturą celów operacyjnych. Wybrane działania strategiczne mają doprowadzić do osiągnięcia celów operacyjnych strategii, a w konsekwencji również celu strategicznego nr 7.

Dla każdego celu operacyjnego opracowano matrycę logiczną zawierającą działania strategiczne, ich rezultaty oraz wskaźniki oceny realizacji działań, na których podstawie dokonywana będzie ewaluacja efektów strategicznych.

Matryce logiczne przedstawiono w formie poniższych tabel 6.1 i 6.2.

Tabela 6.1 Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.1.

Cel strategiczny 7 Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu	
Cel operacyjny 7.1	Udoskonalenie rekreacyjno-wypoczynkowej oferty spędzania czasu wolnego.
Działania	
<ul style="list-style-type: none">- Budowa miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców w miejscowościach gmin (parki, skwery, tereny zielone, aleje spacerowe, nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów, mała architektura parkowa – ławki, stoliki, place gier i zabaw dla dzieci, place biwakowe, ścieżki zdrowia, lokalne ścieżki rowerowe, ścieżki do biegania).- Tworzenie terenów rekreacyjno-wypoczynkowych nad brzegami zbiorników wodnych, starorzeczy, rzek, kanałów i stawów.- Budowa ośrodka rekreacyjno-wypoczynkowego przy zbiorniku retencyjnym w Czerwieńsku.- Budowa, rozbudowa lub modernizacja ogólnodostępnych placów zabaw dla dzieci przy szkołach i przedszkolach publicznych w miejscowościach gmin.- Wytyczanie i urządzenie rekreacyjnych ścieżek spacerowych (pieszych i rowerowych) w atrakcyjnych miejscach na terenach gmin (walory przyrodniczo-krajobrazowe).	

- Budowa mini-terenów rekreacyjno-sportowych w miejscowościach gmin (ścieżki zdrowia, plenerowe place do gier i ćwiczeń fizycznych, mini-boiska, trasy biegowe).
- Tworzenie kompleksów turystyczno-rekreacyjnych na terenie lub w pobliżu miejsc i obiektów atrakcyjnych turystycznie.
- Rewitalizacja parków gminnych jako miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych.
- Zwiększenie aktywności kulturalno-rozrywkowej wiejskich świetlic i domów kultury.
- Rozszerzenie oferty ośrodków kultury na wszystkie grupy wiekowe mieszkańców.
- Poprawa poziomu artystycznego imprez kulturalnych w gminach.
- Rozwijanie czytelnictwa książek wśród mieszkańców gmin - niezależnie od wieku.
- Organizacja większej ilości imprez kulturalno-rozrywkowych w miejscowościach gmin.
- Organizowanie otwartych imprez kulturalnych w miejscowościach nadodrzańskich w okresie wakacji i w weekendy (promowanie lokalnych zespołów artystycznych).
- Poprawa wyposażenia domów kultury i świetlic wiejskich.
- Budowa kina lub sali kinowej w Czerwieńsku.
- Poprawa dostępności obiektów kultury dla różnych grup mieszkańców.
- Organizowanie zajęć gimnastyczno-ruchowych dla osób starszych.

Rezultaty

- Uatrakcyjnienie form wypoczynku mieszkańców w ich miejscowościach.
- Uatrakcyjnienie form wypoczynku mieszkańców gmin i gości nad Odrą.
- Poprawa rekreacyjno-wypoczynkowego wizerunku miejscowości obszaru funkcjonalnego.
- Integracja i aktywność społeczna w gminnych przestrzeniach czasu wolnego.
- Poprawa warunków kulturalnego spędzania czasu wolnego w gminach.
- Uatrakcyjnienie kulturalnej oferty spędzania czasu wolnego przez mieszkańców i gości w sezonie turystycznym, a w szczególności w czasie wakacji.
- Wykreowanie przestrzeni rekreacyjno-wypoczynkowych wokół miejsc atrakcyjnych turystycznie.

Wskaźniki

- Liczba nowych miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców w miejscowościach gmin.
- Liczba nowych pomostów wędkarskich nad Odrą, Bobrem i innymi akwenami.
- Liczba nowych obiektów rekreacyjno-wypoczynkowych nad zalewem w Czerwieńsku.
- Liczba nowych mini terenów rekreacyjno-sportowych w miejscowościach gmin.
- Liczba ścieżek zdrowia i plenerowych placów do ćwiczeń w miejscowościach gmin.
- Liczba nowych placów zabaw dla dzieci w miejscowościach gmin.
- Liczba parków tematycznych w gminach obszaru funkcjonalnego.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6.2 Matryca logiczna celu operacyjnego 7.2.

Cel strategiczny 7	
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu	
Cel operacyjny 7.2	Udoskonalenie sportowo-rekreacyjnej oferty spędzania czasu wolnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none">- Budowa otwartych mini terenów sportowo-rekreacyjnych w miejscowościach gmin [boiska sportowe, trasy biegowe, ścieżki zdrowia, place do ćwiczeń, siłownie, place do gier i zabaw ruchowych dla dzieci, zagospodarowanie nabrzeży rzek i zbiorników wodnych wytyczenie alejek biegowych i rowerowych, oświetlenie obiektów sportowo-rekreacyjnych].- Budowa i rozbudowa wiejskich wielofunkcyjnych boisk sportowych.- Modernizacja odkrytego basenu w Czerwieńsku.- Budowa krytego basenu w Czerwieńsku.- Budowa odkrytego basenu w Sulechowie.- Propagowanie zdrowego stylu życia i aktywności fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych.- Budowa i modernizacja sal gimnastycznych, boisk sportowych i basenów przy szkołach.- Budowa i rozbudowa wielofunkcyjnych boisk sportowych w miejscowościach dla potrzeb wychowania fizycznego w szkołach oraz jako zaplecza sportowo-rekreacyjnego dla wszystkich mieszkańców.- Budowa zaplecza higieniczno-sanitarnego dla obiektów sportowo-rekreacyjnych.- Budowa boisk z bieżniami lekkoatletycznymi.- Urządzanie siłowni pod dachem na świeżym powietrzu.- Budowa lodowisk w sezonie zimowym w miejscowościach gmin.- Nieodpłatne udostępnianie gminnych obiektów sportowych dla mieszkańców gmin.- Doskonalenie organizacji amatorskiego uprawiania sportu w miejscowościach gmin.- Angażowanie kadry nauczycielskiej, trenerskiej i instruktorskiej w rozwój aktywności sportowo- rekreacyjnej w miejscowościach obszaru funkcjonalnego.- Poprawa dostępności gminnych obiektów sportowych dla młodzieży.	
Rezultaty	
<ul style="list-style-type: none">- Poprawa stanu zdrowia i kondycji fizycznej mieszkańców gmin obszaru funkcjonalnego.- Poprawa sportowo-rekreacyjnego wizerunku miejscowości obszaru funkcjonalnego.- Kształtowanie rozwoju fizycznego młodzieży poprzez uprawianie sportu.- Poprawa stanu infrastruktury sportowej w miejscowościach gmin obszaru funkcjonalnego.- Poprawa dostępności infrastruktury sportowej dla mieszkańców gmin.- Wzrost fizycznej aktywności sportowo rekreacyjnej w gminach.- Spadek przestępczości w gminach.- Rozwój amatorskiego uprawiania sportu w miejscowościach gmin.	

Wskaźniki
- Ilość pozytywnych publikacji w mediach o możliwościach amatorskiego uprawiania sportu w miejscowościach obszaru funkcjonalnego.
- Ilość przebudowanych boisk o rozszerzonym zakresie funkcji sportowo-rekreacyjnych.
- Ilość nowych boisk o rozszerzonym zakresie funkcji sportowo-rekreacyjnych.
- Ilość ogólnodostępnych dla mieszkańców obiektów sportowych przy szkołach.
- Ilość nowych i zmodernizowanych ogólnodostępnych placów zabaw przy szkołach i przedszkolach.
- Ilość nowych i rozbudowanych boisk lekkoatletycznych z nowoczesną bieżnią.
- Ilość nowych siłowni pod dachem na świeżym powietrzu.
- Ilość nowych placów i boisk sportowych w miejscowościach gmin.

Źródło: opracowanie własne

6.2 Działania w zakresie organizacji turystyki

Działania w zakresie organizacji turystyki podzielono na trzy grupy:

- 1) *doskonalenie turystyczno-rekreacyjnej* oferty spędzania czasu wolnego, na którą składają się różnego rodzaju produkty turystyczne (geograficzno-przyrodnicze, historyczno-kulturowe),
- 2) *doskonalenie infrastruktury turystycznej* stwarzającej materialne warunki do uprawiania turystyki na obszarze funkcjonalnym (drogi dojazdowe, parkingi, wytyczone i oznakowane trasy turystyki pieszej, rowerowej, motocyklowej, samochodowej, konnej, zaplecze noclegowe (pola namiotowe, hotele, motele, gospodarstwa agroturystyczne, pensjonaty wczasowe), gastronomiczne i usługowe, punkty informacyjne itd.),
- 3) *doskonalenie marketingu turystycznego* obejmujące informację o produktach turystycznych, infrastrukturze turystycznej, obsłudze turystyki i innych warunkach uprawiania turystyki na obszarze funkcjonalnym gmin nadodrzańskich.

Każdy z wymienionych obszarów organizacji turystyki powiązany jest z jednym celem operacyjnym strategii sektorowej i dla każdego z nich opracowano karty zadaniowo-realizacyjne w postaci matryc logicznych realizacji celu operacyjnego.

Matryce logiczne dla tych trzech celów operacyjnych przedstawiono w tabelach 6.3, 6.4 i 6.5.

Tabela 6.3 Matryca logiczna celu operacyjnego 7.3.

Cel strategiczny 7	
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu	
Cel operacyjny 7.3.	Udoskonalenie turystyczno-rekreacyjnej oferty spędzania czasu wolnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none"> - Wytuczanie pieszych i rowerowych ścieżek turystycznych, łączących atrakcyjne miejsca i obiekty (geograficzno-przyrodnicze i historyczno-kulturowe), warte zwiedzenia. - Organizowanie turystycznych wycieczek pieszych i rowerowych z przewodnikiem. - Odtworzenie arboretum w Nietkowie jako szczególnej atrakcji turystyczno-przyrodniczej. - Rewitalizacja zespołów pałacowo-folwarcznych w miejscowościach obszaru funkcjonalnego jako atrakcji turystycznych i lokalnych ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców miejscowości i okolic (Kosierz, Trzebule, Buków, Łęgowo, Nietkowiec, Nietków, Laski). - Utworzenie Gminnych Izb Pamięci pełniących rolę muzeów gminnych, gromadzących informacje o przeszłości, które mogą być przedmiotem zainteresowania turystów. - Pozyskiwanie i wspieranie inwestorów dla nieczynnych i zdewastowanych zespołów pałacowo – folwarcznych, z przeznaczeniem na funkcje turystyczne i społeczne (Trzebule, Kosierz) - Wsparcie rewitalizacji zespołu pałacowo-folwarcznego w Brzeźnicy, pod warunkiem udostępnienia go dla celów turystyczno-rekreacyjnych. - Podejmowanie prac konserwatorskich i remontowych obiektów zabytkowych o walorach Turystycznych. - Zapewnienie ochrony pomników przyrody zlokalizowanych na terenach gmin. - Wspieranie osób inwestujących w agroturystykę i turystykę na terenie obszaru funkcjonalnego. - Opracowanie koncepcji rozwoju produktów turystycznych charakterystycznych dla obszaru funkcjonalnego (np. turystyka wodna, nadodrzańska turystyka rekreacyjno-poznawcza, fortyfikacje nadodrzańskie). - Pozyskanie inwestorów w obszarze budowy infrastruktury dla turystyki nadodrzańskiej. - Organizowanie konkursów na najlepsze inwestycje turystyczne na obszarze funkcjonalnym. 	
Rezultaty	
<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa jakości życia mieszkańców poprzez udział w obsłudze ruchu turystycznego. - Poprawa sprawności fizycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży. - Nowe miejsca pracy związane z rozwojem infrastruktury i obsługi turystycznej. - Spopularyzowanie wartości obiektów zabytkowych w gminach obszaru funkcjonalnego. - Zachowanie pamiątek i miejsc związanych z historią gmin. - Odnowa obiektów zabytkowych oraz modernizacja ich otoczenia. - Wzbogacenie oferty i poprawa atrakcyjności turystycznej gmin. - Wzrost ruchu turystycznego i poprawa poziomu jakości usług turystycznych w gminach. 	

<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie popytu na produkty wytwarzane i oferowane przez mieszkańców gmin. - Wzrost dochodów mieszkańców gminy i dochodów własnych budżetu gminy.
Wskaźniki
<ul style="list-style-type: none"> - Liczba i długość nowych pieszych ścieżek turystycznych na obszarze funkcjonalnym. - Liczba i długość nowych ścieżek rowerowych na obszarze funkcjonalnym. - Liczba nowych parkingów rowerowych na terenie obszaru funkcjonalnego. - Liczba nadodrzańskich imprez turystycznych na terenie obszaru funkcjonalnego. - Liczba turystów odwiedzających zrewitalizowane parki oraz odnowione arboretum w Nietkowie. - Liczba turystów odwiedzających Gminną Izbę Pamięci w Czerwieńsku. - Liczba działań podejmowanych w celu pozyskania inwestorów rewitalizujących zespoły pałacowo-folwarczne. - Liczba zrewitalizowanych obiektów w zespołach pałacowo-folwarcznych. - Liczba turystów w gospodarstwach agroturystycznych. - Liczba wyremontowanych zabytków. - Liczba nowych pomników przyrody. - Liczba imprez turystycznych na obszarze funkcjonalnym

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6.4 Matryca logiczna celu operacyjnego 7.4.

Cel strategiczny 7 Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu	
Cel operacyjny 7.4.	Ukształtowanie atrakcyjnej infrastruktury turystycznej na terenie obszaru funkcjonalnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none"> - Budowa <i>nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych</i> nad Odrą w okolicach miejscowości dojazdowych do terenów nadodrzańskich: <i>Połupina, Szczawna, Ciemnic, Lasek, Nietkowa, Czerwieńska, Wysokiego, Leśnej Góry, Borynia Sulechowskiego, Laskowa, Pomorska, Brodów, Bródek, Nietkowic i Będowa (15 ośrodków)</i>. - Uruchomienie wakacyjnego i weekendowego <i>nadodrzańskiego pociągu turystycznego</i> kursującego na linii nr 358 Zbąszynek-Krosno Odrzańskie a w dalszej perspektywie: Poznań-Cottbus, wyjeżdżającego ze Zbąszynka lub Poznania i zatrzymującego się na istniejących stacjach i przystankach kolejowych na odcinku Poznań-Sulechów oraz w Czerwieńsku i na nieczynnych obecnie, odbudowanych przystankach turystycznych obszaru funkcjonalnego w: Pomorsku, Nietkowie, Laskach, Ciemnicach i Połupinie. - Odbudowa kolejowych przystanków w Pomorsku, Nietkowie, Laskach, Ciemnicach i Połupinie dla potrzeb turystycznych. - Wspieranie rozwoju istniejących i nowych gospodarstw agroturystycznych. 	

- Oznakowanie i opis pomników przyrody na terenie obszaru funkcjonalnego.
- Oznakowanie i wyeksponowanie atrakcyjnych turystycznie obiektów zabytkowych.
- Budowa parkingów w okolicach nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych.
- Wyznaczenie w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego atrakcyjnych i dobrze skomunikowanych miejsc pod pensjonaty, hotele, motele, bary i restauracje.
- Poprawa oferty usług gastronomicznych dla turystów w miejscowościach dojazdowych do nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych na terenie obszaru funkcjonalnego.
- Działanie na rzecz powstania wysokiej klasy lokalu gastronomicznego i hotelu w centrum Sulechowa.
- Umieszczenie najnowszych map turystycznych gmin na planszach przy dworcach PKP i PKS w Sulechowie i w Czerwieńsku oraz przy Urzędzie Gminy w Dąbiu.
- Budowa infrastruktury odpoczynkowej (ławek, wiat przystankowych) na szlakach turystycznych.
- Dostosowanie infrastruktury turystycznej do potrzeb osób niepełnosprawnych.
- Pozyskanie inwestorów w obszarze tworzenia infrastruktury turystyki nadodrzańskiej.
- Dokładniejsze oznakowanie ścieżek i szlaków turystycznych nie tylko kolorami szlaku, lecz również opisem kierunku wędrowania (szczególnie na skrzyżowaniach i rozwidleniach dróg) czasu dojścia i odległości do ważnego miejsca (obiektu) na szlaku.
- Budowa parkingów dla rowerów przy atrakcyjnych obiektach turystycznych, przy węzłach komunikacyjnych, w parkach turystyczno-rekreacyjnych oraz ważnych obiektach kulturalnych i sportowych
- Budowa turystycznych ścieżek pieszych i rowerowych wzdłuż Odry, łączących nadodrzańskie ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe:
 - o po lewej stronie Odry:
[Połupin, Szczawno, Ciemnice, Laski, Nietków, Czerwieńsk, Wysokie, Leśna Góra]
 - o po prawej stronie Odry:
[Będów, Nietkowice, Bródki, Brody, Pomorsko, Cigacice, Górzynowo].
- Rozbudowa sieci szlaków pieszych i ścieżek rowerowych łączących miejscowości i atrakcyjne turystycznie miejsca w gminach.
- Wyznaczenie nowych szlaków turystyki pieszej, ścieżek edukacyjnych oraz terenowych tras rowerowych.
- Budowa przystani wodnej na Odrze w Będowie (stanowiska cumownicze, stanowiska do slipowania i wodowania, zejścia na nabrzeża bez barier dla osób niepełnosprawnych, zaplecze sanitarne, doprowadzenie mediów).
- Budowa przystani kajakowych nad kanałem Zimny Potok.
- Budowa przystani kajakowych na Bobrze.
- Zagospodarowanie atrakcyjnych nabrzeży rzek i zbiorników wodnych [przystanie kajakowe, bazy rekreacyjno-wypoczynkowe, utwardzone nabrzeża, alejki spacerowe i rowerowe, oświetlenie terenu, zaplecze higieniczno-sanitarne].

- Wyznaczenie terenów wypoczynkowych w planach zagospodarowania przestrzennego, przeprowadzenie podziałów geodezyjnych, umożliwiających inwestycje.
- Budowa chodnika z Czerwieńska przez Płoty do Przylepu jako ciągu spacerowego i turystycznej ścieżki rowerowej.

Rezultaty

- Poprawa atrakcyjności turystycznej obszaru funkcjonalnego.
- Zwiększenie sprawności fizycznej mieszkańców, zwłaszcza dzieci i młodzieży.
- Nowe miejsca pracy związane z tworzeniem i utrzymaniem infrastruktury turystycznej.
- Spopularyzowanie walorów turystyczno-rekreacyjnych gmin obszaru funkcjonalnego.
- Utrzymanie i powstanie nowych miejsc pracy związanych z dziedzictwem kulturowym.
- Poprawa jakości obiektów zabytkowych i ich najbliższego otoczenia.
- Wzbogacenie oferty turystycznej obszaru funkcjonalnego.
- Wzrost ruchu turystycznego i poprawa poziomu usług turystycznych.
- Zwiększenie popytu na produkty wytwarzane na terenie gminy.
- Wzrost dochodów mieszkańców gminy i dochodów własnych budżetu gminy.

Wskaźniki

- Liczba i długość nowych pieszych ścieżek turystycznych na obszarze funkcjonalnym.
- Liczba i długość nowych ścieżek rowerowych na obszarze funkcjonalnym.
- Liczba nowych parkingów rowerowych.
- Liczba nowych gospodarstw agroturystycznych.
- Liczba tablic informacyjnych w terenie opisujących pomniki przyrody.
- Liczba nowych tablic informacyjnych w terenie, informujących o zabytkach.
- Liczba turystów w gospodarstwach agroturystycznych.
- Liczba nowych gospodarstw agroturystycznych.
- Liczba tablic informacyjnych w terenie opisujących pomniki przyrody.

Źródło: opracowanie własne

Ważnym przedsięwzięciem w zakresie kształtowania przestrzeni czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego będzie zbudowanie *nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych* położonych nad brzegiem Odry po obu jej stronach, w okolicach miejscowości traktowanych w koncepcji projektu jako *nadodrzańskie miejscowości dojazdowe*. Docelowo przewiduje się możliwość wybudowania piętnastu takich ośrodków.

Na dzień dzisiejszy można uznać, że drogi dojazdowe do tych miejscowości są na tyle dobre, że nie wymagają pilnej i zasadniczej przebudowy.

Strategia zakłada jednak, że potrzebne będą dobre, bezpośrednie połączenia drogowe pomiędzy miejscowościami dojazdowymi. Takie założenie oznacza potrzebę wybudowania utwardzonych dróg pomiędzy:

- Połupinem a Szczawnem (wzdłuż torów kolejowych),
- Ciemnicami a Laskami,
- Czerwieńskim a Leśną Górą na odcinku Wysokie - Krępa (dzielnica Zielonej Góry).

Drogi te powinny mieć szerokość zapewniającą bezpieczny i wygodny ruch dwukierunkowy pojazdów wielośladowych. Nawierzchnia dróg może być na początek szutrowa a docelowo z kostki brukowej, ponieważ drogi będą przebiegały przez tereny leśne.

Strategia przewiduje również budowę *utwardzonych dróg dojazdowych do parkingów nadodrzańskich*, które planuje się zlokalizować przed wałami przeciwpowodziowymi, w okolicach nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych, dla obsługi turystów zmotoryzowanych.

Przewiduje się, że drogi takie będą wychodziły z Połupina, Szczawna (przez Mokry Młyn lub stację kolejową w Ciemnicach), Ciemnic, Lasek, Nietkowa, Górek Małych, Laskowa, Bródek i Nietkowic do parkingów nadodrzańskich.

Dwa ośrodki powinny być zlokalizowane w okolicy Ciemnic i Szczawna przy zatokach odrzańskich:

- na kierunku Ciemnice-Szklarka Radnicka (nieдалeko ujścia rzeki Gryżynki do Odry),
- na kierunku Szczawno-Radnica (naprzeciwko miejscowości Radnica).

Są to tereny gminy Krosno Odrzańskie dlatego inwestycja będzie wymagała porozumienia międzygminnego w sprawie realizacji inwestycji. Taka lokalizacja będzie służyła przede wszystkim mieszkańcom gminy Dąbie (Szczawno, Ciemnice, Pław, Gronów, Łągów) i ich gościom.

Możliwy jest też wariant lokalizacji ośrodka przy ujściu Zimnego Potoku do Odry, gdzie Odra jest rzeką graniczną gminy Dąbie. Wtedy nie będzie problemów formalnych dotyczących zagospodarowania terenu. Zlokalizowany tam ośrodek nadodrzański mógłby być także miejscem zakończenia spływu kajakowego po Zimnym Potoku.

Lokalizacja ośrodka w okolicach Połupina również wymaga uwzględnienia granicy gminy Dąbie. Z tego względu dobrym rozwiązaniem może być lokalizacja naprzeciwko

miejsowości Gostchorze na terenach gminy Dąbie albo naprzeciwko miejscowości Chyże, gdzie granica gminy Dąbie sięga do Odry.

Przy zatoce odrzańskiej może być zlokalizowany też ośrodek w Laskach a ośrodek w Nietkowie powinien być zlokalizowany o okolicach budowanej przystani rzecznej, jako rozwinięcie wokół niej turystycznej infrastruktury i urozmaicenie oferty spędzania wolnego czasu nad Odrą w rejonie Nietkowa.

Kolejne dwa lewobrzeżne ośrodki mogą być zlokalizowane w rejonie przepraw promowych w Brodach i Pomorsku. Ostatni lewobrzeżny ośrodek może być zlokalizowany w Leśnej Górze w rejonie starego mostu w Cigacicach, naprzeciwko portu. Jego atutem może być bliskość Zielonej Góry.

Prawostronne ośrodki mogą być zlokalizowane: na wysokości Borynia Sulechowskiego (z drogą dojazdową z Górek Małych) i Laskowa (planowany przystanek kolejowy w Pomorsku), w Pomorsku (obok budowanej przystani), w Brodach (obok przeprawy promowej), w okolicach Bródek (w rejonie starorzecza i ujścia Ołoboku), na wysokości stacji kolejowej w Nietkowicach oraz w Będowie (obok planowanej lokalizacji przystani).

Standardowy nadodrzański ośrodek rekreacyjno-wypoczynkowy może składać się z następujących obiektów:

- pola biwakowego wyposażonego w ławy i stoły zlokalizowane wokół paleniska na ognisko,
- drewnianej wiaty rekreacyjno-biesiadnej wyposażonej w ławy i stoły,
- miejsca na okolicznościowy namiot biesiadny,
- boiska (placu) sportowego do gry w siatkówkę, koszykówkę, kometkę itp.,
- placu zabaw dla dzieci z podstawowym wyposażeniem typu osiedlowego,
- pola namiotowego dla turystów wielodniowych nie korzystających z hoteli,
- siłowni pod dachem na świeżym powietrzu albo sportowej ścieżki zdrowia,
- pomostów wędkarskich dla turystów nad Odrą,
- przystani wodnej dla sprzętu wodnego pływającego po zatoce odrzańskiej (kajaki, łodzie, pontony) i sprzętu motorowodnego pływającego po Odrze,
- wypożyczalni sprzętu sportowego i turystycznego,
- alejki spacerowej wzdłuż Odry (oświetlonej lampami solarnymi lub ogniwami fotowoltaicznymi),

- placu do odpoczynku i opalania bezpośrednio nad brzegiem Odry (trawiastego lub piaszczystego),
- straganu handlowego dla oferujących produkty żywnościowe lub nieżywnościowe,
- studni głębinowej z pompą ręczną do pozyskiwania wody dla celów sanitarnych,
- pojemników na odpady stałe,
- zbiornika na odpady płynne,
- toalet przenośnych,
- solarnych lub fotowoltaicznych lamp oświetleniowych,
- tablic informacyjnych o okolicznych atrakcjach turystycznych,
- tablic informacyjno- reklamowych o usługach dla turystów ośrodka.

Drugim ważnym zadaniem strategicznym będzie *uruchomienie nadodrzańskiej kolei turystycznej*, kursującej na trasie ze Zbąszynka lub Poznania do Krosna Odrzańskiego lub do Gubina a w dalszej perspektywie również do Cottbus. Pociąg może być atrakcyjnym środkiem transportu dla turystów pieszych i rowerowych z Wielkopolski i zachodniej części województwa lubuskiego. Może zatrzymywać się w Łęgowie Sulechowskim, Sulechowie, Pomorsku, Czerwieńsku, Nietkowie, Laskach, Ciemnicach i Połupinie.

Będzie to wymagało odbudowy przystanków kolejowych w Połupinie, Ciemnicach, Laskach, Nietkowie i w Pomorsku.

Zakłada się też, że wraz z rozwojem ruchu turystycznego powstanie potrzeba wybudowania moteli dla turystów zmotoryzowanych z lokalizacją w miejscowościach dojazdowych lub o okolicach tych miejscowości przy ruchliwych drogach. Lokalizacja przy ruchliwej drodze krajowej lub wojewódzkiej poprawia ekonomiczną opłacalność inwestycji w skali całego roku, z uwzględnieniem okresu poza sezonem turystycznym.

Przewiduje się też możliwość pojawienia się zapotrzebowania na wybudowanie ośrodków domków campingowych i pól dla turystyki karawaningowej, w okolicach nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych.

W strategii można założyć, że gospodarstwa agroturystyczne będą powstawały w sposób naturalny w miejscowościach dojazdowych i innych miejscowościach bardziej oddalonych od Odry. Dotyczy to również innych usług dla turystów (gastronomicznych, noclegowych, fryzjerskich, kosmetycznych, lekarskich, handlowych, kulturalno-rozrywkowych, sportowych

itp.), gdyż ruch turystyczny nie będzie ograniczał się tylko do wypoczynku nad brzegami Odry.

Tabela 6.5 Matryca logiczna celu operacyjnego 7.5.

Cel strategiczny 7	
Ukształtowanie na terenie obszaru funkcjonalnego atrakcyjnej przestrzeni spędzania czasu	
Cel operacyjny 7.5	Poprawa jakości marketingu turystyczno-rekreacyjnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none">- Promocja obszarów o największej atrakcyjności dla turystyki rekreacyjno-przyrodniczej (np. Dolina Odry, Dolina Bobru).- Zapewnienie dostępnej informacji w zakresie możliwości rekreacyjno-wypoczynkowych, sportowo-rekreacyjnych, turystyczno-rekreacyjnych i wydarzeń kulturalno-rozrywkowych w gminach obszaru funkcjonalnego (portale internetowe, publikacje, foldery, ulotki, udział w targach promocyjnych i wystawach – np. w charakterze podwystawców)- Przydrożne oznakowanie okolicznych atrakcji turystycznych obszaru funkcjonalnego.- Tablice wzdłuż brzegów Odry, informujące turystów płynących po rzece o atrakcjach turystycznych w najbliższej okolicy.- Rozmieszczenie plansz informacyjnych wraz z mapami i zdjęciami w miejscach koncentracji ruchu turystycznego (przystankach nadodrzańskiego pociągu turystycznego, w miejscowościach dojazdowych do nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych, w nadodrzańskich ośrodkach rekreacyjno-wypoczynkowych, w stolicach gmin, instytucjach gminnych, ...).- Rozmieszczenie tablic informacyjnych o największych atrakcjach obszaru funkcjonalnego (np. wycieczki statkiem po Odrze z Cigacic, przystanie wodne, szlak Wina i Miodu) przy autostradzie A-2 i drodze ekspresowej S3.- Umieszczenie plansz z mapami turystycznymi oraz kolportaż wydawnictw turystycznych w Miejscach Obsługi Podróżnych przy drogach A-2 i S3.- Stworzenie systemu informacji turystycznej dla obszaru bitwy pod Kijami. (np.: wydawnictwa, tablice w terenie, mała architektura).- Promowanie zorganizowanych form turystyki pieszej, rowerowej, konnej, motocyklowej, quadowej i samochodowej.- Promowanie agroturystyki na obszarze funkcjonalnym.- Kampanie wojewódzkie, krajowe i zagraniczne (Niemcy) promujące walory turystyczno-rekreacyjne obszaru funkcjonalnego.- Kampanie promujące poszczególne produkty turystyczne (nadodrzańskie ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe, trasy turystyczne (piesze i rowerowe), zabytki, walory krajobrazowe, atrakcje przyrodnicze, ...).- Kampania promocyjna skierowana do dwóch grup odbiorców:<ul style="list-style-type: none">a) potencjalnych inwestorów, b) osób zainteresowanych walorami turystycznymi gminy.	

- Wypromowanie lokalnych produktów turystycznych – marek kojarzonych z gminą obszaru funkcjonalnego. (np. wiejski catering nadodrzański).
- Pozyskiwanie inwestorów zainteresowanych budową bazy hotelowo-rekreacyjnej w miejscowościach dojazdowych do nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych.
- Oferowanie przygotowanych terenów pod inwestycje turystyczne.
- Objęcie kampanią promocyjną obszaru województwa i regionów sąsiednich w Polsce i w Niemczech (mieszkańcy Poznania, Wrocławia i Szczecina).
- Przeprowadzenie kampanii promocyjnej w grupach docelowych w skali całego kraju (np. wśród miłośników fortyfikacji, turystyki wodnej i winiarstwa).
- Opracowanie standardu wydawniczego (layout, makieta) materiałów marketingowych.
- Organizacja *study tour*.
- Opracowywanie i przekazywanie notatek prasowych opisujących istotne projekty i działania służące rozwojowi turystyki w regionie.
- Organizacja corocznych spotkań dla mediów turystycznych z polskich i niemieckich redakcji, we współpracy ze środowiskami i instytucjami działającymi w turystyce.
- Utworzenie punktów informacji turystycznej, w tym punktów pierwszego kontaktu w Sulechowie, Czerwieńsku i Dąbiu a także w instytucjach czynnych w weekendy w innych miejscowościach gmin (np. stacje benzynowe, punkty gastronomiczne, sklepy, punkty usługowe).
- Przeszkolenie większej grupy osób w zakresie obsługi punktów informacji turystycznej (sklepy, kioski, stacje benzynowe, restauracje).
- Rozbudowa gminnych portali internetowych w zakresie informacji turystycznej.

Rezultaty

- Wzrost regionalnego i pozaregionalnego zainteresowania turystyką nadodrzańską.
- Większa liczba turystów przebywających na terenie obszaru funkcjonalnego w weekendy a także w pozostałe dni tygodnia w czasie wakacji.
- Wzrost zapotrzebowania na obsługę turystów (wyżywienie, noclegi, handel turystyczny, wypożyczalnie sprzętu turystycznego).
- Powstanie nowych miejsc pracy w sferze informacji, promocji i marketingu turystycznego.
- Wzrost dochodów mieszkańców gmin z tytułu działań promocyjnych.

Wskaźniki

- Liczba nowych wydawnictw turystycznych (ulotki, foldery, informatory książkowe.)
- Liczba nowych wydawnictw opisujących zabytki i inne atrakcyjne miejsca.
- Liczba imprez targowych i misji studyjnych, w których brali udział przedstawiciele gmin.
- Liczba nowych tablic informacji turystycznej przy drogach oraz wzdłuż Odry.
- Liczba publikacji i informacji medialnych, promujących turystykę w gminach obszaru funkcjonalnego.
- Liczba nowych terenowych tablic informacyjnych o zabytkach.

- Liczba działań promujących główne atrakcje turystyczne.
- Liczba kampanii reklamowych promujących walory turystyczne obszaru funkcjonalnego.
- Liczba wypromowanych lokalnych produktów turystycznych.
- Liczba miejscowości i regionów w Polsce i za granicą, objętych akcją promocyjną.
- Liczba grup docelowych objętych akcją promocyjną.
- Liczba zorganizowanych tzw. *study tour*, ilość spotkań dla mediów turystycznych.
- Liczba artykułów w mediach napisanych w oparciu o przygotowane w gminach notatki.
- Liczba punktów pierwszego kontaktu w miejscowościach obszaru funkcjonalnego.
- Liczba osób przeszkolonych w zakresie obsługi turystycznej.
- Liczba miejsc oferujących informację turystyczną w godzinach popołudniowych i weekendy.
- Liczba działań promujących główne atrakcje turystyczne obszaru funkcjonalnego.

Źródło: opracowanie własne

6.3 Działania w zakresie ochrony środowiska

Plan działań strategicznych w zakresie ochrony środowiska w przestrzeni czasu wolnego obszaru funkcjonalnego, przedstawiony został w postaci matrycy logicznych realizacji celów operacyjnych, celu strategicznego nr 8.

Matryce logiczne poszczególnych celów operacyjnych Celu strategicznego 8, przedstawiają poniższe tabele.

Tabela 6.6 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.1

Cel strategiczny 8 Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości.	
Cel operacyjny 8.1	Ograniczenie zanieczyszczeń powietrza w przestrzeni czasu wolnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none">- Inwentaryzacja źródeł powstawania zanieczyszczeń pyłowych, gazowych, odorów oraz hałasu w przestrzeni czasu wolnego oraz w jej otoczeniu.- Zebranie archiwalnych wyników pomiarów emisji i imisji zanieczyszczeń powietrza i hałasu oraz częstotliwości i czasu występowania uciążliwości odorowych w przestrzeni czasu wolnego i otoczeniu.- Analiza uciążliwości zinwentaryzowanych źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, oraz odorów i hałasu w przestrzeni czasu wolnego.- Ocena możliwości ograniczenia oddziaływania źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, oraz odorów i hałasu na przestrzeń czasu wolnego.- Opracowanie katalogu działań niezbędnych do ograniczenia oddziaływania źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, oraz odorów i hałasu na przestrzeń czasu	

wolnego.

- Opracowanie i realizacja programów ograniczania tzw. emisji niskiej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Podjęcie działań zmierzających do administracyjnego ograniczenia zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, oraz odorów i hałasu w przestrzeni czasu wolnego (analiza i ewentualna weryfikacja decyzji limitujących korzystanie ze środowiska).
- Podjęcie działań lobbingowych w celu ograniczenia zanieczyszczeń pyłowych i gazowych oraz odorów i hałasu w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu przez władających źródłami zanieczyszczeń.
- Kierowanie wystąpień do organów kontrolnych z wnioskiem o przeprowadzenie kontroli prawidłowości eksploatacji urządzeń i instalacji emitujących do powietrza zanieczyszczenia gazowe i pyłowe, oraz odory i hałas
- Kierowanie wystąpień do organów administracji rządowej i samorządowej o prowadzenie badań stanu zanieczyszczenia powietrza, poziomu hałasu i emisji odorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Podjęcie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie dążeń do ograniczenia poziomu zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz występowania odorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Wykorzystanie mediów publicznych oraz Internetu do wsparcia działań na rzecz ograniczenia zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Rozbudowa systemów gazowniczych w przestrzeni czasu wolnego i w jej otoczeniu
- Rozbudowa lokalnych i centralnych systemów ciepłowniczych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Zwiększenie wykorzystania paliw ekologicznych (gaz, olej opałowy, biomasa itp.) do celów grzewczych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Zaniechanie lub ograniczanie spalania w kotłach i paleniskach domowych opału niskokalorycznego (np. miał węglowy) oraz odpadów (tworzywa sztuczne, opakowania, tkaniny, opony itp.)
- Podejmowanie działań na rzecz ograniczenia hałasu komunikacyjnego (budowa obwodnic i ekranów akustycznych, wymiana nawierzchni dróg i ich uzbrojenia itp.) oraz hałasu przemysłowego w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego

Rezultaty

- Zbiór informacji, danych, wyników pomiarów i charakterystyk dotyczących źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów występujących w przestrzeni czasu wolnego oraz w jej otoczeniu.
- Specyfikacja uciążliwości i zagrożeń powodowanych przez zinwentaryzowane źródła zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów dla przestrzeni czasu wolnego.

- Specyfikacja działań administracyjnych i rozwiązań technicznych umożliwiających ograniczenie oddziaływania źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów na przestrzeń czasu wolnego.
- Katalog działań niezbędnych dla ograniczenia oddziaływania głównych źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz emisji odorów na przestrzeń czasu wolnego.
- Podjęte działania inicjatywne (wnioski) zmierzające do administracyjnego ograniczenia poziomu zanieczyszczeń pyłowych i gazowych i hałasu oraz występowania odorów w przestrzeni czasu wolnego (pisma, wnioski, postulaty).
- Podjęte działania lobbingsowe w celu ograniczenia poziomu zanieczyszczeń pyłowych i gazowych i hałasu oraz emisji odorów w przestrzeni czasu wolnego (spotkania z parlamentarzystami, urzędnikami administracji rządowej i samorządowej, wnioski skierowane do organów i urzędów itp.).
- Podjęta współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie dążenia do ograniczenia zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów w przestrzeni czasu wolnego (korespondencja, wspólne działania, kampanie i akcje).
- Wystąpienia w mediach, artykuły prasowe oraz akcje informacyjne w Internecie na rzecz wsparcia działań mających na celu ograniczenie poziomu zanieczyszczeń pyłowych i gazowych i hałasu oraz eliminacji odorów w przestrzeni czasu wolnego.
- Wzrost długości sieci gazowych i liczby przyłączonych do niej odbiorców w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wzrost długości sieci ciepłowniczych, nowoczesnych niskoemisyjnych kotłowni oraz liczby przyłączonych do nich odbiorców w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wzrost liczby obwodnic i ekranów dźwiękochłonnych.
- Długość dróg o poprawionej jakości nawierzchni dróg i stanu ich uzbrojenia.
- Zmniejszenie odczuwalności hałasu emitowanego przez urządzenia przemysłowe itp.
- Wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa w zakresie procesu spalania paliw i odpadów - zmniejszenie poziomu tzw. emisji niskiej.
- Zmniejszenie liczby osób skarżących się na uciążliwości związane z zanieczyszczeniem powietrza, hałasem i występowaniem odorów.

Wskaźniki

- Liczba źródeł zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów funkcjonujących w przestrzeni czasu wolnego oraz w jej otoczeniu, które zminimalizowały lub ograniczyły emisję zanieczyszczeń do środowiska.
- Wyniki pomiarów emisji i imisji zanieczyszczeń gazowych i pyłowych, poziomu hałasu.
- Liczba osób skarżących się na uciążliwości odorowe w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wskaźniki gazyfikacji i ucieplnienia przestrzeni czasu wolnego i jej otoczenia.
- Liczba źródeł uciążliwości powodowanych przez tzw. emisję niską w przestrzeni czasu

wolnego i jej otoczeniu.

- Liczba osób korzystających z przestrzeni czasu wolnego, które odczuły pozytywne efekty ograniczenia emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, zmniejszenie poziomu hałasu oraz częstotliwości występowania odorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Liczba osób, które zaczęły korzystać z przestrzeni czasu wolnego na skutek efektów ograniczenia emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych, hałasu oraz odorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Liczba osób zaangażowanych w proces dążenia do ograniczenia emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych oraz odorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6.7 Matryca logiczna celu operacyjnego 8.2.

Cel strategiczny 8 Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości.	
Cel operacyjny 8.2	Ograniczenie zanieczyszczeń wód w przestrzeni czasu wolnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none"> - Inwentaryzacja źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego oraz w jej otoczeniu (zlewnie cieków płynących, zbiorniki wód powierzchniowych i podziemnych). - Zebranie archiwalnych wyników badań wskaźników zanieczyszczeń wód powierzchniowych płynących w zlewniach cieków występujących w przestrzeni czasu wolnego - Zebranie archiwalnych wyników badań wskaźników zanieczyszczeń wód powierzchniowych stojących oraz wód podziemnych na terenie i w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego. - Analiza uciążliwości zinwentaryzowanych źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych dla przestrzeni czasu wolnego i jej otoczenia. - Ocena możliwości ograniczenia oddziaływania źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych na przestrzeń czasu wolnego i jej otoczenie. - Opracowanie katalogu działań niezbędnych dla ograniczenia oddziaływania źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych na przestrzeń czasu wolnego. - Podjęcie działań inicjatywnych zmierzających do administracyjnego ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego (przestrzeganie i ewentualna weryfikacja warunków pozwoleń wodno-prawnych itp.). - Podjęcie działań lobbingsowych w celu ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu (zlewnie cieków płynących, zbiorniki wód powierzchniowych i podziemnych) przez władających źródłami tych zanieczyszczeń i eksploatujących instalacje. 	

- Skierowanie wystąpień do organów kontrolnych z wnioskiem o prowadzenie kontroli prawidłowości eksploatacji urządzeń mających wpływ na stan czystości wód powierzchniowych i podziemnych (wyloty kanalizacyjne, zbiorniki ścieków, oczyszczalnie ścieków, składowiska odpadów, poletka osadowe, urządzenia przemysłowe itp.).
- Skierowanie wystąpień do organów administracji rządowej i samorządowej o prowadzenie badań stanu zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego oraz w zlewniach cieków i zbiorników powiązanych z nimi hydraulicznie.
- Podjęcie współpracy z organizacjami pozarządowymi w zakresie dążeń do ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego.
- Wykorzystanie mediów publicznych oraz Internetu do wsparcia działań na rzecz ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Budowa i rozbudowa systemów kanalizacyjnych oraz likwidacja systemu wywozu ścieków w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Budowa nowoczesnych oczyszczalni ścieków oraz modernizacja oczyszczalni istniejących oddziałujących na stan czystości wód w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.
- Likwidacja nielegalnych wysypisk oraz wylewisk odpadów mogących oddziaływać na stan wód w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury sanitarnej w ośrodkach wypoczynkowych, miejscach biwakowania, kąpieliskach i przystaniach wodnych zlokalizowanych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu (, ujęcia i stacje uzdatniania wody, szalety, umywalnie, natryski, pojemniki i kontenery na odpady, instalacje i sieci wod-kan. itp.).
- Zapewnienie odpowiedniej infrastruktury sanitarnej przy ścieżkach rowerowych (na parkingach i miejscach postojowych) w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu (szalety, umywalnie, pojemniki i kontenery na odpady, instalacje wod-kan. itp.).

Rezultaty

- Zbiór informacji, danych, wyników pomiarów i charakterystyk dotyczących źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych występujących w przestrzeni czasu wolnego, w jej otoczeniu oraz w oddziałujących na nią zlewniach cieków i zbiorników wód powierzchniowych oraz podziemnych.
- Specyfikacja uciążliwości powodowanych przez zinwentaryzowane źródła zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych dla przestrzeni czasu wolnego.
- Specyfikacja działań administracyjnych i rozwiązań technicznych umożliwiających ograniczenie oddziaływania źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych na przestrzeń czasu wolnego.
- Katalog działań niezbędnych dla ograniczenia oddziaływania źródeł zanieczyszczeń wód

powierzchniowych i podziemnych na przestrzeń czasu wolnego.

- Podjęte działania inicjatywne zmierzające do administracyjnego ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego (pisma, wnioski, postulaty).
- Podjęte działania lobbingowe w celu ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego (spotkania z parlamentarzystami, urzędnikami administracji rządowej i samorządowej, wnioski skierowane do organów i urzędów itp.).
- Podjęta współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie dążenia do ograniczenia zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego (korespondencja, apele, wspólne działania, kampanie i akcje).
- Wystąpienia w mediach publicznych, artykuły prasowe oraz akcje informacyjne w Internecie na rzecz wsparcia działań mających na celu ograniczenie zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego.

Wskaźniki

- Liczba źródeł zanieczyszczeń wód powierzchniowych i podziemnych funkcjonujących w przestrzeni czasu wolnego, w jej otoczeniu oraz ich zlewniach, które zminimalizowały bądź wydatnie ograniczyły wprowadzanie zanieczyszczeń do tych wód.
- Wyniki badań wskaźników zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych występujących w przestrzeni czasu wolnego.
- Wzrost długości sieci kanalizacyjnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Liczba nowych i zmodernizowanych oczyszczalni ścieków w zlewni cieków płynących i na obszarach zasilania zbiorników wód powierzchniowych oraz podziemnych, oddziałujących na przestrzeń czasu wolnego i jej otoczenie.
- Liczba czynnych zbiorników bezodpływowych do gromadzenia ścieków bytowo-gospodarczych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Liczba nielegalnych wysypisk i wylewisk odpadów zlikwidowanych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wzrost liczby osób korzystających z przestrzeni czasu wolnego, które odczuły poprawę stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wzrost liczby osób, które zaczęły korzystać z przestrzeni czasu wolnego na skutek poprawy stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych w niej oraz jej otoczeniu (np. wędkarzy).
- Wzrost liczby osób zaangażowanych w działania na rzecz poprawy stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu, odczuwających satysfakcję ze skutków tych działań.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6.8 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.3

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Cel strategiczny 8	
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości	
Cel operacyjny 8.3	Zagospodarowanie odpadów i ochrona gleb w przestrzeni czasu wolnego
Działania	
<ul style="list-style-type: none"> - Inwentaryzacja źródeł powstawania odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. - Zbilansowanie aktualnych i perspektywicznych ilości odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. - Charakterystyka stosowanych rozwiązań technicznych w zakresie zbiórki, gromadzenia, wywozu i utylizacji odpadów powstających w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu - Rozbudowa systemu selektywnej zbiórki odpadów komunalnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. - Doskonalenie systemu zbiórki i utylizacji odpadów niebezpiecznych, w tym odpadów wielkogabarytowych, wraków samochodowych, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz baterii i akumulatorów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. - Organizacja zbiórki odpadów komunalnych w obiektach rekreacyjno-turystycznych zlokalizowanych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu, w szczególności w gospodarstwach agroturystycznych, ośrodkach wypoczynkowych, miejscach biwakowania, na kąpieliskach, przystaniach wodnych itp. - Opracowanie rekultywacji nieczynnych wysypisk odpadów oraz terenów zdegradowanych w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego. - Zapobieganie powstawaniu miejsc okresowego gromadzenia odpadów i stacji przeładunku odpadów w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego. - Zapobieganie powstawaniu nielegalnych wysypisk i wylewisk odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. - Zapobieganie wykorzystywaniu osadów ściekowych w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego. - Zapobieganie powstawaniu grzebowisk zwierząt i pomiotu drobiowego w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego. - Propagowanie zasad utrzymania porządku i racjonalnej gospodarki odpadami w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. - Współdziałanie z pozarządowymi organizacjami ekologicznymi w zakresie szkoleń związanych tematycznie z gospodarką odpadami. 	
Rezultaty	
<ul style="list-style-type: none"> - Zbiór danych i informacji dotyczących źródeł powstawania odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu. 	

- Zestawienie ilości i rodzaju odpadów powstających w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Katalog stosowanych rozwiązań technicznych w zakresie zbiórki, gromadzenia, wywozu i utylizacji odpadów powstających w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wzrost poziomów odzysku i recyklingu odpadów komunalnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wzrost ilości zbieranych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu odpadów niebezpiecznych, w tym odpadów wielkogabarytowych, wraków samochodowych, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz baterii i akumulatorów.
- Skuteczna i wydajniejsza zbiórka odpadów komunalnych w obiektach rekreacyjno-turystycznych zlokalizowanych w przestrzeni czasu wolnego i w jej otoczeniu, w szczególności w gospodarstwach agroturystycznych, ośrodkach wypoczynkowych, miejscach biwakowania, na kąpieliskach, przystaniach wodnych itp.
- Przeprowadzenie rekultywacji i zagospodarowania terenów nieczynnych wysypisk odpadów oraz terenów zdegradowanych w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.
- Likwidacja miejsc okresowego gromadzenia odpadów i stacji przeładunku odpadów w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.
- Likwidacja lub minimalizacja liczby nielegalnych wysypisk i wylewisk odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- za wykorzystywania osadów ściekowych w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.
- Likwidacja grzebowisk zwierząt i pomiotu drobiowego w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.
- Zwiększona świadomość społeczeństwa w zakresie utrzymania czystości i porządku oraz racjonalnej gospodarki odpadami w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Aktywizacja pozarządowych organizacji ekologicznymi w zakresie szkoleń i seminariów związanych tematycznie z gospodarką odpadami.

Wskaźniki

- Ilość odpadów powstających w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Poziomy odzysku i recyklingu odpadów komunalnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Ilość zbieranych w sposób zorganizowany w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu odpadów niebezpiecznych, w tym odpadów wielkogabarytowych, wraków samochodowych, zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego oraz baterii i akumulatorów.
- Ilość zbieranych i wywożonych odpadów komunalnych w obiektach rekreacyjno-turystycznych zlokalizowanych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu, w szczególności w gospodarstwach agroturystycznych, ośrodkach wypoczynkowych, miejscach biwakowania, na kąpieliskach, przystaniach wodnych itp.
- Ilość i powierzchnia całkowicie zrekultywowanych nieczynnych wysypisk odpadów

oraz terenów zdegradowanych w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.

- Ilość całkowicie zlikwidowanych nielegalnych wysypisk i wylewisk odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Ilość całkowicie zlikwidowanych grzebowisk zwierząt i pomiotu drobiowego w otoczeniu przestrzeni czasu wolnego.
- Liczba szkoleń, seminariów i akcji w zakresie prowadzenia racjonalnej gospodarki odpadami.

Źródło: opracowanie własne

Tabela 6.9 Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.4

Cel strategiczny 8
Poprawa jakości środowiska naturalnego jako przestrzeni życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego i spędzania czasu wolnego przez gości.

Cel operacyjny 8.4 **Wzrost świadomości ekologicznej w przestrzeni czasu wolnego**

Działania

- Opracowanie specyfikacji organów i instytucji rządowych i samorządowych oraz organizacji pozarządowych prowadzących lub mogących prowadzić działalność w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Rozpoznanie odnośnie form i metod kształtowania świadomości ekologicznej, stosowanych przez organy i instytucje rządowe oraz samorządowe, a także organizacje pozarządowe w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wyszukanie istniejących i potencjalnych źródeł finansowania lub wspierania działalności ukierunkowanej na kształtowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Badania stanu świadomości ekologicznej oraz zainteresowań i preferencji społeczeństwa w tym zakresie, w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu (ankietyzacja).
- Opracowanie programów kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Organizowanie kampanii, seminariów, szkoleń i imprez mających na celu wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Wspieranie akcji proekologicznych na rzecz utrzymania czystości i porządku w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu oraz zachowania zasobów naturalnych środowiska.
- Rozpowszechnianie informacji o selektywnej zbiórce odpadów komunalnych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu oraz procesach odzysku i recyklingu.
- Rozpowszechnianie informacji o prowadzeniu w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu zbiórki odpadów wielkogabarytowych, zasadach pozbywania się baterii

i akumulatorów oraz zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego.

- Nagłaśnianie przypadków powstawania nielegalnych wysypisk i wylewisk odpadów w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu oraz ich negatywnych skutków dla środowiska.
- Ujawnianie i piętnowanie przypadków zanieczyszczania wód powierzchniowych i podziemnych ściekami komunalnymi i przemysłowymi oraz nieprawidłowości w prowadzeniu gospodarki wodno-ściekowej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Promowanie stosowania paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy, biomasa) oraz wykorzystania alternatywnych źródeł energii elektrycznej i ciepłej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Piętnowanie i ujawnianie przypadków spalania odpadów w paleniskach domowych (najczęściej węglowych) w ramach ograniczania tzw. emisji niskiej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu oraz uświadamianie sprawców o szkodliwości tego procederu.
- Ujawnianie i piętnowanie źródeł odorów przenikających do środowiska oraz uświadamianie władających tymi źródłami o uciążliwości tego procederu dla w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczenia.

Rezultaty

- Wykaz organów i instytucji rządowych i samorządowych oraz organizacji pozarządowych prowadzących lub mogących prowadzić działalność w zakresie kształtowania świadomości ekologicznej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Zestawienie form i metod kształtowania świadomości ekologicznej, stosowanych przez organy i instytucje rządowe oraz samorządowe, a także organizacje pozarządowe w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Pozyskanie źródeł finansowania lub wspierania działalności ukierunkowanej na kształtowanie świadomości ekologicznej społeczeństwa w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Opracowanie wyników badań (ankietyzacji) wybranych grup społecznych w zakresie świadomości ekologicznej oraz ich zainteresowań i preferencji ekologicznych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Realizacja programów kształtowania świadomości ekologicznej społeczeństwa w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Kampanie, seminaria, szkolenia i imprezy mające na celu wzrost świadomości ekologicznej społeczeństwa w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Udział w akcjach proekologicznych na rzecz utrzymania czystości i porządku w środowisku oraz zachowania jego zasobów naturalnych (akcje „Sprzątanie świata” itp.).
- Wydawanie ulotek informacyjnych o zakresie selektywnej zbiórki odpadów komunalnych i ważkości procesów odzysku oraz recyklingu dla poprawy stanu

środowiska.

- Wydawanie ulotek informacyjnych o terminach i zasadach prowadzenia w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu zbiórki odpadów wielkogabarytowych, baterii i akumulatorów oraz zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego.
- Pisma, telefony, maile do właściwych urzędów informujące o miejscach powstawania nielegalnych wysypisk i wylewisk odpadów oraz ich negatywnych skutkach dla środowiska
- Pisma, telefony, maile do właściwych urzędów informujące o przypadkach zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych ściekami komunalnymi i przemysłowymi w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu oraz nieprawidłowościach w prowadzeniu gospodarki wodno-ściekowej.
- Wzrost wykorzystania paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy, biomasa) oraz alternatywnych źródeł energii elektrycznej i ciepłej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Rozmowy uświadamiające ze sprawcami spalania odpadów w paleniskach domowych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu, a w przypadku braku reakcji informowanie o tym procederze urzędów, straży gminnych lub innych właściwych organów.

Wskaźniki

- Liczba osób o rozwiniętej świadomości ekologicznej przebywających stale lub okresowo w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Liczba uczestników kampanii i akcji proekologicznych prowadzonych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Liczba uczestników szkoleń, seminariów i imprez związanych z rozszerzaniem świadomości ekologicznej w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu
- Aktywność proekologiczna mieszkańców i użytkowników przestrzeni czasu wolnego i jej otoczenia.
- Wzrost liczby organizacji proekologicznych interesujących się stanem środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Liczba przedstawicieli społeczeństwa wrażliwych na działalność ludzi i instytucji powodujących zanieczyszczenia oraz straty w środowisku.
- Liczby pism, telefonów, fotografii, maili i informacji na forach internetowych o przypadkach i sprawcach zanieczyszczenia środowiska w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.
- Liczby mieszkańców i użytkowników przestrzeni czasu wolnego i jej otoczenia poczuwających się do odpowiedzialności za środowisko i nie wahających się upominać sprawców jego zanieczyszczenia
- Stopień wykorzystania paliw niskoemisyjnych powodującego odczuwalne zmniejszenie tzw. emisji niskiej (szczególnie w sezonach grzewczych) w przestrzeni

czasu wolnego i jej otoczeniu.

- Wskaźniki stanu czystości wód powierzchniowych,
- Liczba osób wędkujących nad ciekami i zbiornikami wód powierzchniowych w przestrzeni czasu wolnego i jej otoczeniu.

Źródło: opracowanie własne

7 Wdrażanie, monitorowanie, ewaluacja i aktualizacja strategii.

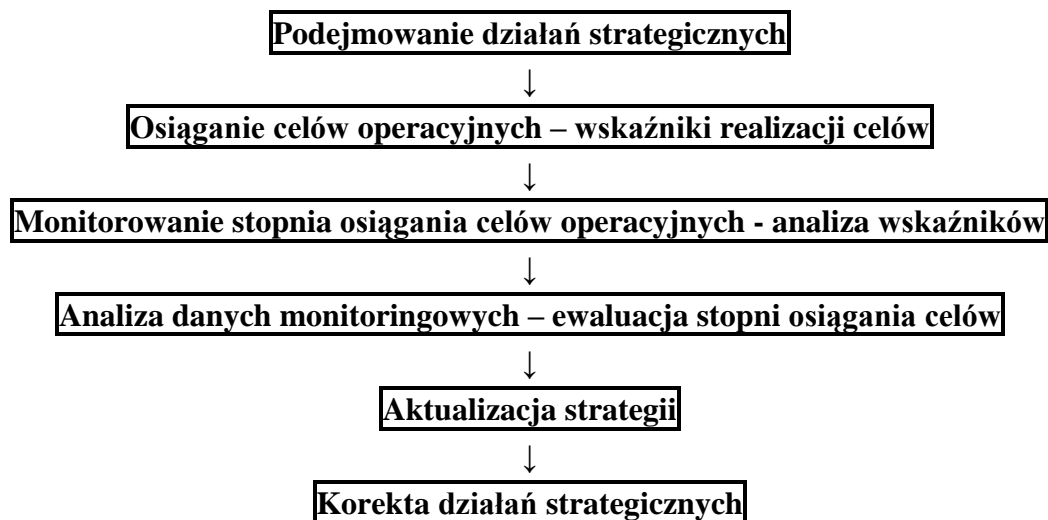
Dla realizacji Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony Środowiska bardzo istotne są działania związane z wdrażaniem strategii na drugim poziomie strategicznej interwencji. Na poziomie pierwszym występuje Zintegrowana Strategia Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, wytyczająca priorytety rozwojowe we wszystkich zidentyfikowanych i wydzielonych obszarach funkcjonowania gmin. Poziom drugi to zintegrowane strategie sektorowe w dziedzinach, które zapewniają największe perspektywy rozwojowe obszaru funkcjonalnego lub wymagają wyraźnej interwencji.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego ze szczególnym uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony Środowiska dotyczy kształtowania przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym. Kształtowanie przestrzeni spędzania czasu wolnego zostało uznane za obszar zapewniający największe perspektywy rozwojowe obszaru funkcjonalnego i jednocześnie wymagający strategicznej interwencji.

Wyodrębnione na poziomie pierwszym pozostałe obszary: przestrzeń terytorialna, infrastruktura techniczna, bezpieczeństwo społeczne w gminach, przestrzeń aktywności zawodowej i zarządzanie gminami są powiązane ze strategią sektorową czasu wolnego i zostały uwzględnione w procesie jej opracowywania i wdrażania.

Proces wdrażania strategii zaczyna się od momentu podjęcia działań strategicznych określonych w matrycach logicznych realizacji celów operacyjnych. Dla oceny stopnia osiągnięcia celów operacyjnych niezbędne jest monitorowanie procesu wdrażania, polegające głównie na analizie wskaźników realizacji celów, które określone zostały w matrycach logicznych. Analiza danych monitoringowych pozwala na dokonanie ewaluacji procesu wdrażania strategii na podstawie oceny stopnia realizacji celów operacyjnych i strategicznych. Wyniki ewaluacji mogą powodować potrzebę aktualizacji strategii i korekty zarówno celów operacyjnych jak i dotychczasowych działań strategicznych.

Ogólny schemat procesu wdrażania strategii przedstawia rysunek 7.1.

Rysunek 7.1 Ogólny schemat procesu wdrażania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego

Duża liczba wskazanych i realizowanych działań strategicznych będzie wymagała precyzyjnego rangowania ich ważności, określania zależności czasowych pomiędzy poszczególnymi działaniami i harmonogramowania realizacji każdego działania, z uwzględnieniem możliwości finansowych gmin i ich partnerów publicznych lub prywatnych.

Długi horyzont czasowy wdrażania strategii wymaga bieżącej analizy efektów wdrażania.

Temu celowi służy monitoring parametrów określających stopień realizacji zadań strategicznych oraz stopień osiągnięcia celów operacyjnych.

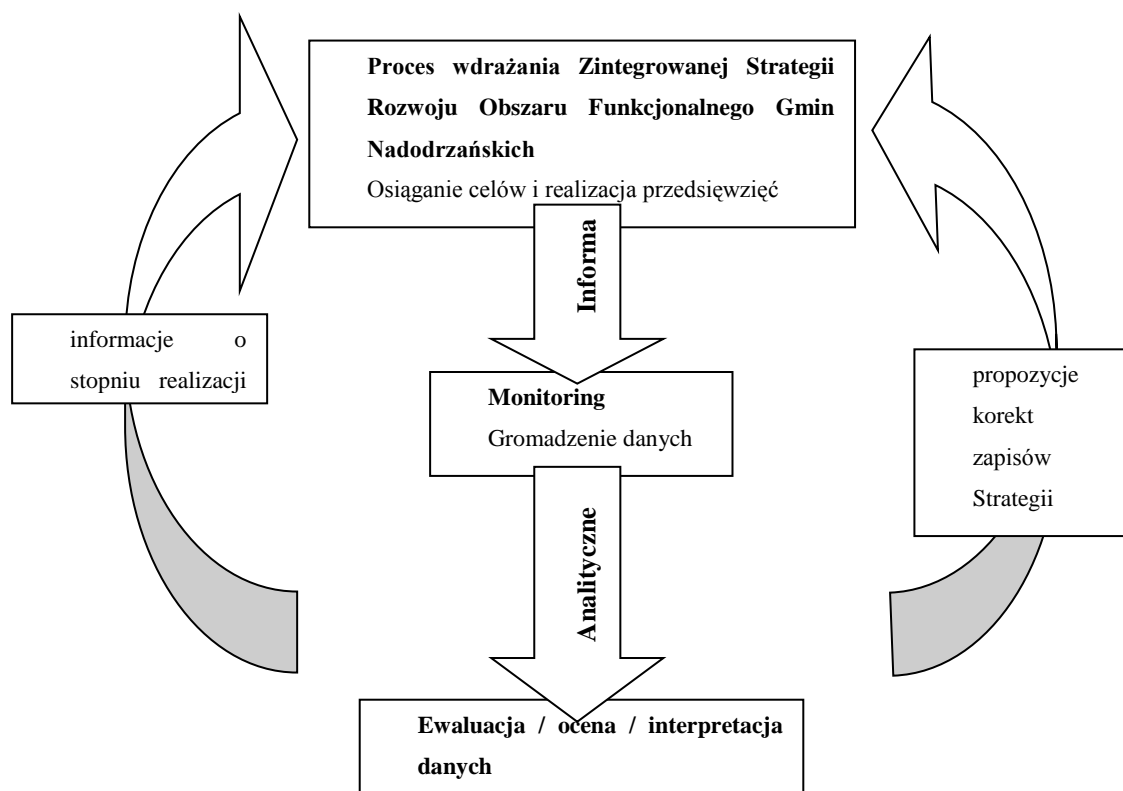
Wskaźniki służące do oceny zostały określone w matrycach logicznych realizacji celów i będą wykorzystywane na etapie monitorowania i ewaluacji. Mają postać liczbową więc będą łatwe w interpretacji i porównaniach czasowych i jakościowych (odnoszonych do ustalonego wzorca, wyznaczonego celu lub nawet wizji rozwoju).

Efektem monitorowania danych i wartości wskaźników oceny realizacji strategii będzie możliwość dokonania ewaluacji procesu wdrażania, która powinna każdorazowo dać odpowiedź na pytanie czy proces wdrażania przebiega prawidłowo i jakich wymaga korekt, dających większe szanse osiągnięcia celów strategicznych.

Na etapie ewaluacji należy wskazać działania wymagające zmian, inne terminy realizacji, nowe metody realizacji zadań, itd. Efektem ewaluacji może być potrzeba zmian w strategii,

wywołana potrzebami dostosowania jej do nowej sytuacji. Zatem aktualizacja strategii jest najdalej idącą konsekwencją ewaluacji procesu jej wdrażania.

Przedmiotem aktualizacji strategii może być zmiana celów lub tylko korekta zadań i działań operacyjnych.

Rysunek 7.2 Wdrażanie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Źródło: opracowanie własne

Wdrożenie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego ma w efekcie doprowadzić również do podniesienia jakości życia mieszkańców obszaru funkcjonalnego. Proces wdrażania nie może ograniczać się tylko do zadań realizowanych przez władze gmin partnerskich obszaru funkcjonalnego ale musi zawierać też działania stanowiące wyzwania dla społeczności lokalnej i instytucji działających na rzecz aktywizacji mieszkańców gmin.

Władze samorządowe powinny koncentrować się na współpracy z otoczeniem zewnętrznym jako instytucje nadzorujące i koordynujące realizację poszczególnych zadań. Efektywność działań wyodrębnionych w strategii, w dużej mierze będzie zależała od komórek

zarządzających procesami wdrażania elementów strategii w gminach. Efektem pracy komórek będzie zwiększenie zaangażowania i odpowiedzialności mieszkańców za rozwój lokalny oraz budowanie partnerskich relacji pomiędzy ludźmi, organizacjami, przedsiębiorstwami i samorządami lokalnymi.

Konieczne będą też działania formalno-prawne, związane z tworzeniem struktur o charakterze międzysektorowym (gminy, powiat zielonogórski, powiat krośnieński, władze województwa i sąsiednich jednostek samorządowych, jednostki podległe gminom, przedsiębiorcy, inni partnerzy społeczni i gospodarczy), gdyż same gminy nie będą w stanie zrealizować wszystkich zaplanowanych w strategii działań. Potrzebne będzie budowanie różnych form partnerstw, w tym publiczno-prywatnego, publiczno-społecznego oraz publiczno-prywatno-społecznego. Każde z rozwiązań powinno być ukierunkowane na organizowanie i wzmacnianie platformy współpracy wielosektorowej na rzecz integracji obszaru funkcjonalnego.

Generalnie za wdrażanie strategii odpowiedzialne są władze gmin partnerskich. W przypadku realizacji poszczególnych zadań wynikających ze strategii, odpowiedzialność będzie spoczywała na pracownikach urzędów gmin i jednostek organizacyjnych gmin a także na osobach zaangażowanych przez władze gmin do realizacji tych zadań. Przed władzami gmin, a przede wszystkim liderem Projektu – gminą Czerwieńsk, stoi zadanie pozyskania, podziału i uruchomienia środków niezbędnych dla zrealizowania zaproponowanych koncepcji strategicznych w praktyce.

Tworzenie partnerstw umożliwi podejmowanie działań w celu pozyskania niezbędnych środków. Duże znaczenie będzie miało konstruowanie systemów organizacyjnych (wewnątrz samorządów i międzysektorowych), dobór kadry i systemu motywowania przyjezdnych i mieszkańców, odpowiednie wykonywanie pożądaných czynności administracyjnych oraz kontrola i pomiar efektów. Wdrażanie strategii wymaga od kadry zarządzającej projektami realizacyjnymi szeregu umiejętności w zakresie alokacji właściwych zasobów określonym zadaniom, monitorowania wyników działań oraz organizacji i współdziałania⁵².

Proces wdrażania powinien być nadzorowany i koordynowany przez Międzygminny Zespół ds. Wdrożenia ZSROCW. W jego skład powinni wejść przedstawiciele władz gmin partnerskich, osoby pełniące funkcje kierownicze w komórkach organizacyjnych urzędów

⁵² Ph. Kotler, *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*, Rebis Dom Wydawniczy, Warszawa 2008.

gmin, kierownicy gminnych jednostek organizacyjnych, przedstawiciele poszczególnych Komisji Rad Gmin, Sołtysi oraz eksperci zewnętrzni.

Pisemne przedkładanie wniosków przez Zespół powinno następować co najmniej dwa razy w ciągu roku. Posiedzenia zespołu powinny odbywać się co najmniej raz na kwartał. Działania Zespołu będą miały charakter nadzorczy, kontrolny i koordynacyjny w stosunku do działań podejmowanych przez gminy partnerskie.

Do zadań Zespołu należało będzie w szczególności:

- wyznaczenie priorytetów w planach działań operacyjnych,
- dokonywanie przeglądu i oceny postępów w realizacji zadań strategicznych,
- przygotowywanie raportów monitorujących stopień osiągnięcia celów operacyjnych,
- ocena zaawansowania prac nad realizacją projektów i zadań inwestycyjnych,
- koordynacja współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego, organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorstwami realizującymi zadania strategiczne,
- harmonizacja realizacji działań zapisanych w strategii,
- koordynowanie działań w zakresie pozyskiwania funduszy zewnętrznych.

Osiągnięcie założonych celów jest istotnie determinowane poprawnością wdrażania strategii i elastycznością jej modyfikacji, dlatego niezbędne są działania monitorujące i ewaluacyjne. Koordynacja tych działań będzie jednym z ważniejszych zadań dla Zespołu. Weryfikacja stopnia zaawansowania procesu wdrożenia strategii dokonywana będzie w okresach półrocznych. Co pół roku Zespół ds. Wdrożenia będzie decydował o potrzebie aktualizacji zapisów strategii, oceniał będzie postęp prac nad realizacją strategii oraz wskazywał priorytetowe zadania do realizacji.

Przy wyborze priorytetowych zadań Zespół powinien brać pod uwagę zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne (np. nowe uregulowania prawne, nowe możliwości pozyskiwania środków finansowych) i wewnętrzne, wpływające na rozwój gmin.

W procesie ewaluacji proponuje się dwa podejścia:

- *ex tempore* (ocena w trakcie realizacji działań) - odpowiada na pytanie, czy przyjęte cele i podjęte w następstwie działania zmierzają w dobrym kierunku,
- *ex post* (ocena po realizacji działań) – dotyczy oceny długoterminowego wpływu strategii na grupy docelowe, czy efekty zastosowania strategii są trwałe.

Ewaluacja jest odnoszona do pomiaru ex-post efektów implementacji strategii, która jest podstawowym warunkiem dokonania pomiaru skuteczności procesu wdrożenia oraz sukcesu koncepcji wdrożenia. Jej wyniki mogą również stanowić podstawę informacyjną dla działań podejmowanych w przyszłości.

Monitoring wykorzystywany jest do bieżącego nadzorowania stopnia dopasowania rozwiązań zapisanych w strategii, do zmieniających się warunków JST oraz jej otoczenia⁵³. Podstawowym celem monitoringu będzie uzyskanie mierzalnych wyników postępu w zakresie osiągania celów operacyjnych i strategicznych.

Możliwe sposoby monitorowania i kontroli powinny obejmować:

- sporządzanie co dwa lata raportów oceny realizacji priorytetów Kształtowania Przestrzeni Czasu Wolnego na Obszarze Funkcjonalnym Gmin Nadodrzańskich,
- analizę zmian w kształtowaniu się wskaźników, uwzględnionych w macierzach logicznych projektu,
- przeprowadzanie badań ewaluacyjnych dotyczących stopnia zaawansowania realizacji celów strategicznych w przestrzeni czasu wolnego obszaru funkcjonalnego.

Monitoring jako narzędzie wdrażania strategii powinien kierować się następującymi zasadami:

- *wiarygodności* – informacja musi być wiarygodna i opierać się na niepodważalnych danych; niedokładne dane w systemie monitorowania oznaczają powstanie ryzyka podjęcia niewłaściwych działań korygujących;
- *aktualności* – informacje powinny być gromadzone, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwi podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii;
- *obiektywności* – monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny nie zakłóconej subiektywnością wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów i dążeń;
- *koncentracji na punktach strategicznych* – monitorowanie powinno skupiać się przede wszystkim na tych obszarach życia społeczno-gospodarczego, w których istnieje

⁵³ T. Wołowicz, D. Reško, *Strategia rozwoju gminy jako narzędzie zarządzania zmianą gospodarczą*, „Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Ekonomii i Innowacji w Lublinie. Seria Ekonomia” nr 5 (2), 2012, s. 86-87.

prawdopodobieństwo wystąpienia największych odchyień, mogących wywoływać zahamowania w realizacji założeń strategii lub ich zatrzymanie;

- *realizmu* – monitorowanie musi być zgodne z realiami podejmowanych zadań; gminy wdrażając strategię powinna dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych usług publicznych;
- *koordynacji informacji* – monitorowanie musi być prowadzone w taki sposób, aby było skoordynowane z tokiem prowadzonych prac i jednocześnie nie wpływało na ich zahamowanie oraz nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań; informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich zainteresowanych tak, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji mających znaczenie strategiczne;
- *elastyczności* – proces monitorowania musi być bardzo elastyczny i zapewniający szybkie reagowanie na zachodzące zmiany; w przypadku zmian i korekt należy modyfikować system oceny w sposób dostosowany do zmieniających się oczekiwań w przyszłości.

W zakresie wpływu strategii sektorowej na gospodarkę w gminach obszaru funkcjonalnego ewaluacja powinna uwzględnić następujące aspekty:

- powiększenie zasobów i możliwości gmin partnerskich,
- wspieranie wzrostu gospodarczego,
- przeciwdziałanie bezrobociu,
- wzrost dochodów mieszkańców gmin
- przyciąganie środków zewnętrznych (publicznych i prywatnych),
- wzrost konkurencyjności / atrakcyjności obszaru funkcjonalnego,
- wzrost aktywności gospodarczej mieszkańców gmin.

Zintegrowana Strategia Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska, ze względu na zmienne otoczenie gmin partnerskich, będzie wymagała ciągłej modyfikacji. Zatem przyjęte w niniejszym dokumencie cele strategiczne i operacyjne, wytyczające kierunki rozwoju, a także proponowane w matrycach logicznych działania strategiczne, mogą być modyfikowane, adekwatnie do zmian w otoczeniu obszaru funkcjonalnego.

8 Zgodność celów strategii z dokumentami strategicznymi gmin partnerskich, powiatów, województwa, kraju oraz Unii Europejskiej

Powiązanie każdej strategii z innymi dokumentami strategicznymi jest istotnym elementem logiki każdego programowania strategicznego. Dotyczy to również innych dokumentów przygotowywanych na poziomie lokalnym i na wyższych szczeblach administracji, w tym wojewódzkim i krajowym⁵⁴. Strategia uwzględnia także inne dokumenty programowe, związane z wdrażaniem programów Unii Europejskiej. Wykazuje wymaganą zbieżność, a w niektórych przypadkach zgodność z innymi dokumentami planistycznymi obowiązującymi w obszarze jej realizacji. Zgodność ta ma dwojaki charakter. Biorąc pod uwagę obowiązującą strukturę systemu władz publicznych, można nadać jej wariantom miana *zgodności wertykalnej i zgodności horyzontalnej*⁵⁵.

Zgodność wertykalna to zgodność ze strategicznymi dokumentami planistycznymi samorządów wyższych i niższych rządów. Rozszerza możliwość rozwoju współpracy z tymi podmiotami oraz zwiększa szanse na pozyskiwanie środków zewnętrznych.

Zgodność horyzontalna to zgodność strategii z dokumentami planistycznymi sąsiednich samorządów tego samego szczebla. Podstawową przesłanką dążenia do zgodności horyzontalnej jest rozwój współpracy przy rozwiązywaniu tych samych, lokalnych, subregionalnych lub regionalnych problemów.

Zgodność celów strategii z celami innymi dokumentów strategicznych od szczebla gminnego do europejskiego przedstawia tabela 8.1.

⁵⁴ J. Hadyński, *Strategie rozwoju lokalnego. Aspekty lokalne i regionalne rozwoju terytorialnego*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Poznań, 2011 s. 107-108.

⁵⁵ A. Sztando, *Wdrażanie strategii rozwoju jednostki samorządu terytorialnego*, w: Korenik S. (red.), *Dylematy rozwoju lokalnego i regionalnego na początku XXI wieku*, „Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu”, 2010 nr 101, s. 262

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Tabela 8.1 Zgodność celów strategii z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz dokumentami Unii Europejskiej

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.	
		Cel nr 7	Cel nr 8
Strategia Europa 2020	Cel 1. Osiągnięcie wskaźnika zatrudnienia na poziomie 75%		
	Cel 2. Poprawa warunków prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej		
	Cel 3. Zmniejszenie emisji gazów cieplarnianych o 20%		
	Cel 4. Podniesienie poziomu wykształcenia		
	Cel 5. Wspieranie włączenia społecznego		
Koncepcja Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030	Cel 1. Podwyższenie konkurencyjności głównych ośrodków miejskich Polski w przestrzeni europejskiej poprzez ich integrację funkcjonalną przy zachowaniu policentrycznej struktury systemu osadniczego sprzyjającej spójności		
	Cel 2. Poprawa spójności wewnętrznej i terytorialne równoważenie rozwoju kraju poprzez promowanie integracji funkcjonalnej, tworzenie warunków dla rozprzestrzeniania się czynników rozwoju wielofunkcyjny rozwój obszarów wiejskich oraz wykorzystanie potencjału wewnętrznego wszystkich terytoriów		
	Cel 3. Poprawa dostępności terytorialnej kraju w różnych skalach przestrzennych poprzez rozwijanie infrastruktury transportowej i telekomunikacyjnej		
	Cel 4. Kształtowanie struktur przestrzennych wspierających osiągnięcie i utrzymanie wysokiej jakości środowiska przyrodniczego i walorów krajobrazowych Polski		
	Cel 5. Zwiększenie odporności struktury przestrzennej na zagrożenia naturalne i utratę bezpieczeństwa energetycznego oraz kształtowanie struktur przestrzennych wspierających zdolności obronne państwa		
	Cel 6. Przywrócenie i utrwalenie ładu przestrzennego		
Długookresowa Strategia Rozwoju Kraju Polska 2030	Cel 1. Wspieranie prorozwojowej alokacji zasobów w gospodarce, stworzenie warunków dla wzrostu oszczędności oraz podaży pracy i innowacji		
	Cel 2. Zmniejszenie długu publicznego i kontrola deficytu w cyklu koniunkturalnym		
	Cel 3. Poprawa dostępności i jakości edukacji na wszystkich etapach oraz podniesienie konkurencyjności nauki		
	Cel 4. Wzrost wydajności i konkurencyjności gospodarki		
	Cel 5. Stworzenie Polski Cyfrowej		
	Cel 6. Rozwój kapitału ludzkiego poprzez wzrost zatrudnienia i stworzenie „workfare state”		
	Cel 7. Zapewnienie bezpieczeństwa energetycznego oraz ochrona i poprawa stanu środowiska		

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.	
		Cel nr 7	Cel nr 8
	Cel 8. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych		
	Cel 9. Zwiększenie dostępności terytorialnej Polski poprzez utworzenie zrównoważonego, spójnego i przyjaznego użytkownikom systemu transportowego		
	Cel 10. Stworzenie sprawnego państwa jako modelu działania administracji publicznej		
	Cel 11. Wzrost społecznego kapitału rozwoju		
Strategia Rozwoju Kraju 2020	Cel I.1. Przejście od administrowania do zarządzania rozwojem		
	Cel I.2. Zapewnienie środków na działania rozwojowe		
	Cel I.3. Wzmocnienie warunków sprzyjających realizacji indywidualnych potrzeb i aktywności obywatela		
	Cel II.1. Wzmocnienie stabilności makroekonomicznej		
	Cel II.2. Wzrost wydajności gospodarki		
	Cel II.3. Zwiększenie innowacyjności gospodarki		
	Cel II.4. Rozwój kapitału ludzkiego		
	Cel II.5. Zwiększenie wykorzystania technologii cyfrowych.		
	Cel II.6. Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko		
	Cel II.7. Zwiększenie efektywności transportu		
	Cel III.1. Integracja społeczna		
	Cel III.2. Zapewnienie dostępu i określonych standardów usług publicznych		
	Cel III.3. Wzmocnienie mechanizmów terytorialnego równoważenia rozwoju oraz integracja przestrzenna dla rozwijania i pełnego wykorzystania potencjałów regionalnych.		
Strategia Rozwoju Lubuskiego 2020	Cel główny: Wykorzystanie potencjałów województwa lubuskiego do wzrostu jakości życia, dynamizowania konkurencyjnej gospodarki, zwiększenia spójności regionu oraz efektywnego zarządzania jego rozwojem		
	Cel 1. Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka regionalna. (Cel operacyjny 1.7. Rozwój potencjału turystycznego województwa)		
	Cel 2. Wysoka dostępność transportowa i teleinformatyczna		
	Cel 3. Społeczna i terytorialna spójność regionu. (Cel operacyjny 3.3. Zapewnienie różnorodnej oferty kulturalnej i sportowej)		
	Cel 4. Region efektywnie zarządzany. (Cel operacyjny 4.3. Wzmocnienie kapitału społecznego oraz kształtowanie tożsamości regionalnej)		

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.	
		Cel nr 7	Cel nr 8
Pr Rozwoju Lubuskiej Turystyki do 2020r.	Cel operacyjny I – Stworzenie konkurencyjnego wizerunku turystycznego regionu		
	Cel operacyjny II – Stworzenie kompleksowego systemu informacji i promocji turystycznej oraz oznakowania turystycznego w regionie		
	Cel operacyjny III – Rozwój produktów turystycznych		
	Cel operacyjny IV – Rozwój infrastruktury turystycznej		
	Cel operacyjny V – Wzmocnienie platform współpracy i rozwoju turystyki oraz doskonalenie kadr dla turystyki w regionie		
	Cel operacyjny VI – Rozwój wiodących form turystyki.		
	Cel operacyjny VII		
	Cel operacyjny VIII – Rozwój turystyki transgranicznej i wykorzystanie szans przygranicznego położenia		
Regionalny Program Operacyjny –Lubuskie 2020	Oś priorytetowa 1. Gospodarka i innowacje		
	Oś priorytetowa 2. Rozwój Cyfrowy		
	Oś priorytetowa 3. Gospodarka niskoemisyjna		
	Oś priorytetowa 4. Środowisko i kultura		
	Oś priorytetowa 5. Transport		
	Oś priorytetowa 6. Regionalny rynek pracy		
	Oś priorytetowa 7. Równowaga społeczna		
	Oś priorytetowa 8. Nowoczesna edukacja		
	Oś priorytetowa 9. Infrastruktura społeczna		
	Oś priorytetowa 10. Pomoc techniczna		
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Powiatu Krośnińskiego	Cel 1.Poprawa jakości zasobów ludzkich		
	Cel 2.Rozwój i unowocześnienie infrastruktury społecznej oraz zapewnienie powszechnej dostępności do usług publicznych		
	Cel 3.Rozbudowa i modernizacja infrastruktury technicznej służącej wzmocnieniu konkurencyjności powiatu		
	Cel 4.Rozwój przedsiębiorczości oraz reorientacja przedsiębiorstw na nowe technologie i systemy zarządzania		
	Cel 5.Efektywne prorozwojowe wykorzystanie zasobów środowiska przyrodniczego		
Rozwoju Powiatu Zielonogórk	Cel 1. Rozwój infrastruktury technicznej w powiecie zielonogórskim		
	Cel 2. Rozwój edukacji na terenie powiatu zielonogórskiego		

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.	
		Cel nr 7	Cel nr 8
	Cel 3. Zapobieganie wykluczeniu społecznemu mieszkańców powiatu zielonogórskiego oraz ich integracja ze środowiskiem rodzinnym i społecznym		
	Cel 4. Poprawa stanu zdrowia oraz dostępności mieszkańców powiatu zielonogórskiego do opieki zdrowotnej		
	Cel 5. Wzrost stanu bezpieczeństwa i porządku publicznego w powiecie zielonogórskim		
	Cel 6. Zwiększenie konkurencyjności oraz atrakcyjności turystycznej i roli funkcji kulturotwórczej powiatu zielonogórskiego		
	Cel 7. Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności gospodarki powiatu zielonogórskiego		
	Cel 8. Skuteczne planowanie i zarządzanie powiatem zielonogórskim		
Strategia rozwoju gminy Czerwieńsk na lata 2011-2018	Cel 1. Rozwój infrastruktury techniczno-środowiskowej		
	Cel 2. Rozwój lokalnej gospodarki, w szczególności poprzez wspieranie przedsiębiorczości oraz nowoczesnych gospodarstw rolnych		
	Cel 3. Wzrost poziomu bezpieczeństwa publicznego i socjalnego		
	Cel 4. Tworzenie warunków sprawnego rozwoju oraz funkcjonowania społeczeństwa opartego na wiedzy		
	Cel 5. Stworzenie komplementarnej oferty turystycznej oraz ochrona walorów kulturowych gminy		
	Cel 6. Podejmowanie działań na rzecz zwiększenia aktywności gminy, pozyskiwanie środków z zewnątrz, rozwoju kontaktów z zagranicą i lobby prosamorządowego		
Strategia rozwoju gminy Sulechów na lata 2012-2022	Cel 1. Przyciągnięcie na teren gminy inwestorów, rozwinięcie mechanizmów polityki progospodarczej oraz stworzenie atrakcyjnej oferty inwestowania i prowadzenia działalności na terenie gminy		
	Cel 2. Podniesienie kwalifikacji i mieszkańców w gminy, poprawa jakości i warunków w kształcenia		
	Cel 3. Kanalizacja gminy		
	Cel 4. Rozwój form opieki nad dziećmi w wieku 1-5		
	Cel 5. Rozwój mieszkalnictwa, w tym socjalnego		
	Cel 6. Rozwój gospodarki odpadami, maksymalizacja wykorzystania energii odnawialnej w gospodarce komunalnej oraz w gospodarstwach domowych i przedsiębiorstwach		
	Cel 7. Budowa i finansowanie infrastruktury zabezpieczającej przed powodzią i innymi zdarzeniami kryzysowymi		
	Cel 8. Rozwój współpracy na szczeblu samorządowym oraz wsparcie współpracy w sektorze gospodarczym		
	Cel 9. Rozwój infrastruktury turystycznej poprzez budowę ścieżek rowerowych, infrastruktury nadodrzańskiej, promocję, turystyczną oraz ochronę i wykorzystanie do celów turystycznych dziedzictwa kulturowego		

Zintegrowana strategia rozwoju oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska

Dokumenty strategiczne		Cele strategiczne Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie obszaru Funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.	
		Cel nr 7	Cel nr 8
Strategia Rozwoju Społeczno-Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025	Cel 1. Mieszkańcy świadomi ekologicznie		
	Cel 2. Sprawny system gospodarki odpadami		
	Cel 3. Uporządkowana gospodarka wodno-ściekowa zapewniająca bieżące potrzeby mieszkańców i pomiotów gospodarczych na terenie gminy		
	Cel 4. Czyste powietrze atmosferyczne, wolne od zanieczyszczeń gazowych i pyłu		
	Cel 5. Wysoka bioróżnorodność na terenie gminy		
	Cel 6. Nowe miejsca pracy na terenie gminy		
	Cel 7. Stwarzanie warunków sprzyjających rozwojowi i powstawaniu nowych podmiotów gospodarczych		
	Cel 8. Dostępna dla podmiotów gospodarczych infrastruktura techniczna		
	Cel 9. Utrzymanie wysokiej produkcji rolnej		
	Cel 10. Świadczenie wysokiej jakości usług komunalnych na rzecz mieszkańców		
	Cel 11. Wzrost demograficzny przyszłością gminy		
	Cel 12. Zmniejszenie bezrobocia w gminie		
	Cel 13. Pomoc z integracją społeczną		
	Cel 14. Wysoki poziom służby zdrowia		
	Cel 15. Wysoka jakość oświaty na wszystkich poziomach, dla których gmina jest organem prowadzącym		
	Cel 16. Gmina Dąbie miejscem atrakcyjnym dla turysty i mieszkańca		
	Cel 17. Skuteczne i przyjazne mieszkańcom wykonywanie zadań przez administrację		
	Cel 18. Bezpieczni mieszkańcy oraz osoby odwiedzające gminę		
	Cel 19. Mądre rządzenie		
	Cel 20. Społeczeństwo obywatelskie		

Źródło: opracowanie własne

Spis tabel

Tabela 2.1	Szlaki turystyki pieszej na terenie gminy Czerwieńsk.....	8
Tabela 2.2	Trasy rowerowe na terenie gminy Czerwieńsk.....	11
Tabela 2.3	Dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej gminy Czerwieńsk.....	18
Tabela 2.4	Dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej gminy Dąbie.....	21
Tabela 2.5	Dane statystyczne dotyczące wykorzystania bazy noclegowej gminy Sulechów.....	31
Tabela 2.6	Ocena warunków życia mieszkańców gmin w przestrzeni czasu wolnego.....	43
Tabela 2.7	Stopień pilności realizacji ważnych dla gmin działań w przestrzeni czasu wolnego.....	52
Tabela 2.8	Działania, które powinny być najpilniej zrealizowane w przestrzeni czasu wolnego gmin. [% wskazań].....	53
Tabela 2.9	Najważniejsze rodzaje inwestycji do szybkiego zrealizowania na terenie gmin wg wskazań badanych mieszkańców. [% wskazań].....	54
Tabela 2.10	Najczęstszy sposób spędzania czasu wolnego przez mieszkańców gmin [% wskazań danej formy].....	55
Tabela 2.11	Gmina jako miejsce spędzania czasu wolnego [% opinii ankietowanych].....	56
Tabela 2.12	Najważniejsze postulaty mieszkańców gminy Czerwieńsk przedstawione w czasie konsultacji społecznych.....	69
Tabela 2.13	Najważniejsze postulaty i wnioski mieszkańców gminy Dąbie przedstawione w czasie konsultacji społecznych.....	70
Tabela 2.14	Najważniejsze postulaty i wnioski mieszkańców gminy Sulechów przedstawione w czasie konsultacji społecznych.....	71
Tabela 2.15	Pomniki przyrody na terenie gminy Czerwieńsk.....	74
Tabela 2.16	Pomniki przyrody w gminie Dąbie.....	84
Tabela 2.17	Pomniki przyrody w gminie Sulechów.....	85
Tabela 2.18	Wykaz obiektów dziedzictwa kulturowego podlegających ścisłej ochronie konserwatorskiej, wpisanych do rejestru zabytków.....	94
Tabela 2.19	Wykaz najciekawszych turystycznie obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie Dąbie, wpisanych do rejestru zabytków.....	101

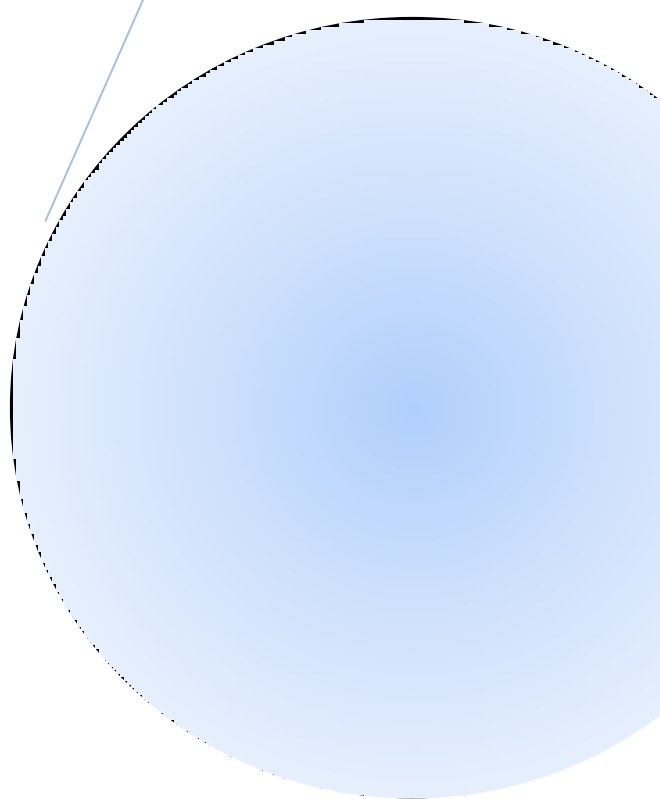
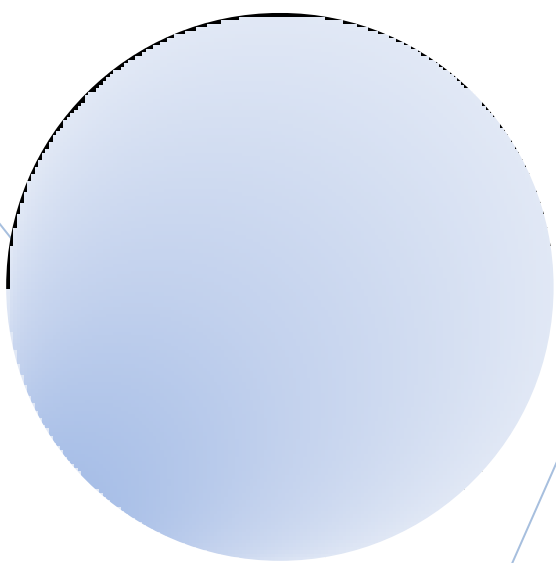
Tabela 2.20	Wykaz atrakcyjnych turystycznie obiektów dziedzictwa kulturowego w gminie Sulechów, wpisanych do rejestru zabytków.	105
Tabela 3.1	Analiza SWOT w zakresie oferty rekreacyjno-turystycznej.....	125
Tabela 3.2	Analiza SWOT w zakresie ochrony środowiska w przestrzeni spędzania czasu wolnego.....	128
Tabela 6.1	Matryca logiczna Celu operacyjnego 7.1.....	136
Tabela 6.2	Matryca logiczna celu operacyjnego 7.2.....	138
Tabela 6.3	Matryca logiczna celu operacyjnego 7.3.....	140
Tabela 6.4	Matryca logiczna celu operacyjnego 7.4.....	141
Tabela 6.5	Matryca logiczna celu operacyjnego 7.5.....	147
Tabela 6.6	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.1.....	149
Tabela 6.7	Matryca logiczna celu operacyjnego 8.2.....	152
Tabela 6.8	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.3.....	154
Tabela 6.9	Matryca logiczna Celu operacyjnego 8.4.....	157
Tabela 8.1	Zgodność celów strategii z dokumentami strategicznymi gmin, powiatów, województwa, kraju oraz dokumentami Unii Europejskiej.....	169

Spis rysunków

Rysunek 7.1	Ogólny schemat procesu wdrażania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego	162
Rysunek 7.2	Wdrażanie Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	163

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

**Dokumentacja projektowa dla Zintegrowanego
Programu Aktywizacji i Partycypacji Społecznej na
terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin
Nadodrzańskich**

Opracowanie

Janusz Śnihur

Czerwieńsk, Sulechów , Dąbie 2015

Spis treści

1	Partycypacja społeczna, czyli aktywność społeczno-obywatelska mieszkańców	4
1.1	Mapa aktywności organizacji pozarządowych, działających na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	4
	III sektor - organizacje pozarządowe	4
(wzór)	8
1.2	Procedura dialogu i konsultacji społecznych. Wdrażanie procedury konsultacji społecznych	9
1.3	Zasady współpracy z organizacjami społecznymi w realizacji zadań publicznych	12
1.4	System Analiz Samorządowych	16
	Spis tabel	20
	Spis rysunków	20

1 Partycypacja społeczna, czyli aktywność społeczno-obywatelska mieszkańców

W systemie demokratycznym suwerenem są obywatele, przedstawiciele, którym udzielili mandatu w wyborach – swoim przedstawicielom we władzach często lokalnych. Celem konsultacji jest poprawa, jakości podejmowanych decyzji i przyszłej legislacji. Słuchanie społeczeństwa - racji różnych stron - pozwala wcześniej wychwycić błędy i stworzyć optymalne, z punktu widzenia interesu społecznego, rozwiązania. Decyzje wówczas będą uwzględniały zróżnicowane potrzeby obywateli, grup, środowisk i instytucji społeczeństwa obywatelskiego. Konsultacje służą prezentacji i wymianie poglądów, w celu wypracowanie kompromisowych rozwiązań i eliminowania sporów. Udział obywateli w procesie kształtowania, również na szczeblu samorządowym – lokalnym, polityk publicznych i rozwiązań prawnych przyczynia się do urzeczywistniania dobra wspólnego postrzeganego w kategoriach, jakości życia całej społeczności. I dlatego m.in. szeroka debata publiczna, wysłuchania publiczne, badania opinii publicznej i zinstytucjonalizowany dialog obywatelski i społeczny przyczyniają się do poprawy, jakości życia społeczności lokalnych.

1.1 Mapa aktywności organizacji pozarządowych, działających na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

III sektor - organizacje pozarządowe

W potocznym rozumieniu organizacje pozarządowe to podmioty niezależne od administracji publicznej. Ustawa o działalności pożytku i o wolontariacie zawiera definicję organizacji pozarządowej. Zgodnie ze wspomnianą regulacją organizacjami pozarządowymi są, niebędące jednostkami sektora finansów publicznych i niedziałające w celu osiągnięcia zysku, osoby prawne utworzone na podstawie przepisów ustaw, w tym fundacje i stowarzyszenia z wyłączeniem m.in. partii politycznych, związków zawodowych i organizacji pracodawców, samorządów zawodowych, fundacji, których jedynym fundatorem jest Skarb Państwa. Organizacje pozarządowe zwykle działają jako stowarzyszenia lub fundacje. Zakres i formy ich działania są bardzo różne. Najczęściej zajmują się kulturą, ekologią, prawami człowieka, nauką i techniką.

Pozostałe terminy, uważane za równoznaczne z terminem organizacja pozarządowa to:

- organizacja non-profit, ponieważ nie działa dla zysku;
- organizacja wolontariuszy/wolontariacka (*ochotnicza*), ponieważ w większości opiera swą działalność na dobrowolnej pracy ochotników;
- organizacja społeczna (*obywatelska*), ponieważ obszarem aktywności tych organizacji jest najczęściej szeroko rozumiana pomoc społeczna, ochrona zdrowia i edukacja, czyli działania dla dobra publicznego.
- trzeci sektor, ponieważ nie są tożsame z administracją publiczną (I sektor), ani biznesem (II sektor).

Często używany jest także skrót NGO, (*ang. non-governmental organization*).

Trzeci sektor

Trzeci sektor to zbiorcza nazwa organizacji pozarządowych. To określenie pochodzi z języka angielskiego i nawiązuje do podziału aktywności społeczno-gospodarczej nowoczesnych państw demokratycznych na trzy sektory. Według tej typologii *pierwszy sektor* to administracja publiczna, określana też niekiedy jako sektor państwowy. *Drugi sektor* to sfera biznesu, czyli wszelkie instytucje i organizacje, których działalność jest nastawiona na zysk, nazywany też sektorem prywatnym. Trzeci sektor to ogół prywatnych organizacji, i działających społecznie i nie dla zysku, czyli organizacje pozarządowe (*organizacje non-profit*).

Dialog obywatelski

Dialog obywatelski to forma kontaktu między władzą państwową a organizacjami trzeciego sektora, polegająca na wzajemnym przekazywaniu sobie opinii, informacji czy ustaleń dotyczących celów, instrumentów i strategii wdrażania polityki publicznej. Nie należy go mylić z dialogiem społecznym, rozumianym jako komunikacja między władzami publicznymi, związkami zawodowymi i organizacjami pracodawców dotycząca zbiorowych stosunków pracy (zbiorowego prawa pracy). Uczestnikami dialogu obywatelskiego - obok władz publicznych - są, bowiem nie tylko tradycyjnie rozumiani partnerzy społeczni, ale także organizacje pozarządowe, działające na różnych płaszczyznach: społecznej, ekonomicznej, światopoglądowej, zawodowej lub terytorialnej. Z tego względu przedmiotem dialogu obywatelskiego nie są wyłącznie problemy związane z miejscem pracy (zakładu, branży, sektora gospodarki), ale wszelkie zagadnienia związane z

miejszem grup obywateli w państwie i społeczeństwie. Dokument programowy Rządu przyjęty przez Radę Ministrów 22 października 2002 roku pt. "Zasady Dialogu Społecznego" stwierdza, że organizacje pozarządowe współuczestniczą w wypracowywaniu i realizacji programów inicjowanych przez władze publiczne oraz uzupełniają działania administracji publicznej tam, gdzie nie jest ona w stanie samodzielnie wypełnić ważnych społecznie zadań¹.

Władze samorządowe powinny przywiązywać wielką wagę do współpracy z pozarządowymi organizacjami obywatelskimi, które są ich naturalnymi partnerami w rozwiązywaniu problemów lokalnych. Nie chodzi jednak jedynie o to, aby te organizacje wykonywały na zlecenie władz lokalnych niektóre z zadań o charakterze charytatywnym czy społecznym. Ważne jest to, aby społeczeństwo lokalne, zorganizowane w różnorodnych organizacjach, brało udział w wyznaczaniu celów rozwoju gminy i aktywnie współuczestniczyło w ich realizacji.

Aktywność obywatelska jest ważnym elementem i celem prowadzenie procesów konsultacji w ważnych wydarzeniach społecznych, kulturalnych, politycznych i ekonomicznych wspólnoty. Celem głównym programu jest wzrost udziału mieszkańców gminy w rozwoju ich społeczności lokalnej oraz budowanie partnerstwa i efektywnej współpracy między administracją publiczną i organizacjami w celu lepszego zaspokajania potrzeb społecznych i podnoszenia poziomu życia mieszkańców gminy.

Poniżej został przedstawiony zarys mapy aktywności organizacji pozarządowych, który ma na celu aktualne zestawienie wszystkich czynnych organizacji pozarządowych w danej gminie. „Mapa aktywności” organizacji pozarządowych zawiera w szczególności dane adresowe organizacji, dane osób uprawnionych do reprezentowania organizacji, oraz informacje o zakresie statutowych zadań organizacji. Poniższy układ można modyfikować zgodnie z oczekiwaną optymalizacją wykorzystania takiej listy, jednakże ważnym jest, aby dane były na bieżąco aktualizowane z uwagi na to, iż może pojawić się doraźna chęć współpracy innej organizacji (nawet z zagranicy) z daną organizacją z listy - mapy.

Dane zawarte w „Mapie aktywności” organizacji pozarządowych wykorzystywane są przez przedstawicieli komórek organizacyjnych, samodzielne stanowiska oraz jednostki organizacyjne Urzędu Gminy do:

¹ www.pozYTEK.gov.pl (10.04.2015)

- 1) informowania o konkursach, konsultacjach, spotkaniach i innych istotnych dla organizacji pozarządowych przedsięwzięciach organizowanych przez gminę,
- 2) konsultowania rocznego programu współpracy, o którym mowa w art. 5a ust. 1 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie, (Dz. U. z 2010 Nr 234, poz. 1536 z późn. zm.),
- 3) konsultowania projektów strategii, programów rocznych, wieloletnich oraz innych projektów dokumentów gminy istotnych dla organizacji pozarządowych działających na terenie gminy.

Tabela 1.1 Przykładowy zarys mapy aktywności organizacji pozarządowych

Lp.	Nazwa organizacji	Status prawny	Adres	Kontakt telefoniczny i elektroniczny	Przedstawiciel organizacji	Zasięg działania	Przedmiot działalności Doświadczenia, osiągnięcia	Data aktualizacji

Źródło: opracowanie własne na bazie analizy materiałów empirycznych

Powyższy układ tabelaryczny *mapy aktywności organizacji pozarządowych* (NGO) posiada gmina Sulechów. Zasluguje to na wyróżnienie, ponieważ taki układ jest czytelny i umożliwia skuteczne kontakty z poszczególnymi organizacjami. Dlatego też organizacje (lista poniżej) funkcjonujące na terenie Gminy Czerwieńsk i Gminy Dąbie winny być przedstawione w takiej formie dla ujednolicenia w tym obszarze narzędzi komunikacyjnych Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.

Proces umieszczenia organizacji w spisie (na mapie aktywności organizacji pozarządowych)

Procedura dialogu i konsultacji społecznych oraz kształtowania społeczeństwa obywatelskiego (np. Uchwały podejmowane przez Urzędy Gmin o współpracy z organizacjami pożytku publicznego) wymaga również zamieszczenia na stronach urzędów listy, a dalej mapy aktywności organizacji pozarządowych. Odbywa się to najczęściej poprzez zgłoszenie na właściwym formularzu (poniżej przykład Formularza Aktualizacyjno/Zgłoszeniowego uchwalonego, jako załącznik do uchwały rady danej gminy) swojej organizacji. Do dostarczania i aktualizacji danych stosuje się formularz identyfikacyjny stanowiący załącznik nr 1.1. do procedury aktualizacji „Mapy aktywności” organizacji pozarządowych działających na terenie gminy.

Załącznik 1.1. Formularz Aktualizacyjny/Zgłoszeniowy Organizacji

Załącznik nr
do Zarządzenia nr
Wójta Gminy.....
z dnia

FORMULARZ AKTUALIZACYJNY/ZGŁOSZENIOWY
(wzór)

1. Pełna nazwa organizacji

2. Forma prawna

3. Data powstania

4. Numer w rejestrze sądowym lub innym rejestrze oraz data rejestracji

5. Adres siedziby organizacji, telefon, adres strony internetowej, e-mail
(Aktualny numer telefonu, który może zostać umieszczony na stronie internetowej)

6. Osoby reprezentujące i ich funkcje
(Imię i nazwisko przedstawiciela władz organizacji / skład zarządu)

7. Dane do korespondencji
 - imię i nazwisko _____
 - adres _____
 - telefon _____
8. Zakres działalności statutowej organizacji, doświadczenia, osiągnięcia

9. Inne ważne informacje o organizacji

.....
(podpis osoby wypełniającej / data)

Źródło: Opracowanie własne

1.2 Procedura dialogu i konsultacji społecznych. Wdrażanie procedury konsultacji społecznych

Konsultacje społeczne przeprowadza się w wypadkach przewidzianych w ustawie lub sprawach ważnych dla Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich (OFGN), które mają na celu poznanie opinii mieszkańców, co do sposobu rozstrzygnięcia sprawy poddanej konsultacji.

- konsultacje przeprowadza się z mieszkańcami OFGN, którego dotyczy sprawa poddana konsultacjom lub z mieszkańcami obszaru funkcjonalnego danej gminy/ miasta/ sołectwa;
- w konsultacjach winni uczestniczyć mieszkańcy stale zamieszkujący na terenie OFGN.

Konsultacje społeczne a prawo ²

1. Samorząd to prawo i zdolność społeczności lokalnej do podejmowania decyzji w sprawach lokalnych, w imieniu i w interesie mieszkańców oraz na ich własną odpowiedzialność.

Konstytucja (art. 16 ust. 1) stanowi, że w danej jednostce terytorialnej wspólnotą samorządową jest ogół mieszkańców.

2. Stosowanie konsultacji uzasadniają:

- art. 4 Konstytucji, który stanowi, że władza zwierzchnia w Rzeczypospolitej Polskiej należy do Narodu i to On ją wykonuje, bądź to przez przedstawicieli wybieranych w wyborach powszechnych, bądź bezpośrednio,
- art. 54, 61 i 74, wyznaczające standardy dostępu do informacji o działaniu organów władzy publicznej,
- przepisy ustaw samorządowych, definiujących samorząd, jako wspólnotę mieszkańców i zachęcających, a czasem zobowiązujących organy samorządu do konsultowania z mieszkańcami swoich decyzji,
- ustawa o samorządzie, zobowiązująca władze do upowszechniania idei samorządności wśród mieszkańców.

3. Stosując konsultacje, trzeba mieć na względzie, że:

² http://miasta-polskie.pl/zwiazekmp/portal/web/uploads/pub/pages/page_154/text_images/kanon_lokalnych_konsultacji_spolecznych.pdf

- Konsultacje stanowią jedną z form udziału obywateli w sprawowaniu władzy, co jest umocowane w przepisach Konstytucji i odpowiednich ustaw.
- Konsultacje nie zwalniają organów władzy samorządowej z odpowiedzialności za losy wspólnoty. Są instrumentem wspierającym proces decyzyjny. Ich wynik może, ale nie musi być wiążący dla władz samorządowych.
- Władze samorządowe, co do zasady reprezentują interes wspólnoty. Są wybrane w demokratycznych wyborach i mają z tego tytułu mandat do pełnienia tej funkcji. Konsultacje społeczne nie podważają tego mandatu. Ponoszą szczególną odpowiedzialność za stan i rozwój wspólnoty. Tym samym, to one w pierwszej kolejności są odpowiedzialne za inicjowanie konsultacji społecznych i organizację procesu decyzyjnego.

Konsultacje społeczne przeprowadza się z wykorzystaniem następującej formy:

- a) otwartych spotkań z mieszkańcami;
- b) otwartych spotkań z przedstawicielami środowisk opiniotwórczych;
- c) zebrań przedstawicieli organizacji pozarządowych;
- d) konsultacji w ramach zespołów i komisji reprezentujących organizacje pozarządowe, przedsiębiorców i inne środowiska (np. kulturalne, itp.);
- e) narzędzia komunikacji pisemnej - umożliwienie przedstawiania opinii, uwag, pytań, komentarzy na specjalnie do tego przygotowanych formularzach;
- f) badania ankietowego w postaci wyrażania swej opinii z wykorzystaniem specjalnie do tego celu przygotowanych ankiet, kwestionariuszy, itp.;
- g) e- maili do zainteresowanych podmiotów;
- h) narzędzi komunikacji elektronicznej za pośrednictwem strony internetowej poszczególnych urzędów gmin, a w szczególności poprzez udostępnienie dokumentów, możliwości zadawania pytań poprzez formularze internetowe, fora internetowe, sondy internetowe;
- i) wywiadów z zainteresowanymi podmiotami – indywidualnych lub grupowych;
- k) badań sondażowych na próbie reprezentatywnej.

Rady poszczególnych Gmin OFGN uchwalają swoje procedury i czynności związane z przygotowaniem konsultacji oraz przeprowadzenia konsultacji.

W uzasadnionych przypadkach JST może powołać zespół do wykonania powyższych czynności, o których mowa w punkcie 2.

Uchwała Rady Gminy, o której mowa powyżej powinna zawierać:

- cel /przedmiot konsultacji społecznych;
- pytanie lub pytania lub warianty rozstrzygnięć poddawane ocenie mieszkańców;
- harmonogram czynności związanych z przeprowadzeniem konsultacji, w tym w szczególności termin rozpoczęcia i planowany termin zakończenia konsultacji oraz terminy, w których mieszkańcy będą mogli czynnie uczestniczyć w konsultacjach (zgłaszać uwagi, wypełniać kwestionariusze, uczestniczyć w spotkaniach etc.)
- obszar gminy, na terenie, którego realizowane będą konsultacje;
- formy, w których realizowane będą konsultacje;
- osobę upoważnioną do przeprowadzenia konsultacji oraz do udzielania informacji o przedmiocie i przebiegu konsultacji;
- wzory formularzy, kart, ankiet, itp.- przewidziane na potrzeby realizowanych konsultacji;
- oraz inne niezbędne dla prawidłowego przebiegu konsultacji zapisy wynikające ich specyfiki.

Z przeprowadzonych konsultacji sporządza się raport podsumowujący, zawierający co najmniej informacje o:

- a) celu konsultacji;
- b) podmiotach zaangażowanych w proces przebiegu konsultacji;
- c) przebiegu konsultacji, wykorzystanych formach konsultacji;
- d) zgłoszonych głównych uwagach / postulatach / opiniach / pytaniach / wynikach badań etc. i odniesieniu się do nich przez przedstawicieli JST;
- e) rozstrzygnięciach lub rekomendowanych kierunkach działań; kwestiach wymagających dalszych uzgodnień; obszarach, w których nie osiągnięto konsensusu etc.

Raport podlega opublikowaniu na stronie internetowej Urzędu Gminy w Biuletynie Informacji Publicznej (BIP) w terminie 14 dni od dnia zakończenia konsultacji społecznych.

Powyższa procedura przeprowadzania i wdrażania konsultacji społecznych powinna być elastyczna ze względu na fakt dostosowania jej do możliwości funkcjonowania JST.

1.3 Zasady współpracy z organizacjami społecznymi w realizacji zadań publicznych

Aktywnie uczestniczyć w życiu obywatelskim i wpływać na jego zmiany można w różny sposób. Do tej pory opracowano wiele różnych technik, które pomagają w przeprowadzaniu procesów partycypacyjnych. Poniżej zaprezentowano te techniki, które mogą poszerzyć obszar dialogu społecznego i wpłynąć na poprawę jakości życia lokalnej społeczności. Stanowią one propozycję do wykorzystania w procesie wdrażania strategii dla Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.

Techniki partycypacji mogące zostać wykorzystane w ramach działania OFGN³:

Diagnoza lokalna

Diagnoza lokalna jest niezbędną podstawą wszelkich procesów partycypacyjnych; nie tylko pozwala zebrać informacje od osób zainteresowanych uczestnictwem w konsultacjach, ale także ustalić, czy przyjęte tematy obejmują kwestie naprawdę ważne dla mieszkańców. Często to właśnie podczas diagnozy lokalnej odkrywa się problemy, które z perspektywy mieszkańców stanowią rzeczywiste (a często niedostrzegane przez decydentów) utrudnienia.

Diagnoza lokalna może obejmować przeprowadzanie ankiet, wywiadów indywidualnych i grupowych oraz wstępnych konsultacji na wybrane tematy – można tu jednak wykorzystać także inne, dające się zastosować w danej sytuacji metody badawcze. Prawidłowo przeprowadzona diagnoza lokalna wyznacza ramy dialogu społecznego i partycypacji.

Ankieta on-line

Jest to technika pozwalająca na stosunkowo szybkie i mało kosztowne zebranie opinii internautów (np. mieszkańców danej gminy). Użytkownicy Internetu, którzy uzyskali dostęp do ankiety, (czyli adres strony, na której się ona znajduje), mogą ją wypełnić i automatycznie przesłać na platformę, która umożliwi twórce ankiety zebranie danych i późniejsze ich opracowanie.

³ [http://partycypacjaobywatelska.pl/techniki/\(10.04.2015\)](http://partycypacjaobywatelska.pl/techniki/(10.04.2015))

Należy jednak pamiętać o jej podstawowym ograniczeniu: grupa badawcza ogranicza się do osób posiadających dostęp do Internetu, co zmniejsza jej reprezentatywność i znacząco obniża udział niektórych grup (np. osób starszych) w badaniu.

Budżet partycypacyjny

Jest to metoda polegająca na współtworzeniu przez obywateli budżetu związanego z obszarem, który dotyczy ich bezpośrednio. Najczęściej dotyczy ustalania budżetu miasta, choć może też polegać, na przykład, na stworzeniu listy i hierarchii wydatków wewnątrz dowolnej instytucji.

Tworzenie budżetu partycypacyjnego rozpoczyna się z reguły od zapoznania się przez mieszkańców z wszystkimi pozycjami planowanego budżetu; następnie dokonuje się ich hierarchizacji i wybranie tych kategorii, którym powinien być przyznany najwyższy priorytet (dokonuje się to poprzez głosowanie). Mieszkańcy mają możliwość uzyskania wsparcia ekspertów oraz odpowiednich urzędników. Końcowym efektem tego procesu jest rozdzielenie środków finansowych zgodnie z ustaleniami podjętymi w trakcie debaty.

21 Century Town Meeting

Jest to technika łącząca cechy głosowania i deliberacji. Zazwyczaj używana jest w przypadku rozstrzygnięcia (podjęcia decyzji) w kwestii istotnej i jednocześnie posiadającej różne możliwe formy rozwiązań. Była ona wykorzystywana przy bardzo zróżnicowanych zagadnieniach m.in. dotyczących ochrony zdrowia, budżetu i finansów na szczeblu lokalnym, rozwoju miast czy działań skierowanych do młodzieży.

W spotkaniach tego rodzaju może brać udział bardzo dużo osób. Uczestnicy pracują w mniejszych grupach (po ok. 10 osób), z których każda prowadzona jest przez moderatora. Kwestie wyodrębnione w ten sposób mogą być przedmiotem natychmiastowego głosowania przez wszystkich zainteresowanych. Ważne jest, aby w tego rodzaju spotkaniu uczestniczyła możliwie szeroka grupa uczestników i interesariuszy, w tym także władz lokalnych. Dobór uczestników, meetingu ma charakter celowy, a nie losowy. Format spotkania wzorowany jest na tradycji spotkań całej społeczności w miastach i miasteczkach New England (USA) od początku XVII w. W opisywanej tu formie 21 Century Town Meeting zostały opracowane i promowane są przez organizację AmericaSpeaks.

Deliberative Mapping

Jest to metoda mająca na celu zbadanie preferencji obywateli oraz zebranie ich propozycji możliwych do wprowadzenia zmian. Wykorzystanie tej metody wymaga zaproszenia do dyskusji zarówno mieszkańców (dobieranych z różnych środowisk, w liczbie ok. 40), jak i ekspertów (ok. 20 osób). Każdy z paneli dyskutuje nad omawianą kwestią, po czym wyniki ich pracy są przedstawiane na wspólnym warsztacie. Biorący udział w spotkaniu mieszkańcy ustalają ważność omawianych kwestii i prezentują własne opinie na ich temat.

Obywatele mają swobodę w ustalaniu hierarchii omawianych kwestii – nie są w jakikolwiek sposób ograniczani przez ekspertów, na równi z nimi formułują propozycje zmian.

Metoda ta pozwala decydentowi zapoznać się z preferencjami obywateli i z tego względu jest przydatna m.in. przy podejmowaniu złożonych i społecznie drażliwych decyzji. Zgłaszane przez mieszkańców propozycje na temat danego zagadnienia mogą być potraktowane jako wytyczne przy ostatecznym przygotowaniu planów rozwoju czy zagospodarowania przestrzennego.

Charette

Wykorzystanie tej metody opiera się na zebraniu w jednym miejscu osób reprezentujących różne środowiska oraz będących specjalistami w różnych dziedzinach (np. prawnicy, architekci, urzędnicy, działacze społeczni) oraz zaproszeniu ich do wspólnej dyskusji prowadzonej przez moderatora. Przedmiotem konsultacji może być, na przykład, kwestia zagospodarowania danego obszaru, przestrzeni gminy czy miasta. Wynikiem dyskusji powinny być konkretne propozycje oraz zalecenia dotyczące omawianego zagadnienia. Metoda ta pozwala na zebranie praktycznych pomysłów oraz przedstawienie różnych punktów widzenia, a także na współpracę środowisk zazwyczaj nie działających wspólnie. Każdy z uczestników ma okazję do zaprezentowania swoich potrzeb oraz do poznania potrzeb pozostałych osób. Uczestnicy spotkania wspólnie opracowują rekomendacje dotyczące ustalanego projektu.

Kawiarnia Obywatelska (ang. Conversation Cafe)

To głównie nieformalne spotkanie, gdzie do 10 uczestników dyskutuje między sobą na ważny dla nich temat. Nie jest to metoda, dzięki której podejmowane muszą być wiążące decyzje. W czasie dyskusji obowiązują następujące zasady, których powinni przestrzegać uczestnicy:

- otwartość – bądź otwarty na dyskusję
- akceptacja – uznaj argumenty innych
- ciekawość – poszukuj rozwiązań
- odkrycia – bądź sceptykiem i szukaj nowych informacji
- szczerowość – mów o tym, co jest dla Ciebie ważne
- zwięzłość – mów zwięźle, ale logicznie

Conversation Cafe może być używane na początku procesu partycypacji. Służy poznaniu się uczestników i wymianie opinii, a także może pomóc odnaleźć wspólne doświadczenia i zainspirować uczestników do działania.

Ocena partycypacyjna (szacowanie partycypacyjne)

Głównym celem jest umożliwienie mieszkańcom przeanalizowania swojej sytuacji, samodzielnego poszukiwania rozwiązań oraz wprowadzenia ich w życie. Celem pośrednim jest określenie priorytetów dla danej okolicy oraz edukowanie obywateli w zakresie odpowiedzialności za swoją społeczność i aktywnego uczestnictwa w życiu społecznym.

Proces przeprowadzania oceny partycypacyjnej powinien obejmować badanie (przeprowadzonego przez samych mieszkańców), uczenie się (podczas zbierania informacji oraz wymiany poglądów) oraz wspólnie podejmowane działania, (czyli stworzenie planu działania, w które zaangażowani będą wszyscy uczestnicy procesu). Podczas warsztatu można wykorzystywać różne techniki warsztatowe, takie jak mapowanie przestrzeni, tworzenie modeli, ćwiczenia wizualizacyjne, działania artystyczne.

Punkt konsultacyjny

Punkt konsultacyjny jest miejscem, w którym mieszkańcy mogą zapoznać się z materiałami informacyjnymi, złożyć swoje opinie i uwagi, przedyskutować z kompetentnymi

osobami interesujące ich kwestie czy wypełnić ankietę. Punkt taki powinien być zlokalizowany w miejscu ogólnodostępnym, najlepiej takim, które służy mieszkańcom do wypoczynku i jako miejsce spacerowe (np. parki, skwery, deptaki). Można go umieścić także w urzędzie. Ma on przybliżyć mieszkańcom dany problem, np. będącą przedmiotem planowanych konsultacji. W punkcie takim mogliby znajdować się eksperci dysponujący wiedzą na określony temat i gotowi do podzielenia się tą wiedzą z mieszkańcami. Istotne jest także pozostawienie zainteresowanym możliwości wyrażenia swojej opinii – można do tego stosować specjalne formularze, ankiety, bądź po prostu spisywać sugestie przekazywane przez mieszkańców.

Mamy nadzieję, iż zaproponowane narzędzia konsultacji społecznych i partycypacji, które niewątpliwie powinny się wpisywać w ten obszar strategii OFGN przyniosą obopólną korzyść: 1) dla obywateli - będą wyrażały ich opinie i postawy w procesie decyzyjnym na temat życia w danej społeczności i przez to prowadziły do wzrostu jakości życia lokalnej społeczności, 2) dla JST - podniosą komfort w postaci konsultowania decyzji, a tym samym wyboru optymalnych wariantów np. w procesie inwestycyjnym.

1.4 System Analiz Samorządowych⁴

Konsultacje winny być inicjowane przez administrację samorządową. Uczestniczenie w konsultacjach jest prawem każdego obywatela. Po to, by konsultacje mogły spełniać te funkcje, istotne jest kierowanie się poniższymi zasadami ⁵.

1. Dobra wiara

Konsultacje prowadzone są w duchu dialogu obywatelskiego. Strony słuchają się nawzajem, wykazując wolę zrozumienia odmiennych racji.

2. Powszechność

Każdy zainteresowany tematem powinien móc dowiedzieć się o konsultacjach i wyrazić w nich swój pogląd.

⁴ http://miasta-polskie.pl/zwiazekmp/portal/web/uploads/pub/pages/page_154/text_images/7_zasad_Konsultacji.pdf

⁵ Informacje ze strony www.mac.gov.pl

3. Przejrzystość

Informacje o celu, regułach, przebiegu i wyniku konsultacji muszą być powszechnie dostępne. Jasne musi być, kto reprezentuje, jaki pogląd.

4. Responsywność

Każdemu, kto zgłosi opinię, należy się merytoryczna odpowiedź w rozsądnym terminie, co nie wyklucza odpowiedzi zbiorczych.

5. Koordynacja

Konsultacje powinny mieć gospodarza odpowiedzialnego za konsultacje tak politycznie jak organizacyjnie. Powinny one być odpowiednio umocowane w strukturze administracji.

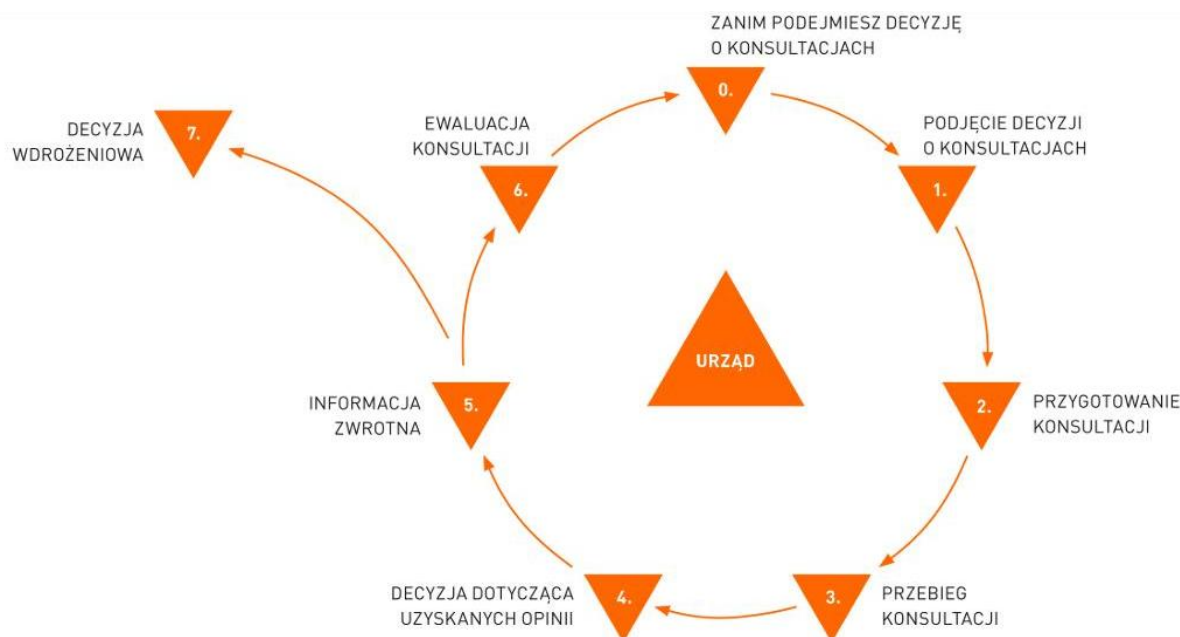
6. Przewidywalność

Konsultacje powinny być prowadzone od początku procesu legislacyjnego. Powinny być prowadzone w zaplanowany sposób i w oparciu o czytelne reguły.

7. Poszanowanie interesu ogólnego

Choć poszczególni uczestnicy konsultacji mają prawo przedstawiać swój partykularny interes, to ostateczne decyzje podejmowane w wyniku przeprowadzonych konsultacji powinny reprezentować interes publiczny i dobro ogólne.

Poniżej zamieszczono przykładowy schemat operacyjny partycypacji społecznej, jako proces podejmowanych decyzji np. na szczeblu społeczności gminy – tutaj obszaru funkcjonalnego, z którego wynika, iż jest to proces złożony wymagający przygotowania działań przez urząd, jako organu merytorycznie sprawującego pieczę nad jego przebiegiem.

Rysunek 1.1 Schemat przebiegu procesu konsultacji społecznych

Źródło: <http://www.kanonkonsultacji.pl/x/985573>

Konsultacje społeczne, jak już wcześniej wspomniano, są głównym narzędziem mieszkańców gminy w rozwoju społeczności lokalnej oraz budowaniu partnerstwa i efektywnej współpracy między administracją publiczną i organizacjami w celu lepszego zaspokajania potrzeb społecznych i podnoszenia poziomu życia mieszkańców gminy.

Na potrzeby Systemu Analiz Samorządowych, jako bazy wiadomości i niezbędnych danych do systemu, gminy winny sukcesywnie przekazywać zebrane i opracowane dane, które pozwolą przedstawić za pomocą SAS-u mierzalne wskaźniki obrazujące każdą wieś/miasto (gminę, powiat). Pozwoli to na prezentację corocznych raportów podsumowujących stan i tendencję zmian w każdej z badanych dziedzin / problemów.

Dlatego też, w poszczególnych gminach analizowanego Obszaru Funkcjonalnego winny być powołane odpowiednie komórki organizacyjne zajmujące się gromadzeniem, weryfikowaniem i analizowaniem różnego typu informacji również z obszaru partycypacji i aktywizacji społecznej, które będą regularnie przekazywane do systemu SAS.

Propozycje i uwagi zgłaszane przez mieszkańców gmin OFGN w celu podejmowania oddolnych inicjatyw związanych z rozwojem i poprawą funkcjonowania lokalnych

Dokumentacja projektowa dla Zintegrowanego Programu Aktywizacji
i Partycypacji Społecznej na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

społeczeństw dla wspólnego dobra mieszkańców i władz administracyjnych będzie jeszcze bardziej efektywne niż dotychczas i porzeczy się na jakość życia lokalnych społeczności.

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Projekt współfinansowany z mechanizmu Finansowego EOG i Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009-2014.
Program 5. Rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji JST, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego

Spis tabel

Tabela 1.1 Przykładowy zarys mapy aktywności organizacji pozarządowych 7

Spis rysunków

Rysunek 1.1 Schemat przebiegu procesu konsultacji społecznych..... 18

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

Dokumentacja projektowa dla Zintegrowanej Strategii Rozwoju Edukacji i Rynku Pracy na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Opracowanie:

Anetta Barska
Robert Barski
Janina Jędrzejczak-Gas

Spis treści

Wstęp.....	4
1 Audyt oświaty w kontekście rynku pracy na obszarze funkcjonalnym	6
1.1 Diagnoza systemu oświaty - konkluzje strategiczne.....	6
1.2 Postawy i opinie uczniów na temat zawodu, edukacji zawodowej i przyszłości zawodowej. Wyniki badań własnych.....	7
2 Analiza potrzeb i wykonalności tworzenia przyzakładowych szkół zawodowych i klas patronackich na terenie obszaru funkcjonalnego.	27
3 Analiza studium ruchowego poprawy dostępności transportowej obszaru funkcjonalnego.....	40
3.1 Układ komunikacyjny gminy Czerwieńsk.....	40
3.2 Układ komunikacyjny gminy Sulechów	43
3.3 Układ komunikacyjny gminy Dąbie	46
3.4 Układ komunikacyjny na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich oraz główne wyznaczniki poprawy dostępności ruchowej	48
4 Matryce działań.....	56
5 Propozycje działań operacyjno-wdrożeniowych z prognozą finansową na lata 2015-2020	72
5.1 Projekty wspierające rozwój edukacji.....	72
5.2 Projekty wspierające poprawę dostępności komunikacyjnej.....	76
5.3 Projekty wspierające rozwój gospodarczy Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich.....	79
Spis rysunków	81
Spis tabel	81
Spis wykresów.....	82

Wstęp

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich, który tworzą tereny gmin: Czerwieńsk, Dąbie i Sulechów, położony jest w środkowej części województwa lubuskiego na terenie dwóch powiatów: zielonogórskiego i krośnieńskiego. Graniczy z dziesięcioma gminami województwa lubuskiego oraz jednym miastem:

- od strony południowej z gminami: Nowogród Bobrzański, Świdnica oraz miastem Zielona Góra,
- od strony południowo-zachodniej z gminą Bobrowice
- od strony południowo-wschodniej z gminą Trzebiechów
- od strony wschodniej z gminami: Babimost i Kargowa
- od strony północnej z gminami: Skąpe, Szczaniec i Świebodzin,
- od strony północno-zachodniej z gminami: Krosno Odrzańskie i Bytnica

Położony jest on na Środkowym Nadodrzu, po obu stronach rzeki Odry, płynącej wzdłuż równoleżnika w kierunku zachodnim, w odległości:

- około 30km od granicy z Niemcami,
- około 15km od lotniska w Babimoście, 100km od lotniska Ławica w Poznaniu oraz 430km od lotniska Okęcie w Warszawie,
- graniczy z Zieloną Górą, która jest jedną z dwóch stolic województwa lubuskiego,
- 432km od Warszawy,
- około 200km od Berlina.

Centralną gminą obszaru funkcjonalnego, jest gmina Czerwieńsk położona po obu stronach Odry, w pradolinie Odry pomiędzy Wysoczyzną Zielonogórską a Wysoczyzną Lubuską. Miasto Czerwieńsk – siedziba Urzędu Gminy i Miasta – jest usytuowane w centralnej części terytorium gminy Czerwieńsk, jak również obszaru funkcjonalnego.

Gmina Dąbie jest położona w zachodniej części obszaru funkcjonalnego, w widłach rzeki Odry i jej lewobrzeżnego dopływu – Bobru. Zachodnia część terenu gminy leży w Dolinie Dolnego Bobru a część północna w Dolinie Środkowej Odry. Dolina Dolnego Bobru

wraz z Wysoczyzną Czerwieńską są częściami mezoregionu Wzniesienia Zielonogórskie. Dolina Środkowej Odry należy do mezoregionu Pradolina Warciańsko-Odrzańska, który jest częścią Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Wieś Dąbie - siedziba Urzędu Gminy - położona jest w północno-zachodniej części terytorium gminy i zachodniej części obszaru funkcjonalnego.

Gmina Sulechów położona jest w północno-wschodniej części obszaru funkcjonalnego, w centralnym punkcie województwa lubuskiego, na północno-wschodnim krańcu Wysoczyzny Lubuskiej. Północna granica gminy przebiega wśród kompleksów leśnych, od zachodu otoczona jest zwartym masywem leśnym w postaci otuliny Parku Gryżyńskiego a południowa granica biegnie wzdłuż rzeki Odry i Obrzycy. Granica wschodnia gminy Sulechów wiedzie pomiędzy terenami otwartymi w niewielkim oddaleniu od jeziora Wojnowskiego. Miasto Sulechów jest centralnie usytuowane w gminie i leży w północno - wschodniej części obszaru funkcjonalnego, jest siedzibą Urzędu Miasta i Gminy i pełni rolę administracyjno-usługową oraz prorozwojową dla całego obszaru gminy.

Przez teren obszaru przepływa rzeka Odra i jej dopływy: Obrzyca, Ołobok, Złoty Potok, Sulechówka i Jabłonna. Obrzyca, z której pobierana jest woda na potrzeby mieszkańców Zielonej Góry wpada do Odry na terenie gminy Sulechów w okolicy miejscowości Górzykowo.

1 Audyt oświaty w kontekście rynku pracy na obszarze funkcjonalnym

1.1 Diagnoza systemu oświaty - konkluzje strategiczne

- 1) Pomimo wyraźnej poprawy dostępności do wychowania przedszkolnego, jaki nastąpił na terenie OFGN w latach 2009–2013 (wzrost liczby przedszkoli i punktów przedszkolnych o 21,7% oraz oferowanych przez nie miejsc dla dzieci o 60%) jej poziom ciągle należy ocenić jako niewystarczający (w 2013 roku wychowaniem przedszkolnym objętych było 79,8% dzieci w wieku 3 – 6 lat).
- 2) W związku z obserwowanym od kilkunastu lat niższym demograficznym systematycznie maleje liczba uczniów i oddziałów w szkołach podstawowych funkcjonujących na terenie OFGN; w latach 2009-2013 w szkołach publicznych (bez specjalnych) liczba oddziałów zmniejszyła się ze 138 do 125 (spadek o 9,4%), natomiast liczba uczniów spadła o 14%.
- 3) W analizowanym okresie nastąpił spadek atrakcyjności szkolnictwa podstawowego na terenie OFGN, czego oznaką jest spadek wartości współczynnika skolaryzacji netto dla szkół podstawowych (o 11%).
- 4) W latach 2009-2013 wszystkie szkoły posiadały pracownie komputerowe, a uczniowie mieli do dyspozycji komputery z dostępem do szerokopasmowego Internetu. Ponadto w analizowanym okresie nieznacznie poprawiła się liczba pracowni komputerowych przypadających na szkołę (z 1,2 do 1,3) oraz liczba uczniów przypadających na 1 komputer z szerokopasmowym dostępem do Internetu (obniżyła się z 13 do 11).
- 5) W analizowanym okresie (2009-2013) liczba oddziałów w gimnazjach działających na terenie OFGN zmniejszyła się ze 66 do 58 (spadek o 12,1%), natomiast liczba uczniów spadła o 23%.
- 6) Gminy wchodzące w skład OFGN charakteryzują się zróżnicowaną atrakcyjnością usług edukacyjnych na poziomie gimnazjalnym, czego oznaką są współczynniki skolaryzacji; najwyższą wartość współczynniki te przyjmują w gminie Sulechów, najniższą zaś w gminie Czerwieńsk.

- 7) Na przestrzeni okresu obejmującego lata 2009–2013 nastąpił spadek zainteresowania młodzieży ofertą edukacyjną LO w Sulechowie oraz ZSP w Sulechowie; w stosunku do 2009 roku liczba uczniów w tych szkołach zmniejszyła się odpowiednio o 11,6% i 15%; w tym samym czasie w LO w Czerwieńsku odnotowano wzrost zainteresowania młodzieży ofertą edukacyjną szkoły; w porównaniu z rokiem 2009 liczba uczniów kontynuujących naukę w tej szkole zwiększyła się o 118,3%.
- 8) Największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się technika, które dają możliwość zdobycia zawodu i jednocześnie możliwość uzyskania świadectwa dojrzałości, a tym samym kontynuowania nauki w szkołach wyższych.
- 9) W latach 2009-2012 uczniowie technikum kształcili się w 6 zawodach tj. technik informatyk, technik ekonomista, technik organizacji usług gastronomicznych, technik hotelarstwa, technik mechatronik, technik logistyk; od roku szkolnego 2012/2013 uczniowie mają dodatkowo możliwość kształcenia się w 3 nowych zawodach, tj. technik obsługi turystycznej, technik energetyk, technik żywienia i usług gastronomicznych.
- 10) W latach 2009-2014 największą popularnością wśród uczniów technikum cieszyły się zawody tj. technik logistyk, technik informatyk, technik mechatronik.
- 11) W roku szkolnym 2013/2014 uczniowie 3-letniej zasadniczej szkoły zawodowej kształcili się w 22 zawodach; największą popularnością wśród uczniów szkoły zawodowej cieszą się zawody tj. elektryk, mechanik pojazdów samochodowych, fryzjer, kucharz.

1.2 Postawy i opinie uczniów na temat zawodu, edukacji zawodowej i przyszłości zawodowej. Wyniki badań własnych.

Na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich funkcjonuje jedna placówka oświatowa (bez specjalnych) zajmująca się kształceniem zawodowym – Zespół Szkół Ponadgminajalnych w Sulechowie. Badanie ankietowe przeprowadzono wiosną 2015 roku wśród uczniów tej szkoły. Narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety zawierający 37 pytań merytorycznych oraz 4 pytania metryczkowe. Badanie przeprowadzono metodą CAWI (*Computer-Assisted Web Interview* – wspomagany komputerowo wywiad przy pomocy strony WWW) na próbie 461 respondentów. Badanie dało odpowiedź na następujące

szczegółowe pytania odzwierciedlające postawy i opinie uczniów techników oraz zasadniczych szkół zawodowych:

- Jakie były motywacje wyboru zawodu?
- Jak obecnie są postrzegane wybrane przez uczniów zawody?
- Jak oceniają jakość kształcenia w szkole?
- Jak w rzeczywistości przedstawia się praktyczna nauka zawodu i praktyki u pracodawców?
- Jak funkcjonuje doradztwo zawodowe w szkole?
- Jak oceniają sytuację na lokalnym rynku pracy oraz jaki jest poziom ich wiedzy na temat rynku pracy, sposobów i metod poszukiwania pracy?
- Jakimi są plany zawodowe i edukacyjne uczniów?

Charakterystyka próby badawczej

Tabela 1.1 Charakterystyka próby pod względem płci, miejsca zamieszkania, rodzaju szkoły i klasy (n = 461)

Wyszczególnienie	Liczba	Procent wskazań
Płeć		
Kobiety	200	43,4
Mężczyźni	261	56,6
Miejsce zamieszkania		
Miasto	252	54,7
Wieś	209	45,3
Rodzaj szkoły		
Technikum	314	68,1
Zasadnicza szkoła zawodowa	147	31,9
Klasa		
Klasa 1	162	35,1
Klasa 2	136	29,5
Klasa 3	99	21,5
Klasa 4	64	13,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Motywy i okoliczności wyboru zawodu

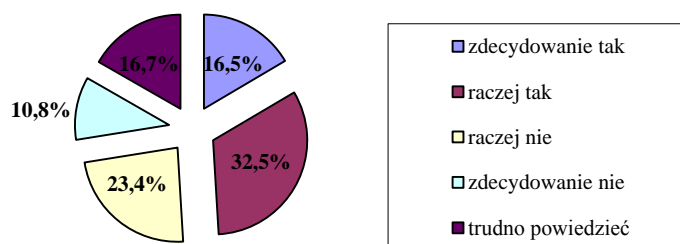
W badaniu wzięli udział respondenci uczący się 18 zawodów. W próbie przeważają zawody tj. technik informatyk i technik logistyk, podobnie jak w strukturze całej zbiorowości uczniów ZSP w Sulechowie (w roku szkolnym 2013/2014 w technikach najczęściej uczniów kształciło się w zawodzie technik informatyk (59 osób) i technik logistyk (53 osób). Wielkość udziału poszczególnych zawodów w próbie jest różna – znalazło się w niej od kilku do kilkudziesięciu uczniów reprezentujących określone zawody. W przypadku kilku zawodów,

zarówno nauczanych w technikach, jak i szkołach zawodowych, udział respondentów w próbie w niewielkim stopniu różnił się od odsetka uczniów występującego w populacji ogółem.

Niezbędnym elementem skutecznie realizowanej edukacji zawodowej jest świadomy wybór ścieżki kształcenia. Uczniowie, którzy dokonując wyboru przyszłej drogi zawodowej, posiadają wiedzę na temat specyfiki i możliwości kształcenia się w określonych zawodach i jednocześnie znają własne predyspozycje i preferencje, to z reguły osoby bardziej zadowolone, zaangażowane w naukę i w dłuższej perspektywie lepiej radzące sobie na rynku pracy.

Uczniowie ZSP w Sulechowie mieli za zadanie przypomnieć sobie, czy kończąc gimnazjum wiedzieli, co chcą w życiu robić. Z przeprowadzonych badań wynika, że tylko połowa z nich (49%) wiedziała, co chce w życiu robić, czyli miała sprecyzowane plany życiowe, a wybór nauki zawodu był ich świadomą decyzją. Z kolei jedna trzecia (34,2%) uczniów nie wiedziała, co chce robić w przyszłości, nie byli w stanie określić swoich preferencji życiowych i nie mieli w związku z tym żadnych planów edukacyjnych. Warto również zauważyć, że wysoki jest odsetek uczniów (16,7%), którzy odpowiedzieli „trudno powiedzieć”, co świadczy o tym, że wybór nauki zawodu nie był do końca ich świadomą decyzją (Wykres 1.1).

Z przeprowadzonych badań wynika, że dokonując wyboru nauki zawodu uczniowie kierowali się różnymi mniej lub bardziej racjonalnymi motywami. Najczęściej wskazywanym motywem (42,5%) była łatwość znalezienia pracy w wybranym zawodzie. Podobny odsetek ankietowanych (41,4%) uważa, że wybrał zawód ze względu na to, że jest interesujący. Zatem co czwarty uczeń koncentrował się na atrakcyjności zawodu, co w wielu przypadkach wiąże się z osobistymi zainteresowaniami. Znaczny odsetek uczniów (29,9%) kierował się tym, że szkoła jest blisko jego miejsca zamieszkania. Z badań wynika, że ważnym motywem wyboru zawodu było również prawdopodobieństwo osiągnięcia wysokich zarobków (23%). Pozostałe motywy były rzadziej wymieniane. Z badań wynika więc, że uczniowie wybierając zawód i edukację, kierują się przede wszystkim przesłankami merytorycznymi tj. zapotrzebowanie na pracowników w danym zawodzie czy spodziewane zarobki po zakończeniu nauki. Niestety dość często zdarza się również, że na wybór ścieżki edukacyjnej i przyszły zawód wpływ mają również czynniki pozamerytoryczne tj. np. bliskość szkoły.

Wykres 1.1 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy kończąc gimnazjum wiedziałeś/wiedziałaś, co chcesz robić w życiu?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Tabela 1.2 Motywy wyboru zawodu przez uczniów

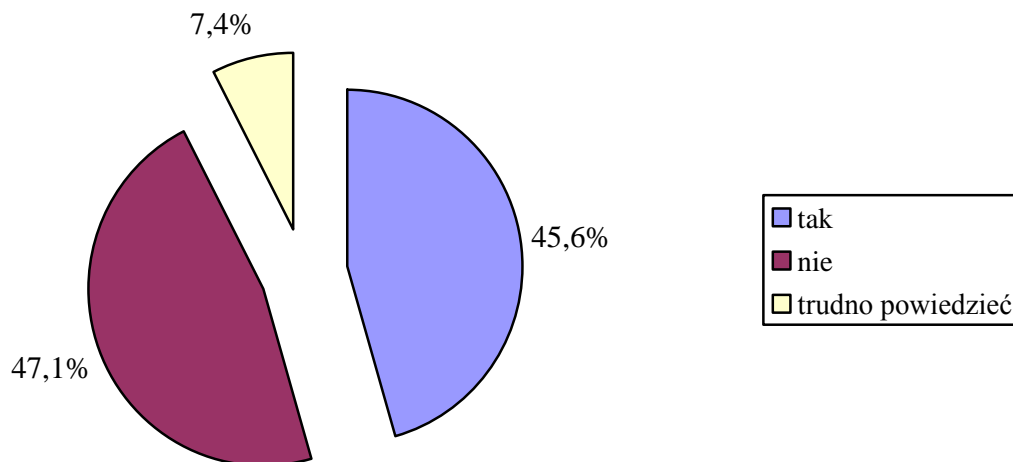
Wyszczególnienie	%*
zachęcili mnie rodzice	14,5%
poszedłem/poszłam ze znajomymi	17,6%
nie dostałem/dostałam się do innej szkoły/klasy	2,8%
do tej szkoły/klasy łatwo było dostać się	8,7%
wynika to z tradycji rodzinnej	3,5%
w tym zawodzie łatwo jest znaleźć pracę	42,5%
myślę, że będę dużo zarabiać	23%
szkoła jest blisko mojego miejsca zamieszkania	29,9%
zawód (profil klasy) jest interesujący	41,4%
zawód (profil klasy) jest zgodny z moimi zainteresowaniami	28%
zawsze chciałem pracować w tym zawodzie (chodzić do tej klasy)	14,1%
ze względu na możliwość rozwoju, dalszego kształcenia się	15,2%
myślałem/myślałam, że sobie nie poradzę w innym zawodzie (w klasie o innym profilu)	2,8%
nie było możliwości kształcenia się w innym zawodzie (w klasie o innym profilu) w mojej okolicy	2,8%
trudno powiedzieć	6,7%
inne motywy	3,7%

* Procenty nie sumują się do 100, ponieważ badani mogli wskazać dowolną liczbę motywów.

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

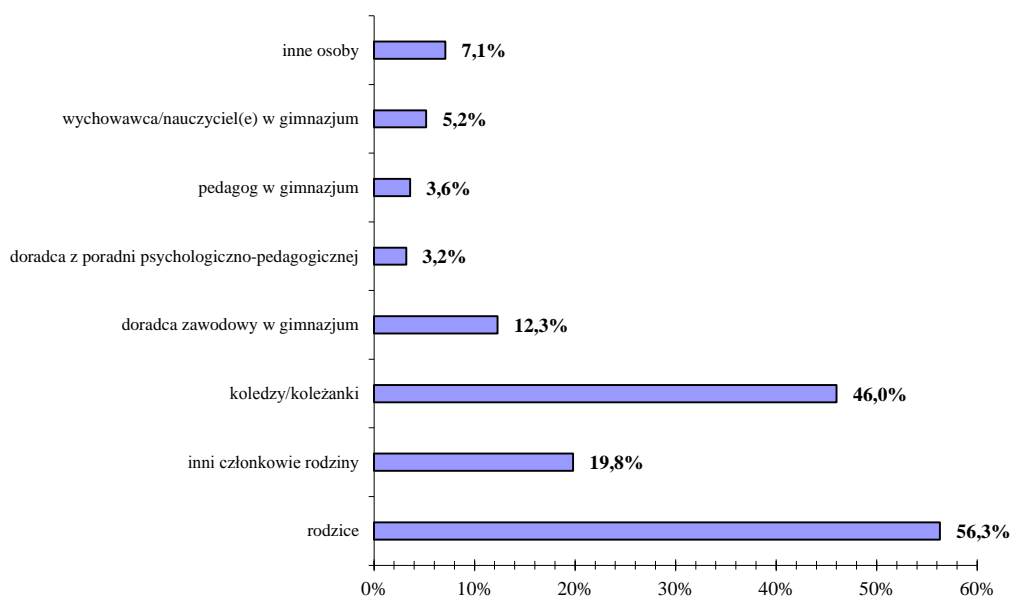
Z przeprowadzonych badań wynika, że tak ważna decyzja życiowa, jak wybór zawodu, jest bardzo często podejmowana bez jakichkolwiek konsultacji. Decydując się na naukę zawodu, aż 47,1% ankietowanych, nie korzystało z żadnych porad. Korzystało z nich 45,6% uczniów, przy czym częściej tak twierdzą uczniowie techników niż uczniowie zasadniczych szkół

zawodowych. Ponadto, znacznie częściej korzystali z porad uczennice niż uczniowie i nieco częściej osoby zamieszkałe na wsi w stosunku do osób zamieszkałych w mieście.

Wykres 1.2 Korzystanie przez uczniów z porad przy wyborze zawodu

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wykres 1.3 Osoby doradzające uczniom w wyborze nauki zawodu

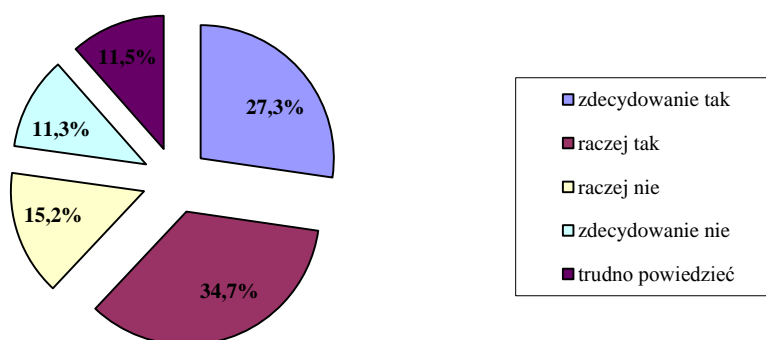
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jedynie 12,3% uczniów spośród tych, którzy korzystali z porad w związku z wyborem nauki zawodu, konsultowało się z doradcą zawodowym w gimnazjum. Jeszcze mniejszy odsetek badanych korzystał z doradztwa pedagoga czy wychowawcy (nauczycieli) w gimnazjum. Najmniejszy odsetek badanych korzystał z porad doradcy w poradni psychologiczno-pedagogicznej. Z przeprowadzonych badań wynika natomiast, że ankietowani korzystali

głównie z porad rodziców (56,3%) i kolegów (46%) lub innych członków rodziny (19,8%). Wyniki te wskazują na słabość systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego na OFGN.

Zadowolenie i ocena trafności wyboru zawodu

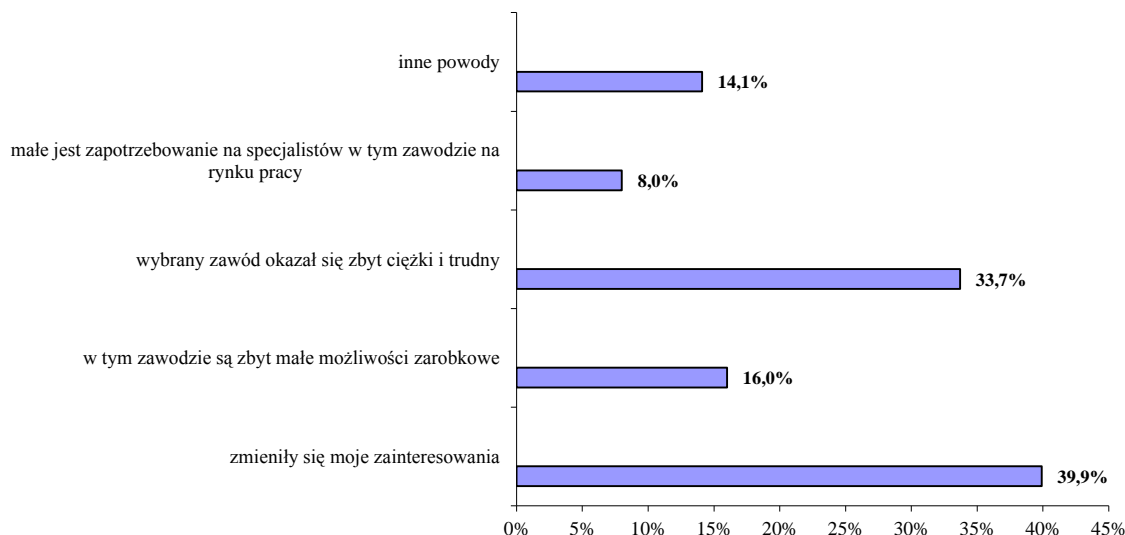
Brak profesjonalnego doradztwa zawodowego przyczynia się do tego, że uczeń dopiero w trakcie nauki zawodu weryfikuje swoją decyzję dotyczącą wyboru zawodu. Z przeprowadzonych badań wynika, że pomimo nieskutecznego systemu poradnictwa edukacyjno-zawodowego wielu uczniów potrafiło dokonać trafnego wyboru. Ponad 60% ankietowany jest zdania, że gdyby miała wybierać ponownie, to zdecydowanie tak (27,3%) lub raczej tak (34,7%) wybrałaby naukę obecnego zawodu. Załedwie, co czwarty uczeń nie dokonałby (raczej nie lub zdecydowanie nie) ponownie takiego wyboru, natomiast co dziewiąty nie potrafił odpowiedzieć na to pytanie. Z przeprowadzonych badań wynika, że uczniowie dość dobrze odnajdują się w zawodzie, w którym się kształcą.

Wykres 1.4 Hipotetyczna możliwość ponownego wyboru nauki obecnego zawodu przez ucznia (gdybyś dziś jeszcze raz wybierał/wybierała zawód?)

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Uczniowie niezadowoleni z wyboru swojego obecnego zawodu wymieniali różne powody, dla których ponownie nie wybraliby nauki aktualnego zawodu. Najczęściej zmieniły się ich zainteresowania (39,9%). Znaczna część respondentów negatywnie odnosiła się do wybranego zawodu, opisując go jako zawód zbyt ciężki i trudny (33,7%). Najbardziej wskazywanym powodem było małe zainteresowanie na specjalistów w tym zawodzie na rynku pracy, co może świadczyć o tym, że szkoła stara się dostosowywać kierunki kształcenia do potrzeb rynku pracy. Wśród innych wskazywanych przez uczniów powodów znalazły się m. in.: wybrany zawód jest zbyt nudny, brak predyspozycji, problemy zdrowotne.

Wykres 1.5 Powody, dla których uczniowie nie wybraliby ponownie nauki obecnego zawodu

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

W celu zbadania postrzegania przez uczniów wybranego zawodu, w ankiecie zamieszczono pytanie: „Jak opisałbyś/opisałabyś zawód (profil klasy), którego się uczysz?”. Wyniki badań wskazują, że uczniowie postrzegają swój zawód głównie z perspektywy jego „wartości rynkowej”.

Tabela 1.3 Postrzeganie przez uczniów wybranego zawodu

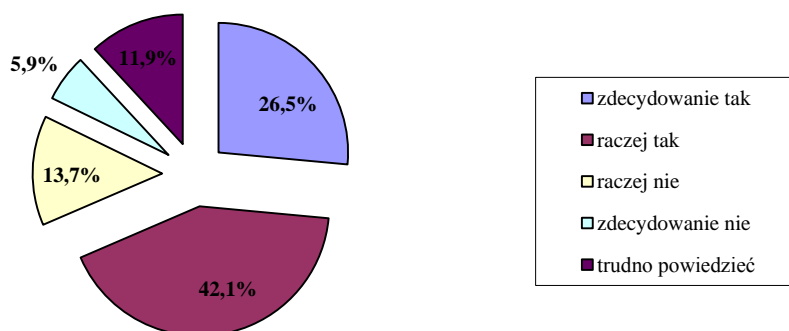
Wyszczególnienie	zdecydowanie tak	raczej tak	raczej nie	zdecydowanie nie	trudno powiedzieć
odpowiedni dla mnie	29,3%	46,0%	8,9%	4,8%	11,1%
ciekawy, interesujący	36,9%	43,2%	9,5%	3,3%	7,2%
z przyszłością	49,9%	34,7%	5,2%	2,0%	8,2%
poszukiwany na rynku (jest praca w tym zawodzie)	42,3%	39,3%	4,6%	1,3%	12,6%
dobrze płatny	35,6%	44,5%	6,3%	2,8%	10,8%
prestżowy, cieszący się szacunkiem	29,1%	44,7%	7,6%	1,7%	16,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z powyższej tabeli wynika, że prawie 80% uznało, że jest to zawód „z przyszłością”, nieco mniej (81,6%) sądzi, że jest to zawód poszukiwany na rynku pracy. Warto podkreślić fakt, że rzadziej wybierano określenia wskazujące na atrakcyjność zawodu samą w sobie: 38% uczniów uznało, że jest ciekawy; 16% – że jest atrakcyjny. Uczniowie dostrzegają stosunkowo niski prestiż społeczny wielu zawodów, których uczą się w szkołach zawodowych. Potwierdza to niewielki odsetek uczniów (3%), wskazujących, że wybrany

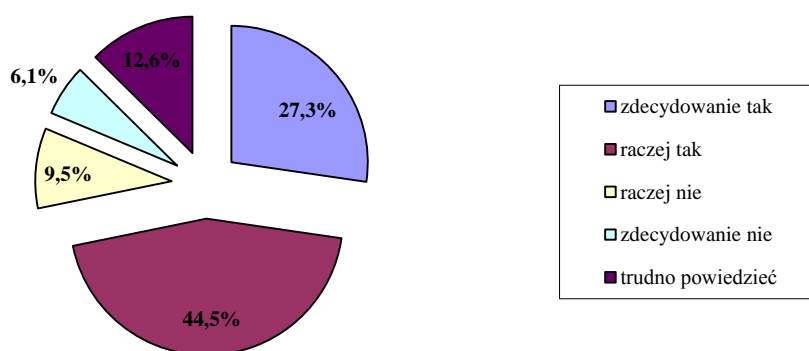
przez nich zawód jest prestiżowy. Respondenci postrzegają także swój wybrany zawód jako trudny (22%) oraz związany z ciężką pracą fizyczną (14%).

Stosunek do nauki wybranych zawodów najlepiej odzwierciedla chęć uczniów do wykonywania ich w przyszłości. Okazuje się, że ponad połowa respondentów (59%) deklaruje chęć pracy w wyuczonym zawodzie, przy czym 26,5% z nich jest zdecydowanie o tym przekonana, a 42,1% sądzi, że raczej chce wykonywać wyuczony zawód. Jednak aż co piąty ankietowany uczeń nie wyraża zainteresowania pracą w wyuczonym zawodzie (20%). Chęć pracy w wyuczonym zawodzie częściej deklarują uczennice niż uczniowie. Różnice w deklaracjach uczniów, biorąc pod uwagę zmienne – rodzaj szkoły i miejsce zamieszkania – są niewielkie.

Wykres 1.6 Deklarowana przez uczniów chęć pracy w wyuczonym zawodzie po ukończeniu szkoły
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

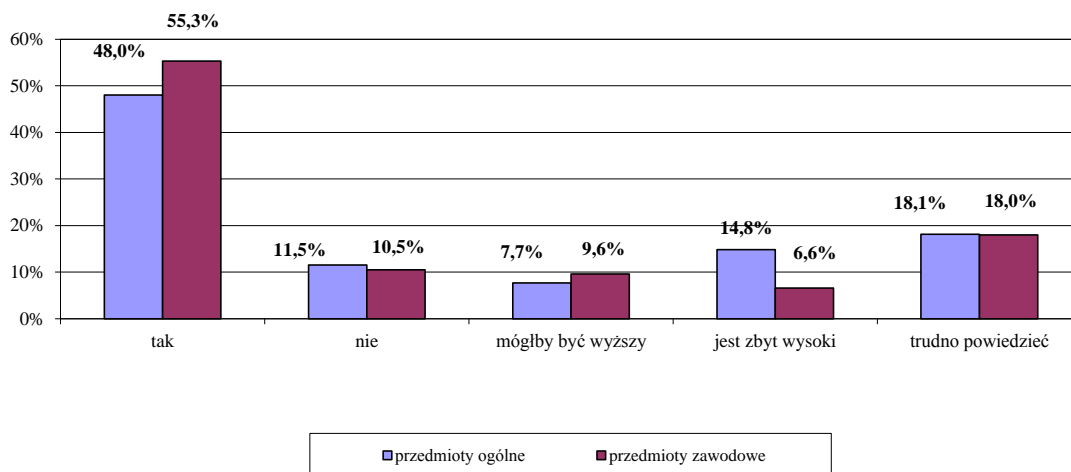
Ponad 70% badanych poleciłaby zawód, w którym się kształci swoim znajomym,

Wykres 1.7 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy poleciłbyś ten zawód (profil klasy) swoim znajomym?
Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Jakość kształcenia w szkole

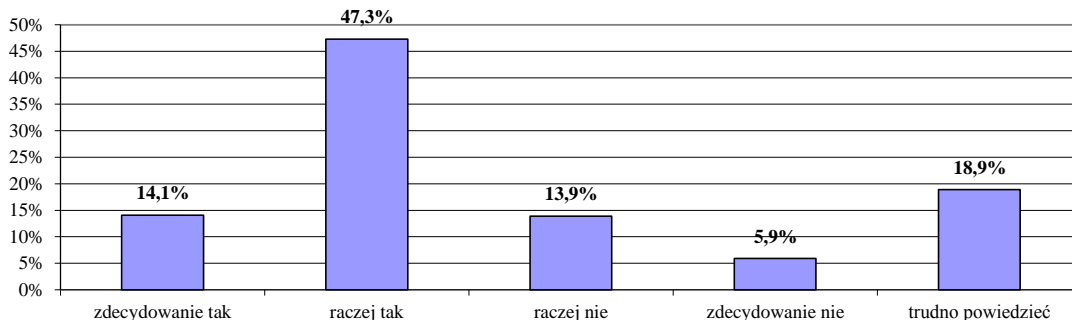
Z przeprowadzonych badań wynika, że co drugi uczeń uważa, że poziom zajęć w szkole jest dostosowany do jego potrzeb, natomiast około 11% jest odmiennego zdania. Niewielki odsetek badanych uważa, że poziom zajęć mógłby być wyższy – zarówno w przypadku przedmiotów ogólnych, jak i zawodowych są to przede wszystkim uczniowie techników. Stosunkowo nieduży odsetek uważa również, że poziom zajęć jest zbyt wysoki, przy czym zdecydowanie więcej badanych ocenia tak zajęcia z przedmiotów ogólnych i są to w większości uczniowie szkół zawodowych. Wysoki wydaje się natomiast odsetek badanych, którzy nie potrafią odpowiedzieć na pytanie czy poziom zajęć prowadzonych w szkole jest dostosowany do ich potrzeb (18%).

Wykres 1.8 Dostosowanie poziomu zajęć prowadzonych w szkole do potrzeb uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

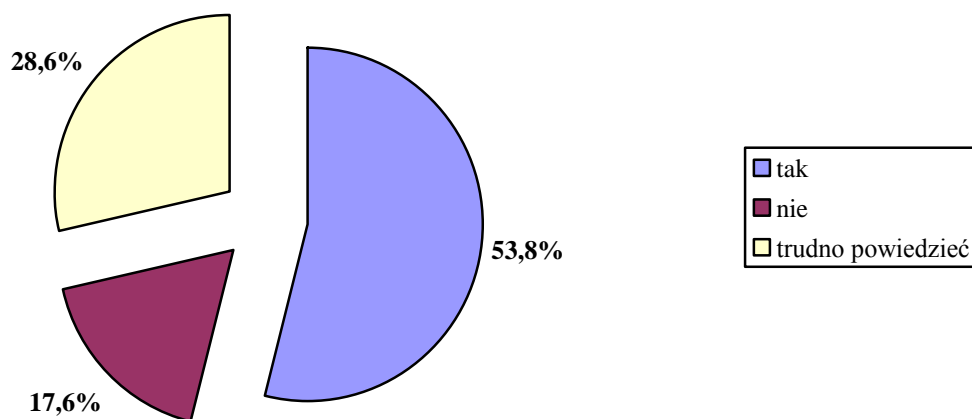
Ponad 60% badanych uważa, że po ukończeniu szkoły będą dobrze przygotowani do tego, by podjąć pracę w wyuczonym zawodzie. Na brak odpowiedniego przygotowania wskazało prawie 20% badanych. Podobny odsetek (prawie 19%) nie potrafi określić, czy poziom jego przygotowania będzie wystarczająco dobry.

Wykres 1.9 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak sądzisz, czy po ukończeniu szkoły, do której obecnie chodzisz, będziesz wystarczająco dobrze przygotowany/przygotowana do tego, by podjąć pracę w wyuczonym zawodzie?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Ponad połowa badanych (53,8) uważa, że stosowany w szkole system kształcenia odpowiednio przygotowuje absolwentów do pracy zawodowej. Odmiennego zdania jest niecałe 18% respondentów. Niestety aż 28,6% nie ma zdania na ten temat.

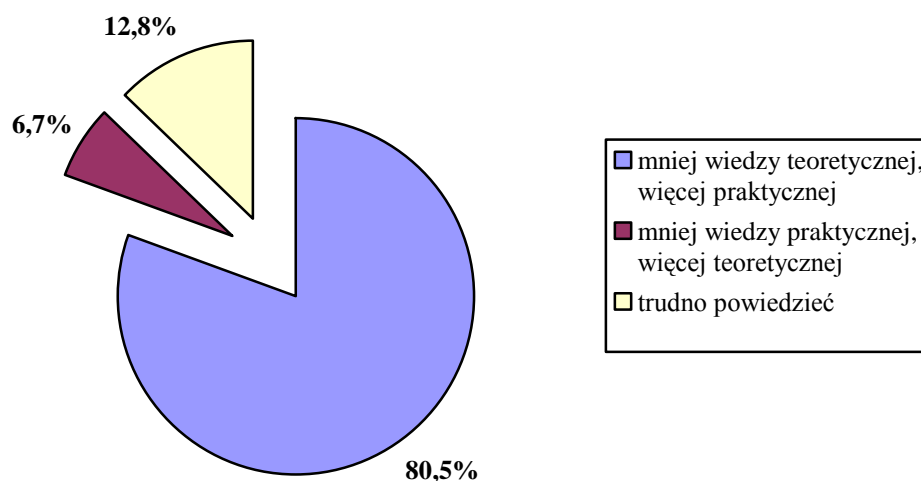

Wykres 1.10 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy uważasz, że system kształcenia w twojej szkole odpowiednio przygotowuje absolwentów do pracy zawodowej?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z dotychczas zaprezentowanych danych dotyczących kształcenia w szkole wynika, że uczniowie dość dobrze oceniają swoją szkołę, ale stosunkowo wysoki jest odsetek uczniów, którzy nie mają na ten temat zdania i nie potrafią ocenić ani poziomu prowadzonych w szkole zajęć, ani poziomu swojego przygotowania do pracy zawodowej. Wśród uczniów techników widoczny jest trochę większy krytycyzm wobec nauczania w szkołach – są mniej skłonni do udzielania odpowiedzi „tak”, „zdecydowanie tak” lub „raczej tak”

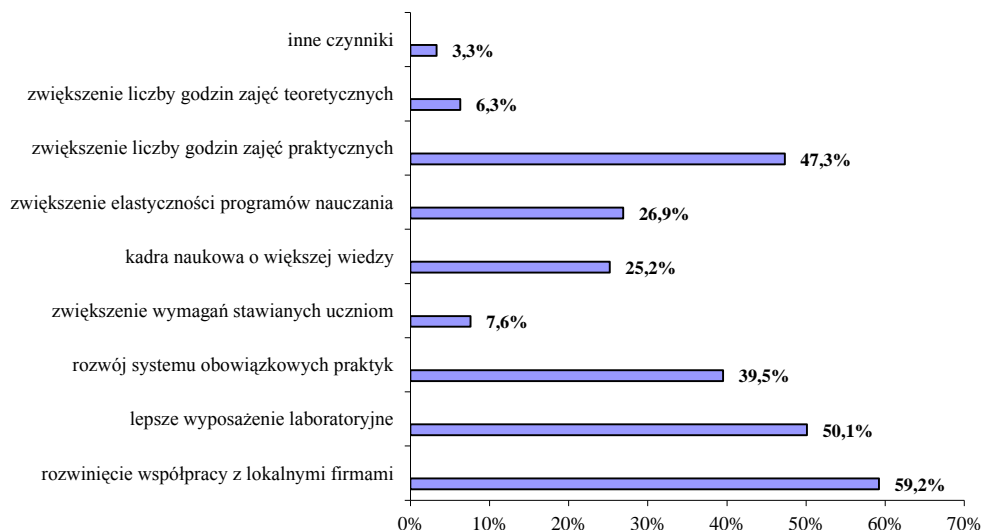
Mimo, że 28,6% badanych nie wie czy system kształcenia w jego szkole odpowiednio przygotowuje do pracy zawodowej (wykres 1.11), to większość z nich uważa, że w szkole powinno być mniej wiedzy teoretycznej, a więcej praktycznej. Tak z reguły odpowiadali również respondenci, którzy uważają że system kształcenia w ich szkole odpowiednio przygotowuje do pracy zawodowej. Reasumując, ponad 80% ankietowanych uważa, że w szkole powinno być mniej teorii, a więcej wiedzy praktycznej.

Wykres 1.11 Model kształcenia w szkole – ocena uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Respondenci zostali poproszeni o wskazanie maksymalnie trzech czynników, które ich zdaniem mogą w największym stopniu wpłynąć na poprawę atrakcyjności kształcenia w ich szkole. Z przeprowadzonych badań wynika ich na pierwszym miejscu znalazło się rozwinięcie współpracy z lokalnymi firmami, następnie lepsze wyposażenie laboratoryjne i zwiększenie liczby godzin praktycznych.

Wykres 1.12 Rozkład odpowiedzi na pytanie: Wskaż maksymalnie 3 czynniki, które w największym stopniu mogą wpłynąć na poprawę atrakcyjności kształcenia w twojej szkole?

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Doradztwo zawodowe

Odpowiednio realizowane doradztwo zawodowe powinno wspierać uczniów szkół zawodowych w podejmowaniu świadomych decyzji dotyczących zarówno ścieżki dalszego kształcenia, jak i życia zawodowego. Z przeprowadzonych badań wynika jednak, że znaczna część uczniów nie wie, że w szkole funkcjonuje doradztwo zawodowe. Co trzeci uczeń nie jest świadomy tego, że w szkole jest zatrudniony doradca zawodowy, a prawie połowa nie wie czy w jego szkole rolę doradcy pełni pedagog/psycholog lub nauczyciel. Prawie 63% badanych nie wie, czy szkoła współpracuje z zewnętrznymi podmiotami tj. poradnie psychologiczno-pedagogiczne, Ochotnicze Hufce Pracy, publiczne i niepubliczne agendy rynku pracy, przedsiębiorstwa, organizacje pozarządowe, czy biura karier. Znaczący odsetek uczniów (ponad 42%) nie wie również czy w szkole są organizowane spotkania i warsztaty z zakresu doradztwa zawodowego (Tabela 1.4).

Tabela 1.4 Formy doradztwa zawodowego funkcjonujące w szkole

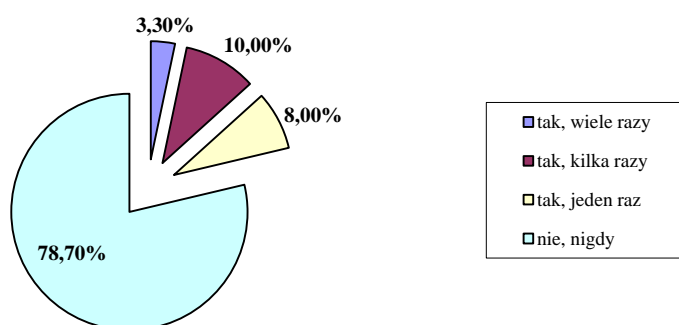
Wyszczególnienie	tak	nie	nie wiem
w szkole jest zatrudniony doradca zawodowy	65,9%	6,5%	27,5%
w szkole funkcję doradcy zawodowego pełni pedagog/psycholog	31,9%	21,7%	46,4%
w szkole funkcję doradcy zawodowego pełni nauczyciel	34,1%	18,4%	47,5%
szkoła współpracuje z zewnętrznymi instytucjami tj.: np. poradnie psychologiczno-pedagogiczne	25,2%	12,1%	62,7%
w szkole organizowane są spotkania i warsztaty szkoleniowe	41,4%	16,5%	42,1%

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wyniki badań przeprowadzonych wśród uczniów są zastanawiające, ponieważ z wywiadu przeprowadzonego z dyrekcją szkoły wynika, że wszyscy uczniowie mają zapewnione doradztwo zawodowe. W szkole jest zatrudniony doradca zawodowy, który realizuje zadania z zakresu doradztwa edukacyjno-zawodowego. Dodatkowo uczniów wspiera w tym zakresie również zatrudniony w szkole pedagog, psycholog oraz nauczyciele. Ponadto szkoła prowadzi aktywną współpracę z różnymi podmiotami, nie tylko w kraju, ale również za granicą.

Konkludując można stwierdzić, że doradztwo zawodowe w badanej szkole ma charakter niedostatecznie bliski dla uczniów. Potwierdzeniem powyższego wniosku są odpowiedzi uzyskane na kolejne pytanie zadane uczniom.

Uczniowie zostali poproszeni o udzielenie odpowiedzi na pytanie: „Czy w trakcie nauki w obecnej szkole miałeś/miałaś indywidualne konsultacje, korzystałeś/korzystałaś z porady z zakresu doradztwa zawodowego w szkole lub we współpracującej ze szkołą instytucji, organizacji?”. Wyniki udzielonych odpowiedzi przedstawia wykres 1.13

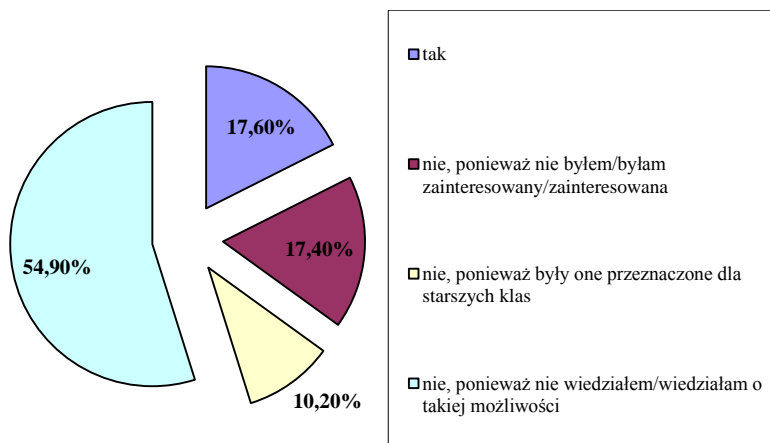

Wykres 1.13 Indywidualne konsultacje, porady z zakresu doradztwa zawodowego w szkole lub we współpracującej ze szkołą instytucji, organizacji

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Z przeprowadzonych badań wynika, że ponad 78% uczniów nigdy nie korzystało z indywidualnych konsultacji czy porad z zakresu doradztwa zawodowego. Prawdopodobnie część z tych uczniów nie korzystała z nich, ponieważ w ogóle nie wiedzieli, że w szkole funkcjonuje doradztwo zawodowe (Tabela 1.4). Część z badanych wiedziała o różnych formach doradztwa, a mimo to nigdy nie skorzystali z możliwości indywidualnych konsultacji/porad. Może to świadczyć o tym, że uczniowie ci nie mają świadomości, jak ważne jest wsparcie doradztwa zawodowego w wyborze zarówno ścieżki kształcenia, jak i rozwoju zawodowego, albo nie czują potrzeby szukania porad związanych z pracą i kształceniem.

Z danych przedstawionych w tabeli 1.4 wynika, że 41,4% uczniów wie, że w ich szkole organizowane są spotkania i warsztaty szkoleniowe z zakresu doradztwa zawodowego. Z danych przedstawionych na wykresie 1.14 wynika jednak, że tylko 17,6% z nich brało udział w takich zajęciach. Niepokojące jest to, że ponad połowa badanych (prawie 55%) nie była uczestnikiem tej formy doradztwa, ponieważ w ogóle nie wiedzieli o takiej możliwości. Dane te wskazują na występujący w szkole problem z przepływem informacji oraz niedostatecznym informowaniem i zachęcaniu uczniów do aktywnego szukania porad związanych z pracą i kształceniem.

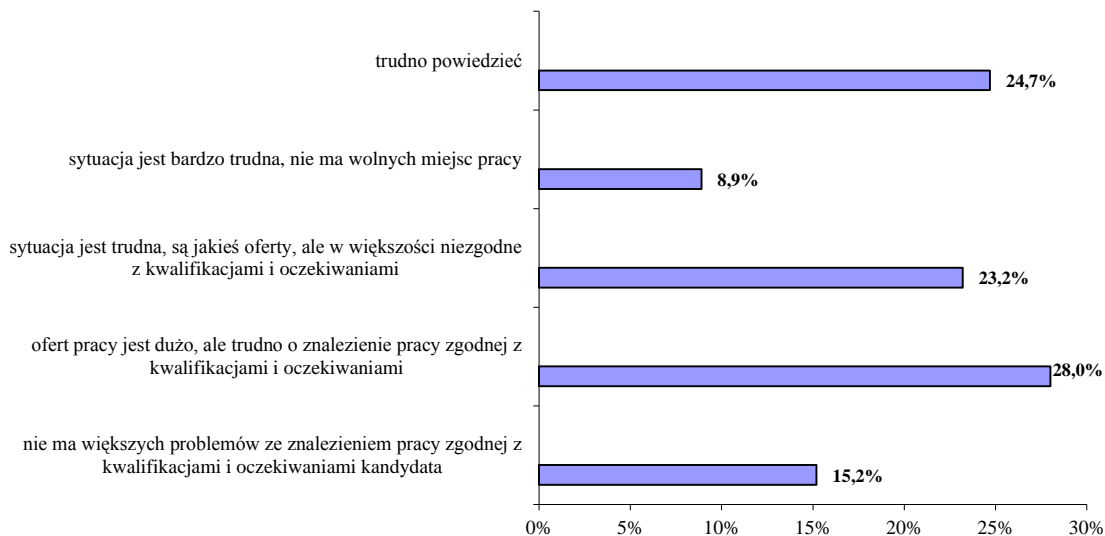
Wykres 1.14 Udział w organizowanych w szkole zajęciach, warsztatach, szkoleniach z zakresu doradztwa zawodowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Rynek pracy

Opinie uczniów na temat sytuacji na lokalnym rynku pracy są podzielone. Największy odsetek ankieterowanych (28%) uważa, że na lokalnym rynku pracy jest dużo ofert, ale trudno jest znaleźć pracę zgodną z kwalifikacjami i oczekiwaniami. Wysoki jest również odsetek

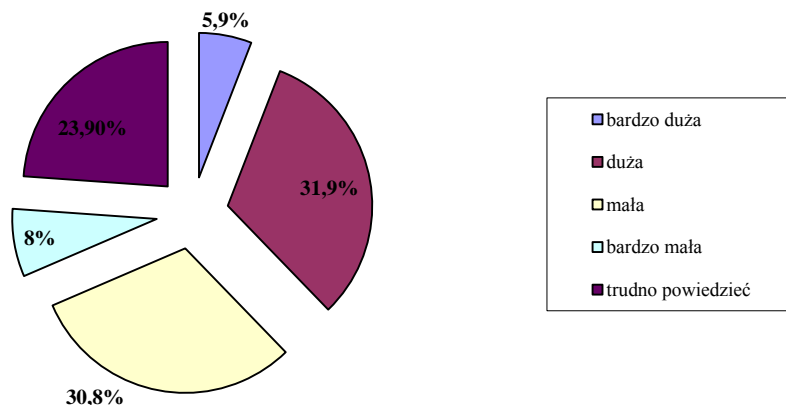
badanych (23,2%), którzy twierdzą, że sytuacja na lokalnym rynku pracy jest trudna, ponieważ są jakieś oferty, ale większość z nich jest niezgodna z kwalifikacjami i oczekiwaniami poszukujących pracy. Z danych tych wynika, że według badanych uczniów, na lokalnym rynku pracy występuje problem niedostosowania ofert pracy do kwalifikacji i oczekiwań pracowników. Z kolei to może świadczyć o tym, że istnieje konieczność przekwalifikowania przynajmniej części poszukujących pracy. Poza tym uzasadnia to potrzebę ciągłego dostosowywania kierunków kształcenia do potrzeb lokalnego rynku pracy.

Wykres 1.15 Ocena sytuacji na lokalnym rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

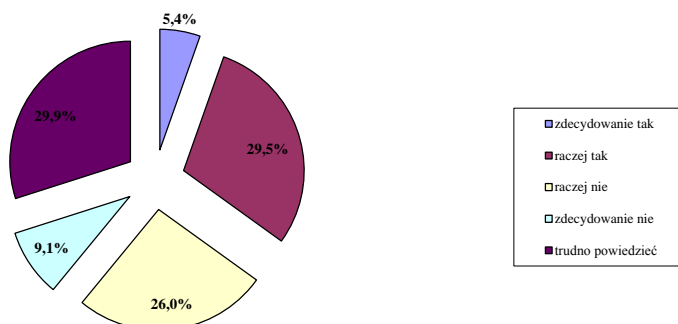
Podstawowa wiedza o rynku pracy zwiększa skuteczność poszukiwania pracy. Nie ulega wątpliwości, że absolwent szkoły powinien wiedzieć, jakie są możliwości zatrudnienia w wyuczonym zawodzie, znać instytucje rynku pracy oraz umieć poruszać się po rynku pracy (np. umieć napisać CV). Z przeprowadzonych badań wynika, jednak że uczniowie najczęściej nie mają wystarczającej wiedzy o rynku pracy oraz sposobach i metodach poszukiwania pracy. Niecałe 38% badanych deklaruje, że wiedza ta jest duża lub bardzo duża, natomiast aż 39% uważa, że wiedza ta jest mała lub bardzo mała. Ponadto co czwarty uczeń (24,7%) nie potrafi ocenić swojej wiedzy na ten temat.

Wykres 1.16 Wiedza uczniów na temat rynku pracy, sposobów i metod poszukiwania pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

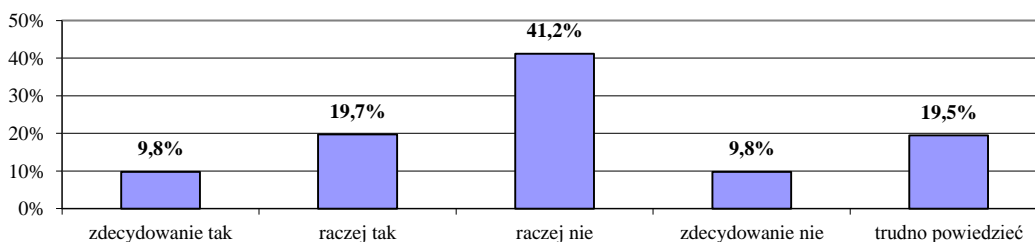
Szkoła nie jest wystarczającym źródłem informacji o lokalnym rynku pracy. Tylko 34,9% uczniów uważa, że w szkole ma dostęp do tych informacji. Natomiast podobny odsetek badanych (35,1%) uważa, że takiego dostępu nie ma. Wysoki jest również odsetek uczniów (prawie 30%), którzy nie potrafią ocenić swojej wiedzy w tym zakresie.

Wykres 1.17 Dostęp w szkole do informacji o lokalnym rynku pracy

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

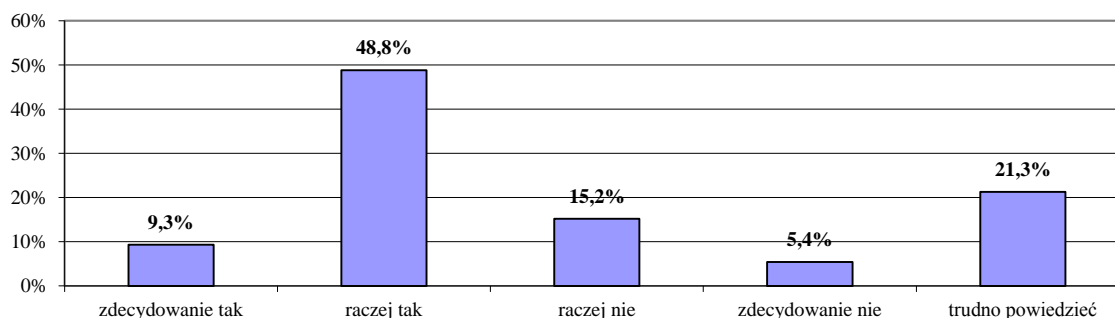
Z przedstawionych wyżej danych wynika, że znaczna część uczniów negatywnie ocenia sytuację na lokalnym rynku pracy (Wykres 1.15) oraz ma małą bądź bardzo małą wiedzę na temat rynku pracy oraz sposobów i metod poszukiwania pracy (Wykres 1.16), co z pewnością ma wpływ na to, że aż prawie 30% badanych uczniów uważa że jest zagrożona bezrobociem. Wydaje się, że to do tych uczniów powinno być w szczególności skierowane doradztwo zawodowe. Powinni oni świadomie przeanalizować swoją dotychczasową i przyszłą ścieżkę edukacyjną i zawodową.

Wykres 1.18 Poczucie zagrożenia bezrobociem

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

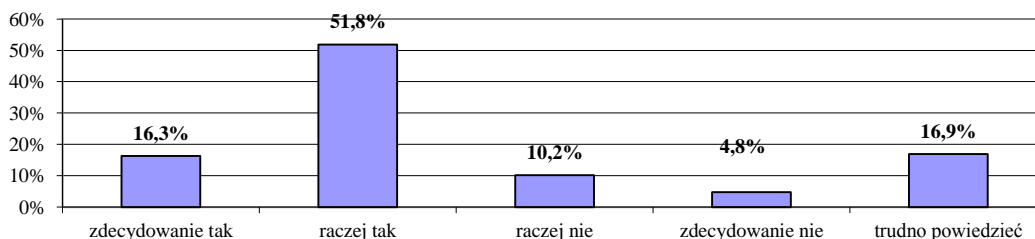
Ponad połowa badanych uważa, że przygotowanie do wykonywania zawodu nabyte w szkole pokrywa się z oczekiwaniami pracodawców. Niestety stosunkowo wysoki odsetek badanych (20,6%) jest odmiennego zdania.

Wykres 1.19 Przygotowanie do wykonywania zawodu nabyte w szkole a oczekiwania pracodawców

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Wysoki odsetek badanych (68%) uważa, że ma szansę na zdobycie pracy w zawodzie, którego się uczy, natomiast 15% jest odmiennego zdania. Niecałe 17% respondentów nie potrafi ocenić swoich szans na znalezienie pracy w wyuczonym zawodzie.

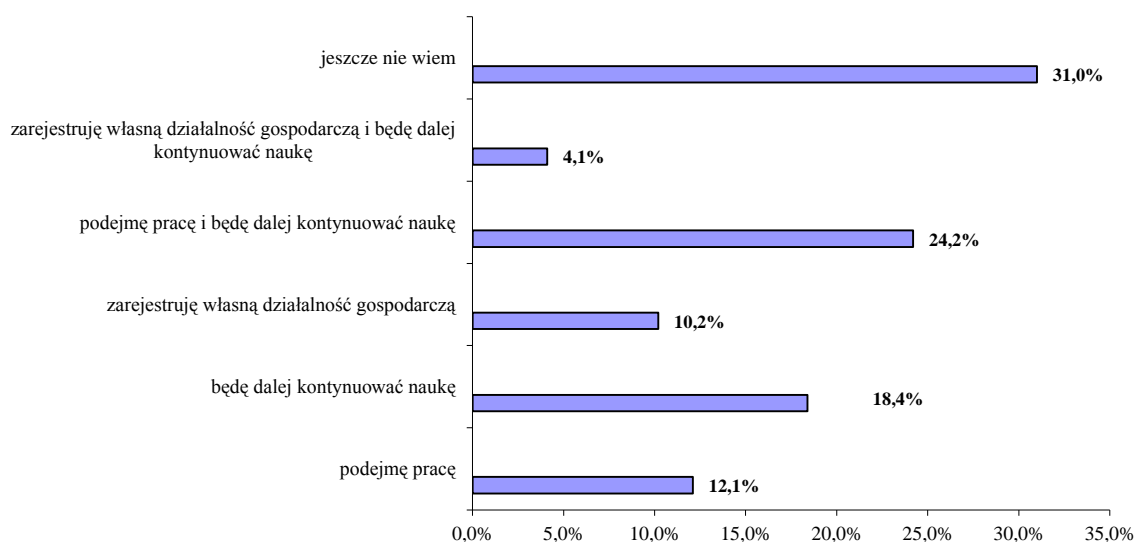

Wykres 1.20 Szansa na zdobycie pracy w wyuczonym zawodzie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Aspiracje i plany uczniów związane z pracą zawodową i dalszą edukacją

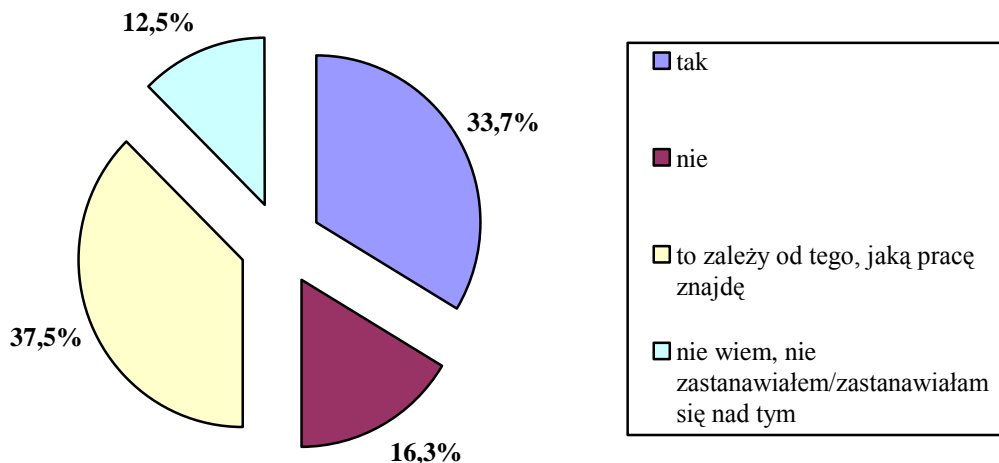
Ponad 36,3% połowa respondentów po ukończeniu szkoły zamierza wejść na rynek pracy, przy czym 24,2% planuje jednocześnie kontynuować naukę, a tylko 12,1% zamierza skoncentrować się wyłącznie na pracy zawodowej. Stosunkowo nieduży odsetek badanych (14,3%) zamierza zarejestrować własną działalność gospodarczą. Naukę zamierza kontynuować około połowa badanych (46,7%), przy czym 24,2% zamierza jednocześnie podjąć pracę, 18,4% chce wyłącznie kontynuować naukę, a tylko 4,1% zamierza jednocześnie prowadzić własną działalność gospodarczą. Wysoki odsetek badanych, bo aż 31%, jeszcze nie ma sprecyzowanych planów na przyszłość. Są to w większości uczniowie pierwszej i drugiej klasy technikum oraz pierwszej klasy szkoły zawodowej.

Wykres 1.21 Plany edukacyjne i zawodowe uczniów

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

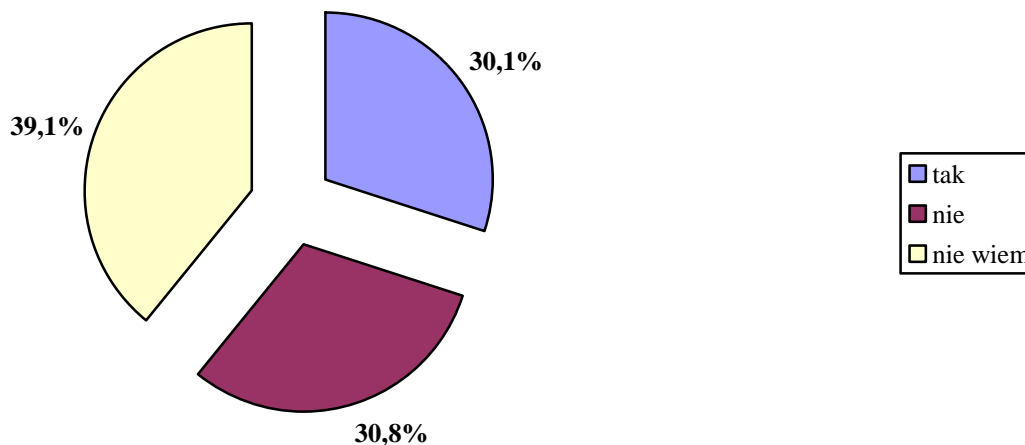
Co trzeci uczeń, który zamierza podjąć pracę planuje, że będzie pracował w zawodzie w którym obecnie się kształci. Natomiast 16,3% badanych chce pracować w innym zawodzie. Największy odsetek tych, którzy zamierzają pracować (37,5) twierdzi, że być może będą pracować w wyuczonym zawodzie, ale to zależy od rodzaju pracy jaką znajdą, 12,5% nie ma natomiast żadnych planów w tym zakresie.

Wykres 1.22 Zamiar podjęcia pracy w zawodzie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

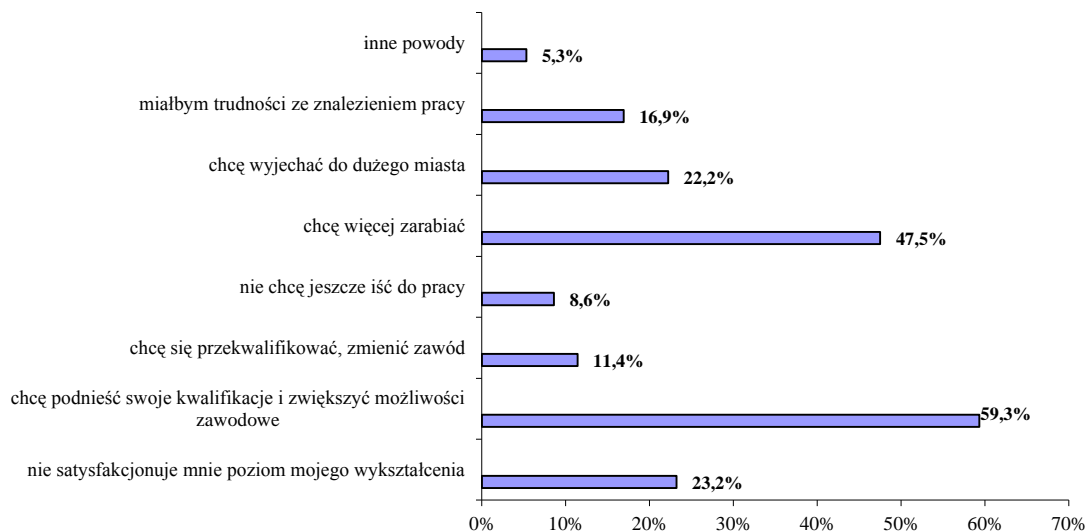
Okolo 30% badanych, którzy zamierzają kontynuować naukę, chce nadal kształcić się w tym samym kierunku, co dotychczas. Taki sam odsetek respondentów będzie kształcić się w innym kierunku. Natomiast największy odsetek badanych jeszcze nie wie, w jakim kierunku będzie się kształcić. Istnieje więc potrzeba wsparcia tych uczniów w podjęciu słusznych decyzji. Istotną rolę powinno tu odegrać doradztwo zawodowe.

Wykres 1.23 Zamiar kontynuowania nauki w tym samym kierunku, co obecnie

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

Najważniejszym powodem dalszego kontynuowania nauki jest chęć podniesienia swoich kwalifikacji i możliwości zawodowych (59,3%) oraz chęć osiągnięcia wyższych zarobków (47,5%). Najmniej istotnym powodem okazała się ucieczka przed pracą (8,6%) oraz przekwalifikowanie, zmiana zwołu (11,4%)

Wykres 1.24 Powody kontynuowania nauki

Źródło: opracowanie własne na podstawie przeprowadzonych badań.

2 Analiza potrzeb i wykonalności tworzenia przyzakładowych szkół zawodowych i klas patronackich na terenie obszaru funkcjonalnego.

Podstawy funkcjonowania systemu kształcenia zawodowego w Polsce regulowane są przepisami z działu oświata i wychowanie oraz praca. Minister właściwy do spraw oświaty i wychowania określa także, w drodze rozporządzenia, podstawy programowe, zarówno kształcenia ogólnozawodowego, jak i w poszczególnych zawodach, uwzględniając w szczególności zestawy celów i treści nauczania, umiejętności uczniów, a także zadania wychowawcze szkoły, odpowiednio do poszczególnych etapów kształcenia i typów szkół oraz zawodów i profili kształcenia ogólnozawodowego¹. Podobnie jak klasyfikacja zawodów szkolnictwa zawodowego, również podstawa programowa jest modernizowana.

Kształcenie zawodowe w Polsce może odbywać się w formach szkolnych oraz pozaszkolnych. Szkolne formy kształcenia to: Zasadnicze Szkoły Zawodowe, Technika, Szkoły specjalne przysposabiające do zawodu. Pozaszkolne formy nauki zawodu prowadzą:

- Centra Kształcenia Praktycznego (CKP), Centra Kształcenia Ustawicznego (CKU), Ośrodki Dokształcania i Doskonalenia Zawodowego (ODDZ),
- Ochotnicze Hufce Pracy (OHP),
- pracodawcy, u których realizowane jest przygotowanie zawodowe.

Innym rodzajem kształcenia zawodowego jest przygotowanie zawodowe młodocianych u pracodawcy przeznaczone dla osób, które ukończyły gimnazjum oraz mają, co najmniej 16 lat. Nauka u pracodawcy może odbywać się w formie nauki zawodu lub przyuczenia do wykonywania określonej pracy. Podobnie jak młodociani także dorośli mogą odbywać naukę zawodu u pracodawcy.

¹ Por. Rozporządzenie z dnia 23 grudnia 2011 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia w zawodach ujętych w klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego. Klasyfikacje tzw. zawodów szkolnych określa Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 26 czerwca 2007 r. (Dz. U. 2007 Nr 124 poz. 860). Obejmuje ona zawody, typy szkół ponadgimnazjalnych, w których może się odbywać kształcenie, okres kształcenia oraz wykaz ministrów wnioskujących o wprowadzenie zawodów do klasyfikacji. Por. tez. Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej zmieniające rozporządzenie w sprawie klasyfikacji zawodów szkolnictwa zawodowego (Dz. U. 2008 Nr 144 poz. 903 oraz Dz. U. 2010 Nr 60 poz. 374).

Kształcenie zawodowe na poziomie wyższym jest nadzorowane przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego, zakres programowy jest determinowany zaleceniami wynikającymi z Krajowych Ram Kwalifikacji.

Zmiany, jakie zaszły w polskiej gospodarce w związku z jej przejściem od gospodarki zarządzanej centralnie do gospodarki rynkowej, wywarły poważny wpływ na funkcjonowanie zarówno przedsiębiorstw, jak i szkół zawodowych. Upadek lub restrukturyzacja wielu zakładów pracy spowodowały, że z mapy obszaru funkcjonalnego zniknęły szkoły przyzakładowe. Prowadzone obecnie prace na Zintegrowaną Strategią Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, spowodowały, że temat przyzakładowych szkół zawodowych oraz klas patronackich stał się ponownie przedmiotem dyskusji różnych podmiotów i instytucji działających na terenie obszaru.

W niniejszym opracowaniu podjęto próbę znalezienia odpowiedzi na pytanie: Czy i gdzie, a także w jaki sposób tworzyć szkoły i grupy, których celem będzie wzrost kompetencji zawodowych uczniów, przygotowanie uczniów do wykonywania wyuczonego zawodu – zgodnie z potrzebami lokalnych przedsiębiorstw?

Klasa patronacka jest objęta patronatem konkretnego przedsiębiorstwa. Patron w liście intencyjnym, porozumieniu lub umowie zawartej ze szkołą deklaruje wsparcie procesu kształcenia. Wsparcie to może przybierać różną formę, np.:

- przyjęcia uczniów na praktyki zawodowe,
- wyposażenie pracowni szkolnych w sprzęt i materiały dydaktyczne,
- dodatkowe szkolenia,
- ufundowanie stypendiów dla najzdolniejszych.

Patron bierze udział w opracowaniu programu nauczania, który jest dopasowany do profilu i zapotrzebowania jego przedsiębiorstwa. Ponadto część zajęć odbywa się u patrona. Najlepsi absolwenci takiej klasy mają zapewnione zatrudnienie.

Na początku 2015 r. weszła w życie znowelizowana ustawa o specjalnych strefach ekonomicznych², która obliguje spółki zarządzające strefami do prowadzenia współpracy ze szkołami i uczelniami. Zgodnie z art. 8 ust. 1 pkt 6 ustawy o specjalnych strefach

² Ustawa z dnia 28 listopada 2014 r. o zmianie ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2014 poz. 1854.

ekonomicznych³, do zadań zarządzającego należy prowadzenie działań zmierzających do rozwoju działalności gospodarczej prowadzonej na terenie strefy, a w szczególności współpraca w zakresie uwzględniania w procesie kształcenia potrzeb rynku pracy w strefie ze szkołami ponadgimnazjalnymi oraz z uczelniami. Klasy patronackie mogą być elementem takiej współpracy i mogą również powstawać pod patronatem specjalnych stref ekonomicznych, które tworzą klastry edukacyjne.

Nauka w klasie patronackiej ma wiele zalet i korzyści, tj. np.:

- kształcenie na potrzeby konkretnego dającego gwarancję zatrudnienia,
- płatne staże,
- współpraca ze specjalistami,
- dostęp do nowoczesnego parku maszynowego oraz nowych technologii,
- rozwój zawodowy dopasowany do potrzeb rynku pracy,
- gruntowne przygotowanie do egzaminu zawodowego, na specjalnie do tego utworzonym stanowisku egzaminacyjnym.
- możliwość dalszego rozwoju,
- współfinansowanie studiów wyższych i nauki języka obcego,
- zatrudnienie po ukończeniu szkoły dla najlepszych absolwentów.

W celu określenia potrzeb i możliwości uruchomienia przykładowych szkół zawodowych i klas patronackich na terenie obszaru funkcjonalnego oraz oceny dostępnej siły roboczej przeprowadzono badania ankietowe wśród przedstawicieli podmiotów gospodarczych funkcjonujących na badanym terenie.

Istotna w zdefiniowaniu preferowanych umiejętności wśród pracowników jest identyfikacja kryteriów naboru nowych pracowników. Najistotniejszym z nich jest doświadczenie i posiadanie praktycznej wiedzy w danym zawodzie, wskazało tak blisko 85% badanych. Ważnym kryterium są również umiejętności ogólne i interpersonalne, takie jak: inicjatywa i kreatywność (69,2% wskazań), komunikatywność i umiejętność pracy w grupie (46,2% badanych). Co trzeci badany wskazał na posiadane uprawnienia zawodowe, gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji, co może potwierdzać istnienie potencjalnego na popytu w sferze kształcenia ustawicznego.

³ Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych, Dz.U. 1994 nr 123 poz. 600 z późn. zm.

Tabela 2.1 Opinie respondentów w zakresie kryteriów naboru pracowników w przedsiębiorstwie

Jakie są kryteria naboru pracowników w Państwa przedsiębiorstwie?	%
Doświadczenie i posiadanie praktycznej wiedzy w danym zawodzie	84,6
Inicjatywa i kreatywność	69,2
Komunikatywność i umiejętność pracy w grupie	46,2
Dopasowanie do rodzaju wykonywanej pracy	46,2
Posiadane uprawnienia	30,8
Dyspozycyjność	30,8
Gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji	30,8
Elastyczność	23,1
Odpowiednie wykształcenie	15,4
Oczekiwania płacowe	7,7
Oczekiwania pozapłacowe	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Warto zaznaczyć, że za najbardziej cenione umiejętności uznane zostały umiejętności techniczne (69,2%), obsługa odpowiedniego rodzaju maszyn (30,8%) oraz obsługa komputera (30,8%). Warto zauważyć, że pracodawcy zdecydowanie bardziej od posiadanego wykształcenia doceniają wśród swoich pracowników posiadane uprawnienia. Wskazania te przemawiają za rozwojem praktycznych kierunków kształcenia (Tabela)

Tabela 2.2 Opinie respondentów w zakresie umiejętności pracowników cenionych w przedsiębiorstwie

Rodzaj umiejętności cenione w przedsiębiorstwie	Wskazania respondentów [%]
Umiejętności techniczne	69,2
Posiadane uprawnienia	38,5
Obsługa odpowiedniego rodzaju maszyn	30,8
Obsługa komputera	30,8
Znajomość języków obcych	23,1
Zbieranie i analizowanie informacji	23,1
Umiejętność prowadzenia rozmów handlowych/negocjacji	23,1
Obsługa urządzeń biurowych	23,1
Zdolności interpersonalne	15,4
Prowadzenie odpowiedniej kategorii pojazdów	15,4
Wykształcenie	7,7
Umiejętności zarządcze	7,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Za rozwojem kształcenia technicznego przemawia również fakt, że preferowanym poziomem wykształcenia kandydatów do pracy, to: wyższe techniczne oraz średnie zawodowe (Tabela)

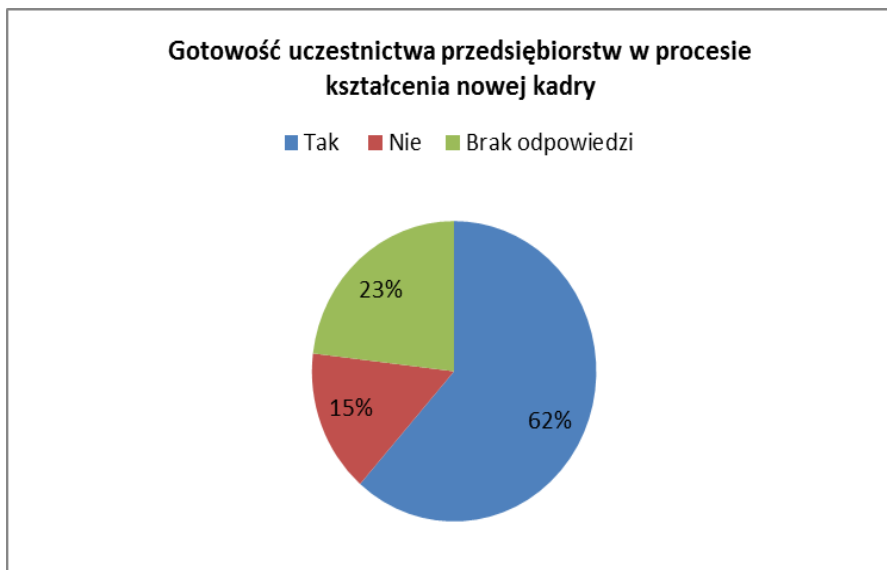
2.3). Niestety techniczne studia wyższe nie cieszą się popularności wśród młodych ludzi ze względu na ich relatywnie wyższy stopień trudności. Utrudnieniem kształcenia na poziomie zawodowych szkół średnich jest również mały popyt ze strony młodzieży, ze względu na fakt, że szkolnictwo to zostało mocno zmarginalizowane w wyniku kolejnych reform szkolnictwa. Zdeprecjonowanie szkolnictwa zawodowego utrudnia jego rozwój, nie bez znaczenia pozostają również wyższe koszty kształcenia zawodowego wynikające z konieczności zapewnienia odpowiedniej infrastruktury.

Tabela 2.3 Opinie respondentów nt. preferowanego poziomu wykształcenia kandydatów do pracy

Preferowany poziom wykształcenia kandydatów do pracy	Wskazania respondentów [%]
Średnie zawodowe	76,9
Wyższe techniczne	46,2
Wyższe ekonomiczne i administracyjne	23,1
Inne wyższe	23,1
Zasadnicze zawodowe	23,1
Średnie ogólne	7,7
Podstawowe/niepełne podstawowe	0
Policealne	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Wśród badanych 62% zadeklarowało gotowość uczestnictwa przedsiębiorstwa w procesie kształcenia nowej kadry, pozostały odsetek badanych nie udzielił odpowiedzi w tym zakresie, bądź wskazanie było negatywne

Rysunek 2.1 Gotowość uczestnictwa przedsiębiorstwa w procesie kształcenia

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Jako preferowaną formę współpracy badani wskazali realizację praktyk zawodowych, taką opinię wyraziła ponad połowa deklarujących chęć współpracy, sponsorowanie niektórych działań szkoły oraz wspieranie rozwoju ucznia, wskazał co trzeci badany. Niestety żaden z badanych nie zadeklarował zakresu współpracy w formie stworzenia klasy patronackiej. Jest to zapewne konsekwencja faktu, że na badanym terenie nie ma dużych podmiotów, dominują mikro i małe przedsiębiorstwa, które nie byłyby w stanie podołać takiemu zadaniu. Ich zapotrzebowanie na określonej specjalności praktykantów, czy też stażystów jest również ograniczone, co powoduje czasami brak podstaw ekonomicznych uruchomienia określonych kierunków kształcenia. Wśród ankietowanych przedsiębiorców zaledwie, co piąty zadeklarował, że ich firma bierze udział w opracowaniu programów nauczania. Wyniki te pokazują, że oferta edukacyjna jest tworzona w pewnym oderwaniu od sytuacji na rynku pracy przy małym udziale pracodawców. Opinia pracodawców, co do sposobu kształcenia w szkołach zawodowych jest niejednoznaczna. Główne zastrzeżenia wobec praktykantów to: realizacja kształcenia niepowiązanego z praktyką, zbyt teoretyczne przygotowanie uczniów, brak znajomości i umiejętności obsługi urządzeń nowej generacji, co najczęściej jest spowodowane brakiem dostępu szkół do nowych technologii ze względu na aspekty ekonomiczne. Brak możliwości kształcenia w szkołach o nowoczesnej bazie dydaktycznej

powoduje, że nierzadko praktyczne nauczanie zawodu jest cedowane na praktyki u pracodawców, które często uczeń musi sam znaleźć.

Przedsiębiorcy za główne bariery związane ze współpracą z sektorem edukacji uważają: skomplikowane i długotrwałe procedury wynikające z przepisów prawa, brak regulacji prawnych, które wspierałyby taką współpracę, nieadekwatny do potrzeb firm program nauczania. Natomiast badani reprezentanci placówek oświatowych podkreślają, że gotowość do współpracy przez przedsiębiorców ma często charakter tylko deklaracyjny, a praktykantów, czy też stażystów traktuje się jako tanią siłę roboczą, a ich angażowaniu nie prześwieca cel zatrudnienia w przyszłości. Jest to spowodowane bardzo ograniczonym popytem na nową siłę roboczą, wyraźna poprawa sytuacji może nastąpić jedynie w przypadku aktywizacji życia gospodarczego poprzez stwarzanie dogodnych warunków do prowadzenia działalności gospodarczej przez mieszkańców obszaru funkcjonalnego oraz pozyskiwanie inwestorów zewnętrznych.

Tabela 2.4 Deklarowany zakres współpracy ze szkołami

Rodzaj deklarowanego wsparcia	Wskaźniki respondentów [%]
Realizacja praktyk zawodowych	53,80
Sponsorowanie niektórych działań szkoły w zakresie edukacji (wyposażanie sal, zakup pomocy dydaktycznych)	38,50
Wspieranie rozwoju ucznia	38,50
Wspieranie budowania programów nauczania	23,10
Doradztwo zawodowe	23,10
Oferowanie dodatkowych zajęć	15,40
Klasy patronackie	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Reasumując wyniki przeprowadzonych badań należy podkreślić, że konsekwencją zapoczątkowanej w latach dziewięćdziesiątych marginalizacji kształcenia zawodowego jest obecnie niedostosowanie oferty edukacyjnej szkół zawodowych do oczekiwań rynku pracy oraz zdecydowaną zbyt małą podaż absolwentów na rynku pracy. W okresie transformacji ustrojowej upadek bądź restrukturyzacja zakładów prowadzących szkoły przyzakładowe doprowadziły do likwidacji wielu szkół zawodowych. Niestety kolejne reformy systemu edukacyjnego sprawiły, że szkolnictwo zawodowe przez lata przeżywało regres. Trudna sytuacja finansowa samorządów spowodowała niskie nakłady finansowe na kształcenie

zawodowe (dużo droższe od ogólnego), doprowadziły do znacznego ograniczenia liczby szkół zawodowych. Ponadto inne problemy na rynku pracy i edukacji obszaru funkcjonalnego to:

1. Niewystarczający poziom dostosowania rodzaju i poziomu kwalifikacji do wymogów rynku pracy;
2. Wysokie koszty kształcenia zawodowego zarówno na poziomie szkół średnich, jak i wyższych;
3. Mała chłonność lokalnego rynku na nową siłę roboczą;
4. Szkoły zawodowe kształcą najczęściej w zawodach niewymagających inwestycji w infrastrukturę i technologie np. ekonomisty, kucharza oraz sprzedawcy. Problem ten dotyczy również szkół wyższych;
5. Brak nowoczesnych programów nauczania uwzględniających wiedzę i umiejętności ogólne (praca w zespole, komunikacja) oraz zawodowe;
6. Niska jakość kształcenia zawodowego, czego wyrazem jest niska zdawalność egzaminów zawodowych, co zniechęca do podjęcia nauki w szkołach zawodowych;
7. Deprecjacja szkolnictwa zawodowego;
8. Małe zainteresowanie młodzieżą kształceniem w szkołach zawodowych;
9. Brak systemowych rozwiązań motywujących pracodawców do większego zaangażowanie w proces kształcenia;
10. Niechęć znacznej grupy przedsiębiorców do aktywnego włączenia się w proces edukacji.

Strategiczne dokumenty zarówno unijne, jak i krajowe podkreślają konieczność ponownego rozwoju przemysłu. Jednak rozwój ten wymaga kompetentnych kadr, które mogą zapewnić zasadnicze szkoły zawodowe, co może wskazywać na konieczność poprawy jakości kształcenia i szkolenia zawodowego oraz wypracowania nowych metod nauczania z wykorzystaniem technik informatycznych. Odpowiednio wykwalifikowanych pracowników potrzebuje również wielkoobszarowe rolnictwo, a także turystyka. Istotnym problemem jest niskie zainteresowanie kształceniem w zasadniczych szkołach zawodowych i technikach oraz niekorzystna struktura absolwentów szkół wyższych – niewystarczająca liczba absolwentów kierunków ścisłych i technicznych, nadmiar absolwentów kierunków humanistycznych, w tym przede wszystkim związanych z pedagogiką.

Na terenie obszaru funkcjonalnego działa jedna jednostka oświatowa - Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych (ZSP) w Sulechowie, w której uczniowie gimnazjów mogą zdobyć

wykształcenie zawodowe. W roku szkolnym 2013/2014 jednostka ta prowadziła 29 oddziałów, w których kształciło się 682 uczniów, tj. 45,8% wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych z obszaru funkcjonalnego.

Ważnym działaniem jest dostosowanie kierunków kształcenia zawodowego młodzieży do zmieniającej się na terenie obszaru funkcjonalnego gospodarki. Współczesna gospodarka wymaga podnoszenia kwalifikacji przez całe życie, dlatego też tak ważna jest dostępność usług edukacyjnych skierowanych do dorosłych, niestety w tym zakresie oferta nie jest zbyt bogata. Jest to konsekwencja braku świadomości oraz małego zainteresowania usługami edukacyjnymi dla dorosłych, kształcenie ustawiczne mogłoby pomóc w przekwalifikowaniu się, zdobyciu nowych umiejętności, kwalifikacji i kompetencji. Dzięki temu, identyfikacja potrzeb może być bardziej efektywna, przyczynić się do poprawy sytuacji osób zagrożonych utratą pracy oraz wspierania działań na rzecz zmniejszenia bezrobocia osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku pracy. Rynek pracy jest niewystarczający i nie zapewnia odpowiednich miejsc pracy dla wielu osób z wyższym wykształceniem. Oznacza to, że wielu absolwentów szkół wyższych, po zakończeniu swojej edukacji decyduje się na pozostanie w miastach, w których uzyskali wykształcenie bądź emigrują. Ważną z punktu widzenia rozwoju obszaru funkcjonalnego kwestią jest zatem poprawa sytuacji szkolnictwa zawodowego i ustawicznego. Aktualnie na OFNG zlokalizowana jest jedna szkoła wyższa tj. Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Sulechowie.

Obserwuje się również niski poziom upowszechnienia idei odpowiedzialności społecznej przedsiębiorstw za rozwój rynku edukacji. Działania ukierunkowane na poprawę sytuacji na rynku pracy wymagają zaangażowania nie tylko samorządów i instytucji rynku pracy, ale także pracodawców. Pracodawcy niestety wykazują relatywnie niską świadomość wagi swojej roli. Przeprowadzone analizy wskazują na potrzebę zwiększenia poziomu integracji działań poszczególnych interesariuszy na rynku pracy, m.in: urzędów pracy, instytucji samorządowych, pracodawców, poszukujących pracy, szkół średnich, uczelni wyższych oraz organizacji pozarządowych.

Poszukując możliwości poprawy efektywności szkolnictwa zawodowego w Polsce, część ekspertów wskazuje na korzyści, jakie mogą płynąć z konsekwentnego wprowadzania do systemu edukacji tzw. systemu dualnego. Jego istota polega na łączeniu praktyki zawodowej z kształceniem teoretycznym w szkole zawodowej. Warto pamiętać, że nowe

technologie, mobilność geograficzna i zawodowa oraz wzrost oczekiwań pracodawców w zakresie kwalifikacji pracowników wymagają zmiany profili kształcenia zawodowego oraz wypracowania programu umożliwiającego młodym ludziom dostosowanie się do zmieniającej się rzeczywistości gospodarczej. Wymaga to jednak większego zaangażowania podmiotów gospodarczych oraz prowadzenia różnych działań na lokalnym terenie w oparciu o partnerstwo JST – Podmioty Gospodarcze – Szkoły. Nie będzie to możliwe bez działania wspomagane rozwiązaniami systemowymi promującymi szkolnictwo zawodowe. Postęp techniczny i technologiczny jest istotnym motorem zmian na rynku pracy. Preferowane działania powinny być skoncentrowane na wyeliminowaniu tworzenia kierunków kształcenia, mających na celu jedynie zabezpieczenie pracy dla nauczycieli, nie wyrażających chęci doksztalcenia się, a także wymyślenia nowych kierunków kształcenia nieadekwatnych do rynku pracy. Realizowanie praktyk zawodowych w zakładach musi być powiązane z ofertą zatrudnienia w tych przedsiębiorstwach, co powinno wyeliminować, lub co najmniej ograniczyć, traktowanie praktykantów i stażystów jako taniej siły roboczej. Należy włączyć praktyków do procesu kształcenia. Trzeba promować wśród przedsiębiorców idee społecznej odpowiedzialności biznesu w zakresie kształtowania rynku edukacji. Należy systematycznie monitorować lokalny rynek w zakresie zmian na rynku pracy i edukacji oraz popularyzować wyniki takiego monitoringu. Warto promować ideę uczenia się przez całe życie, a w obliczu niekorzystnych zmian demograficznych wdrażać w przedsiębiorstwach model zarządzania wiekiem, a szkoły winnych przygotować szerszą ofertę edukacji dla dorosłych.

Gospodarka i edukacja muszą się wzajemnie przenikać, gdyż obie te sfery uzależnione są od siebie i w jednakowym stopniu wpływają na rozwój społeczno-gospodarczy, w tym również na charakter lokalnego rynku pracy. Należy podejmować działania w ramach partnerstwa publiczno–społeczno–prywatnego. Powiązania sfery edukacji, gospodarki i rynku pracy będzie generować wzajemne korzyści, przyczyni się do poprawy efektywności kształcenia, jak również konkurencyjności obszaru funkcjonalnego. Zarówno edukacja, jak i gospodarka i rynek pracy muszą być traktowane jako zależne od siebie. Jakość i konkurencyjność sfery gospodarki uzależnione są nie tylko od warunków ekonomicznych, organizacyjnych i prawnych, ale również od jakości lokalnych kadr, zdolności do tworzenia i absorpcji innowacji oraz uniwersalnych kwalifikacji pracowników i ich zdolności do elastycznego reagowania na zachodzące na rynku pracy zmiany. Sfera edukacji nie może

współcześnie istnieć bez uwzględnienia jej wpływu na jakość kadr gospodarki i przedsiębiorczość. Należy promować zatem ideę budowania partnerstwa, co w przyszłości może zaowocować większą skłonnością przedsiębiorców do tworzenia klas patronackich, a docelowo zaowocuje zapewnieniem spójności rozwoju społeczno-gospodarczego i wysokiej jakości kapitału intelektualnego

Tabela 2.5 Kryteria naboru pracowników w przedsiębiorstwie

Jakie są kryteria naboru pracowników w Państwa przedsiębiorstwie?	Wskazania respondentów [%]
Doświadczenie i posiadanie praktycznej wiedzy w danym zawodzie	84,6
Inicjatywa i kreatywność	69,2
Komunikatywność i umiejętność pracy w grupie	46,2
Dopasowanie do rodzaju wykonywanej pracy	46,2
Posiadane uprawnienia	30,8
Dyspozycyjność	30,8
Gotowość do podnoszenia swoich kwalifikacji	30,8
Elastyczność	23,1
Odpowiednie wykształcenie	15,4
Oczekiwania płacowe	7,7
Oczekiwania pozapłacowe	0,0
Inne	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Tabela 2.6 Rodzaj preferowanych umiejętności

Rodzaj umiejętności cenione w przedsiębiorstwie	Wskazania respondentów [%]
Umiejętności techniczne	69,2
Posiadane uprawnienia	38,5
Obsługa odpowiedniego rodzaju maszyn	30,8
Obsługa komputera	30,8
Umiejętność prowadzenia rozmów handlowych/negocjacji	23,1
Zbieranie i analizowanie informacji	23,1
Obsługa urządzeń biurowych	23,1
Znajomość języków obcych	23,1
Prowadzenie odpowiedniej kategorii pojazdów	15,4
Zdolności interpersonalne	15,4
Wykształcenie	7,7
Umiejętności zarządcze	7,7
Inne	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Tabela 2.7 Preferowany poziom wykształcenia

Preferowany poziom wykształcenia kandydatów do pracy	Wskazania respondentów [%]
Średnie zawodowe	76,9
Wyższe techniczne	46,2
Wyższe ekonomiczne i administracyjne	23,1
Inne wyższe	23,1
Zasadnicze zawodowe	23,1
Średnie ogólne	7,7
Policealne	0
Podstawowe/niepełne podstawowe	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań ankietowych wśród przedsiębiorców

Reasumując, z badań prowadzonych w ramach „Strategii Rozwoju Obszaru Funkcjonalnego Nadodrzańskich Gmin” oraz z badań prowadzonych przez ZSP w Sulechowie wynika, że na terenie Obszaru Funkcjonalnego nie działa żadne przedsiębiorstwo, które byłoby zainteresowane tym, żeby objąć patronatem jakąś klasę. Przedsiębiorcy nie są jeszcze przygotowani na to, aby odchodzić od tradycyjnych metod rekrutacji i brać udział w kształceniu swoich przyszłych pracowników.

Z przeprowadzonych badań wynika, że przedsiębiorcy są zainteresowani następującymi formami współpracy ze szkołami zawodowymi:

- organizacja praktyk zawodowych dla uczniów,
- sponsoring materialny i finansowy,
- umożliwianie nauczycielom odbywania staży / kursów organizowanych w i przez przedsiębiorstwa,
- uczestnictwo w przygotowaniu programów kształcenia.

Formy współpracy, które zdiagnozowano w trakcie prowadzonych badań mogą być dobrą podstawą dla tworzenia w przyszłości klas patronackich.

Rekomendacje w zakresie tworzenia przykładowych szkół zawodowych i klas patronackich na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich:

1. Utworzenie i upowszechnianie wzorca działań promujących rozwój szkolnictwa zawodowego dostosowanego do potrzeb lokalnych pracodawców oraz rynku pracy, a także nowoczesnej i innowacyjnej gospodarki.

2. Zintensyfikowanie współpracy ZSP w Sulechowie z przedsiębiorcami w zakresie tworzenia klas patronackich.
3. Stworzenie platformy współpracy i wymiany informacji między biznesem i edukacją na terenie OFGN w zakresie tworzenia klas patronackich.
4. Wprowadzenie mechanizmów zachęcających pracodawców OFGN do tworzenia klas patronackich (np. ulgi w podatkach i opłatach lokalnych, premiowanie przedsiębiorców tworzących klasy patronackie przy ocenie wniosków unijnych).
5. Prowadzenie kampanii informacyjno-promocyjnej, która byłaby elementem zachęcającym do tworzenia klas patronackich.

3 Analiza studium ruchowego poprawy dostępności transportowej obszaru funkcjonalnego

Planowanie rozwoju systemów transportowych jest integralną częścią planowania przestrzennego. Rozwijane w toku tych prac koncepcje obsługi i rozwoju systemu transportowego są przekładane na formalne ustalenia dotyczące kierunków rozwoju miast i gmin oraz na przeznaczenie terenów w planach zagospodarowania przestrzennego i innych przewidzianych prawem dokumentach. Tworzą w ten sposób zasadnicze elementy systemu oraz utrwalają rezerwy terenowe dla jego przyszłej rozbudowy. Zintegrowany system transportowy Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich może stanowić podstawę do poprawy konkurencyjności poszczególnych gmin i całego obszaru.

3.1 Układ komunikacyjny gminy Czerwieńsk

Na terenie gminy Czerwieńsk ulokowane są⁴:

- drogi gminne,
- powiatowe,
- wojewódzkie
- oraz krajowe.

Łączna długość dróg gminnych wynosi 136,9km, w tym drogi o nawierzchni:

- twardej i twardej ulepszonej – 76,9km,
- nawierzchni gruntowej – 60km.

Sieć dróg powiatowych stanowią następujące:

- **1147F** Dąbie – Szczawno – Laski – Nietków,
- **1168F** Sycowice – Podła Góra,
- **1176F** Łężyca – Płoty – Leśniów Mały,
- **1144F** Trzebule – Drzonów – Radomia – Zagórze – Płoty.

Łączna długość dróg powiatowych na terenie gminy Czerwieńsk 27km⁵.

⁴ B. Ślusarz, J. Wyrwa, J. Jędrzejczak–Gas, P. Szudra: *Strategia rozwoju gminy Czerwieńsk na lata 2011-2018*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2010.

Natomiast w sieci komunikacyjnej gminy Czerwieńsk znajduje się pięć dróg wojewódzkich:

- nr 276 Krosno Odrzańskie – Szklarka Radnicka – Sycowice – Świebodzin,
- nr 278 Szklarka Radnicka – Będów – Nietkowice – Bródki – Brody – Pomorsko – Sulechów – Wschowa,
- nr 279 Wysokie – Czerwieńsk – Nietków – Leśniów Wielki – Drzonów – Świdnica – Nowy Kisielin – Przytok – Krępa,
- nr 280 Zielona Góra – Przylep – Płoty – Czerwieńsk – Brody,
- nr 281 Zielona Góra – Łężyca – Wysokie – Pomorsko.

Przez obszar gminy Czerwieńsk przebiega droga krajowa nr 32 w ciągu Gubinek – Zielona Góra, na odcinku Łągów – Leśniów Wielki, w bliskiej odległości od granicy polsko – niemieckiej, a w niewielkiej odległości od dużego miasta (Zielona Góra – 12 km).

Rysunek 3.1 Układ dróg w gminie Czerwieńsk

Źródło: B. Ślusarz, J. Wyrwa, J. Jędrzejczak–Gas, P. Szudra: *Strategia rozwoju gminy Czerwieńsk na lata 2011-2018*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2010.

⁵ bip.powiat-zielonogorski.pl/?p=document&action=save&id=2142&bar_id=2688 wykaz dróg powiatowych zielona góra [data dostępu 1.04.2015]

Układ komunikacji kolejowej na terenie gminy Czerwieńsk

Układ kolejowy na terenie gminy tworzy skrzyżowanie dwóch linii kolejowych, tj. 273 Wrocław – Szczecin jest ona również oznaczana jako magistrala kolejowa C-E59 i linii 358 Zbąszynek – Gubin (granica państwa). Linia CE – 59 objęta jest umową AGTC o głównych międzynarodowych liniach transportu kolejowego kombinowanego (European Agreement on Important International Combined Transport Lines and Related Installations). Są to linie o znaczeniu międzyregionalnym, zelektryfikowane z wyjątkiem odcinka Czerwieńsk - Gubin. Węzeł kolejowy w Czerwieńsku pełni rolę stacji manewrowej oraz zaplecza technicznego dla magistrali „Śląsk – Porty”. Do 9 czerwca 2013 r. układ torów na stacji w Czerwieńsku zmuszał do tego, że pociągi jadące z/do Zielonej Góry w/z kierunku Zbąszynka i Poznania Gł. musiały zmieniać kierunek jazdy. W tym to dniu oddano do użytku kolejową obwodnicę Czerwieńska, która umożliwiła przejazd pociągów z pominięciem stacji Czerwieńsk, rozwiązanie to pozwala na zaoszczędzenie czasu. Przymusowe postoje dla pociągów przejeżdżających przez Czerwieńsk, zostały zniwelowane, ale jednak rozwiązanie to spowodowało marginalizację samej stacji, jak również utrudniło dostęp mieszkańców Czerwieńska do połączeń kolejowych w kierunku Poznania.

Rysunek 3.2 Układ sieci kolejowej w gminie Czerwieńsk

Źródło: Urząd Gminy i Miasta w Czerwieńsku.

3.2 Układ komunikacyjny gminy Sulechów

Przez gminę Sulechów przebiegają zarówno drogi gminne, powiatowe, wojewódzkie, jak i krajowe w tym jedna ma znaczenie międzynarodowe.

Łączna długość dróg gminnych wynosi 83,9km:

- w granicach administracyjnych Sulechowa - 24,5km,
- natomiast poza miastem 69,4km.

Sieć dróg powiatowych stanowią następujące drogi:

- **1174F** Mozów - Szabliska - Brzezie – Bródki,
- **1187F** Sulechów – Zawada,
- **1195F** Kolesin – Karczyn,
- **1198F** Laskowo - Rakowiec - Górki Małe - Cigacice - Radowice - Podlegórz – Trzebiechów,

- **1201F** Sulechów - Buków – Smardzewo,
- **1202F** Wityń - Ojerzyce - Jeziory - Raków – Buków,
- **1203F** Buków - Łęgowo – Klepsk,
- **1204F** Smardzewo - Karczyn - Łęgowo – Krężoły,
- **1205F** Pomorsko - Brzezcie - Pałck - Niekarzyn – Kępsko,
- **1206F** Łochowo - Kije - Gradowo – Przetocznica,
- **1207F** Pomorsko – Kije,
- **1208F** Buków - Kalsk – Łochowo,
- **3801F** od drogi woj. nr 277 do ul. Żwirki i Wigury.

Łączna długość dróg powiatowych na terenie gminy Sulechów wynosi ponad 85,5km⁶.

Sieć dróg wojewódzkich tworzą następujące trasy:

- droga wojewódzka 277 Skape – Sulechów,
- droga wojewódzka 278 Szklarka Radnicka - Nietkowice – Sulechów,
- droga wojewódzka 280 Zielona Góra - Czerwieńsk - Brody
- droga wojewódzka 281 Zielona Góra - Wysokie – Pomorsko,
- droga wojewódzka 304 Okunin - Nowe Kramsko - Babimost – Kosieczyn.

Najbardziej uciążliwą jest droga nr S3 północ – południe, leżąca w transeuropejskim korytarzu transportowym, przenosząca ruch międzynarodowy, tranzytowy i regionalny a ponadto droga krajowa nr 32. Natomiast na drogach wojewódzkich i gminnych największe uciążliwości występują na drodze wojewódzkiej nr 278 na odcinku od Sulechowa do granicy administracyjnej gminy oraz na odcinku drogi powiatowej nr 1201F od Sulechowa do Bukowa.

⁶ bip.powiat-zielonogorski.pl/?p=document&action=save&id=2142&bar_id=2688 wykaz dróg powiatowych zielona góra [data dostępu 1.04.2015]

Rysunek 3.3 Układ sieci drogowej w gminie Sulechów

Źródło <http://dk-sulechow.com/sdk/punkt-informacji-turystycznej/gmina-sulechow/> [data dostępu 1.04.2015]

Sieć kolejowa na terenie gminy Sulechów

Główną stacją na terenie gminy jest Sulechów. Na stacji zatrzymują się pociągi Regionalne oraz TLK z Zielonej Góry w kierunku Zbąszynka, Poznania, Warszawy i Gdyni. Stacja ta leży na linii kolejowej 357 z Sulechowa do Lubonia koło Poznania i linii kolejowej nr 358 – łączącej stację Zbąszynek ze stacją Guben. Linia 358 biegnie przez granicę polsko-niemiecką, obecnie na tej linii realizowany jest ruch towarowy.

Ponadto na nieczynnych liniach nr:

- 379 – linia łącząca stację Konotop ze stacją Sulechów. Obecnie rozebrana od Cigacic do Konotopu. Na pozostałym odcinku tylko ruch towarowy;
- 384 – linia łącząca stację Sulechów ze stacją Świebodzin. W 1988 roku wstrzymano na niej ruch pociągów pasażerskich, a w 1990 towarowych.

3.3 Układ komunikacyjny gminy Dąbie

Układ dróg na terenie gminy Dąbie tworzą:

- drogi gminne,
- powiatowe,
- wojewódzkie,
- oraz krajowe.

Łączna długość dróg gminnych wynosi 49,3km, dróg w tym drogi o nawierzchni:

- twardej – 49,30km,
- nawierzchni gruntowej – 19,75km⁷.

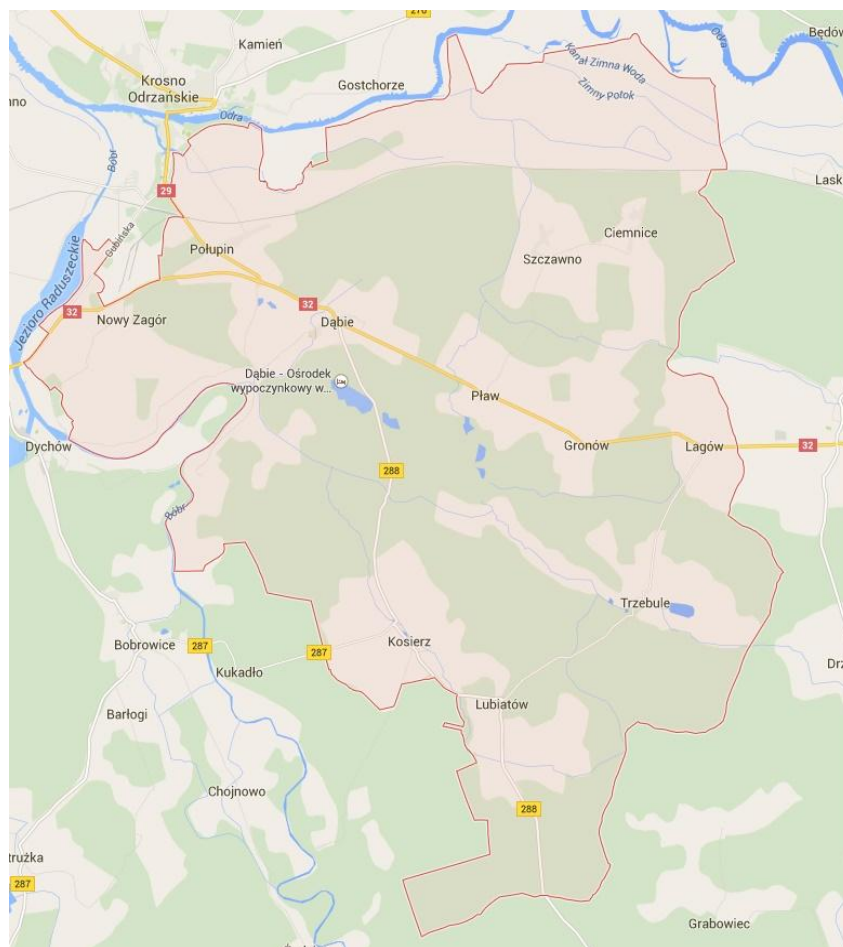
Sieć dróg powiatowych stanowią następujące:

- **1141F** Kosierz – Tarnawa Krośnieńska – Wysoka – do drogi wojewódzkiej nr 288,
- **1143F** Lubiatów – Trzebule – Łagów,
- **1144F** Trzebule – Drzonów – Radomia,
- **1147F** Bronków – Dychów – Brzeźnica – Dąbie – Szczawno – Laski – Nietków,
- **1148F** Krosno Odrz. – Nowy Zagór – Prądocinek (Dychów),
- **1150F** Kukadło – Gola – Brzeźnica – do dr. krajowej nr 32,
- **1151F** Od drogi krajowej nr 32 – Połupin – Szczawno,
- **1164F** Pław – Szczawno.

Natomiast w sieci komunikacyjnej gminy Dąbie jest jedna droga wojewódzka, jest to droga nr 288. Przebiega ona w relacji Dąbie - Nowogród Bobrzański. Jej długość na terenie gminy wynosi 14,2km. Przez obszar gminy Dąbie przebiega również droga krajowa nr 32 prowadząca z Gubinka do Zielonej Góry i dalej do Poznania. Przez gminę droga ta przebiega na odcinku Łagów – Połupin. Ponadto droga nr 29, która jest odgałęzieniem drogi nr 32. Odgałęzienie to zaczyna się we wsi Połupin i biegnie w kierunku Krosna Odrzańskiego.⁸

⁷ http://dabie.nowoczesnagmina.pl/?p=document&action=show&id=158&bar_id=358

⁸ http://bip.wrota.lubuskie.pl/ugdabie/system/obj/712_Strategia_Rozwoju_Gminy_KONSULTACJE.pdf

Rysunek 3.4 Układ komunikacyjny w gminie Dąbie

Źródło: <https://www.google.pl/maps?hl=pl&tab=wl> [data dostępu 1.04.2015]

Drogi krajowe przebiegające przez obszar gminy są obciążone dużym natężeniem tranzytowych przejazdów towarowych oraz dużym ruchem osobowym, związanym z przejściami granicznymi w Gubinku i Świecku. Szczególną uciążliwość dla mieszkańców gminy stwarza droga krajowa nr 32, bezpośrednio przy której zlokalizowane są budynki mieszkalne.

Komunikacja kolejowa na terenie gminy Dąbie

Przez teren gminy przebiega linia kolejowa nr 358 relacji Zbąszynek – Sulechów – Czerwieńsk – Gubin z obecnie nieczynnym przystankiem kolejowym w Ciemnicach. Do roku 1999 na trasie tej kursowały między innymi pociągi relacji Zielona Góra – Gubin – Zielona Góra, obecnie przewozy pasażerskie zostały zlikwidowane. Natomiast utrzymały się przewozy towarowe (np. węgiel, samochody), przewozy te realizowane są w relacji międzynarodowej.

3.4 Układ komunikacyjny na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich oraz główne wyznaczniki poprawy dostępności ruchowej

Położenie obszaru względem Odry jest niekorzystne z punktu widzenia dostępności transportowej terenów nadodrzańskich, ponieważ rzeka ta dzieli obszar na dwie części a na terenie obszaru znajdują się tylko dwa mosty dostępne dla ruchu kołowego. Oba mosty usytuowane są na terenie gminy Sulechów i do tego w okolicach jednej miejscowości (Cigacice). Jeden most znajduje się w ciągu trasy szybkiego ruchu S3. Pod względem technicznym jest on niewystarczający dla wymagań tras szybkiego ruchu. Jednakże w najbliższym czasie planowana jest jego całkowita przebudowa. Drugi most na Odrze w Cigacicach, usytuowany jest w ciągu drogi powiatowej 1187F, która jest alternatywnym połączeniem Sulechowa z Zieloną Górą. Most ten mocno odbiega od obecnie obowiązujących standardów, nie spełnia norm technicznych dla dróg szybkiego ruchu, a w zakresie obciążenia spełnia tylko klasę C. Jest zbyt wąski dla ruchu dwukierunkowego i nie ma pasów awaryjnych. Uzupełnieniem dla transportu kołowego i związanej z nim konieczności przekraczania Odry są dwie przeprawy promowe usytuowane w miejscowościach Brody i Pomorsko. Obie przeprawy położone są na granicy gmin Sulechów i Czerwieńsk, przebiegają w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 (Brody) i 281 (Pomorsko). W granicach gminy Dąbie nie ma żadnej przeprawy przez Odrę. Dostęp do prawobrzeżnej części obszaru funkcjonalnego z Dąbia może nastąpić poprzez przejazd przez most na Odrze usytuowany w Krośnie Odrzańskim lub przez przeprawy promowe w Brodach i Pomorsku, jednak nie funkcjonują one po zmroku.

Obszar Funkcjonalny Gmin Nadodrzańskich leży na trasie ważnych drogowych i kolejowych transeuropejskich ciągów komunikacyjnych. Najbliższe przejścia graniczne z Niemcami to: Gubinek, Gubin, Słubice i Świecko. Dojazdy do przejść granicznych są dogodne i przebiegają po drogach krajowych nr 29 i 32 z gminy Czerwieńsk i Dąbie oraz po drodze ekspresowej S3 i Autostradzie A-2 albo drodze wojewódzkiej 278 i 276 i dalej drogami krajowymi 29 i 32 lub tylko drogą 32 z gminy Sulechów.

Obszar funkcjonalny posiada dobrą zewnętrzną dostępność komunikacyjną. Podstawowy układ transportowy tworzą szlaki komunikacyjne o znaczeniu krajowym i regionalnym (droga ekspresowa S3, droga krajowa 32 oraz linia kolejowa CE-59).

Główne drogi biegnące przez obszar funkcjonalny to (Rysunek 3.5, Tabela 3.1):

- Droga krajowa nr 32, która przebiega przez teren wszystkich gmin tworzących ten obszar. Droga ta prowadzi z Gubinka do Stęszewa. Przez teren Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich przebiega ona na odcinku Połupin – Dąbie – Pław – Gronów – Łągów – Sulechów. Droga ta przecina Zieloną Górę;
- Droga wojewódzka nr 278 z Trzebiechowa do Szklarki Radnickiej. Przez teren obszaru funkcjonalnego przebiega przez Kruszyne – Sulechów – Mozów – Pomorsko – Brody – Bródki – Będów. Droga ta biegnie przez dwie gminy tworzące obszar funkcjonalny, są to gminy Sulechów i Czerwieńsk. Funkcjonujące w Pomorsku i Brodach przeprawy promowe pozwalają na przedostanie się na drugą stronę Odry i przejazd do Czerwieńska i Dąbia, ale tylko w dzień i przy dobrych warunkach na rzece.
- Trasa szybkiego ruchu S3. Jest ona najważniejszą drogą biegnącą na terenie obszaru funkcjonalnego. Jest to droga o znaczeniu międzynarodowym oznaczona symbolem E65. Trasa ta przebiega tylko przez teren gminy Sulechów. Jednakże ze względu na połączenie z drogą krajową nr 32 pozwala na dogodny dojazd do wszystkich trzech stolic gmin.

Najbardziej uciążliwą jest droga nr S3 północ – południe, leżąca w transeuropejskim korytarzu transportowym, przenosząca ruch międzynarodowy, tranzytowy i regionalny.

Zestawienie dróg krajowych przebiegających przez obszar funkcjonalny przedstawia tabela 3.1.

Tabela 3.1 Drogi krajowe przebiegające przez obszar funkcjonalny

Nr	Przebieg drogi	Gmina
S3	Świnoujście - Sulechów - Legnica-Lubawka	Sulechów
32	Gubinek - Dąbie - Leśniów Wielki - Zielona Góra - Sulechów -Stęszew	Dąbie, Czerwieńsk, Sulechów
29	Połupin - Krosno Odrzańskie - Słubice	Dąbie

Źródło: Opracowanie własne

W sieci komunikacyjnej obszaru funkcjonalnego znajduje się osiem dróg wojewódzkich. Przez gminę Dąbie przebiega jedna droga wojewódzka, przez gminę Czerwieńsk - pięć i przez gminę Sulechów – pięć dróg wojewódzkich (tabela 3.2).

Tabela 3.2 Drogi wojewódzkie obszaru funkcjonalnego

Nr drogi	Przebieg drogi	Gmina
276	Krosno Odrzańskie – Szklarka Radnicka – Sycowice – Świebodzin	Czerwieńsk
277	Sulechów – Kije - Skąpe	Sulechów
278	Szklarka Radnicka – Będów – Nietkowice – Bródki – Brody – Pomorsko – Mozów - Sulechów – Kruszyna - Wschowa,	Czerwieńsk, Sulechów
279	Wysokie – Czerwieńsk – Nietków – Leśniów Wielki – Drzonów – Świdnica - Nowy Kisielin – Przytok – Krępa,	Czerwieńsk
280	Zielona Góra – Płoty – Czerwieńsk – Brody ,	Czerwieńsk,
281	Zielona Góra – Wysokie – Pomorsko .	Czerwieńsk, Sulechów
288	Dąbie - Kosierz – Lubiatów - Nowogród Bobrzański – Żagań.	Dąbie
304	Okunin (DK32) – Kłępsk – Babimost - Kręcko	Sulechów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie informacji z urzędów JST.

Dla gminy Czerwieńsk kluczowe znaczenie komunikacyjne mają drogi nr 278, 279, 280 i 281. Największą uciążliwością komunikacyjną dla mieszkańców gmin Czerwieńsk i Sulechów jest brak mostów na Odrze w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 i nr 281. W ciągu tych dróg umiejscowione są przeprawy promowe. Przeprawy te tylko w niewielkim stopniu rekompensują te uciążliwości.

Przez teren gminy Dąbie, na długości 14,2km, przebiega jedna droga wojewódzka nr 288: Dąbie – Kosierz – Lubiatów – Nowogród Bobrzański – Żagań. Jest to ważne połączenie drogowe gminy z autostradami A18 i A4 w kierunku południowo-zachodniej i południowej części naszego kraju. Droga ta ma nawierzchnię asfaltową, na niektórych odcinkach droga nie daje możliwości swobodnego ruchu dwukierunkowego dla wielośladowych pojazdów samochodowych. Droga jest mocno obciążona ruchem samochodów ciężarowych przewożących żwir ze żwirowni kruszywa naturalnego w Nowogrodzie Bobrzańskim.

Największe uciążliwości dla mieszkańców gminy Sulechów występują na odcinku drogi wojewódzkiej nr 278: Brody – Pomorsko – Mozów – Sulechów – Kruszyna. Trasa tej drogi prowadzi przez wsie i miasto Sulechów, co jest przyczyną uciążliwości i zagrożenia dla mieszkańców. Jest też zagrożeniem dla nawierzchni dróg miejskich w Sulechowie.

Bardzo dużym utrudnieniem dla mieszkańców zachodniej części gminy jest brak mostów na Odrze w ciągach dróg wojewódzkich nr 280 i 281.

Wszystkie drogi wojewódzkie na obszarze funkcjonalnym posiadają nawierzchnie utwardzone, ale w wielu miejscach są nierówne i nie odpowiadają podstawowym standardom jakie powinny spełniać tego rodzaju drogi. Nie wszystkie na całej długości mają szerokość pozwalającą na swobodny ruch dwukierunkowy wielośladowych pojazdów samochodowych. Dotyczy to przede wszystkim drogi nr 278 na odcinku przebiegającym przez północną (prawobrzeżną) część gmin Czerwieńsk i Sulechów.

Przez tereny gmin obszaru funkcjonalnego przebiega kilka dróg powiatowych, z tego na poszczególne gminy przypada:

- gmina Czerwieńsk - 5,
- gmina Dąbie - 8,
- gmina Sulechów - 13 dróg powiatowych.

Zestawienie dróg powiatowych na obszarze funkcjonalnym przedstawia tabela 3.3

Natomiast główne trasy kolejowe działające na terenie obszaru funkcjonalnego to linia nr 273 (C-E59) relacji Wrocław – Szczecin, linia kolejowa nr 357 z Sulechowa do Lubonia koło Poznania oraz linia kolejowa nr 358 relacji Zbąszynek – Sulechów – Czerwieńsk – Gubin. Po uruchomieniu łącznicy omijającej Czerwieńsk znaczenie tej stacji dla ruchu pasażerskiego znacznie spało.

Tabela 3.3 Drogi powiatowe na obszarze funkcjonalnym

Nr	Przebieg drogi	Gmina
1141F	Kosierz – Tarnawa Krośnieńska – Wysoka – DW nr 288	Dąbie
1143F	Lubiatów – Trzebule – Łagów	Dąbie
1144F	Trzebule – Drzonów – Radomia – Zagórze – Ploty.	Dąbie, Czerwieńsk
1147F	Bronków – Dychów – Brzeźnica – Dąbie – Szczawno – Laski – Nietków	Dąbie, Czerwieńsk
1148F	Krosno Odrz. – Nowy Zagór – Prądocinek – (Dychów)	Dąbie
1150F	Kukadło – Gola – Brzeźnica – Droga Krajowa nr 32	Dąbie
1151F	Droga krajowa nr 32 – Polupin – Szczawno	Dąbie
1164F	Pław – Szczawno	Dąbie
1168F	Sycowice – Podła Góra,	Czerwieńsk
1174F	Mozów – Szabliska – Brzezie - Bródki	Sulechów Czerwieńsk
1176F	Zawada-Krępa-Łężyca-Ploty-Sudoł-Leśniów Wielki - Leśniów Mały	Czerwieńsk
1187F	Sulechów – Cigacice – Zawada - Zielona Góra	Sulechów
1195F	Kolesin - Karczyn	Sulechów
1198F	Laskowo – Rakowiec – Górki Małe – Cigacice – Radowice-Podlegórz- Trzebiechów	Sulechów
1201F	Sulechów – Buków -- Smardzewo	Sulechów
1202F	Buków – Raków – Jezioro – Ojerzyce – Wityń	Sulechów
1203F	Buków – Łęgowo – Klepsk	Sulechów
1204F	Krężoły – Łęgowo – Karczyn – Smardzewo	Sulechów
1205F	Pomorsko – Brzezie – Pałck – Niekarzyn – Kępsko	Sulechów
1206F	Łochowo – Kije – Gradowo – Przetocznicza	Sulechów
1207F	Pomorsko – Kije	Sulechów
1208F	Buków – Kalsk – Łochowo	Sulechów
3801F	Droga Wojewódzka 277 – Sulechów (ul. Żwirki i Wigury)	Sulechów

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych z powiatów: zielonogórskiego i krośnieńskiego

Najbardziej dogodnym połączeniem kołowym z Dąbia do Sulechowa jest przejazd drogą nr 32 i dalej przejazd trasą S3 (trasa S3 obejmuje odcinek drogi nr 32) – trasa liczy 49km i przejazd zajmie około 45 minut. Natomiast znacznie gorzej rysuje się sytuacja w przypadku połączenia Sulechowa i Czerwieńska w grę wchodzi dwie alternatywne trasy jedna z nich to połączenie drogami wojewódzkimi nr 280 i 278, cała trasa liczy około 21km. Jednak istnieje konieczność wykorzystania połączenia promowego w miejscowości Brody. Drugie alternatywne połączenie to przejazd drogą wojewódzką nr 280, a następnie krajowymi nr 32 i S3 – trasa liczy ponad 32km. Trasa ta jest o ponad 50% dłuższa od trasy drogami wojewódzkimi.

W przypadku mieszkańców Brodów dojazd do Czerwieńska to trasa o długości około 6,5km w przypadku, gdy mogą skorzystać z połączenia promowego. Jednak w momencie, gdy przeprawa jest nieczynna, trasa wydłuża się do ponad 46km, czyli jest o prawie 40km dłuższa. Przeprawa promowa funkcjonuje w ograniczonym czasie, co dla mieszkańców obszaru funkcjonalnego jest dużą niedogodnością i w znaczny sposób utrudnia im funkcjonowanie oraz pracę. Wydłużenie drogi dojazdu do pracy i do szkoły w Czerwieńsku np. dla mieszkańców Nietkowic z 12 do 52 km jest wysokim kosztem. W skali miesiąca pracy mieszkaniec tych terenów musi przejechać w okresie od listopada do lutego około 2500 km przy czym gdyby przeprawa funkcjonowała w takim czasie, aby mógł on swobodnie przejechać w obie strony to pokonałby on około 600km. Różnica jest znaczna i wynosi około 1900 km, co przy przeciętnym spalaniu samochodu na poziomie 6,5 l benzyny na 100km daje około 123,5l. Przy obecnych cenach na poziomie 4,7 złotego za litr E95 koszt przejazdów nie licząc amortyzacji pojazdu jest wyższy o ponad 580 złotych. W okresie tylko 4 miesięcy kwota wydana na przejazdy jest wyższa o ponad 2300 PLN. W przypadku pracy w takim rytmie dobowym, który w ogóle uniemożliwia wykorzystanie promu jako alternatywnego sposobu przeprawy na drugą stronę Odry koszt dojazdów jest wyższy o około 7000 PLN.

W przypadku transportu towarów na tej trasie wzrost kosztów dowozu jest jeszcze wyższy. Dla przykładu Iveco Daily III z silnikiem ZS o mocy 150KM zużywa przeciętnie około 13l oleju napędowego na 100km. Daje to około 250l oleju napędowego. Przy obecnych cenach ON (4,55 za litr paliwa) koszty transportu wzrastają o około 1137,5 PLN. W analogicznym tj. w terminie od listopada do lutego koszt jest wyższy o 4550 PLN w skali roku jest to koszt wyższy o około 13650 złotych. Jak łatwo zauważyć, że kwota ta jest

relatywnie wysoka i w znacznym stopniu podnosi koszty funkcjonowania przedsiębiorstw. Aby poprawić tę sytuację wskazane jest podjęcie wspólnych dla gmin funkcjonujących na terenie obszaru funkcjonalnego działań zmierzających do wydłużenia czasu pracy przeprawy promowej w Brodach lub w Pomorsku do takiego czasu, aby można było wyeliminować konieczność jej objazdu. Rozwiązanie to ma szczególne znaczenie dla gospodarki OFGN oraz dla rozwoju edukacji. Jednym z czynników ograniczających rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego wskazywanych podczas rozmów z mieszkańcami oraz z dyrektorami szkół ponadgimnazjalnych było również funkcjonowanie przepraw promowych. W szczególności wskazywane negatywne oddziaływanie przepraw było na wybór PWSZ w Sulechowie przez mieszkańców gminy Czerwieńsk oraz Dąbie. Dotyczy to tych mieszkańców, którzy mieszkają po drugiej stronie Odry w stosunku do położenia uczelni.

Kolejnym aspektem związanym również pośrednio z funkcjonowaniem przepraw promowych w Pomorsku i Brodach jest stan techniczny oraz kategoryzacja drogi wojewódzkiej nr 278. Jest to droga prowadząca ze wschodu na zachód obszaru funkcjonalnego. Droga ta ze względu na uruchomienie na drodze ekspresowej S3 systemu opłat Viatoll, jest obecnie coraz częściej wykorzystywana przez kierowców samochodów ciężarowych jako alternatywna w stosunku do S3. Pojazdy te ze względu na nacisk osi, jak i wielkość stanowią znaczne utrudnienie na drodze i również przyczyniają się do systematycznego pogarszania stanu jej nawierzchni. Ponadto w momencie wystąpienia na drodze ekspresowej zdarzenia komunikacyjnego skutkującego zamknięciem drogi S3 cały ruch może być i jest kierowany objazdem na trasę numer 278, co w miesiącach wakacyjnych powoduje w niekorzystnych sytuacjach jej całkowite zablokowanie. Wskazane jest, aby gminy tworzące obszar funkcjonalny w tej kwestii podjęły wspólne starania, aby zadanie modernizacji całej drogi wojewódzkiej numer 278 zostało wpisane do Lubuskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2014-2020.

4 Matryce działań

Tabela 4.1 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.1

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	4.1 Rozwój edukacji na terenie obszaru funkcjonalnego poprzez stałe podnoszenie jakości i poziomu kształcenia
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Powołanie lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju edukacji na terenie OFGN - Opracowanie i wdrożenie na wszystkich poziomach nauczania – innowacyjnej edukacji opartej na wzroście kompetencji uczniów przy wykorzystaniu ICT - Zwiększenie udziału szkół w projektach i programach pozarządowych - Kształtowanie u uczniów umiejętności miękkich, np. poprzez szkolenia i warsztaty z umiejętności komunikacji, motywacji itp. - Utworzenie na terenie OFGN internetowego serwisu edukacyjnego - Wdrożenie koncepcji kształcenia na odległość (e-edukacja) - Rozwijanie aktywnej współpracy międzynarodowej w dziedzinie edukacji - Wspieranie szkół w realizacji innowacji pedagogicznych i innowacyjnych programów nauczania - Stworzenie systemu pozyskiwania środków finansowych ze źródeł zewnętrznych na cele edukacji - Wprowadzenie w wybranej szkole międzynarodowej matury - Opracowanie i realizowanie w szkołach programów edukacyjnych i wychowawczych z zakresu ekologii - Stworzenie warunków do zagospodarowania czasu wolnego młodzieży oraz zaproponowanie działań umożliwiających rozwój osobisty - Prowadzenie działań edukacyjnych na rzecz dzieci, młodzieży, rodziców i nauczycieli z zakresu zagrożeń związanych z uzależnieniami - Stworzenie systemu wspierania uczniów zdolnych - Stosowanie w pracy z uczniami metod i form wzmacniających pozytywne motywacje do uczenia się - Eliminowanie barier edukacyjnych - wyrównywanie szans młodzieży z terenów wiejskich i miejskich - Podnoszenie kwalifikacji, kompetencji i umiejętności wychowawczych kadry pedagogicznej - Organizacja współzawodnictwa międzyszkolnego szkół działających na terenie OFGN - Wspieranie udziału uczniów w olimpiadach, turniejach i konkursach - Coroczne przeprowadzanie w szkołach sprawdzianów ewaluacyjnych - Promowanie sukcesów uczniów i nauczycieli w środowisku lokalnym, m.in. w mediach - Uruchomienie dodatkowych zajęć edukacyjnych - Włączenie do edukacji praktyków - Wprowadzenie wysokich standardów nauczania języków obcych - Powołanie na terenie OFGN ośrodka metodyczno-szkoleniowego dla nauczycieli - Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost konkurencyjności i innowacyjności edukacji - Poprawa wyników egzaminów - szóstoklasisty, gimnazjalnego, maturalnego i zawodowego - Równe szanse młodzieży z terenów wiejskich i miejskich - Wykwalifikowana i kompetentna kadra pedagogiczna

	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost liczby klas o nowych lub zmodyfikowanych profilach kształcenia, - Wzrost liczby uczniów biorących udział w olimpiadach, turniejach i konkursach - Funkcjonowanie internetowego serwisu edukacyjnego - Wzrost udziału środków zewnętrznych w finansowaniu jednostek oświatowych - Funkcjonowanie kształcenia na odległość (e-edukacja) - Nabycie przez uczniów umiejętności miękkich - Wzrost liczby inicjatyw będących efektem współpracy międzynarodowej - Wzrost świadomości ekologicznej uczniów - Możliwość zdania międzynarodowej matury na terenie OFGN - Wzrost motywacji do uczenia się - Wzrost kompetencji uczniów - Wyeliminowanie barier edukacyjnych - Spadek liczby bezrobotnych absolwentów - Zwiększenie kompetencji absolwentów - Bardzo dobre przygotowanie absolwentów do dalszej edukacji - Nabycie przez uczniów umiejętności swobodnego posługiwania się językami obcymi - Wzrost udziału szkół w projektach i programach pozarządowych - Nabycie przez uczniów umiejętności miękkich tj. np. komunikacji, motywacji - Powstanie internetowego serwisu edukacyjnego - Wzrost dostępu do uczelni w innych krajach - Dostęp młodzieży, niezależnie od miejsca zamieszkania, do zajęć pozaszkolnych umożliwiających realizację zainteresowań
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Jednostki oświatowe prowadzone przez samorzady obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Jednostki oświatowe prowadzone przez powiat zielonogórski i krośnieński; - Gminy powiatu zielonogórskiego oraz krośnieńskiego - Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp. wraz z delegaturą - Samorząd województwa lubuskiego - Ministerstwo Edukacji Narodowej - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Organizacje pozarządowe - Pracodawcy - Osoby prywatne - Inne podmioty
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki Ministerstwa Edukacji Narodowej - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Wiedza Edukacja Rozwój, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.2 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.2

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	4. 2 Dostosowanie systemu kształcenia na terenie obszaru funkcjonalnego do potrzeb rynku pracy
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Uruchomienie klas patronackich - Budowanie partnerstwa pomiędzy JST, sektorem edukacyjnym i biznesem - Permanentna współpraca szkół z przedsiębiorcami - Współpraca szkół z PUP w zakresie działań szkoleniowych i warsztatowych - Organizacja konferencji promujących społeczną odpowiedzialność biznesu - Promowanie edukacji zawodowej na różnych poziomach edukacji - Monitoring rynku pracy na terenie OFGN, - Stworzenie platformy informacyjnej dla JST, IOB, NGO, jednostek oświatowych, oraz biznesu, - Organizacja targów pracy na terenie obszaru funkcjonalnego - Podnoszenie kwalifikacji i przeszkolenie nauczycieli praktycznej nauki zawodu - Stworzenie zintegrowanego systemu doradztwa zawodowego - Promowanie roli doradztwa zawodowego w wyborze właściwej drogi edukacyjnej - Odbudowa prestiżu kształcenia zawodowego - Wdrożenie innowacyjnych programów kształcenia zawodowego - Zaangażowanie pracodawców w system doradztwa i poradnictwa zawodowego - dni otwarte, wykłady, zorganizowane wizyty w przedsiębiorstwach - Inne działania służące realizacji celu operacyjnego - Opracowanie strategii rozwoju edukacji ponadgimnazjalnej powiatu zielonogórskiego. - Tworzenie profili kształcenia w szkołach ponadgimnazjalnych na podstawie bieżącej analizy rynku pracy oraz przewidywanych trendów. - Wdrażanie kierunków kształcenia dla zawodów, na które wystąpi zapotrzebowanie w przyszłości. - Opracowanie systemu wsparcia dla pracodawców podejmujących współpracę ze szkołami zawodowymi i technicznymi. - Stworzenie platformy wymiany informacji pomiędzy szkołami, instytucjami rynku pracy i pracodawcami. - Promocja kształcenia zawodowego, np. prowadzenie kampanii informacyjnej zmieniającej dotychczasowy wizerunek szkół zawodowych wśród uczniów i rodziców. - Współpraca z pracodawcami w zakresie organizacji praktycznej nauki zawodu i szkoleń zawodowych. - Stosowanie w pracy z uczniami metod i form wzmacniających pozytywne motywacje do uczenia się. - Monitorowanie losów absolwentów szkół ponadgimnazjalnych powiatu. - Stworzenie systemu umożliwiającego absolwentom szkół ponadgimnazjalnych w powiecie szybkie przekwalifikowanie zawodowe oraz zdobycie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych. - Stworzenie systemu współpracy z powiatowym i wojewódzkim urzędem pracy. - Stworzenie powiatowego systemu stypendialnego wspierającego zdolnych uczniów. - Promowanie sukcesów uczniów i nauczycieli w środowisku lokalnym. - Stworzenie wspólnego systemu pracy z uczniami zdolnymi. - Wspieranie udziału uczniów w olimpiadach, konkursach itp. - Organizacja współzawodnictwa międzyszkolnego szkół ponadgimnazjalnych prowadzonych przez powiat. - Wprowadzenie wysokich standardów nauczania języków obcych, np. stosowanie metod interaktywnych przy nauczaniu języków obcych, istnienie w szkołach dodatkowych ofert

	<p>nauczania języka dla uczniów.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Współpraca szkół z Poradnią Psychologiczno-Pedagogiczną w celu podjęcia działań motywujących uczniów do egzaminów zewnętrznych potwierdzających kwalifikacje zawodowe. - Stworzenie systemu ustawicznego doskonalenia kompetencji zawodowych nauczycieli szkół ponadgimnazjalnych. - Stworzenie systemu pozyskiwania środków finansowych ze źródeł pozabudżetowych na cele edukacji ponadgimnazjalnej. - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego.
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Kształcenie w zawodach, na które występuje zapotrzebowanie na rynku pracy - Zwiększenie liczby inicjatyw partnerskich - Spadek liczby bezrobotnych absolwentów - Wykształcenie co roku absolwentów „gotowych” do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej - Przeszkolenie w różnych formach z zakresu przedsiębiorczości i nowoczesnych form kwalifikacji mieszkańców obszaru funkcjonalnego (nauczyciele, pracownicy samorządowi, bezrobotni, uczniowie) - Wzrost kompetencji zawodowych absolwentów obszaru funkcjonalnego - Wzrost postaw przedsiębiorczych i kreatywnych wśród dzieci i młodzieży - Zwiększenie zakresu i jakości doradztwa zawodowego - Funkcjonowanie zintegrowanego systemu doradztwa zawodowego - Funkcjonowanie w szkołach programów edukacji zawodowej odpowiadających bieżącym potrzebom rynku - Popularyzacja kształcenia zawodowego - Wzrost liczby przedsiębiorców włączonych w proces edukacji zawodowej - Poprawa jakości kształcenia we wszystkich typach placówek oświatowych i wychowawczych. - Wzrost liczby uczniów biorących udział w olimpiadach, konkursach itp. - Uzyskiwanie wyników z egzaminów zewnętrznych wyższych niż średnia dla województwa i kraju dla danego typu szkoły. - Spadek bezrobocia wśród absolwentów szkół ponadgimnazjalnych.
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Jednostki oświatowe prowadzone przez samorzady obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Jednostki oświatowe prowadzone przez powiat zielonogórski i krośnieński; - Gminy powiatu zielonogórskiego oraz krośnieńskiego - Kuratorium Oświaty w Gorzowie Wlkp. wraz z delegaturą - Ośrodek Doskonalenia Nauczycieli w Zielonej Górze - Ministerstwo Edukacji Narodowej - Powiatowy Urząd Pracy w Krośnie Odrzańskim - Powiatowy Urząd Pracy w Zielonej Górze - Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Sulechowie i Filia w Zielonej Górze - Uczelnie wyższe funkcjonujące na terenie obszaru funkcjonalnego - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Organizacje pozarządowe - Pracodawcy - Osoby prywatne

Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz inne środki z budżetu państwa - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Wiedza Edukacja Rozwój, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020 - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - środki PUP, WUP - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - inne środki zewnętrzne
----------------------------	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.3 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.3

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	4.3. Rozwój infrastruktury edukacyjnej
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Modernizacja szkół i bazy dydaktycznej - Poprawa estetyki szkół i innych placówek edukacyjnych - Rozbudowa i modernizacja bazy sportowej i rekreacyjnej - Modernizacja i rozbudowa małej architektury wokół szkół i placówek oświatowych i wychowawczych - Eliminowanie barier edukacyjnych - likwidacja barier architektonicznych, szczególnie dla osób niepełnosprawnych - Poprawa wyposażenia szkół w pomoce dydaktyczne i naukowe (np. pomoce multimedialne i elektroniczne) - Uruchomienie i doposażenie pracowni nauki zawodu do wymogów oraz standardów kształcenia zawodowego - Pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój bazy dydaktycznej - Stworzenie systemu zapewniającego bezpieczeństwo uczniom i nauczycielom w szkole - Modernizacja, przebudowa i rozbudowa jednostek oświatowych prowadzonych przez powiat. - Poprawa estetyki i funkcjonalności szkół i placówek oświatowych prowadzonych przez powiat. - Modernizacja, przebudowa i rozbudowa bazy sportowej i rekreacyjnej w jednostkach oświatowych prowadzonych przez powiat. - Poprawa wyposażenia szkół i innych placówek w pomoce dydaktyczne i naukowe, tj. np. komputery (notebooki), projektory multimedialne, tablice interaktywne, tablice samokopiujące, systemy odpowiedzi i testów Interwrite PRS IR High Speer. - Pozyskiwanie środków zewnętrznych na rozwój bazy lokalowej szkół i innych placówek oświatowych. - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost powierzchni zmodernizowanych szkół, placówek oświatowych i wychowawczych - Wzrost powierzchni zmodernizowanej i rozbudowanej bazy sportowej i rekreacyjnej - Dobrze wyposażona baza dydaktyczna - Brak barier architektonicznych - Dostosowanie pracowni nauki zawodu do wymogów i standardów kształcenia zawodowego - Unowocześnienie bazy dydaktycznej - Wyższe standardy bazy dydaktycznej

	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost bezpieczeństwa w szkołach i placówkach edukacyjnych - Wzrost środków zewnętrznych pozyskiwanych na cele edukacyjne - Uzyskanie coraz wyższych standardów bazy lokalowej powiatowych placówek oświatowych. - Zwiększenie ilości środków zewnętrznych pozyskiwanych na cele oświatowe
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Jednostki oświatowe prowadzone przez samorzady obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Jednostki oświatowe prowadzone przez powiat zielonogórski i krośnieński; - Gminy powiatu zielonogórskiego oraz krośnieńskiego - Ministerstwo Edukacji Narodowej - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Organizacje pozarządowe - Pracodawcy - Osoby prywatne
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki Ministerstwa Edukacji Narodowej - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Wiedza Edukacja Rozwój, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.4 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.4

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	4. 4 Wsparcie mieszkańców obszaru funkcjonalnego w rozwoju kompetencji zawodowych na każdym etapie życia
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Rozwój edukacji ustawicznej - Stworzenie systemu umożliwiającego szybkie przekwalifikowanie zawodowe oraz zdobycie nowych umiejętności i kwalifikacji zawodowych - Powstanie na terenie OFGN punktu koordynującego kształcenie ustawiczne - Promowanie wartości uczenia się na wszystkich etapach i we wszystkich formach edukacyjnych - Nauka praktycznego prowadzenia przez dzieci i młodzież mini przedsiębiorstw - Rozwój kształcenia ustawicznego poprzez stworzenie centrum edukacji ustawicznej, - Wspieranie rozwoju sektora srebrnej gospodarki, np. powołanie Uniwersytetu III wieku

	<ul style="list-style-type: none"> - Udostępnianie bazy lokalowej na zajęcia dodatkowe i środowiska - Upowszechnianie programów doskonalenia nauczycieli w zakresie andragogiki - Uruchomienie zajęć dla dzieci i młodzieży z zakresu przedsiębiorczości - Organizacja wycieczek dla dzieci i młodzieży szkolnej do różnych zakładów pracy - Promowanie dostępnych instrumentów wsparcia wśród osób poszukujących pracy oraz pracodawców - Opracowanie i systematyczne wdrażanie powiatowego programu wyrównywania szans edukacyjnych dzieci i młodzieży. - Dalsze doskonalenie oferty edukacyjnej dla uczniów o specjalnych potrzebach edukacyjnych (SPE). - Opracowanie i/lub doskonalenie oferty zajęć pozalekcyjnych przygotowujących do egzaminu maturalnego oraz egzaminów z przedmiotów zawodowych, zajęć wyrównujących wiedzę i umiejętności oraz kół zainteresowań, zajęć o charakterze psychologiczno – pedagogicznym, zajęć sportowych i rekreacyjnych. - Opracowanie i wdrożenie programu pomocy stypendialnej dla uczniów zdolnych. - Dostosowanie jednostek oświatowych prowadzonych przez powiat do potrzeb dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego.
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost zainteresowania kształceniem ustawicznym - Rozwój osobisty mieszkańców OFGN - Rozwój sektora srebrnej gospodarki - Wzrost kompetencji zawodowych mieszkańców - Wzrost przedsiębiorczości mieszkańców - Wzrost aktywności zawodowej mieszkańców - Lepsze wykorzystanie dostępnych instrumentów wsparcia rozwoju zawodowego - Spadek stopy bezrobocia - Wzrost postaw przedsiębiorczych i kreatywnych wśród dzieci i młodzieży - Podniesienie umiejętności uczniów z wybranych przedmiotów, uzupełnienie braków. - Rozwijanie zainteresowań uczniów. - Zwiększenie motywacji do poszukiwania i pogłębiania wiedzy. - Promocja uczniów zdolnych. - Zmniejszenie bezradności społecznej. - Likwidacja barier architektonicznych.
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Jednostki oświatowe prowadzone przez samorzady obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Jednostki oświatowe prowadzone przez powiat zielonogórski i krośnieński; - Gminy powiatu zielonogórskiego oraz krośnieńskiego - Ministerstwo Edukacji Narodowej - Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, - Uczelnie wyższe funkcjonujące na terenie obszaru funkcjonalnego - Powiatowe Urzędy Pracy w Krośnie Odrzańskim oraz Zielonej Górze - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - Organizacje pozarządowe - Pracodawcy - Osoby prywatne

Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki Ministerstwa Edukacji Narodowej oraz Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego oraz inne środki z budżetu państwa - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Wiedza Edukacja Rozwój, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - środki PFRON - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne
----------------------------	--

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.5 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.5

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	4.5 Wspieranie zatrudnienia oraz efektywna polityka rynku pracy
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Monitoring wewnątrz obszaru funkcjonalnego potrzeb rynku pracy - Stworzenie systemu poradnictwa oraz preorientacji i reorientacji zawodowej - Powołanie Rady ds. Rynku Pracy OFNG, - Organizacja targów pracy na terenie obszaru funkcjonalnego - Promowanie wdrażania modelu zarządzania wiekiem przez przedsiębiorstwo funkcjonujące na obszarze - Organizacja szkoleń i staży dla osób bezrobotnych - Promowanie mobilności zawodowej na rynku pracy - Przeszkolenie w różnych formach z zakresu przedsiębiorczości i nowoczesnych form kwalifikacji mieszkańców obszaru funkcjonalnego (nauczyciele, pracownicy samorządowi, bezrobotni, uczniowie) - Podnoszenie kompetencji kadr administracji samorządowej i systemu oświaty w zakresie realizacji efektywnej polityki na rynku pracy - Aktywizacja osób bezrobotnych i biernych zawodowo, w tym osób pozostających w szczególnej sytuacji na rynku pracy (młodzież ucząca się i absolwenci, osoby w wieku niemobilnym, długotrwale bezrobotni, kobiety powracające na rynek pracy) - Promowanie społecznej odpowiedzialności pracodawców (zaangażowanie w edukację, wspieranie elastycznych form zatrudnienia) - Rozwój wsparcia na rzecz łączenia funkcji rodzicielskich oraz pracy w okresie wychowywania dzieci (żłobków dla dzieci, karty rodzinne) - Wspieranie działań z zakresu wolontariatu międzypokoleniowego (młodzież i osoby starsze wzajemnie sobie pomagają w różnych obszarach codziennego życia) - Prowadzenie działań na rzecz włączenia społecznie marginalizowanych - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego.
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego - Spadek stopy bezrobocia - Ograniczenie liczby zawodów deficytowych i nadwyżkowych - Wzrost kompetencji zawodowych osób bezrobotnych - Zapobieganie zjawisku marginalizacji osób bezrobotnych - Wzrost samozatrudnienia

	<ul style="list-style-type: none"> - Wykształcenie, co roku absolwentów „gotowych” do podjęcia samodzielnej działalności gospodarczej - Zwiększenie ilości środków zewnętrznych pozyskiwanych na cele oświatowe.
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Jednostki oświatowe prowadzone przez samorzady obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Jednostki oświatowe prowadzone przez powiat zielonogórski i krośnieński; - Gminy powiatu zielonogórskiego oraz krośnieńskiego - Ministerstwo Edukacji Narodowej - Ministerstwo Nauki Szkolnictwa Wyższego - Powiatowe Urzędy Pracy - Uczelnie wyższe funkcjonujące na terenie obszaru funkcjonalnego - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych - Organizacje pozarządowe - Pracodawcy - Osoby prywatne
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatu - środki z budżetu państwa - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Wiedza Edukacja Rozwój, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.6 Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.1

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	5.1 Rozwój przedsiębiorczości i ograniczanie barier dla przedsiębiorców oraz inwestorów
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Przygotowanie programu pozyskiwania inwestorów zewnętrznych - Opracowanie corocznego obszarowego katalogu ofert inwestycyjnych tzn. terenów, obiektów i projektów dla inwestorów oraz promocja tych ofert w mediach, targach, przedstawicielstwach handlowych za granicą, imprezach, spotkaniach i misjach gospodarczych - Uruchomienie lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości - Wydzielenie w planach zagospodarowania przestrzennego stref aktywności gospodarczej oraz terenów inwestycyjnych

	<ul style="list-style-type: none"> - Wspieranie rozwoju sektora srebrnej gospodarki - Wspieranie rozwoju podmiotów ekonomii społecznej np. spółdzielni socjalnych - Wspieranie rozwoju OZE na terenach OFNG - Zwiększenie dostępności do Internetu szerokopasmowego - Wsparcie tworzenia e – biznesu - Nawiązanie współpracy z ponadgminnymi instytucjami otoczenia biznesu w zakresie oferty funduszy zwrotnych dla przedsiębiorców - Wsparcie powstawania Lokalnych Grup Działania - Powołanie lokalnego partnerstwa na rzecz rozwoju przedsiębiorczości na terenie OFGN - Opracowanie i wdrożenie na wszystkich poziomach nauczania programów z zakresu przedsiębiorczości przy wykorzystaniu ICT - Rozwijanie aktywnej transgranicznej współpracy gospodarczej - Stymulowanie współpracy pomiędzy sferą biznesową a naukową - Rozszerzenie katalogu ulg podatkowych - Powołanie międzygminnego zespołu ds. obsługi inwestorów i przedsiębiorców oraz stworzenie systemu informacji i doradztwa w zakresie informacji gospodarczej (doradztwo prawne, pozyskiwanie środków na inwestycje) dla OFGN - Kształcenie kadry samorządowej w zakresie obsługi inwestorów - Utworzenie Centrum Promocji Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich; - Wsparcie rozwoju instytucji otoczenia biznesu - Promowanie przedsiębiorczości, edukacja na rzecz przedsiębiorczości - Udział i/lub organizacja targów, wystaw i konferencji promujących walory gospodarcze OFGN - Stworzenie systemu preferencji i zachęt dla przedsiębiorstw podejmujących nowe inwestycje na terenie obszaru - Budowanie wizerunku OFGN jako obszaru atrakcyjnego dla inwestorów. - Rozwój współpracy między przedsiębiorcami a JST - Wsparcie tworzenia grup producenckich - Współpraca z Lubuskim Funduszem Poręczeń Kredytowych Sp. z o.o. w Zielonej Górze w dziedzinie poręczeń dla przedsiębiorców z obszaru funkcjonalnego - Tworzenie podstaw do realizacji polityki klastrowej w wyznaczonych gałęziach gospodarki np. przemysł materiałów budowlanych, przetwórstwo rolno-spożywcze, turystyka (np. współpraca z klastrem turystycznym „Lubuska turystyka warta zachodu - LOTUR”) - Organizowanie na terenie OFGN ustawicznych szkoleń bezpośrednich beneficjentów (pracodawców) w zakresie korzystania z funduszy UE i zasad partnerstwa publiczno-prywatnego - Stałe monitorowanie potrzeb i możliwości przedsiębiorczości lokalnej - Tworzenie systemu informacji rynkowej i doradztwa gospodarczego dla przedsiębiorców - Organizowanie konkursów promujących lokalną przedsiębiorczość - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Wzrost liczby inwestorów - Wzrost liczby nowych miejsc pracy - Spadek bezrobocia - Zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej gmin tworzących obszar funkcjonalny - Pobudzenie działalności gospodarczej na terenie gmin - Powstanie nowych przedsiębiorstw - Rozwój innowacji społecznych - Pozyskiwanie kapitału zewnętrznego - Powstanie nowoczesnej struktury podmiotowej gospodarki - Rozwój gospodarczy obszaru i nowych miejsc pracy - Wzrost liczby podmiotów gospodarczych utworzonych przez mieszkańców obszaru, - Wzrost liczby osób z terenu obszaru funkcjonalnego, którym przyznano środki na

	<ul style="list-style-type: none"> - rozpoczęcie działalności gospodarczej - Wzrost liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w wieku produkcyjnym - Wzrost aktywności innowacyjnej firm - Wzrost konkurencyjności firm - Powstanie spółdzielni socjalnych, stowarzyszeń i fundacji wspierających rozwój lokalny - Wykorzystanie terenów zalewowych do produkcji biomasy - Poprawa dostępu do Internetu - Wzrost wpływu z CIT oraz PIT - Wzrost powierzchni terenów inwestycyjnych w planach zagospodarowania przestrzennego - Wzrost przedsiębiorczości - Wzrost inwestycji - Wzrost dochodów mieszkańców
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Organizacje pozarządowe - Instytucje otoczenia biznesu - Przedsiębiorstwa - Osoby prywatne
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki z budżetu państwa (np. Narodowe Centrum Badań i Rozwoju konkursy dotyczące rozwoju innowacji społecznych) - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - Europejska Współpraca Terytorialna: m.in. Program Współpracy Transgranicznej: Polska-Brandenburgia, Polska-Saksonia, Program Europa Środkowa, INTERREG EUROPA 2014-2020 - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.7 Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.2

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	5.2 Rozwój infrastruktury gospodarczej na terenie obszaru funkcjonalnego
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Przygotowanie infrastruktury na rzecz lokalnych inkubatorów przedsiębiorczości - Wydzielenie w planach zagospodarowania przestrzennego stref aktywności gospodarczej - Przygotowanie terenów inwestycyjnych - Rozwój infrastruktury turystycznej, wypoczynkowej i rekreacyjnej - Poprawa infrastruktury komunikacyjnej lądowej i rzecznej - Rozwój transportu zbiorowego w różnych formach, dostosowanie częstotliwości i siatki połączeń do systemu organizacji pracy - Wydłużenie godzin pracy przepraw promowych - Budowa mostu na Odrze - Modernizacja infrastruktury drogowej - Uruchomienie i doposażenie pracowni nauki zawodu do wymogów oraz standardów kształcenia zawodowego - Inne działania służące realizacji celu operacyjnego
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Wydzielenie specjalnych pomieszczeń przeznaczonych na inkubatory - Wzrost zatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego - Rozwój terenów inwestycyjnych na obszarze - Wzrost samozatrudnienia na terenie obszaru funkcjonalnego - Zwiększenie mobilności mieszkańców obszaru funkcjonalnego
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Organizacje pozarządowe - Instytucje otoczenia biznesu - Przedsiębiorstwa - Osoby prywatne - Samorząd województwa lubuskiego - Stowarzyszenia i związki gmin - Organizacje pozarządowe
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki z budżetu państwa - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - Europejska Współpraca Terytorialna: m.in. Program Współpracy Transgranicznej: Polska-Brandenburgia, Polska-Saksonia, Program Europa Środkowa, INTERREG

	<p>EUROPA 2014-2020</p> <ul style="list-style-type: none"> - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne
--	---

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.8 Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.3

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	5.3 Rozwój sektora turystyki
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Inicjowanie i wspieranie działań na rzecz renowacji i rewitalizacji obiektów dziedzictwa kulturowego na terenie obszaru funkcjonalnego - Wspieranie rozwoju bazy infrastruktury turystycznej - Współdziałanie na rzecz rozbudowy i modernizacji małej infrastruktury turystycznej oraz rekreacyjnych - Propagowanie inwestycji w zakresie zagospodarowania i odnowy terenów zielonych - Wspieranie inwestycji niezbędnych do uprawiania turystyki kwalifikowanej - Wspieranie rozwoju agroturystyki - Wspieranie inicjatyw mających na celu rozwijanie tożsamości lokalnej - Organizowanie wspólnych, cyklicznych wydarzeń kulturalnych - Współpraca i wspieranie przedsięwzięć w zakresie zagospodarowania rzek i jezior w powiecie – promowanie turystyki i sportów wodnych - Tworzenie dogodnych warunków do rozwoju sektora usług turystycznych - Promowanie i upowszechnianie aktywnych form spędzania wolnego czasu - Wspieranie inicjatyw mających na celu upowszechnianie kultury i sportu - Wspieranie rozwoju biznesu turystycznego oraz związanego z rozwojem oferty czasu wolnego - Uruchomienie wewnątrz obszarowej bazy informacji turystycznej oraz wspólna promocja OFGN (udział w targach, organizacja wydarzeń informacyjnych) - Stworzenie sieci szlaków turystycznych na terenie OFGN z uwzględnieniem dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego - Współorganizowanie imprez kulturalnych, sportowych i rekreacyjnych służących promocji walorów turystyczno – rekreacyjnych OFGN (np. sploty po Odrze, zawody wędkarskie), - Opracowanie i wdrożenie programu rozwoju turystyki, wspierającego promocję lokalnych produktów turystycznych (Opracowanie koncepcji rozwoju zintegrowanego produktu turystycznego obejmującego cały obszar funkcjonalny i jego atrakcje turystyczne – Strategia Marki) - Budowanie spójnego wizerunku OFGN jak miejsca atrakcyjnego dla turystów w każdym wieku poprzez stworzenie systemu kompleksowej identyfikacji dla OFGN - Tworzenie bazy turystyczno-rekreacyjnej dla osób strasznych z kraju i zagranicy - Stworzenie spójnej oferty turystycznej obszaru - Budowa portalu internetowego promującego walory turystyczne OFNG - Wsparcie rozwoju bazy turystycznej - Powołanie lokalnej organizacji zrzeszających przedsiębiorców z branży turystycznej - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego

Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Poprawa standardów funkcjonowania instytucji kultury - Renowacja zabytków wraz z ich otoczeniem - Wdrożenie nowoczesnych rozwiązań w zakresie dostępu do kultury, w tym dla osób niepełnosprawnych - Podniesienie atrakcyjności turystycznej obszaru - Wzrost konkurencyjności oferty turystycznej obszaru - Zwiększenie liczby turystów odwiedzających region i pozostających dłużej niż 1 dzień - Zwiększenie liczby firm świadczących usługi turystyczne na terenie OFGN, - Zwiększenie zatrudnienia mieszkańców OFGN w sektorze turystyki - Zwiększenie stopnia rozpoznawalności OFGN jak miejsca atrakcyjnego turystycznie i rekreacyjnie - Program rozwoju turystyki
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego - Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego - Samorząd województwa lubuskiego - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Zielonej Górze - Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, Ministerstwo Sportu i Turystyki - Stowarzyszenia i związki gmin - Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania) - Instytucje sektora kultury - Lokalne i regionalne organizacje turystyczne - Organizacje pozarządowe
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none"> - środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego - środki własne powiatów - środki z budżetu państwa (np. Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego, PFRON) - środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, - Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, - Europejska Współpraca Terytorialna: m.in. Program Współpracy Transgranicznej: Polska-Brandenburgia, Polska-Saksonia, Program Europa Środkowa, INTERREG EUROPA 2014-2020 - środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego - komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy) - fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego - inne środki zewnętrzne

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.9 Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.4

Priorytet	Edukacja, rynek pracy i gospodarka
Cel strategiczny	Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego
Cel operacyjny	5.4 Rozwój rolnictwa ekologicznego, agroturystyki i wykorzystanie OZE
Działania realizowane przez podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Tworzenie gospodarstw agroturystycznych - Wsparcie rozwoju upraw ekologicznych - Rozwój infrastruktury turystycznej - Wsparcie w zakresie otwierania i prowadzenia działalności gospodarczej związanej z rozwojem oferty czasu wolnego - Wsparcie powołania grupy producentów żywności ekologicznej - Działania zmierzające do zagospodarowania biomasy - Wspieranie rozwoju OZE na terenie OFNG - Wsparcie działań zmierzających do wypromowania obszaru jako obszaru przyjaznego ekologii - Promocja fotowoltaiki, energii wiatrowej, kogeneracji itp. - Opracowanie programu reorientacji rolnictwa na terenie obszaru - Współdziałanie na rzecz opracowania i wdrożenia systemu indywidualnych preferencji dla rozwoju rolnictwa ekologicznego, agroturystyki, drobnego przetwórstwa produktów rolno-spożywczych - Wspieranie działań mających na celu opracowanie i wdrożenie preferencji podatkowych dla rolników podejmujących nowe inicjatywy gospodarcze - Wspieranie rozwoju grup producenckich - Promocja lokalnej agroturystyki, produktów ekologicznych - Upowszechnianie informacji o szkoleniach przygotowujących rolników do korzystania z dopłat do produkcji rolnej i różnych unijnych funduszy celowych - Inne zadania służące realizacji celu operacyjnego
Efekty	<ul style="list-style-type: none"> - Zwiększenie liczby gospodarstw agroturystycznych - Zwiększenie liczby gospodarstw ekologicznych, - Stworzenie marki regionu sprzyjającego rozwojowi ekologii i agroturystyki - Powołanie grup producenckich zrzeszających rolników z terenu obszaru funkcjonalnego - Wsparcie powstania organizacji zrzeszających prosumentów - Zwiększenie powierzchni użytków ekologicznych - Zwiększenie udziału OZE na terenie OFGN - Stworzenie bazy turystycznej i rekreacyjnej - Zmodernizowane gospodarstwa rolne - Poprawa struktury agrarnej rolnictwa - Wzrost efektywności gospodarowania - Powstanie grup producenckich - Wysoka jakość produktów rolniczych - Usprawnienie zbytu produktów rolnych - Lepsze zaopatrzenie rynku - Poprawa sytuacji ekonomicznej w rodzinach rolniczych
Podmioty uczestniczące	<ul style="list-style-type: none"> - Władze oraz komórki organizacyjne jednostek samorządów terytorialnych obszaru funkcjonalnego - Rady gmin i komisje jednostek samorządowych obszaru funkcjonalnego - Zarząd i Rada Powiatu Zielonogórskiego - Zarząd i Rada Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Krośnieńskiego - Komórki organizacyjne Powiatu Zielonogórskiego - Komisje Rady Powiatu Krośnieńskiego

	<ul style="list-style-type: none">- Komisje Rady Powiatu Zielonogórskiego- Stowarzyszenia i związki gmin- Partnerstwa terytorialne (Lokalne Grupy Działania)- Organizacje pozarządowe- Instytucje otoczenia biznesu- Gospodarstwa rolne- Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa- Osoby prywatne
Źródła finansowania	<ul style="list-style-type: none">- środki własne gmin wchodzących w strukturę obszaru funkcjonalnego- środki własne powiatów na terenie, których znajdują się gminy tworzące obszar- środki z budżetu państwa (np. Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi)- środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej w ramach Perspektywy Finansowej na lata 2014–2020: Program Rozwoju Obszarów Wiejskich, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko,- Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020,- Europejska Współpraca Terytorialna: m.in. Program Współpracy Transgranicznej: Polska-Brandenburgia, Polska-Saksonia, Program Europa Środkowa, INTERREG EUROPA 2014-2020- środki finansowe transferowane w ramach Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego i Norweskiego Mechanizmu Finansowego- komercyjne instrumenty finansowe (pożyczki i kredyty bankowe, leasing finansowy)- fundusze innych uczestników procesu wdrażania strategii, w tym sektora prywatnego- inne środki zewnętrzne

Źródło: Opracowanie własne

5 Propozycje działań operacyjno-wdrożeniowych z prognozą finansową na lata 2015-2020

5.1 Projekty wspierające rozwój edukacji

Tabela 5.1 Przykładowe projekty wspierające rozwój edukacji

L.p.	Projekt / zadanie	Koszt	Termin	Źródła finansowania
Gmina Czerwieńsk				
1.	Bezpieczna szkoła	100 000,00	2016-2018	UE / budżet gminy
2.	MultiSport	40 000,00	2015-2018	Federacja sportu / budżet gminy
3.	Mały Mistrz	40 000,00	2015-2018	Federacja sportu / budżet gminy
4.	Umiem pływać	60 000,00	2015-2018	Federacja sportu / budżet gminy
5.	Ślady przeszłości – uczniowie adaptują zabytki	20 000,00	2015-2018	Centrum Edukacji Obywatelskiej / budżet gminy
6.	Filmoteka szkolna	40 000,00	2015-2018	Centrum Edukacji Obywatelskiej/budżet gminy
7.	Młodzi przedsiębiorcy	70 000,00	2014-2020	UE/budżet gminy
8.	Spotkania partnerskie młodzieży	200 000,00	2014-2020	Stowarzyszenie Gmin RP Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr / budżet gminy
9.	Obozy językowe – nauka języka wśród przyrody	80 000,00	2016-2018	Stowarzyszenie Gmin RP Euroregion Sprewa-Nysa-Bóbr / budżet gminy
10.	Cyfrowa szkoła	1 000 000,00	2016-2020	EFS / budżet gminy

11.	Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych	1 500 000,00	2016-2020	EFS / budżet gminy
12.	Wychowanie przedszkolne w Gminie Czerwieńsk kluczem do edukacji	500 000,00	2016-2020	EFS / budżet gminy
13.	Budowa Sali sportowej przy Publicznej Szkole Podstawowej im. J. Korczaka w Czerwieńsku	2 630 000,00	2016-2018	Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej / Ministerstwo Sportu / budżet gminy
14.	Budowa Sali sportowej przy Szkole Podstawowej im. K. Makuszyńskiego w Leśniowie Wielkim	2 600 000,00	2018-2020	Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej / Ministerstwo Sportu / budżet gminy
15.	Termomodernizacja LO w Czerwieńsku-opracowanie audytu energetycznego i projektu technicznego	13 000,00	2015	budżet powiatu zielonogórskiego
16.	Położenie kostki brukowej wokół budynku LO w Czerwieńsku	50 000,00	2018	
17.	Modernizacja budynku LO w Czerwieńsku poprzez wymianę okien i poprawę termiczną	205 000,00	2018	
18.	Modernizacja pomieszczeń w budynku LO w Czerwieńsku	210 000,00	2018	
Gmina Sulechów				
1.	Adaptacja boiska sportowego z asfaltową nawierzchnią na boisko wielofunkcyjną z nawierzchnią tartanową przy Szkole Podstawowej w Cigacicach	300 000 ,00	2016-2017	Fundusz Rozwoju Kultury Fizycznej / Ministerstwa Sportu / budżetu gminy
2.	Wyposażenie placu zabaw wraz z wymianą nawierzchni przy Szkole Podstawowej	3.000,00	2016-2017	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi

	w Cigacicach			
3.	Zagospodarowanie terenu wokół szkoły zdjęcie nawierzchni betonowej położenie kostki brukowej i dodatkowego oświetlenia zewnętrznego przy Szkole Podstawowej w Cigacicach	50 000,00	2016-2017	Europejski Fundusz Rozwoju Wsi
4.	Zakup wyposażenia do stołówek szkolnych działających w 8 placówkach oświatowych na terenie gminy	65 627,00	2015-2020	Ministerstwo Edukacji Narodowej
5.	Zakup wyposażenia do gabinetów pielęgniarских działających w 8 placówkach oświatowych na terenie gminy	108 649,00	2015-2020	Ministerstwo Edukacji Narodowej
6.	Termomodernizacja obiektów publicznych i oświatowych na terenie gminy Sulechów. Opracowanie projektu	150 000,00	2015	UE / budżet gminy
7.	Termomodernizacja obiektów publicznych i oświatowych na terenie gminy Sulechów. Realizacja zadania	8 553 081,00	2015-2018	UE / budżet gminy
8.	Książki naszych marzeń w Szkole Podstawowej w Bukowie	12 000,00	2015-2020	budżet państwa/ budżet gminy
9.	Zakup sprzętu szkolnego i pomocy dydaktycznych dla 3 ogólnodostępnych szkół podstawowych prowadzących edukację włączającą	65 460,00	2015-2020	Ministerstwo Edukacji Narodowej
10.	Bezpieczna szkoła - monitoring	20 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
11.	Doposażenie biblioteki szkolnej	5000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
12.	Remont korytarzy	20 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
13.	Zmiana oświetlenia na ledowe budynek szkolny A, B, C	40 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
14.	Wymiana instalacji elektrycznej budynek szkolny A	30 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
15.	Mulisport	10 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy

16.	Umiem pływać	10 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
17.	Mały Mistrz	10 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
18.	Cyfrowa Szkoła	300 000,00	2015-2020	EFS
19.	Modernizacja pomieszczeń w budynkach szkolnych	40 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
20.	Adaptacja pomieszczeń na świetlicę szkolną i sale dla dzieci 4 i 5-cio letnich	20 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
21.	Indywidualizacja procesów nauczania w szkołach podstawowych	400 000,00	2015-2020	UE/budżet gminy
22.	Modernizacja placu zabaw przy Zespole Szkół w Sulechowie	15 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
23.	Indywidualizacja procesów nauczania w gimnazjach	300 000,00	2015-2020	UE / budżet gminy
24.	Modernizacja bazy kształcenia zawodowego, rewitalizacja zabytkowych obiektów szkolnych.	1000000 EUR	2016-2017	Landkreis Oder-Spree w ramach programu INTERREG V A
25.	Lubuska Sieć Centrów Kształcenia Zawodowego		2015-2018	Projekt pozakonkursowy/EFS
26.	Mobilni zawodowcy	10000 EUR	2016 - 2020	Niemcy Hiszpania/EFS
27.	Poznajemy sąsiada	20000 PLN	2015-2016	Niemcy w ramach Euroregionu/EFS
28.	Super absolwent	100000 PLN	2017-2020	Pracodawcy zainteresowani przygotowaniem profesjonalnej kadry/EFS
29.	Modernizacja korytarzy i klatek schodowych w LO w Sulechowie - II etap	25 438,00	2015	budżet powiatu zielonogórskiego
30.	Modernizacja systemu grzewczego w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Sulechowie (budynek w Górczykowie)	550 000,00	2018	
31.	Ocieplenie i elewacja budynku w Ośrodku Szkolno-Wychowawczym w Sulechowie	110 000,00	2018	

(budynek w Górzycowie)				
Gmina Dąbie				
1.	Modernizacja oddziałów przedszkolnych w Gminie Dąbie	337 680,20	2015	UE/budżet państwa
2.	MultiSport	40 000,00	2015-2018	Federacja sportu / budżet gminy
3.	Umiem pływać	60 000,00	2015-2018	Federacja sportu / budżet gminy
4.	Bezpieczna szkoła	50 000,00	2015-2018	UE / budżet gminy
5.	Cyfrowa szkoła	600 000,00	2016-2020	EFS / budżet gminy
6.	Wyrównywanie szans edukacyjnych uczniów z grup o utrudnionym dostępie do edukacji oraz zmniejszanie różnic w jakości usług edukacyjnych	800 000,00	2016-2020	EFS / budżet gminy

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych

5.2 Projekty wspierające poprawę dostępności komunikacyjnej

Tabela 5.2 Projekty drogowe w prognozie finansowej na lata 2015-2020 na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

L.p.	Projekt / zadanie	Koszt	Termin	Źródła finansowania
Gmina Czerwieńsk				
1	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 276 na trasie Krosno Odrzańskie–Świebodzin w miejscowości Sycowice od km 15+200m do km 17+330 wraz budową kanalizacji deszczowej	4000000	2017/ 2018	Budżet województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
2	Wzmocnienie drogi nr 280 na trasie od miejscowości Płoty do miejscowości Czerwieńsk	1000000	2017/ 2018	Budżet województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
3	Budowa chodnika w Nietkowie, gm.	250000,00	2017	Budżet województwa. Regionalny Program

L.p.	Projekt / zadanie	Koszt	Termin	Źródła finansowania
	Czerwieńsk 279 oraz powiatowej nr 1147F.			Operacyjny Lubuskie 2020. Na podstawie Programu Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych na drogach powiatowych Powiatu Zielonogórskiego
4	Modernizacja drogi powiatowej nr 2302F ulica Graniczna w Czerwieńsku			Budżet województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020. Na podstawie Programu Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych na drogach powiatowych Powiatu Zielonogórskiego
5	Modernizacja i wydłużenie czasu pracy przepraw promowych w Brodach i Pomorsku	250000,00	2015	Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020. Budżet Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej we Wrocławiu
6	Wzmocnienie i modernizacja drogi nr 279 na trasie skrzyżowanie z drogą 32 do miejscowości Czerwieńsk	2019/ 2020		Budżet województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
Gmina Sulechów				
1	Przebudowa drogi wojewódzkiej nr 278 na trasie Sulechów –Konotop	18 000 000,00	2016- 2018	Budżet województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
2	Wzmocnienie drogi nr 278 na trasie Szklarka Radnicka Sulechów	8 720 000,00	2016- 2017	Budżet województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
3	Przebudowa dróg powiatowych nr 1201F i 1204F od Krężoł w kierunku Łęgowa	2572648,36 zł	2015	Budżet powiatu. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
4	Modernizacja drogi powiatowej nr 1201F ul. 31 Stycznia	2500000,00	2017/ 2018	Budżet powiatu i województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie

L.p.	Projekt / zadanie	Koszt	Termin	Źródła finansowania
	i Żwirki i Wigury w Sulechowie			2020. Na podstawie Programu Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych na drogach powiatowych Powiatu Zielonogórskiego
5	Modernizacja drogi powiatowej nr 1187F na odcinku Sulechów - Zielona Góra w miejscowości Cigacice i Nowy Świat	1500000,00	2017/ 2018	Budżet powiatu i województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020. Na podstawie Programu Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych na drogach powiatowych Powiatu Zielonogórskiego
6	Przebudowa drogi powiatowej nr 1198F na odcinku Górki Małe – Cigacice – Górzykowo (Gm. Sulechów)	1200000,00	2018/ 2019	Budżet powiatu i województwa. Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020. Na podstawie Programu Likwidacji Miejsc Niebezpiecznych na drogach powiatowych Powiatu Zielonogórskiego
Gmina Dąbie				
1.	Przebudowa drogi 288 ma trasie Dąbie-Lubiatów-granica gminy	3000000,00	2018/ 2019	Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych

5.3 Projekty wspierające rozwój gospodarczy Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich

Tabela 5.3 Przykładowe projekty wzmacniające rozwój gospodarczy OFGN

L.p.	Projekt / zadanie	Koszt	Termin	Źródła finansowania
1	Stworzenie grup producenckich na terenie OFGN	100000	2015/2020	Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
2	Opracowanie planów zagospodarowania terenów zalewowych na biomasę do produkcji biopaliw	100000,00	2015/2016	Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020, Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko 2014-2020.
3	Organizowanie spotkań – giełd informacyjnych, szkoleń i konferencji na terenie Parku Technologicznego w Kalsku	200000,00	2015/2020	Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020.
4	Opracowanie planów gospodarki niskoemisyjnej na terenie gmin OFGN	300000,00	2015/2016	Budżety gmin. Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020
5	Uruchomienie punktów informacji turystycznej i gospodarczej w JST OFGN	500000,00	2015/2020	Budżety gmin. Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020
6	Stworzenie międzygminnej strefy aktywności gospodarczej		2016	Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020
7	Stworzenie międzygminnego	15000000	2016	Program Rozwoju obszarów Wiejskich 2014-

L.p.	Projekt / zadanie	Koszt	Termin	Źródła finansowania
	inkubatora przedsiębiorczości			2020, Regionalny Program Operacyjny Lubuskie 2020

Źródło: Opracowanie własne

Spis rysunków

Rysunek 2.1 Gotowość uczestnictwa przedsiębiorstwa w procesie kształcenia.....	32
Rysunek 3.1 Układ dróg w gminie Czerwieńsk.....	41
Rysunek 3.2 Układ sieci kolejowej w gminie Czerwieńsk.....	43
Rysunek 3.3 Układ sieci drogowej w gminie Sulechów.....	45
Rysunek 3.4 Układ komunikacyjny w gminie Dąbie	47
Rysunek 3.5 Mapa drogowa obszaru funkcjonalnego	53

Spis tabel

Tabela 1.1 Charakterystyka próby pod względem płci, miejsca zamieszkania, rodzaju szkoły i klasy (n = 461)	8
Tabela 1.2 Motywy wyboru zawodu przez uczniów	10
Tabela 1.3 Postrzeganie przez uczniów wybranego zawodu	13
Tabela 1.4 Formy doradztwa zawodowego funkcjonujące w szkole	19
Tabela 2.1 Opinie respondentów w zakresie kryteriów naboru pracowników w przedsiębiorstwie	30
Tabela 2.2 Opinie respondentów w zakresie umiejętności pracowników cenionych w przedsiębiorstwie	30
Tabela 2.3 Opinie respondentów nt. preferowanego poziomu wykształcenia kandydatów do pracy	31
Tabela 2.4 Deklarowany zakres współpracy ze szkołami	33
Tabela 2.5 Kryteria naboru pracowników w przedsiębiorstwie	37
Tabela 2.6 Rodzaj preferowanych umiejętności.....	37
Tabela 2.7 Preferowany poziom wykształcenia	38
Tabela 3.1 Drogi krajowe przebiegające przez obszar funkcjonalny	49
Tabela 3.2 Drogi wojewódzkie obszaru funkcjonalnego	50
Tabela 3.3 Drogi powiatowe na obszarze funkcjonalnym	52
Tabela 4.1 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.1	56
Tabela 4.2 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.2	58
Tabela 4.3 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.3	60
Tabela 4.4 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.4	61
Tabela 4.5 Matryca działań celu strategicznego kształtowanie przestrzeni rozwoju zawodnego mieszkańców obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 4.5	63
Tabela 4.6 Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.1	64
Tabela 4.7 Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.2	67

Tabela 4.8	Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.3	68
Tabela 4.9	Matryca działań celu strategicznego Konkurencyjna i innowacyjna gospodarka obszaru funkcjonalnego - cel operacyjny 5.4	70
Tabela 5.1	Przykładowe projekty wspierające rozwój edukacji.....	72
Tabela 5.2	Projekty drogowe w prognozą finansową na lata 2015-2020 na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich	76
Tabela 5.3	Przykładowe projekty wzmacniające rozwój gospodarczy OFGN	79

Spis wykresów

Wykres 1.1	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy kończąc gimnazjum wiedziałeś/wiedziałaś, co chcesz robić w życiu?	10
Wykres 1.2	Korzystanie przez uczniów z porad przy wyborze zawodu.....	11
Wykres 1.3	Osoby doradzające uczniom w wyborze nauki zawodu	11
Wykres 1.4	Hipotetyczna możliwość ponownego wyboru nauki obecnego zawodu przez ucznia (gdybyś dziś jeszcze raz wybierał/wybierała zawód?).....	12
Wykres 1.5	Powody, dla których uczniowie nie wybraliby ponownie nauki obecnego zawodu.....	13
Wykres 1.6	Deklarowana przez uczniów chęć pracy w wyuczonym zawodzie po ukończeniu szkoły	14
Wykres 1.7	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy polecilibyś ten zawód (profil klasy) swoim znajomym?.....	14
Wykres 1.8	Dostosowanie poziomu zajęć prowadzonych w szkole do potrzeb uczniów ...	15
Wykres 1.9	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Jak sądzisz, czy po ukończeniu szkoły, do której obecnie chodzisz, będziesz wystarczająco dobrze przygotowany/przygotowana do tego, by podjąć pracę w wyuczonym zawodzie?	16
Wykres 1.10	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Czy uważasz, że system kształcenia w twojej szkole odpowiednio przygotowuje absolwentów do pracy zawodowej?	16
Wykres 1.11	Model kształcenia w szkole – ocena uczniów	17
Wykres 1.12	Rozkład odpowiedzi na pytanie: Wskaż maksymalnie 3 czynniki, które w największym stopniu mogą wpłynąć na poprawę atrakcyjności kształcenia w twojej szkole?	18
Wykres 1.13	Indywidualne konsultacje, porady z zakresu doradztwa zawodowego w szkole lub we współpracującej ze szkołą instytucji, organizacji	19
Wykres 1.14	Udział w organizowanych w szkole zajęciach, warsztatach, szkoleniach z zakresu doradztwa zawodowego	20
Wykres 1.15	Ocena sytuacji na lokalnym rynku pracy.....	21
Wykres 1.16	Wiedza uczniów na temat rynku pracy, sposobów i metod poszukiwania pracy	22
Wykres 1.17	Dostęp w szkole do informacji o lokalnym rynku pracy	22
Wykres 1.18	Poczucie zagrożenia bezrobociem.....	23
Wykres 1.19	Przygotowanie do wykonywania zawodu nabyte w szkole a oczekiwania pracodawców	23

Wykres 1.20	Szansa na zdobycie pracy w wyuczonym zawodzie.....	23
Wykres 1.21	Plany edukacyjne i zawodowe uczniów	24
Wykres 1.22	Zamiar podjęcia pracy w zawodzie	25
Wykres 1.23	Zamiar kontynuowania nauki w tym samym kierunku, co obecnie	25
Wykres 1.24	Powody kontynuowania nauki.....	26

MINISTERSTWO
INFRASTRUKTURY
I ROZWOJU

**Dokumentacja projektowa dla Zintegrowanej
Strategii Rozwoju Oferty Czasu Wolnego na terenie
obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym
uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony
Środowiska**

Opracowanie

Kazimierz Łatwiński
Zbigniew Lewicki
Wojciech Perczak

Spis treści

1	Audyt i wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki oraz ochrony środowiska na całym obszarze funkcjonalnym, a w szczególności na obszarze miejscowości leżących w bezpośredniej bliskości rzeki Odra	4
1.1	Audyt i wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym.....	4
1.1.1	Stan rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym	4
1.1.2	Wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym	11
1.2	Audyt i wnioski z analizy stanu ochrony środowiska na obszarze funkcjonalnym....	23
2	Analiza i zasady wykorzystania oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych istniejących i przyszłych, a w szczególności stanic wodnych, portów rzecznych, terenów krajobrazowych, parków, dróg i przepraw	28
3	Analiza i sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszaru rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego obszaru funkcjonalnego	33
3.1	Analiza i sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszaru rekreacji i turystyki	33
3.1.1	Analiza i sposoby rekreacyjno-turystycznego wykorzystania zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego.....	33
3.1.2	Analiza i sposoby rekreacyjno-turystycznego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego obszaru funkcjonalnego	38
3.1.3	Sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszarów rekreacji i turystyki	42
3.2	Analiza i sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszaru środowiska naturalnego.....	46
4	Projekty i programy wspierające rozwój oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.....	49
	Spis tabel	55

1 Audyt i wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki oraz ochrony środowiska na całym obszarze funkcjonalnym, a w szczególności na obszarze miejscowości leżących w bezpośredniej bliskości rzeki Odry

1.1 Audyt i wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym

1.1.1 Stan rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym

Gmina Czerwieńsk

Na terenie gminy Czerwieńsk wytyczono trzy szlaki turystyki pieszej (czarny, żółty, niebieski) o łącznej długości 60 km, przechodzące przez następujące miejscowości obszaru funkcjonalnego: Leśniów Wielki, Sudoł, Płoty, Czerwieńsk, Wysokie, Pomorsko, Brody, Nietkowice, Ciemnice, Laski, Nietków.

Ponadto przez gminę przebiegają cztery rowerowe szlaki turystyczne i sześć *szlaków Nordic Walking*¹. W planie szlaków turystycznych gminy Czerwieńsk istnieją jeszcze trzy projektowane szlaki rowerowo – piesze².

Na wielu trasach nie ma wystarczającej ilości drogowskazów i tablic informujących. Brakuje wytyczonych szlaków pieszych i rowerowych na wałach wzdłuż Odry.

W obecnym stanie wały stanowią atrakcyjny trakt do przemieszczania się pieszych i rowerzystów ale wymaga to lepszego dostosowania do potrzeb turystów.

Brakuje szlaku turystycznego z Czerwieńska wzdłuż potoku Łacza, obok nowo wybudowanego zbiornika wodnego i dalej wzdłuż zalewu na potoku Strużyna, który płynie od strony Sudołu atrakcyjnym widokowo wąwozem, porośniętym lasem.

Nowy zbiornik retencyjny w Czerwieńsku ma duży potencjał rekreacyjno-wypoczynkowy i rekreacyjno-turystyczny. Stwarza warunki do rekreacji dla mieszkańców gminy Czerwieńsk a także pobliskiej Zielonej Góry i innych okolicznych miejscowości.

Według Strategii Rozwoju Gminy Czerwieńsk na lata 2011 -2018, na terenie gminy znajdują się także dwie trasy rowerowe o łącznej długości 35 km, przebiegające przez

¹ www.czerwiensk.pl, Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego [data dostępu 1.04.2015]

² www.czerwiensk.pl, Gmina Czerwieńsk – plan szlaków turystycznych [data dostępu 1.04.2015]

następujące miejscowości obszaru funkcjonalnego: Brody, Bródki, Nietkowie, Będów, Wyszyna, Dobrzęcin, Laski, Ciemnice.

Przez gminę prowadzi rowerowy „*Niebieski Szlak Odry*”, z Wrocławia przez Nową Sól wzdłuż Odry w kierunku Brandenburgii, pokazujący bogatą przyrodę i ciekawe zabytki w Dolinie Środkowej Odry.

Najczęściej uprawianymi formami turystyki w gminie Czerwieńsk są wycieczki rowerowe i piesze oraz wędkarstwo nadodrzańskie. Ukształtowanie terenu sprzyja też rozwojowi biegów przełajowych.

Planowana jest budowa ciągu pieszo – rowerowego Zielona Góra-Połupin, wzdłuż drogi krajowej nr 32, który przebiega przez gminę Czerwieńsk w okolicach Leśniowa Wielkiego.

Głównymi atrakcjami historyczno-przyrodniczymi gminy są: Arboretum w Nietkowie oraz parki pałacowe w Nietkowie i Laskach.

Na terenie gminy aktywnie działa Czerwieńskie Towarzystwo Turystyczne, którego głównym celem jest rekreacja i turystyka adresowana do wszystkich sympatyków czynnego wypoczynku.

Pomimo bogatych walorów przyrodniczych i krajobrazowych gmina Czerwieńsk jest mało atrakcyjna dla turystów pod względem infrastrukturalnym, ze względu na:

- 1) niedostatecznie rozwiniętą bazę gastronomiczną i noclegową,
- 2) brak atrakcyjnej i różnorodnej oferty turystycznej
- 3) brak wystarczającej aktywności w zakresie promowania walorów turystycznych gminy.

Głównym zapleczem noclegowym gminy Czerwieńsk jest baza hotelowa w Zielonej Górze.

Szansą dla rozwoju turystyki i rekreacji na terenach wiejskich jest działanie w ramach Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich - „Odnowa i Rozwój Wsi”. Działanie to może przyczynić się również do rozwoju agroturystyki jako aktywności pozarolniczej, a także do poprawy atrakcyjności turystycznej terenów wiejskich gminy. Na dzień dzisiejszy w gminie Czerwieńsk nie ma gospodarstw agroturystycznych.

Przez wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego przechodzi międzynarodowa droga wodna na rzece Odra (E-70)³, która jest również szlakiem kajakowym i trasą dla sportów

³ Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (kolportaż: 2015).

motorowodnych.

Dzięki realizacji zadania inwestycyjnego „*Odra dla turystów 2020 – lubuskie przystanie*”, z udziałem nadodrzańskich samorządów, na terenie obszaru funkcjonalnego powstaną w 2015 r. dwie nowe przystanie rzeczne w Nietkowie i Pomorsku (gmina Sulechów). Będą wyposażone m.in. w dek drewniany (z przestrzenią umożliwiającą stawianie obiektów tymczasowych – hali namiotowej i kontenera), slip, pomost pływający, pochylnie, skrzynki rozdzielcze, system zasilania, trapy, ławki, kosze na odpadki, tablice informacyjne.

Przez gminę Czerwieńsk i Dąbie przebiega atrakcyjny szlak kajakowy na kanale *Zimny Potok*.

Na skraju Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego w Sycowicach znajduje się *Zagroda Hodowlana Żubrów*, która powstała dzięki wysiłkom Instytutu Ekologii Stosowanej w Skórzynie. Infrastruktura towarzysząca zagrodzie służy celom dydaktycznym i turystycznym. Mankamentem jest brak parkingu samochodowego w pobliżu zagrody oraz brak oznakowania wskazującego drogę do zagrody. Inną atrakcją turystyczną Sycowic może być też *hodowla danieli*.

Powyższe atrakcje turystyczne, sąsiedztwo Gryżyńskiego Parku Krajobrazowego i niezłe skomunikowanie Sycowic (droga wojewódzka nr 276, przystanek PKP w pobliskim Będowie) powodują, że miejscowość ta ma dobre perspektywy rozwoju turystyki, co uzasadnia potrzebę wytyczenia pieszych i rowerowych szlaków turystycznych przez Sycowice.

Będów posiada atrakcyjną turystycznie lokalizację ze względu na położenie miejscowości bardzo blisko Odry. Położenie przy drodze wojewódzkiej i magistrali kolejowej (linia kolejowa nr 273) oraz dogodny dojazd drogowy do samej Odry, stanowią o dużym potencjale turystycznym tej miejscowości. Projektowana budowa wału – ściany przeciwpowodziowej, umożliwi wybudowanie w kolejnym etapie *nowoczesnej przystani wodnej*. Dodatkową atrakcją turystyczną Będowa są unikatowe stare *piece chlebowe*.

Będów może być też miejscem wypadowym dla wędrowek po pobliskim Gryżyńskim Parku Krajobrazowym.

Ważnym wydarzeniem turystycznym w gminie Czerwieńsk jest organizowany od 2012 r. przez Sekcję Przyjaciół Fortyfikacji Stowarzyszenia Turystyczno-Motorowodnego „Odra Czerwieńsk”, coroczny *piknik forteczny* przy Skansenie Fortyfikacyjnym *Czerwieńsk*. Z roku na rok w festynie uczestniczy coraz więcej ludzi spoza terenu gminy. Skansen powstał

na sześciu obiektach Linii (Pozycji) Środkowej Odry (*niem. Oderstellung*). Łącznie jest to zespół około 650 żelbetowych schronów bojowych, obserwacyjnych lub biernych. Zbudowane zostały w latach 1928-1939 wzdłuż lewego brzegu Odry od Wrocławia do Krosna Odrzańskiego. Umocnienia te wraz z Międzyrzeckim Rejonem Umocnionym oraz Wałem Pomorskim (*niem. Pommeranstellung*) stanowiły, główną linię obrony III Rzeszy przed atakiem ze wschodu.

Skansen Fortyfikacyjny *Czerwieńsk* powstał dzięki staraniom Sekcji Przyjaciół Fortyfikacji w Czerwieńsku. Początkowo sekcja działała przy Ochotniczej Straży Pożarnej w Czerwieńsku a od początku 2011 roku weszła w struktury Stowarzyszenia Motorowodno-Turystycznego "Odra Czerwieńsk". Sam skansen jest usytuowany przy przeprawie promowej Brody-Czerwieńsk a same obiekty są wkomponowane w wał przeciwpowodziowy co dodatkowo ułatwia poruszanie się między nimi.

Celem działalności sekcji jest ratowanie zabytków architektury militarnej w postaci niemieckich obiektów militarnych powstałych przed II wojną światową.⁴

Ciekawą inicjatywą, której celem jest m.in. promocja i pogłębianie współpracy miast i gmin nadodrzańskich oraz popularyzacja idei turystycznego zagospodarowania Odry jest organizowany corocznie od 20 lat *Flis Odrzański*.

Gmina Dąbie

Gmina Dąbie posiada dobre warunki geograficzno-przyrodnicze i historyczno-kulturowe dla rozwoju turystyki. Podstawową jej zaletą jest możliwość uprawiania turystyki w warunkach ciszy i spokoju – na łonie natury. Niewykorzystany jest potencjał turystyczno-rekreacyjny północnej części gminy oraz dolin rzecznych Odry i Bobru.

Dodatkowym atutem gminy jest jej położenie przy drodze krajowej nr 32 oraz bliskość Zielonej Góry i Krosna Odrzańskiego oraz granicy z Niemcami.

Gmina Dąbie staje się coraz bardziej atrakcyjnym rejonem wypoczynkowym w naturalnym środowisku przyrodniczym. Na terenie gminy znajduje się pięć gospodarstw agroturystycznych, zlokalizowanych w czterech miejscowościach: Brzeźnicy, Szczawnie, Goli i Łagowie, które przyciągają turystów z różnych regionów kraju, a także z zagranicy.⁵

⁴ www.fortyfikacje.zgora.pl [data dostępu 1.04.2015]

⁵ www.dabie.pl – Strategia Rozwoju Społeczno – Gospodarczego Gminy Dąbie do roku 2025.

Gospodarstwo agroturystyczne „Kasia” w Brzeźnicy oferuje też przejażdżki bryczką i jazdę w siodle.

Na terenie gminy są różnorodne miejsca do uprawiania wędkarstwa. Można też spotkać dziko żyjące bobry, wydry, żurawie oraz bociany.

Na terenie gminy działa Ośrodek Wypoczynkowy „Temar” nad Jeziorem Wielkim w Dąbiu. W ośrodku znajduje się kąpielisko strzeżone, piaszczysta plaża, wypożyczalnie sprzętu wodnego oraz obiekty rekreacyjno-sportowe.

Ważnym elementem infrastruktury turystycznej gminy są tablice informacyjne wraz z mapami ustawione w miejscach uczęszczanych przez turystów.

Usługi dla turystów mogą świadczyć stacje benzynowe w Gronowie, Dąbiu i Połupinie oraz restauracja w Gronowie (dawniej „U Szefa”). Brakuje jedynie usług noclegowych.

Przez gminę Dąbie przebiegają dwa piesze szlaki turystyczne, dwa rowerowe i trzy szlaki kajakowe (Bóbr, Zimny Potok, Odra) ⁶.

Gmina Sulechów

W podsulechowskich wsiach można zobaczyć *wiejskie parki podworskie*, posiadające ciekawy potencjał turystyczny, zarówno przyrodniczy, jak i historyczno-poznawczy. Najciekawsze z nich znajdują się w Bukowie i w Pomorsku.

Port turystyczny w Cigacicach ma duży potencjał w zakresie przyciągania wielbicieli *sportów wodnych i turystyki wodnej*. Ożywienie żeglugi na Odrze wpłynie z pewnością na zwiększenie zainteresowania turystów tym rejonem. Port pełni też funkcje przeładunkowe i jest bramą wodną do systemu kanałów śródlądowych w Niemczech, z którymi jest połączony kanałem Odra-Havela. Stwarza to duże możliwości uprawiania sportów wodnych w skali międzynarodowej.

Ożywienie żeglugi na Odrze wpłynie z pewnością na zwiększenie zainteresowania turystów tym rejonem.

Realizowany w ramach *Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (województwo lubuskie)-Brandenburgia 2007-2013* projekt pn. *Odra dla turystów 2014* stworzył warunki rozwoju turystyki wodnej na transgranicznym obszarze Doliny Środkowej Odry. W wyniku realizacji tego projektu w Cigacicach powstała przystań rzeczna na Odrze.

⁶ Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (kolportaż: 2015).

Wybudowano też pomosty dla małych jednostek wodnych.

W ramach drugiego etapu projektu zbudowano dwa statki: „Zefir” i „Laguna”, które w sezonie turystycznym kursują na odcinkach od Głogowa do Kostrzyna. Z portów: Głogów, Bytom Odrzański, Nowa Sól i Cigacice pływa „Laguna”, natomiast z portów: Krosno Odrzańskie, Słubice, Kostrzyn nad Odrą i Frankfurt nad Odrą pływa „Zefir”. Rejsy cieszą się dużą popularnością. Barięą jest niski stan wody w Odrze, powodujący czasowe zawieszenia kursowania jednostek z niektórych portów.

Port w Cigacicach posiada nabrzeże statków pasażerskich oraz pomosty pływające dla łodzi turystycznych (do 12 m). Przystań prowadzi również usługę cumowania sezonowego dla rezydentów. Na terenie przystani OSiR Sulechów prowadzi kursy szkoleniowe na stopnie sternika i starszego sternika motorowodnego. Organizowane są też wycieczki krajoznawcze do pobliskiego Górzkowa, na tamtejszą winnicę. Do dyspozycji turystów są trzy galary. Noclegi zapewnia Gospodarstwo Agroturystyczne w Cigacicach.

W marinie przystani można bezpiecznie pozostawić jacht pod opieką bosmana i udać się na zwiedzanie okolicy. W planie jest jeszcze wypożyczalnia rowerów do wyjazdów w plener, a także kajaków do pływania po Odrze.

Niedogodnością jest brak warsztatu skutniczego i mechanicznego, obsługującego silniki do łodzi oraz brak stacji benzynowej w bezpośrednim sąsiedztwie mariny.⁷

Przy brzegu Odry usytuowana jest przystań *Lubuskiego Stowarzyszenia Sportów Motorowodnych i Ratownictwa Wodnego Towarzystwo Wodniaków „Odra” Cigacice*. Przystań posiada betonowe nabrzeże i pomost pływający. Przy przystani znajduje się slip.⁸

Ciekawym obiektem turystycznym gminy są bunkry Rejonu Cigacice, umiejscowione wzdłuż lewego brzegu Odry, od Leśnej Góry po Las Odrzański, stanowiące element linii obronnej *Pozycja Środkowej Odry (niem. Oderstellung)*.

Przez gminę Sulechów przebiegają cztery turystyczne szlaki piesze (czerwony, zielony, żółty, czarny), pięć szlaków rowerowych, dwa szlaki kajakowe i międzynarodowa droga wodna na Odrze⁹.

Na terenie gminy Sulechów znajdują się trzy winnice: w Górzkowie (*Stara Winna*

⁷ . www.kanaly.info – porty/Odra – Odrzańska Przystań Turystyczna Port Cigacice. [data dostępu 1.04.2015]

⁸ .Koncepcja budowy przystani rzecznych na Odrze, opracowanej przez Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODİM” w Nowej Soli

⁹ Piękno Przyrody i Natury – mapa turystyczna – Urząd Marszałkowski Województwa Lubuskiego (kolportaż: 2015).

Góra) i Mozowie (*Cantina* oraz *Mozów*), które są atrakcyjnymi elementami *Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu*. Winnica Stara Winna Góra w Górzycowicach oferuje również usługi restauracyjne i hotelowe dla zorganizowanych grup, po dokonaniu uprzedniej rezerwacji.

W trakcie realizacji jest projekt pod tytułem „*Szlak rowerowy bez granic – koncepcja ścieżek rowerowych Euroregionu Sprewa – Nysa – Bóbr*”, obejmujący również tereny obszaru funkcjonalnego. Projekt zostanie zrealizowany na terenie polsko-niemieckiego pogranicza i obejmie m.in. gminę Sulechów oraz gminę Czerwieńsk¹⁰. Ścieżki rowerowe na terenie wymienionych gmin będą zlokalizowane po obu brzegach Odry.

Ważnym źródłem finansowania nowych ścieżek rowerowych w gminach Sulechów i Czerwieńsk będą też środki europejskie w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych dla Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Zielonej Góry.

Baza noclegowa gminy Sulechów obejmuje obiekty zbiorowego zakwaterowania dysponujące ponad dwustu miejscami, które znajdują w jednym hotelu (133 miejsca), w dwóch motelach (92 miejsca), minihotelu, pensjonacie i gospodarstwie agroturystycznym. Uzupełniającą ofertę hotelową wyższej kategorii znaleźć można w Zielonej Górze.

Miejscem, gdzie koncentrują się różne formy turystyki jest podsulechowski Kalsk. Wpływ na to mają walory historyczno-kulturowe miejscowości (zabytkowy pałac, kościół, park) oraz działalność Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej w Sulechowie i Ośrodka Doradztwa Rolniczego.

Miłośników historii może przyciągnąć historia bitwy pod Kijami w 1759 r. pomiędzy wojskami pruskimi i rosyjskimi, podczas wojny siedmioletniej. Warunkiem przyjazdu turystów na tereny dawnej bitwy i poznania jej przebiegu jest odpowiednie wyeksponowanie informacji i scen bitewnych zarówno w terenie jak i w materiałach marketingowych.

Ciekawym produktem turystycznym gminy było widowisko historyczne „*Emigracja z Klepska i okolic do Australii w roku 1838*”, które było organizowane przy współpracy parafii pw. św. Stanisława Biskupa w Łęgowie Sulechowskim, Stowarzyszenia Rozwoju Wsi Klepsk i Urzędu Miejskiego w Sulechowie.

Na terenie gmin Sulechów i Trzebiechów, znajduje się leśno-krajobrazowy *Rezerwat „Radowice”* o powierzchni około 56 ha. Zwiedzanie rezerwatu ułatwia przyrodniczo-leśna *Ścieżka Dydaktyczna „Radowice”* o długości 5 km i czasie przemarszu 3-4 godziny.

¹⁰ www.kargowa.pl - Szlak rowerowy bez granic – Koncepcja ścieżek rowerowych Euroregionu „Sprewa – Nysa Bóbr” [data dostępu 1.04.2015]

Wytyczona leśno-przyrodnicza *Ścieżka Dydaktyczna „Nad Jabłonną”* swoim przebiegiem tworzy zamknięty obwód o długości ok. 5 km z początkiem i zakończeniem przy leśniczówce w osadzie Laskowo. W pobliżu przystani portowej w Cigacicach znajduje się „*Ścieżka Dydaktyczna” Cigacice - Leśna Góra*.

Na terenie gminy wytyczono też leśną *Ścieżkę Edukacyjną „Do Waligóry”*, która ma długość 3,4 km i jest dostępna również dla rowerzystów. *Sosna „Waligóra”* jest imponującym okazem sosny zwyczajnej (obwód 625 cm, wiek 170 lat, wysokość 17 m), chronionym jako pomnik przyrody. Została uznana za najgrubszą sosnę w Polsce.¹¹

Ofertę uzupełniającą dla gminy Sulechów tworzą atrakcje turystyczne w sąsiednich gminach:

- ośrodki jazdy konnej w Zielonej Górze (Drzonkowie, Raculce, Przylepie, Ochli),
- lotnisko sportowo - sanitarne w Zielonej Górze (Przylep - sekcje: samolotowa, spadochronowa, szybowcowa, modelarska, motolotniowa, balonowa i paralotniowa)
- pobliskie jeziora z ośrodkami wypoczynkowymi: Wojnowskie i Niesłysz.

Położenie gminy niedaleko granicy niemieckiej sprzyja przyjazdom turystów z Niemiec.

1.1.2 Wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym

Z przeprowadzonych analiz dokumentacji i danych statystycznych oraz badań ankietowych i konsultacji społecznych wynika, że *najważniejsze problemy do rozwiązania w dziedzinie turystyki i rekreacji* na terenie obszaru funkcjonalnego to:

- 1) lepsze wykorzystanie ogromnego potencjału rekreacyjno-turystycznego, który tkwi w walorach geograficzno-przyrodniczych i historyczno-kulturowych, a nie jest uzupełniony nowoczesną infrastrukturą rekreacyjno-turystyczną,
- 2) zwiększenie różnorodności oferty produktowej w zakresie turystyki i rekreacji dla szerszego kręgu zarówno mieszkańców gmin jak i gości z zewnątrz,
- 3) budowa ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych i turystycznych na terenie obszaru funkcjonalnego, w szczególności na terenach nadodrzańskich i nadbobrzańskich, a także w miejscowościach odległych od Odry i Bobru (w parkach i na zalesionych lub niezalesionych terenach zielonych), nad zbiornikami wodnymi i nad rzekami,

¹¹Leśna ścieżka dydaktyczna „Do Waligóry” Lasy Państwowe, Nadleśnictwo Sulechów

- 4) budowa lub rozbudowa lokalnej infrastruktury sportowo- rekreacyjnej na świeżym powietrzu w każdej miejscowości gminy, w szczególności na terenach wiejskich,
- 5) rewitalizacja zabytków, parków i zespołów pałacowo-parkowych w celu poprawy ich walorów jako miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych (z małą architekturą parkową) dla mieszkańców i jako obiektów historyczno-kulturowych dla turystów,
- 6) budowa *parkingów nadodrzańskich*, zlokalizowanych w okolicach *nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych* i innych ośrodków (baz) rekreacyjnych, miejsc atrakcyjnych turystycznie i obiektów turystyczno-rekreacyjnych,
- 7) budowa lub modernizacja dróg dojazdowych do parkingów nadodrzańskich, ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych i atrakcyjnych miejsc turystycznych,
- 8) budowa ścieżek rowerowych z *nadodrzańskich miejscowości dojazdowych* do wałów przeciwpowodziowych oraz wzdłuż Odry po wałach odrzańskich,
- 9) *budowa ścieżek i tras biegowych* w parkach, skwerach, na terenach leśnych i na wałach odrzańskich,
- 10) doskonalenie *promocji walorów rekreacyjno-turystycznych* obszaru funkcjonalnego na forach internetowych, na mapach, folderach, tablicach informacyjno-reklamowych, imprezach powiatowych, wojewódzkich, ogólnopolskich i zagranicznych (Niemcy),
- 11) wygenerowanie *turystycznej marki obszaru funkcjonalnego* jako różnorodnego produktu turystycznego, wyróżniającego się na tle innych miejscowości, gmin lub rejonów o podobnym profilu turystycznym,
- 12) rozwijanie *gminnych izb pamięci* stanowiących źródło interesującej wiedzy historycznej o gminach obszaru funkcjonalnego (dla mieszkańców i dla turystów),
- 13) wspieranie aktywności społeczno-gospodarczej mieszkańców gmin oraz podmiotów zewnętrznych(osób fizycznych lub prawnych), w zakresie turystyki i rekreacji,
- 14) budowa *turystyczno-rekreacyjnych przystani rzecznych* na Odrze, Bobrze i Zimnym Potoku,
- 15) *rewitalizacja Skansenu Fortyfikacyjnego Czerwieńsk nad Odrą* jako ważnego produktu turystycznego na obszarze funkcjonalnym,
- 16) dokończenie zagospodarowania *zalewu retencyjno-rekreacyjnego* w Czerwieńsku,

- 17) *ukształtowanie estetycznego i atrakcyjnego krajobrazu* obszaru funkcjonalnego, poprzez: zadrzewianie, zakrzewianie, zazielenianie, nasadzenia unikalnych roślin i kwiatów, rewitalizacje zagród i obiektów budowlanych, pałaców i budynków folwarcznych, obiektów przemysłowych, parków, cmentarzy, nieużytków rolniczych,
- 18) *wyraźne oznakowanie i opisanie* obiektów zabytkowych, atrakcji przyrodniczych i krajobrazowych, szlaków pieszych i rowerowych, dróg dojazdowych do atrakcyjnych miejsc turystycznych,
- 19) pobudzanie i wspieranie *aktywności społecznej mieszkańców gmin* w zakresie kształtowania *lokalnych przestrzeni czasu wolnego* na terenie obszaru funkcjonalnego,
- 20) *integracja rekreacyjno-turystyczna mieszkańców* poprzez organizowanie w miejscowościach gmin, różnego typu zajęć rekreacyjnych, kulturalnych, turystycznych i sportowych dla mieszkańców w różnych grupach wiekowych,
- 21) zapewnienie pełnej *dostępności usług telekomunikacyjnych* (telefonicznych, teleinformatycznych (Internetu bezprzewodowego), radiowych i telewizyjnych w całej przestrzeni czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego,
- 22) *promowanie inwestowania w infrastrukturę turystyczno-rekreacyjną* gmin obszaru funkcjonalnego (hotele, pensjonaty, przystanie wodne, pola biwakowe, tereny rekreacyjne, rewitalizacje zabytków),
- 23) *zapewnienie szerokiego dostępu do kultury i rozrywki* w miejscowościach gmin (na terenach wiejskich i w miastach), a w czasie wakacji również w ośrodkach rekreacyjnych (w szczególności nadodrzańskich),
- 24) zapewnienie powszechnego *dostępu do uczestnictwa w gminnym życiu sportowym, rekreacyjnym i turystycznym* na terenach wiejskich i w miastach obszaru funkcjonalnego,
- 25) organizowanie większej ilości masowych imprez sportowo-rekreacyjnych i turystycznych na terenie obszaru funkcjonalnego, w szczególności podczas wakacji i w czasie weekendów w sezonie turystycznym,

- 26) poprawa dostępności i jakości usług placówek handlowych i usługowych dla turystów w weekendy sezonu turystycznego oraz w czasie wakacji, w miejscowościach gmin, a w szczególności w miejscowościach nadodrzańskich,
- 27) zwiększenie wpływu mieszkańców miejscowości gmin na *decyzje organów władzy*, dotyczące rekreacji i turystyki w danej miejscowości i w okolicy,
- 28) udzielanie wsparcia dla przedsiębiorstw tworzących *nowe miejsca pracy w obszarze* turystyki i rekreacji,
- 29) rozwijanie współpracy z rolnikami w zakresie tworzenia większej ilości *gospodarstw agroturystycznych* na terenach wiejskich,
- 30) tworzenie *lokalnych przestrzeni rekreacyjnych* dla organizacji *pikników rodzinnych* albo innej formy integracji, dla zmobilizowania mieszkańców do wspólnych działań na rzecz rozwoju lokalnych przestrzeni czasu wolnego dla mieszkańców i dla gości,
- 31) wspieranie aktywności lokalnych organizacji pozarządowych w zakresie tworzenia lokalnych przestrzeni spędzania czasu wolnego,
- 32) wspieranie przez władze gminne społecznego zapotrzebowania na *festyny wiejskie*, które mogą być dodatkowym uatrakcyjnieniem oferty turystycznej w okresie letnim i w sezonie turystycznym,
- 33) rozszerzanie *zatrudniania instruktorów i animatorów w domach kultury*, zarówno w mieście jak i na wsi, w celu podwyższenia poziomu i atrakcyjności kulturalnej oferty spędzania czasu wolnego w miejscowościach gmin obszaru funkcjonalnego,
- 34) zapewnienie bezpieczeństwa w przestrzeniach czasu wolnego (parki, ścieżki spacerowe, trasy biegowe i rowerowe, place zabaw dla dzieci), w szczególności w godzinach wieczornych a także w nocy (patrole straży miejskiej i policji oraz monitoring i oświetlenie),
- 35) *wspieranie rozwoju kajakarstwa na Zimnym Potoku* poprzez zorganizowanie wypożyczalni sprzętu nad rzeką oraz zapewnienie przewozu sprzętu i turystów z miejsca zakończenia spływu do miejsca startu, na którym zaparkowany został samochód lub inny pojazd dojazdowy,
- 36) umieszczanie aktualnych map turystycznych gmin przy dworcach PKS i PKP oraz przy urzędach gmin,

- 37) *uatrakcyjnienie oferty sportowo-rekreacyjnej w okresie zimowym* (budowa lodowisk w Sulechowie i Czerwieńsku, organizowanie biegów narciarskich, kuligi, tory saneczkowe, zjazdowe trasy narciarskie),
- 38) równomierne rozszerzenie zakresu działania Gminnych Ośrodków Kultury na teren całej gminy,
- 39) organizowanie większej ilości imprez kulturalno-rozrywkowych z czynnym udziałem dzieci i młodzieży szkolnej,
- 40) poprawa dostępności obiektów kultury dla mieszkańców gmin,
- 41) poprawa jakości i poziomu wyposażenia wiejskich domów kultury,
- 42) organizowanie w gminie większej ilości imprez kulturalnych i rozrywkowych dla różnych grup wiekowych mieszkańców gmin (dzieci, młodzieży i dorosłych),
- 43) organizowanie interesujących zajęć pozaszkolnych dla dzieci gminy z udziałem profesjonalnych animatorów kultury,
- 44) lepsze dostosowanie godzin pracy domów kultury do godzin pracy większości mieszkańców,
- 45) preferowanie mieszkańców gmin w zakresie dostępności i cen biletów na imprezy kulturalne w gminie,
- 46) organizowanie seansów kinowych i występów teatralnych w miejscowościach gmin,
- 47) budowa lokalnych mini ośrodków sportowych w miejscowościach wiejskich gmin,
- 48) szersze udostępnienie hal sportowych dla dzieci, młodzieży i dorosłych,
- 49) częste i regularne organizowanie biegów, spacerów, wycieczek rowerowych dla różnych grup mieszkańców,
- 50) stworzenie możliwości korzystania z ulg w opłacie za obiekty sportowe dla rodzin z dziećmi i wprowadzanie specjalnych kart promocyjnych dla rodzin wielodzietnych.

Wnioski z analizy stanu rekreacji i turystyki na obszarze miejscowości leżących w bezpośredniej bliskości Odry:

- brakuje infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej i turystyczno-rekreacyjnej nad brzegami, Odry co znacząco ogranicza liczbę turystów spędzających czas wolny nad Odrą,
- w warunkach braku infrastruktury nadbrzeżnej dominuje wędkarstwo, a przy okazji z rekreacji i wypoczynku nad rzeką korzysta jedynie rodzina wędkarza),

- brak parkingów i pomostów wędkarskich ogranicza rozwój rekreacji i wędkarstwa nadodrzańskiego,
- brak większej ilości przystani lub pomostów pływających utrudnia motorowodnikom przybijanie do brzegów Odry i zwiedzanie okolic różnych miejscowości nadodrzańskich,
- istnieje potrzeba poprawy dostępności brzegów Odry dla turystów wodnych i turystów wypoczywających nad brzegami Odry,
- bardzo ważne znaczenie dla rozwoju turystyki kajakowej ma kanał Zimny Potok, który powinien mieć bardziej rozbudowaną infrastrukturę nadbrzeżną,
- dodatkowym atutem rekreacyjno-turystycznym brzegów Odry są zatoki odrzańskie (bardzo dobre miejsce do pływania kajakami, łódkami, żaglówkami, pontonami), elementy starorzeczy w pobliżu Odry a także zbiorniki (oczka) wodne na terenie międzywala,
- większą liczbę turystów ściągnąć mogą nad Odrę urządzone ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe, do których zapewniony będzie wygodny dojazd i parking dla samochodów. W ośrodku musi być dostępny sprzęt do pływania po spokojnych i bezpiecznych wodach zatok odrzańskich, pobliskich zbiornikach wodnych lub starorzeczach,
- *nadodrzańskie ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe* powinny mieć charakter w pełni rodzinny, tzn. muszą mieć zdolność jednoczesnego zaspokojenia potrzeb rekreacyjnych rodzin wielopokoleniowych (dzieci, młodzieży, dorosłych i ludzi w podeszłym wieku).

Dlatego powinny znaleźć się tam:

- place zabaw dla dzieci (zjeżdżalnie, karuzele, huśtawki, piaskownice),
- alejki spacerowe dla ludzi starszych i rowerowe dla małych dzieci,
- boiska sportowe dla dzieci, młodzieży i dorosłych,
- place do gier i zabaw ruchowych,
- pola namiotowe dla nocujących w ośrodku,
- pola biwakowe z małą architekturą biwakową (ławy, stoły, wiaty, paleniska ogniskowe),
- plaża przybrzeżna (trawiasta lub piaskowa),

- punkty handlu obnośnego lub obwoźnego z artykułami żywnościowymi lub innymi artykułami nieżywnościowymi o charakterze turystycznym,
- stanowiska do handlu lokalnymi produktami żywnościowymi,
- wypożyczalnia sprzętu pływającego (pontony, łódki, kajaki, rowery wodne) po wodach stojących (zatokach, starorzeczu, zbiornikach wodnych) występujących w okolicach ośrodków.

Wnioski dotyczące możliwości uprawiania różnych form turystyki

Z analizy stanu rekreacji i turystyki na obszarze funkcjonalnym wynika, że istnieją tu możliwości uprawiania różnych form turystyki, wymienionych w definicji turystyki.¹²

Turystyka przyrodnicza, to podróże mające na celu obserwowanie i poznawanie przyrody: roślin, zwierząt, form geologicznych, obszarów wodnych. Zasoby własne obszaru funkcjonalnego sprzyjają rozwojowi tej formy aktywności. Szlaki turystyczne, leśne ścieżki dydaktyczne, różnego rodzaju wydawnictwa, strony internetowe umożliwiają turystom dotarcie do atrakcyjnych przyrodniczo miejsc. Z przeprowadzonej analizy wynika, że informacja i działania marketingowe w w/w zakresie są jeszcze niewystarczające.

Birdwatching, to obserwowanie ptaków w ich naturalnych siedliskach. Dolina Odry ma naturalny potencjał do uprawiania tego rodzaju turystyki. Mógłby on zostać zwiększony poprzez działania marketingowe, oparte o fachową wiedzę ornitologów, umiejętnie skierowane do grup docelowych.

Ekoturystyka, to forma turystyki, która wykształciła się jako alternatywa w stosunku do turystyki masowej. Ekoturystyce towarzyszy minimalizowanie negatywnego wpływu turystów na środowisko przyrodnicze i społeczności lokalne. Na obszarze funkcjonalnym są warunki do uprawiania tego typu turystyki. Bazą ekoturystyki mogą być działające w gminach gospodarstwa agroturystyczne, np. w Brzeźnicy, Łagowie, Szczawnie, Goli, Mozowie, Cigacicach, czy Klepsku.

Turystyka krajoznawcza, to wyjazdy, których głównym motywem jest chęć zwiedzenia określonego obiektu, miejscowości lub regionu; szczególnie popularna w szkołach, gdzie organizowane są wycieczki przedmiotowe, zielone szkoły, biwaki itp. Rozwojowi tej formy turystyki może między innymi sprzyjać organizacja rejsów statkami i galarami po Odrze,

¹² <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka> [data dostępu 1.04.2015]

rewitalizacja parków w Nietkowie (wraz z arboretum) i w Laskach, ścieżki dydaktyczne, czy też udostępnienie skansenów fortyfikacyjnych wzdłuż Odry.

Turystyka kulturowa, to odwiedzanie miejsc, w których znajdują się walory materialne i niematerialne ważne ze względów kulturowych, artystycznych i historycznych. Taki ruch turystyczny koncentruje się przede wszystkim w miastach, w których zlokalizowane są zabytki, instytucje i wydarzenia kulturalne.¹³

Na obszarze funkcjonalnym walory kulturowe i historyczne posiadają przede wszystkim dwa miasta: Sulechów i Czerwieńsk. Wśród zabytków Sulechowa oprócz całego układu urbanistycznego warto wymienić: zamek, zbór kalwiński, ratusz miejski, stare kościoły, Bramę Krośnieńską, czy obiekty PWSZ. Zainteresowanie wzbudzają też zabytki szlaku Rothenburgów (Czerwieńsk, Nietków, Boryń, Laski), zabytkowe zespoły pałacowo-folwarczno-parkowe w Brzeźnicy, Kosierzu, Trzebulach, Bukowie, Łęgowie, Kalsku, liczne zabytkowe kościoły, z kościołem w Klepsku na czele, czy Stary Młyn w Brzeźnicy.

Dla miłośników kolei atrakcyjna może być zabudowa stacji w Sulechowie i w Czerwieńsku, wraz z budynkami dworcowymi.

Turystyka sentymalna, to podróże do miejsc urodzenia i pochodzenia, które przybywający do tych miejsc opuścili ze względów politycznych lub ekonomicznych.

W tym charakterze obszar funkcjonalny odwiedzają i prawdopodobnie będą szerzej odwiedzać turyści z Niemiec. Przedmiotem ich zainteresowania mogą być zabytki, w tym dawne cmentarze ewangelickie. Dla tej formy turystyki ważne są zarówno walory historyczno-kulturowe jak również walory krajobrazowo – przyrodnicze, terenów i obiektów.

Turystyka kulinarna, to podróże do miejsc, w których wytwarzane są określone produkty żywnościowe lub w których organizowane są festiwale kulinarne. Jednym z rodzajów turystyki kulinarnej jest enoturystyka, w której przedmiotem zainteresowania turystów jest wino. Dla tego rodzaju turystyki atrakcją obszaru funkcjonalnego mogą być winnice w Górzycowie i w Mozowie, które są elementami Lubuskiego Szlaku Wina i Miodu.

Turystyka festiwalowa, to wyjazdy na festiwale filmowe, festiwale muzyczne, festiwale teatralne, wystawy kulturalne, parady, koncerty rozrywkowe itp. Do rozwoju tego rodzaju turystyki mogą w przyszłości przyczynić się imprezy organizowane przez Sulechowski Dom Kultury i Miejsko-Gminny Ośrodek Kultury w Czerwieńsku. W Sulechowie oprócz

¹³ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka> [data dostępu 1.04.2015]

koncertów plenerowych z okazji Dni Sulechowa, czy finału Wielkiej Orkiestry Świątecznej Pomocy istnieją dobre warunki do organizacji imprez kulturalnych w zborze, gdzie znajduje się sala widowiskowa. Na dzień dzisiejszy taką imprezą są Dni Muzyki Fryderyka Chopina.

W Czerwieńsku największe koncerty odbywają się podczas Dni Czerwieńska. Na całym obszarze funkcjonalnym koncerty we wsiach organizowane są najczęściej podczas dożynek i festynów. Dla tego typu turystyki potrzebny jest mocny produkt kulturalny.

Fanoturystyka, to wyjazdy związane z chęcią uczestnictwa w wydarzeniach sportowych. Wśród klubów sportowych na obszarze funkcjonalnym, przyciągających największą ilość widzów, w tym także przyjezdnych można wymienić kluby siatkarskie Zawisza Sulechów i Orion Sulechów. Rzesze turystów przyciągają też imprezy motorowodne. Tradycyjnie kibiców przyciągają mecze lokalnych drużyn piłkarskich.

Agroturystyka to wypoczynek w gospodarstwach rolnych oferujących produkty własnego wyrobu oraz dające możliwość zapoznania się z systemem produkcji rolnej. Jak już wspomniano bazą ekoturystyki na obszarze funkcjonalnym są działające w gminach gospodarstwa agroturystyczne, np. w Brzeźnicy, Łagowie, Szczawnie, Goli, Mozowie, Cigacicach, czy Klepsku. Wydaje się, że tego typu turystyka ma duże szanse rozwoju na obszarze funkcjonalnym.

Turystyka handlowa ma miejsce wtedy, gdy głównym celem wyjazdu jest nabywanie produktów i usług w miejscu pobytu a szczególną formą turystyki handlowej jest turystyka przygraniczna.¹⁴ Przykładem turystyki handlowej mogą być przyjazdy turystów na targi rolne i kiermasze ogrodnicze w Kalsku. Największe szanse korzystania z turystyki przygranicznej ma gmina Dąbie, gdyż spośród trzech gmin jest położona najbliżej granicy z Niemcami i przebiega przez nią droga krajowa, która prowadzi do przejść granicznych w Gubinie/Gubinku i w Słubicach. Drogą krajową nr 32 odbywa się ruch tranzytowy z Niemiec do Zielonej Góry i do dalszych miejscowości na terenie kraju. Stąd funkcjonuje na terenie gminy Dąbie kilka stacji benzynowych, których klientami są liczni turyści handlowi z Niemiec. Turyści zagraniczni korzystają również z oferty gastronomicznej w Gronowie.

Turystyka wodna to podróżowanie na jachtach, statkach pasażerskich, łodziach motorowych. To również turystyka kajakowa. Ilość turystów podróżujących Odrą, jest

¹⁴ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka> [data dostępu 1.04.2015]

uzależniona w dużej mierze od infrastruktury portów i przystani. W sposób naturalny istotne jest, czy również poza obszarem funkcjonalnym znajdują się porty i przystanie. Wymienić tu można porty i przystanie w Krośnie Odrzańskim oraz w Nowej Soli. Na obszarze funkcjonalnym jedynie port i przystanie w Cigacicach posiadają odpowiednią infrastrukturę. Sytuacja zmieni się po zrealizowaniu w 2015 r. programu budowy 10 przystani w tym m. in. w Nietkowie oraz Pomorsku. W dalszej kolejności wybudowana będzie przystań w Górzycach, obok Winnicy. Tę inwestycję przesunięto w czasie ze względu na rygory związane z pobliskim ujęciem wody dla Zielonej Góry.

Rozwój turystyki kajakowej, chociaż istnieje dla niej na Obszarze Funkcjonalnym duży potencjał napotyka na bariery. Jedną z nich jest trudność pływania po Odrze kajakiem pod prąd. W związku z tym należałoby zorganizować system wypożyczania kajaków i odbierania ich od turystów w miejscowościach w dole rzeki. Podobny sposób organizacji mógłby być zastosowany w przypadku wycieczek kajakowych na Bobrze, Kanale Ołobok, Zimnym Potoku, czy też Obrzycy. Na kanale Ołobok i na Bobrze dodatkowym utrudnieniem dla kajakarzy są progi wodne, natomiast na Zimnym Potoku występuje problem powtarzających się okresowych zanieczyszczeń tego ciek wodnego a także brak odpowiedniej infrastruktury nadrzecznej ułatwiającej pływanie. Turystyka wodna na Odrze ma duże perspektywy rozwoju po zbudowaniu odpowiedniej infrastruktury nadbrzeżnej.

Turystyka militarna, to wypoczynek w miejscach o ciekawej historii militarnej.¹⁵

Na obszarze funkcjonalnym zainteresowanie turystów wzbudzają obiekty Linii Środkowej Odry oraz fortyfikacje wzdłuż Kanału Ołobok, stanowiące uzupełnienie Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego. Do ciekawych obiektów możemy zaliczyć bunkry *Skansenu Fortyfikacyjnego Czerwieńsk* w Brodach oraz schrony bojowe w Leśnej Górze. Do obiektów fortyfikacyjnych można zaliczyć również mury obronne w Sulechowie. Ten rodzaj turystyki ma również dobre perspektywy rozwoju jako oferta uzupełniająca.

Turystyka piesza obejmuje poznawanie środowiska i kultury odwiedzanego obszaru bez wykorzystywania środków transportu; duże znaczenie mają szlaki turystyczne oraz baza noclegowa (zwłaszcza schroniska turystyczne, kempingi, hotele).

Rozwój turystyki pieszej jest zależny od zewnętrznej dostępności transportowej obszaru funkcjonalnego oraz wewnętrznych sieci połączeń transportu zbiorowego. Dla tej formy

¹⁵ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka> [data dostępu 1.04.2015]

turystyki może mieć znaczenie ponowne uruchomienie kolejowej komunikacji pasażerskiej na linii Czerwieńsk – Gubin/Guben a także uruchomienie specjalnych pociągów turystycznych na trasie Zbąszynek-Krosno Odrzańskie lub Poznań-Gubin (Cottbus). Dobra zewnętrzna dostępność drogowa obszaru funkcjonalnego będzie sprzyjała rozwojowi turystyki pieszej.

Trekking, to wyprawy na obszary niezamieszkałe lub słabo zaludnione.

Warunki dla trekkingu istnieją na terenie łąg nadodrzańskich.

Turystyka rowerowa ma miejsce wtedy, gdy turysta przemieszcza się wykorzystując do tego celu rower. Warunki dla tej turystyki tworzą opisane w strategii szlaki rowerowe, które warto rozwijać. Wiele osób wskazuje, że należałoby udostępnić dla turystów rowerowych wały nadodrzańskie. Warto rozwijać nie tylko ścieżki rowerowe, ale wytyczać również szlaki rowerowe, na których zapewniono by warunki przejezdności, przy mniejszych nakładach inwestycyjnych.

Turystyka jeździecka, to rekreacyjna jazda konna w specjalnych ośrodkach jeździeckich lub na terenach otwartych. Ten rodzaj turystyki ma jeszcze duże rezerwy rozwojowe na terenie obszaru funkcjonalnego. Przykładem działania w tej branży jest funkcjonowanie krytej ujeżdżalni w Kalsku i gospodarstwa agroturystycznego Kasia w Brzeźnicy.

Turystyka żeglarska, to żeglowanie po jeziorach naturalnych i sztucznych. Potencjał do rozwoju tej formy turystyki ma jezioro Raduszec Wielki, graniczące na części swojego brzegu z gminą Dąbie, Jezioro Wielkie w Dąbiu a także Odra.

Turystyka motocyklowa, to forma spędzania czasu wolnego łącząca poznawanie nowych miejsc z przemieszczaniem się na motocyklu.¹⁶ Turystyka motocyklowa w dużej mierze uzależniona jest od aktywności organizacji motocyklistów, którzy chętnie uczestniczą w imprezach zbiorowych. Na terenie obszaru funkcjonalnego bardziej dotyczy obiektów historyczno-kulturowych, do których jest łatwy dojazd, niż obszarów przyrodniczych.

Ważną gałęzią turystyki jest turystyka biznesowa. Wydatki turysty biznesowego są zazwyczaj wyższe niż pozostałych uczestników ruchu turystycznego.

Wśród form turystyki biznesowej możemy wymienić podróże służbowe, czyli podróże pracowników w celu nawiązania lub utrzymania kontaktów z partnerami biznesowymi, najczęściej odbywane indywidualnie. Ta forma turystyki jest bezpośrednio zależna

¹⁶ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka> [data dostępu 1.04.2015]

od potencjału gospodarczego obszaru. Często jej występowanie może wynikać z komunikacyjnej infrastruktury tranzytowej w kraju i za granicą. Największymi imprezami targowymi na obszarze funkcjonalnym są targi rolne i kiermasze ogrodnicze w Kalsku.. Przez teren gminy Sulechów przebiega droga ekspresowa S3, droga krajowa nr 32 oraz drogi wojewódzkie 272, 277, 278, którymi podróżują turyści biznesowi. Inna forma turystyki biznesowej, to turystyka targowa, polegająca na wyjazdach na różnego rodzaju targi organizowane w kraju i za granicą. Perspektywy rozwoju tego rodzaju turystyki na obszarze funkcjonalnym są na razie niewielkie ale po rozbudowie infrastruktury hotelowo-gastronomicznej może to się zmienić.

Turystyka motywacyjna, to podróże organizowane przez przedsiębiorstwa dla swoich pracowników, mające na celu zmotywowanie ich do lepszej pracy na rzecz swojej firmy lub będące nagrodą za osiągnięte wyniki. Szansą na przyciągnięcie uczestników tak zwanych wyjazdów integracyjnych jest lotnisko w Babimoście. Po rozszerzeniu siatki połączeń lotniczych i po przygotowaniu odpowiednich ofert dla turystyki motywacyjnej, na obszar funkcjonalny mogliby przyjeżdżać pracownicy dużych korporacji. Firmy z Warszawy, Krakowa, czy Gdańska dysponują znacznymi budżetami na tego rodzaju wydatki.

Na razie barierą wydaje się brak zaplecza hotelowo-gastronomicznego a także atrakcyjnej, kompleksowej oferty produktów turystyczno-rekreacyjnych.

Pokrewną formą jest turystyka korporacyjna, która polega na podróżach organizowanych przez firmę dla określonych osób, którym zapewnia się darmowe uczestnictwo w wypoczynku lub wydarzeniach o charakterze rozrywkowym. Takie działanie stanowi jedno z narzędzi public relations.¹⁷ Ta forma ma szansę szybciej zaistnieć na obszarze funkcjonalnym.

Gałęzią turystyki biznesowej jest turystyka kongresowa, obejmująca uczestnictwo w konferencjach, kongresach, seminariach, sympozjach itp. Należy tu wskazać dużą aktywność w tej dziedzinie takich instytucji jak PWSZ w Sulechowie i ODR w Kalsku.

¹⁷ <https://pl.wikipedia.org/wiki/Turystyka> [data dostępu 1.04.2015]

1.2 Audyt i wnioski z analizy stanu ochrony środowiska na obszarze funkcjonalnym

Istnieje potrzeba budowy nowych sieci gazowych w gminie Dąbie oraz rozbudowy istniejącej sieci gazowej w gminach Czerwieńsk i Sulechów, zwłaszcza na obszarze niektórych wsi. Rozbudowa infrastruktury gazowniczej pozwoli na wzrost wykorzystania gazu przewodowego do celów grzewczych, co powinno skutkować zmniejszeniem tzw. emisji niskiej i ograniczeniem zanieczyszczenia powietrza.

Gospodarka cieplna w gminach tworzących obszar funkcjonalny jest zróżnicowana nieznacznie. Najmniej korzystna jest w gminie Dąbie, nieposiadającej ośrodka miejskiego. Konieczna jest budowa nowych kotłowni i sieci ciepłych, rozszerzanie zasięgu kotłowni istniejących oraz tworzenie centralnych systemów zaopatrzenia w ciepło, szczególnie w Czerwieńsku i Sulechowie. Wskazane jest także tworzenie zbiorowych systemów doprowadzania ciepłej wody użytkowej oraz zwiększenie zastosowania paliw ekologicznych (gaz, olej opałowy, biomasa itp.). Powinno to przyczynić się do zmniejszenia emisji zanieczyszczeń pyłowych i gazowych do powietrza oraz skuteczniejszego ograniczania tzw. emisji niskiej na wsiach i obszarach zabudowy jednorodzinnej miast.

Należy dążyć do zmniejszenia zróżnicowania poziomu zaopatrzenia w wodę gmin tworzących obszar funkcjonalny, by gminy Dąbie i Sulechów dorównały gminie Czerwieńsk uzbrojonej w sieci i urządzenia wodociągowe w 99%.

Wodociągi mają zapewnić wszystkim odbiorcom ciągłą dostawę wody o wymaganej jakości, w pożądanej ilości i o wystarczającym ciśnieniu. W tym celu należy prowadzić wymianę zużytych elementów, konserwację urządzeń oraz modernizację i rozbudowę sieci wodociągowej.

Należy zwiększyć stopień skanalizowania gmin tworzących obszar funkcjonalny, który jest niższy niż stopień „zwodociągowania”, szczególnie na terenach wiejskich. Część wsi posiadających wodociągi nie jest skanalizowana, a w innych ten poziom jest niepełny. Brak kanalizacji powoduje konieczność gromadzenia ścieków w zbiornikach bezodpływowych i ich wywozu do oczyszczalni.

W celu uporządkowania gospodarki ściekowej konieczna jest prawidłowa eksploatacja i konserwacja istniejących sieci, urządzeń kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków, ich modernizacja, budowa nowych systemów kanalizacyjnych oraz rozbudowa istniejących, a także likwidowanie systemu gromadzenia oraz wywozu ścieków. Na terenach rozproszonej zabudowy,

o niskiej gęstości zaludnienia i niekorzystnych warunkach terenowych, należy wdrażać budowę przydomowych oczyszczalni ścieków.

Z uwagi na walory turystyczno-rekreacyjne gmin obszaru funkcjonalnego należy racjonalnie rozwiązać gospodarkę osadami ściekowymi powstającymi w oczyszczalniach ścieków, minimalizując ich rolnicze bądź leśne wykorzystanie.

Skanalizowanie wszystkich miejscowości obszaru funkcjonalnego jest warunkiem dalszej poprawy stanu środowiska gruntowo-wodnego. Przyniesie to znaczącą poprawę stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych. Prowadzenie racjonalnej gospodarki osadami ściekowymi wyeliminuje ich negatywne oddziaływanie na tereny gmin, w tym na istniejące bądź planowane obiekty rekreacyjno-turystyczne.

Poprawa *stanu czystości rzek i cieków powierzchniowych* na obszarze funkcjonalnym, w tym Odry i Bobru, jest skutkiem zmniejszenia się ilości odprowadzanych ścieków i budowy nowych oraz modernizacji istniejących oczyszczalni ścieków. Istotny wpływ na jakość wód rzeki Odry i Bobru wywierają źródła zanieczyszczeń, usytuowane w ich zlewniach poza województwem lubuskim.

Badania stanu czystości rzek województwa lubuskiego prowadzone od wielu lat przez WIOŚ w Zielonej Górze dowodzą, że stan wód powierzchniowych ulega sukcesywnej poprawie, aczkolwiek tempo i zakres tej poprawy nie są zadowalające.

Konsekwentna działalność w zakresie ochrony wód i realizacja inwestycji proekologicznych (składowiska odpadów, oczyszczalnie ścieków, systemy kanalizacyjne itp.) przynoszą również poprawę stanu czystości mniejszych rzek, stanowiących odbiorniki ścieków komunalnych. Przykładem są korzystne zmiany stanu czystości wód Kanału Łącza i Zimnego Potoku po uruchomieniu w 1998 r. oczyszczalni ścieków dla Zielonej Góry w Łęczycy.

Prowadzona od 2008 r. ocena stanu wód rzek w oparciu o nowe kryteria tj. stan i potencjał ekologiczny, elementy biologiczne oraz wskaźniki fizykochemiczne wykazuje, że ogólny stan jednolitych części wód rzek, uwzględniający wszystkie elementy jest zły - niemal na całym obszarze województwa lubuskiego, w tym na całej długości Bobru i Odry wewnętrznej. Jedynym badanym ciekami wykazującym stan ekologiczny dobry był w 2013 r. Zimny Potok – na odcinku od źródła do Kanału Łącza (m. Wysokie). Stan czystości wód nie uległ pogorszeniu, a wody powierzchniowe oceniane wg nowych kryteriów nie osiągnęły jeszcze w pełni standardów wymaganych przez Unię Europejską.

Obszar funkcjonalny jest ubogi pod względem występowania *jezior i zbiorników wód stojących*. Największe znaczenie turystyczno-rekreacyjne ma Jezioro Wielkie w Dąbiu

o powierzchni 35,2 ha. Stan czystości wód jeziora w 1995 roku (jedyne badania WIOŚ) odpowiadał II klasie czystości. W gminie Czerwieńsk powstały w ostatnich latach dwa zbiorniki małej retencji: „Strużyna” i „Czerwieńsk”, które docelowo mają być wykorzystywane do celów rekreacyjnych. Największy zbiornik wód stojących w gminie Sulechów to wyrobisko o powierzchni 29,9 ha po kopalni kredy jeziornej w miejscowości Brzezcie Pomorskie.

Znaczna część mniejszych jezior, zbiorników i stawów wykorzystywana jest przez okoliczną ludność do celów rekreacyjnych (kąpiele) oraz do wędkowania.

Badania *wód podziemnych* prowadzone od wielu lat przez Państwowy Instytut Geologiczny wykazują, że największy udział mają wody III klasy tj. zadowalającej jakości – w woj. lubuskim w latach 2011-2012 stanowiły one 63-64,8%.

Wpływ czynników antropogenicznych (nieuregulowana gospodarka wodna, oddziaływanie rolnictwa) powoduje konieczność uzdatniania wody czerpanej dla celów pitno-gospodarczych z piętra czwartorzędowego i górnych poziomów piętra trzeciorzędowego.

Uwzględniając zasoby i stan czystości wód powierzchniowych płynących i stojących oraz wód podziemnych na obszarze funkcjonalnym i ich możliwości rekreacyjno-wypoczynkowego wykorzystania należy:

- chronić istniejące rzeki i ciek i zbiorniki wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniami, głównie ściekami bytowo-gospodarczymi, deszczowymi i przemysłowymi oraz przed dopływem związków biogenych, co pozwoli osiągnąć ich dobry stan ekologiczny,
- poddać ochronie wody podziemne stanowiące źródło zaopatrzenia w wodę mieszkańców, nie tylko w strefach ochronnych ujęć wody, ale na całym terenie obszaru funkcjonalnego,
- dokonywać sukcesywnej rozbudowy systemów kanalizacyjnych, a w gminach gdzie funkcjonują zbiorniki bezodpływowe do gromadzenia ścieków prowadzić regularną kontrolę ich szczelności oraz miejsc wywozu ścieków.

Badania prób glebowych w województwie lubuskim prowadzi od lat OSCh-R w Gorzowie Wlkp. Wyniki badań odczynu gleb wykazują, że aż 86 % stanowią gleby kwaśne - konieczne jest ich wapnowanie. Gleby obszaru funkcjonalnego należą do zasobnych w fosfor, a 25% stanowią gleby o bardzo wysokiej zawartości magnezu.

Gleby obszaru funkcjonalnego, występujące w większości jako kompleksy pszenne i żytnie, powinny być pieczołowicie chronione przed wzrostem zanieczyszczeń i degradacją. Ochrona

powierzchni ziemi, w tym zapobieganie powstawaniu i likwidacja tzw. dzikich wysypisk odpadów, powinna być istotnym elementem edukacji ekologicznej społeczeństwa.

Wszystkie gminy obszaru funkcjonalnego należą do tzw. strefy lubuskiej utworzonej na potrzeby *monitoringu jakości powietrza*. Na podstawie badań WIOŚ w Zielonej Górze z ostatnich lat całą strefę lubuską, pod względem stężeń dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, kadmu, arsenu, niklu, ołowiu, benzenu i tlenku węgla oraz poziomemu pyłu zawieszonemu PM_{2,5}, zaliczono do klasy A. Do klasy C zaliczono strefę ze względu na poziom pyłu zawieszonemu PM₁₀ i stężenie benzo(a)piranu, ale przekroczenia występują tylko na nielicznych obszarach. Ze względu na przekroczenia poziomu celu długoterminowego przez stężenia ozonu strefa lubuska w ocenie za 2010r. otrzymała klasę D2, co nie skutkuje koniecznością opracowania programu ochrony powietrza.

W celu dalszej poprawy standardów jakości powietrza należy ograniczać emisję zanieczyszczeń z indywidualnych systemów grzewczych, emisję spalin komunikacyjnych, stosowanie pieców i kotłów o niskiej sprawności, wykorzystywanie niskokalorycznych paliw stałych oraz eliminować przypadki spalania odpadów. W tym celu konieczne jest tworzenie zbiorczych sieci ciepłych, zasilanych przez kotłownie wykorzystujące paliwa niskoemisyjne (gaz, olej opałowy, biomasa), co wydatnie ograniczy tzw. emisję niską.

W celu ograniczenia uciążliwości źródeł hałasu komunikacyjnego na obszarze funkcjonalnym należy budować obwodnice miejscowości (wyprowadzenie ruchu tranzytowego na obrzeża zabudowy), prowadzić wymianę nawierzchni dróg i ich uzbrojenia, wprowadzać ograniczenia prędkości ruchu oraz budować ekrany dźwiękochłonne. W przypadku źródeł hałasu przemysłowego należy stosować rozwiązania indywidualne w zakresie posadowienia lub zamocowania urządzeń, eliminujące drgania i wibracje.

Należy minimalizować oddziaływanie źródeł odoru m.in. poprzez prawidłową lokalizację inwestycji uciążliwych zapachowo, wydawanie przemysłanych decyzji na lokalizację oczyszczalni ścieków, zakładów utylizacji odpadów, rolnicze wykorzystanie osadów ściekowych itp.

W zakresie *zagospodarowania odpadów* komunalnych sytuacja we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego jest w pełni uregulowana. Gminy: Dąbie, Czerwieńsk, Sulechów wraz z trzema pobliskimi gminami i Zieloną Górą, stanowią wydzielony obszar gospodarowania odpadami komunalnymi, obsługiwany przez ZZO w Zielonej Górze.

Mimo że we wszystkich wymienionych gminach prowadzona jest selektywna zbiórka odpadów komunalnych, konieczne jest rozszerzanie jej zakresu w celu spełniania rosnących

wymagań w zakresie poziomu odzysku i recyklingu tych odpadów. Należy dążyć do większej skuteczności w zakresie zbiórki odpadów wielkogabarytowych oraz odpadów niebezpiecznych dla środowiska. Wymaga to szeroko zakrojonych akcji propagandowych oraz edukacji ekologicznej.

W celu pełniejszego wykorzystania walorów środowiskowych gminy obszaru funkcjonalnego powinny ponadto:

- minimalizować ilości odpadów wywożonych i deponowanych na składowiskach,
- działać na rzecz skutecznej zbiórki baterii i zużytego sprzętu elektronicznego, akumulatorów, olejów przepracowanych, odpadów medycznych i weterynaryjnych, odpadów zawierających azbest, pojazdów wycofanych z eksploatacji itp.,
- likwidować powstające na ich terenie nieurządzone (tzw. dzikie) wysypiska odpadów,
- możliwie szybko dokończyć rekultywację zamkniętych wysypisk odpadów.

Należy dążyć do wyrównania poziomu *edukacji ekologicznej* w poszczególnych gminach obszaru funkcjonalnego. Szczególnie powinna zaktywizować się gmina wiejska Dąbie, w której odczuwalny jest brak ośrodka miejskiego, takiego jak Czerwieńsk czy Sulechów.

W zakresie edukacji ekologicznej na obszarze funkcjonalnym należy ponadto dążyć do:

- objęcia edukacją możliwie szerokiej reprezentacji ludności gmin obszaru funkcjonalnego, w tym również osób dorosłych.
- utworzenia Międzygminnego Centrum (Ośrodka) Edukacji Ekologicznej,
- koordynacji działalności gminnych organizacji ekologicznych oraz realizacji wspólnych, szeroko zakrojonych akcji i imprez,
- intensywniejszego propagowania materiałów edukacyjnych o tematyce ekologicznej.

Wysoki poziom edukacji ekologicznej społeczeństwa powinien przełożyć się na poprawę stanu środowiska, jego utrzymanie w dobrym stanie i stworzenie warunków do wykorzystania rekreacyjno-wypoczynkowego zasobów obszaru funkcjonalnego.

2 Analiza i zasady wykorzystania oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych istniejących i przyszłych, a w szczególności stanic wodnych, portów rzecznych, terenów krajobrazowych, parków, dróg i przepraw

Analizując zasady wykorzystania oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych można wymienić dwie formy: odpłatną i nieodpłatną. Formy nieodpłatne mogą wynikać z norm ustrojowych (na przykład prawo wstępu do lasów państwowych poza okresami zagrożeń, czy też nieodpłatny dostęp do dróg publicznych). Wtedy część kosztów korzystania z oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych ponoszą samorzady gminne, powiatowe, czy wojewódzkie. Społeczeństwo uczestniczy w sposób pośredni w finansowaniu rekreacji i turystyki płacąc podatki.

Badani mieszkańcy gmin dość wyraźnie akcentowali potrzebę szerokiego udostępnienia przestrzeni publicznej i obiektów publicznych mieszkańcom gmin na preferencyjnych warunkach cenowych, z bezpłatnością włącznie. Dotyczyło to głównie imprez kulturalno-rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych oraz indywidualnego lub grupowego korzystania z gminnych obiektów sportowych lub kulturalnych.

Można też mówić o pełnym i ograniczonym dostępie mieszkańców do korzystania z przestrzeni czasu wolnego w gminach obszaru funkcjonalnego. Przykładem ograniczonego dostępu może być sposób korzystania ze szkolnej infrastruktury sportowej. Można z niej korzystać po zajęciach szkolnych, pod warunkiem uzgodnienia godzin wykorzystywania, a także pokrycia przynajmniej części kosztów korzystania z obiektów sportowo-rekreacyjnych.

Model dostępności przestrzeni czasu wolnego w gminach ma najczęściej wymiar lokalny i musi być rozstrzygany indywidualnie w konkretnych przypadkach. Nie ma uzasadnienia dla proponowania powszechnej zasady odpłatności, jak i powszechnego zwolnienia z ponoszenia opłat, których wysokość odnoszona jest najczęściej do pokrycia kosztów poniesionych przez instytucję użyczającą. Można tu przyjąć zasadę, że mieszkańcy miejscowości mają preferencje a ludzie z zewnątrz nie.

W przypadku działalności prywatnych firm ograniczenie może wynikać z organizacji wprowadzonej przez właścicieli. Na przykład winnicę w Górzyczynie można zwiedzać

w grupach zorganizowanych i po uprzednim uzgodnieniu z właścicielami.

Występy artystyczne organizowane przez gminne ośrodki kultury mogą być nieodpłatne dla publiczności, a mogą też być imprezami biletowanymi. Zależy to od rodzaju imprezy i od okoliczności w jakich jest organizowana.

Generalnie, można też przyjąć, że korzystanie z infrastruktury prywatnej najczęściej będzie odpłatne, a korzystanie z gminnej infrastruktury publicznej może odbywać się na zasadach nieodpłatnych. Jeżeli działalność rekreacyjna wiąże się z dość wysokimi kosztami stałymi i jednostkowymi to racjonalne jest pobieranie opłat, chociażby dla zmniejszenia obciążenia budżetu gminy.

Na przykład wejście na pokład statków Laguna i Zefir, zakupionych przez konsorcjum gmin wymaga nabycia biletu. Opłaty za przewóz galarem z portu Cigacice do Górzycowa i z powrotem pobiera prywatny przedsiębiorca, prowadzący takie przewozy.

Tak jak w innych marinach, na obydwu przystaniach w Cigacicach – tej prowadzonej przez prywatne stowarzyszenie, jak i tej zarządzanej przez MOSiR - pobiera się opłaty za cumowanie łodzi i za inne usługi towarzyszące.

Turysta może nieodpłatnie korzystać z licznych szlaków turystycznych, które lokalizowane są w przestrzeniach publicznych. Na podstawie ustawy o drogach publicznych województwo nie pobiera opłat za korzystanie z przepraw promowych w Pomorsku oraz w Brodach, które zlokalizowane są w ciągu dróg wojewódzkich nr 281 oraz 280. Przeprowadzanie się na drugą stronę Odry promem dla osób przyjezdnych jest również darmowe i stanowi dodatkową atrakcję turystyczną.

W przypadku ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych najczęściej stosuje się rozwiązanie, które polega na bezpłatnym wstępie na teren ośrodka, przy jednoczesnym pobieraniu opłaty za parkowanie pojazdu. Wstęp na teren prowadzonego przez firmę prywatną ośrodka wypoczynkowego „Temar” w Dąbiu jest odpłatny. Można tam skorzystać z różnych usług, na przykład gastronomicznych, czy noclegowych, które także są odpłatne.

Dziki biwakowanie i plażowanie na prywatnych terenach nad Odrą odbywa się zazwyczaj za zgodą właściciela. Biwakujący na terenach prywatnych, czy też publicznych nie ponoszą żadnych opłat, z drugiej strony poza warunkami stworzonymi przez naturę, nie korzystają z żadnej infrastruktury.

Na dzisiaj zakłada się, że nadodrzańskie ośrodki rekreacyjno-wypoczynkowe zostaną

zbudowane ze środków publicznych (samorządowych, krajowych i europejskich) i jako przestrzenie spędzania czasu wolnego powinny być nieodpłatne i ogólnodostępne. Pozostanie tylko problem pokrywania kosztów eksploatacji ośrodków, który spadnie na gminy. Pewną korektę tego modelu wprowadzają przepisy, stanowiące o wydatkowaniu w ramach niektórych projektów, środków publicznych na obiekty o charakterze komercyjnym (np. hotele). Celem w/w rozwiązań jest niedopuszczenie do uprzywilejowania, dzięki publicznym pieniądзом, sektora publicznego na rynku, na którym działają podmioty prywatne. Inaczej będzie gdy znajdzie się prywatny inwestor, który za własne pieniądze wybuduje ośrodek i zechce na nim zarabiać. Te dylematy muszą być rozstrzygnięte indywidualnie, ponieważ na dzień dzisiejszy nie można jednoznacznie przyjąć, że wszystkie ośrodki co do zasady będą publiczne albo wszystkie prywatne. Generalnie można jedynie pokusić się o zasadę ogólną, że naturalne zasoby przyrodnicze (jeziora, rzeki, zbiorniki wodne, tereny rekreacyjne) powinny być powszechnie dostępne (odpłatnie lub nieodpłatnie), zarówno przed zagospodarowaniem jak i po zagospodarowaniu.

Zakres oferty gospodarstw agroturystycznych jest uzgadniany indywidualnie z każdym klientem. Dotyczy to w szczególności noclegów i ilości posiłków, z których ktoś chce skorzystać. W tym obszarze zasady są proste i rozstrzygnięte ekonomicznie, na zasadach komercyjnych.

Dostęp do prawie wszystkich parków w Polsce jest nieodpłatny. Wyjątek stanowią szczególnie atrakcyjne obszary parkowe, najczęściej przy cennych zabytkach. Obecnie w trzech gminach obszaru funkcjonalnego nie ma terenów parkowych, do których wstęp byłby płatny. Stan wielu parków zarówno miejskich, jak i wiejskich wymaga rewitalizacji. W większości parków wykonuje się zaledwie podstawowe czynności związane z utrzymaniem, takie jak sprzątanie, przycinanie drzew i krzewów, koszenie trawy. Brak jest często dbałości o stan ławek, nawierzchnię alejek, usuwanie uschniętych drzew, dziko rosnących krzewów, czy też uzupełniających i rozszerzających nasadzeń wartościowych gatunków drzew.

Dopóki parki są własnością publiczną to problem nieodpłatnej ich dostępności praktycznie nie istnieje. Pojawia się dopiero wtedy, gdy cały zespół pałacowo-parkowy staje się własnością prywatną.

Ważne znaczenie dla rozwoju przestrzeni czasu wolnego ma również system

sponsorowania imprez kulturalno-rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych z jednej strony i nieodpłatne zaangażowanie społeczne z drugiej strony. Oba rodzaje zaangażowania wpływają pozytywnie na poprawę atrakcyjności przestrzeni czasu wolnego, czy to w wymiarze lokalnym czy gminnym.

Ważne znaczenie w kształtowaniu przestrzeni czasu wolnego ma różnorodność ofert spędzania czasu wolnego, adresowanych do różnych grup społecznych o różnych upodobaniach w tym zakresie. Nie jest to tylko problem instytucji kultury i sportu. Elementem przestrzeni czasu wolnego są również kawiarnie i restauracje, w których wielu mieszkańców lubi spędzać wolny czas w formie spotkań towarzyskich.

Problem dostępności przestrzeni czasu wolnego dotyczy również terminów i czasu dostępu. Zróżnicowanie oczekiwań społecznych powoduje, że nie można tutaj określić generalnej zasady. Jedyną zasadą wyjściową może być chęć maksymalnego dostosowania czasu dostępności przestrzeni czasu wolnego do oczekiwań różnych grup mieszkańców a także gości z zewnątrz.

Jeszcze innym problemem jest eksploatacja przestrzeni czasu wolnego i nadzór nad prawidłowością jej funkcjonowania. W przypadku gdy jest zinstytucjonalizowana odpowiedzialność wydaje się oczywista. Trudniej jest w przypadku, gdy jest to przestrzeń otwarta, o charakterze ogólnospołecznym a więc dostępna dla każdego. Wtedy znaczenie mają regulaminy postępowania, ustalone przez uprawnione organy władzy publicznej a także jakość zachowań społecznych wobec dobra wspólnego.

Większego nadzoru wymaga przestrzeganie zasad ochrony przyrody w rezerwacie Radowice. Zupełnie niezrozumiałe są tam rajdy quadów po rezerwacie.

Należy też poprawić dojazd do miejsc atrakcyjnych turystycznie, takich jak prawy brzeg Odry (droga wojewódzka nr 278), rezerwat Radowice, czy też winnica w Górzycach (na ostatnim odcinku dojazdowym istnieje jedynie droga gruntowa, która ma status drogi powiatowej). Zapewnienie dojazdu do atrakcyjnych miejsc turystyczno-rekreacyjnych pozostaje najczęściej zadaniem publicznym.

Należy lepiej wykorzystać potencjał portu turystycznego w Cigacicach, zarówno pod kątem aktywnych form wypoczynku, jak i poprawy infrastruktury dojazdowej, czy gastronomicznej. Istnieje tam potrzeba inwestycji zarówno publicznych jak i prywatnych.

Mieszkańcy oczekują (jak wynika z ankiet), że dostępność do szkolnej bazy sportowej

w gminach będzie lepsza. Dzięki inwestycjom i remontom poprawia się jakość sal gimnastycznych i hal sportowych. Większość z nich działa przy szkołach. W ostatnich latach, również dzięki udziałowi środków zewnętrznych powstały nowe boiska do uprawiania gier zespołowych i lekkiej atletyki. Spektakularną inwestycją było wybudowanie krytej pływalni w Sulechowie.

Siecią nowoczesnych obiektów sportowych należy objąć kolejne wsie i osiedla w Sulechowie i Czerwieńsku. Potrzebna jest dalsza promocja aktywnego wypoczynku i wsparcie organizacyjne ze strony gminy.

Wieloletnią tradycją Sulechowa jest funkcjonowanie silnych klubów siatkarskich – Zawiszy i Oriona. Kluby te nie tylko szkolą kolejne pokolenia młodzieży, ale również skupiają wokół siebie organizacje kibiców. Jest to również obszar budowania przestrzeni czasu wolnego dla określonej grupy mieszkańców gminy.

Przestrzeń czasu wolnego jest przestrzenią różnych aktywności społecznych, zarówno w zakresie tworzenia oferty rekreacyjnej i produktów turystycznych jak i korzystania z produktów rekreacyjnych i turystycznych. Jest to obszar działań władzy publicznej, organizacji pozarządowych i grup społecznych, w których występują elementy komercyjne i niekomercyjne. Zatem problem finansowania funkcjonowania przestrzeni czasu wolnego zawsze będzie trudny, niezależnie od oczekiwań społecznych i intencji władz samorządowych.

3 Analiza i sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszaru rekreacji, turystyki i środowiska naturalnego obszaru funkcjonalnego

3.1 Analiza i sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszaru rekreacji i turystyki

3.1.1 Analiza i sposoby rekreacyjno-turystycznego wykorzystania zasobów przyrodniczych obszaru funkcjonalnego

Gmina Czerwieńsk

Gmina Czerwieńsk posiada wiele atrakcyjnych zasobów przyrodniczych. Po obu brzegach Odry rozciągają się lasy z bogactwem flory i fauny, stanowiące ponad 50% powierzchni gminy. Lasy to przede wszystkim miejsce wędrówek pieszych i rowerowych z elementami poznawczymi przyrody a także miejsce zbierania owoców leśnych i grzybów.

Ukształtowanie powierzchni gminy jest zróżnicowane a teren atrakcyjnie urozmaicony. Pagórkowaty teren i leśne ścieżki nadają się do aktywnego uprawiania turystyki pieszej i rowerowej, biegów przełajowych a w okresie zimowym do narciarstwa biegowego i zjazdowego.

Na terenie gminy znajdują się obszary prawnie chronione, które pozwalają na długotrwałe utrzymanie naturalnego stanu środowiska przyrodniczego:

- *Gryżyński Park Krajobrazowy* (270 ha)
- Obszar chronionego krajobrazu „*13 – Rynna Paklicy i Ołoboku*” (641 ha)
- Obszar chronionego krajobrazu „*18 – Krośnieńska Dolina Odry*” (4.578 ha)
- Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 - *Dolina Środkowej Odry* (5.646,6 ha)

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się dziewiętnaście atrakcyjnych turystycznie pomników przyrody, rozmieszczonych w następujących miejscowościach gminy:

Będów (3), Bródki (1), Czerwieńsk (1), Leśniów Wielki (3), Nietkowice (1), Nietków (4), Płoty (1), Sudoł (1), Sycowice (4).

Są to przede wszystkim dęby szypułkowe oraz cis pospolity, platan klonolistny a także głąz narzutowy w okolicy miejscowości Płoty.

Przyrodnicze zasoby gminy Czerwieńsk stanowią ogromny potencjał rekreacyjno-turystyczny i stanowią atrakcyjne miejsca aktywnego wypoczynku. W obrębie doliny Odry znajduje się wiele zatok i starorzeczy w różnych stadiach zalądowania, które dodatkowo wzbogacają walory przyrodnicze gminy.

Pomiędzy Cigacicami i Pomorskiem dominują mezofilne lasy liściaste i zbiorowiska przejściowe od łągów wiązowych do mezofilnych lasów liściastych. W międzywalu dominują zespoły łąkowe ze związku *Alopecurion*, na niektórych miejscach pojawiają się bogate gatunkowo łąki zalewowe z *selernicą żyłkową*. Szuwary trzcinowe (*Phragmitetea*) rozwijają się na odpowiednich stanowiskach wąskich obecnych obszarów zalewowych.

Spośród ryb wskaźnikowych występują: brzana, jaź, certa, sum i miętus, świnka. W starorzeczach i kanałach odwadniających w dolinie rzeki występuje piskorz. Na odcinku Odry między Cigacicami a ujściem Nysy Łużyckiej gniazdują ptaki łąkowe: kszyc, brodziec piskliwy i sieweczka rzeczna. Lasy zamieszkują dzięcioł średni, kania ruda, kania czarna, zimorodek i nielicznie występująca brzegówka.¹⁸

Prawie cały odcinek Odry na terenach gmin Czerwieńsk, Sulechów i Dąbie położony jest w strefach chronionego krajobrazu:

- 1) *Nowosolska Dolina Odry* – od Bytomia Odrzańskiego do nowego mostu drogowego na drodze ekspresowej S3 w Cigacicach,
- 2) *Krośnieńska Dolina Odry* – od starego mostu drogowego w Cigacicach do granicy z Krzesińskim Parkiem Krajobrazowym .

Atrakcją turystyczną w otoczeniu obszaru funkcjonalnego jest Dolina Ołoboku oraz kanał Ołobok wypływający z jeziora Niesłysz i uchodzący do Odry na terenie gminy Czerwieńsk. Oprócz możliwości uprawiania turystyki wodnej jego walorem jest bliskie usytuowanie bunkrów Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego.¹⁹

Gmina Dąbie

W krajobrazie gminy przeważają obszary leśne, które zajmują ponad 50% powierzchni gminy. Obok użytków zielonych są czynnikiem umożliwiającym zachowanie

¹⁸ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

¹⁹ Koncepcja przystani rzecznych na Odrze – Biuro Projektów Dróg i Mostów „PRODIM” Nowa Sól

bioróżnorodności i wysokich walorów przyrodniczych. Większość terenów leśnych stanowi *Obszar Chronionego Krajobrazu*.

Na terenie gminy wyróżniono dwa obszary o nazwach:

- 24 - *Rynna Pławska* (3 ha)
- 25 - *Dolina Bobru* (13.162 ha)

Na terenie gminy występują *parki podworskie*, objęte ochroną dóbr kultury z ciekawą szatą roślinną. W Kosierz znajduje się park o powierzchni 2,0 ha z cennym drzewostanem: platan, buk, tulipanowiec amerykański, starodrzew dębu szypułkowego, kasztanowca białego, wiązu, magnolii i jesionu. W Trzebulach jest park o powierzchni 4,8 ha, który posiada 200 do 300-letnie dęby, stuletni buk, stuletnią sosnę, lipy, graby, wiązu, świerki, klony i jesiony.

Park o powierzchni 6,50 ha w Brzeźnicy może poszczycić się 400-letnim dębem „Wojtek”, 100-letnim grujecznikiem japońskim, miłorzębami, 80-letnim cyprysikiem, bukiem, 200-letnim wiązem, klonami srebrzystymi.

Obok parków objętych ochroną na uwagę zasługują też parki w Pławiu, Lubiatowie i Ciemnicach.

Na terenie gminy występują *użytki ekologiczne* o nazwach: *Bagno Polupińskie* (11,18 ha), *Pławie* (10,63 ha), *Dwójka* (4,34 ha)

Bogata bioróżnorodność przyrodnicza gminy Dąbie wynika między innymi z występowania *ekosystemów łąkowych wzdłuż Odry*, wykorzystywanych jako pastwiska i łąki kośne. Walory przyrodnicze gminy związane są również z bogatym starorzeczem oraz łągami wierzbowymi i wiązowo-jesionowymi.

Obok odrzańskiego kompleksu łąkowego na uwagę zasługuje również mniejszy kompleks w *zlewni Młynówki Kosierskiej* o podobnych walorach przyrodniczych, stanowiący ostoję bioróżnorodności.

Świat zwierzęcy gminy Dąbie związany jest przede wszystkim ze środowiskiem leśnym. Główną grupę stanowią gatunki łowne zwierzyny grubej: jelenie, dziki i sarny. Występuje również zwierzyna drobna: zające, kuropatwy czy bażanty, co powoduje między innymi wzrost populacji drapieżników: lisów i ptaków drapieżnych oraz pojawiającego się na terenie gminy *szopa pracza*.

Położone wśród lasów liczne bagna, torfowiska i łąki śródleśne są ostoją wielu ginących gatunków zwierząt takich jak: bielik, orlik krzykliwy, kania ruda i czarna, zimorodek, pliszka górska, bocian czarny, żuraw oraz czapla biała.

Tereny te są również ostoją płazów: grzebiuszki ziemnej, kumaka nizinnego, rzekotki, ropuchy zielonej a także ssaków: wydr i bobrów.

Na terenie gminy znajduje aktualnie 10 pomników przyrody znajdujących się w obrębie miejscowości: Brzeźnica(1), Ciemnice (1), Kosierz (3), Lubiatów(2), Pław (2), Trzebule (1),

Na terenie gminy Dąbie znajdują się dwa *Obszary Ochrony Specjalnej NATURA 2000*:

- 1) *Dolina Środkowej Odry* - specjalny obszar ochrony ptaków, który obejmuje częściowo miejscowości Połupin, Szczawno i Ciemnice.
- 2) *Dolina Dolnego Bobru* – specjalny obszar ochrony siedlisk, który obejmuje częściowo miejscowości Brzeźnica, Stary Zagór i Gola.

Gmina Sulechów

Obszary leśne zajmują około 39% powierzchni gminy. Zlokalizowane są w południowo-zachodniej i wschodniej części gminy, w postaci dużych kompleksów, tworzących dobre warunki dla turystyki i rekreacji.

W Sulechowie znajdują się cztery parki komunalne z ciekawym drzewostanem. Na terenie gminy występują również *przydrożne ciągi zieleni liściastej w formie alei*, które oprócz walorów turystycznych, odgrywają ważną rolę w ograniczaniu rozprzestrzeniania się zanieczyszczeń komunikacyjnych i wpływają korzystnie na mikroklimat. W Sulechowie okazałe prezentują się atrakcyjnie zadrzewione: Aleja Niepodległości i Aleja Wielkopolska.

Krajobraz roślinny gminy uatrakcyjniają również *parki podworskie* w miejscowościach: Kalsk, Okunin, Buków, Mozów, Kije, Pomorsko, Łęgowo, Klepsk. Mogą one być wykorzystane przede wszystkim jako tereny rekreacyjno-wypoczynkowe dla mieszkańców i tereny turystyczno-rekreacyjne dla turystów.

Zagrożeniem dla wszystkich założeń parkowych jest stała, postępująca ich dewastacja oraz brak działań konserwacyjnych i pielęgnacyjnych.

Na terenie gminy ustanowiono 67 pomników przyrody rozmieszczonych w miejscowościach: Brody (2), Buków (13), Głogusz (1), Górzynowo (6), Kalsk (1), Krężoły (1), Kruszyna (1), Leśna Góra (1), Łęgowo (8), Mozów (9), Nowy Świat (3), Obłotne (5), Pomorsko (4), Sulechów (12).

Powinny być odpowiednio oznakowane i opisane, jako atrakcja turystyczna dla turystów wędrujących (jadących) pobliskimi szlakami. Najlepszym rozwiązaniem będzie takie wykorzystanie ścieżek turystycznych, aby prowadziły blisko miejsc lokalizacji pomników przyrody (z zachowaniem zasady ograniczania nadmiernego wydłużania szlaków).

Za użytki ekologiczne uznano w gminie 9 obszarów o łącznej powierzchni ponad 100 ha. Mają one wiele walorów turystycznych dla dużej części turystów, wymagają jednak oznakowania i dokładnego opisu.

W południowo-wschodniej części gminy zlokalizowany jest *rezerwat Radowice*. Rezerwat jest wykorzystywany do celów turystyczno-rekreacyjnych i edukacyjnych. Celem ochrony jest zachowanie łągu jesionowo-olszowego i lasu dębowo-grabowego na silnie urzeźbionej krawędzi wysoczyzny polodowcowej.

Elementem dbałości o zasoby przyrodnicze gminy jest *edukacja ekologiczna*, prowadzona głównie wśród dzieci i młodzieży. Konieczne jest jej rozszerzenie na dorosłych mieszkańców gminy i turystów.

Na terenie gminy Sulechów, utworzono trzy *ścieżki dydaktyczne*: „Do Waligóry”, „Nad Jabłonną” i „Radowice”. Ścieżki dydaktyczne mają przede wszystkim walory poznawcze oraz turystyczno-rekreacyjne.

Obszarem chronionym decyzją komisji europejskiej są *Kargowskie Zakola Odry*, ważne dla zachowania siedlisk i gatunków typowych dla doliny rzecznej, w tym wielu gatunków prawnie chronionych w Polsce.

Ze względu na obecność *kolonii rozrodczej nocka dużego*, w kościele rzymskokatolickim pw. Podwyższenia Krzyża Świętego w Sulechowie ustanowiono *specjalny obszar ochrony siedlisk* (zgodnie z Dyrektywą Siedliskową UE).

Nadleśnictwo Sulechów od lat prowadzi aktywną działalność wydawniczą popularyzującą walory przyrodnicze lasów nadleśnictwa w postaci folderów informacyjnych, kolportowanych m.in. podczas targów rolnych w Kalsku i jest ważnym partnerem władz gminy w działaniach na rzecz rozwoju turystyki.

Szczególną ochroną objęta jest zlewnia rzeki Obrzyca, stanowiąca źródło wody pitnej dla Zielonej Góry.

3.1.2 Analiza i sposoby rekreacyjno-turystycznego wykorzystania zasobów dziedzictwa kulturowego obszaru funkcjonalnego

Gmina Czerwieńsk

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się wiele obiektów dziedzictwa historyczno-kulturowego, które posiadają cenne walory turystyczne. Ich atrakcyjność jest różna ale na pewno mają w sobie wartości poznawcze, interesujące dla turystów.

Wyodrębnić można dwie grupy udokumentowanych obiektów zabytkowych:

1) *11 obiektów wpisanych do rejestru zabytków*, zlokalizowanych miejscowościach:

Będów (1), Czerwieńsk (1), Laski (2), Leśniów Wielki (3), Nietków (3), Sycowice (1).

W zbiorze tym są: zabytki sakralne (6), parki podworskie (2), budynek gospodarczo-mieszkalny w zespole folwarcznym (1), wiatrak-koźlak (1), arboretum (1).

Zabytki sakralne mają dużą wartość historyczno-kulturową i mogą być wykorzystane jako obiekty turystyczno-poznawcze ale wymagają lepszego wyeksponowania ich opisu na terenach przykościelnych. Problemem organizacyjnym pozostaje wewnętrzna dostępność kościoła, gdy nie ma liturgii.

2) *Obiekty wpisane do ewidencji zabytków*, wobec których obowiązuje tylko wymóg ochrony w planach zagospodarowania przestrzennego i decyzjach o warunkach zabudowy.

Interesujące obiekty wpisane do ewidencji zabytków (nie figurujące w rejestrze zabytków) to: ratusz w Czerwieńsku, kościoły w Czerwieńsku i Nietkowicach, dworzec kolejowy w Czerwieńsku, cmentarze przykościelne i ewangelickie, układ urbanistyczny Czerwieńska, układ ruralistyczny Nietkowa, schrony bojowe i budynki dworskie.

Na uwagę zasługuje *układ urbanistyczny miasta Czerwieńsk*, wymagający ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzjach o warunkach zabudowy. Na atrakcyjność turystyczną tego układu urbanistycznego składa się szereg elementów, takich jak koncentracja obiektów objętych rejestrem i ewidencją zabytków, występowanie zabytkowych, zadrzewionych alei, zabudowa obszaru węzła kolejowego wraz z budynkiem dworcowym, charakterystyczna sieć ulic z rynkiem i ratuszem w centrum, zabudowa zespołu folwarcznego przy ul. Klonowej.

Aby przywrócić świetność miejscom o dużej wartości historycznej i turystycznej gmina Czerwieńsk przystąpiła do realizacji projektu pod nazwą „*Szlakiem Rothenburgów w gminie*

Czerwieńsk”. Tereny objęte projektem to: Park w Nietkowie, Park w Laskach, Arboretum oraz teren przyległy i przystań rzeczna na Odrze w Nietkowie.

Cenną atrakcją turystyczną gminy jest drewniany *wiatrak typu koźlak* w Leśniowie Wielkim, korzystnie zlokalizowany przy drodze krajowej nr 32.

W okolicy miejscowości Sudoł znajduje się inna pamiątka historyczna - *śłup jednomilowy* dawniejszej poczty brandenbursko-pruskiej.

Najstarszy kościół w gminie Czerwieńsk, wzmiankowany już w 1399 roku, znajduje się w Leśniowie Wielkim,

Kościół może też być i są wykorzystywane jako miejsca wydarzeń kulturalnych, spotkań grup i stowarzyszeń społecznych, itd. Są więc też elementem przestrzeni czasu wolnego. Parki pałacowe w Nietkowie i Laskach mogą być wykorzystane do celów rekreacyjno-wypoczynkowych i turystyczno-rekreacyjnych. Wymaga to zbudowania infrastruktury rekreacyjno-wypoczynkowej w postaci ławek wypoczynkowych, ławek i stołów biwakowych, wiat biwakowych, placu zabaw dla dzieci, alei spacerowych, ścieżki zdrowia, placu do ćwiczeń dla dorosłych. Idea rewitalizacji Arboretum w Nietkowie powinna być kontynuowana i wykorzystana do celów turystycznych i ewentualnie dydaktycznych. Funkcja rekreacyjno-wypoczynkowa powinna być ograniczona do minimum. Zgodnie z planami władz gminy należy rozszerzyć zasoby drzew i roślin, starając się przywrócić gatunki, które występowały wcześniej, usunąć roślinność mniej wartościową, utrudniającą wegetację okazów szlachetnych.

W pobliżu miejscowości Bródki odnaleźć można dość liczne pozostałości systemu poniemieckich, dobrze zachowanych *schronów bojowych* leżących wzdłuż kanału Ołobok, będących częścią południowego fragmentu *Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego*.

Podobne bunkry zlokalizowane są wzdłuż lewego brzegu Odry jako pozostałość Linii Środkowej Odry – *Oderstellung*. Są to obiekty o znaczeniu turystycznym i mogą (szczególnie w skansenie fortyfikacyjnym) służyć do zwiedzania.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków to wyposażenie i wystrój kościoła w Leśniowie Wielkim (ołtarz główny, chrzcielnica, ławki, krucyfiksy, kartusze herbowe, naczynia liturgiczne, polichromia stropu, gotycki dzwon) oraz dwie tablice nagrobne w filarach bramy wjazdowej do dawnej siedziby rodziny von Rothenburg w Nietkowie.

Na terenie gminy Czerwieńsk znajduje się 106 stanowisk archeologicznych, które mogą stanowić atrakcję turystyczną tylko dla znawców pradziejów historycznych.

Gmina Dąbie

Zasoby dziedzictwa kulturowego stanowią dodatkową atrakcję turystyczną gminy i przyczyniają się również do rozwoju turystyki na terenie gminy.

Najciekawsze obiekty wpisane do rejestru zabytków rozmieszczone są w następujących miejscowościach: Brzeźnica (2), Ciemnice (1), Dąbie (1), Kosierz (2), Lubiatów (1), Łągów (1), Nowy Zagór (1), Trzebule (1).

Park pałacowy w Brzeźnicy mógłby służyć jako miejsce rekreacyjno-wypoczynkowe i obiekt turystyczny z pomnikami przyrody. Zespół pałacowy mógłby być obiektem do zwiedzania, uzyskując funkcje turystyczne, społeczno-użyteczne i rozrywkowe.

Stan techniczny zabytków jest bardzo zróżnicowany. W najlepszym stanie są zabytki sakralne kościoła rzymsko-katolickiego w: Dąbiu, Ciemnicach, Kosierzu, Łagowie, Lubiatowie, Nowym Zagórze, Pławiu i Trzebulach. W dobrym stanie technicznym jest wydzielony obecnie Dom Ogrodnika, wchodzący w skład Zespołu pałacowo – folwarcznego w Brzeźnicy. W średnim stanie znajduje się pałac z zabudowaniami gospodarczymi w Brzeźnicy a w najgorszym jest pałac we wsi Kosierz. Zespoły pałacowo–parkowo–folwarczne w Trzebulach i w Kosierzu mają duży potencjał turystyczny ale wymagają rewitalizacji o wielomilionowych nakładach inwestycyjnych.

W miejscowościach: Gola, Gronów, Kosierz, Nowy Zagór, Stary Zagór, Pław, Połupin i Szczawno znajdują się pozostałości po cmentarzach ewangelickich. Dla części turystów mogą być atrakcją, ale ich obecny stan dla większości jest mało interesujący i nieatrakcyjny.

Na terenie gminy Dąbie znajdują się 163 stanowiska archeologiczne, które mogą być atrakcyjne turystycznie tylko dla znawców prehistorii.

Gmina Sulechów

Na terenie gminy Sulechów znajduje się 608 obiektów wpisanych do gminnej ewidencji zabytków nieruchomych, z tego w Sulechowie jest ich 293 a na terenach wiejskich - 315.

Są to: założenia urbanistyczne i układy ruralistyczne, budynki użyteczności publicznej, obiekty przemysłowe, budynki (domy) mieszkalne, założenia folwarczne, obiekty rezydencjonalne, obiekty i założenia sakralne, założenia cmentarne, założenia parkowe, aleje wzdłuż dróg i ulic, obiekty obronne i pomniki.

Najbardziej zagrożone i najcenniejsze obiekty zabytkowe miasta i gminy poddawane są pracom remontowo-konserwatorskim i badaniom archeologicznym.

Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków stanowią generalnie wyposażenie i wystrój obiektów sakralnych w Klepsku, Bukowie, Cigacicach, Łęgowie i Sulechowie.

Na terenie gminy znajduje się wiele obiektów dziedzictwa kulturowego, które mogą być oferowane turystom jako atrakcje warte obejrzenia i poznania ich historii. Rozmieszczone są w następujących miejscowościach: Buków(2), Kalsk (2), Klepsk (1), Kruszyna (2), Łęgowo (1), Mozów(1), Okunin (1), Pomorsko (1), Sulechów (79 obiektów, w tym 58 domów mieszkalnych).

Do najciekawszych miejscowości gminy Sulechów od względem historyczno-kulturowej atrakcyjności turystycznej można zaliczyć: Sulechów, Buków, Cigacice, Kalsk, Klepsk, Kruszyna, Łęgowo, Mozów i Pomorsko.

Do najcenniejszych i najciekawszych dla turystów zabytków Sulechowa można zaliczyć:

- Układ Urbanistyczny z XIII w. w murach miejskich,
- Bramę Krośnieńską ,
- Zamek z wieżą,
- Zbór Kalwiński,
- Ratusz miejski,
- Kościół parafialny p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego,
- Kościół parafialny p.w. Św. Stanisława Kostki,
- Zespół szkolno-parkowy „Pedagogium”,
- Wieżę ciśnień i domy mieszkalne zlokalizowane przy ulicach: Armii Krajowej, Brama Piastowska, Handlowa, Łukasiewicza, al. Niepodległości, Okrężna, plac Ratuszowy, Sikorskiego, 31 Stycznia, Szkolna, Jana Pawła II, al. Wielkopolska, Żeromskiego, Żwirki i Wigury.

Do rejestru zabytków wpisane są również dwie atrakcyjne turystycznie aleje:

Aleja lipowa (Sulechów – Krężoły) i Aleja lipowo–klonowo–kasztanowcowa (Sulechów – Skąpe).

Wszystkie obiekty mają wartość historyczną i są atrakcyjne turystycznie. Wymagają tylko lepszego oznakowania i opisu historycznego dla turystów.

3.1.3 Sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszarów rekreacji i turystyki

Obszar funkcjonalny, którego główną osią jest rzeka Odra, posiada bardzo atrakcyjny i wyjątkowy w skali europejskiej potencjał dla rozwoju turystyki. O wysokich walorach turystycznych decydują zarówno środowisko przyrodnicze, ukształtowanie krajobrazu, jak i bogactwo zasobów historyczno-kulturowych. Ogromne rezerwy tkwią w rozwoju infrastruktury turystycznej.

Sytuacja w dziedzinie turystyki i rekreacji podlega dynamicznej zmianie, dzięki aktywności władz samorządowych i organizacji pozarządowych. Wykorzystywane są środki pomocowe. Istnieją również plany wykorzystania środków zewnętrznych na konkretne nowe projekty. Atutem obszaru funkcjonalnego jest dobra, dalej rozwijana infrastruktura komunikacyjna oraz bliskość miasta wojewódzkiego – Zielonej Góry.

Największe bogactwo zasobów turystyczno-rekreacyjnych obszaru funkcjonalnego, to doliny dwóch rzek Odry i Bobru. Potencjał dolin rzecznych nie jest jeszcze w pełni wykorzystany.

Przykładem dobrego zagospodarowania brzegu Odry jest port i przystań w Cigacicach. Port działa w oparciu o dobre warunki naturalne (kanał portowy) i zbudowaną jeszcze przed wojną infrastrukturę nabrzeży. W ostatnich latach zrealizowano inwestycje dostosowujące port do przyjmowania statków pasażerskich oraz wybudowano dwie przystanie dla łodzi turystycznych. Sukcesywnie rozwijana jest infrastruktura usług obsługujących port. Powstał bulwar spacerowy.

Poza portem w Cigacicach dostosowanie brzegów Odry i Bobru w zakresie turystyki na obszarze funkcjonalnym jest niewielkie. Obydwie rzeki przyciągają nad swoje brzegi licznych turystów przede wszystkim swoimi walorami naturalnymi. Brak infrastruktury turystycznej powoduje, że popularne są najprostsze formy turystyki i rekreacji: wędkowanie i biwakowanie „na dziko”. Powoduje to, że w sektorze turystyki, nie powstają żadne nowe miejsca pracy, nie wzrastają dochody mieszkańców z tytułu świadczenia usług turystycznych, nie ma też dodatkowych wpływów do budżetów gmin. Jediną korzyścią może być jedynie umiarkowany wzrost obrotów ze sprzedaży sklepów wiejskich położonych na trasach dojazdu do Odry i Bobru.

Zasoby własne gmin obszaru funkcjonalnego to również piękno krajobrazu. Ogromnym

walorem jest przebieg rzeki Odry przez tereny zalesione i zadrzewione wartościowym drzewostanem liściastym. Zwraca uwagę bogactwo przyrody na łągach nadodrzańskich, na których występuje niewielka ingerencja człowieka, wynikająca z ograniczenia inwestycji na terenach zalewowych. Na wielu terenach obszaru funkcjonalnego pola uprawne przeplatane są kompleksami leśnymi, wzdłuż dróg występują zabytkowe zadrzewione aleje. Poza łągami przeważa pagórkowaty krajobraz. Rozległe przestrzenie pól uprawnych, na których na przykład uprawia się kwitnący na żółto rzepak, otoczone pierścieniem lasów i szpalerami przydrożnych drzew tworzą wyjątkowy krajobraz.

Pasma wzgórz Wysoczyzny Czerwieńskiej, takie, jak Laskie Góry (dominujące nad obszarem łągów nadodrzańskich, dobrze widoczne z Odry), Pogórze Trzebulskie, czy wzniesienia nad Odrą i Obrzycą w Cigacicach i Górzycowice świadczą o szczególnej atrakcyjności obszaru funkcjonalnego.

Stosunkowo łagodny klimat i przedwojenne tradycje sprzyjają odtwarzaniu uprawy winorośli na nasłonecznionych stokach, na skraju Doliny Odry. Winnice w Górzycowice oraz w Mozowie specjalizują się nie tylko w uprawie winnych krzewów, ale są miejscami, w których świadczy się usługi dla turystów. Bliskość Odry pozwala na łączenie turystyki wodnej z *enoturystyką*.

Duża powierzchnia obszarów leśnych w gminie oraz atrakcyjne przyrodniczo tereny sprzyjają rozwojowi turystyki pieszej i rowerowej. Bariery są mankamenty w zakresie dostępności komunikacyjnej i niedostatecznie rozwinięta infrastruktura turystyczna. Walory przyrodnicze najbardziej wartościowych miejsc są dobrze wyeksponowane przez Nadleśnictwo Sulechów (PP Lasy Państwowe), które utworzyło leśne ścieżki dydaktyczne (wraz z odpowiednim oznakowaniem w terenie) i prowadzi działalność popularyzatorską poprzez wydawanie folderów, informacje na stronach internetowych, czy też współpracę ze szkołami i organizatorami wycieczek turystycznych. Wymienić tu należy ścieżki dydaktyczne „Nad Jabłonną”, „Do Waligóry”, czy „Radowice”.

Istnieją również inne bogate przyrodniczo miejsca, które warto wyeksponować turystycznie w przyszłości. Przykładowo można wymienić kompleks naturalnego lasu mieszanego w okolicach Bukowa, porośnięte lasem bukowym strome zbocza Laskiej Góry, czy atrakcyjne tereny wzdłuż rzeczek i potoków, takich jak na przykład Zimny Potok, Strużyna, Złoty Potok, Młynówka, Obrzyca. Warunkiem lepszego udostępnienia

turystycznego tych obszarów jest zachowanie zasad poszanowania przyrody.

Wyjątkowym atutem turystycznym jest historyczne Arboretum w Nietkowie.

Krajobraz Doliny Odry jest w sposób szczególny wzbogacony o starorzecza położone w sąsiedztwie rzeki. Są one pozostałością dawnego przebiegu Odry, przed jej „wprostowaniem”, które miało miejsce w XVIII w. Niektóre ze starorzeczy łączą się jeszcze z korytem rzeki, stanowiąc malownicze zatoki możliwe do wykorzystania przez turystów wodnych. W niektórych miejscach znacznie osłabiono możliwość turystycznego wykorzystania zasobów własnych obszaru funkcjonalnego. Przykładem może być lokalizacja zakładu betoniarskiego w Leśnej Górze koło Cigacic. Miejsce to położone jest przy jednej z nielicznych przepraw mostowych, w zakolu Odry, z pięknym widokiem na zabudowę Cigacic i Górzykowa na wysokim stoku po drugiej stronie rzeki.

Odległość od centrum Zielonej Góry (13 km) i od centrum Sulechowa (7 km) oraz położenie przy łączącej obydwie miasta drodze powiatowej sprawia, że mógłby w takim miejscu powstać hotel, pensjonat, lub motel obsługujący turystów odwiedzających zarówno Sulechów, Zieloną Górę, jak i Cigacice czy Górzykowo. Atrakcyjność miejsca zwiększają zachowane fortyfikacje Linii Środkowej Odry.

Innym przykładem osłabienia walorów zasobów własnych może być zabudowa sąsiadującego z Arboretum Borynia, która od kilkadziesiąt lat podlega degradacji technicznej i urbanistycznej. We wsi znajdują się obiekty zabytkowe. Planując rewitalizację i udostępnienie turystyczne Arboretum, warto pomyśleć o sposobie zadbania o wizerunek samego Borynia. Podobna uwaga odnosi się do otoczenia parku w Laskach. Innym przykładem jest zabudowa z lat siedemdziesiątych XX wieku na dziedzińcu pałacu w Brzeźnicy, która być może dzięki działaniu nowego właściciela pałacu zostanie usunięta lub uporządkowana.

Walory kulturowe obszaru funkcjonalnego to między innymi liczne obiekty zabytkowe wpisane do rejestru zabytków i do gminnej ewidencji zabytków. Wykorzystanie ich potencjału turystycznego jest uzależnione od znalezienia właściwej funkcji dla tych obiektów oraz od przeprowadzenia niezbędnych adaptacji i remontów. Do pozytywnych przykładów można zaliczyć obiekty PWSZ w Sulechowie i w Kalsku, zamek, zbór kalwiński, czy ratusz w Sulechowie, ratusz w Czerwieńsku, Stary Młyn w Brzeźnicy, liczne kościoły w wielu miejscowościach całego obszaru, niektóre kamienice i dawne rezydencje w zabudowie

Sulechowa, czy Czerwieńska.

Istnieje też grupa obiektów, które jeszcze nie są zrewitalizowane, ale istnieją w stosunku do nich programy funkcjonalne, a także potencjalne źródła finansowania. Wśród najciekawszych takich zabytków można wymienić zespół pałacowo-folwarczny wraz z parkiem w Brzeźnicy, park pałacowy w Nietkowie, Arboretum w Nietkowie, zespół pałacowy wraz z parkiem w Laskach.

Zakładając rozwój pasażerskiego ruchu osobowego, można spodziewać się, że rewitalizacji doczekają się dworzec i stacja w Czerwieńsku.

Zabytkowe układy urbanistyczne (Sulechów, Czerwieńsk) i ruralistyczne (Trzebule, Nietków) są formą ochrony układu urbanistycznego w/w starych, urokliwych miast i wsi. W najgorszej sytuacji są niektóre obiekty, w których tkwi ogromny potencjał turystyczny, ale ze względu na zły stan techniczny, brak określenia ich docelowej funkcji oraz brak środków na rewitalizację popadają w ruinę. Przykładem mogą tu być zespoły pałacowo-folwarczno-parkowe w Trzebulach i Kosierzu oraz niektóre zabytkowe budynki w Sulechowie i Czerwieńsku.

Niewątpliwym walorem obszaru funkcjonalnego są pomniki przyrody. Wiele z nich znajduje się przy szlakach turystycznych, czy przy atrakcyjnych zabytkach.

Dla miłośników fortyfikacji istotne są zasoby układów fortyfikacyjnych, powstałych w pierwszej połowie XX w. (przed 1945 r.). Należy tu wymienić Linie Środkowej Odry (Oderstellung) i obiekty Międzyrzeckiego Rejonu Umocnionego, zlokalizowane wzdłuż kanału Ołobok.

O bogactwie zasobów obszaru funkcjonalnego świadczy też występowanie licznych gatunków świata roślinnego i zwierzęcego. Zwraca uwagę występowanie wielu gatunków ptaków (szczególnie w dolinie Odry) oraz zwierząt, co ma znaczenie również dla turystyki łowieckiej.

Warto też odnotować poprawiający się z roku na rok stan czystości wody w Odrze. Przyczyną jest powstawanie nowych oczyszczalni ścieków w obszarze zlewni rzeki oraz unowocześnianie (również pod kątem stosowania współczesnych, bardziej przyjaznych dla środowiska technologii) zakładów prowadzących działalność gospodarczą. Proces oczyszczania rzeki będzie sprzyjał powstawaniu przystani rzecznych i nadrzecznych ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych.

3.2 Analiza i sposoby wykorzystania zasobów własnych i otoczenia dla obszaru środowiska naturalnego

Możliwości rozwoju rekreacji i turystyki warunkowane są w znacznym stopniu przez stan elementów środowiska naturalnego na terenie obszaru funkcjonalnego. Poniżej wyszczególniono najistotniejsze wymagania dotyczące ochrony środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym, które należy spełniać w stosunku do istniejących i planowanych obiektów infrastruktury rekreacyjno-turystycznej.

Rozbudowa istniejącej sieci gazowej i ciepłowniczej na terenie gmin obszaru funkcjonalnego, oprócz zapewnienia komfortu dla korzystających z obiektów, wpłynie na poprawę stanu czystości powietrza. Działania inwestycyjno-organizacyjne, takie jak zwiększanie zasięgu lokalnych kotłowni i centralnych systemów zaopatrzenia w ciepło, wykorzystywanie gazu przewodowego do celów grzewczych i likwidacja palenisk oraz kotłów węglowych, przyczynią się do ograniczenia stężeń zanieczyszczeń pyłowych i gazowych w powietrzu i zmniejszenia tzw. emisji niskiej.

Zapewnienie ciągłej dostawy do obiektów turystyczno-rekreacyjnych wody o wymaganej jakości, w pożądanej ilości i o wystarczającym ciśnieniu jest warunkiem koniecznym, zarówno ze względów sanitarnych, jak i przeciwpożarowych. W przypadku braku możliwości przyłączenia tych obiektów do istniejącej sieci wodociągowej konieczna będzie budowa własnych ujęć wody, stacji uzdatniania oraz stacji hydroforowych, a następnie ich prawidłowa eksploatacja oraz konserwacja. W przypadku wykorzystywania wody do celów pitno-gospodarczych niezbędne jest zapewnienie okresowych badań jakości wody.

Kanalizacja terenów rekreacyjno-wypoczynkowych powinna zapewnić higieniczne i sprawne odprowadzenie powstających ścieków bytowo-gospodarczych oraz deszczowych do oczyszczalni. W przypadku braku istniejących systemów kanalizacyjnych, można gromadzić ścieki bytowo-gospodarcze w zbiornikach bezodpływowych i je okresowo wywozić do zlewni w oczyszczalni. Eliminację tego rozwiązania umożliwi budowa przydomowych oczyszczalni ścieków. Większą wagę przy odprowadzaniu ścieków deszczowych należy przywiązywać do budowy zbiorników retencyjnych, które mogą jednocześnie stanowić element zagospodarowania terenów rekreacyjno-turystycznych.

Niedopuszczalne jest rolnicze bądź leśne wykorzystywanie osadów ściekowych w pobliżu terenów rekreacyjno-turystycznych. Powstające w takich przypadkach uciążliwości zapachowe (odorowe) mogą skutecznie odstraszyć turystów od odwiedzania tych terenów.

Prawidłowo prowadzona gospodarka ściekowa na terenach rekreacyjno-turystycznych przełoży się niewątpliwie na dalszą poprawę stanu czystości wód powierzchniowych i podziemnych, co niewątpliwie zwiększy atrakcyjność tych terenów.

Stan czystości wód płynących na obszarze funkcjonalnym ulega sukcesywnej poprawie w wyniku ich ochrony i realizacji inwestycji proekologicznych, zbliżając się parametrami do pożądaných standardów. Przykładem są np. korzystne zmiany jakości wód Kanału Łacza i Zimnego Potoku po uruchomieniu w 1998 r. oczyszczalni ścieków dla Zielonej Góry w Łęczycy.

Prowadzona od 2008 r. ocena stanu wód rzek w oparciu o nowe kryteria wykazuje, że stan ogólny jednolitych części wód płynących na obszarze funkcjonalnym jest w większości zły, czyli niezgodny z wymogami Unii Europejskiej.

Niska *jeziorność* obszaru funkcjonalnego oraz niewielka ilość stawów i zbiorników wód stojących nakłada obowiązek szczególnie pieczołowitej ochrony wód stojących przed wszelkimi zanieczyszczeniami. Dotyczy to wszystkich wód stojących powierzchniowych, a w szczególności jezior, zbiorników retencyjnych i stawów, które są lub mogą być wykorzystywane do celów rekreacyjno-turystycznych (kąpieliska, wędkowanie itp.). W tym celu konieczna jest aktywizacja działalności kontrolnej straży gminnych i leśnych oraz Policji a także zwiększanie świadomości ekologicznej społeczeństwa.

Badania wód podziemnych wykazały, że na obszarze województwa lubuskiego nie występują w ogóle wody bardzo dobrej jakości, a największy udział mają wody zadowalającej jakości. Ponieważ wody te stanowią podstawowe źródło zaopatrzenia ludności, konieczne jest ich kosztochłonne uzdatnianie.

Uwzględniając zasoby i stan czystości wód na obszarze funkcjonalnym należy je chronić przed wszelkimi zanieczyszczeniami, głównie ściekami bytowo-gospodarczymi, deszczowymi i przemysłowymi, związkami biogennymi oraz odpadami. Dlatego tak istotne znaczenie ma tu rozbudowa systemów kanalizacyjnych w gminach i likwidacja zbiorników bezodpływowych oraz wywozu ścieków.

Występujące w województwie lubuskim przypadki przekroczenia standardów *jakości powietrza* nie dotyczą bezpośrednio obszaru funkcjonalnego. Lokalnie mogą jednak występować problemy z czystością powietrza, szczególnie z emisją zanieczyszczeń pyłowych i gazowych z indywidualnych systemów grzewczych oraz emisją spalin komunikacyjnych. Dlatego istotna z punktu widzenia walorów turystycznych jest realizacja programów ograniczania tzw. emisji

niskiej poprzez przyłączenia odbiorców do zbiorczych sieci ciepłych czy stosowanie do wytwarzania energii cieplnej paliw niskoemisyjnych (gaz, olej opałowy, biomasa).

Tereny rekreacyjno-turystyczne to obszary wrażliwe na hałas i odory, dlatego należy dążyć do oddalania źródeł hałasu komunikacyjnego od tych miejsc (np. obwodnice) lub podejmować działania minimalizujące hałas (poprawa nawierzchni dróg, wymiana ekranów dźwiękochłonnych). W pobliżu miejsc przeznaczonych na rekreację nie należy lokalizować składowisk odpadów, oczyszczalni ścieków, obiektów hodowlanych, zakładów utylizacyjnych, grzebowisk padliny i pomiotu drobiowego oraz inwestycji, których funkcjonowanie wiąże się z emisją odorów do otoczenia.

Tereny rekreacyjno-turystyczne powinny być miejscami czystymi i estetycznymi, dlatego powinny na nich być spełnione warunki do prowadzenia selektywnej zbiórki odpadów komunalnych. Oprócz odpowiednio rozmieszczonych pojemników na odpady zmieszane, w pergolach powinny być ustawione kontenery na odpady z tworzywa sztucznego, szklane i makulaturę, a także do zbiórki odpadów niebezpiecznych dla środowiska np. baterii. Konieczne jest odpowiednie oznakowanie miejsc gromadzenia odpadów oraz ustawienie tablic informacyjnych apelujących do użytkowników o utrzymanie czystości. Właściciele lub dysponenti terenów powinni zapewnić pracowników sprzątających teren i dozorujących system wywozu odpadów.

W celu lepszego wykorzystania walorów środowiskowych, gminy obszaru funkcjonalnego powinny jak najszybciej zakończyć rekultywację zamkniętych wysypisk odpadów oraz na bieżąco likwidować powstające na ich terenie nieurządzone (tzw. dzikie) wysypiska odpadów.

Gleby obszaru funkcjonalnego powinny być chronione przed zanieczyszczeniami i degradacją. Wymaga to prawidłowej gospodarki odpadami stałymi i ciekłymi, starannej eksploatacji składowisk odpadów, likwidacji tzw. dzikich wysypisk odpadów oraz edukacji ekologicznej społeczeństwa.

4 Projekty i programy wspierające rozwój oferty czasu wolnego na terenie obszaru funkcjonalnego, ze szczególnym uwzględnieniem oferty rekreacyjnej i ochrony środowiska.

Proponowane projekty i programy podzielono na grupy wspierające rozwój oferty w trzech podprzestrzeniach czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym:

- rekreacyjno-wypoczynkowej,
- rekreacyjno-sportowej,
- rekreacyjno-turystycznej.

Ponadto przedstawiono również proponowane projekty i programy w zakresie:

- marketingu rekreacyjno-turystycznego,
- infrastruktury turystycznej,
- ochrony środowiska naturalnego związanego z przestrzenią czasu wolnego.

Powyższe zestawienia należy traktować jako propozycje przedsięwzięć, ważnych z punktu widzenia wdrażania Zintegrowanej Strategii Rozwoju Oferty Czasu wolnego na terenie Obszaru Funkcjonalnego Gmin Nadodrzańskich, ze szczególnym uwzględnieniem Oferty Rekreacyjnej i Ochrony Środowiska.

Zakłada się, że przedstawione projekty i programy realizowane będą w latach 2016-2023 a o konkretnych terminach zadecydują szczegółowe plany inwestycyjne gmin, opracowane na podstawie strategii.

Podstawowymi źródłami finansowania dla tych projektów będą:

1. środki własne z budżetów gmin,
2. środki z budżetów powiatów (zielonogórskiego i krośnieńskiego) przeznaczone na realizację programów powiatowych w gminach obszaru funkcjonalnego,
3. środki z budżetu województwa przeznaczone na realizację programów wojewódzkich w gminach obszaru funkcjonalnego,
4. środki z budżetu państwa przeznaczone na realizację programów krajowych na terenie obszaru funkcjonalnego,
5. środki z funduszy Unii Europejskiej przeznaczone na realizację krajowych i regionalnych programów operacyjnych, na terenie obszaru funkcjonalnego,

6. środki z innych funduszy europejskich na realizację programów na terenie gmin obszaru funkcjonalnego,
7. środki przeznaczone na realizację Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Miejskiego Obszaru Terytorialnego Zielonej Góry, na terenie gmin: Czerwieńsk i Sulechów,
8. środki przeznaczone na realizację Kontraktu Wojewódzkiego,
9. środki prywatne w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Szczegółowe wykazy poszczególnych grup projektów przedstawiają tabele od 4.1 do 4.6.

Tabela 4.1 Projekty wspierające doskonalenie rekreacyjno-wypoczynkowej oferty spędzania czasu wolnego

Lp.	Nazwa projektu
1	Budowa miejsc rekreacyjno-wypoczynkowych dla mieszkańców w miejscowościach gmin (parki, skwery, tereny zielone, aleje spacerowe, nasadzenia drzew, krzewów, kwiatów, mała architektura parkowa – ławki, stoliki, place gier i zabaw dla dzieci, place biwakowe, ścieżki zdrowia, lokalne ścieżki rowerowe, ścieżki do biegania).
2	Tworzenie terenów rekreacyjno-wypoczynkowych nad brzegami zbiorników wodnych, starorzeczy, rzek, kanałów i stawów na obszarze funkcjonalnym.
3	Budowa ośrodka rekreacyjno-wypoczynkowego z zapleczem parkingowym, przy zbiorniku retencyjnym w Czerwieńsku.
4	Budowa, rozbudowa lub modernizacja ogólnodostępnych placów zabaw dla dzieci przy szkołach i przedszkolach publicznych w miejscowościach obszaru funkcjonalnego.
5	Budowa rekreacyjnych ścieżek spacerowych (pieszych i rowerowych) w atrakcyjnych miejscach (walory przyrodniczo-krajobrazowe) na terenach (zabudowanych i niezabudowanych) w gminach obszaru funkcjonalnego.
6	Budowa mini-terenów rekreacyjno-wypoczynkowych w miejscowościach gmin obszaru funkcjonalnego.
7	Dostosowanie programów imprez kulturalnych do możliwości uczestnictwa turystów w czasie weekendów i podczas wakacji, w szczególności w miejscowościach nadodrzańskich i innych miejscowościach atrakcyjnych turystycznie.
8	Rewitalizacja parków wiejskich i miejskich na cele rekreacyjno-wypoczynkowe.
9	Tworzenie kompleksów rekreacyjno-wypoczynkowych wokół miejsc atrakcyjnych turystycznie.
10	Budowa sali kinowej i amfiteatru w Czerwieńsku.
11	Kontynuacja programów modernizacji i rozbudowy wiejskich placówek kulturalnych na terenie obszaru funkcjonalnego.

Tabela 4.2 Projekty wspierające doskonalenie rekreacyjno-sportowej oferty spędzania czasu wolnego

Lp.	Nazwa projektu
1	Budowa otwartych mini terenów sportowo-rekreacyjnych w miejscowościach gmin [boiska sportowe, trasy biegowe, ścieżki zdrowia, place do ćwiczeń, siłownie, place do gier i zabaw ruchowych dla dzieci, zagospodarowanie nabrzeży rzek i zbiorników wodnych wytyczenie alejek biegowych, oświetlenie obiektów sportowo-rekreacyjnych].
2	Budowa i rozbudowa wiejskich wielofunkcyjnych boisk sportowych przy szkołach i placówkach oświatowych.
3	Budowa lodowisk w miejscowościach gmin obszaru funkcjonalnego w sezonie zimowym.
4	Budowa basenu w Czerwieńsku.
5	Budowa odkrytego basenu w Sulechowie.
6	Program organizowania amatorskiego uprawiania sportu na terenie obszaru funkcjonalnego.
7	Program udostępniania obiektów sportowych dla celów sportowo-rekreacyjnych w gminach obszaru funkcjonalnego.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.3 Projekty wspierające doskonalenie rekreacyjno-turystycznej oferty spędzania czasu wolnego

Lp.	Nazwa projektu
1	Dalsza rekonstrukcja i rewitalizacja Skansenu Fortyfikacyjnego <i>Czerwieńsk</i> w Brodach
2	Odtworzenie Arboretum w Nietkowie jako szczególnej atrakcji turystyczno-przyrodniczej, wraz z rewitalizacją parków po pałacowych w Nietkowie i w Laskach
3	Wspieranie rewitalizacji historycznie cennych i turystycznie atrakcyjnych obiektów zabytkowych na terenie obszaru funkcjonalnego.
4	Wspieranie prywatnych inwestycji w rewitalizację i utrzymanie cennych i atrakcyjnych obiektów turystycznych.
5	Zapewnienia bezpieczeństwa pobytu ludzi w przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.
6	Aktywizacja społeczna na rzecz tworzenia lokalnych przestrzeni spędzania czasu wolnego na obszarze funkcjonalnym.
7	Poprawa aktywizacji i partycypacji społecznej w zakresie kształtowania kulturalnej przestrzeni spędzania czasu wolnego.
8	Ukształtowanie estetycznej i atrakcyjnej przestrzeni krajobrazowej na terenie obszaru

	funkcjonalnego.
9	Rewitalizacja obiektów zabytkowych i przyrodniczych o dużych walorach turystycznych.
10	Doskonalenie systemu organizacji imprez rekreacyjno-turystycznych na obszarze funkcjonalnym.
11	Rozwój turystyki konnej, powozowej, motocyklowej, quadowej i samochodowej na terenie obszaru funkcjonalnego.
12	Tworzenie gminnych izb pamięci na obszarze funkcjonalnym.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.4 Projekty wspierające doskonalenie marketingu rekreacyjno-turystycznego

Lp.	Nazwa projektu
1	Promocja obszarów o największej atrakcyjności rekreacyjno-turystycznej na obszarze funkcjonalnym (portale internetowe, publikacje, foldery, ulotki, udział w targach promocyjnych i wystawach).
2	Przydrożne oznakowanie okolicznych atrakcji turystycznych na terenie obszaru funkcjonalnego.
3	Rozmieszczenie plansz informacyjnych wraz z mapami i zdjęciami w miejscach koncentracji ruchu turystycznego (na przystankach nadodrzańskiego pociągu turystycznego, w miejscowościach dojazdowych do nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych, w nadodrzańskich ośrodkach rekreacyjno-wypoczynkowych, w siedzibach gmin, w instytucjach gminnych, przy głównych drogach dojazdowych do obszaru funkcjonalnego)
4	Utworzenie gminnych punktów informacji turystycznej w Czerwieńsku i Dąbiu oraz większej liczby punktów pierwszego kontaktu (stacje benzynowe, sklepy, punkty usługowe) we wszystkich gminach obszaru funkcjonalnego.
5	Zapewnienie bieżących i aktualnych informacji na temat możliwości spędzenia wolnego czasu na obszarze funkcjonalnym. (portal internetowy, publikacje, foldery, ulotki).
5	Promowanie usług agroturystycznych na terenie obszaru funkcjonalnego.
6	Rozmieszczenie przy autostradzie A2 i drodze ekspresowej S3 tablic informacyjnych o największych atrakcjach rekreacyjno-turystycznych obszaru funkcjonalnego (np. wycieczki statkiem po Odrze z Cigacic, przystanie wodne, zabytki, winnice, ...).
7	Kampanie promocyjno-reklamowe (w tym medialne, internetowe, terenowe) promujące rekreację i turystykę nadodrzańską w województwie, w kraju i za granicą.
8	Opracowanie portalu turystycznego dla obszaru funkcjonalnego.
9	Promocja turystyki i rekreacji na obszarze funkcjonalnym podczas imprez gminnych, powiatowych, wojewódzkich, krajowych i zagranicznych.

10	Szkolenia w zakresie udzielania informacji turystycznej na terenie obszaru funkcjonalnego.
11	Program wykreowania nadodrzańskiego produktu turystycznego.
12	Umieszczenie aktualnych map turystycznych na planszach przy dworcach PKP w Czerwieńsku i Sulechowie, dworcu PKS w Sulechowie i budynku urzędu Gminy w Dąbiu.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.5 Projekty wspierające rozbudowę infrastruktury rekreacyjno-turystycznej

Lp.	Nazwa projektu
1	Budowa nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych nad Odrą w okolicach dojazdowych miejscowości nadodrzańskich: Połupina, Szczawna, Ciemnic, Lasek, Nietkowa, Czerwieńska, Wysokiego, Leśnej Góry, Borynia k/Sulechowa, Laskowa, Pomorska, Brodów, Bródek, Nietkowic i Będowa.
2	Budowa infrastruktury dla odpoczynku na szlakach turystycznych i obok atrakcji turystycznych.
3	Odbudowa kolejowych przystanków osobowych w: Pomorsku, Nietkowie, Laskach, Ciemnicach i Połupinie
4	Uruchomienie nadodrzańskiego pociągu turystycznego (weekendowego i wakacyjnego), kursującego na trasie (linia 358) Zbąszynek-Gubin (Poznań-Gubin, Poznań-Cottbus)
5	Wytyczanie pieszych i rowerowych ścieżek turystycznych, łączących atrakcyjne (warte zwiedzania) miejsca geograficzno-przyrodnicze i obiekty historyczno-kulturowe, a także dojazdowe miejscowości nadodrzańskie.
6	Budowa przystani rzecznej w Będowie.
7	Budowa parkingów w okolicach nadodrzańskich ośrodków rekreacyjno-wypoczynkowych.
9	Budowa przystani wodnej w Górzycowie.
11	Budowa dróg dojazdowych z miejscowości nadodrzańskich do parkingów nadodrzańskich.
12	Budowa połączeń drogowych pomiędzy dojazdowymi miejscowościami nadodrzańskimi: Połupin-Szczawno, Ciemnice-Laski, Wysokie-Krępa;
13	Turystyczne zagospodarowanie wałów przeciwpowodziowych na terenie obszaru funkcjonalnego.
14	Wspieranie prywatnych inwestycji w infrastrukturę rekreacyjno-turystyczną.
15	Oznakowanie i dokładny opis szlaków turystycznych, pomników przyrody i atrakcyjnych obiektów zabytkowych na obszarze funkcjonalnym.
16	Rozwijanie sieci dróg rowerowych na terenie obszaru funkcjonalnego.

17	Rozbudowa sieci ścieżek edukacyjnych na obszarze funkcjonalnym.
18	Budowa przystani kajakowych nad Bobrem, Odłą i Zimnym Potokiem.
19	Budowa stałych tras MTB na terenie obszaru funkcjonalnego.
20	Budowa terenów do jazdy na quadach.

Źródło: Opracowanie własne

Tabela 4.6 Projekty wspierające ochronę środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego

Lp.	Nazwa projektu
1	Ograniczenie ilości źródeł niskiej emisji spalin na obszarze funkcjonalnym, w szczególności w miejscowościach nadodrzańskich.
2	Rozwijanie źródeł energii odnawialnej na obszarze funkcjonalnym.
3	Rozwijanie ekologicznej infrastruktury energetycznej na terenie obszaru funkcjonalnego.
4	Rozwijanie systemu sieciowego odprowadzania ścieków do oczyszczalni. Doskonalenie technologii oczyszczania ścieków i zagospodarowania osadów ściekowych na terenie obszaru funkcjonalnego.
6	Doskonalenie systemu ochrony czystości wód rekreacyjno-turystycznych przed zanieczyszczeniami.
7	Ograniczenia ruchu pojazdów napędzanych silnikami spalinowymi w strefach rekreacyjno-turystycznych obszaru funkcjonalnego.
8	Likwidacji źródeł odorów w strefach rekreacyjno-turystycznych obszaru funkcjonalnego.
9	System selektywnego składowania i usuwania odpadów ze stref rekreacyjno-turystycznych.
10	Likwidacja dzikich wysypisk śmieci i rekultywacja składowisk odpadów w strefach rekreacyjno-turystycznych.
11	Powszechna edukacja ekologiczna mieszkańców i turystów przebywających na terenie obszaru funkcjonalnego.

Źródło: Opracowanie własne

Spis tabel

Tabela 4.1 Projekty wspierające doskonalenie rekreacyjno-wypoczynkowej oferty spędzania czasu wolnego	50
Tabela 4.2 Projekty wspierające doskonalenie rekreacyjno-sportowej oferty spędzania czasu wolnego	51
Tabela 4.3 Projekty wspierające doskonalenie rekreacyjno-turystycznej oferty spędzania czasu wolnego	51
Tabela 4.4 Projekty wspierające doskonalenie marketingu rekreacyjno-turystycznego.....	52
Tabela 4.5 Projekty wspierające rozbudowę infrastruktury rekreacyjno-turystycznej	53
Tabela 4.6 Projekty wspierające ochronę środowiska naturalnego w przestrzeni czasu wolnego	54